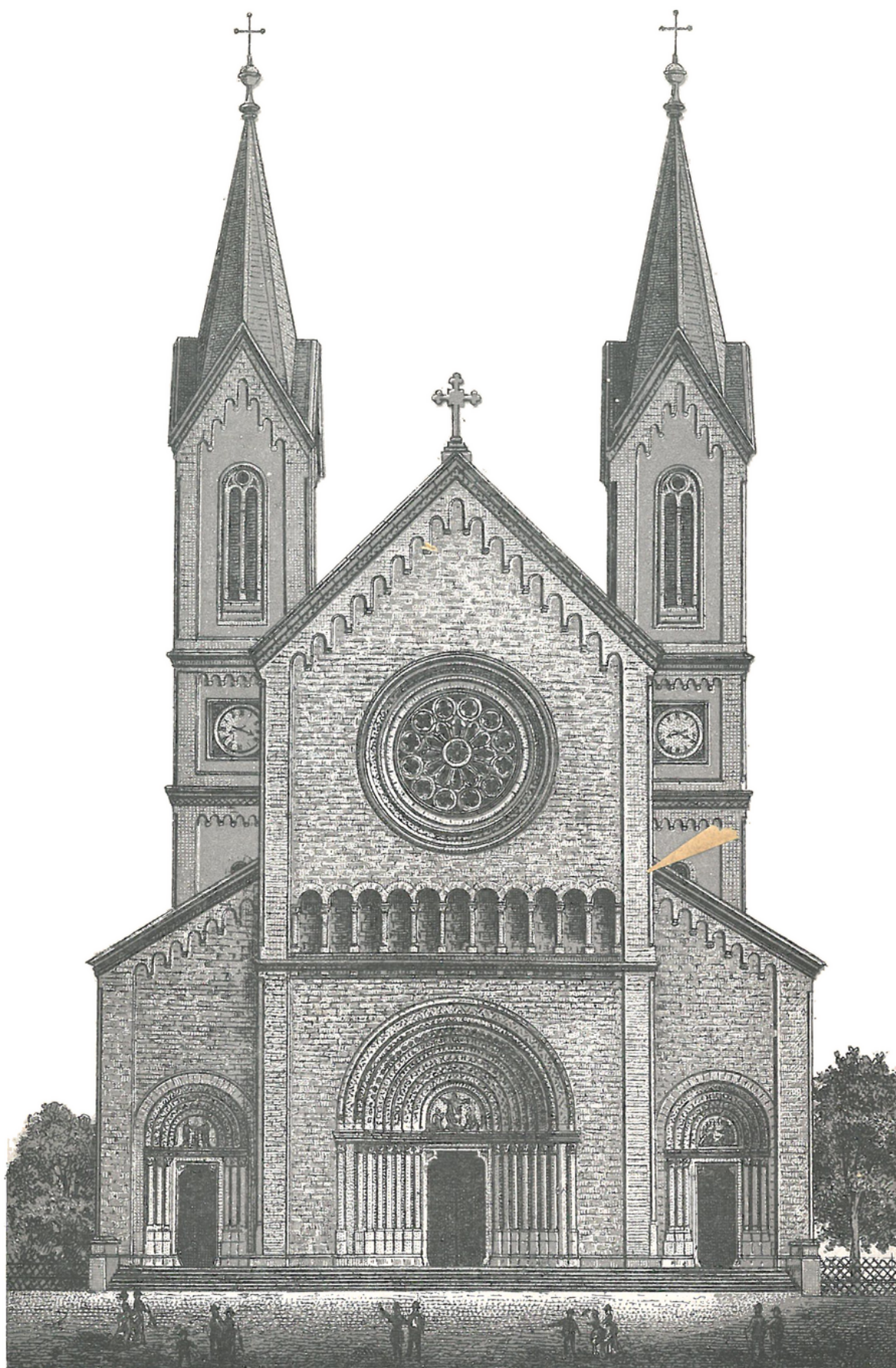




Farní chrám sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje v Karlině.

POSVÁTNÁ MÍSTA KRÁL. HL. MĚSTA PRAHY.

DĚJINY A POPSÁNÍ

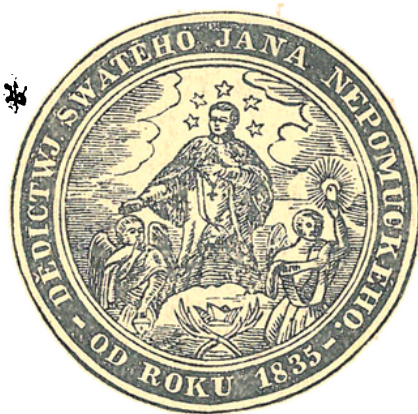
chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti
v hlavním městě království Českého.

Sepsal

FRANTIŠEK EKERT,

kaplan u sv. Vojtěcha v Praze.

Svazek II.



Podíl údů na rok 1884. — Číslo 71.

*S titulním vyobrazením chrámu sv. apoštolů slovanských Cyrilla i Methoděje
v Karlíně a s obrazem nového chrámu sv. Václava na Smíchově.*



V PRAZE 1884.

Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

POSVÁTNÁ MÍSTA
NA NOVÉM MĚSTĚ A NA VYŠEHRADE.



Předmluva.

Objemným spisem, jehož druhý svazek údům Dědictví sv.-Janského tuto se podává, podjal se spisovatel práce, druhu toho v písemnictví českém první, neměv v oboru tom kromě zastaralého Hammerschmida ni vzoru ni předchůdce. Byloť tu vzdělávati pole veliké a namnoze dosud ladem ležící, byloť vyhledávati, snášeti a soustavně upravovati látku velerozsáhlou a nesnadnou. Ku překonání těchto i všelikých jiných obtíží, s prací touto spojených, nescházelo spisovateli vytrvalosti a lásky, avšak právě proto, že obtíže ty znal, nemohl celé toto své dílo považovati, leč za namáhavý sice a dobře míněný, přece však jen skromný pokus.

Nuže, pokus ten se zdařil. Svědčíť o tom veliké množství přípisů, kterých dostalo se spisovateli od údů Dědictví sv.-Janského, od přátel a příznivců známých i neznámých, od mužů slovutných a věci znalých. Ve přípisech těch mnoho jest chvály a díků, málo však oprav a pokynů, za něž v předmluvě ku I. svazku žádáno bylo. Za několik takových pokynů buďtež díky vdp. Bohum. Haklovi, děkanu v Hořicích.

Že pokus ten úspěchu došel, toho důkazem jest zvlášť veřejná kritika, která pronesla se o tomto díle s takou jednomyslnou pochvalou, ba lichotou, že spisovatel z toho zažil mnoho útěchy, což zůstane mu nejlepší odměnou za všelikou tu lopotnou práci, kterou věnoval tomuto dílu. Mělyť pochvalné referáty a posudky o I. svazku Posv. míst tyto listy katolické a odborné: *Blahověst* (red. Dr. Fr. Krásel), *Časopis katol. duchov.* (red. kanov. Dr. Kl. Borový), *Hlas* (kanov. Dr. Mat. Procházka), *Method* (red. Ferd. Lehner), *Osvěta* (univers. prof. Dr. Jos. Kalousek), *Pastýř duchovní* (probošt Václ. Štulc), *Sborník historický* (úředník c. k. univ. knihovny Ferd. Tadra); ba i ve vzdálené Varšavě ozval se o tomto spisu pochvalný hlas v předním polském illustr. listu *Kłosech* (od slavisty red. Ed. Jelínka).

Všem těmto slovutným mužům vzdává nížepsaný díky za stkvělé uznání svých snah, i za pokyny a opravy některých nedopatření v I. svazku, bez nichž ve spoustě různých údajů a v látce tak rozsáhlé ovšem takměř nemožno jest, obejít se jednotlivci, poukázanému na sebe sama. Ku konci tohoto svazku přidány jsou

některé dodatky a opravy, které jednak spisovatel sám našel a prospěšnými shledal, a k nimž jednak buď soukromě buď veřejně pokynuto bylo.

Zvlášť statistické výkazy o svatyních a kláštrech Pražských, jakož i úplný seznam českých spisovatelů z kapitoly sv.-Vítské a z Tovaryšstva Ježíšova, budou tomuto dílu zajisté s prospěchem. V rejstříku udány jsou též netoliko svatyně zrušené a zaniklé nýbrž i jména umělců, jichž výtvoř v nich se nalézaly. Pohřích chovaly právě chrámy zrušené velký počet uměleckých obrazů a řezb, které se nám úplně ztratily.

Ve statích o svatyních zaniklých posloužil dobře Sadelerův obraz Prahy z r. 1606, vydaný letos péčí městského Museum Pražského; prohlédnuty však a srovnány též obrazy Prahy od Hollara z r. 1649, a od Folperta van Alten-Allen z r. 1685.

I v tomto svazku snažil se spisovatel líčiti posvátná místa Pražská duchem katolickým a vlasteneckým, jakož dalo se ve svazku prvním, což obecné došlo pochvaly.

Také při upravování látky k letošnímu podílu doznal níže-psaný laskavé ochoty všude, kdeoli bylo mu pátrati a dotazovati se. Přízně a ochoty takto prokázané odsluhuje se tuto spisovatel milerád povinným díkůčiněním, které přijmetež zejména P. T.: Vys. důst. p. prelát Václav Štulc, probošt Vyšehradský, veledůst. p. Václav Nykles, k. a. notář a farář u sv. Štěpána, dp. P. Josef Svoboda, kněz Tovaryšstva Ježíšova u sv. Ignáce, dp. P. Odilo Wolff, kněz řádu sv. Benedikta v Emausích, a pan Ferd. Tadra, úředník univ. knihovny v Praze.

Podíl letošní ozdoben jest obrazy znamenitého chrámu sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně, a nového chrámu sv. Václava na Smíchově, kteréž důstojně se řadí ku vyobrazením obou předních chrámů Pražských v podílu loňském.

Kéž požehnané Dědictví sv. Jana Nepom., které nešetřilo velikého nákladu na vydání tohoto díla, i nadál roste a prospívá v národě našem! Kéž vyprosí mu sv. patron náš Jan mnoho horlivých apoštolů, aby toto náboženské a literární bratrstvo ku cti a slávě Boží, ku rozmnožení úcty ku sv. dědicům našim, i ku náboženskému vzdělání našeho českého lidu čím dále více půdy nabývalo!

V Praze, na květnou neděli 1884.

František Ekert.

POSVÁTNÁ MÍSTA KRÁL. HL. MĚSTA PRAHY.

DÍL I.

POSVÁTNÁ MÍSTA NYNĚJŠÍ.

Část druhá.

POSVÁTNÁ MÍSTA NA NOVÉM MĚSTĚ, NA
VYŠEHRADĚ A NA PRAŽSKÝCH PŘEDMĚSTÍCH.



I.

Farní osada sv. Jindřicha.

1. Hlavní farní chrám sv. Jindřicha a sv. Kunhuty.

Staří katoličtí Čechové, Inouce zbožnou láskou ku svým sv. patronům a dědicům, vzývali kromě nich obzvláště ty světce z jiných národů katolických, jichž život s vlastí naší v nějakém styku byl. Tak býval u nás ctěn sv. Volfgang, tak i sv. Jindřich byl v Praze znám a vzýván, o čemž svědčí Novoměstský hlavní farní chrám, zasvěcený památce sv. Jindřicha i sv. manželky jeho Kunhuty.

Sv. Jindřich, narozený r. 972 na hradě Abachu v Bavořích, byl pokřtěn a vychován od sv. Volfganga, biskupa Řezenského, k němuž záhy vřelou láskou se přivinul. Stav se vévodou bavorským, modlíval se často v chrámu sv. Emerána v Řezně na hrobě svatého pěstouna svého. Jednoho dne tam usnul, a tu se mu zdálo, že sv. Volfgang kyná mu ukazuje na stěnu, kde on probrav se ze sna, četl záhadná slova: „Po šesti.“ Domníval se, že po šesti dnech zemře, když ale týden minul, domýšlel se, že smrt ho zastihne za šest měsíců, potom za šest let. Zatím hotovil se stále pokáním a svatým životem ku křesťanské smrti. Posléze ukázalo se po šesti letech, co ona záhadná slova věštila; byltě Jindřich r. 1002 zvolen za krále německého, a zasnoubil se s *Kunhutou*, dcerou hraběte lucemburského. Avšak Kunhuta byla se již zavázala Bohu slibem ustavičné panenské čistoty, a svolila v toto zasnoubení jen z poslušnosti ku svým rodičům. Když Jindřich o tom zvěděl, byl tak dojat, že sám podobný slib učinil, a tak žili potom oba královští manželé ve svaté a cudné lásce až do smrti. Jednou opovážili se drzí pomluvači hyzdití sv. Kunhutu, obviňující ji z nevěrnosti manželské, a Jindřich na čas jim uvěřil. Kunhuta důvěřujíc v Boha nabídla se, že dle tehdejších právních zvyků podrobí se před opovážlivými žalobci zkoušce ohněm, či soudní očiště. Volilaf, před

shromážděným lidem kráčetí bosýma nohama po žhavých radlicích. Před osudnou zkouškou tou pomodlila se vroucně a požehnala se křížem, a potom hned učinila patnácte kroků po žhavém železe, aniž se popálila. Lid vida to, jal se hlasitě velebiti Boha, a Jindřich odprosil choť svou, od kteréžto chvíle opět ve svaté svornosti živi byli. Roku 1014 byl Jindřich s Kunhutou v Římě na císařství korunován. Mnohonásobně zasahal tento světec do *osudů země České*. Tehdáž dosedl na trůn v Praze hanebný Boleslav III. Ryšavec, jenž se svými bratry ukrutně nakládal, an Jaromíra na těle zohaviti dal a Oldřicha zavraždití usiloval. I utekli se r. 999 Oldřich a Jaromír se svou matkou Emmou ku sv. Jindřichu a ten přijav je pohostinu, dopomchl jim později opět ku panství v Čechách. Sám zavítal v čele vojska svého r. 1004 *do Prahy* a pobyl tu přes svátek Narození Panny Marie. Poněvadž sv. Jindřich nepopíratelné zásluhy o udržení rodu Přemyslovců i o navrácení pokoje zemi České měl, přijali ho potom vděční předkové naši i *mezi svaté patrony své*, a zvlášt Karel IV. ctil a vzýval jej horlivě. Sv. Jindřich zemřel r. 1024 a pohřben jest v Bamberku, kde i sv. Kunhuta vedle něho r. 1040 pochována byla.

Otec vlasti Karel IV. chtěje svou milovanou Prahu zvelebiti, založil r. 1348 *Nové město*. Celé to rozsáhlé prostranství, na němž Nové město zakládáno, a jež polokruhem od Vyšehradu až ku Poříčí starou Prahu obepínalo, bylo již dávno dosti zalidněno, nalézalo se tu několik vsí či předměstí s kostely, ovšem většinou jen skromnými. Když obyvatelstvo se tu množilo, byly tyto svatyně dílem rozšiřovány, dílem stavěny kostely nové, „aby věřící tu usídlení nepřecházeli na úkor spásy své, neb živi jsouce bez jistého pastýře, nebyli jako bez hlavy jmíni“.

Mezi Poříčím a Rybníčkem rozkládala se někdy na pozemcích křižovníků s červenou hvězdou ves *Chudobice*, přifařená ku kostelu sv. Havla. Tu povstalo prostranné senné či senovážné náměstí, a uprostřed něho založen někdy mezi lety 1348—1351 s povolením a vůlí arcibiskupa Arnošta na pozemku křižovníků *nový chrám sv. Jindřicha a sv. Kunhuty*. Mistr špitálu sv. Františka Oldřich († 1350) začal kostel stavěti, vyprosiv si dovolení od arcibiskupa, a nástupce jeho Jindřich stavbu dokončil.

Že nový chrám ku cti sv. Jindřicha a sv. Kunhuty zasvěcen byl, lze odvoditi jednak z toho, že mistr špitálu, kterýž jej dokončil, Jindřichem slul, a že řád křižovníků u vděčné paměti choval dobrodějku svou Kunhutu, choť krále Přemysla Otakara II., hlavně však z úcty, kterouž ku sv. Jindřichu měl císař Karel IV. pocházejí dle matky z rodu Přemyslovců, o nějž týž světec

zásluhy si získal. Jisto jest však, že chrám ten nezaložil sám Karel IV., nýbrž že jej vystavěl *řád křižovníků*.

Posvěcení kostela vykonal někdy v únoru 1351 arcibiskup Arnošt. Založením Nového města na pozemcích křižovníků utrpěl tento řád velkou škodu. Aby se mu aspoň nějaké náhrady za to dostalo, svolil arcibiskup, aby dva nové kostely, na těchto pozemcích vystavěné, ve prospěch téhož řádu za farní povýšeny byly. Byly to chrámy sv. Jindřicha a sv. Štěpána. V únoru 1351 byly kostelům těm vyměřeny farní obvody, a dne 16. března téhož roku vydal arcibiskup Arnošt listinu, kterouž oba tyto chrámy za farní povýšil a vyměřené jim osady potvrdil. Při chrámu sv. Jindřicha založen spolu rozsáhlý *hřbitov*.

Známi jsou *farářové* z řádu křižovníků u sv. Jindřicha: Michal (— 1360), Mirek (od 1360), Matěj (— 1364), Petr († 1364), Fricek († 1365), Jan Henzl (— 1369), Mikuláš (1370), Pavel (— 1380), Rudl Rudger z Cheba (— 1390), Václav (1396), Rudl (1398), Fridl (1399), Rudl (1400—1404), Petr (1408—1411), Jakub (1411—1415), Petr (1415—1419). Bývali tu ještě střídník, sakristán, kazatel a správce školy. Při visitaci dne 11. října 1379 shledáno, že jest kostel pěkně ozdobený a že má bohoslužebné náčiní v bezpečnosti.

Chrám sv. Jindřicha dostal se záhy v moc *Husitů*. Roku 1435 byl tu farářem mistr Prokop z Plzně, jenž měl vynikající účastenství v tehdejší náboženském ruchu v Čechách. Náležel mezi nejmírnější Husity, a snažil se s Příbramem o to, aby národ český s Církví katolickou se smířil. Ve svých spisech horlil proti Táborům, zvláště proti Janu Želivskému. Roku 1436 uvádí se u sv. Jindřicha farář Blažek, avšak hned r. 1437 byl Prokop z Plzně opět na faru u sv. Jindřicha dosazen. Chrám byl od biskupa *Filiberta*, legáta Basilejského, znova *posvěcen* dne 18. dubna 1438. Prokop z Plzně, od r. 1439 vedle Příbrama administrátor strany podobojí, byl ještě r. 1457 farářem u sv. Jindřicha.*)

Na *farním hřbitově* bylo v dobách morové rány v letech 1347 až 1361 veliké množství mrtvol pochováno. R. 1420 konaly se v chrámu modlitby s postem na odvrácení moru, r. 1507 bylo za moru denně 17 až 20 pohřbů na hřbitově, r. 1520 po 20 až 30 každodenně, a r. 1582 pochovávalo tu denně v moru až po 40 mrtvolách.

Za faráře Tobíáše z Hradce udělána byla r. 1487 nová křtelnice, která podnes v kostele stojí. Farář Jan Búchal (1509 až 1521) byl po dvakráte, r. 1509 a 1513, v záležitostech strany kališnické u krále Vladislava II. v Budíně. Když Vladislav II. dne

*) Prodromus 232. Tomkův Dějepis Prahy. II. 9. V. 175.

13. března 1516 v Uhrách zemřel, konali Novoměstští Pražané za něho slavné zádušní služby Boží v kostele sv. Jindřicha. „I učinili processí, vybravše znamenitých měšťanů osm, kteří v černých šubách kuních, aksamitem i atlasem pošíťých, oblečení jsouce, máry nesli se znakem královským, primátor nesl korunu pozlacenou, a jiný konšel žezlo, jiný jablko říšské, a jiný praporec, a za marami šel obecný lid, a každý nesl v ruce černou hořící svíci. A k tomu divadlu mnoho lidí šlo, a bylo se čemu podiviti, rovně jakoby tu král osobně ležel.“*)

Roku 1520 podal Václav Hrzan z Harasova ves *Kyje* pod správu faráře u sv. Jindřicha. Tím farní kostel tamní s přidělenými vesnicemi stal se filiálkou chrámu sv. Jindřicha a zůstal s ním spojen až do r. 1743.

Farář Jiří Šmákal byl r. 1524 za purkmistra Jana Paška z Vratu a administrátora dolejší konsistoře Havla Cahery pro bludy Lutherovy, jež hlásal, z Prahy vypověděn.***) Dále uvádějí se utrakvističtí faráři u sv. Jindřicha: Jan, jenž měl 3 kaplany (1523—1528), Václav Subule (Šídlo) od roku 1529—1531, Jan (1534—1540), Václav Larciciae (1543), mistr Felix (1548—1551), a Martin (1553), jenž byl lutheránstvím nasáklý, an proti počtě sv. obrazů spis český vydal.***)

Když císař Ferdinand I. dne 8. listopadu 1558 slavný vjezd do Prahy měl, postavili konšelé při kostele sv. Jindřicha 1500 pěkných chlapců, a při nich byli bubeníci a korouhevníci stejného s nimi stáří a velikosti. Za dozorce dáno jim 12 počestných měšťanů, kteří také nebyli větší, než ti chlapci. A pohled na ty chlapce vzbuzoval v každém radostnou naději v četné potomstvo, a jím na udržení služeb Božích a mravů domácích.

Od r. 1562—1565 byl u sv. Jindřicha farář Jan Kostra, jenž od císaře Ferdinanda I. dosazen byl do kališnické konsistoře. Po něm uvádějí se faráři: Václav (1572), Fridrich (1574) a Jan Facilis Boleslavský (1580—1586), jenž vydal kázání o bohatci a Lazarovi. Dne 16. července 1585, když makovice s kostelní věže spouštěna byla, přetrhl se provaz, a makovice spadla a rozrazila se ve dvě. Koncem 16. století byli tu faráři: Jiřík Ředický (1588), Jan Plzeňský (1589) a Jan Včelinus (Včelice), jenž od císaře do konsistoře navržen byl, avšak zjevným bludníkem jsa, veřejně „opata“ Slovanského s ženou oddal, začož měl uvězněn

*) Starší letopis. č., str. 398.

**) Gindely Geschichte der böhm. Brüder I. 174.

***) Dra. Borového Jednání kons. utr. 16, 25, 99, 143, 190, 300, 313, 323, 388.

býti. Potom povolán r. 1591 na faru Tomáš Niger a odpřísáhnuv s jinými faráři kacířství, dosáhl r. 1593 rozhřešení ode všech pokut církevních. Václav Dačický, administrátor konsistoře, jmenuje se r. 1597 farářem u sv. Jindřicha. Nástupce jeho Jiří Hanuš Landskronský (1599—1602) byl zřejmý Lutherán.*)

V dobách kališnických byla u sv. Jindřicha *proslulá škola* o 3 vyšších třídách. Roku 1585 bylo na ní 49 žáků. Žáci z venkova bydleli buď ve škole, buď v kostelních přístěncích. Žákům chudým (mendlíkům) dávali dobrodinci jísti a činili jim odkazy. Žakovstvo účinkovalo též na kruchtě, začez na výživu jeho přispíváno. Když r. 1562 císař Maxmilián II. ku své korunovaci do Prahy vjížděl a ku sv.-Jindřišské škole přijel, stáli tu žakové zdejší s věnci na hlavách a dlouhými řízami na tělích, a jeden z nich, představující Musu Erato, říkal vítací báseň. U sv. Jindřicha vznikl všeobecný potom obyčej, že faráři živili u svých stolů učitele.**)

Z rektorů školy u sv. Jindřicha prosluli *Pavel Kristián z Koldína*, latinský básník a český spisovatel právnický (1552—1562), a *Jan Kampán Vodňanský*, slavný professor řečtiny na universitě, latinský básník, jenž r. 1598 připsal dějepisnou báseň o událostech současných literátům a hudebníkům kůru u sv. Jindřicha a r. 1599 věnoval veršované náhrobní nápisy latinské faráři Landskronskému. Stav se potom *katolíkem*, zemřel r. 1622 a pochován v kostele Božího Těla.

Poslední nekatoličtí faráři u sv. Jindřicha byli: Martin Vlada (1602), Zachariáš Bruncvík, spisovatel český (1603—1606), Jan Václ. Cikáda (Koleda), spisovatel český (1606—1618), a Vít Fagellus, spisovatel český, jenž dne 13. prosince 1621 z Prahy vypověděn byl.***)

V den Mladátek r. 1612 shodil vichr věžičku nad kostelní lodí, kteráž potom r. 1613 opravena byla. Pokud faráři u sv. Jindřicha starého kališnictví se přidržovali, konával se v den Božího Těla z kostela slavný průvod s nejsv. Svátostí do kaple Božího Těla (1572 a 1574). Po vypuzení lutheránského faráře ustanoven ku sv. Jindřichu prozatím Vavřinec Hanžburský, kališník, kterýž ještě r. 1622 směl o velkonočním svátku v kostele tom naposled pod obojí podávat.

Roku 1622 dal císař Ferdinand II. podací právo kostelů Pražských *arcibiskupovi Arnoštu Harrachovi*, jímž ku sv. Jindřichu dosazení byli faráři katoličtí: Václav Plocar z Růžové, potomní

*) Život jeho vylíčil Jos. Jireček v Časop. č. Mus. 1883, IV.

**) Dra. Borového M. Medek, str. 21, 187.

***) Časopis č. Mus. 1874, str. 199.

děkan Vyšehradský (1624), Matěj Vosyka (1624), Jan Petr Čechiades, jenž r. 1628 z Týnské fary sem přišel, avšak r. 1630 tam opěť se vrátil, a Jan Tišinovský (1630). Když r. 1631 *Sasíci* do Prahy vpadli, uchvátil kostel sv. Jindřicha dne 1. února 1632 protestantský kazatel mistr Pavel Kruppius, ovšem jen na krátký čas. Potom tu byli katoličtí faráři Martin Jakobides (1632—1634), David Ferd. Měsíček z Výškova (—1638), potom Čechiades podruhé (1639), Jan Přerovský (1644) a Daniel František Hesselius z Četvinberku (1646—1647).

Po právu měl chrám sv. Jindřicha vrácen býti *křížovníkům*, kteříž jej vystavěli, a až do válek husitských drželi, dosazující k němu faráře ze svého řádu. Zdá se, že arcibiskup dosazoval k tomuto chrámu v té době světské kněze jen z nedostatku kněží křížovníckých, a že tudíž fara sv.-Jindřišská skutečně řádu tomu vrácena byla. Aspoň víme, že křížovníci zřekli se r. 1646 svého práva ku kostelu sv. Jindřicha, a to ve prospěch *Barnabitů* u sv. Michala ve Vídni, jež bratr císařův arcikníže Leopold Vilém do Prahy uvést zamýšlel. Avšak Barnabité neuvázali se v kostel sv. Jindřicha, a císař Ferdinand III. dal r. 1649 *podací právo* jeho *obci Nového města Pražského*.

Za faráře Šimona Tichého (1647—1654) byl chrám sv. Jindřicha r. 1648 *za obležení Prahy od Švédů* u velkém nebezpečí. Pevná *zvonice* jeho sloužila za strážště, kde „vartýři byli“, a za tvrz, s níž proti Švédům ku straně blízkých hradeb střeleno, a odkud mnoho nepřátel pobito bylo. Na hřbitově zdejším pochovávali Pražští sládci své soudruhy, tehdaž na hradbách zabité. Chrám trpěl kulemi Švédů prevelice. Jednou spatřil farář Tichý puma, vznášející se přímo nad kostelem, a zažehnal ji ve jménu sv. Barbory, a puma dopadla na hřbitov, kostelu neublíživši. Na poděkování za to umínil si tento farář vystavěti na tom místě, kde puma spadla, kapli sv. Barbory, ale že na jinou faru odešel, odložena stavba ta. Roku 1662 vrátil se farář Tichý ku sv. Jindřichu, zemřel však dříve, než kapli založil, a tudíž vykonána stavba ta až později.

Po šťastném obhájení Prahy proti Švédům učinil r. 1648 Novoměstský magistrát slavný slib, že bude každoročně se všemi úředníky a staršími řemeslnických pořádků konati ve svátek Všech Svatých památku hrdinských těch bojů, a to společným přijímáním sv. svátostí v chrámu sv. Jindřicha. Dálo se to skutečně více než po sto let.

Roku 1656 byl tu farář Adam Vác. Šnurovský. Když dne 28. srpna téhož roku císař Ferdinand III. se svou chotí Eleonorou

a syny Leopoldem, i Leopoldem Vilémem biskupem, a celým dvorem Novou branou slavně do Prahy vjížděl, tu jeden bubeník na báňce věže u sv. Jindřicha nejvýš seděl, na vlašské bubny bubnoval a jiný stoje tam, točil červenobílým praporcem. *)

Roku 1664 byl kostel sv. Jindřicha jeden z těch chrámů, v nichž kardinál arcibiskup Harrach zapověděl slovo Boží kázati za pokutu, že zádušníci nechtěli účtů klásti, kterýžto zákaz trval od 21. září až do 20. prosince. **)

Farář Kašpar Vojt. Makarius (1664—1681) vystavěl při kostele kapli sv. Barbory dle slibu, od předchůdce jeho r. 1648 učiněného. Základ k ní položil dne 6. srpna 1672 metropolitní prelát Dlouhovesský z Dlouhé Vsi a dne 18. listopadu 1673 vysvětil ji probošt Nebeský z Blumenberku. Tímto přístavkem byl však starožitný chrám nemálo pokažen, a ještě více byl znetvořen novými kaplicemi r. 1688 a r. 1696 na jižní a severní straně přístavěnými.

V době morové rány r. 1680 povstaly za branou na území farnosti sv.-Jindřišské dva *hřbitovy*, Staroměstský s kaplí svatého Rocha, a Novoměstský, na němž později kostel sv. Kříže založen byl.

Farář Ondřej Vojt. Košina (1682—1707) založil při kapli sv. Barbory *bratrstvo této světice za šťastnou hodinku smrti*, jemuž dostalo se hojných odpustků. Členové bratrstva měli tu zvláštní sklípek, konali zde časté a slavné pobožnosti, nosili o pohřbech spoludruhů zvláštní oděv a vládli spolkovým jméním. Farář Košina vydal český spis o sv. Barboře (r. 1691), a správcové záduší vydali jiný spisek o sv. Barboře pro bratrstvo „Zaslíbená sv.-Jindřišská dcerka sv. Barbora“.

Za faráře Matěje Václava Jelínka (1707—1719) vypukla r. 1713 v Praze znova *morová rána*. Tehdáž zřídili si čeští osadníci na Koňském trhu při soše sv. Václava, kteráž stála na kašně proti Jindřišské ulici, dřevěnou *kapli*, v níž před obrazem Panny Marie konány po čas moru služby Boží. Němečtí osadníci udělali si podobnou kapli opodál proti domu „u zlatého beránka“. Od r. 1724 voděny z farního chrámu slavné průvody ku poutním pobožnostem do kaple sv. Kříže na Novoměstském hřbitově, kde r. 1729 zvláštní kaplan ustanoven, až tam r. 1787 fara se zřídila.

Farář Josef Benedikt Schönpflug z Gamsenberka, kanovník Staroboleslavský (1719—1742) vydal r. 1730 český spis o svatém Janu Nep., zvelebil bratrstvo sv. Barbory, získal z Říma pro ko-

*) Poselkyně III. 431.

**) Annalia, u sv. Vojtěcha.

stel ostatky této světice, a pečoval horlivě o obracování nekatolíků na víru katolickou. Za něho usadily se na osadě *řeholnice Celestinky*. Za nástupce jeho Antonína Dvořáka z Booru (—1747) odloučena *osada Kyjská* od farnosti sv. Jindřicha hlavně proto, že v době obležení Prahy od nepřátel nebylo možno, z fary do Kyj docházeti. Až dotud dojížděli kaplani od sv. Jindřicha každou třetí neděli do vesnic, náležejících ku kostelu Kyjskému, kde křesťanské cvičení konávali.

Dne 5. července 1745 strhla se za nepřítomnosti faráře Dvořáka, jenž v ten den v klášteře sv. Prokopa na Sázavě o pouti kázal, prudká bouře, a *věž nad krovem kostela zapálena jest bleskem* a lehla popelem. Dotud měl tento chrám vysokou staročeskou střechu s věžičkou uprostřed, kterou zdobily makovice, měsíc, hvězda a kříž s paprsky, zlatem se lesknoucí. Nad presbytérem byla lepá věžička, a věž při kostele měla krov štíhlý. Ohněm dne 5. července 1745 zničeny staročeský vysoký krov i věžička nad hlavním oltářem. Mezi požárem odnesena nejsv. Svátost s kostelními klenoty do kláštera Celestinek, neboť plameny šlehaly skrze otvory v klenbě až dovnitř chrámu. Jeden hořící trám sřítiv se dolů, zabil vojáka, jenž věci z kostela vynášel, a poranil čtyři jiné lidi. K ohni přikvapil též arcibiskup Manderšejd. Když makovice s hořící věžičky spadla a se rozrazila, vybalil se z ní svazek spisů, mezi nimiž byla píseň o vítězství Husitů u Ústí r. 1426 a dva nekatolické spisy. Po tomto ohni dostal chrám nynější nepěkný krov svůj. Již v letech 1738—1741 byl kostel též uvnitř copově upraven, a když dne 19. února 1756 o půlnoci celá hoření část štíhlého krovu nad kostelní věží vichrem sražena byla, střechu prorazila i kus zdi pod ní pobořila, přikryta i věž střechou copovou, kteráž tu podnes jest.

Farář Prokop Jan Šuknecht (—1760) vydal r. 1740 český spis o sv. Janu Nep. Za něho musil kostel r. 1744 platiti Prusákům výpalného 10 000 zl., a nové nebezpečí hrozilo chrámu r. 1757, když Prusáci Prahu obléhali, a na ni vztekale stříleli. Dvě kule prorazily mříži v okně sakristie, jiná kule probořila klenbu sakristie, pět kul prorazilo střechu a klenutí kostelní. Také házeli Prusáci na kostel ohnivé koše naplněné smolou a sirou, které však vždy ještě v čas udušeny byly. Ciferníky hodin na zvonici byly zničeny, sochy sv. Jana Nep. a sv. Tadeáše u hřbitovní zdi porouchány.

Za faráře Jos. Rachlice (—1777) dostala *zvonice* novou gotickou střechu s hodinami. V neděli květnou 1771 učinili dva výrostkové v kostelích sv. Jindřicha a sv. Štěpána výtržnost,

vmísiliť se o službách Božích mezi mládež a jali se zpívatí proti ševcům šerednou píseň. Potom zakázán od konsistoře a gubernia starý obyčej v městech Pražských, kde o jistých svátcích, zvlášť v neděli květnou, zpívala od starodávna mládež z lístků rozličné i světské písničky v kostelích. V letech 1773, 1786 a 1800 byl chrám čtyřikráte od svatokrádežníků o klenoty oloupen.

Koncem minulého věku byli tu faráři František Podleský (—1785) a Jan Václav Zatočil z Löwenbrucku, kanovník Vyšehradský (—1799). Roku 1785 *zrušeny* tu *bratrstvo sv. Barbory* i *sbor literátů*. Bratrstvo sv. Barbory, trvavši od r. 1690, mělo mnoho členů, a v ředitelstvu zasedali nejvzácnější osadníci. Sbor literátů měl svou kruchtu pod věží, vlastní pečeti, své jmění, i své kancionály. Literáti zpívali české, někdy i latinské písně v nedělích i o svátcích, před službami Božími i po nich, ráno i odpoledne. V adventě zpívali od 1/2 5—6 hodin ráno české Rorate a mívali kromě toho svoje spolkové pobožnosti. Škoda jich! Kam se kancionály jejich poděly, není známo.

Roku 1791 stěhovaly se Karmelitky z vyhnanství svého z Pohledu do nového kláštera svého na Hradčany, a tu zůstavily na den sv. Prokopa tělo své převořiše Marie Elekty, kterou jako blahoslavenku ctily, přes noc v kostele sv. Jindřicha.

Chrám sv. Jindřicha byv několikráte od zločinců oloupen, odevzdal v letech 1794—1810 některé stříbrné věci státu, pročez mu jich mnoho již nezbylo.

V noci ze dne 29. na 30. ledna 1801 o 2. hodině byla gotická *střecha zvonice* prudkým vichrem *zlomena* a spadla. Trámy její skácely se na střechu kaple sv. Lukáše, prorazily její klenbu, a rozbily v ní dva oltáře. Jistý voják učinil o této nehodě českou píseň, která otištěna jest v Krameriusových Novinách (r. 1801, čís. 6.).

V nynějším století vystřídali se u sv. Jindřicha faráři: Antonín Haffner (1800), Dr. Frant. Crabath (—1815), František Ullmann (—1816), Julius Körner, kanovník u Všech Svatých (—1834), Matěj Beutel z Lattenberku (—1835), Ignác Hanka (plných 43 let, 1836—1879), a Václav Nykles (1880).

Na hřbitově kolem farního chrámu *přestaly pohřby* r. 1787. Tento hřbitov náležel mezi největší v Praze, a zaujímal prostranství nynějších sadů kolem kostela, i prostoru mezi farou a zvonicí. V jihovýchodním cípu jeho, blíže domu č. p. 964—II., stávala *kostnice* s věžičkou, v níž byly 2 zvonky ku zvonění při pohřbech. Před kostnicí byla *kaple umrlců*, zvaná *Jerusalémskou*, dle níž podnes sousední ulice jméno má. Až do r. 1827 táhla se

přes ulici Jindřišskou, od rohu fary hřbitovní zeď, která tehdy byla rozbořena. Sochy sv. Jana Nep. a sv. Judy Tadeáše, které stály u vrat této zdi, byly odneseny, a postaveny u hlavní brány kostelní. Nejnověji byly poslední zbytky starého hřbitova odklizeny, a prostora jeho v sady upravena.

V bouřích roku 1848 obsadilo v druhý svátek svatodušní vojsko zvonici kostela sv. Jindřicha. Tato zvonice zůstala po nehodě r. 1801 kusou. Roku 1864 ustavilo se zvláštní družstvo ku dostavění této věže, sebralo však jen nedostatečných peněz, které odevzdalo obci Pražské. Posléze dala obec jakožto patron věž důkladně obnoviti a znamenitou střechou opatřiti, což dokonáno r. 1879 vedením architekta Jos. Mockera. Také byly střecha a zdi kostela nákladem záduší opraveny, avšak tak, že celá copová úprava zachována, a vnitřek obnoven nákladem dobrodinců rovněž tím způsobem.

Farní osada sv.-Jindřišská čítá přes 9000 katolických obyvatelů (kromě 500 nekatol. a více než 1000 židů). Rozkládá se na prostranství mezi sv.-Václavským náměstím, Příkopy, třídou Poříčskou, ulicí Jezdeckou a Florencí až ku pohraničné čáře obcí Žižkovské a Vinohradské.

Patronem kostela i fary jest sbor obecních starších Pražských. *Chrám sv. Jindřicha* pokládán byl již v dobách kališnických za hlavní farní kostel *Novoměstský*, jímž posud jest. Dokud Nové město svůj magistrát mělo, scházivali se konšelé a úředníci téhož města do tohoto chrámu ku službám Božím. Podnes koná se o Božím Těle z této svatyně slavný průvod s nejsv. Svátostí k oltářům na prostranstvích v osadě. Od r. 1880 konají se tu kázání jazykem českým. Z dřívějších let zachovala se tu ještě postní německá kázání v nedělích odpoledne. Farní matriky zdejší jsou dosti staré. *Nejstarší křestní kniha* začíná r. 1584, oddávací r. 1592, úmrtní r. 1607, tedy vesměs v dobách, kdy nekatolíci tu vládli.

Duchovní správu koná tu hlavní farář s dvěma kaplany a jedním kooperátorem. Nynější farář Karel Navrátil sepsal a vydal r. 1869 jakožto kaplan zdejší obšírné dílo: „Paměti hl. kostela farního, fary a školy sv. Jindřicha a sv. Kunhuty“ s mnohými rytinami a listinami, dle něhož tento článek sestaven jest; kromě toho sepsal dějepisné dílo o chrámu sv. Haštala i o klášteře na Karlově a přeložil dva spisy. Kaplan při tomto chrámu František Janků sepsal postní kázání „Augustin,“ konferenční řeči „Kdo jest Ježíš Kristus“ a přispíval do „Blahověsta“.

Chrám sv. Jindřicha jest dosti prostranná gotická budova o třech lodích téže výšky a dlouhém kůru, třemi stranami osmiúhelníku zakončeném. Zvenčí jsou opěrací pilíře o dvou ústupech. Na jednom z nich, na severní straně kůru, spatřuje se v kamenu vytesaný kříž s obrazy Marie Panny a sv. Jana evang. Původně měl kostel 17 oken s gotickou kružbou, pozdějšími přístavky přišel však o tři, a jedno z nich, za hlavním oltářem, bylo zazděno. Nyní jest kružba v oknech vylámána; k tomu zohyzdují stavbu copové tři kaplice, nemotorná střecha na věži a stlačená střecha nad loděmi. Pouze střecha presbytáře zachovala starý příkrý tvar. Má též kříž na báňce ze starší doby. Na severní straně jest pod oknem nepravidelně založený lomený *portál* s gotickým ostěním. V jihozápadním úhlu stavby strmí *věž*, ve zdivu přes 16 sáhů zvýší, která po nehodě r. 1756 dostala nynější nevkusné zakončení. Ku průčelí přistavěn jest *síňec* s polokruhovým portálem a křížovou klenbou, z něhož vedou schody na krucht. Nad síncem jest *přístěnek*, v němž literáti mívali svoje knihy. Nápis na kovové desce v hoření části opěracího pilíře svědčí, že síňec a schody na krucht r. 1529 vystavěny byly. Po stranách sínce stojí v levo *socha sv. Jana Nep.* a v pravo *socha sv. Judy Tadeáše*, kteréž r. 1709 farář Jelínek svým nákladem zříditi dal. Roku 1757 byly sochy ty pruskými kulemi porouchány, a potom od dobrodinců obnoveny. Stály až do r. 1827 u hřbitovních dveří při zdi uprostřed Jindřišské ulice. Roku 1879, když socha sv. Jana Nep. z hoření části sv.-Václavského náměstí do města Žebráka přenesena byla, dána její nadace na lampu k této soše u kostela. V levo od sínce stojí odpustkový dřevěný *kříž*, památka to na missie, kteréž v tomto chrámu r. 1864 kněží Redemptoristé od 9.—23. června konali. Nad lomeným portálem v sínci jest *znak Nového města*, jenž býval někdy na hlavním oltáři.

Vnitřek rozdělen jest 6 pilíři ve 3 stejně vysoké lodi s klenbou křížovou, na níž jsou nepřiměřené sádrové ozdůbky z r. 1738, kteréhožto roku pozbyly i pilíře svých gotických tvarů, byvše umělým mramorem potaženy a korintskými hlavicemi opatřeny. *Krucht* s novějším prsením spočívá na klenbě křížové, v jejímž svorníku spatřuje se kamenné *poprsí* nějaké královny se žezlem, snad *sv. Kunhuty*. Délka celé budovy obnáší 142, šířka 59, výška ku klenbě 38 stop. V lodích postranních jsou kruchtíčky novější, z nichž kruchtíčka pod věží náležela literátům. Roku 1875 byl chrám naposled vymalován a to dosti nepodařeně, jinak jest světlý, čistý, a honosí se pěknými, namnoze i vzácnými obrazy. Celkem jest tu 10 oltářů.

Hlavní oltář skládá se ze stolu se svatostánkem a z dřevěného pozadí s obrazem před zazděným oknem. Někdy stávala tu staročeská archa z 15. století, kterouž farář Schönpflug daroval do svého rodiště Jílového, kde ona posud v chrámu se nalézá. Nynější mramorový oltářní stůl byl zřízen r. 1753 nákladem správce záduší Max. Hlaváče. Po stranách svatostánku jsou schránky se sv. ostatky a po krajích sochy, značící Starý a Nový Zákon, totiž Mojžíše s hadem a deskami desatera přikázání, i postavy s křížem a kalichem. Zadní část oltáře byla r. 1784 ze zrušeného chrámu sv. Kříže Většího u kláštera Cyriaků za 560 zl. koupena a sem přenesena. Po stranách stojí bílé sochy sv. Václava a sv. Vojtěcha, a nahoře pod klenbou spatřuje se holubice, znak Ducha sv. *Krásný velký obraz* v rámu maloval Jan Jiří Heintsch. Jak patrně, byl tento obraz dole dvakrátě nastavován, bezpochyby, aby byl v souměru s celou úpravou, které se později oltáři tomuto dostalo. Umělec vylíčil na obrazu dvojí událost. Chtěje zobraziti sv. Jindřicha jako ochránce města Prahy, měl na mysli obležení tohoto města od Švédů, kdy právě tento chrám byl u velikém nebezpečení. Naznačil tedy, jak sv. Jindřich kleče, obrací prosebné oči k nebi a ukazuje levicí na město, kteréž hoří, zapáleno byvši nepřátelskými kulemi. Levou rukou zakrývá též tento chrám, jehož jižní strana se zde spatřuje. Něco níže ku pravé ruce sv. Jindřicha stojí sv. Kunhuta v bohatém rouchu, nesouc jasnou tvář k nebi; oběma rukama pak řasy roucha svého pozdvihujíc, hotoví se bosýma nohama kráčet po rozpálené radlici, kterou jí pochop v kleštích podstrkuje, an andělek ruku svou pod radlici podkládá. Jiný pochop rozdmychuje uhlí v koši. Za sv. Kunhutou stojí několik osob s napnutými zraky, výsledku žádostivých. Osoby na tomto znamenitém obrazu jsou prý podobizny předních osob, vrstevníků malíře Heintsche.

Stěny presbytéře pokryty jsou *obrazy* na plátně, které r. 1745 farář Ant. Dvořák ze sbírek zhotoviti dal. Představují *výjevy ze života sv. Jindřicha*. Na evang. straně jsou 3 obrazy. První představuje sv. Jindřicha a sv. Kunhutu, vedle sebe klečící. Druhý vyznačuje sv. Jindřicha, an u vytržení modlí se u rakve sv. Volfanga, nad níž vidí záhadná slova „Po šesti.“ Na třetím viděti jest korunování sv. Jindřicha za krále. Na epištolní straně jsou též 3 obrazy. Na prvním přijímá sv. Jindřich od papeže říšské jablko, na druhém podává knězi vzorek kostela, na třetím vyobrazen jest, an umírá, a plačící sv. Kunhutu odevzdává příbuzným. Prostory mezi těmito obrazy vyplňují čtyři na plátně vymalované hořící lampy. Nad obrazy táhnou se římsy s andělíčky

a poprsími soch sv. Josefa, sv. Kosmy, sv. Vojtěcha, sv. Jana Nep., sv. Jana Kř., sv. Damiána, sv. Prokopa, a sv. Ivana na podstavcích, v nichž za sklem jsou sv. ostatky. Krom toho stojí mezi poprsími šest dřevěných relikviářů. Pod obrazy na zdech jest vkusné dřevěné pažení, a dole stojí lavice, v nichž někdy magistrát a konšelé Novoměstští svá místa mívali.

Na konci presbytáře stojí dva oltáře proti sobě. Na evangelijní straně *oltář sv. Anděla Strážce* s kamenem, r. 1740 posvěceným. Dole na stole stojí pěkný obraz sv. Petra plačícího, od malíře Piacetti-ho. Hlavní slušný obraz představuje Anděla Strážce, vedoucího pacholíka. Nad ním jest příjemný obraz sv. Cecilie od Jana J. Heintsche, a nejvýše stojí poprsí sv. Norberta nad podstavcem, v němž sv. ostatky se nalézají. Po stranách stojí sošky sv. Marka a sv. Lukáše. Naproti stojí *oltář čtrnácti sv. Pomocníků* téhož slohu, s oltářním kamenem z r. 1715. Na stole jest všední obraz sv. Maří Magdaleny. Hlavní obraz, na němž Panna Maria uprostřed 14 sv. Pomocníků se spatřuje, jest dobré dílo Premonstráta Siarda Noseckého. Nad ním jest obraz sv. Martina na bílém koni, žebráku kus pláště podávajícího, díla sličného, nejvýše stojí na podstavci se sv. ostatky poprsí nějakého sv. biskupa, a po stranách jsou sošky sv. Matouše a sv. Jana ev.

V lodi severní stojí při východní zdi *oltář nejsv. Trojice*. Již r. 1438 posvětil zde legát Basilejský oltář nejsv. Trojice, tento nynější dal však r. 1756 nově zříditi Novoměstský radní Jan Antonín Kozák. Po stranách stojí velké bílé sochy svatého Vavřince s roštěm, a sv. Apolonie s kleštěmi a zubem v ruce. Na svatostánku stojí pěkný obraz Panny Marie Pasovské, před nímž němečtí osadníci v moru roku 1713 konali na Koňském trhu v dřevěné kapli služby Boží. Darovala jej sem potom Teresie Menclová. Roku 1754 zhotovena dle obrazu toho ocelorytina, opět r. 1796 vydána jeho ocelorytina s vyobrazením sochy sv. Václava na kašně na Koňském trhu, a r. 1813 vydal farář Crabath na památku moru r. 1713 popis tohoto moru s vyobrazením Panny Marie Pasovské. Někdy býval obraz tento velice ctěn, a mnohými oběťmi ověšen, na něž častěji lupiči se odvažovali. Nyní připnuty jsou pouze Panně Marii i Ježíškovi pozlacené korunky, a obraz zasazen jest do pěkného rámce. Velký obraz krásného díla představuje nejsv. Trojici, vznášející se nad zeměkoulí, nad níž v polokruhu klene se duha. Maloval jej prý Karel Skréta. Pod oknem na levé straně tohoto oltáře visí velký obraz *Neposkvrnné Panny Marie* od Václava Reinera. Pochází snad ze zrušeného kláštera Celestinek.

K severní lodi přistavěna byla r. 1696 nákladem Novoměstského radního Jana Lukáše Krocína z Drahobejla *kaple sv. Lukáše*, i Krocínskou zvaná, nad níž na oblouku znak zakladatelův v barvách se spatřuje. Roku 1801 bylo klenutí její sesutou střechou se zvonice proraženo. *Oltář sv. Lukáše* tu stojící má kámen z r. 1765. Na stole jest pěkný obraz hnědé Matky Boží na zlaté půdě. V koruně Panny Marie čte se: „Řím 1736“, a v koruně Ježíškově: „Praha“. Obraz ten darován sem od paní Kláry Jankovské, a byl r. 1855 v Praze malován. Nad ním zavěšen obraz Srdce Pána Ježíše, malovaný r. 1808 od Krišťána Fibinga, darovaný od hraběnky Barbory Dobřenské. Hlavní obraz v bohatém rámcí představuje sv. Lukáše, an maluje Pannu Marii. Upomíná na Heintsche. Nejvýše nalézá se obraz sv. Anny, chovající dítě Marii. Po stranách jsou sochy andělů. Na stěnách této kaple visí 6 obrazů: Rodiny Páně (z bývalého zde oltáře), sv. Aloise (darovaný sem od paní Hlaváčové), sv. Josefa (dobrý), Panny Marie s Ježíškem, snímání s kříže (všední), a korunování P. Marie. Mezi touto kaplí a severním portálem visí na zdi obraz Navštívení Panny Marie od J. J. Heintsche.

Pod kruchtíčkou severní lodi vchází se *do kaple sv. Barbory* vystavěné dle slibu, za obležení Prahy od Švédů r. 1648 od faráře Tichého učiněného, r. 1673 od faráře Makaria. Kaple ta mívala někdy věžičku se zvonkem, r. 1683 ulitým. Na památku, jak vznikla, zavěšena jest na klenbě koule ze dřeva, zhotovená ku podobenství oné koule, která r. 1648 sem dorazila. V západní zdi této kaple spatřují se nyní zazděné dveře, jimiž někdy se chodívalo do „malé sakristie“, přístěnku to nad sklípkem Jana Bunsona z Bunsonu a na Doubravici přistavěného. *Oltář sv. Barbory* jest z mramoru a byl r. 1746 nákladem faráře Dvořáka i jiných dobrodinců znova zřízen. Na stole jest pěkný obraz sv. Antonína Pad. Hlavní obraz sv. Barbory jest dílo Cimbrechtovo. Po stranách stojí sošky andělů, a ve výklencích sochy sv. Šebastiána i sv. Rocha, patronů proti moru. Nejvýše nad oltářem vznáší se holubice ozářená mezi Bohem Otcem a Synem Božím. Na pravé zdi ve výklenku spatřuje se starý obraz *Panny Marie Etinské* za sklem. Míval někdy mnoho ctitelů, kteří jej oběťmi zdobili. Farář Makarius učinil jej r. 1681 dědicem jmění svého, o čemž svědčí nápis pod ním. V této kapli mívalo slavné někdy bratrstvo sv. Barbory svoje pobožnosti. Nyní stojí zde stará cínová *křtitelnice* z r. 1487 s nápisem českým, že udělána byla za kněze Tobiáše z Králové Hradce od Janotky, konváře.

Kolem spatřují se vypuklé obrazy sv. apoštolů. Víko jest z doby novější. Pod západním oknem pod kruchtičkou v této lodi visí velký obraz sv. Jana Nepomuckého.

V jižní lodi stojí při východní zdi *oltář Zvěstování Panny Marie*, někdy „Rorate“, potom také „oltářem sv. kříže“ řečený. Zde za literátů bývala mše sv. rorátní sloužena. Nynější oltář zřídil r. 1755 Novoměstský radní Jan Antonín Kozák. Na svatostánku stojí v pozlaceném rámci drahocenný obraz od vlašského malíře Trevisana, jež biskup Jan Rud. hrabě Špork od něho za 100 dukátů koupiv, ve své domácí kapli choval, a r. 1759 v závěti kostelu daroval. Nástin tohoto obrazu nalézá se též v Drážďanské obrazárně. Představuje sv. rodinu: Pannu Marii s Ježíškem, jemuž sv. Anna ruku líbá, a sv. Josefa. Ku pravé straně stojí dva andělkové, z nichž jeden plénku a druhý povijan drží. Nejvýše vznáší se Duch sv. Velký obraz představuje Zvěstování Panny Marie. Jest to dílo Karla Skréty. Po stranách jsou bílé velké sochy sv. Jáchyma a sv. Anny.

Vedle oltáře pod oknem na zdi visí velký obraz *Proměnění Krista Pána* od Václava Reibera, jenž snad pochází ze zrušeného kláštera Celestinek.

K jižní lodi přistavěna byla r. 1688 z poslední vůle a nákladem Matěje Malanotte de Galdes, universitního profesora, a král. fiskála († 1685), *kaple Navštívení Panny Marie*. Znak zakladatelův v barvách vyznačen jest nad obloukem jejím. *Oltář* má kámen z r. 1765. Na stole jest svatostánek s deskami, ozdobenými výjevy z umučení Páně, a nad ním stojí velká skleněná skříň s dřevěnou sochou Bolestné Panny Marie. Po stranách jsou sochy truchlících andělů. V této kapli visí patero obrazů: Velký obraz sv. tří králů, slušného díla. Velký obraz Narození Páně, rovněž pěkný. Obraz sv. Josefa, již tmavý. Velký obraz sv. Maří Magdaleny klečící pod křížem, tmavý, avšak krásný, dle domněnky dílo Brandlovo. Na pilíři spatřuje se za sklem obraz tváře Páně. Na levo od této kaple visí na zdi za sklem obraz Bolestné Panny Marie na plátně.

V lodi jižní jest dále *oltář sv. Jana Nepom.*, jenž r. 1875 sem byl z Krocínské kaple přenesen. Kámen oltářní byl r. 1721 posvěcen. Na stole jest obraz Panny Marie Štěpánské (dle starožitného obrazu v chrámu sv. Štěpána na Novém městě malovaný) na prkně, nejstarší to obraz tohoto kostela. Provedení jeho jest starobylé a vzácné. Obraz ten býval někdy v čas velikého sucha nošen v průvodu na Vyšehrad. Nad ním stojí

v kaplici dřevěná socha sv. Jana Nep. Pamětihodno jest, že r. 1801 oltář ten, jenž v kapli Krocínské se nalézal, byl sice spadlou věží porouchán, při čemž však socha a skleněné dvěře kaplice zůstaly bez pohromy. Pod kruchtou literátskou stojí *oltářík sv. Anny*, nepatrný i sešlý. Má sošku sv. Anny, a za ní obraz korunování Panny Marie.

Kazatelna při prvním pilíři od presbytéře na severní straně stojící jest dřevěná. Na stříšce stojí nejvýše socha víry s křížem a kalichem, a pod ní jsou sošky sedících učitelů církevních se znaky. Na řečništi jsou pozlacené desky s vypuklými obrazy sv. evangelistů a sošky Mojžíše i sv. Petra, jakožto představitelů Starého a Nového Zákona.

Varhany, zřízené r. 1738, byly od té doby několikrátě přestavovány.

Sakristie, přiléhající severně ku presbytéři, má od r. 1875 nové gotické dvěře. V západní zdi zadělána jest *starožitná* kamenná omalovaná *socha sv. Jindřicha*, sedícího na trůně, a držícího žezlo. Do nedávna nalézala se v koutě na kruchtě severní lodí, za dávných časů však bývala snad nad portálem kostelním zazděna. Nad sakristií jest klenutá *komora*, někdejší to kostelní pokladnice, která nepřátelskými kulemi pozbyla původní své klenby a nyní pouze po žebríku oběma úzkými okénky přístupna jest.

V chrámu tomto podnes velký počet náhrobních kamenů se nalézá.

Sklípků jest tu devět: Sklípek Krištofa Gronebergera z Gronebergu, Novom. radního († 1615), pod věží. Sklípek Matěje Millera z Mildemberka, Novom. radního († 1639), před oltářem 14 sv. Pomocníků. Sklípek Václava Kavky rytíře z Dubečku († 1649) a patricijské rodiny Novoměstské Pachtů i hrabat z Rájova před oltářem nejsv. Trojice. Sklípek rodiny Jana Benedikta Smolíka (z r. 1656) před evang. stranou oltáře Zvěstování P. Marie. Sklípek Jana Moráka z Marenfelsu u stupňů kazatelny. Sklípek Václava Jezberovského z Olivové Hory z r. 1679 před oltářem Zvěstování Panny Marie. Sklípek Matěje Aloise Malanotte z Galdes z r. 1685 v kapli Navštívení P. Marie. Sklípek rodiny Krocínské z Drahohejle v kapli sv. Lukáše. Sklípek obecný řečený „u sv. Barbory“ před kaplí této světice.

Z náhrobních kamenů jsou posud v kostele zachovány tyto:

V presbytéři na epišt. straně hl. oltáře má náhrobek farář Adam Václav Šnurovský († 1656). Na evang. straně před mřížkou: farář Kašpar Makarius († 1681), a Jiří z Landštejna na Krašově a Ostrovci. Před sakristií: Ambrož Chotělinský z Breytenberka

(† 1522), Františka Hrzanová z Harasova a na Potštýně († 1566), a Kateřina Berková z Biskupic a na Rychmburce († 1577).

V severní lodi: před oltářem nejsv. Trojice leží u strany epistolní Matěj Kalivoda, někdy kaplan zdejší (1754). Pod stupni kazatelny jest kámen se znakem Přichovských z Přichovic. Proti severnímu portálu kámen dvou synů Vavřince Koutného ze Zářečné, registrátora zemských desk (z r. 1611). Před kaplí sv. Lukáše z r. 1582 kámen měštana Václava Smolíka, a mosazná deska měštana Nikodéma Kostelníčka († 1583), kterou r. 1584 zhotovil zvonař Brykcí z Cymperka. Pod kruchtíčkou severní kámen Barbory baronky Salazarové de Monte Albano († 1740).

V střední lodi proti severnímu portálu mezi pilíři leží Ondřej Košina, farář († 1707). Pod kazatelnou Jan, syn Adama z Tišnova († 1653), a manželka Adama z Landštejna. Mezi stolicemi jest velký kámen s dlouhým nápisem jinocha Jana Závíše rytíře z Osenice (naroz. 1616).

V jižní lodi pod kruchtou: Vilém Jiří Kochánek z Kochánku. Před kruchtou leží blíže zdi farář zdejší a potomní děkan Litoměřický Daniel z Četvinberka († 1661), dále jest tu kámen pánů z Rovin. Před jižní kaplí spatřuje se na kamenu rytíř v brnění. Jest to náhrobek císař. dvořanína Matěje Mutrplosa († 1582). V sínci před hlavním portálem jest kámen z r. 1530 se znakem Slachů ze Hřivic, a kámen dcery Novoměstského primasa Duchka kožišníka.

Vně kostela zazděny jsou tyto *náhrobní kameny*:

V severní zdi sínce kámen s podobou rytíře. Jest to náhrobek rytíře Vratislava Berkovského ze Šebířova a na Beřkovicích († 1566). Za missionářským křížem spatřuje se kamenný kříž, pomník to Marie Procházkové. Ve zdi na této straně jest kámen Marie Crosnierové des Ajos († 1786).

Vedle severního portálu na pravé straně stojí v koutě kamenný kříž, náhrobek dvorního malíře Felixe Ant. Schöfflera († 1760). V zákoutí na levé straně jest z bývalého tu kříže již jen podstavec, pomník to Josefa Najera z Najernu († 1747). Do severní zdi kaple sv. Lukáše zazděn jest kámen manželky a 6 synů i 6 dcer Novoměstského císař. rychtáře Václava Nekmiřského z Kyršfeldu. Ve zdi západní téže kaple spatřuje se kámen rodiny Mikuláše Pavlovského z r. 1666.

Ve zdi presbytáře jest kámen rodiny Jindřicha Bystřického z r. 1648 a kámen Václava Mik. Rydla z Neyenperka († 1595).

Vně kaple Krocínské spatřuje se zazděný starožitný kámen z r. 1571 Václava Cukra z Tamfeldu, a pod jižní věží vedlé jiho-východního opěráku kámen rodiny Matěje Millera z r. 1630.

Vedlé vchodu do fary zazděna k severní straně kovová deska Reginy Hanušové († 1599), manželky nekatolického faráře zdejšího Hanuše Landskronského, s latinskými verši Jana Kampána Vodňan-ského.

Na školní budově stojí na zdi při severní straně pěkného portálu velký náhrobní kámen, jež třem synům svým, r. 1582 a 1594 zemřelým, zřídili Kašpar Lukáš Lukšan z Luftenštejnu a choť jeho Ludmila z Rovin. Ku straně jižní portálu jest kámen měšťanské rodiny Rumlerů z r. 1615, a vedle něho kámen Doroty Písecké z Kranichfeldu z r. 1623.

V kostelní věži není velkých zvonů, ač má lešení pro ně. Visi tu *tři malé zvonky*: František, ulitý r. 1591 od Vavřince Hodináře na Novém městě, druhý Emanuel, a třetí umíráček, nově přelitý a zavěšený r. 1818. Kateřina Řičanská z Řičan od-kázala r. 1723 fundací 200 zl., aby se umíráčkem každý den na noc k modlení za dušičky zvonilo. Pokud za Novou branou bývalo popraviště, zvonívalo se tímto umíráčkem, když tudy jela kára s odsouzcencem. Zazníval hlasem žalostivým a kněz, doprovázející zločince k smrti odsouzeného, tázal se ho prý, ví-li, co hlas toho zvonku jemu znamená?

Severně od kostela, v ose ulice Jindřišské, vypíná se *zvonice*, která celé této čtvrti nemalou ozdobou jest. Jest stavěna z tesa-ných pískovcových kvádrů a ve zdivu zvýší 16 sáhů 3 stopy. Portál jest gótický z r. 1879, kteréhožto roku celá ta věž obnovena byla. Převysoká, břidlicí krytá sedlová střecha korunována jest lepou věžičkou, čtyřmi vížkami nárožními, 6 vikýřky a hodinovými ciferníky. Po stranách ciferníku k ulici Jindřišské jsou ve zlatě a v barvách provedené kovové *znaky*: mocnářství Rakouského, Starého, i Nového města Pražského, a království Českého. Na ciferníku spatřuje se letopočet 1879. V této věži visí 3 *znamenité zvonky*, jež velebný souladný hlas vydávají. Největší Jindřich byl r. 1804 ze starého prasklého přelit a vytažen, při kteréžto slavnosti podlé staročeského zvyku někteří chlapci dostávali na památku holí na záda. Nejstarší „Maria“, ulitý r. 1518 od zvonaře Barto-loměje na Novém městě, váží 10 centů, a má latinský nápis: „Aj, já zvon nikdy marně nezaznívám, hlásámť svátek neb požár či pohřeb slavný.“ Třetí „Dominik“, opět r. 1850 od Bellmanna

přelity, váží 18¹/₄ centnýře. Oba hodinové cimbály byly r. 1803 přelity.

Kéž dostane se brzo starobylému a památnému tomuto chrámu důstojné úpravy, jako zvonice jeho již umělecky obnovená jest!



2. Kaple sv. Josefa Kalasanckého

v kolleji Otců pobožných škol či Piaristů v Panské ulici č. p. 892—II.

Vyučovati a vychovávat mládež v duchu víry a pravé nábožnosti, jest jednou z nejdůležitějších úloh, kterou Církev katolická po všecky věky plnila a plní. Tudíž nemálo váží si Církev těch mužů, kteří dle jejích zásad útlou mládež netoliko ve vědomostech vzdělávají, ale i ku ctnostnému, zbožnému, právě křesťanskému životu vedou. Mezi tyto muže, kteří na obloze Církve Páně jako jasné hvězdy se lesknou, náleží sv. *Josef Kalasancký, zakladatel řádu Piaristů.*

Narodil se r. 1556 z rodičů šlechtických na hradě Kalasanze v Aragonii ve Španělech, a vynikaje záhy láskou ku vědám, povýšen jest za doktora bohosloví, nejsa ještě ani duchovním. Po vůli otcově měl se oženiti, aby zachoval šlechtický rod svůj, on však otálel, a posléze upadl v nebezpečnou nemoc. Když bylo mu nejhůře, učinil se svolením otcovým slib, že stane se duchovním, vrátí-li mu Bůh zdraví. Zázračně vyvážnův z nemoci, přijal potom r. 1583 svěcení kněžské, působil požehnaně jako bohoslovec, kazatel i učitel lidu a jako zpovědník. Později zavítal do Říma, kde v kostelích a na ulicích lid i mládež náboženství vyučoval. Tu seznal záhy důležitost toho, aby mládež důkladného vyučování a vychovávání náboženského požívala. Proto najal si dům, v němž ještě s třemi jinými kněžími dítky z celé čtvrti vyučoval. Když žactvo se množilo i učitelů přibývalo, rozhodl se sv. Josef, dáti svým soudruhům zvláštní řeholní pravidlo, a papež Pavel V. povýšil toto družstvo r. 1617 za kongregaci s prostými sliby. Potom potvrdil papež Řehoř XV. r. 1621 tuto společnost jakožto „*řád řeholních duchovních pod ochranou Matky Boží pro nábožné školy*“. Piaristé skládali kromě obyčejných tří řeholních slibů ještě čtvrtý, že budou chudou mládež bezplatně nábožnosti, dobrým mravům a potřebným vědomostem vyučovati. Sv. Josef Kalasancký, utvrdiv svůj řád, působil nadál

i v zpovědnici, sbíral osobně almužny pro chudé a nemocné, a vynikal zvláštní pokorou, an nabízenou sobě důstojnost biskupskou zamítl, i úctou k Matce Boží, pod jejíž ochranu svou řeholi postavil. Dosáhnuv vysokého věku 92 let, zemřel r. 1648 v Římě. Roku 1748 byl za blahoslavence, a r. 1767 za svatého prohlášen. Církev koná výroční památku jeho dne 27. srpna.

Ještě za živobytí sv. Josefa Kalasanckého povstaly na Moravě domy či kolleje Piaristů v *Mikulově* (1631), ve *Strážnici* (1633), v *Lipníku* (1634), v *Krumlově* (1644), a v Čechách v *Litomyšli* (1640), ano i v Praze nabízen světcí tomu dům, avšak nemohl sem bratří poslati, jelikož řád tou měrou se rozšiřoval, že svatý Josef napsal, že kdyby měl 10.000 duchovních, mohl by je v jediném měsíci rozdělit na místa, kde lidé toužebně si jich přáli. Pamětihodno a pro nás významno jest, že kromě Italie kollej Mikulovská byla prvním domem Piaristů, a že vůbec první mimoitalská provincie tohoto řádu ustavila se r. 1634 na Moravě, obsahujíc kolleje Mikulovskou, Strážnickou a Lipnickou. Mikulov zůstal středem řeholní provincie, i když kollejí v Čechách, Polsku, Uhrách, ve Slezsku a v Rakousích přibývalo. Pro velikou rozsáhlost tohoto řeholního okršku ustavila se r. 1763 užší provincie řádu Piaristů, obsahující řeholní domy jejich v zemích koruny České v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Řád tento šířil se velmi rychle po celém světě katolickém. V zemích našich založeny kromě již jmenovaných tyto kolleje a domy Piaristů: v *Ostrově* (1666), v *Kroměříži* (1687), v *Kosmonosích* (1688, kollej však r. 1786 přeložena do Mladé Boleslavi), v *Staré Vodě* na Moravě (1690), v *Příboře* (1694), v *Benešově* (1704), v *Rychnově* (1714), v *Bílé Vodě* ve Slezsku (1727), a v *Bruntálu* ve Slezsku (1731).

Roku 1734 zadali tři Piaristé, totiž provinciál, rektor kolleje Benešovské, a jeden vojenský kněz, nevědouce jeden o druhém, k císařovně Marii Teresii žádost téhož obsahu, aby řád jejich směl i v Praze se usaditi, a zde akademii pro šlechtické jinochy zříditi. Avšak věc ta byla tehdyž dosti nesnadná. Císařovna sama byla Piaristům nakloněna, a nařídila r. 1747 místodržitelství v Praze, aby žádost jejich prozkoumalo, a o ní své dobré zdání podalo, avšak místodržitel hrabě z Kokořova namítal, že Jesuité zamýšlejí sami zmíněnou akademii zříditi, a tudíž že bylo by zbytečno, Piaristy do Prahy zaváděti. Následkem toho ona žádost příznivě vyřízena nebyla, než císařovna, vědouc, že Piaristé získali rozličné dobrodince, kteří k založení vyšších studií nabídlí řádu znamenité příspěvky, hleděla jim za to dáti jinou

náhradu. Až dotud měli Piaristé při kolejích svých pouze nižší latinské humanitní školy. Nyní dovolila jim však císařovna, že smějí zříditi ve svých domech i vyšší třídy, ač-li dotčení dobrodinci k tomu přispějí, což skutečně se stalo. Tomu nepřáli však Jesuité, kteří do té doby sami veškeré vyšší vyučování řídili, a snažili se, aby Piaristům vyšší třídy zakázány byly. Vymohli pouze to, že dvorním rozkazem r. 1754 zapověděno, přednáseti filosofii na gymnasiích, a nařízeno, že smí o ní konati se čtení pouze na universitě, následkem čehož filosofické studie na gymnasii Piaristů v Litomyšli tehdaž přestaly.

K opětné žádosti provinciálově dovoleno dvorním dekretem dne 4. března 1752 Piaristům v Praze se usaditi, a nižší školy tu zříditi. Řád koupil si v Celetné ulici dům (průchodní do ulice Štupartské), a téhož roku 1752 zavítalo do něho sedm řeholníků, kteří tu 4 české a 2 německé třídy pro mládež otevřeli. *Prefektem* byl učenec *Gelasius Dobner*, narozený r. 1719 v Praze. Brzo vzrostl počet žáků v té míře, že posavadní dům nestačil.

Roku 1757 bylo mnoho domů na Novém městě pruskými pumami zničeno. Piaristé koupili r. 1758 v Panské ulici dvě spáleniště bývalých domů za 16.842 zl., a jali se na tomto místě r. 1760 stavěti *novou kolej s kaplí sv. Josefa Kalasanckého*, do níž dne 1. října 1766 se přestěhovali, a kde dne 2. listopadu vyučovati počali. Roku 1768 slavili tu po osm dní svatořečení svého zakladatele sv. Josefa Kalasanckého. Až do roku 1777 vyučovali Piaristé jen ve školách normálních a počátkům jazyka latinského, toho roku nabídla jim však vláda bývalé Novoměstské gymnasium Jesuitů u sv. Ignáce, kteréž oni potom také převzali. Prvním rektorem kolleje u sv. Josefa Kalasanckého byl zmíněný *Gelasius Dobner* (až do r. 1778), jenž od svého dětinství již zamiloval si vlastenecké dějiny české, a s velikou horlivostí sbíral prameny ku slovníku historickému a životopisnému. Roku 1762 jal se vydávati latinský překlad Hájkovy Kroniky české s důmyslnými poznámkami, jimiž mnohé smyšlenky tohoto kronikáře vyvrátil. Důležité dílo to vyšlo v 6 svazcích, sáhá však pouze k r. 1198. Roku 1764 počal Dobner vydávati neznámé posud latinské prameny dějin českých (6 svazků), a r. 1784 vydal latinský a německý spis, v němž dokázal, že sv. Jan Nepom. pro mlčenlivost zpovědní umučen byl. Dobner jest otcem nové české vědy dějepisné, a ač sám česky nepsal, nýbrž po způsobu tehdejších latinsky, a s částí i německy, připomínáme si jméno jeho s vděčností. Marie Teresie udělila mu čestný název c. k. historiografa

Zemřel r. 1790, maje věku svého 71 let. Vedle učence toho sluší uvést i Piaristu *Jaroslava Schallera*, neunavného pěstitele dějepisu a místopisu českého, jehož obsažná německá Topografie království Českého podnes cenu má.

Dále povstaly kolleje a residence řádu piaristického v Hustopeči (1757), v Brandýse nad Labem (1759), v Kyjově (1759), v Českých Budějovicích (1762), v Hajdě (1763), v Moravské Třebové (1765), v Mostu (1768), v Berouně (1773), v Doupově (1775), a posléze v Nepomuku (1867).

V letech 1816—1824 rozšířena jest budova kolleje Pražské křídlem školním na Příkopech, a r. 1830 vystavěn v Panské ulici dům, do něhož dán jest císař. král. konvikt pro studující pod správou Piaristů. Ústav ten byl však r. 1849 zrušen.

Na poli české literatury pracovali Piaristé: *P. Hyacint a s. Philippo Nerio* (vyd. r. 1722 kázání „Blahoslavenství očí lidských spatřené“); *Amadeus Procházka* (vyd. roku 1768 překlad života sv. Josefa Kalasanckého, zanechal v rukopise „Sekretáře českého“ z r. 1780); *Ondřej Klička* † 1816 (1815 Návod ku vyhotovování listů); *Justin Michl* (obraz slovesnosti od r. 1825—1837, spis mluvnický, roku 1864 monografii Poličky, 1836 srbskou mluvnici, 1849 spisek počtářský, kromě toho psal do různých časopisů); *Dominik Kinský* (narozen 1777 v Slaném, † 1848) spanilomyslný buditel národní na Moravě, jenž r. 1812 ódy Horatiovy a idylly Theokritovy zčeštil, také z řečtiny, frančiny a němčiny překládal, pěkné české básně psal, a Jungmannovi do velikého Slovníka přispíval; *Jan Nep. Ehrlich*, professor na bohoslovecké fakultě v Praze, jenž, ač rodem byl Rakušan, do Časopisu katol. duchov. r. 1860 tři články z oboru katolické apologetiky podal, a zemřev r. 1865 i pochován na Vyšehradě, podnes ve vděčné paměti četných svých žáků, kněží arcidiecése Pražské, žije; *Prokop Dvorský* (narozen r. 1806 v Slaném), dlouholetý professor náboženství na gymnasium Novoměstském a rektor kolleje Pražské, jenž přispíval do Slovníka naučného, spolu s Frant. Douchou „Dějepis katol. Církve“ dle M. Kuhlmana vydal a roku 1874 v Časopisu kat. duch. „Ohlas zpomínající na prof. Dra. Jana Nep. Ehrliche“ uveřejnil, a posud v kmetském věku žije.

Řád sv. Josefa Kalasanckého rozšířil se ve vlastech našich velmi rychle, avšak v nejnovější době právě tak rychle klesá a hyne. Hlavně nové školní zákony byly příčinou, že řád v posledních letech jedné školy po druhé se vzdával, ano že jednotlivé řeholní domy jeho již zcela zanikly. Úplně zanikly kolleje a residence v Krumlově Moravském, v Ostrově, v Kroměříži, v Příboře,

v Hustopeči, v Budějovicích, v Hajdě a v Berouně. V ostatních kolejích žije jen málo řeholníků, a tudíž vymrou ty domy znenáhla, jelikož řád již po řadu let žádných noviců nepřijímá, ano od r. 1874 ani několik těch kleriků se slavnými sliby, které má, na kněžství světiti nedal!

Nyní má řád Piaristů u nás již jen tyto školy: Nižší české gymnasium v *Benešově*, nižší německé gymnasium v *Kyjově*, měšťanskou českou školu v *Nepomuku*, a obecnou soukromou školu německou v *Praze* — toť celý skromný zbytek z bývalého kvetoucího školství této řehole.

Řádu náleží velkostatky *Stránčice* a *Předboř* v Čechách.

Provinciálem jest P. Ambrož Malý. Roku 1880 čítala českomoravsko-slezská provincie Piaristů 112 členů, totiž 102 kněze, 9 kleriků professů, a 1 bratra laika. Z kněží žili 62 v kolejích, 40 však jinde v různých městech buď na výslužbě, buď na veřejných školách.

Sluší podotknouti, že Piaristé i *farní duchovní správu* mají, a sice ve *Strážnici* a ve *Staré Vodě* na Moravě i v *Bílé Vodě* ve Slezsku. V *Mikulově* bývá vždy kněz Piarista kooperátorem při chrámu farním.

Kollej Pražská jest pěkná budova, která r. 1864 o třetí patro zvýšena byla. Nyní kromě provinciála žije v ní 11 řeholníků, totiž 8 kněží a 3 klerikové se slavnými sliby.

V přízemí v Panské ulici nalézá se *kaple sv. Josefa Kalasankého* se čtyřmi oltáři.

Hlavní oltář ozdoben jest olejovým obrazem sv. zakladatele řádu pobožných škol z doby novější. Na východní stěně stojí: *Oltář Panny Marie* se soškou z karrarského mramoru od Emanuela Maxe, kterou opatřil bývalý ředitel hlavní školy P. Pankrác Newald († 1866). *Oltář sv. Jana Nepom.* s olejovým obrazem. *Oltář sv. Expedita* se znamenitým obrazem od Kvirína Jahna z r. 1766.

Pěkná tato svatyňka jest v nedělích a o svátcích dopoledne každému přístupna, kdy mše sv. v ní se slouží. *)

*) Schallerova Topografie Prahy IV. 198—207. Kuldův Církevní rok V. 222. Katalog řádu, posledně vydaný r. 1880. Slovník naučný: Piaristé od Prokopa Dvorského.

3. Školní kostel sv. Kříže na Příkopech.

Žáci škol Piaristů chodili zprvu na služby Boží do koleijní kaple sv. Josefa Kalasanckého. Od r. 1816—1824 stavěna nákladem státu nová školní budova na Příkopech, a k ní přistavěn v rohu do Panské ulice nový kostel sv. Kříže, ježž dne 9. května 1824 metropolitní děkan Karoli církevně požehnal.

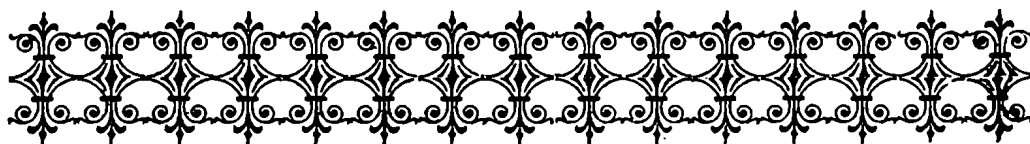
Pokud Piaristé na gymnasium vyučovali, spojovaly kolej jejich s budovou gymnasijní i s kostelem chodby, nyní však jsou chodby ty zazděny, a kostel nalézá se pod správou profesora náboženství na gymnasium. Kromě gymnasia chodí do tohoto kostela na služby Boží ještě žáci cvičné české školy, i čekatelé stavu učitelského z českého ústavu, jehož místnosti za kolejí Piaristů v Panské ulici se nalézají.

Kostel stavěn jest v nepodařeném starořeckém slohu, a jedinou ozdobou jeho v průčelí na Příkopech jest pozlacený železný kříž na hoření římse.

Na střeše jest věžička se zvonkem.

Vnitřek, podařenější než vnějšek, jest až příliš střízlivý a má jediný *oltář sv. Kříže*, ozdobený dřevěným pozlaceným krucifixem a obrazem Bolestné Panny Marie. Kromě prosté kazatelny a varhan není tu jiných ozdob.





II.

Farní osada sv. Petra na Poříčí.

1. Farní chrám sv. Petra na Poříčí.

Prostranství nynějšího Poříčí podél Vltavy bylo již dávno před založením Nového města Pražského zalidněno.

Jméno *Poříčí* (u Dalimila také „Poříčany“) vyskytuje se poprvé již r. 993, a krajina ta nabyla veliké důležitosti, že za krále Vratislava I. (1061 — 1092) vzala tu v „ulici německé“ počátek *svobodná obec německých osadníků*, kteří se zde jakožto kupci stále usídlili s právem, voliti sobě svého rychtáře, jenž rozepře jejich dle právních obyčejů německých soudil.

Němečtí osadníci na Poříčí vystavěli si nejspíš hned za krále Vratislava *farní kostel sv. Petra*, k němuž dosazovali faráře. Avšak v třináctém století začali se Němci stěhovati do samého města Prahy, kde nepochybně již za krále Václava I. měli více kostelů ku svým službám Božím, z čehož kostel sv. Petra a krajina na Poříčí, prvotní to sídlo jejich, pozbyly pro ně předešlé důležitosti, neboť za Přemysla Otakara I., někdy před r. 1215., dostal se kostel sv. Petra do rukou *řádu německých rytířů*, kteří si zde založili *kommendu*. K nadání této kommandy náležel dvůr s polnostmi na Poříčí a ves Rybník s příslušenstvím, což obojí nepochybně za příčinou tohoto založení koupeno bylo od Benediktinů Břevnovských, pak ještě několik vesnic.

Řád německých rytířů měl při kostele sv. Petra kommandu jen krátký čas. Královna Konstancie, matka blah. Anežky Přemyslovny, zamýšlela při tomto chrámu založiti klášter jeptišek řádu Cistercienského, a koupila k tomu cíli r. 1233 týž kostel s dvorem, a se vším hospodářstvím k němu náležejícím od německých rytířů, kteří potom odtud se vystěhovali, a vystavěli sobě pro kommandu Pražskou nový příbytek s kostelem sv. Benedikta

na místě nynějšího ústavu Novoměstských šlechticů na sv. Josefském náměstí v rohu ulice Královské.

Za nedlouho změnila však královna úmysl svůj, poněvadž prý poznala, žeby jeptišky při kostele sv. Petra nemohly pohodlně přebývat, pročez založila klášter pro ně v Tišnově na Moravě; kostel pak sv. Petra se statky od řádu německého koupenními ustanovila pro *nový špitál sv. Františka*, jež téhož roku 1233 založila dcera její, blah. Anežka.

Prozatím, pokud statky ty od německého řádu koupené úplně vyplaceny nebyly, nacházel se špitál ten (r. 1234) ze začátku u kostela sv. Haštala, potom však přistěhoval se ku kostelu sv. Petra, kde jej spravovalo zvláštní bratrstvo, jež stalo se zárodkem *řádu křižovníků s červenou hvězdou*.

Slavný tento český řád vyvinul se u sv. Petra z původního špitálního bratrstva velmi rychle. Blah. Anežka zůstala mu i na dále nakloněna. K její prosbě nařídil papež Innocenc IV. r. 1250 Pražskému biskupu Mikulášovi, aby na jeho místě udělil řádu přiměřené znamení, což on učinil dne 17. června 1252 v kostele sv. Petra s veřejnou slavností u přítomnosti četného řeholního duchovenstva z Prahy.

Tak kostel sv. Petra a špitál při něm staly se kolébkou budoucí slávy řádu křižovnického.

Málo dní před slavností dotčenou, dne 26. května byl položen základ ku stavbě nového špitálu s kostelem sv. Ducha u mostu Pražského, do něhož brzo potom řád přenesl hlavní sídlo své. Po přenesení špitálu od kostela sv. Petra nacházel se u tohoto chrámu vždy ještě dvůr (nynější „biskupský dvůr“) ku špitálu náležející, s hospodářstvím polním, mlýny na Vltavě, a více městišť s lidmi poplatnými. Kostel sv. Petra zůstal *farním*, a podací právo jeho náleželo řádu křižovnickému.

Roku 1273 složili osadníci pro válku, kterou tehdejší Přemysl Otakar II. v Uhrách vedl, v kostele sv. Petra velké zásoby obilí, avšak příval deště dne 23. června téhož roku valil se ku kostelu, zničil ty zásoby, vyvrátil zdi dvoru křižovnického, a odnesl 12 okolních domů do Vltavy.

Okolí kostela sv. Petra nebyvalo ve 14. století již více nazýváno zastaralým názvem „německé ulice“, nýbrž slulo jen „Poříčím“, někdy též až do založení Nového Města „předměstím před branou sv. Benedikta“.

Starý kostel sv. Petra, vystavěný od německých osadníků koncem 11. století, měl tvar románské nedlouhé trojlodní basiliky s dvěma věžemi v průčelí.

Ve 14. století chrám ten v původní své podobě již nestál, aniž víme, kdy slohem gotickým přestavěn a rozšířen byl. Můžeme však se domnívati, že se to stalo brzo po založení Nového města Karlem IV., kdy obyvatelstva ve farní osadě rychle přibývalo, a starý románský kostel, někdy založený pro pouhé předměstí, již více nestačil. Okolo kostela rozkládal se velký hřbitov, východně od něho stála škola, a na půlnoční straně v pořadí domů proti škole byl farní dům (nyní č. p. 1173—II.).

Řád křižovníků měl zprvu při osazování farního kostela sv. Petra jen obyčejné právo podací, a podával k němu kněze světské. Z nich známi jsou *faráři u sv. Petra*: Martin (1349—1360), Beneš (do r. 1368), Bohuněk (do r. 1380), Ondřej (1392), a Oldřich (1397—1409). Kromě faráře bývali při tomto chrámu *strídník*, *kazatel*, a při oltářích, z nichž pouze dva známy jsou, *oltářníci*.

Roku 1413 byl však kostel ten mocí papežskou *přivtělen ku špitálu Pražskému*, a tudy od té doby osazován kněžími řádu křižovnického. Hned však za prvního z nich, faráře Jana (1411 až 1413), vyskytli se na osadě sv.-Petrské někteří stranníci Husovi, kteří pro nějaké různice v listopadu r. 1412 do vazby dáni byli. Novoměstští konšelé ujímali se jich přímluvami u krále, a dávali jim na přilepšení ve vazbě z obecních důchodů příspěvky.

Od r. 1413—1416 byl u sv. Petra farářem křižovník Mikuláš Bětina, a po něm r. 1416 Václav, jehožto nástupce Mikuláš dočkal se bouří husitských. Tento Mikuláš prý před tím nějaký čas rozdával u sv. Petra pod jednou i pod obojí; pod obojí u hlavního, pod jednou u postranního oltáře. Ku poznání tehdejší rozkvašenosti v Praze budiž uvedeno zde, co stalo se u sv. Petra r. 1419.

Faráři Pražští nechtěli u kostelů trpěti žáků, kteří pod obojí způsobou přijímali. Osadníci však, pravíce, že školy farní jsou jejich, a ne farářů, vzali je ve svou správu a nadržovali husitským žákům. Naproti tomu vzali sobě katoličtí faráři ku pomáhání při službách Božích žáky jiné, kterým vykázáli místa ku přebývání a k učení se na věžích a na zvonících, poněvadž školní budovy osazeny byly žáky husitskými. Než, dvojí tito žáci při každém kostele škádlili se, zvlášť zpíváním potupných latinských i českých písní; z toho strhávaly se mezi nimi rvačky, a do nich vkládalo se často i obyvatelstvo. O posvěcení r. 1419 u sv. Petra přišli k tomu kostelu žáci školy Zderazské, kteří byli katolíci, povoláni byvše nejspíše od faráře Mikuláše, aby při slavných službách Božích zpívali a pomáhali. Svatopetrští husitští žáci začali s nimi se přítí, až přišlo ku pranici. Husitští školáci jali se

zvoniti na poplach, a na to sběhli se jim ku pomoci okolní sousedé, jmenovitě pekaři, a zahnali Zderazské. Jeden z nich, jménem Křížek, obrátil se na soudruha svého, jménem Krále, který běžel v patách za ním, a maje jej za protivníka, vrazil mu nůž do krku, a zabil jej. Zatím obrátila se bouře i proti faráři Mikuláši. Žena jedna začala házetí kamením na faru, a učinila tím počátek k obecnému útoku. Farář sotva se zachránil útekem do blízkého dvoru špitálského; tu pak husitští osadníci zmocnili se ihned fary a dosadili k ní svého kněze, jenž pod obojí podával. Když to uslyšel král Václav IV., dal zatknouti 13 sousedů z osady sv. Petra, chtěje je potrestati; ale potom je propustil, snad ku přimluvám Novoměstských konšelů.

Tak odňat kostel sv. Petra křižovníkům a *uchvácen od Husitů*. Avšak sotva r. 1420 do Prahy divocí Táboři přišli, nastaly mezi nimi a mírnějšími Pražany rozmíšky. Táboři páchali po kostelích veliké ohavnosti, rozbíjejíce všude obrazy, sochy a oltáře, a vášniví kněží jejich kázali též proti užívání ornátů při službách Božích. Někteří Pražané přidali se k nim, a bránili kněžím, užívati v kostelích bohoslužebných rouch. Zejména navedli někteří mužové u sv. Petra své ženy, tak že tyto tropily ve farním kostele ohavné výtržnosti, nedopouštějíce kněžím sloužiti v ornátech. Ještě směleji vedli si Tábořským učením nasáklí někteří sousedé u sv. Petra následujícího roku 1421. Dle příkladu divokého Jana Želivského, jenž proti mírnému kališnickému mistru Křišťanovi, tehdaž faráři u sv. Michala na Starém městě, obec poštvál, zdvihli se v osadě sv. Petra někteří sousedé proti kališnickému knězi, který ten kostel spravoval, že nechtěl upustiti od užívání ornátů při službách Božích, a proti vůli většiny osadníků vyhnali jej odtamtud, a dosadili na jeho místo dva kněze Tábořské, Prokopa a Filipa, sběhlé to mnichy nechvalné pověsti.

Proti tomu sebraly se některé zbožné panny, vdovy i ženy a svolavše velký počet věrných družek, vešly do radnice, kde vyžádaly si slyšení od konšelů. Tu čtla jedna panna list ve jménu všech sepsaný, kterým stěžovaly sobě do příkoří, činěných věrným kněžím u sv. Petra, u sv. Michala a u sv. Mikuláše, a vytýkaly konšelům, že trpí v městě rozsévače bludů. Konšelé byli tím ovšem nelibě dotčeni a kázali posléze celý ten ženský zástup zavřítí v obecní síni, odešli v hněvu z radnice, avšak po dvou hodinách propustily ony ženy a panny na svobodu.

Toto statečné jednání slabých ženských zahanbilo vážnější sousedy, že dali se ustrašiti od divoké luzy a od Táborů. Začali nyní sami zasazovati se o zavedení předešlých řádů, vymohli

potom, že byl ve shromáždění obce ještě jednou čten onen stížný list ženských, načež stal se úplný převrat v smýšlení Pražanů. Tábořští kněží Prokop a Filip byli od kostela sv. Petra vypuzeni a vzati na nějaký čas do vězení. Když však někteří osadníci jich se ujímali a z toho výtržnosti povstaly, kázala velká obec, shromážděná dne 21. července 1421, aby oba ti duchovní opět do vězení dáni byli, a s nimi i pomocníci jejich z osady sv. Petra, a nepropouštění do vůle obce.*)

Od té doby byl na osadě této pokoj a v kostele přisluhovali *kněží kališníci*, z nichž známi jsou *farářové*: Jan Biskupec, jinak Ožeh (před r. 1436); kněz Matěj, uvedený na faru r. 1448 od Jiřího Poděbradského; mistr Jan Opočenský, jenž svým nákladem zřídil znova farní školu, v bouřích zašlou, kostel přístavkem zvětšil a břidlicí pokryti dal, a zemřev r. 1509, na Proseku pohřben byl; Mikuláš (1522), kterýž vydal jeden český náboženský spis; Jiří Halířek, jenž měl 2 kaplany (1526), Michal (1539), Vavřinec (1540), o něž osadníci žádali; Pavel Chotěbořský (1546), Jan (1549), Martin (1552), Jan Vodňanský (1553), Jan Camillus (1580), Václav (1593), Šimon Valecius, později farář u sv. Vojtěcha (1598.)**)

Dne 21. července 1548 vyšel v osadě sv. Petra oheň a spálil 50 domů, zejména celou Soukenickou ulici. Následujícího dne, na den sv. Maří Magdaleny, shořely v čas velkého kázání farní škola i jiných 15 domů se dvorem špitálským, a po 8 dnech shořely opět v sousedství kostela 4 domy.***)

Roku 1598 vystavěli si osadníci při kostele nynější zvonici.

Poslední farář u sv. Petra v té době Štěpán Olomučanský (od r. 1614) byl již Lutherán. Sepsal 5 českých spisů, a byl r. 1621 z Prahy vypověděn. Vrátil se sice za vpádu Sasíků do Prahy, a zmocnil se kostela sv. Petra, kde dne 25. března 1632 začal kázati, za nedlouho šel však opět navždy do vyhnanství.

Po bělohorské bitvě byl chrám sv. Petra vrácen *řádu křižovníků s červenou hvězdou*, jimž právem náležel. Ti začali v něm katolickými službami Božími přisluhovati dne 1. srpna 1628. *Prvním katolickým farářem* stal se tu po dvoustoleté době křižovník Martin Zikmund Slupecius z Labětína (1632—1643). Po něm tu byl farář Marek Ignác Faber (od r. 1644), za něhož kostel

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 22, 67, 159—166, 237, 246, 389, 434—436. III. 525, 633. IV. 79, 189—192. V. 193. Staří letopis. č. 153.

**) Dra. Borového Jednání kons. utrak. 25, 127, 146, 207, 259, 305, 317. Staří letop. č. 299. Prodromus 267. Pamětní kniha u sv. Jiudřicha.

***) Poselkyně I. 176. III. 175.

sv. Petra při obléhání Prahy od Švédů kulemi nepřátelskými velice utrpěl, tak že napolo zbořen byl. Následovali faráři Jan Matouš Kladenský (1656—1664), Jan Krásný († 1669), Jan Skurius († 1680) a Matěj Duchek (do 1695).

Zatím stihlo kostel sv. Petra, sotva poněkud po obležení od Švédů opravený, *několikeré neštěstí*. Roku 1666 zničena jest *bleskem* věž. Dne 16. října 1680 vyšel o půlnoci v novomlýnském domě *požár*, jenž ztrávil 24 domů, také *kostel sv. Petra*, jehož střecha shořela, dále *kostnici* na hřbitově, v níž uložené tam kosti lidské hořely tak, že lidé nemohli jich jináče uhasiti, leč když země na ně navozili, dále *kapličku* na hřbitově zvanou Jerusálemem, která i s věžičkou a dvěma zvonky spálena jest, též *budovu farní*, která popelem lehla, a *zvonici*, v níž tři velké zvony se rozlily.

Tu se ujal kostela velmistr křižovníků, arcibiskup Valdštýn, dal jej opravit, a (r. 1686) novou střechou opatřit. Také dal sem uliti nový velký zvon a druhý menší do zvonice přenést ze starého kostela sv. Pavla na Špitálsku.

Sotva však tyto opravy velkým nákladem provedeny byly, vyšel dne 21. června 1689 častěji již zmíněný, od francouzských žhářů v Kaprové ulici založený *ohněň*, jenž rozšířiv se až na Poříčí, i *chrám sv. Petra spálil* zároveň se *zvonici* i se zvony, nedávno znova sem danými. Opět poskytl arcibiskup Valdštýn jakožto velmistr křižovníků vydatnou pomoc a dal kostel obnoviti ve způsobě, v jaké až do r. 1876 se nalézal. Tehdáž dostala také zvonice nynější střechu svou. Arcibiskup daroval sem r. 1691 nový velký zvon, když však dne 1. listopadu 1699 jím za dušičky zvoněno, praskl, a jest teprve r. 1701 znova přelit.

Před válkami husitskými byly kostel a fara sv. Petra vtěleny řádu křižovníckému. Po vítězství náboženství katolického nad protestantstvím v Čechách ujal se tento řád tudíž opět kostela a fary, jež svými kněžími osazoval. Avšak Novoměstský magistrát domníval se míti k tomu farnímu chrámu právo, z čehož vznikl mezi ním a řádem křižovníckým dlouholetý spor, jenž posléze urovnán byl *smlouvou obapolnou* dne 10. června 1686, jejíž hlavní ustanovení podnes platí. Dle smlouvy té náležitosti měly veškeré příjmy kostela magistrátu jakožto patronovi, jenž jich ve prospěch kostela užívati měl. Zemře-li farář, aneb uprázdní-li se fara vůbec, má řád křižovníků navrhnouti dva své kněze magistrátu, jenž jednoho z nich za faráře podá. Farář sv.-Petrský jest spolu farářem u sv. Klementa, nabude-li však tento kostel dostatečného záduší, má se při něm znova zřídit fara, jejíž podací náleží magistrátu. Posléze ustanoveno, že zemře-li farář u sv. Petra,

má pozůstalost jeho, kterou získal z důchodů farních, rozdělena býti ve tři díly, z nichž jeden dostane se farnímu kostelu, druhý řádu křižovníků, a třetí magistrátu jakožto patronovi. Sedm měsíců potom 16. ledna 1687 podepsána smírná smlouva mezi týměž magistrátem a převorem křižovníků tohoto obsahu: Poněvadž v době sporu od roku 1680—1686 představení a úředníci obou kostelů sv. Petra a sv. Klementa k rozkazu magistrátu zadržovali a nevypláceli faráři ročně po 100 kop míšeňských z každého kostela, má z celé té nevyplacené summy polovička, t. j. 600 kop nahraditi se převorovi u křižovníků, jenž zatím byl faráře vyplácel, a ostatních 600 kop má se užití ku vystavění fary roku 1680 vyhořelé, a k opravě kostela sv. Petra.

Roku 1692 potvrdil papež Innocenc XII. „*bratrstvo pěti ran Krista Pána*“, jež v kostele sv. Petra zavedl farář Jiří Vojtěch Neuwerdt († 1709). Toto bratrstvo zřídilo si v chrámu sv. Petra zvláštní oltář, odbývalo tu své časté a slavné pobožnosti, a došlo velmi mnohých církevních milostí.

Dne 23. ledna 1702 vedrali se v noci lupičové do sakristie kostela a ukradli z chrámu velkou stříbrnou monstranci vážící 12 liber, čtyři stříbrné kalichy, velký stříbrný ciboř, stříbrnou kaditelnici, a jiné poklady kostelní. Škoda touto svatokrádeží spáchaná činila 1500 zl.

Po bělohorské bitvě získal kostel sv. Petra svobodnický opuštěný dvůr ve Velké vsi u Vodolky.

V 18. století byli u sv. Petra *faráři křižovníci*: Ignác Mikulovský, jenž v morové ráně r. 1713 zemřel, Josef Haindrich (do r. 1726), Jan Malec (do 1748), Karel Lipovský (do 1761), Josef Crispin (do 1785), Kazimír Pazourek (do 1794). Podlé smlouvy z r. 1686 podával je z řádu křižovnického Novoměstský magistrát, po spojení všech magistrátů měst Pražských v jeden, přešlo pak toto právo na tento sbor. V století 19. konali farní duchovní správu u sv. Petra Josef Hraba (do 1806), Josef Schauer (do 1841), Antonín Tschary (do 1864), František Koníček (do 1868), a nyní, od r. 1868 vede duchovní správu Jan Sachar s dvěma kaplany, kteří všickni jsou členové řádu křižovníků s červenou hvězdou.

Z kaplanů zdejších zasluhuje paměti zvlášť Frant. Havránek, náboženský český spisovatel a horlivý kazatel.

Patronem chrámu a fary jest nyní sbor obecních starších král. hl. města Prahy.)*

*) Pamětní kniha a matriky u sv. Petra.

Ku znovuzřízení fary u sv. Klementa, o němž v dotčené smlouvě z r. 1686 se mluvilo, vůbec ani nedošlo, a kostel ten jest za času císaře Josefa II. zrušen r. 1784 a prodán, a slouží od r. 1850 za modlitebniční českým protestantům helvetského vyznání.

Farní osada sv. - Petrská zaujímá celé veliké prostranství dolního Nového města mezi třídou Eliščinou, náměstím svato-Josefským, ulicí Poříčskou, a Florencí, až ku pomezím Karlína, a ku břehům Vltavským. Čítá nyní 9700 katolíků, kromě nich asi 800 nekatolíků a přes 1300 židů.

Služby Boží konají se ve farním chrámu, jako vždy bývalo, jen po česku. Oblíbeny jsou tu zvlášť staročeské rorátní zpěvy v adventě.

Nynější *farní budova*, teprve v době po bělohorské bitvě zřízená na svém místě, shořela r. 1680, a byla r. 1842 znova přestavěna. Na průčelí jejím spatřuje se obraz sv. Petra na vápně, a na stropu chodby vymalován jest Spasitel, odevzdávající svatému Petrovi klíče. Také visí tu na chodbě podobizna velmistra křižovníků Böhmba.

Nejstarší matriky zdejší začínají r. 1639, v době faráře Slupecia z Labětína.

Chrást sv. Petra stojí nyní o sobě na volném prostranství, bývalém to hřbitově. Utrpěv nesmírně v letech 1648, obzvláště ale požáry 1680 a 1689, byl sice pokaždé opraven, avšak sešel během času tak, že podobal se zřícenině. Posléze dala jej rada král. hl. města Prahy jakožto patron r. 1876 důstojně nákladem 38.000 zl. obnoviti. Obnovu tu provedl stavitel sv.-Vítského chrámu Josef Mocker tak, že nyní svatyně ta zvlášť vnějškem svým milý dojem činí.

Chrást ten jest v půdorysu svém neobyčejně nepravidelný. Má tři nestejně lodi, dlouhý presbytář, a v průčelí dvě věže. Ze staré románské stavby z konce 11. století zachovaly se pouze obě průčelní věže a pilíř na pravé straně hlavní lodi. Původní románský kostel nedosahoval ani délky nynějších lodí pobočných a měl tři lodi celkové šířky 22 metrů. Šířku této basiliky udávají obě průčelní věže. Tam, kde nyní stojí pilíře severní mezi hlavní a levou boční lodí, byla severní podélná zeď kostela. Jediný pilíř na pravé straně hlavní lodi stojící udává nám osu pilířů v staré basilice na pravé straně stojících, kdežto druhá, levá řada pilířů, která šla asi prostředkem nynější lodi hlavní, úplně zmizela. Podivno jest však, že když stará basilika v gotický chrám přestavována byla, severní loď zcela jinak se budovala, než velmi nepravidelná jižní loď poboční. Osa hlavního vchodu

leží více na jih, než osa presbytěře, kdežto západní průčelí s věžemi zcela pravidelně vypadá, tak že každý, soudě dle tohoto průčelí, domnívá se, že i vnitřek zcela pravidelný jest.

Obě věže jsou nyní upraveny způsobem gotickým, a mají štíhlé střechy. Jižní široká boční loď, ukončená na východě dvěma stranami mnohoúhelníku, přikryta jest střechou, přerušenou dvěma t. z. valbami. Celý krov pokryt jest břidlicí, a ozdoben lepými gotickými vikýřky a krásnou věžičkou sanktu-sovou nad hl. oltářem, na jejímž temenu jest povětrná korouhvička s kovovou pozlacenou podobou sv. Petra.

Portály vedou do chrámu tři, vesměs gotické.

Hlavní portál v průčelí má krásné *tympanon*, totiž kamennou řezbu v lomenici nad vraty, na níž na blankytné půdě v polovypuklém díle spatřuje se Spasitel, an sv. Petru, před ním klečícímu, klíče podává. Dílo to provedl v pískovci sochař Ludvík Šimek. Po stranách jsou kamenné znaky království Českého a města Prahy, z r. 1876. Na jihu jest druhý portál, a do severní boční lodi vstupuje se *síncem*, přikrytým štíhlou věžovitou střechou, na jejímž vrcholku jest růžice s pozlaceným kohoutem. Obě věže mají uvnitř stopy zazděných románských okének. Severní boční loď osvětlena jest třemi, hlavní loď na severu čtyřmi hořeními polokruhovými okny, která však někdy též bývala lomená, gotická. Všecka ostatní okna jsou gotická s kružbou. Mezi věžemi jest velké okno na kruchtě, jižní loď jest osvětlena čtyřmi, a presbytěr šesti okny.

Přes všechny požáry zachovaly se v kostele staré křížové gotické klenby. Hudební kruchta paruková pochází teprve z doby po posledním požáru. Nyní jest vnitřek jednoduše, ale důstojně vymalován. Okna mají kathedrální sklo s jednoduchými vroubenými vzorky a bohatším ozdobením v kružbách.

Při obnově bylo pouze několik oltářů odneseno, ostatní, renaissanční, byly tu ponechány a opraveny. Nově zřízeny byly dvě gotické zpovědnice, které stojí v severní lodi, a několik lavic též v slohu gotickém.

Délka hlavní lodi obnáší 35½ metru, šířka 8½ m., výška 12·32 m., severní loď má jen 3·8 m. šířky, 6½ m. výšky, a 16½ délky, kdežto loď jižní při téže délce jest 7½ m. zšíří a 11·38 m. zvýší.

V severním sínci stojí na zdi kříž se sochami Panny Marie a sv. Jana ev. V dlažbě spatřuje se tu náhrobní kámen na sklípku bez nápisu.

Pod kruchtou stojí vlevo stará cínová *křtitelnice* z r. 1544, tedy z doby kališnické. Víko bylo dle nápisu zhotoveno za faráře

Jana Alex. Malce, a inspektorů kostelních Jana Kozáka, místo-primátora, i Jana Ulbrichta, a úředníků Karla Kozáka, i Jakuba Janouše r. 1738. Oltářů stojí tu nyní šest, vesměs ze dřeva.

Hlavní oltář sv. Petra zakrývá střední, nyní zazděné okno presbytěře. Byl dne 8. února 1702 od světícího biskupa, Strahovského opata Víta Seipla posvěcen, a jest dle nápisu nad svatostánkem obdařen stálou výsadou apoštolské Stolicе, že mohou se při něm sloužiti mše sv. za duše v očistci, jež spojeny jsou s plnomocnými odpustky, které lze na způsob přímluvy jim získati. Přední ozdobou tohoto oltáře jest velký obraz na plátně, zasazený v rám, jež nejvýše zdobí papežská koruna s klíči, a nesou dva velcí a 8 malých bílých andělů. Obraz ten maloval Václav Reiner. Spatřujeme na něm Spasitele, odevzdávajícího sv. Petru klíče. Po stranách stojí velké bílé sochy sv. apoštola Pavla a sv. Jana Kř. Nad svatostánkem jest velká dřevěná koruna.

U mřížek stojí cínové svícny, t. z. *Serafini* z r. 1684. Na epištolní straně na zdi jest *kazatelna*. Stříška má nahoře sošky Spasitele, ukazujícího rány nevěřícímu Tomášovi, a dole pěti andělíčků, držících rány Kristovy. Na řečništi jsou sošky čtyř evangelistů a tři řezby měděného hada na poušti, a nalezení i povýšení sv. kříže. Na dveřích spatřuje se znak řádu křižovníckého, hvězda a nad ní kříž.

Proti kazatelně stojí na zdi *socha sv. Jana Nep.* na místě, kde někdy stával oltář bratrstva pěti ran Krista Pána.

Severní loď oddělena jest od hlavní čtyřmi čtverhrannými pilíři, na nichž na patkách začínají klenbové pasy. *Svorníky* na klenbě mají tyto kamenné řezby: růžici (znak to koželuhů), postřihačské nůžky (na Novoměstské soukeníky podnes upomíná jméno ulice Soukenické), a poprsí vousáče s žezlem.

V čele této lodi stojí *oltář sv. Maří Magdaleny* s krásným obrazem této světice od Karla Skrěty. Sv. Maří Magdalena v podobně jest tu v tom okamžiku, kdy milostí Boží osvícena a přeměněna, stroj se začítí nový kající život. Znaky slávy a rozkoše světské má pohozeny u nohou.

Při pilíři stojí *oltářík sv. Barbory* s obrazem této světice (menší ceny) a bílými soškami sv. Václava a sv. Jiří.

Při druhém pilíři jest *oltářík sv. Floriana*, postavený zde zajisté následkem častých požárů, jež kostel i osadu v 17. století hubily. Pěkný obraz maloval starší Molitor (žák Reinerův). Po stranách jsou bílé sošky sv. Vavřince a sv. Agaty.

Jižní loď má na stěnách patky klenbových žeber, zkroužené v podoby andělíčků, držících pásy, nyní bez nápisů. Na prsení

kruchtíčky z novější doby visí dřevěný znak Nového města Pražského. Zde stojí dva copové oltáře: *Oltář Panny Marie Královny* s dřevěnou sochou. Po stranách stojí bílé sochy sv. Josefa a sv. Jáchyma. Hned vedlé jest *oltář sv. kříže* s Ukřižovaným ze dřeva v kaplici, sochou Bolestné Panny Marie, soškami sv. Jana ev., Matky Boží truchlící, nahoře Boha Otce, a po stranách dvou andělů. Na starém románském pilíři na levé straně stojí velká *socha sv. Petra*, proti ní pak na jižní zdi *socha sv. Pavla*, nyní vkusně obnovené.

Chrám sv. Petra míval velké množství *náhrobních kamenů*, které však většinou již dávno vyšlapány byly.

Na evang. straně hl. oltáře má náhrobní kámen farář Ignác Mikulovský († 1713), a v lodi před kazatelnou spatřuje se obecná hrobka farářů se znakem řádu křižovnického. Před stolicemi v hlavní lodi na pravé straně leží poněkud zakrytý náhrobní kámen, jež r. 1649 položiti dala vdova po Jiříku Ježkovi z Rittersfeldu, primátorovi Nového města, paní Anna Miseronová z Pettersdorfu, manželé svému a dvěma s ním splozeným dítkám Michalovi a Václavovi.

V jižní lodi, v koutě pod oknem zadělán jest do zdi mramorový kámen s malou postavou ženskou a kolopisem, z něhož vyčísti lze jen to, že tu r. 1619 pohřbena byla nějaká příbuzná lutheránského tehdejšího faráře u sv. Petra, Štěpána Olomučanského. Poněkud lze ještě přečísti náhrobní nápis pana Jana Karolidesa z Karlsperku, téhož rodu posledního, jenž byl „král. Nového města Pražského a poctivého řemesla mlynářského přísežný a na nových mlýnech dvamecítma let hospodářství jak vodárny tak mlýnů řídil“ a zemřel 1675. Léta 1642 založili si tu rodinnou hrobku pan Jan Severín z Kriefeldu a manželka jeho Saloména. Roku 1637 pohřben tu Matouš Najmon, konšel a král. perkmistr. Avšak hrobky jejich i jiných již sotva dle setřelých nápisů uhodnouti lze. V koutě za kostelem, mezi novou školou, a školou „starou“, ve které nyní zřízení kostelní bydlí, stojí *kaple umrlčí*, r. 1840 přestavěná.

Zvonice stojí o sobě uprostřed ulice, jest stavěna z pískovcových čtverců, a má patrné stopy velkých dvou požárů, jež utrpěla. V průčelí jest kamenná deska s latinským nápisem: „Měšťané farnosti sv. Petra na Poříčí nákladem veřejným i soukromým tuto věž vděčnému potomstvu vystavěli r. 1598.“ Střecha jest velice nemotorná v tvaru cibulovité bány s lucernou. Jsou na ní bicí hodiny. Uvnitř visí pěkné tři *zvony*. Největší „*Petr*“ byl po druhém ohni od arcibiskupa Valdštýna r. 1691 darován, praskl

však r. 1699, byl r. 1701 od Mikuláše Löwa znova přelit, a 10. dubna 1702 od světícího biskupa Víta Seipla posvěcen a zde zavěšen. Má vypouklý obraz sv. Petra, znak Nového města, jména všech tehdejších konšelů, a latinské i německé nápisy: „Sv. Petře, chraň mne, aby již žádný požár mne neztrávil.“ „Zvon tento tvůj, ó Bože, jest, račiž ho ušetřiti blesku, aby zvuk jeho čest Tvou hlásal a zbožným prospíval.“ Druhý „*Pavel*“ ztíží 20 centnýřů ulit byl r. 1724 od Zachariáše Dietricha, zvonaře Novoměstského, a ozdoben jest obrazem sv. Pavla i znakem Nového města Pražského. Třetí „*Jan Křtitel*“, ztíží 12 centnýřů, ulitý od téhož zvonaře Dietricha r. 1723, byl r. 1864 v dílně Karla Bellmanna přelit, a od světícího biskupa Petra Krejčího posvěcen. V lucerně visí *umíráček* s obrazem svatého Petra a znakem křižovníků, jež daroval někdy převor špitálu svatého Františka Jiří Pospíchal za faráře Lípovského, a jež r. 1833 Karel Bellmann v Praze přelil. Na *větším cimbálu* hodin jest znak Novoměstský, a na *menším* letopočet 1717.

Ve věžičce na kostelní střeše nad hl. oltářem jsou 2 zvonky, jeden hladký, druhý s obrázky apoštolů a nápisem, že byl r. 1786 ulit. *)

2. Kostel sv. Josefa

někdy s klášterem, nyní s hospicem Kapucínů na sv.-Josefském náměstí.

I v nejistých a rozechvřených dobách hrozné třicetileté války povstávaly u nás zbožnou obětavostí katolických velmožů nové řeholní domy a chrámy Páně.

Chudičský řád Kapucínů, uvedený do Prahy sv. Vavřincem z Brindisi, brzo tu zdomácněl, a nabyl mnohých dobrodinců. Šlechtný *Gerard svobodný pán z Kvestenberka*, tajný rada císařský, založil na Poříčí nový klášter této řehole s kostelem sv. Josefa. Již roku 1630 koupil na místě, kde před husitskými válkami stával špitál Jakubův s kaplí Panny Marie, několik domů se zahradami, totiž dům pana Bartoloměje de Pauli za 9000 zl., jež potom nákladem 1000 zl. za prozatímný příbytek řeholníků r. 1633 upravití dal dále tři domy od Jindřicha Hlaváče za 3500 kop,

*) Lehnerův Method 1877 čís. 11. a 12. Schaller. Topogr. Prahy IV. 173. Popis chrámu od stavitele Jos. Mockera ve Zprávách architekt. v král. čes. I. Popsání kostela s náhrobními nápisy, rukopis Ant. Honsátka z r. 1833.

kteřé stály na místě nynějšího kostela a hospice. K novému kostelu položen základní kámen dne 13. května 1636 a stavěl jej stavitel Melichar Mayer. Kardinál arcibiskup Harrach vysvětil jej slavně teprve 25. května 1653 a téhož roku položil základní kámen k novému klášteru opat Benediktinů u sv. Mikuláše na Starém městě Matouš Ferdinand Sobek, potomní arcibiskup Pražský. Veškeren náklad, jejž zakladatel Gerard z Kvestenberka na kostel i klášter obětoval, obnášel 31.600 zl., krom toho darovala manželka jeho kostelu veškeré bohoslužebné nařiní, zajisté stkvělý to doklad o štědré zbožnosti zámožných velmožů oné doby! Prvním kvardiánem u sv. Josefa byl P. Isaiáš z Mnichova. Kapucíni tohoto kláštera sloužili r. 1648 za obležení Prahy od Švédů mše sv. ve strážnicích na hradbách, kde študenti s jinými obhájci města nábožně přítomni bývali. Jednou, když kněz v strážnici Horské brány mši sv. sloužil, a právě po tiché modlitbě po pozdvihování v prsa se bije slova: „Nám též hříšníkům“ vyslovil, vyletěl do vzduchu podkop u té brány, aniž však komu ublížil, a Švédové hnali ihned na strážnici tu útokem, leč marně.

Strašný požár dne 21. června 1689, založený od francouzských paličů, rozšířil se až ke kostelu sv. Josefa, avšak pouze sakristie při něm shořela.

Roku 1710 bylo v klášteře tom 30 řeholníků. Kapucíni sloužili v letních měsících, počna od sv. Jiří až do sv. Havla, mši sv. každý pátek v kapli sv. Dismasa blíže popraviště za Novou branou.

Při obléhání Prahy od Prusáků r. 1759 byl kostel sv. Josefa nepřátelskými kulemi valně poškozen. V bitvě před Prahou téhož roku poraněný cí. polní maršálek hrabě Maxm. Brown byl v tomto kostele pohřben. Dále byli tu *pochováni*: r. 1662 Jan Václav Bílek z Bílenberka se svou manželkou Helenou a 4 dítkami, r. 1675, Zuzana Čabelická roz. Voračická z Paběnic, roku 1702 Ludmila hrab. Čerušnová z Chuděnic, r. 1718 Ladislav Oktavián hrabě Valdštýn, r. 1720 Arnošt hrabě z Khünburka, roku 1724 Anna hrab. Bathianiová roz. Valdštýnová, r. 1728 Eliška hrab. Millesimová, roku 1732 Barbora Vostrovcová roz. Mladotová ze Solopisk, r. 1759 Karel hrabě Molza, r. 1760 Filipína roz. hrab. Martinicová, ovdovělá hrab. Brownová, r. 1768 Ferdinand hrabě Khevenhüller, a roku 1781 Václav hrabě Radecký z Radče, děd slavného maršálka a vítězného vůdce rakouského.

Klášter Kapucínů u sv. Josefa byl dne 1. června 1795 zrušen, a řeholníci rozesláni odtud do jiných klášterů. Bylo jich tu posléze 48. Do klášterní budovy dáno jest vojsko, a kostel

ustanoven pro služby Boží vojenské, jež vykonávali bývalý kvardián s dvěma spolubratřími svými.

Kláštevní budova stávala na severní straně kostela tam, kde rozkládají se nyní Josefské kasárny (vystavěné v letech 1859—1860). Na východ od kostela, kde nyní jest vojenská zimní jízdná v ulici Poříčské, byla kláštevní zahrada.

Jen krátký čas byl kostel sv. Josefa vojenským. Jelikož potřeba jeho obecně uznána byla, zřízen při něm v rohu náměstí sv.-Josefského a třídy Poříčské malý dům pro duchovního správce, světského kněze, obyčejně na výslužbě, jenž v kostele mši svatou sloužil. Avšak již roku 1833 vrácen jest kostel sv. Josefa opět *Kapucínům*, kteří v domku, přistavěném pro administrátora, zřídili si *hospic* pro 5 kněží. Od té doby působí při tomto kostele opět tito řeholníci, a mají tu obzvláště v zpovědnících mnoho práce. Pouť sv. Josefa při této svatyni jest velmi slavná, trvá po 9 dní, a jest spojena s hlučným trhem na náměstí před kostelem.

V *hospici*, ač na pohled nepatrném, jest pěkná sbírka drahocenných obrazů, jež nynější superior P. Barnabáš Jan Weiss, známý v Praze znalec a pěstitel hudby, opatřil. Týž superior dal r. 1882 kostel nákladně obnoviti a vkusně ozdobiti, k čemuž dobrodincové přispěli.

Kostel sv. Josefa stavěn jest prostým slohem kapucínským, a má dřevěnou věžičku se zvonkem. Stojí několik stupňů pod rovinou náměstí a ulice sousední a obklopen jest na severu kasárnami, na jihu zahrádkou domácích, a na západní straně dvorečkem, před nímž na náměstí jest zeď průčelní se dveřmi. Na levé straně těchto dveří stojí ve výklenku kamenná *socha sv. Jana Nep.*, s letočtým nápisem v podstavci: „Upřímná láska postavila Tobě, Jene“ (1730). Na pravé straně jest ve výklenku umělá *socha sv. Františka Seraf.* od sochaře Brokofa, která se sochami dvou andělů, nyní na dvorečku před kostelem stojících, bývala někdy na Karlově mostě. V podstavci jest v mramorové desce letočtý nápis: „Serafínský patriarcho, oroduj za nás“ (1708). Na malém nádvoří před kostelem stojí na levé straně při zdi *socha sv. Judy Tadeáše* z r. 1741. Anděl na pravo u brány kostelní drží štít se znakem řehole sv. Františka (dvě ruce křížem přeložené se sv. ranami, a nad nimi kříž) a v podstavci jest nápis: „V tomto znamení řád zvítězí.“ Druhý anděl, na levé straně při bráně, podpírá se o štít s ranami Krista Pána a v podstavci pod ním čtou se slova: „Tyto Kristovy rány jsou odznaky řádu.“ Nad branou spatřuje se kamenný štít zakladatele kostela

a kláštera, Gerarda z Kvestenberka, a výše, na průčelí chrámu, pěkný obraz sv. Josefa na vápně.

Uvnitř jest kostel dosti prostranný, má válenou klenbu, nižší presbytář, a na jihu boční kapli. Ač jest jednoduchý, činí nynější úpravou svou milý dojem. Zvlášť pěkné jest vymalování klenby a zdí, jež r. 1882 akad. malíř Duchoslav provedl. Na klenbě jsou zlaté hvězdičky a tři pozlacené lustry přispívají nemálo k ozdobě svatyně této. Celkem jest tu sedm oltářů.

Hlavní oltář sv. Josefa má tři olejové, nyní obnovené obrazy od neznámého malíře. Na prostředním spatřují se uprostřed sv. pěstoun Josef s Božským dítětem v náručí, na levé straně Matka Boží, ona klečíc ruce své k Ježíškovi vztahuje, a na pravé straně sv. František Seraf., sv. Antonín Paduánský, a sv. Ludvík, biskup Tulússký, kteří zbožně na sv. Josefa hledí. Na straně evangelijní jest obraz sv. Václava, na epištolní sv. Ludmily. Nad svatostánkem stojí soška neposkvrněné Panny Marie.

V levo od hl. oltáře jest okno k jizbičce, někdejší to modlitebně bývalého kláštera.

Za hl. oltářem jest prostranný *kůr Kapucínů*, kde zpovědnice stojí. Na zadní straně hl. oltáře jsou též tři olejové obrazy. Prostřední představuje uvedení Kapucínů do kláštera na Hradčanech. V popředí orodují sv. Václav, sv. Klára a sv. Vít, a v oblacích vznášejí se Panna Maria a sv. František Seraf. Po stranách jsou obrazy Obětování a Navštívení Panny Marie.

Pod vítězným obloukem v kostele, nad nímž vymalován jest kříž se slovy: „Sv. Josefe, oroduj za nás!“, stojí u mřížek na evangelijní straně *oltář sv. Antonína Paduánského*. Olejový krásný obraz od Karla Skréty představuje tohoto světce, an ubírá se k nebesům, kde nejsv. Trojice jej vítá, a anděl ověnčuje. Na epištolní straně jest *oltář sv. Felixe de Cantalicio*, Kapucína. Rozkošný obraz od téhož mistra Karla Skréty líčí nebeskou idyllu: Sv. Felix pro svou andělskou čistotu srdce stal se hodným toho, že Matka Boží se mu zjevila, a Božské dítě do náručí jeho dává. Světec na kolenou Ježíška přijímá. Andělíčkové sypají na něho kvítí, a dole hraje si jeden andílek s žebráčkou mošnou chudíčkého světce, jiný pak vybírá z ní chléb vyžebraný. Mistrovský obraz tento jest nyní důstojně obnoven, jako obraz na oltáři předešlém.

Na severní zdi lodi chrámové stojí dva oltáře:

Oltář sv. Kříže dřevěný, bohatě pozlacený, se Spasitelem ukřížovaným, sochami dvou andělů, držících mučitelské nástroje,

a dole soškou sv. Barbory, patronky šťastné smrti. U tohoto oltáře bývaly zimního času slouženy mše sv. za duše odpravených.

Dále ke kruchtě jest *oltář sv. mučedníka Fidela Sigmaringenského* z řádu kapucínského. Tento světec, rodem z města Sigmaringen, byl nejprve advokátem, potom r. 1611 vstoupil do řehole Kapucínů, stal se knězem a horlivým kazatelem v alpském Grisonsku, kde Kalvínci zuřivě pronásledovali kněží katolických. Sv. Fidel neohroženě hlásal víru katolickou později i v krajině kolem Feldkirchu, kde v klášteře žil, a byl dne 24. dubna 1622 od ozbrojené tlupy kalvínských, proti němu poštvaných sedláků po kázání v Sevisu do smrti ubodán a ubit. Tuto událost představuje obraz na tomto oltáři. Pod ním jest menší obraz sv. Anny, v štítu oltáře obrázek sv. Serafína, bratra laika z řádu kapucínského, a po stranách stojí pozlacené sošky sv. Víta a sv. Leopolda.

Na jižní straně lodi stojí prostá *kazatelna* a vedle *oltář sv. Jana Nepom.* s pozlacenou sochou tohoto světce, sochami dvou andělů a menší soškou Jezulátka s mučitelskými nástroji. V kapli, přiléhající na jihu ku kostelu, stojí *oltář porciunkulový* či *Panny Marie Radostné*. Velký olejový obraz na něm představuje svatého Františka Seraf., an od Spasitele na přímlovu Matky Boží dostává pro svůj kostelík plnomocné odpustky. Nad svatostánkem stojí ve výklenku soška Panny Marie Radostné, před níž po sedm neděl po velkonočních svátcích koná se již od let třicátých oblíbená pobožnost „sedmi radostí Panny Marie“, která nyní i v jiných kostelích Pražských dle modlitební knížky „Radostný věnec Mariánský“, vydané od kněze Kapucína a kazatele u sv. Josefa, Emanuele Fr. Chladta, každoročně konána bývá. Po stěnách visí obrazy křížové cesty. *Varhany* byly posléze r. 1880 od Pražského varhanáře Schiffnera přestavěny. Uprostřed kostela leží *náhrobní mramorový kámen*, r. 1851 nově sem daný, s nápisem latinským: „Václav Leopold Radecký, sv. římské říše hrabě z Radče, † 1781.“

V kapli Panny Marie jest hrobka řeholníků. Vedle této kaple stojí při kostelní zdi z rudého mramoru *náhrobní památník* c. k. polního maršálka *hraběte Maxm. Browna*, ježž synové jeho postavili. Má tvar jehlance, na čtyřhranném podstavci spočívajícího. V jehlanci jest nápis: „Nesmrtelné památce osvětleného pána, Jeho Excell. Ulyssa Maxmiliána sv. římské říše hraběte z Browna na Montany, Camusu, pána na Cerekvici a Třeboveticích, cís. tajného vojenského rady, polního maršálka, rytíře řádu zlatého rouna, náčelníka jednoho pěšího pluku, hejtmana král. a sídelního města Prahy a generálního velitele cís. táborů v Čechách. Věku svého 51 let, zemřel 26. června 1757“. Na podstavci jsou latinské šesti-

stopové verše tohoto obsahu: „Přemožen smrtí, leží zde muž, jehož zlomiti nemohli ani Turků vztek, ni břitký meč Iberův, ni Gallové, ani nadutý Prus. Ejhle, tu odpočíváš, vojevůdče veliký, před nímž tolik tyranů se třáslo! Avšak sláva tvá jako vesna kvete, a neznajíc smrti, přetrvá dny světa. O tobě mluví se bude, pokud Janov státi, pokud Dunaj šuměti, a Pád i Vár a Labe řinouti budou, a skutky tvé stkvěti se budou, dokud udatnost a ctnost potrvají.“

V klenbě kostela zadělány jsou dvě koule, památka to obléhání a bombardování Prahy od pruského krále Bedřicha II. r. 1757.*)



*) Schaller. Topog. Prahy IV. 169—173. Hammerschmid Prodrum 347. Karla Navrátila Paměti kostela sv. Jindřicha str. 215—216. Beckovského Poselkyně III. 559. Das sehenswürdige Prag von Dr. Carl Redeln (1710). B. M. Kuldy Církevní rok III. 193. Jana Norb. Zatočila Leto- a Dennopis (1685) str. 53.



III.

Farní osada Matky Boží Sněžné.

Farní chrám Matky Boží Sněžné, s klášteřem někdy Karmelitánů, nyní Františkánů.

Na jihu bývalého údelu israelského pokolení Aser táhne se v Palestině až do středoziemského moře krásné pohoří *Karmel*, jež proslulo v Starém Zákoně onou obětí proroka Eliáše, jíž zaslepený lid israelský opět ku pravému Bohu navrácen byl, a kterou modloslužní kněží Bálovi před králem Achabem tak velice zahanbeni byli.

Již v nejstarších dobách křesťanských zdržovali se v slujích tohoto pohoří někteří poustevníci, kteří dle příkladu proroků Eliáše i Eliséa a učedníků jejich zde tuhý, sebezapíravý život vedli.

Roku 1156 připutoval na horu Karmel ctihodný stařec *Berthold z Kalabrie*. Byltě v tuhém boji s Mohamedány Boha za pomoc prosil, a k životu mnišskému se zaslíbil, a po dobytém vítězství odložil háv rytířský, oblekl se v roucho řeholní, a usadil se s desíti soudruhy na Karmelu, kde kostelíček zbudoval. Brzo přidružili se k němu i ostatní poustevníci, kteří tam již ode dávna žili. K žádosti Bertholdova nástupce *Brokarda* dal r. 1209 patriarcha Jerusalemský Albert těmto poustevníkům řeholní pravidlo a jméno „*bratří Matky Boží s hory Karmelu*“. Pravidlo to bylo velmi tuhé, ukládalť bratřím, aby žili v úplné chudobě, nepožívaly masitých pokrmů a zachovávaly přísné posty; v různých chýžích měli konati ruční práce, a šetřiti přísné mlčenlivosti od nešpor až do třetí hodinky dne příštího.

Když divocí Mohamedáni sv. zemi opanovali, opustili Karmelitáni r. 1229 posvátné svoje pohoří a odebrali se do Evropy, kde r. 1245 mezi žebravé řády přijati byli. Tu zvolili si generálem *Šimona*, kterýž k rouchu jejich připojil *škapulíř*, jež dle

legendy od Matky Boží obdržel. Nemohouce v Evropě žiti jako poustevníci, jali se Karmelitáni stavěti i v městech kláštery, šířili se velmi rychle po všech zemích křesťanských, a pěstovali obzvláště úctu k Panně Marii. *)

Do Prahy uvedl Karmelitány *Karel IV.*, jemuž záleželo na tom, aby sídelnímu městu jeho nescházelo v ničem, čímž tehdejší jiná města katolická se honosila.

Dne 2. září r. 1347 byli Karel i manželka jeho Blanka v chrámu sv. Víta na království České korunováni. Po slavnosti korunovační následovala stkvělá královská hostina. K tomu účelu vystavěna krásná dřevěná budova na prostranném tržišti před kostelem sv. Havla, potažená vnitř i zevnitř drahými sukny, hedvábím a zlatem protkanými. Králi i královně posluhovali při tabuli pánové zemští sedíce na vystrojených koních, každý dle povinnosti úřadu svého. Hody, vojenské hry i jiné radovánky trvaly celý den. Nazítří, dne 3. září položil Karel u přítomnosti všech svých vzácných hostí základ k novému klášteru Karmelitánů, a sice před branou sv.-Havelskou, na pozemku řečeném „*na Písku*“, kterýž náležel špitálu křižovníků s červenou hvězdou. Ku zřízení prozatímných příbytků daroval Karel Karmelitánům dřeva veliké budovy, v níž královská hostina se odbyla, a ti zdělali si z těch dřev zprvu kostelík a skromný klášter, chystajíce se k budování velkolepého chrámu Matky Boží Sněžné a rozsáhlého kláštera. Od r. 1378—1397 byl v tomto klášteře převorem *Heřman z Tachova*, jenž dovršil stavbu převysokého kůru nového chrámu, založeného ve velkolepých rozměrech, dal vyzdvihnouti na kostel střechu a zřídil v kůru varhany, což dokonal r. 1397. Nevíme, jak dlouho potom stavba chrámu a kláštera trvala, známo však, že r. 1405 se ještě stavělo, a že do husitských bouří zůstal toliko vysoký kůr dokonaným, o dlouhé části kostela že se teprve stavělo, a že tato nehotová část od vysokého kůru prozatímným prkenným pažením oddělena byla, tak že v kůru mohly služby Boží konány býti. Krom toho vystavěna byla až do bouří husit-

*) Utvořilo se i ženské odvětví této řehole. Později rozštěpil se celý řád ve větev *přísných* či *bosých*, a větev *mírnějších* Karmelitánů. Bosí Karmelitáni měli v Praze klášter u *Panny Marie Vítězné*, mírní u *sv. Havla*. Také ženské odvětví řehole této rozdělilo se dvojnásob tímto směrem. Karmelitáni vrátili se později na Karmel, a vystavěli si tam v 18. věku velký klášter, jež však Aleko paša r. 1821 zbořiti dal. Potom jediný zbylý mnich zničeného toho kláštera *Jan Frascatti* po nesčetných obtížích sebral v západní Evropě tolik příspěvků, že vystavěl velkolepý nový chrám, klášter a poutnický dům na Karmelu, jenž podnes stojí. Poutníci do sv. země rádi jej navštěvují.

ských, snad v průčelí zamýšlené budovy, velmi vysoká a *krásná věž*, v níž byl *zvon* (prý „Karel“) velebným a mohutným hlasem svým pověstný, jenž v potomních bouřích často se uvádí. Také některé vedlejší kaple při tomto chrámu byly do husitských válek dostavěny.

Ohrada kláštera Karmelitánů sáhala až k nynější ulici Palackého, zaujímajíc prvotně největší část ochozu objatého touto ulicí, třídou Jungmannovou, ulicí Vodičkovou a náměstím sv. Václavským. Kostel objat byl na třech stranách rozsáhlým *hřbitovem*, t. j. nynějším náměstím Jungmannovým a prostranstvím na severu, kde nyní domy stojí. Na polední straně chrámu rozkládal se *klášter*, odtud k ulici Jungmannově stál klášterní pivovar, a hlavní vchod do kláštera byl z kouta před kostelem na pravé straně, kde posud vedlé farní budovy jsou z náměstí Jungmannova vrata na dvoreček kláštera Františkánů. Hřbitov měl dvoje dvěře, jedny byly obráceny na západ, před hlavním vchodem do kostela asi tam, kde stojí pomník Jungmannův či několik kroků před ním, a druhé stály při uličce, kterou nyní z Můstku chodí se ku kostelu. Od této uličky táhla se již ve 14. století řada domů po severní straně hřbitova v nynější Ovocné ulici; později přebývali tu pasíři, tobolečníci a měšečníci. Po založení Nového města postoupil klášter mnoho městišť ku stavění domů na sv.-Václavském náměstí a v třídě Jungmannově.

Klášter tento jakožto řádu žebravému náležející nebyl nadán nemovitým zbožím, měl však stálé důchody, zvláště platy, které získal postoupením městišť sousedům ku stavění domů. Ku stavbě kláštera sbírali mniši almužny a Karel IV. přimlouval se sám za ně, aby jim v tom přispíváno bylo.*)

Karmelitáni Pražští náleželi zprvu k rozsáhlé řeholní provincii hornoněmecké a byli rodem Sasové, později však bylo v tomto klášteře též dosti rodilých Čechů. Roku 1379 usnešeno v generální kapitole řádu konané v Burgundsku, aby v klášteře Pražském bylo pro členy řádu *generální studium*. Dle pozdějších kronikářů žilo prý v tomto klášteře před husitskými válkami přes 60 doktorů bohosloví a přes 200 ostatních bratří, a mnichové ti vynikali prý učeností. Avšak odjinud víme bezpečně, že někteří Karmelitáni neměli dobré pověsti, aspoň Ondřej Heřmanův z Pelhřimova, vikář kostela sv. Štěpána, žaloval na ně roku 1379 při jahenské visitaci, že chodíce po domech, nepřikladně si vedou.

*) Cancellaria Arnesti str. 552. Vydal r. 1880 ve Vídni Ferd Tadra.

Náležejíce ku mnichům žebravým, sdíleli s nimi osudy známé odjinud, an zvlášť Konrád Waldhauser i proti nim horlivě kázal.

Dle jména známi jsou *převorové*: zmíněný již Heřman z Tachova (od roku 1378, a ještě roku 1397), Prokop (1405—1411), Jan (1413), a Pavel (1415—1419). Z ostatních řeholníků jmenují se *lektor*, *podpřevor*, *sakristán*, *kantor* Prokop, o němž roku 1397 se dí, že řídil zpěvný kůr po 46 let a to téměř stále v klášteře Pražském, Jakub Akvila (r. 1397) „po dvě léta *kazatel český*“, a oltářník.

Když byla r. 1410 vydána klatba na Husa, a přívrženci jeho v kostelích výtržností se dopouštěli, odmlouvajíce kazatelům klatbu ohlašujícím, Karmelitáni i jich kůrní žáci chytali ty výtržníky, a mrskali je. Také Jeroným Pražský výtržnosti tu způsobil, an roku 1412 s tlupou lidu do chrámu se vedral, násilně archy na oltářích otevřel, sv. ostatky vyházel, a s mnichy zle nakládal. Zvlášť zle vedlo se při tom kazateli Mikulášovi, ježž buřiči svázavše do Vltavy hodili, avšak rybáři ho vysvobodili.

Po odsouzení Jana Husi vydán byl roku 1415 na Prahu interdikt, t. j. záповěď služeb Božích v příčině mistra Jana z Jesenic, pokud by v Praze se zdržoval. Rozkaz ten čten byl ve všech kostelích, jimiž posud katolíci vládli, způsobil však bouři v lidu husitstvím již nasáklém. Ozbrojené zástupy udeřily na kláštery i jiné příbytky duchovních, kteří rozkazu onoho šetřice služeb Božích nekonali, a vypudily je z nich. Jen málokterí vyplnili vůli husitského lidu a ochránili se tím, mezi nimi byli i Karmelitáni. Dne 3. listopadu 1415 vtrhl do kláštera Matky Boží Sněžné ozbrojený lid žádaje, aby mniši vydali klíče od domu i od sakristie, a hroze zabaviti všecko jmění klášterní a vyhnati řeholníky, nepočnou-li ihned zase konati veřejné služby Boží v chrámu. Karmelitáni ze strachu povolili, roku 1416 odešlo však několik z nich do Kostnice, nejspíš asi proto, aby omluvili se z toho, že proti vyhlášenému interdiktu dali se přinutiti ku konání služeb Božích. Dostali z toho rozhřešení od Jana, patriarchy Cařihradského, dne 15. května 1417. Od nich zvěděl Michal de Causis, známý odpůrce Husův a farář u sv. Vojtěcha v Praze, nové žaloby proti Jeronýmovi Pražskému, vztahující se na výtržnosti, jichž on proti nim se dopustil, a Michal užil jich k naléhání na opětné soudní jednání proti Jeronýmovi.

Dne 25. února 1419 dal král Václav IV. Husitům svobodu přijímání ve dvou klášterních kostelích na Novém městě, totiž u Matky Boží Sněžné, a u sv. Ambrože, i ve farním kostele u sv. Benedikta na Starém městě tak, aby duchovní husitští

v těchto chrámech směli kázati, pod obojí podávati a vůbec služby Boží konati *vedlé* kněží katolických. Jak nerozumné toto nařízení bylo, aby v týchž svatyních obě rozkvašené strany se scházely, ukázalo se záhy, nebo brzo dály se pohoršlivé výtržnosti a pranice zvlášť mezi kůrními žáky husitskými a katolickými v samých kostelích, tak že král Václav potom rozkázal, aby kostely katolickým farářům, od nich lidem vypuzeným, opět vráceny byly. Pouze u Matky Boží Sněžné a u sv. Ambrože směli Husité i nadál se shromažďovati. Vypuzeni byvše z většiny kostelů počali Husité ve dny sváteční sbíhati se v rozličných částech města, a v hlučných průvodech se svými kněžími a žáky choditi do těchto dvou kostelů, a tu stal se *chrám Matky Boží shromaždištěm a hlavním středem nejvýstřednějších přívrženců učení husitského*. Tu již nemohli ovšem Karmelitáni déle ve svém klášteře pokojně trvati; poslední zmínka děje se o nich r. 1419, byliť vyhnáni, a ti, kteří se opozdili, zavražděni, klášter pobořen, kostel vypleněn.

Zatím uchvátil násilím chrám Matky Boží Sněžné zlo-pověstný *Jan Želivský*. Byl dříve knězem řádu Premonstrátů v Želivě, uprchl z kláštera, a přidal se k Husitům. Jsa hbitý řečník, náruživý ctižádostivec ani krvavých záměrů se nehrozící, a prudký podněcovatel vášní lidu, získal si záhy přízeň Husitů Novoměstských, kteří nad Staroměstské soudruhy své vynikali ohnivou odvahou, neštítící se ani skutků násilných. Jan Želivský jmenuje se poprvé r. 1419 duchovním vůdcem a kazatelem výstředních Husitů, kteří drželi s Táboru. V neděli ráno dne 30. července 1419 měla se proti zákazům konšelským opět konati velká processí Husitů po ulicích Pražských. Jan Želivský měl nejprve v chrámu Matky Boží Sněžné kázání, v němž užívaje slov ze Zjevení sv. Jana bouřil a hrozil pomstou „nepřátelům zákona Božího“, jimiž katolíky mínil, při čemž obzvláště na Novoměstské konšely narážel. Potom vyšel s monstrancí v processí, které bylo vedeno po sv.-Václavském náměstí a ulicí Štěpánskou nahoru až ku kostelu sv. Štěpána. Účastníci byli namnoze ozbrojeni meči a holemi. Když násilně kostel ten opavali, ubírali se nazpět přes Novoměstské tržiště a dále mimo radnici. Tam dal Jan přednésti žádost konšelům, aby propustili vězně, kteří byli poslední dobou pro husitské výtržnosti zajati. Konšelé toho odepřeli a zavřeli radnici, a z oken prý házeno kamením, při čemž prý udeřena jest monstrance v ruku Jana Želivského. Tím rozvzteklil se lid, a počal na radnici útokem hnáti. Jan Žižka, tehdaž dvořanín krále Václava, propůjčil se

za vůdce. Tu jsou vypáčena vrata, chátka vedrala se do domu, a popadla, koho stihla, a jala se osoby lapené shazovati z oken dolů na náměstí. Dole stojící napichovali je v letu na oštěpy, na sudlice, na meče a na kordy; kdo se tak neproklál, toho dobíjeli na místě, a ještě do mrtvých těl tloukli vztekle cepy a sekerami i bodali dýkami, tak že zohavena jsou k nepoznání. Shozeno a zavražděno bylo tímto způsobem deset osob, totiž purkmistr Jan Podvinský, dva konšelé, místorychtář, jeho pacholek a pět sousedů. Po celý čas děsného tohoto příběhu zůstal krvelačný zuřivec Jan Želivský státi s velebnou Svátostí, a nepřestal štvátí lid ku strašnému zuření!

Tentž byl počátek bouří husitských, které v plný požár vypukly, když král Václav IV. brzo potom, dne 16. srpna na svém hrádku u Kandratic zemřel.

Zlopověstný vyniklec Jan Želivský nabyt nyní takového vlivu nejprve na Novém městě, potom v celé Praze, že od r. 1419—1422 byl skutečným pánem v tomto městě a osobou v dějinách českých rozhodující. Chrám Matky Boží Sněžné, od Karla IV. pro modlitby a služby Boží chudého, zbožného katolického řádu založený, ozýval se v těch letech plamennými řečmi, které vybízely lid ku prolévání krve. Kázání Jana Želivského, ač v bohosloví člověka povrchního, poslouchala nejdychtivěji Pražská chátka, ježto muž ten uměl hověti vášním a choutkám jejím. Roku 1420 pobádal lid na kazatelně ku protivení se králi Zikmundovi, a když divocí Táboři zamýšleli z Prahy odtáhnouti, budou-li vládnouti posavadní mírnější konšelé, dovedl toho, že přívrženci jeho odňali konšelům úřad, a zvolili osoby jemu zcela povolné, čímž stal se pánem Nového města. Po bitvě před Vyšehradem pobádal zdivočilou chátu, aby páchala podobné ohavnosti na Hradě Pražském, jako na Vyšehradě, a kdyby sladovníci nebyli buřičů z Hradu vyhnali, byly by slavný chrám sv. Víta i jiné svatyně a palác královský na Hradčanech propadly témuž osudu, jako Vyšehrad. Vyniklec Jan toužil však po vládě i na Starém městě. Smluviv se se svými důvěrníky dal dne 30. června 1421 zvoniti na poplach velkým zvonem u Matky Boží Sněžné, a k tomu znamení sběhla se luza z Nového města, hrnula se hřmotně na Staré město, a tam vedrala se do radnice, žádajíc, aby konšelé sesazeni byli. Konšelé ze strachu odevzdali městské pečeti, a shluklý lid zvolil čtyři hejtmany ze svého středu, kteří měli spravovati Staré i Nové město jako jednu obec až do zvolení nových konšelů. Dne 2. července potom svolány obce obou měst na radnici Staroměstskou, kde ustanoveno, aby obě města zůstala spojena. Ihned Jan

Želivský jal se konati úřad podkomořího, a jmenoval sám 30 konšelů.

Stav se takto osobou rozhodující v Praze ve věcech občanských a politických, snažil se Jan uchvátiti i vůdcovství v duchovních záležitostech strany husitské. Hned po jmenování nových konšelů jal se k nim mluvit, aby vypudili z města Křišťana z Prachatic, faráře u sv. Michala na Starém městě, i Petra Mladenovice, poněvadž byli mírnější, a se řáděním Táborů nesouhlasili. Usedlí měšťané se zármutkem hleděli na to, avšak báli se odpírati. Konšelé skutečně Křišťana vypověděli, avšak osadníci sv.-Michalští hájili ho a on zůstal na své faře, ač v stálém nebezpečí. Když synoda husitského kněžstva, svolaná od zpronevěřilého arcibiskupa Konráda, se sešla, zvolila čtyři ředitele, a mezi nimi i Jana Želivského za správce ve věcech duchovních, on však svými piklemi vytiskl z úřadu toho mírnější muže Jana Příbrama i Prokopa z Plzně, na jejich místo nastoupili Angličan Petr Payne a Jan Kardinál; z předešlých soudruhů ponechal si Jan pouze Jakoubka ze Stříbra. Než, ani tu neustál a způsobil, že 14. listopadu 1421 schváleno, aby on sám byl jediným správcem duchovenstva husitského, čímž domohl se na ten čas neobmezené politické i duchovní moci v Praze. Největším odpůrcem jeho v duchovenstvu byl Křišťan z Prachatic, jenž stal se náčelníkem lepších živlů husitských na Starém městě. Dne 9. listopadu 1421 srotili se stoupenci Želivského a táhli ku kostelu sv. Michala chtějíce Křišťana utopiti a kostel zbořiti, avšak osadníci mužně postavili se jim na odpor, tak že rozešli se s nepořízenou. Přece však ustanoven jest návodem Želivského Křišťanovi na příkoř u sv. Michala jakýsi kazatel Vilém, zjevný bludař. Také výstřední kněz Tábořský *Václav Koranda* kázával v chrámu Matky Boží Sněžné, zejména horlil tu r. 1421 proti obřadním rouchům katolickým, v čemž mu odpíral mistr Petr Mladenovic. Jan Želivský hnál se na srázné cestě vždy dále, zaváděje novoty náboženské, až i mírnější Husité zjevným bludařem ho nazývali. Roku 1421 vyjel Želivský s vojskem Pražanů do severních Čech, kde s neobyčejnou krvelačností a divokostí válčil a kláštery páčil. V nepřítomnosti jeho mírnější živlové nabyli v Praze převahy, sotva však do Prahy se vrátil, způsobil opět násilný převrat, dal zase zvoniti na poplach velkým zvonom u Matky Boží Sněžné, a svolal tím dne 19. října 1421 obec celého města ku sv. Štěpánu, kde jeho návodem zvolen hejtman Jan Hvězda z Vicemilic se čtyřmi podhejtmany, kteří dostali vládu města do rukou. Potom stav se jediným správcem husitského kněžstva, odešel zase k vojsku, a v nepřítomnosti jeho mírnější

měšťané domohli se opět dne 5. února 1422 vlády v obci, a jednota obou měst Pražských jest zrušena. Sám Jakoubek ze Stříbra, kazatel kaple Betlemské, pobádal nové konšely k většímu důrazu proti výstřednictví, jímž i opravdoví Husité mezi panstvem tak se popudili, že začali se od Pražanů úplně odvracet. Když potom Želivský do Prahy se vrátil a opět na kazatelně u Matky Boží Sněžné lid proti konšelům i proti panstvu štváti začal, a nebyla naděje, že Praha se utiší, usnesli se konšelé, sprovoditi hlavního buřiče Jana Želivského i přední jeho přívržence lstí a krvavě se světa.

V neděli 8. března 1422 přišli odpoledne po kázání dva konšelé do bytu Želivského, ale nenalezli ho doma. V pondělí nazítří ráno odebral se Želivský hned po kázání na Staroměstskou radnici, vzav s sebou jednoho z kněží svých. Konšelé přijali jej na oko vlídně, a začali s ním raditi se o válce. Zatím posláno pro 11 sousedů, přední to stoupence Želivského, kteří, až na dva, přišli. Po malé chvíli vkročil do síně rychtář s biřicem a s pacholky, a vzkřikl: „Stůjte, zajímání jste!“ Želivský ihned seznav, oč tu jde, pomodlil se a vyzpovídal knězi svému, potom vedeni jsou všickni dolů na dvůr radnice. Tam kat svázal Želivskému ruce do zadu, a když poklekl, stál mu hlavu, a potom ostatním devíti. Stalo se to 9. března 1422.

Tak skončil neblahý ten muž, jenž povahou svou rovnal se mnohým krvežíznivcům a buřičům z velké revoluce francouzské. Dějiny husitské neznají bezohlednější povahy nad Jana Želivského, jemuž při násilných skutcích jeho vytýká se, že vše podnikal z bezedné ctižádosti. Takové strašné povahy plodily bouře husitské!

Avšak smrt Želivského byla heslem k novým bouřím. Mezi popravou, vykonanou okolo poledne, byl radní dům od lidí branných osazen a střežen. Když pacholci na dvoře krev statých smyli, spustivše vodu ze studnice, a voda s krví smíšená otevřenou strouhou na náměstí tekla, vzal si lid z toho podezření. Ihned strhla se v městě bouře, začalo se zvoniti na poplach u Matky Boží Sněžné, Novoměstská chátka sbíhala se se zbraní, hnala se na Staroměstské náměstí a jala se vybíjeti domy. Konšelé utekli z radnice, strážní začali zvoniti na poplach, a žoldnéři se rozprchli. Jakýsi chasník vyzýval lid k útoku na radnici, a tu chátka začala sekerami rozbíjeti zamčené dvěře, a jiní přinesše žebříky, vnikali dovnitř okny i střechou a našli na dvoře těla statých. Jeden z nich vzav hlavu Želivského vyběhl z radnice a ukazoval ji zástupu, lid dal se do křiku a pláče; hlavu vzal jiný a běhal s ní jako šílenec po ulicích, potom kněz Jan z Březnice chodil,

nesa tu hlavu na míse, po ulicích, a popouzel lid ku pomstě. Tlupy husitského lidu vybíjely domy konšelův, zabíjely konšely, jež našly, obořily se na kolleje a domy kněžské, na mistry učení Pražského, posléze i na Židy.

Mezi touto bouří neseno tělo Želivského na marách u velikém shonu a křiku lidu do chrámu Matky Boží Sněžné.

Nazítří 10. března zvoleni jsou noví konšelé ze strany výstředníků, a ráno měl kněz *Jakub Vlk*, druhý kazatel u Matky Boží Sněžné, v témž kostele kázání, při kterém ukazoval lidu hlavu statého Želivského, napomínaje lid, aby plnil, co z té hlavy slyšel, k večeru pak byl pohřben. Jakub Vlk opět konal roznětlivou řeč, a po něm vystoupil jiný husitský kněz na kazatelnu, maje v ruce hlavu Jana Želivského, avšak nemohl pro přílišný hluk lidu mluvit. Potom pohřbeno tělo statého pod kazatelnou. K tomu pohřbu přihnali se velicí zástupové lidu ku kostelu a byli tak rozčileni, že někteří přímo se zbláznili, a jiní jako polomrtví k zemi klesali.

Dobře, že Karel IV. tehdaž již dávno uložen byl v hrobce sv.-Vítské, aby neviděl děsných těchto výjevů ve svatyni, kterou založil, aby v ní česť a sláva Bohu se vzdávala!

Jan Želivský byl mrtev, avšak símě jím zaseté bujelo dále, začalof stínání odpůrců jeho, a krev tekla v Praze téměř každým dnem.

Do šlépějí Želivského vstoupil u Matky Boží Sněžné nástupce, a dříve již pomocník jeho Jakub Vlk. Ten začal zaváděti náboženské novoty po způsobu Sirotků. Roku 1428 byl zvolen za „staršího kněze“ v husitském duchovenstvu na Novém městě, kdežto na Starém městě jím ustanoven Jan Rokycana.

Jakub Vlk podněcoval Novoměstské ku novým výstřednostem, a když lepší z Husitů začali ku smíru s Církví katolickou upřímně pracovati a k tomu účelu do Prahy poslové sněmu Basilejského zavítali, dotýkal se jich Vlk na kazatelně, a mluvil zejména v neděli 24. května 1433 vášnivě proti sněmu i poslům jeho. Stížnosti proti němu konané nespomáhaly. Kdežto Staroměstští vždy rozhodněji od výstředníků se odvraceli a po kýženém míru toužili, drželi se Novoměstští divokých Sirotků a Táborů. Roku 1434 zřídila se Jednota panská, k níž Staré město se přidalo, Jakub Vlk nabádal však náruživými kázáními v kostele Matky Boží Sněžné Novoměstské, aby Sirotků a Táborů se nespouštěli. Z toho vznikla *občanská válka mezi Starým a Novým městem*. Novoměstští jali se konati přípravy k útoku na Staré město, zavřeli všechny ulice své proti Starému městu plaňkami, někde i věžemi, a sta-

věli na ně děla ku střelbě. Novoměstští měli pomoc od Táborů a Sirotků, a Staroměstským přišli na pomoc s vojskem páni z Jednoty. Ve čtvrtek, na Boží Vstoupení, dne 6. května 1434 počala střelba mezi oběma městy. Novoměstští škodili odpůrcům svým obzvláště s vysoké věže kostela Matky Boží Sněžné, na níž velkým zvonem na poplach zvonívali. Staroměstský puškář odplácel jim střelbou ze staroměstské rychty, a posléze podařilo se mu, ustřeliti krásnému zvonu u Matky Boží Sněžné ranou z houfnice ucha, tak že zvon ten památný spadl dolů a rozrazil se. Potom nastal pouliční boj, v němž Novoměstští brzo podlehli. Vítězné vojsko Staroměstských a Jednoty panské obořilo také krásnou věž u Matky Boží Sněžné a vyplnilo domy Jakuba Vlka i jiných. Potom vyhnán jest Jakub Vlk jakožto stálý rušitel míru z měst Pražských. V bojích těchto vzal i chrám Matky Boží Sněžné velké porušení. *)

Když války husitské se vybouřily, vrátilo se několik *Karmelitánů* do Prahy ku svému spustlému klášteru a kostelu u Matky Boží Sněžné. Ode dne 2. srpna 1435 byl tu opět převor, *Václav* řečený *Veliký* z Prahy. Zajisté, že Filibert, legát Basilejský, i chrám Matky Boží Sněžné opět po katolicku vyžehnal a ku službám Božím zase upravil. Karmelitáni čeští za Jiřího Poděbradského, jenž katolickým klášterům dosti přízniv byl, nějak se zmohli, a r. 1462 s polskými Karmelitány v generálním sboru řehole své v městě Bruselu odloučili se od klášterů německých, a sdružili se ve zvláštní českopolskou provincii. Avšak r. 1483 vypukla v Praze nová *bouře*. Rozkacená chátra husitská hnala dne 24. září útokem na radnice, potom i na kláštery a zbořila zejména klášter Bosáků u sv. Ambrože; také ku klášteru Matky Boží Sněžné přihnali se výtržníci, a rozbili kamenný obraz Umučení Páně nad fortanou za vysokým kůrem kostela. *Karmelitáni* s jinými mnichy v těch bouřích *uprchli z Prahy*, a odtud zůstaly *chrám i klášter Matky Boží Sněžné po 13 let pustými*. Dne 6. června 1492 vtiskla prudká *vichřice* u Matky Boží Sněžné prkenné pažení v kůru do kostela a pobořila kruchtu i pavlač u varhan.

Roku 1496 odebrali se páni Staroměstští, a z Nového města Jan Kameník a Zikmund Hůlka ku králi Vladislavovi II. do Budína žádající, aby mniši do svých klášterů Pražských se vrátili. Slibo-

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 444. 561. II. 226. III. 290. 483. 594. 598. 631. 634. 637. IV. 36. 98—99. 165. 183. 209. 213. 230—243. 412. 574. 635. 640. V. 217. Poselkyně I. 107—112. III. 48. Frind. Kirchengesch. III. 301. IV. 361. Staří letopisové čeští str. 89. 236.

vali, že jich proti násilí brániti, a je v uctivosti míti budou. Král svolil, a Pražané přijali mnichy před sv. Václavem. Toho času *Michal Heger*, doktor bohosloví a provinciál Karmelitánů v Čechách a v Polsku, vyžádal si od téhož krále v Budíně, aby Karmelitáni pustého kláštera svého v Praze zase ujeti se mohli, a složiv úřad provinciála, přijel s 13 bratřími do Prahy, a stal se tu *převorem* v klášteře.*) Avšak dne 7. července 1521 stalo se Karmelitánům od Pražské luzy opět příkoří, neboť výtržníci vedrali se do kláštera jejich (též sv. Klementa), zpívali hanlivé písně husitské, a roztřískali sochy a obrazy svatých. Zatím chrám velmi sešel, a na Velký pátek r. 1542 shodil prudký víchř kus krovu s něho. Karmelitánům nevedlo se v polozbořeném klášteře dobře; jsouce stále týráni, opustili r. 1543 Prahu opět, a od té doby kostel pustl ještě více. Po čase někteří opět se vrátili, aspoň již r. 1547 tu byl opět *převor*, jenž 22. září poprosil biskupa Míšeňského, aby mu na kněžství posvětil klerika.

V letech 1559—1561 byl převorem u Matky Boží Sněžné Polák *Vojtěch Kačkovský*, vikář Karmelitánů v Čechách. Někteří kněží tohoto řádu zdržovali se na venkovských farech v Čechách, a nechtěli, byvše obesláni od vikáře Vojtěcha, stavěti se, ani jemu, což povinnovali, dávati, zvlášť stěžováno si do Karmelitána Pavla, jenž mnoho let byl na faře v Landeku, a potom v Slavkově dům si koupil. Kapitola sv.-Vítská ku prosbě převora Kačkovského požádala císaře Ferdinanda I., aby Slavkovští kněze Pavla dodali do Prahy k jeho převorovi, poněvadž statek, jejž má, klášteru náleží. Také oznámila téhož roku kapitola, že „*klášter Matky Boží*, na ten čas *obořený*, dosti jest nebezpečný, aby se někdy, nebude-li spěšného opatření a opravení, dokonce neobořil“, a poprosila císaře, aby „*milostivou pomocí shlídnouti a dáti jej opatření pro čest a slávu Boží a službu J. M. svaté ráčil*“. Že prosba ta nutká byla, osvědčilo se hned za rok, nebo dne 12. března 1562 shodil opět víchř kus krovu s kostela Matky Boží Sněžné. V květnu téhož roku 1562 navrhla kapitola císaři, aby z 8000 ročního příspěvku, jejž císař kostelu Pražskému vykázal, převor u Matky Boží Sněžné 30, a kazatel 20 tolarů dostávali.

Chrám Matky Boží rychle hynul. Ještě jednou oznámila r. 1562 sv.-Vítská kapitola císaři, že jest tak spustlý, že již nikdo se neodvažuje, služby Boží v něm kouati. Nedostane-li se mu rychlé opravy, spadne dočista. Tudíž prosí kapitola, aby císař tento

*) Palackého Dějiny V. 1, 225. V. 2, 39č. Starí letopisové 249. 252. Poselkyně I. 111.

chrám, do něhož o svátcích Panny Marie mnoho lidí chodilo, opravití dal. *)

Roku 1566 byl tu převorem Karmelitán *Jan Šmigelský*, Polák, jenž s pomocí arcibiskupa Antonína Brusa snažil se, aby klášteru vráceny byly příjmy, jež dostávati měl z dědin na panství paní Svitákové z Rabštejna, z louky, kterou držel pan Šebastián Černín na Prčici po 5 let, a též obilí, jež odváděti měl farář na Zvíkovci. To jest však poslední zpráva o Karmelitánech při chrámu tomto. Již ve válkách husitských byl několikráte vyplněn a porouchán, zvláště r. 1434, kdy krásná věž jeho zničena. Roku 1483 a r. 1521 byl znova od Husitů porouchán a pustl od té doby tak, že víchř kus po kusu krov s něho shazoval. Převorové neměli s dostatek příjmů, aby svatyni tu opravití dali, a konečně *odešel odtud poslední převor, střecha i klenba chrámu sřítily se*, a tak zahynula slavná tato svatyně docela. Do zřícenin kostela a kláštera nosili sousedé smetí a všelike nečistoty, tuláci a zločinci měli tu za dne skrýše, a ukrývali tu lup svůj, a v noci chodili odtud páchat zločinů.

Kláster Matky Boží měl „právo“ na pozemcích svých, na nichž někdy sousedé domy si vystavěli. Pražané často vkládali se do tohoto práva, obzvláště, kdy nikoho tu nebylo, jenž by ho byl hájil. Tudíž ustanovil r. 1582 arcibiskup Martin Medek k obhájení tohoto práva probošta Zderazského Martina Narozia *kommen-dátním „převorem kláštera Matky Boží Sněžné“*, a ten dle rozkazu arcibiskupova zřídil zvláštního rychtáře pro pozemky klášterní. Avšak Novoměstský rychtář nechtěl ho uznávati, bral bez vědomí převorova lidi na pozemcích klášterních usedlé do vězení, a zakazoval jim provozovati živnosti. Také dal přeseكاتi roury, jimiž voda na pozemky klášterní tekla. V neděli masopustní r. 1585 přihnali se nějací řemeslníci, majíce mezi sebou šarvátku, na pozemky klášterní, a když klášterní rychtář Augustin Suk je vybízel, aby pokojně odešli, přiběhli ještě jiní, porazili Suka na zem, vytrhli mu rychtářské právo z ruky a byli by ho dýkou probodli, kdyby převor Narozius byl ho nevysvobodil. Vše to stízně oznámil převor arcibiskupovi, žádaje za ochranu proti Novoměstským. Také Suk rychtář, řemesla svého mistr pokrývačský, žádal o dostiučinění.

Po Naroziu byl „převorem“ pustého kláštera Matky Boží Martin Baborovský a po něm od r. 1592 probošt Zderazský Jiří Link. Ačkoli chrám Matky Boží v zříceninách byl, *pochovávalo se*

*) Dra. Borového Jednání konsistoře katolické 68. 319. 346. 350. Téhož Antonín Brus str. 171 a Martin Medek 63. Poselkyně I. 103. 261.

přece na hřbitově jeho, tak r. 1572, kdy tu pohřbeno bylo prý přes 500 lidí, morem zemřelých.*) Také sloužily se v *pobočné jižní kapli neposkvrněného Početí Panny Marie* (nyní sv. Michala), která poněkud zachována byla, aspoň někdy *služby Boží*, a r. 1595 tu byl pochován pán Jan ze Šternberka a na Úštěku, jenž 6. května téhož roku zemřel. Manželka jeho Apolonie roz. hraběnka Valdštýnová zřídila mu zde náhrobek s nápisem.***) Roku 1605 pochován zde Heřman Křištof *Rueswurm*, jenž zde oltář byl založil a 5000 kopami míšenských nadal. Rueswurm vodil za Rudolfa II. šťastně vojska císařská proti Turkům a postoupil až za polního maršálka, při tom vedl však život nevázaný, a mívál časté půtky a mrzutosti se soudruhy svými. Roku 1605 byl v Praze a těšil se přízni císařově. Toho času byl v Praze u vyšetřování velitel Košický hrabě Jan Jakub Belgiojoso, osobní nepřítel Rueswurmův, a když tento jmenován byl jedním z komisařů k vyšetřování pře jeho, vzala tím strana uvězněného hraběte nový podnět k nevrazení na Rueswurma. Ačkoli Belgiojoso z vazby propuštěn byl, začaly přece krvavé sváry mezi služebnictvem obou soků, a když bratr Belgiojosův František v jedné noci na Malé straně zastřelen byl, připisovala to strana Belgiojosova Rueswurmovi samému. Podplacením císař. komorníka Filipa Langa podařilo se osočiti Rueswurma u císaře, že kuje pikle s Turky, načež slabý Rudolf dal maršálka zatknouti a na Staroměstské radnici uvězniti. Komise k vyšetřování jeho viny sestavena byla ze samých protivníků jeho, Rueswurm jest k smrti odsouzen, a 29. listopadu 1605 ve velké síni radnice mečem stat.***)

V té době byl spustlý klášter Matky Boží netušeným způsobem opět obnoven a osazen od *Menších bratří Observantů sv. Františka*, či jak jim lid Pražský obecně říkal, od Bosáků.

Bosáci obdrželi již r. 1461 od krále Jiřího Poděbradského opuštěný a zničený klášter sv. Ambrože na Novém městě (proti Prašné bráně, kde nyní jest celnice), jež někdy Karel IV. pro Benediktiny obřadu Milánského byl založil. V tomto klášteře Františkáni pouze do r. 1483 žili, nebo téhož roku vedrala se 24. září v bouřích Pražských chátka k nim, tloukla je, některé i zabila, a klášter jejich rozbořila.

Roku 1603 zavítal do Prahy generál *Františkánů*, kněz František a Sosa. Spatřiv spustlý a opuštěný klášter a zřícený chrám Matky Boží Sněžné, rozhodl se, že požádá císaře Rudolfa II.

*) Poselkyně I. 291. 376.

**) Pilátovy Materialien zur diplom. Genealogie I. 332.

***) Slovník naučný. Poselkyně I. 418.

o ta místa pustá, aby na nich zřídil klášter řádu svého. Císař ihned svolil, a když i papež Klement VIII. i arcibiskup Pražský souhlasili, vydal r. 1606 listinu, jíž na věčné časy *klášter ten daroval Františkánům Observantům*. Řeholníků těch ihned ujali se katoličtí šlechticové čeští, pomáhající jim, aby zřícený chrám byl obnoven a nový klášter vystavěn. Nejvyšší kancléř *Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic* položil r. 1604 základní kámen k těmto stavbám a svými prostředky i přispěním hlavně pana *Jana staršího z Talmberka* na Jankově dovršil klášter na jihu kostela, tam, kde někdy klášter Karmelitánů stával, i opravu chrámu, která záležela v tom, že zřízena nová průčelní zeď, a nová klenba se střechou. Kostel obnovil též dobrodinec ze slibu, jímž dne 5. května 1606 zavázal se zříditi klenbu, střechu a okna, vyslyší-li Bůh prosby jeho i manželky Polyxeny a požehná-li neplodné manželství toto dítkem. Františkáni modlili se horlivě na ten úmysl, a Polyxena porodila potom syna Václava, a vděčný Zdeněk slibu svému dostal. Roku 1607 uvedl sem generální komisař Františkánů v Hořeních Němcích, P. Alfons de Requisenz 17 bratří svého řádu, a tím nastala v dějinách tohoto staroslavného, těžce zkoušeného kláštera *doba nová*.

Roku 1611 zavítal do Prahy generál Karmelitánů Jindřich Silvius, ubíraje se z Říma do Polska. Shledav, že klášter Matky Boží Sněžné Františkáni osadili, nemeškal ucházeti se osobně u císaře Rudolfa II. o navrácení tohoto kláštera řádu svému, avšak císař nechtěl Františkány odtud vypuditi, a slíbil Silviovi, že dá řádu jeho kterýkoli kostel v Praze, jež si vyvolí. Stalo se to potom až r. 1627, kdy Karmelitánům darován farní kostel sv. Havla.

Františkáni přišli do Prahy k Matce Boží Sněžné v době velmi zlé. Duch protikatolický rozmáhal se tu vždy více, a pošťvaná luza zuřila obzvláště proti řeholníkům. Františkáni snášeli mnohé *příkoří*, a na ulicích házela po nich rozpustilá chátra blátem a kamením. Avšak *nejděsnější rána* stihla je od protestantské zuřivé luzy Pražské r. 1611, kdy opakovalo se, co vídáno v Praze ve válkách husitských. Dne 15. února 1611 vtrhlo na Malou stranu přes Petřínskou zeď *vojsko Pasovské* pod vůdcem Vavřincem Raméem, jež arcikníže Leopold povolal na pomoc císaři Rudolfu II. proti stavům českým i králi Matyášovi. Po krvavém boji zmocnili se Pasovští Malé strany a hualí se odtud přes most ku Starému městu, kde však jsou odrazeni střelbou z děl a ručnic. Jen nějaký hlouček jezdců proskočil do Starého a Nového města, byli však do jednoho pobiti od roz-

drážděného lidu, jenž domnívaje se, že někteří z Pasovských ukryli se v klášteřích, učinil potom útok na kláštery. Nejprve hrnuly se davy zbouřené lidu na Jesuity v kolleji sv.-Klementske, tam však postavil se jim na odpor pan Jiří Vratislav z Mitrovic, a domluvami i brannou mocí pohnul je k odchodu. Odtud hnali se výtržníci k jiným klášterům. Okolo 11. hodiny dopolední přiběhlo jich více než sto *ku klášteru Matky Boží Sněžné*. Byli mezi nimi štváči, kteří rozplameňovali lid k zuřivé nenávisti proti Františkánům, křičíce, že prý ti mniši žebraví vylupují poklady císařské i měšťanů Pražských, že prý mince zlehčují, a ku záhubě „evangelia“ pracují. Protestantská luza, ozbrojená ručnicemi, sekerami, cepy, palcáty, smržovkami a oštěpy, obořila se tudíž na klášter, v němž čtrnáct řeholníků, totiž čtyři kněží, šest kleriků i noviců, a čtyři laikové tehdaž byli. Kvardián a jiní dva kněží nebyli právě doma. Lupičové rozbili fortnu a vnikli do kláštera, a tu *nemilosrdně všechny Františkány vraždili*. Nic nespomohlo úpěnlivé volání a na kolenou prosení, vrahové *stříleli* do ubohých řeholníků, kdekoli je našli, svlékali je do naha a *ubíjeli* železnými cepy, *umírajícím* *uřezávali* pysky, uši i nosy, párali jim životy, že až vnitřnosti jich vykydaly.

Kněz *Bartoloměj* sloužil právě mši sv. zavražděn u oltáře. Knězi *Janovi*, jenž nejsvětější Svátost v cibori před rouhači z chrámu odnášel, utali zuřivě pravici a vysypané sv. hostie šlapali nohama. Kněze *Šimona* zastihli divoši ti nemocného na loži a utýrali ho. Jenom bratr laik Jan vyvázl s postřelenou nohou vikýřem do sousedního domu, skrýval se tam po dva dni a odnesen potom v noci do kláštera sv. Jakuba, kde za čtvrt leta zemřel. Tři bratři ze strachu utekli na půdu kostela, a jsouce od vrahů i tam pronásledováni, vyšplhali se do závratné výše na věžičku, a z ní na střechu chrámu, avšak jeden zlosyn střílel po nich, a dva byvše raněni, skáceli se s hroznou výškou dolů na dvůr, třetího pak zločinci na kusy rozsekali. Potom loupežníci ti rozbíjeli sochy i oltáře v kostele nešetříce ani hrobů, vyloupili klášter, a že byl právě masopust, oblékli rouhavě kostelní roucha a mnišské hábity zabitých Františkánů, v nichž po hospodách a ulicích bláznovství tropili.

Ejhle jak hluboko sklesl lid Pražský od Církve katolické odpadlý! *To již nebyli ani lidé, nýbrž divoké krvežíznivé šelmy!* Také v jiných klášteřích tropili podobné ohavnosti, zejména na Karlově. *Umučení Františkánů* u Matky Boží Sněžné byli: Kněz Bedřich Bachštejn, kvardiánův náměstek a kazatel z Pomořan; kněz Jan Martinez, sakristán ze Španěl; kněz Šimon Francouz;

kněz Bartoloměj Damasoni Vlach; jahan Jeroným Arezij z Milána; podjahan Kašpar a Varesio Vlach; novicové: Jakub z Augšpurku; Klement Němec; Jan; Antonín Němec; bratři laikové: Křištof Grandaeus Němec, staříčský klášterní kuchař; Emanuel Němec; Didak Němec; Jan a Monte Pincio Vlach, klášterní zahradník.*)

Po utišení bouří dal Novoměstský magistrát výtržníky schytati, a dle nařízení stavů bylo 14 z nich při Staroměstském právu popraveno.

Obnažená a zohavená těla umučených Františkánů ležela po tři dny pohozena v klášteře, až dne čtvrtého dvě vzácné paní, Šternberková, a choť místokancléře Jindřicha z Písnic daly je v bílé plátno zabaliti a v ambitě klášterním uctivě pochovati.

K naléhání krále Matyáše a katolických pánů českých uvedl ještě r. 1611 generální komisař Františkánů Bonaventura Daumin 5 bratří s kvardiánem Alexem Emilem Keckem do Prahy, a dne 27. října potvrdili jim páni a zemští úředníci držení kláštera Matky Boží Sněžné. Za pět let, r. 1615 otevřen hrob umučených bratří a těla jejich shledána částečně ještě svěží, zvláště na ranách. Potom přenesena těla ta v společné truhle a uložena s velkou slávou do kaple sv. Michala.

Roku 1618 chystali se Františkáni k novým nátiskům. V pondělí svatodušní přišli do kláštera čtyři Jesuité Klementinští, vypuzení od protestantských direktorů, a sloužili tu mše sv., při nichž Františkáni jim přisluhovali; potom celý sbor Františkánů doprovodil Jesuity až ku bráně města, avšak tehdaž nestalo se klášteru tomu žádné příkoří. Chrám Matky Boží zůstal po bouři r. 1611 dlouho pustým a znesvěceným, až posvětil jej opět dne 4. května 1625 kardinál arcibiskup Harrach. Od té doby působili zde Františkáni v pokoji.

Roku 1627 přijali Františkáni provincie česko-moravsko-slezské, shromáždění v provinciální kapitole v Brně, reformací řehole své se závazkem, že šetřiti budou přísných pravidel sv. Františka, od kteréžto doby na místo dřívějšího názvu „Observantů“ mají jméno: „Menších reformovaných bratří sv. Otce Františka“.

Roku 1636 pochován v kostele Matky Boží Walter Butler, zemřelý na Malé straně. Muž ten pocházel ze staré rodiny irské

*) Tieftrunkův Pavel Skála ze Zhoře I. 281. 317. Tomkovy Děje království Českého 273. Prodromus 305—307. Schallerova Topografie Prahy IV. 41—42. Schottky Prag I. 409. Drahé kameny z koruny sv.-Václavské I. 351—355. Stará dřevorytina z r. 1611 vyobrazuje toto vraždění, a roku 1624 vydal Jan Kř. Collaert v Antorfě pěknou měděrytinu, která též děj zobrazuje.

a byl od císaře do stavu šlechtického a za plukovníka povýšen, že r. 1634 k zavraždění Albrechta Valdštýna v Chebu s jinými se spojil. *)

Za obléhání Prahy od Švédů r. 1648 odešlo dne 4. srpna několik Františkánů z města, byli však na útěku od vesnického lidu přepadeni a oloupeni. **)

Když r. 1662 válka s Turky nastala, byl na rozkaz kardinála arcibiskupa Harracha pro větší bezpečnost *milostný obraz Staroboleslavské Panny Marie* do Prahy přenesen, a při chrámu Matky Boží Sněžné v boční kapli na ambitu (nynější kapli Pomocné Panny Marie) postaven. Přenesení to stalo se 16. srpna a obraz zůstal tu až do svátku Obětování Panny Marie, před kterýmžto dnem, t. j. 20. listopadu opět do Staré Boleslavi byl odnesen. ***)

Dne 1. září 1669 konali Františkáni ve svém chrámu velkou slavnost za příčinou svatořečení Petra z Alkantáry.

Roku 1677 pokoušel se provinciál Bernard Sannig, aby Františkáni, r. 1611 umučení, za blahoslavence prohlášeni byli. Arcibiskup Valdštýn podporoval jej v tom a zřídil v Praze veřejné počátečné vyšetřování. K tomu účelu byl hrob umučených řeholníků dne 5. března téhož roku otevřen a nalezeno v něm 14 lebek s kostmi. Potom dal provinciál zhotoviti novou dubovou rakev pro těla ta a uložil ji zase ve sklípku pod oltářem sv. Petra z Alkantáry v kapli sv. Michala. Vyšetřování to nemělo však tehdyž výsledku.

Roku 1698 vystavěli hrabě František Ferdinand Bertold z Ungeršic a choť jeho Uršula roz. hraběnka z Vrtby na nádvoří před průčelím chrámu *kapli Panny Marie královny andělů či porciunkulovou*, a byli v ní potom pohřbeni. Krom toho povstaly v průčelním křídle ambitu, tam kde nyní fara stojí, dvě *kaple*, na levé straně *sv. Briky*, a na pravé *sv. Hedviky*, kterouž vystavěl zbožný člen třetího řádu svatého Františka, doktor lékařství a filosofie Jan Polentius, jenž v ní i roku 1727 pohřben byl. †)

Když roku 1713 v Praze morová rána vypukla, vydali se v srpnu někteří měšťané z Prahy do Brandýsa nad Labem, zamýšlejíce tam zůstat po čas moru, jemuž ujíti chtěli. Brandýsští nepustili jich však do svého města, a oni se vrátili. Na cestě

*) Poselkyně III. 215.

**) Zápisky ve knize „Annalia“ u sv. Vojtěcha.

***) Jana Kř. Votky Památky Starobol. str. 355.

†) Pamětní farní kniha Karmelitánů u sv. Havla.

učinili slib, že budou v Praze konati každodenně pobožnost k Panně Marii na odvrácení moru, a po přestání moru že ji budou konati každého téhodne až do smrti. Místo k té pobožnosti zvolili si v kapli čtrnácti sv. Pomocníků, a sice při oltáři Panny Marie Pomocné a začali 14 dnů před svátkem Narození Panny Marie o 2. hodině odpolední. Lid sbíhal se k té pobožnosti v takovém množství, že kaple ta nestačila, a již před sv. Václavem zakázala konsistoř tu pobožnost, aby lidé v tlačenici při panujícím moru se nenakazili. Zbožní ti měšťané konali potom tu pobožnost na Koňském trhu v dřevěné kaplici. Když mor přestal, založili při chrámu Matky Boží Sněžné proslulé „*bratrstvo Panny Marie Pomocné*“, kteréž každou sobotu odpoledne v kapli téhož jména pobožnost konalo.*)

Po čas zmíněného moru sloužili *Františkáni* ochotně nemocným, a čtyři z nich, mladí kněží, v službě té nakazivše se, zemřeli, a pochováni jsou na hřbitově u sv. Jindřicha. Byli to Justus Pauer, Herkulán Reška, Maurus Strél, a Bonaventura Rakovnický. Kněz Jiljí Vlček, jenž po 21 neděl nemocným sloužil, zůstal zdrav.**)

Roku 1710 bylo v tomto klášteře 86 řeholníků. Pěstovali též úctu ku *Panně Marii dobré rady*, a ku *čtrnácti sv. Pomocníkům*. V chrámu kázali po německu a v kapli sv. Michala po česku, odkud kaple ta českou slula. Paměti zasluhuje *Severín Vrbčanský*, rodem Pražan, po třikráte, roku 1732, 1741 a 1750 k úřadu provinciála zvolený, jenž roku 1746 vydal v Praze silnou ~~broniku~~ broniku svého řádu s názvem „*Nucleus Minoriticus*“.

Císař Josef II. zakázal Františkánům i jiným řeholníkům, přijímati do řádu novice. Když r. 1782 přece kvardián novice přijal, byl za to potrestán, a pohroženo jemu i ostatním představeným klášterů, že budou ze zemí rakouských vyhnáni, neuposlechnou-li zákazu onoho.***)

Roku 1784, kdy v klášteře Matky Boží Sněžné 66 řeholníků žilo, nařídila vláda, že nesmí tu býti více než 18 kněží ku sloužení fundačních mší sv. Klášter měl takto *vymříti*.

Roku 1784 *zrušen* starobylý *farní kostel Matky Boží na Louži* (na Mariánském náměstí, proti zadnímu průčelí Klementina) a *fara přeložena* nejprve ku chrámu sv. Klementa v kolleji, avšak hned roku 1786 ustanoveno, aby odtud přeložena byla *ku chrámu*

*) Karla Navrátila Paměti kostela sv. Jindřicha 28—29.

**) Prodromus 689.

***) Pamětní kniha Karmel. u sv. Havla.

Matky Boží Sněžné. Farář Rudolf Fischer ujal se tohoto kostela dne 1. července 1787, a bydlel prozatím v č. p. 766—II., načež roku 1788 vystavěna mu z peněz, utržených za prodané budovy kostela, fary a školy u Matky Boží na Louži, *budova farní* na místě průčelního křídla ambitu před chrámem Matky Boží Sněžné, tam, kde do té doby stály kaple sv. Brikcí a sv. Hedviky. Kaple porciunkulová jest zrušena a ve farní kulnu změněna, *chrám Matky Boží Sněžné jest Františkánům odňat* a obci Pražské jakožto patronu odevzdán. Františkánům ponechány jsou místnosti kláštera se zahradou i poboční tři kaple, a později dovoleno jim opět, aby směli přijímati novice.

Roku 1835 bylo v tomto klášteře opět 50 řeholníků. Nyní sdružení jsou *Františkáni v Čechách a na Moravě* v provincii řeholní, jejímž patronem sv. Václav jest. *Provinciálem* od r. 1881 jest *P. Bonaventura Černý*, rodem z Pecky. *Sv.-Václavská provincie Františkánů* obsahuje tyto *řeholní domy*: v Praze, kde dle katalogu posléze (r. 1882) vydaného žije 21 řeholníků, mezi nimiž 6 kněží; v Chebu (klášter založen r. 1260, znovu zřízen r. 1603) 5 údů (2 kněží); v Tachově (založ. r. 1466 obcí) 4 údové (2 kněží); v Kadani (založ. r. 1473 z almužen a od Jana z Lobkovic) 6 údů (3 kněží); v Jindřichově Hradci (založ. r. 1478 od p. Jindřicha z Hradce, znovu r. 1620 od Viléma hr. Slavaty) 5 údů (2 kněží); v Plzni (založ. r. 1263 od Přemysla II. pro Minority, klášter odevzdán od Jiřího Poděbr. r. 1460 Observantům) 7 členů (3 kněží); v Bechyni (založ. r. 1491 od Zdislava ze Šternberka) 5 členů (2 kněží); v Hradišti na Moravě (založ. r. 1491 od biskupa Olomouckého Jana XV., jenž sám do řádu vstoupil) 7 členů (3 kněží); ve Voticích (založ. r. 1629 od hraběte Sezimy z Vrtby) 5 členů (2 kněží); v Turnově (založ. r. 1651 od Maxm. hraběte Valdštýna) 5 členů (2 kněží). Kvardiánem jest tu český náboženský spisovatel *Pavel Pelikovský*; v Slaném (založ. r. 1655 od Bernarda Ign. Martinice) 4 členové (2 kněží); v Dačicích na Moravě (založ. r. 1650 od primasa Matěje Kapety) 6 členů (3 kněží); v Hájku u Prahy (založ. r. 1623 od Floriána hraběte Žďárského, pána na Kladně) 5 členů (3 kněží); v Hostinném (založ. r. 1666 od Viléma hraběte de Lamboy) 5 členů (3 kněží); v Zásmukách (založ. r. 1691 od Adolfa Vratislava hraběte Šternberka) 6 členů (3 kněží); v Moravské Třebové (založ. r. 1678) 4 členové (2 kněží); v Haindorfu (založ. r. 1692 od Františka hrab. Gallasa) 7 členů (3 kněží); v Hořovicích (hospic založ. r. 1684 od Bernarda Ign. hrab. Martinice) 3 členové (2 kněží); na Skalce u Mníšku (založ. r. 1693 od Serváce barona Engelflussa) 2 členové (1 kněz).

V *Severní Americe* působí dva čeští Františkáni, P. Honorát Povolný na faře ve Winstedu ve státu Minnesota, a P. Lev Suchý na faře v Milwaukeé ve státu Wisconsin. Česko-moravská svato-Václavská provincie Františkánů čítá dohromady 117 členů, totiž 55 kněží, 5 kleriků bohoslovců, 52 bratří laiků a 5 noviců. Pracující požehnaně na vinici Páně, jsou Františkáni od zbožného lidu našeho velice ctěni.

V klášteře *Pražském*, kde i noviciát se nalézá, jest kvardiánem P. *Kazimír Adámek*, jenž jest spolu ředitelem *třetího řádu sv. Františka*, kterýž nyní tu má 162 údů. Členové tohoto řádu mívají svoje pobožnosti v kapli sv. Michala, která r. 1882 jich nákladem vkusně obnovena byla, a sice koná se pro ně každou první neděli v měsíci odpoledne v 1½3 hod. české kázání a litanie s požehnáním, každou poslední neděli v měsíci modlí se Terciáři v týž čas křížovou cestu, a po celou oktávu svátku neposkvrněného Početí Panny Marie bývají přítomni slavnému českému požehnání.

Klášterní budova rozkládá se na jihu kostela, a jest dosti rozsáhlá. Posud nalézá se při ní veliká zahrada, domy odevšad obstavená. Hned u fortny visí na křížové chodbě velký obraz na plátně, na němž vymalováno jest 14 umučených Františkánů, z nichž každý má smrtelnou ránu. Jeden drží v ruce kalich. Na zemi vyobrazeny jsou cepy, sekery, palcáty a ručnice, a v rohu obrazu jest nápis: „Čtrnáct ctihodných bratří, z nenávisti ku víře katolické od kacířů zavražděných“, se jmény jejich. Někdy nalézaly se v klášteře na rozličných místech obrazy jednotlivých těchto mučedníků, a teprve když obrazy ty zašly, vymalován tento velký, jinak málo umělý obraz, jež nedávno malíř Zapletal obnovil a doplnil. Na této křížové chodbě spatřují se na stěnách pod klenbou olejové obrazy ze života sv. Františka Seraf. V prostorném *refektáři* jest pozoruhoden velký olejový obraz Krista Pána na kříži s Pannou Marií i sv. Janem Ev., krom něho spatřují se tu slušné obrazy sv. Františka, zjevujícího se bratřím za stolem sedícím, sv. Petra z Alkantáry, a j. Na hlavní chodbě prvního patra visí velký počet obrazů různých světců, a nalézá se malá *kaple Panny Marie*, v níž staří a chorobní kněží mši sv. sloužívali. Na oltáříku stojí dřevěná, dobrodincem darovaná socha Panny Marie uprostřed sošek sv. Františka a sv. Antonína Pad. Nad tímto křídlem kláštera strmí *věžička s hodinami*. V klášterním *archivu* jsou památky na vraždění Františkánů r. 1611, totiž rozličné zbraně, jimiž mučení byli, a skleněné pouzdro s uschlou krví a nápisem: „Krev čtrnácti bratří mučedníků“. *Klášterní knihovna* nalézá se nad kaplí svatého

Jana Nep. v severním křídle ambitu před chrámem, a čítá přes 7000 svazků ze starší doby. Největší díl knih darovali pan František z Talmberka a zmíněný již dr. Jan Polentius.

Na Jungmannově náměstí vypíná se před průčelím chrámu *farní budova*, stojící na místě bývalých dvou kaplí sv. Briky a sv. Hedviky. Od té doby, co chrám Matky Boží Sněžné farním prohlášen byl, vystřídali se tu *farářové*: Rudolf Fischer (až do r. 1791), Václav Rokos (až 1792), Josef Kressel († 1824), Josef Devery († 1830), Matěj Beutel z Lattenbergu (až 1835), Tomáš Razák († 1855), a od r. 1856 vede farní duchovní správu dr. Jan Duchek s kaplanem knězem světským a kooperátorem Františkánem. *Patronem* chrámu i fary jest sbor obecních starších města Prahy. *Matriky* bývalé fary Matky Boží na Louži začínají r. 1686. *Osada* Matky Boží Sněžné, k níž i několik domů v ulicích Ovocné a Perlové na Starém městě náleží, čítá 4216 katolíků, 30 nekatolíků, a 146 židů. Ve farním chrámu konají se ranní exhorty po česku, velká kázání posud po německu, nejnověji zavedena byla odpolední česká postní kázání místo bývalých německých.

Chrám Matky Boží Sněžné jest pouze část (vysoký kůr) zamýšlené velkolepé budovy, která však nikdy dostavěna nebyla. Budova ta měla míti tři lodí, a v průčelí dvě vysoké věže, z nichž, pokud víme, jedna až do r. 1434 stála. Zdaleka již poznáváme, že chrám tento, nade všecky ostatní svatyně Pražské strmící, jest pouhý trup, a tudíž činí budova ta divný dojem. Zvenčí zachovaly se opěrací gotické pilíře, táhlá okna jsou však částečně dole zazděna a nahoře zakulacena, ač pruty a kružbu mají. Nepěkná stlačená střecha korunována jest cibulovitou věžičkou. Velmi ošklivý dojem činila někdy západní průčelní zeď, která však nyní dosti vkusně ozdobena jest okrouhlým oknem s kamennou gotickou kružbou v podobě růžice, po stranách opěracími pilíři s gotickými kytkami, a sgraffitovými obrazy, nahoře: znaků čtyř sv. evangelistů, a nížeji: znaků království Českého, císařského, i Starého a Nového města Pražského.

Ku chrámu vstupuje se na západě farním domem, a postranním severním vchodem pod klášterní knihovnou, nad níž obraz sv. Františka Seraf. se spatřuje. Tu přichází se nejprve na čtyřhranné *nádvoří*, na němž dlouhá loď chrámu zdvihati se měla, kdežto obě kaple po stranách stojí na místě zamýšlených pobočných lodí. Ku průčelí přistavěna jest kruchta, na níž jest zvětšely již obraz nejsv. Trojice. Před portálem stojí po stranách kamenné *sochy* sv. Jana Nepom. a sv. Petra a Alkantáry.

Vstoupivše dovnitř, ihned poznáváme, že to svatyně nedokoučená, nebo jest převysoká, avšak poměrně krátká. Nynější klenba, ač o dva sáhy nižší, než bývala stará klenba gotická, jest přes to vše znamenitě vyšší, nežli ve chrámech sv. Víta a před Týnem. Gotické vyzdobení této stavby jest pokaženo, klenba s nalepenými lichými pruty zakrývá nahoře okna, nyní nepěkně zaokrouhlená a dole zazděná, římsa jest otlučena, nosičové bývalých klenbových pasů s části jsou otlučeni a v prostorách vytlučených stojí dřevěné sošky; krom toho jest veškeré nářadí chrámové provedeno ve slohu copovém.

Hlavní oltář Matky Boží Sněžné jest ze všech oltářů zdejších nejlepší, ačkoli svou ohromnou výškou nepřiměřený. Zřídil jej pan Jan starší z Talmberka a na Jankově, jehož znak nad hlavním obrazem se spatřuje, a posvětil jej dne 4. května 1625 kardinál arcibiskup Harrach. Krásný velký obraz líčí událost, která stala se v Římě za panování papeže Liberie (352--366). Tehdáž žili v tomto městě vzácní a bohabojní manželé stavu patricijského, kteříž nemajíce dítek, obětovali jmění své Panně Marii a vzývali ji o vnuknutí, k jakému účelu peníze své by vynaložiti měli. Dne 5. srpna, kdy v Římě a v okolí panují největší parna, pokryl sníh částku hory Eskvilijské. V téže noci napomenuti byli šlechtic Jan i choť jeho ve snách, aby vystavěli kostel Panny Marie na onom místě, kde sníh bude. Jan oznámil to papeži Liberiovi a ten mu řekl, že sám podobné vidění ve snách měl. Ihned odebral se Liberius v průvodu kněží a lidu ku hoře sněhem pokryté a vykázal místo, na kterém zbudován nákladem zmíněných manželů chrám Matky Boží Sněžné, jenž zprvu nazýván basilikou Liberiovou, a později kostelem Panny Marie Větší. Ve 14. století rozšířila se slavnost posvěcení tohoto chrámu na celý Řím, a papež Pius V. povýšil památku tu za svátek po celé Církvi, jenž koná se nyní vždy 5. srpna *). Na obraze zdejším vznáší se nahoře Matka Boží k nebesům, kde nejsv. Trojice uprostřed andělů a svatých trůní, a dole spatřuje se zasněžená hora, na níž papež Liberius, obklopen duchovenstvem a lidem, označuje a posvěcuje místo budoucího chrámu. Po stranách oltářního stolu stojí dole čtyři sochy andělů, a po stranách obrazu jsou velké sochy sv. Jana Křt., sv. Petra, sv. Pavla a sv. Františka Seraf. Nad hlavním obrazem jest pěkný obraz sv. Františka Seraf., dostávajícího od Spasitele na přímluvu Panny Marie plnomocné odpustky, a po stranách stojí

*) Kulda v Církevní rok V. 49.

sochy sv. Kláry, sv. Alžběty, sv. Barbory a sv. Kateřiny. Ve vyšším ještě patře stojí po stranách sochy sv. Václava a sv. Vojtěcha a uprostřed velká socha sv. Michala, a nejvýše strmí kříž uprostřed mezi sochami Panny Marie a sv. Jana ev.

Před oltářem stojí dva velké cínové *svícny*, které sem z kostela Matky Boží na Louži přeneseny byly. Dle nápisů na nich dala je svým nákladem zhotoviti r. 1550 vdova Barbora Havlová, osadnice, za faráře Jana Velemovského a za správce zádušního Jiříka Koníka, a r. 1692 byly obnoveny za faráře Jana Ant. Povolila, za radních Ferdin. z Lichtenberku a Karla Leop. Agrikoly z Cymburku, i za inspektorů zádušních Petra Václ. de Varina, registrátora král. české kanceláře, a Jiřího Ant. Kolbe, měšťanův Staroměstských.

Na straně evangelijní v lodi stojí:

Oltář sv. Kateřiny s obrazem této světice, a po stranách se sochami sv. Anny, sv. Jáchyma, Zachariáše a Alžběty. (Na tomto oltáři býval někdy Reinerův obraz Zvěstování Panny Marie, nyní na následujícím oltáři zavěšený, pročež stojí tu sochy čtyř příbuzných Matky Boží.)

Nahoře jest menší obraz sv. Josefa, jehož anděl budí ze sna, a po stranách spatřují se sošky sv. Jana Kř. a sv. Jana ev. Na stěně u tohoto oltáře visí obraz Bolestné Panny Marie.

Oltář Zvěstování Panny Marie s krásným obrazem od Václava Reinera. Po stranách jsou sochy čtyř světic, a na stole stojí sličný obrázek Panny Marie.

Na epištolní straně jsou v podobném slohu zhotovené dva oltáře: *Oltář sv. Františka Seraf.* se vkusným obrazem tohoto světce a se sochami sv. Bonaventury, sv. Jana Kapistrána, svatého Ludvíka a sv. Jakuba de Marchia, všech z řádu sv. Františka. Nahoře spatřují se menší obraz blah. Elekty a sošky světců Františkánů, a dole na stole obraz poprsí sv. Prokopa.

Oltář sv. kříže se sochami Panny Marie i sv. Jana evang., Mojžíše, držícího desky zákona a měděného hada, a patriarchy Abrahama, an právě syna obětovati chce. Na stole stojí Pražské Jezulátko, darované sem r. 1828 od jistého měšťana.

Mezi oběma posléze jmenovanými oltáři nalézá se nepěkná *kazatelna*, na jejíž stříšce stojí soška Spasitele světa a Beránek na knize.

Na epištolní straně chrámu jsou v doleních zazděných částech oken zamřížované otvory do *klášterních modliteben*, dvojích nad sebou.

Pod kruchtou stojí za mřížemi na severní straně *oltář svatého Antonína Pad.*, ježž dne 2. července 1655 posvětil svět. biskup

Josef Corti. Jest dřevěný a umělým mramorem potažený. Spanilý obraz sv. Antonína ozdoben jest drahými kameny v korunkách nad hlavami tohoto světce a Jezulátka.

Na levé straně tohoto oltáře stojí stará cínová *křtitelnice*, přenesená sem z bývalého kostela Matky Boží na Louži. Nápis český na ní zní: „Léta narození Syna Božího 1459 Vít a Vavřinec slili jsou tento klenot v den sv. Šebastiána.“ „Já křtím vodou, ale mezi vámi stál jest, jehož vy nevíte. Amen.“ Na víku jest napsáno: „Nákladem Markéty bečvářky vdovy.“ Na stropu nad oltářem vymalováni jsou sv. Jan Nep. a sv. Antonín Pad. od Karla Kováře. Na pilíři pod kruchtou visí obraz sv. Jáchyma s Marií Pannou.

Na kruchtě nalézají se varhany, které někdy na postranním kůru chrámu sv. Mikuláše na Malé straně stávaly, a sem teprve r. 1832 přeneseny byly.

Náhrobky jen částečně dobře zachované nalézají se v chrámu tyto: Na epišt. straně hl. oltáře ve zdi kámen Jana Adama Frant. rytíře Haniše z Greifenthalu, rady nejv. úřadu purkrabského († 1709). Na evang. straně v dlažbě kámen Anny Kateřiny, choti Michala Hieserle z Chodova, cí. komorníka († 1636). U oltáře sv. Kateřiny kámen hraběnky Uršuly Berchtholdové roz. hraběnky z Vrtby († 1720), která však pohřbena byla v kapli porciunkulové, již se svým manželem vystavěla. Tamže kámen Marie Benigny z Talmberka roz. Lobkovicové († 1634). Před oltářem sv. Františka kámen ovdovělé hraběnky Barbory Clary Aldringen rozené hraběnky Kokořové († 1722). Před mřížkou v lodi kámen Jiřího hrab. Vratislava z Mitrovic a na Protivíně (1660). Kámen Jiřího Vratislava z Mitrovic, pána na Litni a Lochovicích († 1639). Pod stolicemi u kazatelny kámen Václava Vratislava z Mitrovic, pána na Všeradicích, dobrodince Františkánů, i choti jeho Griseldy z Bechyně a Lažan. Téměř uprostřed kostela leží kámen s mosazným znakem pána Pavla z Houšina, cí. komorníka († 1655). Na epištolní straně oltáře sv. kříže zadělán ve zdi kámen Jana Křištofa Dohalského z Dohalic († 1770), jež syn jeho kanovník Josef zřídil. Před ním leží kámen Anny Evy Krakovské z Kolovrat roz. Wiedersperkové. Na evang. straně téhož oltáře jest hrobka Jana Přehořovského z Nové Vožice († 1639) i choti jeho Veroniky roz. Častolové z Dlouhé Vsi († 1637).

Za hlavním oltářem nalézá se *kůr Františkánů* se stolicemi, nad nimiž visí 13 obrazů rozličných světců z řádu. Také stojí tu slušné varhany, jichž řeholníci, pějíce hodinky, užívají. Uprostřed leží ve dlažbě kámen nad vchodem ku hrobce, v níž Františkáni

až do času císaře Josefa II. se pochovávali. Na zadní ploše hlavního oltáře visí 10 obrazů z umučení Páně, a nahoře spatřuje se z r. 1727 na bílé půdě černou barvou na 6 stupních zobrazena nejsv. Trojice se sv. patrony a nápisem: „Já chrániti a ostříhati budu! Dnes plésej, sbore chudičky! Světlo věčné nechť jim svítí, ó Pane!“ Na zmíněných stupních jsou, počínaje dolem, nápisy: „1. Pokora. 2. Trpělivost. 3. Láska. 4. Poslušnost. 5. Chudoba. 6. Čistota.“ Tyto kresby a nápisy jsou však již značně zašlé. Na věžičce kostela visí dva nepatrné zvonky, z nichž větší ulit byl roku 1721 od Zachariáše Dietricha.

Na jižní straně přiléhá ku kostelu kaple sv. Michala, nad níž se nalézají noviciát a dvojí oratoř klášterní. Kaple tato nazývala se někdy českou, že v ní česká kázání konána bývala. Nyní mívá tu svoje pobožnosti třetí řád sv. Františka. Roku 1882 byla kaple tato péčí kvardiána P. Kazimíra Adámka nákladem 1700 zl. od dobrodinců darovaných dle návrhů Emauského Benediktina Efréma obnovena a ozdobena. Klenba stkví se zlatými hvězdami na modré půdě, stěny jsou různě vymalovány, a oltáře, ač pocházejí ze 17. století, činí nynější úpravou milý dojem. V této svatyni byl r. 1662 milostný obraz Staroboleslavské Matky Boží pro větší bezpečnost za války s Turky na hlavním oltáři uschován, a na památku toho nalézá se na témž oltáři podnes pozlacený obrázek, představující milostný obraz ten. Kaple osvětlena jest 6 okny a má 4 oltáře. *Hlavní oltář sv. Michala* ozdoben jest slušným obrazem sv. archanděla, nahoře řezbou nejsvětější Trojice, po stranách soškami dvou andělů, a nad dveřmi okrouhlými obrázky sv. Řehoře a sv. Alžběty. Před ním visí nová gotická lampa, a na straně evangelijní nalézá se náhrobní kámen nad kryptou pana Josefa Caretta ze Savóny, hraběte Millesima, založenou roku 1717.

Na severní zdi kaple stojí oltáře:

Oltář sv. Barbory. Na obraze spatřuje se tato světice, od anděla korunovaná. Nahoře jest obrázek sv. Jana Nep., po stranách stojí sošky sv. Anny i sv. Jana Kř., a na stole starší obraz *Panny Marie dobré rady*, jenž ode dávna zde zvláštní úctě se těšil.

Vedle tohoto oltáře stojí zpovědnice, a tu se vchází na kazatelnu v chrámu. Nad zpovědnicí jsou *varhany*, nákladem třetího řádu sv. Františka nedávno zřízené. Na pilíři visí obraz čtrnácti sv. Pomocníků z řádu sv. Františka, nad nimiž sv. František klečí před Spasitelem. Výše jest nový obraz blah. Anežky České.

~~Starý~~ *Oltář sv. Františka Seraf.* s pěkným obrazem od Weisse, hořením obrázkem Panny Marie, a postranními soškami sv. Libora

a sv. Blažeje. V dlažbě před tímto oltářem leží náhrobní kámen Innocence Ferdinanda hraběte Bubny z Litic, císař. komorníka († 1711).

Oltář sv. Petra z Alkantáry s krásným obrazem tohoto světce, klečícího před křížem, a věnčeného andělem. Pod stupněm tohoto oltáře jest *hrobka čtrnácti umučených Františkánů*, kteří r. 1611 od protestantské luzy zavražděni byli. Roku 1882 byla tato krypta naposled otevřena a tu nalezena dubová skříň s lebkami a kostmi mučedníků těch.

Na jižní straně stojí blíže hl. oltáře *kazatelnička*, ozdobená na stříšce soškou sv. Michala, na řečništi řezbami čtyř evangelistů, a uprostřed obrazem sv. Antonína Pad. Po stěnách visí obrazy křížové cesty. Na konci kaple jest uměle kované pozlacené mřížoví. V *předsíni* nalézá se socha Bolestné Panny Marie a na pilíři visí obraz Maxovy tváře Páně, i pěkný kříž.

Na nádvoří před chrámem stojí na jihu **kaple Pomocné Panny Marie** v křídle ambitu. Bývala někdy zvána kaplí čtrnácti sv. Pomocníků. Zde konány jsou v moru roku 1713 pobožnosti a r. 1719 povstalo tu proslulé „bratrstvo Panny Marie Pomocné“. Nyní jest tato svatyňka slušně obnovena. *Hlavní oltář* má spanilý obraz Panny Marie Pomocné, jenž posud velké úctě zbožného lidu se těší. Po stranách stojí sošky sv. Šebastiána a sv. Rocha, památka to moru z r. 1714, nad svatostánkem jest ve skřínce soška Jezulátka, a na klenbě nad oltářem vymalována nejsv. Trojice. Tento oltář zřídila hraběnka Marie Eliška Věžníková. Na stěně na pravo visí obraz Navštívení Panny Marie. Dále stojí na téže straně *oltář čtrnácti sv. Pomocníků*, zřízený r. 1696, s pěkným obrazem. Vedle něho visí obraz tváře Páně. Blíže ku vchodu jest *oltář sv. Kříže*, a u vchodu visí obrázek Spasitele s křížem, vymalovaný dle obrazu v kostele Františkánů ve Štýrském Hradci. Nápis na obrázku dí, že Marie Teresie ze Stroblhoffu před tímto obrazem ve Št. Hradci roku 1645 se modlíc, zvláštním způsobem pohnuta byla k tomu, aby potom vstoupila do kláštera Karmelitek v Praze. Ve výklencích na pilířích stojí 6 bílých soch světců. V kapli této slouží se každodenně mše sv.

Na severní straně nádvoří před chrámem stojí v křídle ambitu, pod klášterní knihovnou, **kaple sv. Jana Nepom.**, v níž v jisté dny mše sv. fundální slouženy bývají. Po celý den přicházejí sem zbožní lidé, vykonat na klekátku před skleněnými dveřmi krátkou modlitbu. Jsou tu tři oltáře: *Hlavní oltář svatého Jana Nep.* s pěkným obrazem a soškami sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Rocha a sv. Šebastiána. *Oltář sv. Anny* s obrazem. *Oltář Bolestné Panny Marie* se sochou. Na pilířích ve výklencích stojí

bílé sochy světců, a na stěně severní visí obrazy Karlovské Panny Marie, sv. Josefa a nejsv. Trojice. Za hlavním oltářem jest vchod na *bývalý hřbitov*, z něhož vychází se za presbytěrem chrámu na ulici *starožitnou branou*, nad níž jest gotický štít s kamennou řezbou, která r. 1483 od husitské luzy porouchána byla. Posud spatřují se tu však nahoře zbytky obrazu Boha Otce, držícího kříž; dole Krista Pána, korunujícího Marii Pannu, a po stranách zbytky klečících postav, z nichž, jak se zdá, jedna představovala Karla IV., a druhá Karmelitána.

Porciunkulová kaple na nádvoří před chrámem byla nedávno rozbourána, čímž nádvoří to jen získalo.

Svémi nad míru bouřlivými dějinami náleží tento chrám mezi nej památnější svatyně Pražské.





IV.

Farní osada nejsv. Trojice či Trinitárská.

**Farní chrám nejsvětější Trojice na Spálené ulici,
někdy při klášteře Trinitárů.**

Jako hejno dravců vrhli se divocí vyznavači arabského lži-proroka Mohameda na křesťanské národy. Ohněm a mečem šířili s úžasnou rychlostí své panství v zemích někdy křesťanských, a kam noha jejich vkročila, tam násilně víra i vzdělanost křesťanská ničena, a jen půda, krví křesťanů nasáklá, a rozvaliny bývalých svatých svědčily, že tam někdy žili vyznavači víry Kristovy. V posvátném zápalu povstávali sice zástupové křesťanských hrdinů, a pod křížem ubírali se na východ, aby sverepým Mohamedánům vyrvali svatá místa, po nichž někdy Spasitel i apoštolové kráčeli, avšak dlouholeté tyto křížácké boje, vedené se střídavým štěstím, celkem skončily se pro křesťany nešťastně. Smutný osud křesťanů, odvedených od Mohamedánů do poroby otrocké, naplňoval zármutkem srdce každého pravého křesťana.

V té době smutné vzbudil Bůh v Církvi zvláštní řád, jehož údové z čiré milosrdné lásky bliženské snažili se, mírniti hrozný stav křesťanských zajatců, a vysvobozovati je z kruté moci surových pohanů. K založení tohoto řádu povoláni byli Prozřetelností Božskou dva světcové, *Jan z Mathy* a *Felix z Valois*. Jan z Mathy narodil se r. 1153 ve Francii, a stav se doktorem bohosloví i knězem, měl, když první mši sv. obětoval, podivné vidění. Zjevil se mu mezi pozdvihováním anděl v rouchu bílém s červeným a modrým křížem na prsou; v pravo i v levo andělovi stáli po boku dva otroci s těžkými řetězy, z nichž jeden viděl se mu býti křesťan a druhý pohan. V tom vidění poznal Jan ihned povolání své, aby vykupoval zajatce z moci nevěřících. Odebrav se na poušť, sešel se tam s Felixem z Valois, poustevníkem z královské krve, a sprátelil se s ním. Jednoho dne vyšel z lesa proti oběma těmto mužům bílý jelen, mající mezi parohy červený

a modrý kříž právě tak uzpůsobený, jak jej Jan již dříve u anděla viděl. Význam toho zjevu byl patrný, totiž vykupování zajatých křesťanů z otroctví u Mohamedánů; a této úloze odhodlali se oba poustevníci věnovati život svůj. Bez odkladu putovali do Říma, a když papeži Innocencovi III. svůj úmysl projevili, a sv. Otec brzo potom slouže mši sv., totéž vidění měl, jako někdy Jan z Mathy, tu ihned nařídil, aby založen byl *řád Trinitářů* či *řád nejsvětější Trojice na vykupování zajatců*, a rozkázal, aby bratři toho řádu nosili bílé roucho s červeným a modrým křížem na prsou. Prvním vrchním představeným nové této řehole ustanoven Jan z Mathy. Materským domem řádu stal se klášter, jenž povstal na místě, kde bílý jelen v lese oběma světcům se byl zjevil. Říkali mu „Cerfroy“, t. j. „u jelení studně“. Prvním jeho opatem byl Felix z Valois. Pravidla řádu stanovila, aby bratři zachovávali řeholi sv. Augustina a krom toho sbírali almužny na vykupování zajatých křesťanů z poroby Mohamedánů. Třetina všech důchodů kláštera věnovala se vždy tomuto účelu.

Brzo rozšířil se řád tento po všech zemích křesťanských, a již záhy vypravili se dva slovutní Trinitáři do Maroka, kdež r. 1200 vykoupili, a odkud do vlasti nazpět přivezli 186 zajatých křesťanů. Sv. Jan z Mathy vyzýval osobně krále a knížata ve Španělsku a jiných zemích, aby zřizovali ústavy k vykupování křesťanských otroků, odebral se do Tunisu v Africe, kde snášeje potupu i krutá pronásledování, 120 křesťanů z otroctví vybavil, potom vrací se po moři, zázračným způsobem vyvázl z nástrah od Mohamedánů činěných, a putoval po Italii, Francii i Španělsku, zakládaje nové kláštery, a hlásaje všude slovo Boží, zvláště proti bludům Albigenkých.

Svůj řád odevzdal sv. Jan pod ochranu Rodičky Boží. Francouzský král Filip August učinil jej svým dvorním bohoslovcem, duchovním radou a kaplanem, a důstojnost ta zůstala napotom všem generálům řádu Trinitářů. Poslední dvě leta života svého strávil v Římě, kde vězňům, chudým a nemocným horlivě kázal. Dne 21. prosince 1214 zemřel sv. Jan z Mathy, 16. roku po stvrzení řádu svého, jenž i potom vydával hojné ovoce křesťanské lásky k bližnímu. Měliť Trinitáři přes 300 klášterů v Evropě, a vykoupili až do r. 1635, během 437 let, celkem 30.720 křesťanů z otroctví. Sv. Felix z Valois zemřel 12. ledna 1212 v Paříži. Oba tito světcové náležejí mezi nejspanilejší zjevy z dějin Církve katolické. *)

*) Beneše M. Kuldy Církevní rok II. 85. VI. 365.

Památka sv. Jana z Mathy koná se 8. února, sv. Felixe z Valois 20. listopadu.

Vlastenecký spisovatel, křižovník *Jan Beckovský*, nastoupil r. 1700 cestu do Uher. V Budíně seznámil se s Trinitářem Josefem, jenž byl rodem Španěl, a s několika křesťany, z tureckého zajetí vykoupenými, ku Vídni se ubíral. To způsobilo, že Beckovský počal osudy zajatých křesťanů pilně se obírat, a zvlášť k tomu pracovati, aby Čechové z otroctví vykupováni byli. Později dostal do rukou list nějakého Čecha Václava Renckého, jenž v tatarském otroctví upěl. Beckovský přimlouval se u Trinitářů horlivě o vysvobození jeho. Jistý Slezák Karel Hydžol z Vratislavi, byv z otroctví vysvobozen, poslal o tom německou zprávu Beckovskému, žádaje, aby do češtiny přeložena byla, a také Čechům i Moravanům v známost vešla. Beckovský potom vydal r. 1706 český spis „Palma milosti, sv. Jan Matenský, sv. Felix Valezský“, v němž o řádu Trinitářů, o svých cestách v Uhrách, i o všech Česích a Moravanech, kteří z tureckého zajetí vysvobozeni byli, obšírně se rozepsal. *)

Zatím Trinitáři již i v Praze byli se usadili, což stalo se takto: Kněžna Eleonora Mannsfeldová ve Vídni měla zpovědníkem kněze z řádu Trinitářů *Jana z Kříže*, rodem Španěla. Provdavši se za knížete Karla Mannsfelda, požádala generálního komisaře téhož řádu, aby kněz Jan, jenž byl jeho tajemníkem, směl s ní odebrati se do Čech na zámek Dobříšský, což když svoleno, zavítal též kněz s manželi knížecími r. 1703 do Dobříše. Jednou zajel si do Prahy, a byl od křižovníků s červenou hvězdou pohostinu přijat. Tu seznámil se s Beckovským, jenž Trinitáry již ze svých cest v Uhrách znal. Beckovský i jiní křižovníci radili Janovi, aby snažil se o uvedení svého řádu též do Prahy, a když i někteří Novoměstští Pražané, mezi nimi sám purkmistr Matouš Lhoták ze Lhoty jej k tomu horlivě nabádali, a podporu hmotnou slibovali, podal kněz Jan z Kříže dne 18. ledna 1704 ku Novoměstskému magistrátu žádost, aby Trinitářům postoupen byl *kostel sv. Lazara* pod velkým tržištěm u radnice, jenž tehdaž pořádku Novoměstských řezníků náležel. Avšak pro jisté obtíže nebylo žádosti této magistrátem vyhověno. Jan z Kříže neustál, podal potom podobnou žádost ku samému císaři Leopoldu I., a ten ihned vlastnoručním listem dne 2. května 1705 nařídil, aby řád Trinitářů do Prahy, a sice ku kostelu sv. Lazara uveden byl. Nyní běželo o koupi

*) Životopis Jana Beckovského od Dra. Ant. Rezka v úvodu ku III. svazku Poselkyně, XV. XX.

několika domů pro zřízení kláštera při tomto kostelu, ale magistrát zpečoval se proti této koupi, a tudíž nastala nová nesnáze. Zatím bydlel Jan z Kříže pořáde v špitále křižovníků u mostu, a později zavítalo tam i několik jiných Trinitářů z Vídně.

Tu ujal se Trinitářů horlivě *arcibiskup Pražský hrabě Jan Josef Breuner*.

Slovutný světící biskup Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé Vsi daroval před lety svůj dům s vinicí v Slupi novému ústavu pro sestárle a nemocné světské kněze, kde potom „emeritní dům“ a kaplí Bolestné Panny Marie byl. Když dům ten již více nestačil, koupil arcibiskup Breuner pro ústav emeritní jinou budovu se zahradou při klášteře Zderazském, a daroval Trinitářům opuštěný *dům s kaplí Bolestné Panny Marie v Slupi*, aby si tam zařídili klášter. Spolu přispěl jim k tomu 200 zl., a vyzval všechny duchovní arcidiecése Pražské, aby sbírali a skládali almužny pro řád Trinitářů k účelu kláštera Pražského i vykupování křesťanů ze zajetí tureckého.

Trinitáři uvedeni byli do nového kláštera svého dne 24. srpna 1705 od generálního vikáře Daniele Josefa Mayera s velkou slavností, jíž kromě mnohých řeholníků z Prahy účastnili se též Novoměstský primas Nathanael Perlenec z Perlsbachu, starý příznivec jejich Matouš Lhoták z Lhoty, a jiní radní Novoměstští. Představeným kláštera stal se Jan z Kříže, ostatní Trinitáři byli z kláštera Vídeňského.

Avšak klášter tento byl těsný a nepříhodný. Proto Jan z Kříže požádal r. 1707 císaře Josefa I., aby Trinitáři v Praze jinde usaditi se směli, a panovník rád k tomu svolil. Potom koupil řád čtyři domy, mezi nimiž byl jeden Lobkovický, za 10.000 zl., mezi ulicemi Spálenou, Lazarskou a Vladislavovou, nabyv k tomu četných příspěvků od dobrodinců. Jan z Kříže jakožto generální prokurátor řádu zatím těžce se roznemohl a podpisuje tři dny před smrtí svou dne 13. června 1708 kupní smlouvu o zmíněné domy, sotva již rukou vládl, tak že Jindřich Blovský mu při tom pomáhati musil. *) Horlivý muž ten nedočekal se uvedení svých bratrů do nového kláštera, zemřel 16. června 1708. Po něm nastoupil Vídeňan *Konrád* od nejsvětější Trojice, jenž přišel do Prahy s komisařem řádu Martinem, snažil se o zřízení kaple v koupených domech, k čemuž když arcibiskup svolení udělil, vystěhovali se Trinitáři z posavadního obydlí svého ve Slupi, kde

*) Podpis jeho nalézá se též na listině ze dne 12. dubna 1708 v univ. knihovně (A. II. 26), kterou stvrzuje se koupě domu od Jana Kučery, měšťana, pro klášter.

celkem 3 leta byli se zdržovali. Zahradu a dům v Slupi koupili Servité sousedního kláštera Panny Marie za 4000 zl. Nové kapli Trinitářů daroval svobodný pán Jan Ignác Putz z Adlersturnu krásný obraz a 3 zvony, a dne 26. srpna r. 1708 byly v ní poprvé služby Boží konány. Kázání měl křižovník Josef Haydrich, zpívanou mši sv. generál křižovníků Beinlich, a po celý den přicházeli Pražané, prohlížet si nový klášter Trinitářů.

Řeholníci ti sbírali vedlé pravidel svých almužny pro křesťany v zajetí tureckém, a došli záhy v Čechách obliby. Hrabě František Antonín Špork daroval jim 100.000 zl., aby z úroků této jistiny dvě třetiny na vykupování křesťanů z otroctví, a jedna třetina na vykupování dlužníků, pro nezaviněné dluhy do žaláře daných, plynuly. Tato nadace zachovala se částečně podnes, a úroků z ní užívá se nyní ku zapravování dluhů nejpotřebnějším dlužníkům, kteří bez viny do dluhů upadli.

Největšími dobrodinci pražských Trinitářů byli zmíněný již *svobodný pán Jan Ignác Putz z Adlersturnu*, pán na Mimoni, rada král. komory české, a manželka jeho *Terezie*, kteří svým nákladem vystavěli jim *chrám nejsvětější Trojice* ve Spálené ulici, jenž r. 1712 založen, a dne 3. června 1713 s velkou slávou od světícího biskupa Daniele Josefa Mayera posvěcen byl. Tehdáž byl představeným kláštera, již třetím od počátku jeho, *Bartoloměj*, rodem Španěl. Spolu stavěna nová klášterní budova na místě starých domů. Až do r. 1719 neměli Trinitáři Pražští dle své řehole samostatný konvent. Teprve r. 1719 prohlásil provinciál řeholní dům u nejsv. Trojice samostatným, a dal mu prvního „ministra“ či představeného kněze *Michala od Nanebevzetí Panny Marie.*)*

Trinitáři postavili před svým chrámem sochu sv. Jana Nep., a oslavovali památku jeho každoročně dne 15. května hudbou. Tak učinili i r. 1729, a jelikož toho roku Jan Nep. za svatého byl vyhlášen, konali tuto slavnost ještě okázaleji, než dříve. Dali před kostelem postavit lešení 10 loktů zvýší pro hudebníky. Sotva však 40 hudebníků na lešení to vystoupilo, sbořilo se celé lešení a oni spadli, avšak nikomu neublíženo, ačkoli někteří prkny a trámy zasypáni byli. Přikládali to vděčně přímluvě sv. Jana Nep., a dali zhotoviti obraz o této události, jež blízko hrobu sv. Jana v chrámu sv.-Vítském zavěsili.**)

*) Schallerova Topografie Prahy IV. 147—151. Hammerschmidtův Prodromus 351—355. Blahověst 1878, str. 263.

**) Dra. Borového Sv. Jan Nep. 147.

Z členů tohoto konventu zasluhují paměti: ministr *P. Raymond Jos. Menz*, jenž r. 1779 kostel vymalovati dal, a r. 1784 silný svazek dějin kláštera sv. Jiří na Hradčanech v němčině vydal, ovšem nejvíce nekriticky psaný; bratr laik *Fulgenc* a Conceptione, dovedný malíř, jenž v l. 1747—1750 v Praze žil a dva obrazy pro klášter vymaloval, a bratr laik *Innocenc* od sv. Anežky (r. 1726), malíř. Péčí Trinitářů založeno jest při tomto chrámu „*Arcibratrstvo sv. škapulíře pod ochranou nejsv. Trojice k vykupování zajatců křesťanských z Turecka*“.

Roku 1783 byl klášter pražských Trinitářů zrušen. Posléze měl 15 členů, totiž 12 kněží, 1 novice, a 2 bratry laiky. Knihovna klášterní odnesena do universitní bibliotéky, řeholníci dostali výslužné, a do budovy i sakristie zrušeného kláštera dáno jest vojsko za jistý plat pro matici náboženskou. Kostel jest zrušen a zavřen. Celkem byli Trinitáři v Praze 78 let, totiž v Slupi 3 roky, a u nejsv. Trojice 75 let. Podnes upomíná na ně i pěkné sousoší sv. zakladatelů jich řádu sv. Jana z Mathy i sv. Felixe z Valois s pověstným Turkem na mostě Karlově, jež postaveno bylo r. 1714, rok po dokonání kostela nejsv. Trojice. Co do národnosti byli Pražští Trinitáři většinou Španělové a Němci. V českých listinách, které po nich zbyly, slují „řádem nejsv. Trojice od vysvobozování zajatých křesťanů“.

Provinciál zrušeného tohoto řádu, jenž v Praze na výslužbě žil, pomýšlel, kterak kostel nejsv. Trojice, teprve před několika roky nákladně obrazy nástěnnými ozdobený, opět ke službám Božím by mohl otevřen býti. Tehdáž bylo na Starém městě 8 farních chrámů, na Novém byly však pouze čtyři. Osada svatého Martina ve zdi měla na Starém městě jen 50, na Novém však 64 domů, které stály právě v okolí kostela nejsv. Trojice. To přimělo zmíněného kněze, že některým osadníkům sv.-Martinským poradil, aby požádali o přeložení fary sv.-Martinské ku kostelu nejsv. Trojice. Osadníci ti poslechli, avšak ač několikrát zažádali, nebyli vyslyšeni. Posléze císař Josef II. přišel do Prahy a uslyšev o žádosti této, nařídil, aby se vyšetřila. Sám prohlédl si oba kostely, a shledal kostel sv. Martina tmavým a starým, kdežto chrám nejsv. Trojice se mu zalíbil. Ihned určil místo k vystavění farní budovy, rozkázal, aby zřídila se při kostele na místě bývalého skladiště klášterního sakristie, a nařídil, *aby fara sv.-Martinská k tomuto chrámu přeložena byla*. Farář sv.-Martinský Václav Jiskra nelibě to nesl, jsa již stařec, že stěhovati se má. Poprvé byly farní služby Boží v chrámu nejsv. Trojice konány v první neděli adventní roku 1784. Kdežto však v kostele sv. Martina

bývaly po všechny časy kázání i pobožnosti pro lid jazykem českým konány, nařízeno, aby v novém tomto farním chrámu hlavní kázání byla německá, a jen ranní česká. *) Roku 1787 byla farní osada nejsv. Trojice nově upravena, avšak ponechán jí jistý počet domů na Starém městě ve třídě Ferdinandské, na Perštýně a v ulicích Bartolomějské, Martinské, Michalské a Vejvodově.

Patronem kostela a fary jest sbor obecních starších král. hl. města Prahy. Od r. 1784 vystřídali se tu *faráři*: Václav Jiskra († 1802), Jan Braunhoffer († 1819), Bohuslav Reichel († 1821), Michal Maxm. Willer, jenž pilně dějiny kostela nejsv. Trojice sbíral, a mnohé zrušené, nyní již zcela zaniklé svatyně Pražské vykresliti dal, a takto aspoň v obrazech památku jich zachoval, a r. 1836 kanovníkem sv.-Vítským se stal. Od r. 1836—1863 byl tu farářem Jan Novotný; a od r. 1863 vede duchovní správu s dvěma kaplany Jan Starý, čestný kanovník Staroboleslavský.

Nejstarší matrika křtěných fary sv.-Martinské začíná r. 1649, oddaných r. 1652.

Osada nejsv. Trojice čítá 5170 katolíků, kromě 141 nekatolíků a 796 židů.

Roku 1871 přestala v tomto chrámu německá kázání, a od té doby káže se tu slovo Boží jen po česku.

Chrám nejsv. Trojice stojí průčelím v ulici Spálené. K východu i s částí k jihu přiléhá k němu bývalá budova klášterní, nyní kasárny, jež však stržena bude. *Průčelí*, ve vlašském slohu vystavěné, má tři portály, z nichž nad prostředním čte se v latině nápis: „Svobodný pán Ignác Putz a manželka jeho Teresie, kostel vystavěti dali,“ a spatřují se dva znaky obou zakladatelů. Nad prostředním oknem jest letočtný nápis: „Nejsvětější Trojici Boží (1712)“. V štítu jest trojhran, znak tajemství trojjediného Boha. Po obou stranách průčelí stojí nad římsou *sochy* obou zakladatelů řádu Trinitářů, v levo sv. *Jana z Mathy* s klečícím otrokem, na pravo sv. *Felixe z Valois* s jelenem. V rohu na pravé straně kostela stojí *socha* sv. *Jana Nep.*, nad níž r. 1863 jistá zbožná osadnice kaplici z pískovce vystavěti dala. Na tomto místě sbořilo se r. 1729, jak již dotčeno, lešení se 40 hudebníky, aniž jim ublížilo.

Na levé straně kostela, při zdi farní budovy, stojí *socha* sv. *Judy Tadeáše*.

*) Rukopis Michala Max. Willera, někdy faráře u nejsv. Trojice, o chrámu tomto sepsaný r. 1835.

Vnitřek skládá se ze čtvercové, čtyřmi pilíři ve tři stejně vysoké lodi rozdělené prostory, a z presbytěre, rovnoúhelně zakončeného. Lodi osvětleny jsou 9 okny. Čtyři zmíněné pilíře nesou kópuli, která však jen mdlým světlem osvětlena jest. Tato kópule jest nejen zbytečná, nýbrž znětvořuje i celou budovu, nejsouc vyšší, než střecha kostelní.

Roku 1879 byly staré, právě před 100 lety od Antonína Schlachtera vymalované *nástěnné obrazy* tohoto chrámu od akademického malíře Königa důkladně obnoveny, a stěny novým dekačním malováním pokryty. Náklad obnášel 2400 zl., k čemuž polovičkou přispěl nejmenovaný dobrodinec.

Pěkné tyto obrazy znázorňují jednotlivé vlastnosti Boží. Vylíčen tu: Na klenbě v presbytěři, nad hl. oltářem *Bůh trojediný* — Hospodin trůnící na duze; mezi 7 tajemnými svícny ze Zjevení sv. Jana spatřují se Beránek Boží a kniha zapečetěná (znak Eucha sv.). Mezi presbytěrem a kópulí: *Hospodin, samotný Pán* — modla Dágon leží rozbita před archou úmluvy.

V kópuli: *Hospodin Veliký* — pád pyšných andělů; dále znázorněno, kterak Hospodin svou velikost osvědčuje, an přemáhá svátostí oltářní ukrutnost, svátostí sv. pokání hřích, sv. křížem bludařství, a sv. křtem pohanství. Dole jest nápis: „Veliký Hospodin, veliká síla jeho.“

Nad kruchtou: *Hospodin Mocný* — zvukem trub levitských kácejí se zdi města Jericha.

Pod kruchtou na klenbě: *Hospodin Svatý* — Mojžíš odloživ obuv, a zakrýváje tvář svou, klaní se Bohu, zjevujícímu se v hořícím keři. Tímto obrazem právě nad hlavním vchodem malíř pěkně chtěl připomenouti každému vstupujícímu, že v chrámu Boha svatého uctivě a pokorně sluší si vésti.

Na východní stěně jižní lodi: *Hospodin, Pán života i smrti* — oběť Noemova po potopě.

Na klenbě jižní lodi: *Hospodin Stvořitel*, — první lidé v ráji. *Hospodin Spravedlivý* — Jonáš pro neposlušnost svou do moře hozený. *Hospodin trestající* — anděl trestá Heliodora, jenž do chrámu Božího vstoupiti se odvážil.

Na východní stěně severní lodi: *Hospodin Bůh* — přijímá oběť Abelovu, zamítá oběť Kainovu. *Hospodin Zákonodárce a Panovník* — hora Sinai, na níž přikázání Mojžíšovi dána. *Hospodin Prozřetelný* — nalezení Mojžíšovo v Nilu dcerou královskou. *Hospodin Divuplný* — Šavel na cestě do Damašku kácí se s koně.

Na prsení kruchty spatřuje se ku hl. oltáři znak Trinitářů, kříž, jehož jedno břevno červené, a druhé modré jest. Na severní

a jižní straně jsou polovypuklá poprsí sv. Jana z Mathy i svatého Felixe z Valois.

Oltářů stojí v chrámu deset.

Hlavní oltář má pohříchu velmi málo světla, jelikož jižní okna jsou zazděna, a z obou severních oken pouze jedním dosti malým sem něco světla přichází, čehož litovati jest, nebo hlavní *veliký obraz* na plátně v bohatém zarámování, představující nej-světější Trojici, jest mistrovské dílo malíře Maulpertsche. Pod obrazem stojí bílé sochy sv. Josefa a sv. Václava.

Na stěnách presbytáře visí, avšak příliš vysoko a v špatném světle, *dva pěkné obrazy* vjezdu Páně do Jerusalema, a Spasitele kříž nesoucího.

Stolek kredenční zdobí obraz Panny Marie neposkvrněné na zlaté půdě.

Na straně evangelijní při pilíři u mřížky jest *oltář Panny Marie bez hříchu počaté*, patrně pozdější, než ostatní oltáře. Nad pannou Marií, stojící na zeměkouli hadem ovinuté, vznáší se nejsv. Trojice, jež i na všech ostatních obrazech oltářů vpodobněna jest. Nad stolem tohoto oltáře jest obrázek sv. Ludmily, a za sklem spatřují se tu sv. ostatky. Na východní stěně severní lodi stojí *oltář spoutaného a trním korunovaného Spasitele* s pěknou sochou, a s obrázkem Matky Boží Pomocné v podstavci.

V rohu stojí tu *stará cínová křtitelnice* z r. 1552, která ze zrušeného kostela sv. Martina sem přenesena byla. Na severní stěně této lodi stojí tři oltáře, rovněž jako na jižní stěně lodi epištolní. Jsou provedeny v témž slohu, majíce pěkné obrazy v bohatě ozdobených rámech.

Oltář sv. Michala de Sanctis, Trinitára. Tento světec, rodem Španěl, již jako dítko zamiloval si tuhý kající život, a vstoupil v Barceloně do řádu Trinitářů. Zemřel r. 1624. Bůh obdařil jej mnohými milostinami. Obraz na tomto oltáři představuje tohoto sv. Trinitára, an u vytržení ukazuje na srdce své a klaní se Spasiteli, jenž zjeviv se jemu, navzájem srdce své mu ukazuje a pravici na rámě jeho klade. Nahoře vznášejí se Bůh Otec a Duch sv. Dole spatřují se sv. Jan Křtitel, křesťanští otroci, a andělíčkové s lilií. Na oltářním stole jest obraz sv. Václava, a po stranách sedí dva andělíčkové se štítky, na nichž kříž a patero ran Kristových zobrazeny jsou.

Oltář sv. Anny. Obraz představuje sv. Annu, anaž chová Božské dítko, na něž blaženě Maria Panna a sv. Josef hledí. Nahoře spatřují se Bůh Otec a Duch sv. Na oltářním stole jsou ve skleněné skříni ostatky sv. mučedníka Prospera, nad ní stojí

obrázek sv. Antonína Pad., a po stranách bílé sošky sv. Anežky a sv. Judy Tadeáše.

U postranních dveří jest *oltář sv. zakladatelů řádu Trinitářů Jana z Mathy a Felixe z Valois*. Na obrazu vylíčení: Sv. Jan kleče a ukazuje na pravo, kde zjevuje se jemu anděl v rouchu bílém s křížem na prsou, maje u sebe dva spoutané otroky. Před sv. Janem klečí, důvěrně k němu pohlízejíce, křesťanští zajatci. Vedle klečí sv. Felix a nahoře žehná Nejsv. Trojice oběma světcům. Nad stolem jest obrázek nějaké sv. panny, a za sklem spatřují se sv. ostatky.

Na pilíři strany epištolní u mřížek jest *oltář sv. Kříže*. Pod dřevěným křížem jsou ostatky svatých a obrázek sv. Aloise.

Na východní stěně jižní lodi stojí *oltář srdce Pána Ježíše* s obrazem od Rudolfa Müllera z r. 1852.

Na jižní zdi lodi, na straně epištolní, jsou:

Oltář sv. archanděla Michala. Také na pěkném obrazu tohoto oltáře vznáší se nahoře nejsv. Trojice. Nad stolem jest obrázek sv. Jana Nep., jehož horlivými ctiteli Trinitáři byli, a po stranách drží andělkové štítky s obrazem neporušeného sv. jazyka a s obrazem Staroboleslavské Matky Boží.

Oltář sv. Josefa, jenž tu na obrazu chová Ježíška, kterému andělíček lilii podává. Matka Boží radostně dívá se na Božské dítě, a nahoře vznášejí se nad sv. rodinou Bůh Otec a Duch sv. Skříň na oltáři ozdobena jest soškou Panny Marie, a soškami sv. Barbory i sv. Rosalie.

Oltář sv. Jana Křtitele. Na obrazu spatřuje se křest Páně. Nad stolem jsou za sklem sv. ostatky a obrázek sv. Apolonie.

Na pilíři u vchodu na kruchtě visí *obraz sv. Martina*, jenž býval někdy v zrušeném farním chrámu téhož jména.

Na stěnách spatřují se obrazy křížové cesty, a malované kříže na památku posvěcení tohoto chrámu dne 3. června 1713.

Dřevěná *kazatelna* ověšena jest copovými kudrlinkami, a má na stříšce andělíčky, zdvihající sv. kříž.

V *sakristii* jsou pozoruhodny staré, železem pobité dveře z býv. kostela sv. Martina. Jest na nich též několik již porouchaných prastarých železných štítků s vypuklými znaky království Českého. Z paramentů jsou nejstarší krásná rouška na kalich a palla z r. 1681, zlatem na hedbáví bohatě tkané.

Nad presbytěrem vypíná se *věž*, v níž visí tři *zvony*: Největší, 12 centnýřů ztíží, od Trinitářů r. 1713 ku cti nejsv. Trojice zřízený, a r. 1794 od Jana Kühnera na Novém městě přelítý. Prostřední, 6 centnýřů vážící, od svob. pána Putze někdy daro-

vaný, r. 1833 od Karla Bellmanna přelity ku cti sv. Jana z Mathy a sv. Felixe z Valois. Nejmenší, 60 liber vážící, ku cti Rodičky Boží někdy péčí téhož svob. pána Putze zhotovený, r. 1830 od Karla Bellmanna přelity.

Roku 1882 byla při stavbě nové školní budovy za kostelní věží odkryta *hrobka řeholníků* Trinitárů. Rakve zazděny byly v příhrádkách ve zdech, a na každé nalézal se latinský nápis. Celkem tu nalezeno 30 těl řeholníků, a krom nich dvě rakve hraběnek Pöttingové a A. Vratislavové, roz. Kinské. Avšak již r. 1784, když fara k tomuto chrámu přeložiti se měla, prohlédnuta byla tato hrobka, a tehdaž nalezeny v ní i jiné rakve, zejména hraběnky Františky Deymové z r. 1783, svob. pána Collarda z r. 1778, Rebeky hrab. Obersdorfové z r. 1778, a j. Hrobka tato jest r. 1882 zničena, a kosti odvezly se na hřbitov Volšanský.





V.

Farní osada sv. Vojtěcha.

1. Farní chrám sv. Vojtěcha.

Pod klášterem Zderazským měli již ve 13. století při Vltavě sídla a dílny koželuzi a jircháři (smradaři) v předměstí, jež slulo „*Podzderazím*“, také „předměstím Zderazským“, „pod Zderazem“, jinak „*v Jirchářích* (Smradařích)“ a „*v Kalábrii*“ snad proto, že jircháři vlašští z Kalabrie přišli tu se usadili.

V tomto předměstí stál již před založením Nového města *farní kostel sv. Vojtěcha*, vystavěný od jirchářů zdejších. První listinná zmínka o něm děje se r. 1318. Podací právo měli osadníci společně s arcijahnem Pražským. Za biskupa Jana IV. z Dražic (někdy před r. 1318) bylo dáno povolení ku dosazení společného faráře k oběma sousedním farním kostelům sv. Vojtěcha i sv. Michala v Opatovicích, nepochybně pro chudobu záduší obou chrámů těchto.

Aby byl rozeznáván od kostela sv. Vojtěcha v Podskalí, nazýván tento chrám i „*kostelem sv. Vojtěcha Většího*“, jakož bývalo zvykem, kdekoli dvě svatyně témuž světci zasvěceny byly.

Původní kostel sv. Vojtěcha zachoval se podnes, jestli to starogotická nízká severní loď nynější chrámové budovy. Ku skromnému tomuto kostelíku přistavěna později nynější loď hlavní, což stalo se snad brzo po založení Nového města. Jisto jest, že po válkách husitských tato loď již stála. *Farní dům* uvádí se na svém nynějším místě poprvé r. 1367, a *škola*, která stála vedlé fary na hřbitově, uvádí se r. 1413. *Hřbitov*, jak se zdá, byl neveliký. Kostel sv. Vojtěcha náležel mezi chudší, ježto z něho ve 14. století pouze po 18 groších papežského desátku ročně placeno bylo.

Plebán neznámého jména uvádí se poprvé r. 1333. Dle jména jsou ze 14. století známi *faráři sv.-Vojtěšští*: Petr Marta († 1363),

Mikuláš Skála (od r. 1363), Václav Skála (1374), Zvěst (1382) a Beneda (1399).

Kromě faráře byl tu jeho *střídník*. Od r. 1380 stál v kostele oltář sv. Mikuláše, při němž r. 1408 bylo zřízeno zvláštní *oltářnické obročí*.*)

Od r. 1400 byl farářem u sv. Vojtěcha muž, jehož jméno v dějinách Kostnického sněmu často se uvádí. Byl to *Michal* řečený *Soudný* (de Causis), rodem z Něm. Brodu, dle mateřského jazyka Němec. Michal na své faře mnoho nedlel. Maje nějakou známost v hornictví, nabídl se králi Václavu IV., že zlaté doly Jílovské v lepší stav uvede, nepořídil však ničeho a odešel asi r. 1408 z Čech ke dvoru papežskému, kde, jak se zdá, právníctvím se zanášel. Roku 1412 zažaloval Husa z rozličných bludů. Když v Praze papežským bullám pohoršlivé posměchy se udály, složil Michal žalobu proti samému králi Václavu žádaje, aby někteří dvořané jeho byli obesláni i aby Hus jakožto zřejmý hlasatel učení Viklefova byl za bludaře prohlášen. Následkem toho vydal papež Jan novou bullu do Čech proti Husovi a přívržencům jeho.

Zato uchvátili Husité záhy kostel sv. Vojtěcha ve svou moc. Fara tohoto chrámu náležela právně pořáde Michalovi, poněvadž on však stále v cizině žil, dosadili sem osadníci, nasáklí husitstvím, kněze své strany. V listopadu 1414 počali husitští kněží v některých chrámech Pražských podávati lidu velebnou Svátost pod obojí způsobou. První začal to v kostele sv. Martina ve zdi farář mistr Jan z Hradce, potom podáváno pod obojí u sv. Michala, a hned na to u sv. Vojtěcha. Michal de Causis nevrátil se více do Prahy a zemřel později v Basileji za času tamního sněmu.**)

Po válkách husitských, když Čechové Basilejskými kompaktáty opět s Církví se smířili, byl chrám sv. Vojtěcha znova od legáta *Filiberta*, biskupa Konstancského, posvěcen.***)

Chrám sv. Vojtěcha zůstal až do bělohorské bitvy v moci kališníků. Známi jsou z těch dob *farářové*: Ondřej (1520—1531), člen dolejší konsistoře, Pavel (1540) a Jan Hošťálek, jenž r. 1542 do konsistoře zvolen byl. Když r. 1547 král Ferdinand I. Staroměstské obci statky zřabavil, koupil Václav Váňa, jirchář a osadník

*) Palackého Formelbücher I. 249. 252. Tomkovy Základy místopisu Praž. II. 118. 119. Borového Libri erection. I. 66. Dra. Emlera Libri confirm. I. 2. 23. 97. Tomkova Registra decim. pap. Téhož Dějepis Prahy I. 241. 389. 395. II. 235. V. 198.

**) Tomkův Dějep. Prahy III. 521—523. 557—559. 568. 581. 593 598.

***) Pečeť jeho nalezena r. 1875 na relikviáři v tumbě hl. oltáře.

sv.-Vojtěšský, farnímu chrámu sv. Vojtěcha vesnice Korycany, Újezdec a Jedíbaby, kteroužto koupi i darování potom císař Rudolf II. potvrdil. Později (r. 1626, 1688 a 1696) byly tyto vsi zase postupně odprodány.*)

Roku 1561 byla fara sv.-Vojtěšská uprázdněna a osadníci požádali jistého starce kněze Vojtěcha, aby správy fary se ujal, k čemuž on svolil. Poněvadž ale ihned přijíti nemohl, poprosili osadníci probošta kolleje Všech Svatých Havla Gelasta, aby zatím faru spravoval sám. Avšak administrátoři dolejší konsistoře nedovolili ani proboštu Gelastovi, ani knězi Vojtěchovi faru tuto spravovati, a dosadili sem jistého mladého kněze.***) Hned však r. 1562 byl u sv. Vojtěcha farářem *Jan Černý*, kteréhož Gelast obžaloval u soudu, zřízeného od císaře Ferdinanda I., že jest velký bludař, an mši sv. zavrhuje, o Tělu Páně v průvodu nošeném rouhavě mluvil a modlitby ku svatým změnil. Tento farář byl tudíž rozhodný Lutherán.***)) Zemřel r. 1572 a pochován v kostele, kde posud náhrobek jeho se nalézá.

Roku 1616 byl u sv. Vojtěcha farář *Šimon Valecius*, spisovatel český (vydal 8 spisů původních a z latiny přeložených). Poslední nekatolický farář zdejší, *Matěj Etesius*, jinak Chládek Sušický, též spisovatel český (vydal dva české spisky), dán byl dne 7. června 1621 do vězení na radnici Novoměstské, že „učení pikhartské rozsíval a lid na kazatelně bouřil“; dne 4. srpna propuštěn jest sice na revers, avšak již dne 13. prosince téhož roku byl s ostatními predikanty z Prahy vypověděn.

Paměti zasluhuje z této doby i správce školy sv.-Vojtěšské Paëonius Prokop Světnovský, jenž r. 1605 sepsal „Lékařství v čas rány morové.†)“

Snad hned r. 1624 dostal se od sv. Jindřicha na faru sv. Vojtěcha *Vavřinec Hanžburský*, jenž byl dříve duchovní nekatolický a ještě o velkonocích r. 1622 v kostele sv. Jindřicha pod obojí podávati směl. Neblahý ten muž přidal se potom ku katolíkům, avšak neměl při tom úmyslu čistého, zůstalť tajně s nekatolíky společen a zneužíval svého úřadu u sv. Vojtěcha, an prodával zpovědní lístky osobám nekatolickým z Prahy i z venkova, kteréž jimi klamaly komisaře nad katolickou reformací, vydávajíce se

*) Archiv konsistoře Pražské VI. 750 XXII. 2037. XXVI. 2288. *Prodromus* str. 255.

**) Dra. Borového *Jednání konsistoře utrakvist.* str. 24. 26. 33. 40. 47. 50. 61. 152. 185. 374. 378.

***)) *Gesch. der böhm. Brüder v. Ant. Gindely* I. 467.

†) *Jungmannova Historie liter. č.* 605. 647. *Časopis č. Museum*, 1874 str. 198.

lživě za katolíky. Nevěrný Hanžburský shromáždil si tímto podvodem mnoho peněz, byl však vyzrazen a s více než 100 měšťany Pražskými uvězněn. Císař Ferdinand II. dostav o tom zprávu Českých místodržitelů, psal dne 12. ledna roku 1629 kardinálu Harrachovi, aby proti Hanžburskému jednáno bylo dle zákonů se vší přísností. Hanžburský přiznal se ústně před Novoměstským magistrátem, vězněn po 3 leta na radnici, a byl posléze dne 7. dubna 1631 veden na praněř Staroměstského náměstí, kdež s důstojnosti kněžské složen byl. „A když mu to kněžství odjali, svedli ho s theatrum dolů po světsku v jakémisi pláštíčku do prostřed rynku a stali mu hlavu.“ Krom něho odpraveno ještě několik Pražských měšťanů s ním spolčených.*)

V době, kdy Hanžburský uvězněn byl, spravoval faru sv. Vojtěcha prozatím Pavel Roubíček, farář u sv. Martina ve zdi (do r. 1631), jemuž za to ze záduší po 12 míš. groších ročně dáváno bylo. Nástupci jeho u sv. Vojtěcha dostávali 16 míš. gr., byliť to Ondřej Damián Kniel (1632) a řeholník Prokop. První řádný farář v té době byl Jeroným Cruciger († 1639). Dne 22. října 1639 dosazen od kardinála Harracha na faru sv.-Vojtěšskou Staroboleslavský děkan Jiří Bílek z Bílenberka, kterýž potom r. 1641 ku sv. Štěpánu se dostal. Po něm byl u sv. Vojtěcha farářem Adam Mazovský (Mazovius), bývalý provisor arcib. semináře (1641—1653). Po smrti Jana Glodomastes, faráře u sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí († 1640), převzal duchovní správu v Podskalí farář u sv. Vojtěcha Většího, jemuž byla svěřena též osada sv. Michala v Opatovicích, tak že farní právomocnost sv.-Vojtěšská obsahovala velkou část Nového města.

Po Václavu Benediktu Paběnském (1653—1663) zvolen farářem u sv. Vojtěcha *Matěj Benedikt Bolelucký z Hradiště*, rodem Moravan z Kroměříže (1663—1690), milovník vlasteneckých dějin a důvěrný přítel slavného malíře Karla Skréty. Sepsal latině život sv. Vojtěcha („Rosa Boëmica“), a Skréta nakreslil k tomu dílu pěkné obrázky, jež Kašpar Dooms v Praze do mědi

*) Zápisky ve knize „Annalia“ na faře sv. Vojtěcha. List císaře Ferdinanda v archivu konsistorním V. E. 561. Pravé jméno tohoto muže znělo „Hanžburský“. V Prodrumu (str. 569) sluje Hazmburský a v Poselkyni (III. 49—50) i v Historii o těž. protiv. (str. 246) chybně Nyžburský. Že Hanžburský byl dříve *duchovní nekatolický*, jde i z toho, že byl zprvu ženat (jelikož r. 1624 dcerka mu zemřela). Jen odtud lze vysvětliti ty smutné věci, pro něž ortelován byl. *Zůstal v srdci nekatolíkem* a ku katolíkům přidal se ze zistných ohledů jen na oko. V církevních dějinách českých neshledává se jinak nic, co by hroznému osudu tohoto neblahého muže se podobalo.

ryl. Dílo vyšlo v Praze r. 1668 v tiskárně Urbana Goliáše, a podnes zachovalo se 17 měděných plotniček s rytinami Doomsovými, které r. 1883 z fary sv.-Vojtěšské do Museum města Prahy darovány byly. Bolelucký zanášel se i slovanským jazykozpytem a zanechal více rukopisů z oboru toho i dějin českých, z nichž jeden v universitní knihovně se chová. Všecka díla jeho jsou ovšem dle tehdejších poměrů nekritická, jeví však vřelou lásku ku jazyku i národu českému a sv. patronům našim.

Pamětihodno jest, že kardinál arcibiskup Harrach zapověděl dne 21. září 1664 v kostele sv. Vojtěcha (též u sv. Jindřicha, a u sv. Štěpána) slovo Boží kázati proto, že zádušníci zdráhali se kostelní účty klásti. Teprve dne 20. prosince 1665 „propustil pan kardinál z arestu kázání slova Božího“ v těchto kostelích.*)

Za Boleluckého byl farní hřbitov prostorou sousedního zakoupeného domu rozšířen a chrám opravován, kterážto úprava dovršena za následujícího faráře Matěje rytíře Machta z Löwenmachtu (1690—1693), načež byl kostel dne 24. února 1693 od biskupa Dlouhovesského znova posvěcen.

Následovali faráři Jan Křištof Bačina, kanovník Staroboleslavský (1693—1697); Václav Hrdlička (1697—1707), za něhož nákladem záduší znova stavěna zvonice; Jan Ditrich (1707—1711), potomní slavný děkan Vyšehradský; Václav Panetius, který zemřel r. 1713 morem nakaziv se, an nemocným přisluhoval; Josef Schönpflug z Gamsenberka (1713—1719), po němž se zachovala pamětní farní kniha od něho založená; Antonín Cajo (1719—1722); Antonín Villicus († 1728); Matěj Lynk z Lintoku (1728—1735), spisovatel český (vydal r. 1730 spis o sv. Janu Nep. a r. 1734 „Sedlo tajné“); Antonín Jeroným Dvořák (1735—1742), potom kanovník šv.-Vítský; Prokop Schuhknecht (1742—1747), za něhož r. 1744 uložili Prusáci kostelu výpalné 6000 zl.; Matěj Krátký (1747—1756), spisovatel dvou českých knížek o sv. Janu Nep.; Josef Rachlic (1756 až 1760) a Zikmund Hoffmann (1760—1768). Roku 1768 zvolen farářem *Antonín Daniel Dvořák*, muž horlivý, jenž r. 1778 ponějvíce svým nákladem vystavěl druhé patro farní budovy, kteréž obrazy na obmítce ozdobiti dal. Za doby převratů pod císařem Josefem II. byl velice činný. Roku 1773 svěřena mu na čas správa kostelů zrušené kolleje Novoměstských Jesuitů, totiž sv. Ignáce, Božího Těla i sv. Františka Xav., ve kterých o služby Boží pečoval. Kromě těchto svatyň příslušely pod správu jeho ještě kostely sv. Michala v Opatovicích, a sv. Vojtěcha Menšího, nejsv. Trojice

*) „Annalia“ u sv. Vojtěcha.

i sv. Mikuláše v Podskalí, tudíž kromě farního chrámu ještě sedm jiných kostelů. Avšak za nedlouho staly se veliké změny; r. 1784 byly zrušeny Podskalské kostely sv. Mikuláše a sv. Vojtěcha Menšího, i staroslavný klášter Zderazský, jehož osada sloučena s farností sv.-Vojtěšskou. Starý chrám sv. Michala v Opatovicích, jehožto osada již dávno byla spojena s farností sv. Vojtěcha, zrušen byl r. 1787 a bohaté záduší jeho přivtěleno ku chrámu sv. Vojtěcha, kterýž takto znamenitého jmění nabyl. Tehdáž vyměřeny i nové hranice farních osad Pražských, a ze všech bývalých četných svatyň zbyla chrámu sv. Vojtěcha jediná filiálka, totiž kostel nejsv. Trojice v Podskalí.

Roku 1773 vykradli v noci zločinci farní kostel, oloupivše jej o 4 lampy a vybravše obětnici, čímž škodu 150 zl. učinili. Podruhé byl kostel r. 1777 oloupen o 3 svícny a některé knihy.

V minulém století kvetl u sv. Vojtěcha *sbor českých literátů*, kteří majíce v kostele zvláštní kruchtu, vládli svým jméním, a v nedělích i o svátcích mívali v 8 hodin mši sv. a odpoledne nešpory i jiné pobožnosti, až r. 1785 zrušení byli. Tehdáž měli jmění 390 zl. a za prodané knihy i náradí jejich stržilo se 44 zl. 30 kr.

V tomto věku vystřídali se tu *faráři*: Matěj Kroillo (1786 až 1808); Václav Šťastný (1808—1826), za něhož kostel odevzdal r. 1810 eráru 18 stříbrných předmětů, mezi nimi kalich a velkou lampu; Vojtěch Procházka († 1854), kanovník Vyšehradský, zasloužilý spisovatel český (přispíval do Květů, vydal postní i jiná kázání, přeložil více spisků), za něhož tu působil kaplan Karel Kyselo († 1831), spisovatel český (vydal r. 1830 českou mluvnici a téhož roku spisek „Svět a činění“). Také veleplodný dr. Innocenc Ant. Frencl, potomní rektor u sv. Jiří a spisovatel „Postilly“, vydané sv.-Janským Dědictvím, i jiných náboženských děl českých, byl v té době kaplanem u sv. Vojtěcha. Roku 1827 ustanoven při kostele nejsv. Trojice v Podskalí kněz exposita, čímž tato osada od farnosti sv.-Vojtěšské odloučena byla. Od r. 1855—1863 byl farářem Josef Kreilhueber, a po něm od r. 1863—1874 Václav Nykles, který pečoval o to, aby farní chrám, již velmi sešlý, důkladně obnoven a upraven byl, a posléze toho se domohl, že povolen náklad aspoň na úpravu presbytěře slohem gotickým. Za něho vyloučena r. 1873 z chrámu hudba instrumentální a zavedeny ředitelem kůru, skladatelem Josefem Förstem *zpěvy chorální a vícehlasné*, čímž kůr zdejší stal se štěpníci a úrodným semenskem přesného směru v hudbě posvátné, který zatím ve většině chrámů Pražských opanoval.

V těchto letech působili u sv. Vojtěcha jakožto kaplani (spisovatelé čeští Karel Hložek (1863—1865), Jan Drozd (1865—1871) a Antonín Mužík (1871—1874).

Obnova chrámu provedena za faráře Frant. Paul. Razáka (1875—1879) nákladem více než 20.000 zl. ze zádušního jmění. Okna v presbytéri dostala gotickou kružbu a malovaná skla, opěrací venkovské pilíře byly znova obloženy, a uvnitř upraven presbytér slohově. Bývalé stupně ku presbytéri byly zhotoveny z velkého náhrobního kamene jircháře Matouše Makorédy, dobrodince chrámu. V tumbě hl. oltáře nalezen relikviář s lístkem biskupa Dlouhovesského z r. 1693 a jiný starožitný olověný relikviář s červenou pečetí Filiberta, biskupa Konstanckého, jenž r. 1439 v Praze zemřel a v chrámu sv. Víta pohřben byl. Když klenba a stěny otlučeny byly, objevilo se staré malování na vápně, byloť tu ve výklencích mezi žebry nalezeno 25 porouchaných obrazů svatých, a na klenbě objevily se obrazy Beránka Božího a jelínka. Plány k obnově chrámu zhotovil professor české techniky Jiří Pacold. Starý copový hl. oltář od r. 1693 měl pěkný obraz sv. Vojtěcha od neznámého malíře. Kromě něho odstraněn byl i postranní oltář nejsv. Trojice z r. 1765, jenž u sakristie pod oknem stál. Bývalý hřbitov u kostela upraven ve veřejný sad, při čemž odkryta veliká klenutá hrobka, ve které na tisíce lebek a kostí nakupeno bylo, jež na Volšanský hřbitov v noci se odvážely.

Obnovený chrám byl dne 19. prosince 1875 prozatím vyžehmán a potom dne 23. dubna 1876 od biskupa *Karla Pruchy* slavně *posvěcen*. Do nového hl. oltáře vloženy ostatky ss. Jana Nepom., Kosmy a Damiána i sv. Lucie. Roku 1877 upravena hudební kruchta a postaveny na ní nové varhany.

Roku 1879 stal se farářem Melichar Janata, jenž dal r. 1881 ze sbírek důstojně opravit i ozdobit severní loď kostela. *Služby Boží* konají se v tomto chrámu, jak bývalo vždy, jazykem českým. *Duchovní správu* vede farář s dvěma kaplany, z nichžto starším jest spisovatel tohoto díla. Na faře chovají se tyto *matriky*: *Sv.-Vojtěšské* (a spojených osad Podskalské a sv.-Michalské) nejstarší knihy křestné a oddací od r. 1655, úmrtní od r. 1677. Kromě nich jsou tu *matriky* farního a klášterního chrámu na *Zderaze* od r. 1723 a *matriky* křtěnců, oddaných a na víru obrácených, jež Novoměstští *Jesuité* u sv. Ignáce vedli. V *archivu* uschováno mnoho listin bývalé kolleje u sv. Ignáce, které r. 1778 faráři Dvořákovi doručeny byly. *Pamětní kniha* zdejší, založená farářem Schönpflugem, začíná roku 1718, a jest zprvu česká. Ve farní

knihovně chová se cenná rukopisná kniha s nápisem „*Annalia*“, která z kláštera Augustiánů Bosáků u sv. Václava pochází. Obsahuje denník obležení Prahy od Švédů r. 1648, pečlivě po česku a po latinsky od očitého svědka Augustiána P. Jiljí Himmelsteina psaný, a krom toho různé české zápisky dějepisné od r. 1611 až 1686, týkající se Prahy.

Farní osada sv. Vojtěcha obsahuje nyní též bývalý farní okrsek Zderazský a částečně i bývalou osadu sv.-Michalskou v Opatovicích. Obyvatelů katolických žije tu 9200, nekato-~~liků~~ 52, židů 36. Patronem chrámu a fary jest sbor obecních starších města Prahy.

Farní budova, zvětšená r. 1778 péčí faráře A. D. Dvořáka o druhé patro, má na schodišti, ve 3 světnicích a ve velké síni znamenité obrazy na vápně od neznámého malíře, které snahou faráře Václ. Nyklesa r. 1865 pěkně obnoveny byly.

Chrám sv. Vojtěcha jest málo prostranná budova, která na jihu souvisí s farním domem, a kůrem do bývalého hřbitova sáhá. Zachoval starožitnou přikrou *střechu*, krytou žlábků, na níž strmí *věžička* s dvěma lucernami tvaru copového, posléze r. 1857 obnovená, nejvýše plechovou podobou sv. Vojtěcha ozdobená. V této věži visí dva zvonky, z nichž prý dal jeden z ryzého stříbra uliti jirchář Matouš Makoréda, aby jím zvonilo se ku pohřbu chudým osadníkům. *Presbytář* jest nyní zvenčí vkusně goticky upraven. Severní strana kostela i průčelí k západu mají tvary copové z r. 1692. Na štítu k severu stojí *socha Spasitele žehnajícího*, a u okna jest dřevěný *kříž*, postavený r. 1857 nákladem Petra Pšeničky, staršího cechu mlynářského, přenesený na toto místo r. 1875. Vedle síně přistavěna jest ku kostelu copová kaplice s lucernou. Západní průčelí má nad portálem *sochu sv. Vojtěcha*, a v koutě u farního domu stojí tu v kapličce *socha sv. Jana Nepomuckého*.

Uvnitř jest kostel dvoulodní, a na první pohled lze rozeznati tři různé části jeho. Nejstarším dílem jest *severní starogotická poboční loď*, která má silné zdi a pěknou lomenou křížovou klenbu se 3 vkusně zkrouženými svorníky. Svorník na východní straně má *tři štítky*, v nichž spatřují se písmena A, M, N, korunkami ozdobená. Jsou to bezpochyby začáteční písmena stavitelů neb zakladatelů kostela. Na svorníku prostředním jest vykroužena krásná *hlava Kristova* v stejnoramenném kříži. Svorník třetí ozdoben jest *dvěma růžemi a dvěma jelínky*, znaky to jirchářů a koželuhů. Tato loď jest původní kostel sv. Vojtěcha a pochází ze 13. století, okna její byla však r. 1692 copově vykrojena

a pouze zazděné východní okno ukazuje, jaký rozměr okna ta někdy mívala.

Hlavní, vyšší a širší loď jest též gotická a zakončena na východě stranami osmihranu. Klenba má žebra a svorníky, přechází však v polokruh. Svorníků jest tu pět; prostřední jest dutý, a na ostatních spatřují se tato znamení koželuhů a jirchářů: nad presbytérem *jelen*, dále *dvě* křížem přeložené *škrabačky*, *hvězda* a *růže*. Kdy tato loď postavena byla, nelze udati, pečetí legáta Filiberta, nalezená v bývalém hl. oltáři, jest však důkazem, že loď tato již před r. 1439 stála. Možná, že osadníci přistavěli tuto část ku staršímu kostelíku brzo po založení Nového města, kdy obyvatelstvo farnosti se rychle množilo a posavadní svatyně již nestačila.

Třetí částí stavby kostelní jest *kaple sv. Kříže*, sakristie i hoření galerie a vůbec copová úprava chrámu, pocházející z r. 1692. Tři kruchtíčky nad severní lodí spočívají na hmotných kulatých pilířích, potažených umělým mramorem a opatřených štukovými hlavicemi, nad nimiž polokruhové oblouky se pnou. Kruchtíčky ty i kruchta na pravé straně hlavní lodi mají pěkně probýbané kované železné zábradlí. Stěny a klenba presbytáře jsou nyní bohatě malovány, ostatek hl. lodi vymalován prostě. V kostele stojí nyní *pět oltářů*.

Hlavní oltář sv. Vojtěcha byl r. 1875 dle nákresu prof. Jiřího Pacolda v slohu gotickém zhotoven. Dolení část jeho jest z bílé opuky, ostatek ze dřeva. Hoření díl rozdělen ve tři pole, v nichž jsou na dřevě a na zlaté půdě malovány obrazy ze života sv. Vojtěcha, které provedl malíř Petr Maixner. Uprostřed spatřuje se sv. Vojtěch, an vrátiv se z Říma, lidu českému káže. V pozadí stojí, zbožně naslouchající, kníže Boleslav Nábožný i choť jeho. Na straně evangelijní vyobrazen sv. patron, an bos a s rukama sepjatýma pokorně ubírá se do Prahy ku svému nastolení. Třetí obraz vypodobňuje mučednickou smrt tohoto světce. Nad každým z těchto tří obrazů jest gotický baldachýnek; pod prostředním stojí kříž, a pod oběma postranními jsou klečící andělové. Na bocích oltáře stojí pod baldachýnky sochy sv. Václava a sv. Ludmily. Sošnická práce tohoto oltáře jest provedena od akad. řezbáře Ed. Veselého. Svatostánek z opuky má dvířka kovová s vypuklou tváří Páně. Stupně oltáře i dlažba presbytáře jsou z mramoru, a mřížky ze zinku. Šest gotických oken s novou kružbou stkví se malovanými skly. Také kredenční stolec a tři kněžské stolice. Okenní řezané jsou nové, gotické. Pod okny presbytáře napsána jest starobylá píseň, která byla při nastolení sv. Voj-

těcha zpívána: „Gospodi ulituj ny, Jesu Kriste ulituj ny, Ty Spása vsěgo míra. spasi ny i uslyši Gospodi glasy naše, daj nám všem Gospodi žizň i mír v zemi našej. Kyrie eleison!“

Před mřížkou pod oknem na jižní straně, kde až do r. 1875 stál oltář nejsv. Trojice, zadělány téhož roku do zdi *tři náhrobní kameny*, které dříve ve dlažbě ležely. Jeden z nich má nápis, že pod ním r. 1597 pohřbeni byli Jindřich, Albrecht a Jetřich, *synové uroz. vládky Bohuslava Mazance z Frimburku* na Mimoni a Slatinanech, písaře menších desk v král. Českém. Druhý kámen označen kalichem a nápisem, že v úterý před sv. Řehořem r. 1572 zemřel a tu pochován farář zdejší *Jan Černý Moravan* (kališník). Třetí náhrobek kryl hrobku faráře zdejšího *Václava Ferd. Panetiuse* († 6. září 1713 morem). Nápis na něm dí, že kněze toho v morové ráně smrti předešla sestra jeho Eliška, pohřbená na hřbitově. Uprostřed kostela leží velký kámen s postavou kostlivce, pod nímž velká krypta se nalézá, ve které i někteří zdejší farářové (Villicus † 1728) pochováni byli.

Při jižní zdi v lodi jest *kazatelna* copová, ozdobená na stříšce sochou dobrého Pastýře a na řečništi sochami čtyř sv. učitelů církevních i třemi deskami s vypuklými obrázky, na nichž se spatřuje stádo ovcí, vlk ovce sápadící, a zloděj oknem do domu lezoucí, což vše dobře pozlaceno jest.

Vedle kazatelny stojí copový *oltář Bolestné Matky Boží*. Zřídil jej r. 1700 osadník mlynář Jan Chyba pro sošku Krista Pána trním korunovaného. Od r. 1784 nalézá se tu socha Bolestné Panny Marie, která někdy bývala na oltáři v severní lodi. V času morové rány r. 1713 měli osadníci velkou důvěru ku této posvátné soše a ctili ji horlivě. Roku 1772 obětovala jí jistá paní z vděčnosti za navrácené zdraví vzácný dar. Kámen tohoto oltáře byl posvěcen r. 1765.

U kruchty pod oknem stojí *oltář sv. Anny*, zřízený r. 1698 od Víta Pivoňky, staršího Novoměstských mlynářů. Olejový obraz od neznámého malíře obnovil roku 1875 Petr Maixner. Oltářní kámen jest z r. 1728.

Severní loď byla znova r. 1881 nákladem dobrodinců dle plánu architekta Barvitiuse nádherně vymalována. V čele stojí *oltář Matky Boží Zderazské*. Oltářní stůl z rudého mramoru jest starý, stál až do r. 1875 v presbytéři, a byla v něm zmíněná pečeť legáta Filiberta nalezena. Gotický podstavec sochy byl dle nákresu prof. Jiří Pacolda r. 1875 zhotoven. Velká, posléze r. 1881 obnovená socha Matky Boží z lípového dřeva jest vzácná památka staročeského umění řezbářského asi ze století

15. a byla na toto místo přenesena r. 1784 ze zrušeného chrámu Zderazského. Tam stála, pokud nynější zrušený (teprve r. 1715 založený) kostel dostavěn nebyl, v někdejší sakristii, které řeholníci Zderazští po zničení starého chrámu ve válkách husitských (1420) jakožto skromného kostelíka užívali. Císař Leopold I. tuto sochu znal a v nemoci své ctil. Novoměstský měšťan Daniel Mazánek ze Zlatého pole odkázal jí roku 1699 sumu 10.000 zl., aby pro ni stavěn byl na Zderaze nový chrám, k čemuž potom r. 1715 přikročeno. Roku 1721 byla socha tato slavně do Zderazského dostavěného chrámu přenesena, při čemž měl sv.-Havelský Karmelitán Vojtěch od sv. Tobiáše české kázání, které potom dvakrát s nápisem: „Phoenix redivivus“ tiskem vydáno bylo. V minulém století byla tato socha velmi ctěna a zvláště matky v pozhnaném stavu rády před ní klekávaly. Byla ověšena mnohými oběťmi. Vydána byla také její rytina. Panna Maria zobrazena tu stojíc na půlměsíci, majíc v pravici žezlo a chovajíc v levici Ježíška. Nová lampa před oltářem zhotovena jest dle nákresu architekta Barvitiusa. Copově vykrojené okno ozdobeno jest krásným *obrazem sv. Anny*, jež r. 1881 dle nákresu prof. Františka Sequense zhotovila Neuhauserova továrna v Innsbrucku. Pod oknem stojí cínová *křtitelnice* s nápisem: „... od narození Syna Božího 1493 Pánu Bohu ke cti a sv. Vojtěchu tato křtitelnice jest udělána za urozeného pána Jana Medulan . . . pána Julia . . . Maria . . .“

Ku severní lodi přistavěna jest osmihranná *kaple sv. Kříže* s lucernou. *Oltář* s křížem a sochami Panny Marie, sv. Jana evang. i sv. Maří Magdaleny a se sochou těla Páně v hrobě pod oltářním stolem za sklem zřídil roku 1717 Novoměstský konšel Josef Sedler. Kámen byl r. 1765 posvěcen. Na zdi visí tu obraz Srdce Pána Ježíše, malovaný r. 1860 od Rudolfa Müllera. Pod oknem nalézá se na podstavci *soška Spasitele* trním korunovaného, která až do r. 1784 bývala na nynějším oltáři Matky Boží Bolestné. Byla sem r. 1700 přenesena z domu „u Zpěváčků“, kde býval kostelík sv. Petra a Pavla na Struze.

Na konci severní lodi bývala až do r. 1875 *kruchta* někdejších literátů, která tehdaž snesena byla.

Hudební kruchta dostala r. 1877 novou úpravu, a téhož roku postaveny na ní nové *umělecké varhany* soustavy kuželových závorů, jež zhotovila továrna Steinmayera a spol. v bavorských Etinkách. Stroj ten, posud v Praze druhu svého jediný, má 19 znějících hlasů, 2 kópuly, 4 kolektivy, 2 klaviatury, stál přes 4000 zl. a vzbuzuje obdiv všech znalců. Mramorovou kroupenku

pod kruchtou darovali Jan Chyba a manželka jeho Dorota. V sínci při severní lodi jest starý obrázek sv. Vojtěcha se znaky růže a jelínka. V sakristii visí obraz Matky Boží Zbraslavské ze zrušeného kostela sv. Michala.

Zvonice stojí o sobě na bývalém hřbitově. Byla r. 1700 znova stavěna a dostala nynější nepěkný cibulovitý krov. Kříž nad makovicí označen jest letopočtem 1700 a ozdoben kopím a třtinou s houbou. Celkem visí v této věži 6 *zvonů*, 3 velké a 3 malé. Největší, „Vojtěch“, váží 27 centnýřů, a byl r. 1540 od Novoměstského zvonaře mistra Ondřeje ulit. Prostřední, 18 centnýřů ztíží, ulil r. 1545 Novoměstský zvonař mistr Stanislav Klatovský. Třetí, „Křížek“, slit byl r. 1554 od Brikcího v Praze a r. 1871 přelila jej továrna Karla Bellmanna v Praze. Váží nyní 620 liber. Kromě tří malých zvonků visí ve věži ještě dva hodinové cimbály, jeden 500 a druhý 151 liber ztíží, které po zhotovení věžních hodin r. 1706 vytaženy byly.

Ve zdi mezi farou a školou zadělány jsou dva mramorové *náhrobní kameny*. Menší označen jest kalichem a českým nápisem kněze *Jana Glodomastesu*, faráře u sv. Vojtěcha Menšího, jenž zemřel dne 4. června 1640. Druhý velký krásný náhrobník má na obrubě český nápis, že „slovutný pán *Karel Mělnický z Karlsperga*, měšténin Nového města Pražského“, zemřel roku 1599. Uprostřed jsou latinské verše velebicí nebožtíka, a pod nimi spatruje se ve vavřínovém věnci znak rodiny Mělnických z Karlsperga, totiž dva na trojchlumí stojící dvouocasí lvové, držící žezlo, a nad nimi helmice s péry.*)



2. Chrám sv. Uršuly

s klášteřem panen Uršulinek (Voršilek).

Když v století šestnáctém za příkladem sběhlého a zpro-
nevěřilého mnicha Luthera veliký počet špatných klášterníků
a jeptišek zrazovali řehole své i Církev katolickou opouštěli
a do víru protestantství se vrhali, vzbudila Prozřetelnost Božská
mnoho výtečných světců a světic, kteří jali se zakládati nové
řehole, jichž členové Církvi sv. stali se výbornou náhradou za

*) Hammerschmidův Prodrómus 255—259. 287. Schallerova Topografie Prahy IV. 134—138. Poselkyně III. 479. Blahověst 1878, str. 228. Pamětní knihy fary sv.-Vojtěšské.

nehodné ony odpadlíky. Mezi ně náleží i *panenský řád Uršulinek*, který založila *sv. Angela Meriči*.

Sv. Angela, narozená okolo roku 1470 v městě Desanzanu v Benátsku, zavázala se již v útlém věku Kristu Pánu ustavičnou panenskou čistotou. Vynikala neobyčejnou sličností, avšak milovala samotu a tichý zapíravý život, a vstoupila do třetího řádu sv. Františka. Stkvěla se moudrostí a vzácnými milostinami. Putujíc do Palestiny, oslepla na cestě na obě oči, kteréžto neštěstí statečně nesla. Na sv. místa dala se voditi a konala na nich pobožnost svou. Cestou zpáteční zahnána byla její loď bouří mořskou k ostrovu Kandii, kde nedaleko břehu byl milostný kříž. Angela dala se k němu přivésti a pomodlivši se u něho, náhle zase prohlédla.

V Římě chtěl ji papež Klement VII. podržeti, ona však vyprosila si, aby směla se vrátiti do vlasti své, kde r. 1535 v Brescii sespojila se 12 jinými pannami v náboženské družstvo, k němuž brzo 15 jiných se přidalo. Jsouc velikou ctitelkou sv. Uršuly, nazvala Angela toto družstvo „*společností sv. Uršuly*“. Sv. Angela původně nezamýšlela zakládati zvláštní klášterní řád, byloť jí dosti, aby se svými družkami evangelické rady poslušnosti, čistoty a chudoby plnila a skutky křesťanské lásky konala, zvlášť chudým nemocným sloužila a útlou mládež vzdělávala. Tudíž neměly Uršulinky zprvu zvláštního řeholního roucha, ani společného obydlí. Zůstávaly u svých rodičů a chodily v prostém černém oděvu. Byly pilny dobrých mravů, častých postů a pobožností.

Sv. Angela sestavila svému družstvu stanovy s pomocí slovatného kněze Gabriele Kazzana a když r. 1536 biskup v Brescii je potvrdil, zvolena Angela r. 1537 od družek za první představenou. Po třech letech zhotovila Angela svou závěť, v níž původní stanovy ony doplnila, a zemřela brzo potom, majíc 70 let věku, dne 27. ledna 1540. Tělo její pohřbeno jest v chrámu sv. Afry, kdež posud se nalézá. Papež Pavel III. potvrdil Uršulinky jakožto *církevní řád*, spravující se řeholí sv. Augustina. Angela Meriči, mnohými divy oslavená, byla r. 1768 za blahoslavenou, a r. 1807 za svatou prohlášena. Památka její připadá na den 31. května.

Sv. Uršula, dle níž tento panenský řád se zove, narodila se v Anglii právě v té době, když tam vypukl vyhlazovací boj mezi staršími obyvateli Brity a povolanými od nich Sasy. Po vítězství Sasů prchali mnozí Britové, aby života uchránili. Jedna část jich stěhovala se do Francie, avšak mořská bouře zahnala je ku břehu německému. Mezi nimi byla i spanilá dcera knížecí Uršula, dle podání s 11.000 jiných panen křesťanských, kteréž dostaly se

do rukou divokých pohanů Hunnů, obléhajících město Kolín nad Rýnem. Hrozný král Attila chtěl Uršulu za manželku, ona však odpírala a povzbuzovala družky své, aby raději zemřely, nežli víru a čistotu ztratily. Za to byla Uršula od pohanů šípem prohnána, i družky její ukrutně povražděny. Když Hunnové odtáhli, pochovalo obyvatelstvo Kolínské uctivé tělo sv. mučednic těchto a zbudovalo nad jich hrobem chrám. Památka sv. Uršuly slaví se dne 21. října.

V mocnářství Rakouském povstal první *klášter Uršulinek v Praze*. Dne 9. listopadu 1655 přivedla sem hraběnka Sibylla z Lamboy, rozená baronka Pamelbergová, z Lutychu belgického sedm řeholnic těchto, a věnovala jim na stavbu kláštera 5000 zl. Představenou jejich byla Anna Dorota de Siliis, kteráž po 28 let řídila tento panenský sbor. Prozatím uhostily se řeholnice v domě u zámeckých schodů, kde ihned jaly se dívčí mládež vyučovati. Kardinál arcibiskup Harrach přijav ochotně Uršulinky, podporoval účinně snahy jejich. Když císařovna Eleonora, choť Ferdinanda III., ku své korunovací do Prahy přijela, dala ctihodné panny ty k sobě povolati, a vyzvala je, aby se přestěhovaly do Vídně, ony však pokorně odvětily, že byly poslány do Prahy, kde i nadál působiti chtějí. Roku 1660 přišlo jiných šest řeholnic z Lutychu do Prahy, které potom ještě s dvěma pannami Pražskými poslány jsou do Vídně, kde jim císařovna vykazala obydlí, až ony r. 1675 tam nový klášter s chrámem v ulici sv.-Janské si zřídily.

Uršulinky Pražské koupily dům na *Újezdě* a upravily si jej v klášter se školami. Znenáhla vstupovaly k nim panny urozené, které dokonavše noviciát, sliby řeholní skládaly. Z těch sluší zejména uvésti Marii Teresii hraběnku Berkovou, Annu Kateřinu baronku Engelflussovou, Marii Teresii hraběnku Buchheimbovou, a zvláště Moniku hraběnku Černínovou ze Švihova i dceru její Maxmiliánu, kteréžto dvě mnoho přispěly na zbudování nového kláštera.

Seznavše, že dům na Újezdě pro stavbu kláštera se nehodí, koupily Uršulinky r. 1672 na *Novém městě* velký dům hrabat Přichovských i jiných sousedních sedm domů se zahradami, a jaly se tu stavěti *nový klášter*. Základní kámen k němu položil r. 1674 arcibiskup Matouš z Bílenberka za přítomnosti nejvyššího purkrabí Bernarda Ignáce hraběte Martinice a čteného panstva, při kteréžto slavnosti kněz z Tovaryšstva Ježíšova konal kázání. Za dvě léta přesídlily se dne 11. července 1676 řeholnice do tohoto kláštera svého, a prospívaly tu v té míře, že za patnáct let, dne 11. července 1691 několik panen odtud se odstěhovalo na Malou stranu

do domu nedaleko Zlaté lodi, pro řeholi koupeného, obdrževše od mateřského kláštera 7000 zl. na výživu. Že však dům Malostranský byl těsný, koupily Uršulinky později na *Hradčanech* dům Talmberkovský, kde povstal krásný klášter jejich s chrámem sv. Jana Nepom. Z kláštera Novoměstského osazen dále r. 1697 nový klášter Uršulinek v *Olomouci*, a r. 1712 odešlo pět řeholnic z téhož mateřského domu do nového kláštera v *Kutné Hoře*.

Přední péčí rozkvétajícího kláštera Pražského bylo *zbudování důstojného chrámu*. Stavbu jeho vedl Pražský stavitel Marek Antonín Canevali, jenž pocházel z umělecké rodiny, která již za Rudolfa II. v Praze se byla usadila. Základní kámen položil a posvětil dne 24. září 1702 světící biskup opat Strahovský Vít Seipl, kterýž i kostel ten, v hlavních částkách jedva dokonaný, s třemi oltáři k naléhavé prosbě řeholnic dne 6. července 1704 posvětil. Potom pracovalo se na kostele ještě dále. Stavba kostela vyžadovala nákladu přes 24.000 zl., což vše řeholnice samy uhradily.

Roku 1710 čítal tento klášter 50 řeholnic. Roku 1784 zrušen jest klášter Uršulinek u sv. Jana Nep. na Hradčanech a 34 tamních řeholnic odstěhovalo se ku sv. Uršule na Nové město. Nyní žije v tomto klášteře 47 řeholnic, totiž 33 sestry kúrní se slavnými sliby, 2 novicky, a 12 sester laiček. Představenou jejich jest Marie Alexie Voglová, rodem ze Soběslavi.

Kromě kláštera Pražského mají Uršulinky v Rakousku ještě řeholní domy v Kutné Hoře, v Olomouci, v Brně (od r. 1782), v Bruneku (v Tyrolsku), v Celovci, v Gorici, v Štýrském Hradci, v Innsbrucku, v Laku (v Krajině), v Linci, v Lublani, v Solnohradě a ve Vídni, kde všude vyučováním a vychováváním ženské mládeže se zabývají.

Při klášteře Pražském jest nyní škola o 7 třídách s 2 pobočnými třídami, opatrovna pro malé dívky, a škola pro vyučování ženským pracím. Ze čtyř českomoravských klášterů mají pouze Uršulinky Kutnohorské školy české, v ostatních třech kláštěrech jsou školy německé. V klášteře Pražském nalézá se i vychovávací ústav pro dívky, při němž jest mnoho nadací založených od šlechtických rodin.

Služby Boží v kostele sv. Uršuly koná administrátor tohoto chrámu a zpovědník jeptišek, a na školách zdejších působí zvláštní katecheta. Po celý rok bývají v kostele mše sv. slouženy o 7. a 10. hod., o dnech zasvěcených bývá též mše sv. o 9. hod., a odpoledne o 1/2 5. hod. požehnání. Kázání bývají tu na sv. Uršulu, sv. Angelu, a v poslední den roku. V měsíci květnu bývá tu

pěčí Jednoty katolické denně na večer kázání s požehnáním, kteréžto pobožnosti konají se jazykem německým.

Kláster Uršulinek jest výstavná, velmi rozsáhlá budova s velkou zahradou, kteráž zaujímá celý čtverec na prostranství mezi Ferdinandovou třídou, Uršulinskou ulicí, Ostrovní ulicí a domy v Divadelní ulici. Na zadním křídle v zahradě strmí věžička se zvonkem. Budova školní v Uršulinské ul. a v rohu Ferdinandovy třídy byla r. 1881 o druhé patro zvýšena. Roku 1882 bylo průčelí konventu ve Ferdinandově třídě vkusně přestavěno a ozdobeno.

Chrám sv. Uršuly jest vkusná stavba slohu barokového, kteráž podnes chválí původce svého, stavitele Marka Antonína Canevaliho a nemálo Ferdinandovu třídu zdobí. Roku 1883 byla svatyně ta důmyslně od architekta A. V. Barvitiusa velkým nákladem kláštera obnovena a uvnitř vymalována. Jest to budova jednolodní, rozvržená ve tři klenbové oddíly, kterýžto rozvrh již zvenčí jest patrný. Chrám stojí mezi konventem a budovou školní a má podélnou ozdobnou stranu obrácenu k severu do třídy Ferdinandovy. Při kostelní zdi u hlavního oltáře stojí v ulici pěkná *socha sv. Jana Nepomuckého* s dvěma anděly, kteří třímají štítky s pozlacenými obrazy monstrance a Staroboleslavské Matky Boží. V podstavci jest nápis, že sochu tu zřídil r. 1747 klášter Uršulinek z obzvláštní úcty ku sv. Janu Nepom. Při klášterní zdi stojí *dřevěný kříž*. Nad vkusnou brámkou klášterní u kostela stojí pod stříškou *socha sv. Uršuly*, pod níž vyryt jest nápis: „Tať jest patronka naše. Léta 1677.“

Z podélné strany kostelní v třídě Ferdinandově vystupuje střední část vysoko nad obě nižší postranice. Stěny rozčlánkovány jsou pilastry s kladím. Prostředek slouží za portál velmi pěkně rozluštěný, nad nímž v úpravném výklenku stojí *socha sv. Uršuly* s palmou a šípem. Pod ní jest vyryt nápis pozlacený: „Ku cti a slávě sv. Uršuly panny a mučednice, zbožné naší patronky v poslední hodině.“ Na nižších stranicích stojí ve výklencích *sochy sv. panen a mučednic Agathy a Markéty*. V kartuších střední části spatřují se dvě korunky sv. patronce kostela svědčící: koruna panenská s korunou mučednickou; nad oknem pak jest monogram Páně J. H. S. Ve štítu stojí *socha neposkvrněné Panny Marie*, nad níž leskne se zlatý nápis: „Zbudováno r. 1702“ a nejvýše stojí *socha sv. archanděla Michala se sochami andělů*, nástroje umučení Páně majících. Při poslední obnově byl tento zevnějšek kostela důmyslně barvami ozdoben.

Kromě portálu v ulici vchází se do chrámu ještě vchodem ze sínce u klášterní fortny. *Vnitřek* této svatyně jest velice

ozdobný. Nad hlavní římsou klenou se tři báně. Klenba i jiné částky stavby vynikají přebohatou figurální a ornamentální štukaturou. Klenba s pendentivy (cípovými obrázky) jest ozdobena *malbami na vápně*, které r. 1707 provedl Jan Jakub Steinfels (Stefens ze Steinfelsu), Malostranský malíř a radní, jenž dne 4. listopadu 1730 zemřel. Roku 1883 obnovil malby ty malíř Jos. Scheiwl. *)

Ve třech polích klenby znázorněno tu působení Boha troj-jediného a sice tím způsobem, že uprostřed každé bány spatřuje se jedna ze tří osob nejsv. Trojice ve své slávě, v obrazech pak cípových vyliceno, co pro svět učinila. Na *první klenbě* spatřujeme *Boha Otce*, an vznáší se nad zemí, od andělů nesenou. Zdvihá pravici, z níž tři světlé paprsky vycházejí. Kolkolem poletují andělkové a v mlhavém pozadí spatřují se některá souhvězdí zvěrokruhu. Na zeměkouli stkví se zlatem nápis: „Stvořitel“. Na čtyřech cípových obrazech vyliceno stvoření ohně, vzduchu, vody a země. Na každém obrazu vznáší se Stvořitel prostorou, na prvním uprostřed hořících sopek a blesků, na druhém v hejnech ptactva, na třetím nad vodami, oživenými množstvím ryb, na čtvrtém uprostřed zvířat s člověkem. Pod obrazem ráje jest malíř Steinfels podepsán.

Druhá klenba hlásá *Boha Syna* a vykupitelské dílo jeho. Oslavený Spasitel trůní na oblacích, třímaje v levici žezlo a pravici ukazuje ku záři světla nebeského. Pod ním jest zeměkoule ovinutá hadem a označená zlatým nápisem: „Vykupitel“. Kolkolem poletují andělkové s nástroji umučení Páně. V obrazech cípových spatřujeme Narození Páně, poslední Večeři, Vzkříšení a Nanebevstoupení Páně. Na posledním tomto obrázku jest malíř Steinfels opět podepsán.

V třetím dílci klenbovém nad hlavním oltářem spatřujeme znak *Ducha sv.*, holubici, z níž vycházejí na všechny strany zlatí paprskové. Na zeměkouli jest zlatý nápis: „Posvětitel“. Čtvero cípových obrázků znázorňuje čtyři skutky Ducha sv.: Zvěstování Panny Marie (Vtělení Syna Božího), křest Páně, seslání Ducha sv., a pokřestění setníka Kornelia od sv. Petra. Pod těmito obrázky znázornil malíř zvláštním způsobem Boha nekonečného a troj-osobného. Vidíme tu na modré půdě čtyři zlaté kruhy, v nichž různým způsobem vekresleny jsou protínající se trojhrany a menší kruhy. Předěslé století libovalo si v podobných symbolech.

*) Úmrtní matriky hl. fary sv. Mikuláše. Steinfels vymaloval též klenbu Pražské kaple na sv. Hoře u Příbrami, zřízenou r. 1696.

Nad hoření kruchtou bdí *anděl Strážce* s klenby se vznášející. Pozoruhodno jest, že pozlacený rámec prvního obrazu (Boha Stvořitele) podpírán jest od množství andělů (provedených štukem), rámec druhého obrazu (Vykupitele) od postav pohanských věštkyní (sibyll), a rámec obrazu třetího (Posvětitel) od šesti-křídlných serafínů.

Nebe i země hlásají slávu Boží, a proto zobrazeny jsou na širokém pásu, jímž loď se rozděluje, ku straně severní plesající andělové, a na pravo sv. Řehoř papež, zakladatel církevního zpěvu. Řadu obrazů a štukatérských ozdob zakončují verše z chvalozpěvu „*Tě Boha chválíme*“. Na oblouku před hlavním oltářem, dělícím obě klenbová pole, na kterých vykoupení a posvěcení naše malbami znázorněno jest, čteme zlatý nápis: „*Tě Boha chválíme*“. Pod sborem plesajících andělů stkvějí se slova: „*Tobě cherubíni a serafíni nepřestávajícím hlasem prozpěvují,*“ a slova „*Svatý, svatý, svatý*“ napsána jsou na pásce, kterou andělé drží. Pod obrazem sv. Řehoře čtou se slova: „*Tebe po veškerém světě vyznává Církev svatá.*“ Nad kruchtou nesou dva velcí andělové štít s nápisem: „*Plná jsou nebesa i země slávy a velebnosti Tvé.*“ Církev Kristovu, jejížto ples a chválení okřáskem zemským zaznívá, rozšířili *apoštolé*. Proto stojí ve zvláštních výklencích kostelních pilířů sochy sboru apoštolského, sv. Petr a sv. Pavel výše; hned nad hlavním vchodem sv. Petr, a naproti němu sv. Pavel, ostatní pak v nižších výklencích.

Tak celý tento chrám malířskou i sošnickou úpravou svou výmluvně káže, hlásaje slávu Boha trojjediného na nebi v báních trojí klenby, díla Stvořitelova, Vykupitelova a Posvětitelova ve 12 obrazech cípových, skutky pak sv. apoštolů jejich sochami. Ve všem jest tu jednota a soulad.

Architekt Barvitiuss vymaloval r. 1883 celý tento chrám, jenž dotud byl zcela bílý, velmi důmyslně. Od podlahy až ku hlavní římse užil barev, odtud zůstalo vše bílé, a jen rámce obrazů, od Jos. Scheiwla obnovených, byly pozlaceny. Také plochy stěn, a hlavice pilastrů, poněkud zlatem vyznačených jsou bílé. Podnoží jest nyní upraveno na způsob temného Sliveneckého mramoru, na patkách pilastrů jest nápodoběn mramor Karrarský, a pilíře i arkády hlavní římsy mají barvu jasného mramoru Solnohradského. Stěny v presbytérii vymalovány jsou na způsob temně-růžového damašku, protkaného bílým hedvábím, a ve splývajících pruzích látky střídají se vzorky růže a korunky. Sochy svatých apoštolů jsou omalovány. Podobně stkvějí se i oltáře barvami. Jest jich tu šest.

Hlavní oltář sv. Uršuly byl dohotoven roku 1709 a stál 3757 zl. nákladu. Sochařskou práci na něm zhotovil František Preiss za půl druhého roku nákladem 716 zl. Nejpřednější ozdobou jeho jest veliký obraz sv. Uršuly od malíře Jana Krištofa Lišky. Obraz dokončený r. 1706 koupil a kostelu tomuto daroval František Antonín hrabě Špork, jehož znak jest vymalován v dolním cípu jeho. Dole leží několik zavražděných mučednic z družiny svaté Uršuly a nad nimi vznáší se světice tato vzhůru ku nejsv. Trojici. Nad sv. Uršulou nesou tři andělové tři korunky, totiž korunu mučednickou (věnec z červených růží), korunu panenskou (věnec z růží bílých) a zlatou korunu slávy. Krásný obraz ten obnovil roku 1883 Josef Scheiwl. Po stranách obrazu jsou točité sloupy a stojí obrovské sochy sv. Augustina a sv. Karla Bor., nyní omalované. Na podstavcích těchto soch jsou čtyři pozlacené desky s vypuklými obrazy ze života sv. Uršuly a sv. Angely. Nad hlavní římsou oltáře jest plastická Kalvárie: Kristus Pán na kříži, Matka Boží, sv. Jan evang., sv. Maří Magdalena klečící a kříž objímající, a dva andělé sedící a na Ukřižovaného pohnutě ukazující, kteréžto všechny sochy jsou malovány. Bohaté zlacení na tomto oltáři jest ze zlata dukátového, a celý oltář jest nyní malován na způsob černého mramoru se žilkami žlutými a bělavými. Za oltářem nalézá se základní kámen kostela s nápisem, že byl položen zde dne 24. září 1702.

Na evangelijní straně v presbytěři stojí kněžská stolice pod hedvábným červeným baldachýnem ve výklenku, zakončeném bohatě ozdobenou mušlí. Na epištolní straně vchází se do *sakristie*, kde visí několik obrazů. Mezi dveřmi sakristie a oknem klášterní domácí kaple stojí *oltář sv. Angely Meriči*, zakladatelky řehole sv. Uršuly. Oltář tento byl teprv r. 1773 postaven. Sličný obraz jeho představuje světici Angelu, pohříženou v rozjímání před křížem.

Železné mřížky presbytěře jsou dobře pozlacený a před nimi stojí na evang. straně vkusná *kazatelna*, ozdobená na řečništi vypuklými obrazy sv. evangelistů. Vedle ní stojí pod oknem v arkádě *oltář Nanebevzetí Panny Marie* s obrazem, jež prý P. Brandl podmaloval. Oltář tento stál 900 zl., za obraz platilo se 400 zl., za práci řezbářskou a sochařskou 260 zl. Obraz jest nyní obnoven od Josefa Scheiwla a zasazen v bohatý barokový rámec. Na stole jest za sklem obraz sv. Rodiny s vypuklými postavami ze stříbra. Protější *oltář sv. Josefa*, slohu podobného, má obraz od malíře Jana Brunona Rissi-ho, rodem Švýcara. Obraz líčí sv. Josefa, an ukazuje Ježíška andělům, a stál 400 zl. Rám

a pozlacení oltáře stály 500 zl. Také tento obraz obnovil r. 1883 Jos. Scheiwl.

Blíže kruchty jest na evang. straně pod oknem v arkádě *oltář sv. Jana Nepomuckého*, jenž stál někdy 1000 zl. Obraz v bohatém rámci představuje sv. Jana klečícího před křížem. Po stranách stojí malované sošky sv. Michala a sv. anděla Strážce a dole spatřuje se lepý obrázek Matky Boží Králické na zlaté půdě, jež sem daroval rozený Králičan Tobiáš Becker, zpovědník Uršulek a potom biskup v Král. Hradci († 1710). Také tento oltář byl posvěcen dne 25. července 1710.

Protější *oltář sv. Anny* byl zřízen nákladem 1000 zlatých, k němuž hlavně Ludmila hraběnka Molariová roz. Keyseršteinová přispěla. Nynější obraz tohoto oltáře maloval roku 1883 Josef Scheiwl dle obrazu staršího od Lišky. Po stranách jsou omalované sošky sv. Barbory a sv. Kateřiny a dole ve skříni za sklem sv. ostatky. Také tento oltář byl teprv dne 25. července 1710 posvěcen.

Na západní straně jsou dvě kruchty nad sebou. Na spodní, opatřené bohatým železným mřížovím, stojí varhany.

Uprostřed kostela leží velký mramorový kámen nad klášterní hrobkou, v níž bývaly až do císaře Josefa II. mrtvoly řeholnic i dobrodinců kláštera pochovávány. Na jižní straně chrámu nalézá se klášterní *kaple nejsv. Srdce Pána Ježíše*, jejíž na čtvero dílců rozdělená klenba nese nápisy z litanií ku Jménu Ježíš a Srdci Páně.

Nad kruchtou kostelní strmí štíhlá *věžička*, v níž visí *zvon*.

Při důkladné obnově této svatyně roku 1883 působil též architekt Ant. Baum, jemuž vedle architekta A. V. Barvitiusa a malíře Jos. Scheiwla náleží zásluha, že tento chrám Páně nyní tak krásný jest.*)

3. Kaple Bolestné Panny Marie

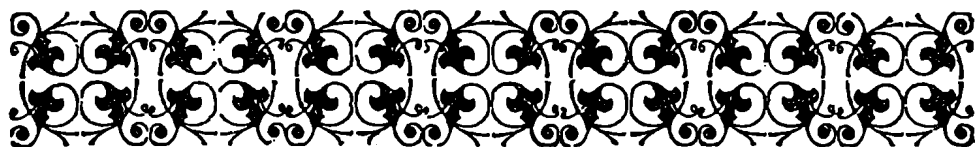
v kníž. arcib. konviktu študujících v Černé ulici
číslo pop. 1549—II.

Péčí kardinála arcibiskupa Bedřicha knížete Schwarzenberga zřízen byl r. 1855 dle ustanovení církevního sněmu Tridentského v Praze *konvikt studentský*, v němž gymnasijsní žáci pod dozorem církevním se vychovávají, a ku stavu duchovnímu připravovati se

*) Das 300 jähr. Jubelfest des Ordens d. h. Ursula. Prag 1837. Schottky Prag I. 423. Prodromus 348. Schaller Topog. Pr. IV. 142. Lehnerův Method 1883, čís. 10 a 11.

mají. Prozatím vykázána ústavu tomu část místností duchoven-
ského semináře *v kolleji Klementinské*. Mnohými dary, odkazy
a nadacemi, jež obzvlášť katolická šlechta česká a církevní hodno-
stáři arcidiecése Pražské činili, jakož i stálými sbírkami ducho-
venstva, vzrostlo jmění konviktu tou měrou, že v něm 60 žáků
dílem zdarma, dílem za mírný plat vychování požívalo. Zprvu
chodili všickni konviktisté do gymnasia Novoměstského, spravova-
ného od Piaristů, později však čeští chovanci tohoto ústavu navště-
vovali akademické české gymnasium Staroměstské. Za příčinou
většího počtu alumnů užito posavadních místností duchoven-
ského semináře jenom pro alumný. I stalo se opatření, že roku 1883
konvikt byl rozdělen tak, že pro chovance německé najat byl
zvláštní dům v městě *Stříbře*, a pro *konviktisty české* dům číslo
pop. 1549—II. v Černé ulici v Praze, do něhož oni v září, na
počátku nového školního roku 1883 se přestěhovali. Jedna síň
druhého patra upravena tu v *domácí kapli*, do níž dán z Klemen-
tina *oltář* s velkým obrazem Panny Marie, a s menšími obrazy
sv. Aloise a sv. Stanislava Kostky. Představeným ústavu toho
jest *Dr. Frant. Krásl*, docent na fakultě bohoslovecké, spisovatel
český a redaktor „*Blahověsta*“, jenž nejnověji za kanovníka sv.-
Vítské kapitoly zvolen byl. V kapli bývá pro chovance ve všední
dny mše sv. sloužena i ostatní pobožnosti konány. Nyní jest tu
30 žáků akademického českého gymnasia. Zatím konají se přípravy
ku stavbě vlastní budovy konviktu.





VI.

Farní osada sv. Štěpána.

1. Farní chrám sv. Štěpána prvomučedníka.

Již v 10. století rozkládala se v okolí nynějšího kostela sv. Štěpána ves *Rybník* či *Rybníček*, o níž poprvé děje se zmínka r. 993. Tehdáž měl v této vsi klášter Břevnovský veškeré desátky z dědin knížecích, darované od Boleslava II. Nábožného. Před r. 1215 přešly tyto statky na řád německých rytířů, od nichž je roku 1233 královna Konstancie koupila a špitálu sv. Františka darovala.

V této vsi Rybníčku stál *kostel sv. Štěpána*, pro nějž řád křižovníků s červenou hvězdou vymohl *práva farního*, jež mu dne 13. února 1257 biskup Mikuláš udělil. Poprvé činí se zmínka o kostelu sv. Štěpána r. 1257. Podnes stojí ve farní zahradě sv.-Štěpánské, části to býv. hřbitova, románská *kaple* nyní jméno *sv. Longina* mající, kterou zajisté některý z duchovních řádů, jimž ves Rybník postupně náležela, vystavěl. Zdá se, že tato kaple byla původně kostelem sv. Štěpána, jemuž r. 1257 práva farního se dostalo, ač to není dokázáno.*) Po založení Nového města, když křižovníci dostavěli kostel sv. Jindřicha, zřízena při něm fara, a r. 1351 vyměřen jí rozsáhlý obvod, při čemž zároveň starší farnost svato-Štěpánská značně rozšířena byla. Do té doby náleželi totiž obyvatelé dolní části Nového města ku faře sv. Havla, odtud však byli přiděleni k oběma farám křižovníckým u sv. Jindřicha a u sv. Štěpána, čímž malá někdy osada sv.-Štěpánská tak znamenitě zvelebena byla, že se to téměř rovnalo *novému zřízení této fary*. V listinách tehdejších mluví se o kostelu sv. Štěpána jakožto tenkrátě již před lety vystavěném, avšak jest pochybno, byl-li to

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 22. Zapovo Popsání Prahy str. 223. Mittheilungen der Centralcommis. 1876, XXXI. Mikovcovy Starož. a památky I. 12.

již tehdaž nynější chrám. Jest věru s podivením, že nezachovaly se nám o stavbě tohoto důležitého kostela z doby Karla IV. žádné zprávy, a to tím více, že patronem i stavitelem jeho byl slavný řád křižovníků s červenou hvězdou.*)

Dle výstavnosti nynějšího chrámu lze souditi, že byl budován v letech 1351—1360 (dle Balbina byl dokončen r. 1367). Pokud tu byla nepatrná vesnice, stačil starobylý kostelík, když však obyvatelstva přibývalo, nastala potřeba, stavěti svatyni prostornější. Roku 1376 děje se poprvé zmínka o *oltáři Božího Těla* v tomto kostele, krom něho připomínají se později až do r. 1419 ještě *jiné čtyři oltáře*. *Věž* v průčelí chrámu uvádí se poprvé r. 1419.

Karel IV. ctil zbožně sv. prvomučedníka Štěpána. Dostav r. 1353 od uherského krále Ludvíka částčku prstu tohoto světce, nosil ji potom v prstenu svém, a r. 1355 daroval chrámu sv. Víta část hlavy, značný díl ramene, jeden zub a dílec holeně sv. Štěpána, i jeden kámen, jímž světec ten umučen byl, kteréžto sv. ostatky získal v klášteře sv. Pavla v Římě. Zmíněný kámen býval v kostele sv. Štěpána o svátku tohoto sv. mučedníka k nábožnému uctění lidu ukazován.**)

Dle někdejší vsi slul tento chrám „*na Rybníčku*“, jinak i „*sv. Štěpána Většího*“, na rozeznání od svatyně téhož jména na Starém městě. Okolo kostela rozkládal se zvlášť daleko za kůrem k východu *veliký hřbitov*, na němž prý pouze roku 1380 v moru bylo pochováno 3500 lidí. Zde pohřbívání i poutníci, kteříž v době trvání svátku sv. ostatků (dne svátostí) v Praze zemřeli, z čehož pohřebiště to i „*hřbitovem poutníků*“ nazýváno. Také bývaly tu ve zvláštním oddělení mrtvoly popravených pochovávány. V pravo od kostela (č. p. 535, 536) stála *škola*, a *fara* byla na svém nynějším místě.

Faráři u sv. Štěpána uvádějí se: Jindřich místofarář (1349), Václav († 1358), Jan (—1360), Mírek (1360), Michal (—1361), Matěj (1361), Žibřid (1361), Jan či Johlin († 1370), Mikuláš († 1380), Pavel (—1386), Jan z Jenče (—1419). Dále uvádějí se tu *sakristán*, *kazatel* a *oltářníci* pěti známých oltářů, mezi nimiž byl od roku 1393 i proslulý mistr Křišťan z Prachatic.***)

V *husitských nepokojích* vyskytuje se chrám sv. Štěpána již záhy, že se v něm dály *výtržnosti*. Na den sv. Maří Magdaleny roku 1410 chtělo v tomto kostele šest mužů zabiti kněze, jenž

*) Tomek II. 244.

**) Prodrumus 242.

***) Tomek V. 195.

proti Husovi a jeho přívržencům klatbu ohlašoval. Dotírali na něho tasenými meči.*)"

Násilně a s velkou výtržností uchvátili tento kostel *Husité* roku 1419. Pověstný *Jan Želivský* vedl téhož roku dne 30. července processí od Matky Boží Sněžné k tomuto chrámu, v němž právě křižovník farář Jan konal služby Boží při zavřených dveřích, aby zabráněn byl přístup výtržníkům. Účastníci husitského processí vyrazili násilím kostelní dvěře, vypudili odtud faráře, školmistra i kůrní žáky, vybili a zloupili faru, a potom odebrali se se *Želivským* k Novoměstské radnici, kde děsných vražd se dopustili.***) Pokud *Jan Želivský* na Novém městě vládl, zůstal kostel sv. Štěpána v moci nejvýstřednější strany *Husitů*. Dne 19. října 1421 svolal *Jan Želivský* k tomuto chrámu obce Starého i Nového města a způsobil tu násilný převrat, dosáhnuv toho, že plnomocným hejtmanem Pražanů zvolen byl přívrženec jeho *Jan Hvězda* z Více-milic příjmím *Bzdinka*.

Ještě za válek husitských dostal se kostel sv. Štěpána opět *křižovníkům*, bylté tu r. 1433 farářem křižovník *Mikuláš*. Avšak roku 1435 uvádí se tu kališnický kněz *Jan (Jenek)*, kterýž se nalézal v českém poselství v Brně, kde s posly Basilejského sněmu o kompaktáta jednáno, a potom jedním z osmi volitelů byl, kteří na sněmu *Jana Rokycanu* arcibiskupem Pražským zvolili. Od té doby drželi chrám sv. Štěpána *kališníci*, a přisluhovali v něm farář a dva kaplani.

Po dokonaném smíru Čechů s Církví posvětil Basilejský legát *Filibert* znova roku 1438 chrám sv. Štěpána. Roku 1448 uveden sem na faru kněz *Jan Ocásek*, jenž byl určil mezkyni legáta kardinála *Karvajala* na jeho potupu ohon, z čehož přijmí ono jemu dáno bylo. Roku 1505 přijat na faru sv. Štěpána farář *Týnský Martin*, a tam „v kostele ve všední dny čítával kněžstvu, mistrům a bakalářům, a přijal k sobě kněze *Martina Rodocha* za střídníka“.

V moru r. 1507 bylo na *hřbitově* u sv. Štěpána denně po 17 až 20 mrtvolách pochovááno. Po velkonocích roku 1520 počal v Praze opět mor a tu u sv. Štěpána pomřelo tolik žáků, že již škola téměř prázdná byla nemajíc než 7 školáků. V tom čase

*) Tomek III. 485. Helfertův m. *Jan Hus* 93. Palackého *Dějiny* III. 1, 123.

**) Tomek III. 637. Palacký III. 1, 292. Pozdější kronikáři vypravují, že *Husité* tehdejší křižovnického faráře *Jana* na trámu, jež z okna farní budovy vystrčili, ukrutně oběsili, čehož však Tomek popírá, že jest to pozdější smyšlenka.

nosili po 20 až 30 mrtvolách denně na tento farní hřbitov. Roku 1522 pochován tu Jan Přemyšlenský, jenž několik set listů kázal vytisknouti o sektářských (pikartských) kněžích. Roku 1547 pohřben tu Novoměstský primas Václav soukenník z Jeleního, statý o krvavém sněmu dne 22. srpna.

Až do r. 1510 zůstal farářem u sv. Štěpána řečený kněz Martin, téhož roku stal se pak opatem na Slovanéch, když opat Jíra Sovka ku katolíkům přešel. V pondělí velkonoční r. 1519 lapili při kostele sv. Štěpána dva Židy, kteříž falešné klíče a pilníky měli a ten kostel otevřít i klenoty z něho pøbrati chtěli, jakož na trápení se přiznali. Ti chodili po Praze časem v čepcích a dlouhých kněžských sukních, bývali též na processích, o Velkém pátku byli v Týně a u sv. Mikuláše na pašijích i na kázání. Jeden pocházel z Bydžova a druhý z Kolína. Potom na den sv. Gotharda oba jsou oběšeni na šibenici.

Jako v jiných Pražských chrámech, začalo i u sv. Štěpána dosti záhy *lutheránství* svoje rejdy. Byltě tu r. 1524 farářem člen dolejší konsistoře Václav, kterýž nechtěl Tělo Páně v monstranci vystavovati. Osadníci, zvlášt pak řezníci, povstavše proti němu, šli v neděli před sv. Matějem po kázání na faru a mluvili tam proti jeho kázáním i proti tehdejším obecním úředníkům, kteří faráře toho zastávali. *)

Roku 1526 byl u sv. Štěpána farářem Jiří Oulehle, spolu konsistorián, jenž měl kaplany Jakuba a Pavla. Dle nařízení obcházel tito kněží po osadě, napomínajíce lidi ku zpovědi a pátrajíce *po bludnících*, kteří tehdaž v Praze se skrývali. Blíže kostela sv. Kateřiny stál tehdy dům řečený Zbiroh, náležející vdově Kláře, u níž v podruží žil starý Mikuláš vřetenář. Když k nim sv.-Štěpánští kněží přišli, zdráhali se Mikuláš i Klára ku zpovědi jíti, pro kteroužto příčinu byli farářem Oulehlem u Havla Cáhery, tehdaž administrátora dolejší konsistoře, udáni, a ten je kázal do vězení dáti. Když potom vyslýcháni byli, shledáno, že jsou zatvrzelí bludaři a Mikuláš přiznal se, že jest kazatelem sekty zvané „*Malou stránkou*“, která tenkrát měla v Praze čtyři nepořádné kněze. Tito bludníci sluli též „*Odtrženci*“ či „*Amosenci*“, neboť roku 1496 odtrhli se pod Amosem Uherskobrodským od jednoty českých bratrů. Hlavou jejich v Praze byl nožír Kalenec. Mikuláš a Klára byli za purkmistrovství Jakuba Kocoura, bakaláře z Poříčí, odsouzeni ku smrti ohněm a vedeni jsou za bránu,

*) Starí letopis. č. 153. 274. 283—284. 377. 433. 440. 453. 461. 465. Hájkova Kronika k r. 1519.

kde kat je přivázel a na Mikuláše mnoho knih jeho bludařských naložil, s nimiž oba tu upálení. Po několika dnech zatčena z té sekty Marta, žena na Poříčí, kteráž potom vězněna byvši po 50 neděl, upálena jest dne 4. prosince 1527 a s ní spálen i dřevěný džbán, u ní nalezený, ze kterého řečený náčelník té sekty večeri Páně byl podával. Potom sekta Amosenců zanikla v Praze navždy. *)

Dále byli u sv. Štěpána faráři a spolu většinou údy dolejší konsistoře: Jan (1528), Mikuláš (1531), Jakub (—1534), Martin (1539), bývalý kaplan na Slovanech Václav (1542), Václav Hrozen (1548), mistr Jan Hořícký, jenž přeložil kázání sv. Cypriána o důstojnosti Večeře Páně († 1559), a Jan Oupický (1571), kterýž vydav rozpravy „Svítelnici duší“ a „Rozmlouvání s Bartolomějem“, byl dán do vězení, že proti církevnímu i císařskému rozkazu knihy ty dal tisknouti bez povolení arcibiskupova. Oupický napsal ještě v žaláři spis „Obživující kořen“. **)

Dne 24. srpna 1542 zvoněno na věži u sv. Štěpána zvonem *Lochmarem* proti mračnům. Jistý chlapec Šimon byl rozhoupaným zvonem z okna věže vymrštěn, spadl na hřbitov, a zabil se. Matka jeho dala mu na hrob kříž s nápisem, začínajícím takto: „Poslyšte divu smutného, že Lochmar zvon syna mého Šimona z okna vyhodil, mně smutnou máti uhodil v srdce zármutkem velikým.“ Tento kříž byl až r. 1833 odstraněn.

Koncem 16. věku byli u tohoto kostela *faráři*: Václav Jaro-
mířský (1571) a Mikuláš Bulin (1584).

Dne 22. září 1576 zemřel mistr *Jakub Kodicillus z Tulechova*, právník, lékař, básník a malíř, jenž o zpěvníku literátů sv.-Štěpánských jako písař i malíř pracoval. Byl též professorem na universitě a později obecním písařem Novoměstským. Pochován slavně v kostele sv. Štěpána v presbytéri, kde později pohřbeni jiní dva členové rodiny této, *Matěj Kodicillus z Tulechova*, Staroměstský kancléř († 1589), a *Petr Kodicillus*, znamenitý matematik, hvězdář a vydavatel kalendářů i pranostik českých, jenž, ač jsa kališníkem, vynechal v kalendáři na rok 1583 jména Husovo a Jeronýmovo ze seznamu svátků, začož kališníci jej po-

*) Bartošova Kronika Pražská 243—252, 308. Časopis č. Mus. 1876, 48. Gindely: Geschichte der böhm. Brüder I. 193. Tehdejší farář u sv. Štěpána slul Jiří Oulehle. (Dra. Borového Jednání kons. str. 25.) Kněz Jakub byl jeho kaplanem. Bartoš si na dvou místech osoby ty zmátl.

**) Dra. Borového Ant. Brus 107. Jungman. Histor. liter. 227.

tupnými verši zhanili: „Stal se Čechům posměšný kus, vyletěla jim z Prahy hus, prodal ji mistr Kodocillus.“*)

V dobách *morové rány* r. 1580 a 1582 bylo opět množství mrtvol na hřbitově u sv. Štěpána pochováno. V 16. století kvetl též při tomto chrámu *sbor českých literátů* a r. 1588 byla jim v přístěnku u kostelní věže zvláštní kobka zřízena.

Dne 20. června 1593 byly klenba a kus opěracího pilíře na kostele *bleskem* rozdraceny. Počátkem 17. století byl *chrám opraven*, což r. 1612 dokonáno. Tehdáž pozbyla budova ta namnoze starožitných tvarů, a k jižní lodi přistavěna kaple. Dálo se to nákladem *dobrodinců*, jichž *znaky a nápisy* vymalovány na klenbě a stěnách. Byly tu znaky: Adama mladšího z Valdštýna, Rudolfa Jana Trčky z Lipí, Vojtěcha Smiřického ze Smiřic, Oldřicha Gersdorfa z Gersdorfu, Jindřicha Beřkovského ze Šebířova, Jana Seltenšlaga z Friedenfeldu, Václava Magerle ze Sobišku, Vojtěcha Hada z Proseče i jiných měšťanských rodin Pražských. Roku 1600 založena na hřbitově nová zvonice, a r. 1613 vystavěna na jihu kostela nemocnice pro lidi morem stížené.

Poslední nekatoličtí faráři zdejší byli: Jan řečený Pomuk (1602), Jiří Dikast, potomní často jmenovaný náčelník protestantské konsistoře, Václav Lipanský (od r. 1611) a Jan Hertvicius (od r. 1618), jenž patero českých spisků vydal, v Novoměstské radnici uvězněné a k smrti odsouzené měšťany spolu s farářem od sv. Václava Adamem Klementem navštěvoval, a dne 13. prosince 1621 z Prahy vypověděn byl.

Po bělohorské bitvě měl kostel sv. Štěpána právně navrácen býti *křižovníkům* s červenou hvězdou, kteříž jej někdy vystavěli a až do bouří husitských drželi. Nějaký čas vykonávali křižovníci skutečně při tomto chrámu patronátní právo, vzdali se ho však potom pro nedostatek svého kněžstva.

První kněz katolický při kostele sv. Štěpána byl po dvoustoleté době Vavřinec Ezechiel Virčkovský z Palmberka, řeholní kanovník Augustián, jenž od r. 1622—1629 faru prozatím spravoval, jsa od r. 1627 zároveň správcem opatství na Karlově. V té době přisluhovali u sv. Štěpána též Jesuité, kázíce tu P. Bernard Oppel, Jesuita, vodil dítky z Karlova náměstí do tohoto kostela, kde je katechismu učil.

Za času *moru* r. 1625, jenž od července až do podzimku trval, bylo přísuše zapověděno zvoniti ku pohřbům. Z toho zákazu

*) Paměti Dačického I. 158. Poselkyně I. 345. 359. Dra. Borového Jednání kons. utr. 25. 127. 182. 190. 219.

srotil se jednou lid, a knězi stalo se tu při pohřbu násilí. Dva původcové těchto výtržností, měšťané Novoměstští, byli trapně vyšetřováni, a dne 26. listopadu 1625 na Dobytčím trhu odpraveni, při čemž tři prapory vojska stály, aby nových nepokojů zamezily. V tom moru bylo jediného dne 3. srpna na hřbitově u sv. Štěpána 17 lidí z osady, panen, žen a mužů pochováno.

Roku 1630 složili v tomto chrámu tři nekatoličtí duchovní: Matěj Spina ze Ždánic, Vít Lev ze Žlutic a Šimon Oralides z Moravských Jaroměřic katolické vyznání víry, odřekše se bludů svých. Dálo se to dne 7. července před množstvím lidí, kteréž oni odprošovali, vyzývajíce každého, koho svými bludy byli svedli, aby nyní příkladu jich následoval a ku Církvi katolické se obrátil.

Po uchvácení Prahy od *Sasíků* zmocnil se kostela sv. Štěpána r. 1632 vypuzený *predikant* Jan Hertvicius, ovšem jen na krátko.

Potom střídali se správcové fary u sv. Štěpána v rozechvěných letech třicetileté války velmi rychle. Byliť tu: Jan Prokop (1633), jenž byl uvězněn jako domnělý spisovatel jakéhosi hanopisu vydaného proti kardinálu Harrachovi s titulem „Archangelus archiepiscopatus Prag.“ *); Jeroným Cruciger Písecký (1635—1637); Daniel Hesselius z Četvinberku, prelát sv. Vítský, probošt u Všech Svatých (1637); mistr Jakub Peitus (1639 —†1640); Jiří Bílek z Bilenberka, dříve děkan Staroboleslavský (1640); Daniel Fr. Hesselius z Četvinberku (1642); Šimon Marcel z Radbuzy (1646).

Když *Švédové* r. 1648 do Prahy vtrhli, byl od nich kanovník Václav Frant. Nebeský z Blumenberku až do nahoty oloupen, tak že po domech o chléb žebrati nucen byl. Z nouze stal se 1. ledna 1649 farářem u sv. Štěpána, avšak na té faře mohl sotva kaplana a lid svůj domácí uživiti, tak že r. 1651 odtud odešel. U sv. Štěpána ctil horlivě *starobylý obraz Matky Boží*, před nímž i téměř každodenně mši sv. sloužíval, a když opět u sv. Víta jako kanovník dlel, dal obraz ten ozdobiti sv. ostatky, od kteréžto doby obraz matky Boží sv.-Štěpánské ve veliké úctě a vážnosti byl.**)

V *moru* r. 1649 vznikly opět na hřbitově u sv. Štěpána *výtržnosti*, když vyšel rozkaz, aby mrtvoly jen v noci bez zvonění a zpěvu pochovávány byly. Při pohřbu jistého zedníka dne 22. srpna sběhlo se mnoho lidí, mrtvola jeho nesena ve dne, při zpěvu, ku hrobu, a když stráž tomu bránila, strhla se z toho krvavá půtka, v níž mnozí byli poraněni a jeden voják zabit.

*) Archiv v Mostě nad Litavou. Sdělil Ferd. Tadra ve Sborníku histor. 1883, I. 27.

**) Život Nebeského od Jana Kř. Votky v Časopisu katol. duch. 1882, 164.

Dle záповědi kardinála Harracha nesměla se r. 1665 od 21. září do 20. prosince u sv. Štěpána konati kázání za pokutu, že zádušníci účtů kostelních nekladli.

Dále byli při tomto chrámu *faráři*: Jakub Alex Chvojný (1652—1663), Dr. Daniel Hubka z Lilienthalu, býv. Karmelitán, jenž r. 1684 vydal spis „Jiskry milosti Boží“ († 1690), Jos. Šrepl ze Šreplswerku (—1697), Jan Křištof Bačina († 1711), Jan Václ. Ditrich, potomní slavný děkan Vyšehradský (—1719), Ant. Girth (—1742), Dr. Max. Ledvinka z Adlersfelsu (—1756), Matěj Krátký (—1768).

Roku 1699 začali v kostele sv. Štěpána vypomáhati kázáními *Augustiáni* z blízkého kláštera sv. Kateřiny. Za obsazení Prahy od *Prušáků* r. 1744 byla tomuto kostelu uložena kontribuce 6000 zl., a r. 1757 trpěla stavba jeho pruskými kulemi.

Roku 1784 *zrušen* byl rozsáhlý faru *hřbitov* při tomto chrámu s třemi kaplemi, jež tu stály. Bylo tu množství znamenitých náhrobků, a při presbytěři na levé straně od vchodu do sakristie nalézala se též od r. 1736 hrobka sboru Českých literátů v kapličce, mřížkou uzavřené. Do obecné velké hrobky pod kostelem byl vchod zvenčí na jižní straně.

V době novější vystřídali se tu faráři: Zikmund Hoffmann (— 1796), Václav Strnad (— 1806), Frant. Benig z Petrsdorfu (— 1807), Jos. Wolf (— 1811), Frant. Volec (— 1831), Antonín Vlasák (—1832), Ant. Lagler (— 1853), za něhož r. 1834 zrušený hřbitov byl upravován a srovnán, kosti z něho do Volšan odváženy a zeď sbourána. Téhož roku postaven při kostele na severní straně u prvního okna blíže věže krásný sloup nejsv. Trojice s mnohými posvátnými sochami, zhotovený od Matěje Brauna, jenž dotud se nalézal uprostřed Štěpánské ulice něco výše Jámy. Roku 1844 založena na bývalém hřbitově nová ulice „na Rybníčku“, a tu stíží zachována stará *kaple sv. Longina*, kdežto ostatní dvě kaple, kteréž tu stály, za své vzaly.

V té době byl tu kaplanem spisovatel český Jan Vlček (Vlčkovský).

Za faráře Ignáce Řivnáče (— 1874) byl chrám v letech 1855 a 1865—1866 upravován, a k severní lodi přistavěn sínec.

O půlnoci ze dne 26. na 27. října 1870 byl krásný *krov věže*, jenž podobu štíhlého jehlance měl a z času obnov roku 1600—1605 pocházel, vichrem *přelomen* a skácen. Potom byla skomolená střecha věže jen prozatím přikryta.

Důstojné obnovy a znamenitého zvelebení dostalo se tomuto starobylému chrámu péčí nynějšího faráře Václava Nyklesa (od r. 1874). Věž opravena dle plánů architekta Jos. Mockera, a dne

4. září 1876 vztýčen kříž na krásný krov její. Okna v presbytěři, dotud prázdná, dostala žebra a kružby, na místě růžicových otvorů v lodi, pocházejících teprve z počátku 17. století, vyzděna gotická okénka a též okna bočních lodí i okno v průčelí obdržela slohovou úpravu. Copové kruchtičky v postranních lodích jsou odstraněny. Posléze byl chrám roku 1879 vedením architekta Ant. Bauma důstojně vymalován. Pohřích bylo při těchto opravách krásné *sousoší nejsv. Trojice*, dílo výtečného sochaře Brauna, ač nikomu nepřekáželo, odstraněno a zničeno.

Patronem chrámu i fary jest sbor obecních starších města Prahy. *Osada sv.-Štěpánská* čítá 18.000 katolíků. Nejstarší farní matrika sv.-Štěpánská začíná r. 1611. *Duchovní správu* koná tu farář s 3 kaplany. *Služby Boží* dějí se tu, jakož povždy bývalo, po česku. Místo někdejších literátů prospívá nyní při tomto chrámu *Cyrillská Jednota*.

Chrámsv. Štěpána stojí o sobě na mírném svahu. V průčelí strmí čtyřhranná pěkná *věž* s dveřmi polokruhově sklenutými (pocházejícími bezpochyby teprve z konce 15. století), s velkým průčelným oknem, žebry a kružbou opatřeným, a s lepou střechou, kteráž má tvar štíhlého jehlance, ozdobeného nárožními věžičkami, vikýřky s kovanými kytkami a pozlacenou korunou pod hoření báníkou. Ozdobné ciferníky věžních hodin nad hořeními okny mají letopočet 1876 a znaky království Českého i Starého a Nového města Pražského. Schodiště ku věži na jihu jest ozdobeno příkrou stříškou s kovanou kytkou. Na severní straně věže jsou schody k hudební kruchtě, které z pozdější doby pocházejí.

Chrámsv. Štěpána jest gotický, trojlodní, původně byl však jednolodní, a teprve někdy v 15. století přistavěny k němu nižší obě postranní lodi, o kteréžto stavbě nemáme však žádných zpráv. Na severní straně vystupuje se ku postrannímu vchodu *síncem*, jenž byl roku 1866 přistavěn, a bohatým vyšnořením svým v slohu gotickém s prostými tvary kostelní budovy se nesnáší. Sakristie na severní straně presbytěře i kaple k jižní lodi přistavěná pocházejí teprve ze 17. století a odporují tvarem svým slohu celé budovy. *Kůr* obrácený k východu zakončen jest stranami osmiúhelníku a má dva klenbové oddíly. Hlavní loď o čtyřech klenbových oddílech spočívá na šesti hmotných pilířích a má nahoře po každé straně po čtyřech gotických oknech. V světlosti jest hlavní loď 25 stop zšíří a 56 stop zvýší; délka kůru obnáší 55, lodi 75, věži 17 stop, tudíž jest celá budova 148 stop zdělí; lodi poboční o čtyřech klenbových oddílech jsou 27 stop zvýší. Někdy býval i v jižní lodi na místě nynější kaplice postranní portál. Hudební *kruchta*

spočívá na polokruhové klenbě se žebry, v jichž svorníku spatřuje se vykroužená růže, a má zábradlí copové. Nyní jest chrám vkusně vymalován, bohatě v presbytéri, prostě v lodích, a v oknech zasažena jsou skla katedrální. Na klenbě hlavní lodi spatřují se od hlavního oltáře až ku průčelnému oknu tyto *znaky*: Říšský orel, Český lev, Moravská orlice, Slezská orlice, Dolnolučický vůl, Hornolučické cimbuří, Braniborská orlice, Lucemburský lev, štít arcibiskupství Pražského, a znak Nového města Pražského, vesměs to erby, připomínající dobu Karla IV., kdy tento chrám stavěn byl.

Hlavní oltář slohu renaissančního sáhá až ku klenbě. Pochází z počátku 18. století, kdy zřízen byl od dobrodinců, mezi nimiž vynikl Jan Plzeňský jinak Faber, který k němu 1500 rýnskými přispěl. Řezbářskou práci provedl Samuel Kraus. Po stranách stojí dole sochy sv. Václava a sv. Ludmily, a nahoře sv. Cyrilla a sv. Methoděje, nejvýše pak na štítu jest soška Panny Marie. Roku 1883 byl oltář tento pěkně obnoven. Přední jeho ozdobou jsou oba krásné obrazy od Mat. Cimbrechta († 1680 morem). Dolejší velký obraz jest jeden z nejlepších výtvorů tohoto znamenitého malíře. Spatřujeme na něm v živém malebném skupení sv. Štěpána, an pod deštěm kamenů k zemi klesá, kdežto nad ním snášejí se andělé, spěchající pro duši jeho. Na bořením obrazu spatřuje se nejsv. Trojice. Oba tyto obrazy obnovil zdařile roku 1883 malíř Jos. Scheiwl. Na epištolní straně jest ve zdi starý *výklenek pro kněžskou stolicí*.

Pod vítězným obloukem býval někdy příčný trám s křížem a sochami, z nichž posud zachovaly se pěkné *sochy Panny Marie a sv. Jana ev.*, kteréž stojí na koncích bývalého trámu, ve zdech zadělaných, a v podstavce upravených. Pod prvním obloukem na evang. straně visí na polopilíři velký *obraz sv. Václava* od Karla Skréty z oltáře, jenž tu r. 1756 od pořádku Novoměstských sladovníků zřízen byl a do nedávna stával. Na protější straně stojí pod křížem *gotický krásný svícen*, jež dle nákresu Jos. Mockera r. 1878 zhotovil a kostelu daroval zámečnický mistr Jos. Fiala. Jest celý z kovaného železa, ozdoben listím, růžicemi a štítky s nápisy, kteréž rukou tepány jsou. Mramorový podstavec věnoval farář Václav Nykles.

U prvního pilíře na evang. straně v hlavní lodi stojí *oltář sv. Anny*, kterýž posvěcen byl r. 1686 od biskupa J. I. Dlouhoveského ku cti Krista Pána zbičovaného, jehož obraz tu býval, až místo něho sem r. 1880 věnoval farář Václav Nykles lepší obraz sv. Anny, jež maloval Jos. Scheiwl. Nad obrazem, v bohatě řezaný rámeček zasazeným, jest soška Panny Marie. Při témž pilíři

stojí stará *gotická kamenná kazatelna*. Vkusnou renaissanční stříšku dal r. 1613 zhotoviti Václav Borek z Hornic z odkazu své manželky Doroty. Na okrají jejím jsou sošky sv. evangelistů, pod baldachýnkem stojí sv. Václav, a nejvýše Spasitel. Za knězem pod stříškou jest obraz dobrého Pastýře.

U protějščího pilíře stojí *oltář sv. Rosalie*, zřízený od dobrodinců, posvěcený r. 1686 od biskupa Dlouhovesského. Spanilý obraz maloval tři léta před smrtí svou Karel Skréta, a podepsal se na něm. Jest zdařile od Jos. Scheiwla obnoven. Spatřujeme tu útlou panenskou světici Rosalii, anaž tisknouc levicí kříž k srdci umírá, kdežto nahoře dva andělkové na ni růže sypou. Nad obrazem jest soška sv. Frant. Xav. Blíže kruchty na evang. straně stojí u pilíře *oltář Matky Boží sv.-Štěpánské*. Obraz tohoto oltáře náleží *mezi nejvzácnější umělecké klenoty staročeské*. Podoba (totiž poprsí) Matky Boží i Jezulátka, jež v ruce chová, dojíímá velebnou ušlechtilostí svou. Po stranách vymalovány jsou drobné překrásné obrázky ze života Marie Panny, totiž jejího Zvěstování a Navštívení, Narození, Obřezání a Zjevení Páně, Očistování, seslání Ducha sv. a Nanebevzetí. Obraz malován jest na plátně, přídělaném na prknu. Na zadní straně jest napsán letopočet 1472, zdá se však, že to později připsáno bylo (asi když kostel o postranní lodi rozšířován byl) a že obraz ten mnohem starší jest a z doby Karla IV. pochází. Dle podání byl prý darován kostelu od arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Býval i v dobách kališnických ve veliké úctě a vážnosti. Roku 1573 zřízen pro něj od dobrodinců v severní lodi oltář s baldachýnem. Kanovník Nebeský jsa při tomto chrámu od r. 1649—1651 farářem, zbožně jej ctil. Když na Hradčany se vrátil, dal s povolením faráře Jakuba Chvojného obraz ten s oltáře sňati a ve zvláštním vozu do svého domu dopravit, potom zasadil do rámce jeho rozličné sv. ostatky, totiž: z řízy Panny Marie, zub sv. Uršuly, částečky z těl sv. muč. Kolomana, ss. muč. Justiny, Felicity, Demetrie a sv. Dobrotivé a dílec z pláště sv. Anežky. Dal též vložit do rámce různé drahé kaménky, a vrátil po šesti měsících obraz takto ozdobený kostelu sv. Štěpána, kde úcta k němu brzo znamenitě rozkvetla. Roku 1673 zřídil pro tento památný obraz Michal Ignác Terman z Ostrova oltář u pilíře, kterýž někdy r. 1593 dne 20. června bleskem porouchán byl. R. 1724 zřídil svým nákladem jiný oltář Karel Zalužanský z Rosenthalu, měšťan Novoměstský, a r. 1755 vystavěn oltář nynější nákladem různých dobrodinců. Hned r. 1674 zavítalo sem o svátku Narození Panny Marie mnoho zbožných poutníků a česká Mariánská družina při chrámu sv. Ignáce přišla v slavném průvodu, v němž

členové planoucí svíce nesli, což potom každoročně v ten svátek činili. Arcibiskup Valdštýn udělil r. 1676 odpustky 40 dnů všem kajícníkům, kteří o svátku Zvěstování Panny Marie před obrazem tímto zbožné modlitby vykonají. Také v jiných kostelích býval obraz ten u velké účtě, zvláště u sv. Jindřicha, kde byl obraz Panny Marie sv.-Štěpánské na prkně, s nímž chodili tamní osadníci v processí na Vyšehrad v čas velkého sucha. Obraz ten byl častěji v rytinách vydán, tak vydána v minulém století rytinka jeho od rytce A. Wannera s nápisem: „Matka milostná“. Obrazu dostalo se od četných ctitelů mnoho drahocenných obětí, které potom kostel do mincovny odvésti musil. Hlučná processí konána sem každoročně o svátku Narození Panny Marie až do času císaře Josefa II., kdy zakázána byla. Až posud koná se však výroční slavnost při tomto oltáři v den Narození Panny Marie a po celý oktáv, a tu sluší podotknouti, že právě Narození Panny Marie není vylíčeno mezi obrázky, život Matky Boží na okraji tohoto obrazu znázorňujícími. Péči faráře Václava Nyklesa byl drahocenný obraz tento od malíře Scheiwla zdařile obnoven. Copový oltář jest dřevěný, umělým mramorem potažený. Mich. Ig. Terman byl tu na evang. straně jeho pochován.

Při protějším pilíři stojí *oltář sv. Barbory*, zřízený od Novom. radního Mat. Linka z Lintoku a posvěcený r. 1686 ku cti sv. kříže. Nový obraz sv. Barbory maloval a chrámu daroval Jan Knöchel, jenž požívav nadání Klárova, byl povinnen chrámu sv. Štěpána, ve kterém pokřtěn byl, obraz svůj věnovati.

V severní lodi stojí v čele *oltář sv. Jana Kř.* (dříve sv. Václava a ostatních sv. patronů českých) slohu copového, zřízený nákladem místodržitelského tajemníka Jana Smolíka, posvěcený r. 1649 od svět. biskupa Jos. Cortiho. Převzácný obraz křtu Páně maloval Karel Skréta. Obraz ten byl již častěji vydán a jest nyní pěkně od Jos. Scheiwla obnoven. Po stranách stojí sochy sv. Josefa a sv. Jana ev. a v podstavci zadělány jsou sv. ostatky.

Před tímto oltářem stojí cínová *křtitelnice*, kterou r. 1462 Novoměstský konvář Bartoloměj ulil. Kolem jímký jest pod gotickými stříškami 12 apoštolů díla vypuklého. Víko pochází dle nápisu od Bartoloměje z Cimberka.

Mezi dvěma posledními okny v této lodi jest *oltářík sv. Jana Nep.* s obrazem olejovým.

Na západní zdi severní lodi visí *obraz na prkně*, na němž pod vzkříšeným Spasitelem spatřuje se 7 klečících postav, 2 muži, 3 ženy a 2 dítky. Obraz ten maloval cís. malíř Bartol. Spanger jakožto ozdobu náhrobku Pražského dřevorytce a tiskaře Michala

Peterle z Annaberku († 1588). Obraz visíval někdy nad náhrobkem u hlavního oltáře při evangelijní straně. Postavy na něm jsou výtečně provedené *podobizny rodiny Peterlovy*.

V jižní lodi stojí v čele *oltář Bolestné Panny Marie* (dříve sv. Bartoloměje) slohu copového, zřízený od Staroměstského radního Jana Václava Kleeblatta z Löwenthurmu a Wasserthalu, posvěcený r. 1686 od biskupa Dlouhovesského. Sochu Panny Marie za sklem dal zhotoviti Filibert z Věrušic. Po stranách jsou sochy sv. Jana ev. a sv. Maří Magdaleny.

K jižní lodi přistavěna jest na místě bývalého portálu *kaple Kornelská*, kterou vystavěl Novoměstský radní Jan Kornel Dvorský z Greifenberku, jenž v ní pro svou rodinu i hrobku založil. Roku 1684 pochoval tu svou manželku a byl téhož ještě roku zde sám pohřben. Kapli s oltářem vysvětil až r. 1686 biskup Dlouhovesský. Kaple uzavřena jest vkusně kovanou velkou mříží. *Oltář snímání s kříže* zdobí dva krásné obrazy od Mat. Cimbrechta; na hoření spatřuje se milosrdná Veronika s potním rouchem, na větším dolním vyličeeno snímání těla Spasitelova s kříže. Po stranách jsou sochy sv. Jana Kř. a sv. Řehoře.

Po stěnách kostelních visí *obrazy křížové cesty*. V chrámu býval někdy velký počet *náhrobních kamenů*, které již většinou odstraněny i vyšlapány jsou.

V sínci pod věží stojí na levé zdi ve výklencích kamenné *sošky Marie Panny a sv. Jana Kř.* a jest tu zadělána mramorová *náhrobní deska*, rozdělená ve dvě pole. V levém poli spatřuje se vypuklý znak, pravé pole jest však pečlivě ostrým hrotem vytlučeno. Dole jest latinský nápis: „*Jan Seltenšlog z Friedenfeldu*, zemřel r. 1600. Smrt brána života.“ Jest pravděpodobno, že na prázdném nyní poli této desky byl někdy erb manželky Jana Seltenšloga, jenž potom pro nějaké její provinění zničen byl. Jan Seltenšlog, úředník v důchodenském úřadu českém, byl r. 1595 do rytířského stavu s příjímím „z Friedenfeldu“ povýšen.*)

Před kaplí Kornelskou leží kámen nad velkou *obecnou kryptou* s letopočtem 1678. V severní lodi byl pohřben bývalý farář svato-Vojtěšský *Václav Ben. Paběnský* později děkan Mělnický († 1667). V presbytéri na evang. straně jest kámen *Daniele staršího Kalivody*, Novoměstského radního. Zde byli též pohřbeni v 16. století Jakub, Matěj a Petr *Kodicillové z Tulechova*. U sakristie jest erbem označený náhrobek syna císař. rady *Ondřeje z Hartvíku* († 1562).

*) Zmiňuje se o něm též Dačický ve svých Pamětech II. 73. Jméno jeho bylo někdy napsáno v kostele pod erbem Myslíků z Hyršova mezi dobrodinci chrámu.

Kropenka pod kruchtou má letopočet 1676. Na jedné lavici strany epištolní jest vyznačen r. 1660, na jiné při straně evang. spatřuje se r. 1674 a erb i nápis *Jana Oktavia Miserona z Lisonu*, kterýž dal kostel mramorem vydláždit. Byl to potomek staré patri-cijské rodiny Milánské, jejíž údové ku dvoru císaře Rudolfa II. do Prahy přišli, práce klenotnické vyráběli a do stavu rytířského povýšení byli. Někteří drželi potom v Čechách zboží šosovní a zemské. Jiná lavice má jméno paní Kaurové roz. Kolčavové a rok 1670.

V *sakristii* jest umývadlo se znakem Nového města a leto-počtem 1653. Po stěnách visí tu několik pěkných *obrazů*: Obraz, na němž nahoře spatřuje se nejsv. Trojice s Marií Pannou a sv. Janem Kř., v pozadí kostel sv. Štěpána, a v popředí 13 klečících osob rodiny Kleeblattů z Löwenthurmu a Wasserthalu. Obraz sv. Kříže. Obraz Krista Pána v Emausích. Obraz Kalvárie s třemi kříži. Obraz sv. Antonína Pad. *Kropenka* v sínci před sakristií jest z r. 1705.

Na vnější straně sakristie zachovala se z bývalého hřbitova *kaplice* hrobky měšťanské rodiny *Branbergerů*. Jest to polokruhový výklenek uzavřený pěknou mříží s malováním již zašlým, kteréž představovalo hrůzy moru r. 1713, očistec, a vzkřísení z mrtvých. Na oblouku jest napsáno: „Jan Ferd. Branberger 1739“. Dole jest náhrobek v tvaru jehlance s nejsv. Trojicí a soškami svatých. Na tabulce jsou napsána jména osob zde pohřbených. V severní zdi kostelní, mezi touto kaplicí a novým síncem, jest zazděno šest *náhrobních kamenů*, z nichž dva mají nápisy a erby měšťanské rodiny *Věžníků* (Tomáše Věžníka, † 1564) a jeden označen jest nápisem z r. 1633, že jej s hrobkou zřídil *Adam starší Mirovský z Radotína* rodině své. Na levé straně řečené kaplice jest zazděn kámen s podobami dvou dcer rytíře *Václava Mitrovského z Nemyše*, zemřelých r. 1594 a 1595.

Za kostelem stojí na bývalém hřbitově nevysoká z pískov-cových kvádrů vystavěná *zvonice* se štíhlou břidličnou střechou. Byla založena r. 1600 za purkmistra Jiřího Hummla a primasa Jiljího Pergera z Častolic a dokonána r. 1605. V ní visí 4 *zvony*: *Štěpán* (největší), ulitý r. 1490 od Novom. zvonaře Jiřího, péčí Jana Vodičky, kostelního účetního, a dobrodinců Hájka, řezníka, Václava Haldeckého, Tomáška sladovníka a Jakuba, rektora kůru; druhý *Petr*, jenž slit byl r. 1516 od mistra Bartoloměje na Novém městě ze starého rozbitého zvonu, 30 centnýřů vážícího; třetí *Jan Nep.*, ulitý r. 1729 od Zachariáše Dietricha; čtvrtý *Marie* (dříve „Sekunda“), jenž ulit byl r. 1585 nákladem osadníků od zvonaře Brikcího z Cimberka ze starého Lochmara.

Před zvonicí jsou dva kamenné kříže z bývalého hřbitova (jeden od r. 1713). V kostelní věži visí umíráček z r. 1731 a dva menší zvonky (jeden z r. 1498).

Na zádušním domě č. p. 536—II. jižně od kostela, bývalém to lazaretu r. 1613 vystavěném, jsou mramorové veřeje dveří s latinským dvouverším tohoto smyslu: „Dům tento byl nově vystavěn pro ošetřování nemocných. Rač, ó Kriste, stánek si učiniti v něm!“

O bývalém zvonu *Lochmarovi* zachovala se pověst, že jej na počátku válek husitských ulil zvonař na Novém městě jmenem Lochmayer, horlivý katolík, jenž potom od konšelů k smrti odsouzen byl. Když na popraviště na Dobytčí trh ho vedli, zvoněno mu vlastním jeho zvonem na smrt. Proto vyslovil on kletbu, aby zvon ten jen neštěstí hlásal. Zvon nazýván po mistru svém Lochmarem, a užívalo se ho ku tlučení na poplach i ku zvonění proti mračnům, tak že prý hlas jeho skutečně vždy jen neštěstí zvěstoval. *)

2. Chrám sv. Ignáce z Loyoly, někdy s kollejí, nyní při residenci Otců Tovaryšstva Ježíšova.

Na Novoměstském velkém tržišti, nynějším to náměstí Karlově, stála od konce 14. století proslavená v dějinách českých *kaple Božího Těla*, která od r. 1403 náležela vysokému učení Pražskému, a tudíž i osudy jeho sdílela.

Roku 1628 rozhodl se císař Ferdinand II., že při kapli té zřídí residenci pro Otce Tovaryšstva Ježíšova, kteří tehdy v Praze již na dvou místech, u sv. Klementa a u sv. Mikuláše na Malé straně, svá sídla měli. I vyslal císař své komisaře, aby o tom vyjednávali s Novoměstskou radou, která přání tomu ochotně vyhověla, a k dotčenému účelu několik stavení, ku kapli přiléhajících, za 3300 zl. přepustiti svolila. Krom toho získal císař ještě jeden dům, hrabě Oktavián Kinský daroval svůj dům a něco peněz, a kněz Lamormaini, zpovědník císařův, slíbil ročně dávat po 1000 zl., dokud nové to založení svými pro-

*) Kostel sv. Štěpána v Praze. Popis od Ferd. B. Mikovce v „Starožitn. a Památ. země České“. I. 12—24. Zapovo Popsání Prahy 221—223. Prodromus 240—255. Schaller. Topogr. Prahy IV. 211—221. Schottky Prag I. 410—412, Die Pfarrkirche des h. Stephan. Von Ant. Honsatko. Prag, 1835. Matriky sv.-Štěpánské. Svátkovy Pražské pověsti a legendy, str. 97.

středky nebude moci se vydržovati. Tak vznikla při kapli Božího Těla *residence Jesuitů*, do níž hned r. 1628 přišli dva čeští Otcové z kolleje Klementinské, *Adam Kravařský a Martin Bouda*. Kravařský, jsa odtud až do r. 1634 správcem residence, jal se ihned v kapli horlivě kázati a mládež katechismu učiti, an soudruh jeho Bouda slovo Boží v chrámu sv. Štěpána hlásal. Mužové ti přivedli působením svým v krátké době veliký počet nekatolíků na Novém městě do lůna Církve, mezi nimi i všechny hostinské, kteří dříve nad jiné byli zatvrzelí odpůrci víry katolické. Když nemohli více stačiti, vypomáhali jim řeholní bratři jejich z Klementina; zvláště požeňnaně pracoval s nimi mladičký Jesuita Bernard Oppel, jenž svolával děti zvonečkem, a vodil je do kaple Božího Těla, neb do kostela sv. Štěpána, kde je katechismu a nábožným písním vyučoval. Novoměstská rada zvolila si kapli Božího Těla za svatyni, v níž členové její o Zeleném čtvrtku ku stolu Páně přistupovali, což po více let se dalo.

Až do r. 1630 bydleli zmínění kněží při samé kapli Božího Těla v domě málo příhodném, z něhož tohoto roku přestěhovali se do domu opodál stojícího řečeného Medulánského, ježž za 2500 kop byli zakoupili. Člen vysokých škol Pražských Václav Valverin, stav se katolíkem, daroval jim svou vinici.

Když r. 1631 Sasíci Prahu opanovali, byl jednoho dne P. Kravařský na Karlově mostě od nepřátelského jezdce uhozen bičem tak, že omráčen k zemi sklesl. Brzo potom byli všickni Jesuité z Prahy vypuzeni, a tudíž odešli i P. Kravařský a P. Bouda ze své residence. Avšak Kravařský docházel, přestrojen za uhlíře, tajně do Prahy, kde v domech katolických služby Boží konal, a r. 1632 působil v Táboře, v kterémžto městě mnoho nekatolíků obrátil.

Po vyhnání Sasíků vrátili se Jesuité do Prahy a snažili se o rozšíření posavadní své skromné residence při kapli Božího Těla v řádnou kolej se školami. K tomu účelu darovala jim vdova po nejvyšším purkrabí Adamovi ze Šternberka, *Marie Maxmiliána roz. Hohenzollernová*, již roku 1630 ku zřízení gymnasia 10.000 zl., a když Jesuité, začavše dne 17. října 1632 v kapli Božího Těla opět služby Boží konati, hned potom zde školy otevřeli, přihlásilo se do nich do konce tohoto roku ke 100 žáků. Roku 1633 zemřel jmenované dobrodějce jediný syn Vojtěch, po čemž věnovala Jesuitům na kolej ještě 33.000 zl. Za to dostalo se jí jména zakladatelky Novoměstské kolleje Jesuitů.

Dne 14. září 1633 sloužil světící biskup a sv.-Vítský probošt Šimon Brosius v kapli Božího Těla slavnou mši svatou, mezi

ní konal provinciál Jesuitů Krištof Grenzin řeč, a po ní podal hraběnce *Marii Maxmiliáně Hohenzollern-Šternberkové* fundační svíci, kterýmžto obřadem udělil jí titulu a výsad *zakladatelky kolleje*. Po službách Božích oslavovala školní mládež divadelní hrou štědrost této vznešené paní.

Isabella Magdalena hraběnka Šternberková přispěla na kolleji znamenitým darem 100.000 zl., Marie Teresie hraběnka Paarová roz. Šternberková věnovala 50.000 zl., hrabě František Šternberk daroval 50.000 zl. Těmito i jinými dobrodinci podporováni jsouce, rozšířili Jesuité posavadní své sídlo v *Novoměstskou kolleji*, kteréžto založení císař roku 1634 potvrdil.

Prvním rektorem jmenován P. Jan Černovský, a krom něho byli tu hned roku 1634 ještě tři kněží, jeden magister, a tři bratři koadjutorové. Roku 1635 žilo v této kolleji 12 osob (z nich 6 kněží a 2 magistři), r. 1636 jich bylo již 13, r. 1637 bylo jich 14 (7 kněží), potom vzrostl počet řeholníků až na 24. Avšak celkem zůstala tato kolleji chudou, jelikož i zde, jako všude jinde, Jesuité o dary a příjmy, vykázané od dobrodinců, bratrsky se dělili se studenty. *Gymnasium* doplňováno bylo postupně, až roku 1639 otevřena nejvyšší třída, rhetorika. Jako v jiných kollejích Tovaryšstva Ježíšova, zřízena byla roku 1635 i zde studentská kongregace (*družina*) pod ochranou a jménem *Nanebevzetí Panny Marie*, kteráž roku 1637 potvrzena, a církevními výsadami obdařena byla.

Šlechetná zakladatelka Marie Maxmiliána Šternberková, vidouc mládež na školách této kolleje utěšeně prospívati, odkázala ještě roku 1639 svou poslední vůlí 9000 zl. ku zřízení *semináře svatého Františka Xav.*, v němž 9 chudých šlechtických jinochů vychování požívati mělo, k čemuž potom ještě 3150 zl. přidala, začez statek Rostěl koupěn. K témuž účelu daroval roku 1638 Vyšehradský děkan Václav z Růžové 5000 zl., a Jan Birka z Birkenštejnu statek Brnky.

Roku 1641 počala v kapli Božího Těla nová česká *městanská kongregace Zvěstování Panny Marie*, která k rozvoji náboženského života v obyvatelstvu znamenitě přispívala, v kapli svůj oltář si zřídila a i své jmění měla. Téhož roku zřídili si *Novoměstští řezníci* ve svém kostelíku sv. Lazara českou kongregaci *Zvěstování Panny Marie* a požádali P. Boudu, aby jim potvrzení této náboženské družiny vymohl a obvyklé pobožnosti kongregační v kostele sv. Lazara konal, čemuž on milerád vyhověl. Počátek kongregace slaven v tomto kostele dne 6. října 1641 od P. Boudy u přítomnosti pozvané městské rady a celého pořádku Novoměst-

ských řezníků. Těmito náboženskými družinami studentů i měšťanů vzpružoval se katolický život působením Jesuitů na Novém městě utěšeně.

V době obléhání Prahy od Švédů r. 1648 přisluhovali též Novoměstští Jesuité sv. svátostmi na hradbách, a účastnili se sami obrany města. Kněz Jan Messe, prokurátor kolleje, přiskočil jednoho dne k Novoměstskému měšťanu Křištofu Bekovi, jenž postřelen byv kulí nepřátelskou na hlavě, náhle sklesl. Shýbnuv se k němu, počal P. Messe volati do ucha jeho sv. jména „Ježíš, Maria!“, ale v tom byl sám střelen pod srdce, sklesl na Beka, propověděl ta přesvatá slova „Ježíš, Maria!“ sám sobě, a skonal. Oba tyto výstřely učinil jistý český myslivec, zrádce, jež švédský vojevůdce Würtenberg na panství Konopištském najal. Zrádce ten, výborný střelec, zhotovil si ze silných fošen úzkou vysokou věž, kterou i v největší střelbě na válcích ku samým hradbám přivaloval. Ve věži byla vykroužena díra zvící koule do kuželek, v níž měl těšítku (pušku), kterou postřílel mnoho Pražanů, jsa kulím jejich nedostižný. Takto postřelil též Václava Čabelického ze Soutic, jenž připraven byv ku smrti knězem Bohuslavem Balbínem, zemřel potom a pochován jest v Týně. Posléze vyčíhal tohoto zrádce jistý myslivec Kolloredovský a zatřelil ho s hradby, začež 10 dukátů odměny dostal. *)

Roku 1656 začali Novoměstští Jesuité kázati též v chrámu Vyšehradském.

Chtíce stavěti novou kollejní budovu s chrámem sv. Ignáce, postoupili Jesuité Novoměstské obci domy u kaple Božího Těla, kteréž jim byl r. 1628 císař vykázal a kde dotud přebývali, a skoupili celkem 23 měšťanských domů se zahrádkami, na jichž rozloze jali se velkolepou kollej i chrám budovati. *Nová budova kollejní* založena r. 1659 a *základní kámen ku chrámu sv. Ignáce* položen dne 12. července 1665. Kostel byl stavěn v rohu náměstí a ulice Ječné na místě domu Hurtovského, jenž byl k tomu účelu již dříve získán, a již dne 28. srpna 1678 posvětil arcibiskup Valdštýn chrám tento jedva dokončený, na jehož úpravě ještě potom déle se pracovalo, tak že nynější hlavní oltář od téhož arcipastýře teprve r. 1690 posvěcen byl. Vysoké průčelí chrámu bylo až v letech 1697—1699 upravováno a zdobeno. **)

Když Jesuité r. 1699 na štít chrámu postavili sochu svatého Ignáce, kol kolem obklopenou kovovou pozlacenou svatozáří,

*) Zatočilův Leto-a-Dennopis 41. 42. 47. Také Hammerschmid ve svém Protheu o tomto zrádném Čechu zmínku činí.

**) Zápisky očitého svědka v knize „Annalia“ na faře u sv. Vojtěcha.

bylo jim vytýkáno, že se to přičí zásadám křesťanského umění, kteréž takovým způsobem zdobí pouze obrazy a sochy Božských osob Trojice nejsvětější a nanejvýš ještě obrazy Marie Panny, svatým však a světicím pouze kolem hlavy září dává. Po dlouhých sporech zůstala však socha sv. Ignáce s onou velkou září na tomto chrámu, a nalézá se tam podnes.

Na jižním konci budovy kolejní vystavěli Otcové pro studentský seminář menší *kostel sv. Františka Xav.*, ježž dne 24. srpna 1690 posvětil světící biskup Jan Ig. Dlouhovesský. V semináři sv. Františka Xav. bylo r. 1696 konviktorů 40, a téhož roku mělo gymnasium Novoměstské 290 žáků. Založením nových těchto svatých kaple Božího Těla nikterak neosiřela, jsouc spravována nadál knězem prefektem. Jesuité, konajíce duchovní správu na vinicích za hradbami Pražskými, udělovali v kostelích sv. Ignáce, sv. Františka Xav., i v kapli Božího Těla svátost sv. křtu, a žehnali tu manželským sňatkům katolíků z vinic. V chrámu sv. Ignáce byli okřtěni tito Mohamedáni: Léta 1688 dne 9. máje Ivan, Turek v Pětikostelí v Uhrách zajatý, a v Praze ve víře vyučený. Téhož roku 12. září Turkyně Taba, poddaná p. Křištofa z Winterfeldu, kteréž dáno na křtu sv. jméno Anna Kateřina Barbora. Léta 1689 dne 16. října okřtěna Eleonora, z turecké víry na křesťanskou obrácená. Léta 1693 dne 11. června okřtěn Mustafa Turek z Varadínu, sluha rytíře Jiří Strachovského ze Strachovic a dáno mu české jméno Václav Jarolím Varadínský. Léta 1693 dne 2. července okřtěno 12leté turecké pachole, v službě paní Barbory Broudínové. Roku 1701 dne 13. února okřtěna Turkyně, a dána jí jména Zuzana Kateřina Sybilla Helena.*)

Kollej sv. Ignáce Novoměstských Jesuitů stala se památnou „*Dědictvím sv.-Václavským*“, jehož původem byl P. Matěj Šteyer, rodák Pražský. Matka jeho Marie, měšťanka a pekařka na Novém městě, uložila k jeho vybídnutí po smrti muže svého r. 1669 u P. Václava Hermanna, rektora kolleje, 800 zl., a P. Šteyer přidal k tomu své dědictví po otci 500 zl., na vydávání katolických knih jazykem českým, kteréžto nadání nazváno Dědictvím sv.-Václavským. Provinciál Jesuitů P. Daniel Krupský vyhotovil zakládací listinu, a svěřil správu Dědictví Novoměstské kolleji. Roku 1670 přibyl nový vklad 230 zl., a jistina rostla tak, že v 18. století činila 16.000 zl. Z ročních úroků tištěny životy svatých, spisy

*) Matriky křtěných od r. 1673—1720, oddaných 1673—1772, obrácených na víru 1726—1773, křtěných Židů a Turků až do r. 1769, jsou nyní na faře u sv. Vojtěcha. Matriky křtěných dítek, a oddaných jsou psány od Jesuitů vesměs po česku, a zvláště často podepsán jest v nich P. Matěj Šteyer.

věroučné i mravoučné a kancionály, které mezi lid český buď zdarma rozdávány, buď levně prodávány byly. Arcibiskup Valdštýn zamýšlel působení Dědictví sv.-Václavského rozšířiti i mimo Čechy na jiné národy slovanské. K tomu cíli dal r. 1677 na svůj náklad vytisknouti český Nový Zákon s poznámkami, a daroval 2100 výtisků Dědictví sv.-Václavskému, nařídív, aby také Starý Zákon tiskem byl vydán. Překlad obstarali podlé Vulgaty a české biblí Benátské z r. 1506 i jiných staročeských vydání Písma sv. Jesuité Jiří Konštanc, Matěj Šteyer a Jan Barner, vloživše do něho v Zákoně starém obrazy z biblí Melantrichovy. Celá bible byla do r. 1715 vydána a sluje „*Bibli Svatováclavskou*“. Roku 1769 bylo z rozkazu arcibiskupa Přichovského nákladem sv.-Václavského Dědictví celé Písmo sv. podruhé vydáno; 1771 byl tisk dokončen. *) Kněz Šteyer sepsal mimo to 9 jiných náboženských českých spisů, zejména „Kancionál český“ (1687), který až do r. 1764 v šesterém vydání vyšel, „Postillu katolickou“ (nákladem Dědictví r. 1691) až do r. 1737 též šestkráté vydanou, a „Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti“ (r. 1668, potom r. 1730), kterýžto spis znám byl jménem „Žáček“. Rytíř Jan Neuberg dal dílo to r. 1781 znova otisknouti. Upřímný vlastenec a horlivý kněz Matěj Šteyer odebral lidu mnoho nekatolických spisů, a dával mu za ně české knihy z Dědictví sv.-Václavského. Zemřel roku 1682, a památka jeho žije podnes v četných výtiscích bible sv.-Václavské, Kancionálu a Postilly, jež v lidu našem posud rozšířeny jsou a veliké úctě jako dědictví po otcích se těší.

Neprátelskými vpády do Prahy r. 1741 a r. 1744 trpěla i kollej sv. Ignáce velice, a rektor byl přinucen, z kostelů platiti kořistné a výpalné.

Dne 5. října 1773 bylo v této kolleji úředně ohlášeno breve papeže Klementa, jímž *Tovaryšstvo Ježíšovo zrušeno jest*. Tehdáž v kolleji žilo 25 Jesuitů kněží, magistrů a koadjutorů. Celkem byla tato kollej dosti chudá, ač i ona honosila se krásným chrámem a pěknou budovou, neboť na stavbách, zvlášť chrámů Páně, dávali si Jesuité velmi mnoho záležití, tak že podnes budovám jejich se obdivujeme. Zrušením Tovaryšstva náhle vzaly za své i všechny ústavy, jež Otcové u sv. Ignáce s prevelikými obětmi ku zdatu víry a náboženského života v lidu založili a pěstovali: gymnasium (které však potom převzali Piaristé, tak že nynější Novoměstské gymnasium na Příkopech, jehož nedávno Piaristé se vzdali, jest

*) Jungmannova Historie literatury české V. 652. Dra. Borového Dějiny diecése Pražské 368. 374. 391.

dědicem škol u sv. Ignáce), seminář sv. Františka Xav., Dědictví sv.-Václavské, a náboženské kongregace studentů i měšťanů. Správa kostelů sv. Ignáce, sv. Františka a Božího Těla svěřena jest prozatím dne 5. října 1773 Antonínu Dvořákovi, faráři u sv. Vojtěcha, jemuž i matriky Jesuitů, a některé listiny jejich odevzdány jsou. Avšak již r. 1784 zrušen jest starobylý kostel Božího Těla, r. 1789 jest za 902 zl. prodán, a r. 1791 rozbourán. Kostel sv. Františka Xav. jest zrušen r. 1784, a r. 1787 přestavěn a spojen s vojenskou budovou. Chrám sv. Ignáce měl tehdaž vlastních peněz v jistinách a nadacích 23.037 zl.

Nadační jistina Dědictví sv.-Václavského odevzdána hned r. 1773 c. k. úřadu komornímu. Dvorním dekretem r. 1776 nařízeno, aby polovice příjmů téhož Dědictví obracela se k rozdělování školních knih mezi mládež. Konečně bylo působením J. Eminence kardinála arcibiskupa Schwarzenberga vydáno r. 1859 nařízení ministerstva osvěty, jímž jistiny Dědictví sv. Václava byly účelu svému navraceny, a od té doby vydává opět Dědictví občasné náboženské knihy, které mezi lid rozdávány bývají.

Do kollejní budovy u sv. Ignáce dáno bylo r. 1775 vojsko, brzo potom zřízena tu však velká vojenská nemocnice, která podnes zde se nalézá. *)

Při chrámu sv. Ignáce ustanoven kněz, jenž nadační mše sv. v něm sloužil, krom toho konány v této svatyni služby Boží vojenské. To ovšem bylo jen skromnou náhradou za to, co někdy Otcové Tovaryšstva Ježíšova v tomto chrámu působili.

Když papež Klement XIV., byv donucen k tomu, r. 1773 breve na zrušení Tovaryšstva podepsal a vydal, nedopustila prohlášení jeho na Rusi carevna Kateřina II., která při prvním rozdělení Polsky dostala Bílou Rus, kde v Mohilevě a Polocku Jesuité kolleje měli. S vědomím papeže Pia VI. dovolila potom panovnice ta r. 1778 polským Jesuitům zříditi noviciát, a r. 1782 byl od nich zvolen dokonce i generální vikář Tovaryšstva. Tak podivným způsobem právě v zemi s vládou rozkolnickou, nekatolickou, udrželi se Jesuité, až papež Pius VII. obnovil opět slavně bullou dne 7. srpna 1814 *Tovaryšstvo Ježíšovo*. Jesuité byli sice r. 1820 z Ruska vypuzeni, a od té doby do jednotlivých států v Evropě zavedeni a opět vypuzeni, avšak slavný ten řád při všech divných osudech svých, a všelikém pronásledování, jehož plnou měrou dostává se mu posud se strany Církvi katolické nepřátelské,

*) Schaller. Topog. Prahy IV. 14—21. Prodromus 335—342. Blahověst 1878; 279—282, 262, 150. Památky Klementinské v Časop. katol. duch. roč. 1876 a 1876. Listiny Jesuitů Novom. na faře u sv. Vojtěcha.

utěšeně vzrůstá a prospívá zvláště v Anglicku a zemích zámořských, kde o missionářském díle mezi pohany a nekatolíky s horlivostí právě apoštolskou pracuje. Nyní rozděleno jest Tovaryšstvo Ježíšovo na 5 provincií: italskou, německo-rakouskou, francouzskou s osadami, španělskou s Mexikem, a anglickou s osadami i severní Amerikou, v nichž roku 1882 žilo celkem 11.058 řeholníků, kněží a bratří. Provincie rakousko-německá, do níž též Uhry, Halič a Belgie náležejí, čítá 2798 členů Tovaryšstva.

Roku 1866 na podzim *usadilo se několik kněží Jesuitů* opět v Praze *při chrámu sv. Ignáce*, kde zřídili si v Ječné ulici v zakoupených, a později přestavěných dvou domech residenci. Začali v chrámu po česku i po německu kázati, a svatyně ta, dlouho téměř opuštěná, plnila se znenáhla každou neděli a každý svátek množstvím nábožných posluchačů slova Božího.

Jako v století 16. a 17., bylo i nyní Jesuitům v Praze snáseti nejedno příkoří, ano jistí lidé neoštlívali se dokonce ani najímati proti nim nešlechtníků, kteří jim okna vytloukali, a v chrámu žíravé tekutiny rozlévali; avšak lid Pražský našeho věku jest již jiný, než byl r. 1611, a tak zůstali odpůrcové Jesuitů, kteří je z Prahy vypuditi chtěli, osamoceni. Brojení toto nemělo jiného výsledku, leč že vyvolalo celou řadu novinářských článků a spisů o Jesuitech. Vlastenecký spisovatel český, kanovník Karel Vinařický, s professorem Antonínem Skočdopolem ujali se jich, a vydali proti nezřízeným novinářským útokům na Jesuity dva spisky: „Jesuité“ (1866) a „Druhá odpověď k otázce o Jesuitech“ (1867), v nichž důkladně probrali všechny výčitky, činěné Tovaryšstvu v minulosti i přítomnosti od nepřátel jeho. Jesuité mají nyní při chrámu sv. Ignáce, jakož bylo zde hned z počátku od roku 1628—1634, pouhou *residenci*, t. j. řeholní dům beze škol a bez ústavu vychovávacího.

V residenci nalézá se *kaple blah. Petra Kanisia* s pěkným obrazem na oltáři tohoto blahoslavence, malovaným r. 1873 ve Vídni, na němž spatřuje se též kollej Klementinská, od něho založená. Tato kaple jest památná tím, že v ní poprvé dne 6. února 1876 na svobodě sloužil mši sv. trpítel kardinál Ledóchowski, arcibiskup Hnězdenský a Poznaňský, vyšed z dvouletého vězení, do něhož v pověstném „kulturním boji“ pro neohrožené hájení práv Církve od vlády pruské uvržen byl. Ubíraje se ze žaláře do Říma, zastavil se v Praze, a na sv. Dorotu konal v této svatyně mši sv., při níž hlasitě plakal, což na shromážděné katolíky, mezi nimiž bylo mnoho českých šlechticů, dojem nezapomenutelný učinilo. Na památku toho visí tu podobizna výtečného toho polského velepastýře.

Nyní žije v residenci této 15 osob, totiž 11 kněží a 4 bratři koadjutoři. Jesuité Pražští známi jsou po Čechách a Moravě jako horliví a obětaví missionáři a exercitátoři. Z nich dva jsou vlastenečtí čeští spisovatelé: *Jan Kr. Votka* (vydal „Památky Staroboleslavské“ v Dědictví sv.-Janském r. 1879, spis o císaři Karlu IV. v „Hlasech tiskového spolku katol.“ r. 1878, a mnoho jiných prací v katolických listech i o sobě, z oboru církevních dějin českých, zvláště o sv. patronech českých), a *Josef Svoboda* (vydal spisek: „Co jsou Jesuité,“ větší spis dvousvazkový „Tovaryšstva Ježíšova posv. missie za mořem“, sepsal obšírné pojednání „Památky kolleje Klementinské“ v Časopisu katol. duchovenstva 1875 a 1876, i jiné stati ve „Škole Božského srdce Páně“, v „Pastýři duch.“ a j.).

Chrám sv. Ignáce náleží pod patronát matice náboženské. Posud konají se v něm služby Boží vojenské a v době postní bývají tu kázání pro vojíny v jazyku toho kterého pluku. Krom toho ustanoven při chrámu tom světský kněz, jenž fundální mše svaté slouží.

Jesuité svatyni tuto dali postupně obnoviti nákladně, tak že mezi nejnádhernější chrámy Pražské náleží. Nyní jest tu opět „kongregace (družina) mužů pod ochranou Panny Marie“, která o jistých slavnostech mívá společné sv. přijímání, nešpory a přednášky. Roku 1883 dala tato družina svým nákladem na levé poboční kruchtě v chrámu upravití ku svým službám Božím novou kapli Panny Marie.

Služby Boží konají se v kostele sv. Ignáce tímto řádem: V nedělích a o svátcích začínají mše sv. o 5. hod., o půl 10. jest mše sv. s požehnáním, po ní v 10 hod. kázání německé, a poslední mše sv. v 11 hodin. Odpoledne koná se ve 4 hod. kázání české, a po něm bývají zpívány litanie, po nichž jest požehnání. V květnu bývá tu každodenně o půl 7. hod. večer české kázání a po něm požehnání (májová pobožnost). S velkou slavností konají se svátky sv. Ignáce, a Srdce Pána Ježíše. Ve všední dny slouží se mše sv. od 5—8 hod.

Chrám sv. Ignáce vypíná se vysokým průčelím na náměstí Karlově. Na jihu přiléhá k němu dlouhá bývalá budova kollejni, nyní vojenská nemocnice, na východě sousedí s řeholním domem Jesuitů, a na severu stojí v ulici Ječné volně. Na konci severní podélné strany strmí jediná věž, zvonice, s cibulovitou střechou, a nad hlavním oltářem stojí na krovu věžička sanktusová. Znamení *průčelí* jest velice ozdobné. Na temeni štítu stojí socha sv. Ignáce držícího otevřenou knihu s počátečními písmeny hesla:

„Všecko ku větší slávě Boží“. Kol kolem jest socha ta obklopena kovovou září silně pozlacenou. V trojhranu štítu jest letočetný nápis v zlatých písmenech: „Ku větší slávě Boží a ku cti sv. Ignáce zřídila zbožnost“ (1676). Nad okrouhlým oknem spatřuje se pozlacený znak Tovaryšstva Ježíšova, totiž zkrácené jméno Ježíš, od andělů nesené. Před branou stojí na pilířích balkón ozdobený pěknými sochami Spasitele kříž nesoucího a osmi světců z Tovaryšstva, z r. 1699.

Vnitřek prostranné a vysoké svatyně této překvapuje nádherou. Skládá se z jedné velmi široké lodi a z presbytáře. Po stranách jest po 4 bočních, o polovici nižších kaplí, nad nimiž široké galerie se táhnou. Pilastry potaženy jsou umělým mramorem, klenby a stěny oplývají bohatými ozdobami štukatérskými, bílou čistou barvou a zlatem se lesknoucími. Na vítězném oblouku jest pozlacené jméno Ježíš, od andělů nesené, a po stranách spatřují se znaky dobrodinců chrámu, jak se zdá Věžníků, Šternberků, Hohenzollernů a pánů z Hrádku (?). Nad hoření římsou pod klenbou lodi jsou vypuklé obrazy světců z Tovaryšstva Ježíšova, a na klenbě samé spatřují se vkusná vypuklá poprsí sv. patronů českých. Chrám má osvětlení plynem.

Hlavní oltář sv. Ignáce, z umělého mramoru v tvarech slohu vlášského provedený, sáhá až ku klenbě. Oltářní stůl ozdoben bohatě řezaným svatostánkem, křížem, sv. ostatky a dvěma anděly pozlacenými. Veliký obraz na plátně, malovaný od J. J. Heintsche, představuje sv. Ignáce, an do nebe vstupuje. Spasitel vítá jej a kyne mu vzhůru, kde Bůh Otec trůní, nad nímž Duch sv. se vznáší. Kol kolem jest veliké množství andělů, vítajících příchodzího, a podávajících mu korunu a věnec. Dole hraje jeden anděl na varhany. Heintsch vymaloval množství andělů původně jen v šeru, tak že postavy Božských osob a sv. Ignáce lépe se odrážely, později však nějaký malíř obraz ten přemaloval tak, že nyní jest postavami andělů až příliš přeplněn. Po stranách obrazu stojí bílé sochy sv. Petra a Pavla na podstavcích, na nichž jsou 4 vypuklé pozlacené řezby, představující výjevy ze života sv. Ignáce. Nad obrazem drží bílý anděl otevřenou knihu s písmeny hesla: „Všecko ku větší slávě Boží“, nad ním pne se oblouk, a ve štítu stkví se zlatem jméno Ježíš. Nejvýše, pod samou klenbou, spatřuje se modrá koule (země) s plaménky, což v chrámech Tovaryšstva Ježíšova zhusta bývá, upomínajíc na slova Páně: „Přišel jsem oheň pustit na svět, a což jiného chci, leč aby roznícen byl?“

Pod vítězným obloukem stojí v lodi u pilířů dva oltáře: *Oltář Srdce Pána Ježíše* na evang. straně z umělého mramoru.

Předek stolu ozdoben jest hořícím srdcem a nápisem: „Dobrořeč, duše má, Hospodinu, jenž dobrodiním touhu tvou naplňuje.“ Krásná socha Spasitele držícího srdce jest z doby novější, a pochází z Mnichova. Po stranách jsou dva andělkové pozlacení držící kopí a trest s houbou, a ve štítu spatřuje se obrázek sv. Ondřeje. Protější *oltář Srdce Panny Marie* jest v témž slohu proveden, a spanilá socha Marie Panny rovněž z Mnichova pochází. Ve štítu jest obrázek sv. Judy Tadeáše, po stranách sedí pozlacení andělové, mající v rukou žezlo a věnec, a na předku oltářního stolu jsou papežská koruna a pozlacený nápis: „Zdrávas Maria, milosti plná, Pán s Tebou.“

Na evangelijní straně v lodi nalézá se na pilíři *kazatelna*, umělým mramorem potažená. Na stříšce stojí pozlacená socha dobrého Pastýře s nalezenou ovčí, a v průčelí drží andělkové odznaky sv. Otce, totiž korunu, klíče a patriarchální kříž. Řečniště ozdobeno jest postavami značícími tři Božské ctnosti víru, naději a lásku. Pod kruchtou stojí dvě nové zpovědnice, zhotovené od bratra laika Jesuity, a nad nimi visí v bohatých rámech velké obrazy sv. Víta a umírajícího sv. Václava. Podobných obrazů ze života sv. patronů českých bývalo tu v minulém století více. Ve výklencích po stranách stojí vkusné sochy sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje, jež sochař Eduard Veselý r. 1882 zhotovil.

Hned u kruchty na jižní straně nalézá se *kaple sv. Kříže* či *dušiček*, ze všech nejhlubší. Na oblouku nad kaplí, pod galerií, jsou štukatérskou prací provedení andělové s troubami, s nichž splývají praporce s nápisy: „Vstaňte, mrtví, pojdte k soudu!“ Uprostřed andělů jest znak radlice. *Oltář* této kaple má nápis: „Kaple dušiček, posvěcená sv. Kříží.“ Obraz maloval J. J. Heintsch. Představuje Spasitele na kříži, pod nímž duše v mukách očišťovacích sténají. Na stole stojí soška Bolestné Matky Boží. Znamení jest štukatérské vyzdobení stěn i klenby této kaple různými odznaky smrti, lebkami, lopatami a kříži. Na klenbě jsou tři obrazy na vápně, jež celek tvoří, představující poslední soud. Stěny dali Jesuité r. 1875 ozdobiti pěti obrazy z podobenství o marnotratném synu, jež dle Jos. Führicha provedl Jan Umlauf. Vylíčen tu marnotratný syn, an lehkomylně se svůdníkem koňmo vyjíždí z rodného domu, kde matka pláče a otec starostlivě za ním hledí, — an v cizině k nepravosti sváděn nevšímá si ani žebráka jej prosícího, ani pohřbu v pozadí jako protiva se ukazujícího, — dále kterak sedí u vepřů mláto požívajících a zpytuje svědomí své i lituje provinění, — kterak blíží se k otcovskému

domu, a posléze, kterak otec na milost přijímá kajicníka, nad nímž nahoře Beránek Boží se vznáší a anděléové plésají. Významné to ozdobení kaple, v níž nalézají se 3 zpovědnice! Na pilíři visí obraz sv. Josefa.

Následující *kaple* zasvěcena jest *Matce Boží Pěkarské*, k jejímuž jménu pojí se upomínka na strašný mor v Praze r. 1680, jímž 32.000 lidí v tomto městě zemřelo. Tehdáž Jesuité a mnozí nábožní katolíci vyprosili si z Pěkar na pomezí slezském milostný obraz Panny Marie, jenž dne 28. ledna 1680 do Prahy byl přivezen a ku veřejné úctě v chrámu sv. Salvátora v kolleji Klementinské vystaven. Tu náhle bylo několik morem onemocnělých a před tímto obrazem se modlících lidí na přímluvu Matky Boží pozdraveno. Měšťané požádali tudíž Jesuity, aby milostný obraz ten nesen byl v průvodu po městě z chrámu do chrámu, což se i stalo. Dne 15. března 1680 konali Jesuité Novoměstští z chrámu sv. Ignáce prosebný průvod na odvrácení morové rány, a sice do chrámu sv.-Vítského, ve kterémžto průvodu nesen jest milostný obraz Pěkarský od prelátů, řeholníků, světských kněží i členů obecních rad měst Pražských. Potom obětovalo se 24 Jesuitů dobrovolně nebezpečnému obsluhování nemocných v lazaretě v Košířích, kde někdy až 900 ubohých nemocných leželo. Triadvacet z nich zemřelo, jediný kněz Jan Malobický, ač 6 měsíců v lazaretě sloužil a se posléze nakazil, vyvázl životem. Byl velkým ctitelem milostného obrazu Matky Boží Pěkarské, a když potom do kolleje u sv. Ignáce se dostal, přinesl sem kopii jeho, kteráž podnes na oltáři se nalézá. Sluší podotknouti, že vůbec kopie tohoto obrazu po moru r. 1680 v Čechách velmi se šířily.

Na oblouku této kaple pod hoření galerií spatřuje se znak neznámý, totiž ryby. *Oltář* z umělého mramoru má za sklem obraz Matky Boží Pěkarské, spanilé to poprsí Panny Marie s Jezulátkem, držícím jablko. Hlava Panny Marie má přidělanou korunku. Nad svatostánkem stojí v skříni soška sv. Judy Tadeáše, jehož Jesuité obzvláště ctili. Ve výklencích stěn jsou sochy sv. Jana Kř., sv. Josefa, sv. Jáchyma, a Zachariáše. Na klenbě uprostřed jest vymalováno písmě *M* (Maria), jež andílkové oslavují, a po stranách spatřují se vyobrazení kající hříšníci, vzývající Pannu Marii (nápis: „Útočiště hříšníků“) a vězňové ukovaní v žaláři, do něhož paprsky vnikají (nápis: „Potěšení zarmoucených“).

Kaple sv. Barbory. Obraz na *oltáři* maloval Ignác Raab. Po stranách stojí sochy sv. Kateřiny a sv. Lucie a nad stolem jsou dvě řezby ze života sv. Barbory. Nad svatostánkem spatřuje se obrázek sv. Doroty za sklem, památka to po P. Janu Neroviovi,

rektoru kolleje od roku 1650, jenž tuto světici obzvláštně ctil, a přimluvě její mnoho děkoval. Ve výklencích v kapli stojí sochy sv. Tekly, sv. Afry, sv. Agathy a sv. Anežky. Na klenbě vymalovány jsou dva jinotajné obrazy s biblickými průpovědmi: „Podpírejte mne kvítím, obklopte jablky,“ a „Květy mé jsou plody cti a šlechtnosti.“ V dlažbě leží náhrobní kámen s českým nápisem, že tu odpočívá rytíř Fridrich Leopold Věžník z Věžník na Chotějšanech, Bilkovicích a Jezeře, místodržící a podkomoří král. měst v Čechách, † 1663. Na pilíři visí nad klekátkem krásný obrázek sv. Filumeny na zlaté půdě. Byl sem v novější době darován. Před ním hořívá lampička.

Kaple sv. Františka Borgiaše, bývalá to sakristie, byla teprve r. 1717 upravena od ústavu Novoměstských šlechticů, jež si v ní i hrobku zřídily, která však jest prázdná. Dřevěný *oltář* má obraz sv. Františka Bor., klečícího před nejsv. Svátostí, dole sošku Panny Marie, a po stranách umělecké sochy blah. Karla Spinuly a blah. Petra Kanisia, které roku 1878 Ed. Veselý zhotovil. Blah. Spinula (či Spinola), rodem Pražan, syn z otce Vlacha hraběte Oktaviána Spinuly, a matky Češky, stal se Jesuitou, a působil po 20 let jako missionář mezi pohany v Japonsku, kde roku 1622 mučednickou smrtí ohněm podstoupil spolu s 21 jinými řeholníky. Zároveň stala byla vdova křesťanka Isabella i synáček její čtyřletý Ignác Giorgi, jež blah. Spinula byl pokřtil. Když zapálena hranice pod blah. Spinulou, pozdvihla Isabella synáčka Ignáce, aby viděl kněze, jenž jej pokřtil, a od něho požehnání dostal, ihned však stala jest, a po ní utracen mečem malý Ignác. Stalo se to u města Nangasaki. Krásná socha představuje bl. Spinulu, an levicí tiskne kříž k srdci, a pravicí žehná chlapečka Ignáce, u něhož leží meč. Druhá socha představuje blah. Petra Kanisia, zakladatele kolleje Klementinské, jenž roku 1597 ve švýcarském Frýburku zemřel, a roku 1864 v počet blahoslavenců vřaděn jest. Drží v ruce otevřený katechismus, a pravicí má nad českým žáčkem, jenž oděn jsa staročeským oblekem, s knihou v ruce u něho stojí. Na klenbě jest obraz sv. Františka Bor., vznášejícího se k nebi, a na pilíři visí obraz Spasitele se zavázanýma očima (prý od Skrěty).

Na straně evangelijní u hl. oltáře jest *kaple nejsv. Trojice*, zřízená od Martiniců, s 2 oltáři. *Oltář nejsv. Trojice* ozdoben jest pěkným obrazem nejsv. Trojice, pod kterou klečí sv. Ignác, přijímaje posláni k apoštolskému životu. Maloval jej Jan J. Heintsch. Nahoře jest mistrovský obrázek sv. Josefa, dole dřevěné kupení sv. Rodiny. Při severní zdi stojí *oltář sv. Jana Nep.*,

zřízený r. 1719 na místě sochy, která tu již před svatořečením jeho bývala. Nahoře spatřuje se novější obrázek sv. Antonína Pad., dole socha sv. Josefa (nová, z Mnichova), a po stranách stojí sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa. Naproti zdi jest ze dřeva velká skupina Kalvarie, totiž kříž missionářský, odpustkový, a sochy Panny Marie i sv. Jana ev., dále stojí tu 2 nové zpovědnice, a na zdi visí obraz, na němž pod Spasitelem, dobrým Pastýřem, spatřují se klečící Jesuité. Takových obrazů bývalo v chrámu někdy více. Klenbu pokazil jakýsi neumělý řemeslník nemotorným malováním.

Kaple sv. Františka Xav. Na oltáři z r. 1699 visí obraz umírajícího tohoto světce, a stojí bílé sochy japonských mučedníků z Tovaryšstva Ježíšova, ss. Pavla, Jana a Jakuba, i anděla. Na tomto oltáři bývají o vánocích jesličky. Ve výklencích jsou sochy sv. Ondřeje, sv. Jakuba a sv. Judy Tadeáše. Na klenbě spatřují se 2 obrazy: na jednom nese Spasitel kříž, a za ním jdou následovníci jeho s kříži (nápis: „Chce-li kdo přijíti za mnou, zapřij sebe sama, vezmi kříž svůj, a následuj mne“), na druhém spatřuje se Spasitel, a mučedník na kříži (nápis: „Mněž svět ukřižován jest a já světu“). Na pilíři visí tu pěkný obraz blahoslavené Anežky České od malíře Zapletala.

Kaple sv. Aloise. Na oltáři z umělého mramoru visí za sklem obraz sv. Aloise, po stranách jsou andělové a nad svatostánkem nalézá se sličný obrázek Panny Marie, matky dobré rady, malovaný r. 1882 v Římě. Ve výklencích stojí sochy sv. Petra, sv. Pavla, sv. Jáchyma. Na klenbě jsou dva obrázky ze života sv. Anny s nápisy: „Matka čisté panny“ a „Příklad čistého manželství“. Na stěně visí pěkný obraz blah. Petra Fabra, prvního kněze z Tovaryšstva Ježíšova, vrstevníka a přítele sv. Ignáce i sv. Františka Xav. Maloval jej r. 1872 Jan Umlauf ku slavnosti blahorečení tohoto kněze, jenž tu vylíčen, an klekaje, od anděla přijímá zprávu o svém povolání. V pozadí spatřuje se stádo, bylté Faber dříve pastýřem.

Kaple sv. Libora, biskupa, patrona proti nemoci kamenu. Na oltáři jest větší obraz tohoto světce, dole stojí ve skřínce pěkná nová soška sv. Václava a po stranách sochy sv. Stanislava Kostky, a sv. Františka Regis z Tovaryšstva. Ve výklencích jsou sochy sv. Veroniky, sv. Alžběty matky Jana Křt., sv. Anny a Bolestné Panny Marie. Na klenbě spatřují se 3 jinotajné obrázky, a na pilíři obraz sv. Františka Seraf.

Sakristie, zřízená r. 1716 od Šternberků, má krásné štukatérské ozdoby na klenbě, a nad klekátky obrázky sv. Ignáce a

sv. Františka Xav. Z dřívějších dob zachovaly se tu 3 draho-
cenné kalichy.

Ve věži visí 3 velké *zvony*, jichž soulad jest znamenitý. Největší „Ignác“ posvěcen byl r. 1688 od biskupa Dlouhoveského. Druhý „František Xav.“ s obrázky českých patronů, i třetí „Borgiáš Václav“ byly r. 1872 přelity. Ve věžičce sanktusové visí zvonek „Marie“.

Na levé boční kruchtě má *kongregace Panny Marie* svou *kapli* z roku 1883 s pěkným *oltářem* (obraz Panny Marie neposkvrněné), a obrazy sv. patronů českých na stěnách i na klenbě. Na pravé galerii jest *oltář sv. kříže*, v němž ukryta jest nejsv. Svátost ku potřebě nemocných vojinů v sousední nemocnici.



3. Kaple sv. Anny

v řeholním domě kongregace chudých školských sester pod ochranou Matky Boží v č. p. 530, 531—II.
v Ječné ulici.

Mezi nejutěšenější zjevy doby novější ve vlasti naší náleží vznik a rychlý rozkvět řehole školských sester, které nade všechny posavadní panenské řády v Čechách, vyučováním mládeže se zanášející, hned záhy vynikly tím, že upřímně přilnuly k jazyku českému. Zakladatelem znamenité této řeholní družiny byl prostý venkovský kněz, *Gabriel Schneider* (naroz. r. 1812 v Křemži), kaplan v Hiršově na Domažlicku. Dvě sestry v Hiršově, Anna a Teresie Schmiedpetrové, zdědivše po otci, obchodníku peřím, značné jmění, věnovaly je na radu kněze Schneidra ku zřízení ústavu pro vyučování dítek. Učitelky vybral si kněz ten ze spolku panen Hiršovských, a r. 1846 poslal dvě z nich do Štýrského Hradce, aby tam u školských sester třetího řádu sv. Františka vzdělaly se v potřebných vědomostech i v pravidlech života řeholního. Avšak po vypuknutí bouří r. 1848 vrátily se dívky ty, nejsouce ještě řeholicemi, a vyučovaly dále v Hiršově v oděvu světském. Kněz Schneider obrátil se potom r. 1849 do bavorského Mnichova na mateřinec školských sester a poslal do něho několik panen, aby tam vzdělány byly, avšak ani tu nepochodil, tak že později odvolal odtud 4 své kandidátky, z nichž dvě již nosily roucho řeholní, a rozhodl se, že zřídí v Čechách zvláštní mateřinec s noviciátem pro školské sestry. V té příčině nabízel školským sestrám třetího řádu sv. Františka ve Vídni, aby pře-

vzaly dům v Hiršově, ale nepořídil ničeho. Neunavený kněz ten psal nyní milosrdným sestrám v Štýrském Hradci a potom školním sestrám v Moravské Třebové, prose, aby se ujaly založení jeho, avšak i tehdaž byly snahy jeho marny. Tu rozhodl se J. Exc. *Jan Valerián Jirsík*, biskup Budějovický, horlivý podporovatel myšlének kněze Gabriele Schneidera, že založí *zvláštní českou kongregaci školských sester*, a již dne 15. srpna 1853, o svátku Nanebevzetí Panny Marie, konala se v Hiršově první slavnost obláčky novic a skládání řeholních slibů sester nové družiny této. Byla to výborná myšlénka, učiniti tuto novou kongregaci zcela neodvislou na cizích jakýchkoli panenských řeholích, neboť rychle rozkvétal mladičkový ústav Hiršovský; řeholních českých panen přibývalo, množilo se i dívek schovanek, tak že dům brzo nestačil více. Kněz Schneider ohlédal se proto po příhodnějším místě nadějného ústavu toho a koupil šťastně za 6000 zl. bývalý (r. 1813 zrušený) klášter Minoritů v Horažďevovicích, jež nákladně obnovil i s kostelem a upravil, tak že r. 1854 ústav sem přeložen byl. Od té doby jest řeholní dům Horažďevovický mateřincem celé této kongregace. Záhy nabízela mnohá města v Čechách sestrám svoje školy, kongregace se rozmáhala a čítá nyní 200 sester, které v 28 městech a obcích blahodárně jakožto pěstounky i učitelky v jeslích, opatrovnách, mateřských školkách, obecných i měšťanských a průmyslových školách a rozličných ústavech vychovávacích početně působí, jsouce všude velice oblíbeny a ctěny. Majíť sestry ty ústavy v *Horažďevovicích*, kdež jest mateřinec a vychovávací ústav, v *Hiršově*, v *Příbrami* (od r. 1855), v *Mnichově* u Mariánských Lázní (1856), v *Bystřici* u Nýrska (1856), v *Žlebích* u Čáslavi (1856), v *Hradci Králové* (školu od r. 1857, v ústavě hluchoněmých jsou od r. 1881), v *Karlových Varech* (1859), v *Heřmanově Městci* (1860), v *Novém Bydžově* (1860), v *Liberci* (1860), na *Kladně* (1863), v *Lokti* (1868), v *Krumlově* (1863), v *Domažlicích* (1870), v *Běstvě* (1871), v *Budějovicích* (školu, ústav hluchoněmých, opatrovnu), v *Nemyšli* u Tábora (1874), v *Obříství* (1874), v *Chrastí* (1877), v *Plzni* (1878), v *Sušici* (1878), v *Mariánských Lázních* (1880), v *Táboře* (1880), ve *Vysokém Mýtě* (1880), v *Chocni* (1883), v *Rychnově* (1883) a v *Praze*.

Knězi Schneiderovi záleželo velice na tom, aby sestry dostaly se za účelem učitelského vzdělání do Prahy, a dosáhl toho dosti brzo. Roku 1857 svěřil jim purkmistr Dr. Vaňka opatrovnu na Hrádku, a r. 1863 koupil pro kongregaci štědrým přispěním císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého a choti jeho Marie Anny

hostinský dům v Ječné ulici řečený „Apollo“ s velkou bývalou taneční síní, která upravena v kapli. Hned r. 1863 otevřely v tomto domě školní sestry hlavní českou dívčí školu. Aby kandidátky pro české školy vzdělány byly, pečoval kněz Schneider, jenž do Prahy se odstěhoval, o zřízení českého ústavu ku vzdělání učitelek v řeholním domě Pražském, kterýž přičiněním tehdejšího prelata scholastika Dra. Karla Pruchy r. 1866 otevřen byl. Zasloužilý zakladatel kongregace školských sester Gabriel Schneider, dokonav utvrzení této náboženské družiny, a doživ se utěšeného rozkvětu jejího, zemřel v Praze dne 15. února 1867 a pochován byl na Vyšehradě, kde vděčné sestry jemu náhrobník zřídily.

Roku 1870, kdy povstal nový c. k. český ústav ku vzdělání učitelek v Praze, vzdaly se školské sestry posavadního učitelského ústavu svého, avšak již r. 1877 zařídily si ve svém řeholním domě opět soukromý ústav učitelek s právem veřejnosti, jenž posud zde se nalézá. Vrchní představená kongregace sídlí v Horažďevovicích a bývá na 6 let volena. Duchovní záležitosti mateřince řídí superior *František Šmat*, spisovatel český. Ředitelem ústavu učitelek v řeholním domě u sv. Anny v Praze i katechetou jest *František Schönbeck*, spisovatel český, bývalý dlouholetý redaktor „Školníka“.

Nyní žije u sv. Anny 18 sester řeholnic, které tu mají pětitřídnou českou školu a vychovávací ústav pro dívky, kromě řečeného ústavu učitelek, v němž kromě kandidátek řeholních i jiné žáčky se vyučují.

Mimo ústav u sv. Anny bydlí posud 4 sestry v opatrovně na Hrádku v Podskalí, a r. 1881 převzaly sestry nový ústav u sv. Jana Nep. v Kateřinské ulici č. p. 580—II., zřízený k účelům spolku červeného kříže pro vycvičení ošetřovatelek nemocných zvláštním komitétem dám. Žijí tam 2 sestry.

V řeholním domě nalézá se krásná prostranná kaple sv. Anny, bývalá to tančírna. Oltář sv. Anny darován sem byl z chrámu sv. Víta (bývalý to oltář sv. Jana Kř.) a jest ozdoben novým obrazem sv. Anny, jež Josef Hellich maloval, a soškami Zachariáše i Alžběty, rodičů sv. Jana Kř. V slepých oknech na severní zdi jsou vkusné obrazy Krista Pána dítkám žehnajícího, sv. Josefa Kalasanckého, svaté Ludmily mladoučké sv. Václava vyučující (od Jos. Scheiwla), sv. Vincence z Pauly dítek se ujímajícího, a dvanáctiletého Ježíše v chrámu. Dole visí obrázky křížové cesty, a na kruchtě obraz sv. Anděla Strážce.

V této svatyni bývá každodenně pro řeholnice, jich scho-vanky, i žáčky mše sv. obětována.

Jest naděje, že výborná družina školských sester ještě utěšeněji ve vlasti naší rozkvetě, a ku zdaru katolické mládeže české působiti bude.*)

4. Kaple sv. Kříže

v Marianském ústavu kongregace dcer Božské lásky
v č. p. 527—II. v Ječné ulici.

Roku 1869 založena ve Vídni družina „dcer Božské lásky“, které po způsobu jiných podobných kongregací ve velkých městech vytkly si krásný účel, ujímati se z milosrdné lásky služebných děveček, aby dívky ty ušly nebezpečí, jemuž mnohá propadá, i aby dostalo se jim, pokud bez služby jsou, hmotného zaopatření i vyučování v ženských pracích a vzdělání náboženského. Později začaly sestry ujímati se i sirotek a dítek, jimž vychování poskytují. Zakladatelkou této kongregace jest nynější vrchní představená její *Františka Lechnerová*, sídlem v řeholním domě ve Vídni, kde i noviciát se nalézá. V krátké době tato družina rozkvetla tak, že nyní čítá již 220 sester a novic, které působí v řeholních domech ve Vídni, v *Breitenfurtu* u Vídne (kde jsou dva ústavy sester, totiž pro sestárlé a ku práci neschopné děvečky, i pro služky po nemoci okřívající), v *Pešti*, v *Bersenczi* i v *Toponě* v Uhrách, v *Sarajevě* bosenském (s 2 ústavy, pro chudé dítky, a pro vychování děvčat), v *Brně*, v *Jiřetíně* severočeském, a v *Praze*. Do Prahy přišly řeholnice ty r. 1881, a pomocí dobrodinců koupily dům č. p. 527—II., jež upravily si tak, že byla kaple v něm dne 6. července 1882 tehdejším velmistrem křížovníků Drem. Em. Schöblem církevně požehnána.

Řeholní tento dům čítá nyní 18 sester, z nichž některé stále po Čechách obcházejí, sbírajíce almužny na vydržování dobročinného Marianského ústavu svého, v kterém 40—50 děveček bezplatného vyučování v potřebných pracích, přístřeší i stravy a vzdělání v sv. náboženství požívají. Ačkoli ústav ten nedávno teprve vznikl, chová se v něm péčí sester již i 31 osiřelých děvčátek, a tudíž zasluhují řeholnice ty všestranné podpory.

V prvním patře jest z bývalé komnaty upravena vkusná kaple sv. Kříže, v níž každodenně mše sv. se slouží. Oltář v slohu románském daroval sem biskup Dr. Karel Prucha, velký dobro-

*) „Kongregace chudých školských sester“ (od Fr. Schönbecka) ve „Školníku“ r. 1878, i o sobě.

dílec ústavu. Na oltáři tom jest pěkná skupina kříže, Panny Marie, a sv. Jana ev. Na stěnách stojí Mnichovské sošky Srdce Pána Ježíše, sv. Josefa a Srdce Panny Marie, a visí obraz blah. Anežky České, malovaný od Jos. Hellicha, darovaný od biskupa Pruchy.



5. Kaple v sirotčinci sv. Jana Křtitele v Kateřinské ulici č. p. 466—II.

Sirotčinec sv. Jana Křt., založený r. 1773, nalézal se od r. 1781 v domě č. p. 936—II v Bredovské ulici, kde byla i prostranná kaple. Roku 1868 přeložen byl tento ústav do domu č. p. 466 - II v ulici Kateřinské, a zřízena tu spolu v přízemí *domácí kaple*, v níž bývá o všech zasvěcených dnech mše sv. sloužena. Ve svatynce té stojí prostý oltář s křížem. Obraz sv. Jana Křt. z oltáře někdejší kaple v Bredovské ulici visí v domě na chodbě. V ústavu tomto má nyní zaopatření 60 osiřelých hochů. Správu sirotčince, jenž značným jméním vládne, vede zvláštní ředitelstvo. Jest tu i pětiletá soukromá německá škola.



6. Kaple Nanebevzetí Panny Marie a sv. Václava ve věži Novoměstské radnice.

Někdy před r. 1374 vystavěna byla Novoměstská radnice na velkém tržišti, která však jen asi polovičku prostory nynějšího úředního domu zaujímal. V letech 1411 a 1412 byla radnice nákladně přestavěna. Zde udál se dne 30. července 1419 původem Jana Želivského a Jana Žižky krvavý výjev sházení konšelů z oken, jímž bouře husitské zahájeny byly.

Velká *nárožní věž* s obydlím hlásného byla teprve r. 1451 založena a ozdobena staročeským orlojem, jako věž radnice Staroměstské. Roku 1526 vystavěno nové ozdobné průčelí radnice s renaissančními štítky. Avšak v sobotu po Rozeslání sv. apoštolů, okolo 24. hodiny na orloji r. 1559 zapálen jest břídlíčový krov na věži bleskem, a oheň zkazil jej i orloj a veliký zvon, ačkoli tehdy byl silný liják a lidé pilně hasili. Jakýsi podnapilý tesař, Václav Tisslar, vběhl nahoru, a chtěl velkým zvonem na poplach zvoniti, avšak uhořel. Druhého dne z jitra byla ve vypálené věži

nalezena dvě holoubata, jež holubice krmila, a ta holoubata byla ukázána arciknížeti Ferdinandovi. Potom obnovena věž a r. 1565 dán do ní krásný velký zvon, jež Brikcí z Cimperka ze starého zničeného ulil. Zvonem tím bývalo při slavných příležitostech zvoněno, dávalo se znamení, kdy trh na velkém tržišti začínal, a při požárech zvonilo se na poplach. Nyní bije na něj hlásný celé hodiny, a velebný hlas jeho rozléhá se daleko po Novém Městě. Památný tento zvon má tyto latinské nápisy: „Demos-thenes. Obec bez zákonů, zákony bez moci výkonné, jsou jako zvon bez srdce, nepořídí ničeho, nemá-li síly ku potrestání zatvrzelců.“ „Zvon tento, r. 1559 bleskem zničený, nákladem rady a obce Nového města Pražského znova slit jest k obecnému účelu veřejného orloje s pomocí Boží od Brikcího, téhož města patricia, r. 1565.“ Pod obrazem nejsv. Trojice čte se ve verších: „Tebe, Boha trojosobného, nejvyššího, jediného, moře, země i končiny její a všeliké tvorstvo ctí a oznamují.“ Dále jest tu znak Novoměstský, totiž brána s dvěma věžemi, mezi nimiž stojí oděnc, máje v napřažené pravici meč, a nápis: „Bedřich císař, obležený ve hradě Vídeňském v Rakousích, byl od českého krále Jiřího, když Novoměstští Pražané bránu násilím otevřeli, r. 1476 (?) vysvobozen, a tento znak s věžemi i oděncem, třímajícím meč, radě i obci téhož města daroval.“ Na jiné straně čte se nápis: „Patero věcí svědčí, dobře-li či špatně obec zřízena jest: Chrám, dům to modlitby, radnice, škola, tržiště a orloj.“ Pod vyobrazením poprsí Ferdinanda I. jest nápis: „Ferdinand, z Boží milosti zvolený císař římský.“ Posléze jest tu latinské dvouverší od Martina Kuthena: „Zvon Bartolomějem slitý zahynul živlem ohnivým, ejhle však, kterak vnuk jeho Brikcí znova jej ulil.“

Když Ferdinand III. Novému městu po zapuzení Švédů znak rozmnožil, zasadili konšelé do zdi věže mezi průčelními okny mramorovou desku s tímto znakem a latinským dvouverším: „Za šťastného panování císaře Ferdinanda na památku věrnosti své Nové Město Pražské obdrželo.“ Tato deska spatřuje se tu posud.

Po obnovení katolické rady Nového města byla r. 1622 v prvním patře věže zřízena *kaple*, v níž každodenně, než páni do rady šli, pro ně mše sv. sloužena bývala. Kdykoli magistrát obnovován byl, skládali v této kapli magistrátní osoby do rukou cís. komisařů a král. místodržících přísahu věrnosti a vyznání katolické víry. Též úředníci obecní a nově přijatí měšťané přísahali zde před pány radními.

Dne 4. února 1640 shodil vichr věžičku i s cimbálem, která na slemení věžního krovu strměla. Po obnovení věžky byl nový

eimbál dne 12. září 1659 před chrámem Matky Boží Sněžné u kříže posvěcen a odtud od 705 hochů Novoměstských slavně k radnici vezen, kde hoši ti byli obdarováni, a některým potom dle staročeského zvyku na pamětnou metlami notně našleháno, z čehož diváci prý měli veselí, chlapci ti však při tom mnoho naříkali.

Roku 1784 spojil císař Josef II. města Pražská v jednu obec pod společným magistrátem, zasedajícím v radnici Staroměstské, a tak pozbyla staroslavná radnice Novoměstská svého účelu a významu. Roku 1806 byla budova ta větším dílem pobořena a na místě staré lepotvárné radnice vystavěn dům zemského trestního soudu v slohu velmi střízlivém. Ze staré radnice zachovala se však mohutná nárožní věž, kteráž posud náleží obci Pražské, a nejnověji důkladně obnovena byla. Stará *kaple* v prvním patře určena jest nyní ku službám Božím, které se v ní po všecky neděle a svátky konají pro vězně ve vyšetřovací vazbě při trestním soudu. Kaple osvětlena jest čtyřmi okny k jihu a východu, opatřenými pěkným mřížovím se znaky zemí koruny České. V kamenné pažbě pod okny jsou tyto latinské nápisy: „Slavné království České založeno roku 1086, dne 15. června o 19. hodině.“ (Téhož dne totiž byl první z panovníků českých, Vratislav II. u sv. Víta za krále korunován.) „Karel IV., císař římský, založil Nové město Pražské roku 1348, dne 30. března.“ „Věž tato založena (vystavěna) r. 1452 v sobotu před Květnou nedělí.“ „Dům tento, roku 1559 dne 15. července o hodině 24. ohněm zničený, obnoven r. 1561.“ Mezi jižními okny nalézá se zmíněný již mramorový znak z r. 1651, a mezi okny druhého patra zasazena jest pískovcová deska, nyní zcela obnovená, s gotickými ozdůbkami, pod nimiž spatřuje se starší znak Novoměstský.

Kaple má tvary novější a jest osvětlena 4 okny. Klenbu zdobí štukové pozlacené okrasy a uprostřed freskový obraz, znázorňující právo a spravedlnost. Svatyňka tato jest sice velice zanedbána, jeví však hojné stopy bývalé nádhery. Stěny jsou potaženy červenými, již zvetšelými damaškovými čalouny. Mezi okny při jižní zdi stojí *oltářík* slohu copového s obrazem na plátně, na němž spatřujeme Pannu Marii s Ježíškem, který podává prsten sv. Benediktu. Na dvou svícnech vyryt jest letopočet 1628 se zkráceným jménem císaře Ferdinanda II. Pozoruhodná jest pěkně řezaná socha Spasitele zbičovaného, stojící u okna na podstavci, práce to snad ze 14. století. Na západní zdi visí veliký obraz na plátně, na němž sv. Jiří se saní zápasící vylíčen jest. Na východní zdi visí mezi okny obraz Panny Marie svato-

Štěpánské s nápisem: „Zrcadlo spravedlnosti, oroduj za nás.“ Na zdi severní vynikají po obou stranách dveří podobizny císařovny Marie Teresie (s mladičkým Josefem), a Františka Lotrinského v životní velikosti na plátně malované. Pažba i vrátné dveří jsou dubové, uměle vykládané. Nad nimi stojí soška Spasitele zbičovaného s nápisem: „Kristus i největšího zločince, ač-li se vyznal, každou hodinu bez odkladu přijímá.“ V pažbě čte se pozlacený nápis: „Synové lidští, suďte spravedlivě!“ V západní zdi jest skříň, nad níž stojí soška sv. Jana Nep. na podstavci, kterýž má nápis: „Vypros nám, kdykoli tebe vzýváme, mlčenlivost!“ Jsou tu též malé varhánky, a v koutě stojí kazatelnička. Celá prostora přepažena jest krásně kovanou železnou mříží, kteráž někdy bohatě pozlacena bývala. Se stropu visí skleněný lustr. V kapli jest i mnoho sv. ostatků, na oltáři i na stěnách v rámcích.

Pod čalouny nalézá se český nápis, že tato kaple byla posvěcena ku poctivosti Nanebevzetí P. Marie a sv. Václava dne 12. listop. 1622 za spravování p. Sezimy hraběte z Vrtby a na Vrchotovicích i Janovičkách, hejtmana Nového města, Jana Hgnera z Reznfeldu rychtáře, Jana z Velechova primasa, a Zikmunda Kryturga, vrchního písaře, a to po obnovení katolické rady téhož Nového města Pražského.*)

7. Socha sv. Josefa před Novoměstskou radnicí.

Z četných někdejších kašen zbylo jich na prostranstvích Pražských jen několik, a mezi nimi kašna před věží Novoměstské radnice, ozdobená vysokým sloupem, na němž stojí socha sv. Josefa s Ježíškem. Pod sochou jsou 4 andílkové držící štítky s nápisy již zašlými. Na čtyřech stranách hlavice sloupu spatřují se znaky císařský, český, uherský a panovnické rodiny Habsburské. V čele, nad císařským orlem, jest znak Nového města Pražského. Na prsou orla jest písmeno „L“; bylté tento sloup zřízen Novoměstskou obcí za panování císaře Leopolda I. Vkusný tento památník byl nedávno nákladem obecním pěkně obnoven.

*) Tomkův Děj. Prahy II. 221. Prodrom. 582. Schaller. Topogr. Pr. IV. 272. Schottky Prag I. 384. Poselkyně I. 248. 252.

8. Socha Panny Marie Karlovské v Ječné ulici, před domy č. p. 529 a 530.

Stávalo se často, že mnozí v Praze nepovědomí venkovští poutníci, ubírající se do chrámu na Karlově, nevěděli, přišedše do Ječné ulice, kterou stranou bráti se mají, a bloudívali. Tomu chtěje odpomoci, vymohl si kanovník Karlovský Augustin Štička u Novoměstského primasa dovolení, aby směl dílem za své, dílem za peníze dobrodinců v Ječné ulici proti uličce, vedoucí odtud na Karlov, postaviti sochu Panny Marie Karlovské, která by poutníkům byla jako ukazovatelem cesty na Karlov. Socha zhotovená od Matěje Václava Jakla, rodem ze Sas, stála celkem 130 zl., a byla v létě r. 1720 postavena. Mělo se tehdy vůbec za to, že ji dal postaviti tehdejší místodržitel hrabě Černín ze slibu, ježž v nemoci byl učinil, ač kněz Augustin Štička a Novoměstský primátor bedlivě tím se tajili. Socha stojí podnes, jest však zba-
vena někdejší pozlacené záře.*)



*) Karla Navrátila Paměti Karlova str. 168.



VII.

Farní osada sv. Apolináře.

1. Kollegiátní a farní chrám sv. Apolináře na vrchu Větrníku (Větrově).

Sv. Apolinář (Apollináříš), učedník sv. apoštola Petra, od něhož na biskupství posvěcen byl, hlásal víru křesťanskou v městě Ravenně, kde množství pohanů obrátil a pokřtil. Modlářští kněží dali jej zbičovati, a když sv. biskup ten svou modlitbou vrátil zázračně vzácnému měšťanu Bonifácovi, jenž byl dlouho němý, opět řeč, a z dcery jeho zlého ducha vypudil, vzbouřili se pohané v Ravenně proti němu, zbičovali jej znova a přinutili, aby bosýma nohama po žhavém uhlí kráčel. Avšak to neublížilo světcí tomu, načež byl z města vyhnán. Skrýval se déle před nepřátely, a vzkřísil dceru jistého šlechtice, Rufinu. Tu jali jej znova pohané, a když nechtěl poslechnouti zákazu, aby víru křesťanskou hlásati přestal, mučili jej na skřipci, polévali vřelou vodou, tloukli kamenem do tváří, a uvrhli řetězy spoutaného do žaláře. Potom posadili ho na loď, která do vyhnanství odvézti jej měla. Loď rozkotala se na moři, sv. Apolinář zachránil se však, a dostal se až ku břehům Dunaje a do Thracie, kde ihned v pohanském chrámě bůžka Serapida zlý duch věštby vydávati přestal. Proto donutili pohané tamnější sv. biskupa, aby jinam odešel, on pak vrátil se do Ravenny, kde ihned uvězněn byl. V noci propustil jej ze žaláře setník, tajný to ctitel Kristův, jenž ho ostrážiti měl. Jakmile se to vyzradilo, pronásledovali žoldnéři sv. Apolináře, a dohonivše ho, ubili na cestě. Křesťané odnesli položivého světce do svého příbytku. Sedmého dne sv. Apolinář zemřel. Památka tohoto sv. mučedníka koná se 23. července. Na začátku

6. století vystavěn byl v městě Ravenně slavný chrám sv. Apolináře, jenž podnes jako umělecká památka stojí. *)

Staří Čechové ctili sv. Apolináře již počátkem 12. století, neboť r. 1118 založil kníže Bořivoj II. *chrám a kollegiátní kapitolu sv. Apolináře v Sadské* nedaleko Nymburka.

Na hoře *Větrníku* blíže Karlova na Novém městě Pražském stála jakási jinak neznámá *kaple sv. Jiljí*, vystavěná snad teprve po založení Nového města. K této kapli přenesl Karel IV. r. 1362 starou kollegiátní kapitolu ze Sadské, a na místo kaple budován na Větrníku nový *chrám sv. Apolináře*. Do Sadské uvedl k rozkazu císařovu arcibiskup Arnošt téhož r. 1362 řeholní kanovníky sv. Augustina. Kapitola sv. Apolináře podržela i v Praze starodávne nadání své, totiž statky, ležící většinou nedaleko Sadské, vyjma ovšem farní kostel v Sadské, jež Arnošt ku klášteru řeholních Augustiánů připojil. Probošta, děkana i kanovníky této kapitoly jmenoval arcibiskup. Kanovníků u sv. Apolináře bylo 9, krom nich ještě tu byli jich střídníci, sakristán a kněz zvoník, dohromady asi 24 duchovních. První probošt u sv. Apolináře po přenesení kapitoly ze Sadské r. 1362 není znám. *Probošti* známí byli: *Volkmar ze Švamberka* (1380), *Olbram ze Škvorce* (1389—1396, potom arcibiskup Pražský), *Václav* (1398), *Oldřich ze Strašecího* (1407—1435). *Z děkanů*: *Jan Kantor z Lito-myšle* (od r. 1367, † 1381) spolu kanovník sv.-Vítský, výběrčí příjmů komory papežské v Čechách a od r. 1367—1377 generální vikář arcibiskupa Jana Očka, jenž s oběma druhými gener. vikáři Jencem a Borešem vedl vyšetřování k vypátrání pravdy o obsahu artikulů, které proti Miličovi zadali faráři Pražští. *Václav z Radče*, kanovník sv.-Vítský a ředitel stavby hlavního chrámu, byl děkanem u sv. Apolináře od r. 1385—1409. *Z kanovníků* sluší uvést *Kuníka z Vaitmile* (1380—1382), příbuzného slavného Beneše, kanovníka sv.-Vítského.

Na půlnoční straně kostela, pod Větrníkem, stála *škola sv.-Apolinářská* (č. p. 437—II.) a od roku 1414—1418 jmenuje se Michal školmistr Apolinářský.

Sbor kanovníků u sv. Apolináře byl již v 14. století dosti úzce spojen s metropolitní kapitolou, ježto děkané a dílem i kanovníci Apolinářští bývali spolu členy této kapitoly.

Jednoho dne roku 1419 navštívil král Václav IV. se svým dvorem chrám sv. Apolináře. Před svatyní touto obstoupilo ho nenadále velké množství husitského lidu, v jehož jméně Mikuláš

*) Kuldův Církevní rok IV. 459.

z Husince, bývalý královský purkrabí na zámku Husi, požádal krále, aby dovolil přijímání pod obojí. Nemilý řečník byl hned na to vypověděn.*)

Při vzplanutí bouří husitských podlehl i kollegiátní kapitola sv. Apolináře útoku Husitů, avšak probošt, děkan i někteří kanovníci, jsouce zároveň členy kapitoly sv.-Vítské, našli na nějaký čas útočiště na pevném hrade Pražském, a potom v Žitavě, Olomouci a Plzni. Když husitští Pražané roku 1420 Vyšehrad obléhali, osadili též vrch sv. Apolináře branným lidem, a když téhož roku dne 2. května do Prahy Orebité přišli, vykázáno jim v boji proti Vyšehradu místo při kostele sv. Apolináře. V těch dobách osířela svatyně ta nadobro a ozývala se lomozem válečným. Zde proháněly se též divoké ženy Táborů, které od kláštera Slovanského až ku kostelu sv. Kateřiny kopaly k obraně Prahy hluboký příkop.

Statky kapitolní byly ve válkách rozsápány a sami Pražané uchvátili roku 1421 proboštský dvůr s chmelnicí v Ouněticích. Téhož roku 1421 zůstal z veškerého vyššího duchovenstva v Praze samojediný kanovník sv.-Apolinářský *Petr*, který však, jak se zdá, potom ku straně husitské se přidal.

Kapitola u sv. Apolináře schudla válkami tak, že vlastně *navždy zanikla*, neboť od té doby trvala již jen dle jména. Bylo sice potom ještě několik sv.-Apolinářských proboštů jmenováno, avšak ti jsou bez obrocí, byli spolu členové kapitoly sv.-Vítské, v níž výživu měli. Od roku 1435—1442 byl proboštem *Jan z Dubé*, po něm *Šimon z Nymburka* († 1448), *Václav z Třemošné* (1457), a mistr *Jordán z Tachova* (1492—1512), po němž i pouhý název proboštů této kapitoly navždy zanikl. Poněkud významnější byla *důstojnost děkana* u sv. Apolináře v této době, ježto jemu náležela správa kollegiátního kostela a postupem času jemu i některé statky kapitolní vráceny byly. Avšak stávalo se záhy, že král uděloval děkanství sv.-Apolinářské duchovním strany kališnické. Tak učinil poprvé roku 1472 Vladislav II., jmenovav děkanem kališníka mistra Václava z Vrbna, člena kolleje Karlovy, po jehožto odstoupení roku 1493 od krále ustanoven děkanem opět kališník, mistr Pavel Žatecký, rektor university a správce konsistoře pod-obojí († 1517).

Služby Boží zanikly v chrámu sv. Apolináře v bouřích husitských docela a nebyly ani potom v svatyni té konány, ježto

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 51. 242. 443. 418. III. 30. 77. (statky kapitolní), 149. 185. 311. 634. IV. 39. 47. 173. V. 164.

tu nebydleli žádní kněží. Proto nařídil král Vladislav II. r. 1498, aby děkan a kanovníci sv.-Apolinářští, žijící jakožto členové kapitoly metropolitní na Hradčanech, vydržovali při kostele sv. Apolináře *střídníka*, jenž by tu farní služby Boží konal. Roku 1503 vtělil Vladislav II. kapitolu sv.-Apolinářskou úplně ku kapitole metropolitní, což mělo až do znovuzřízení prestolu arcibiskupského trvati, avšak spojení to nemělo tehdáž vůbec žádného významu, poněvadž i nadál důstojnost i požitky děkanů sv.-Apolinářských dostávaly se duchovním kališnickým. Tudíž nastala jinde nevídaná nesrovnalost, že *byli dva děkani sv.-Apolinářští*: katolický, jenž bydlel u sv. Víta, nemaje ze své důstojnosti žádných požitků, a kališnický, jenž užíval statků, kollegiátnímu chrámu vrácených. Pouze okolo roku 1529 byl skutečným děkanem tohoto kostela katolík, sv.-Vítský kanovník *Jiří z Hradiště*, avšak potom opět jen kališníci důstojnosti té docházeli, a sice obyčejně administrátoři dolejší konsistoře.*)

Roku 1547 byli na hřbitově u sv. Apolináře pochováni Václav Pětipeský a Bernard Barchanec z Barchova, oba stavu rytířského, kteří při krvavém sněmu dne 22. srpna na Hradčanech pro vzpouru státi byli.**)

Okolo r. 1550 byl u sv. Apolináře kaplanem kališnický kněz *Jan Bechyňka*, jenž vydal spis český „Vidění mládence nemocného“, a krom toho rozličná česká pojednání obsahu mravoučného sepsal.

Král Vladislav II. vtělil r. 1503 kapitolu sv. Apolináře ku kapitole sv.-Vítské „až do znovuzřízení stolce arcibiskupského“, což i král Ludvík r. 1524 stvrdil. Avšak arcibiskup Antonín Brus přimlouval se r. 1572, aby Jindřichovi Dvorskému z Helfenburka, administrátoru dolejší konsistoře a spolu opatu na Slovanech, dáno bylo ku snazší výživě i děkanství u sv. Apolináře, což skutečně se stalo, tak sice, že z požitků tohoto obročí kromě administrátora též písařové jemu přidělení a sluha konsistorní výživu měli. Když Dvorský, mírný to a arcibiskupovi milý muž r. 1582 zemřel, žádala dolejší konsistoř arcibiskupa Martina Medka, aby děkanství to opět propůjčeno bylo novému administrátorovi kališnickému Václavu Benešovskému, avšak ten děkanství nedosáhl.***)

Roku 1599 daroval císař Rudolf II. kostel sv. Apolináře se vším jméním i všemi právy *Novoměstské radě Pražské* s tou pod-

*) Frind. Kirchengeschichte I. 261. III. 212. IV. 191—197. Dra. Borového Jednání konsistoře utrakv. 138. 185. 228.

**) Poselkyně I. 166.

***) Dra. Borového Antonín Brus str. 177. Martin Medek str. 72. 99. Jungmann. historie liter. str. 544.

mínkou, aby 1000 kop míšenských složila, chrám v dobrém stavu udržovala, i aby v něm služby Boží řádně se konaly. Z přebytku ročních příjmů zádušních měla Novoměstská obec vyzdvihnouti si špitál sv. Alžběty pod Vyšehradem. Darování to stalo se na žádost obce Novoměstské, která k němu pohnula císaře domnělými nároky svými na kostel ten, a císař svolil, aby to bylo do zemských desk zapsáno. Jelikož Novoměstská rada z členů nekatolických se skládala, byl tím chrám sv. Apolináře nadobro službám Božím katolickým odcizen, které ostatně již dávno před tím v něm přestaly.

Císař Ferdinand II. nařídil dne 22. května 1628, aby toto darování bylo v zemských deskách vymazáno, i aby kostel svatého Apolináře se vším příslušenstvím *vrácen byl kapitole sv.-Vítské*, čili děkanu sv.-Apolinářskému, členu této kapitoly. S kostelem tímto spojeny byly tehdaž právo farní a dominikální právo na Větrníku, jisté platy z některých vinic, a vesnice Biškovice, Vysočany, Satalice a Domašice. Z těchto požitků vznikla v kapitole sv.-Vítské zvláštní prebenda „*děkana sv.-Apolinářského*“, jejíž sbor kanovníků volil, a král potvrzoval. První děkan, *Eliáš Kolb z Kolumberka*, uveden ku sv. Apolináři od sv.-Vítského děkana Kašpara Arsena z Radbuzy dne 30. června 1628.*) Tak po dlouhé době chrám sv. Apolináře opět katolickou svatyní učiněn, a obnova aspoň důstojnost děkana někdejší kollegiální kapitoly, a pouze r. 1632, za vpádu Sasíků, uchwátíl na krátký čas nekatolický farář Jan Hertvicius kostel sv. Apolináře.

Jelikož ale sv.-Apolinářský děkan, jsa spolu kanovník metropolitní kapitoly, na Hradčanech bydlel, a povinnosti své v chrámu sv.-Vítském konal, ustanovila kapitola při chrámu sv. Apolináře r. 1679 stálého *vikáře* či střídníka jeho, aby tu farní služby Boží konal.

Dne 31. prosince 1670 shodil vítr věžičku na střeše kostela sv. Apolináře, a ta prorazila krov. Také oknům bylo velice ublíženo. Arcibiskup Matouš Sobek dal 3. ledna 1671 děkanovi tohoto kostela Janu Františku z Talmberka dovolení ku sbírání milodarů na opravu porouchaného chrámu. Téhož roku dali P. Gerard Lamormaini, M. Adam Mladota a P. Daniel Windt zhotoviti krásnou rytinu, představující uprostřed sv. biskupa Apolináře a po stranách výjevy ze života jeho, a věnovali obraz ten zmíněnému děkanovi Janu Fr. z Talmberka, jehož znak na dolní části rytiny se spatřuje. Vikář sv.-Apolinářský *Leopold Červenka* vydal roku 1697 českou poučnou knížku „*Vševěd snesitelný*“.

*) Pešinův Phosphorus. 99. 112.

V době obléhání Prahy od Prušáků r. 1757 obsadilo císařské vojsko Větrník, a mělo v kostele sv. Apolináře dílnu na hotovení nábojů, tudíž byl chrám ten znesvěcen. Prušáci porouchali zdi jeho kulemi dosti značně, tak že bylo potom třeba nákladných oprav, jež děkan Hrobčický provésti dal.

Roku 1784 prohlášen chrám sv. Apolináře znova farním, a vyměřena mu osada, do níž vpočteny domy stojící na právu a v obvodu zrušených farních a klášterních chrámů na Karlově a u sv. Kateřiny. Tudíž přeneseny na faru sv.-Apolinářskou i *matriky* těchto zrušených far, které tam posud v archivu se chovají. Jsou to *matriky Karlovske*: křtěných od r. 1660, křtěných, oddaných a zemřelých od r. 1733, a od r. 1771; *sv.-Kateřinské matriky* křtěných od r. 1731, a křtěných, oddaných i zemřelých od r. 1771. Později, totiž r. 1789 zřídil císař Josef II. v domě ku kostelu přiléhajícím nalezinec a porodnici, kteréžto ústavy bývaly dříve ve vlašském špitálu na Malé straně, a tudíž přeneseny na faru sv. Apolináře i *matriky*, jež duchovní správce *kaple sv. Karla Borrom.* při zmíněném špitále vedl. Jsou to matriky křtěných počna rokem 1719, zemřelých od r. 1719—1789, a oddaných od r. 1727—1789.

Farní *matriky kostela sv. Apolináře* začínají r. 1644 a jsou na počátku ozdobeny zmíněnou rytinou sv. Apolináře, r. 1671 vydanou.

Ze zrušeného chrámu Karlovského přenesen byl r. 1785 do kostela sv. Apolináře hlavní oltář. Když řeholníci Karlovští svůj klášter opustili, byl v času adventním *obraz Matky Boží Karlovske* i s rámem zaskleným z oltáře vyňat a s druhým menším obrazem, jak se pravilo, v noci potají od tehdejšího faráře sv.-Apolinářského přes vinici do farního chrámu odnesen. Dne 31. května 1820 požádalo šest měšťanů Pražských osobně císaře Františka I., tehdáž v Praze meškajícího, o navrácení památného toho obrazu chrámu Karlovskému, avšak byli odmrštěni. Opět žádal o vydání obrazu toho r. 1835 duchovní správce Karlovský, a churavci v chorobinci ku prosbě té se přidali, ale opět marně. Posléze pokoušeli se kněží Redemptoristé, tehdáž na Karlově sídlící, r. 1857, aby obraz Panny Marie Karlovske vrácen byl chrámu, jemuž původně náležel, a dle něhož se nazývá, avšak ani tehdáž k tomu nedošlo, obraz zůstal i nadál v chrámu sv. Apolináře.*)

*) Schallerova Topografie Prahy IV.41—47. Návratilovy Paměti Karlova 49. 65. Pamětní kniha fary sv.-Apolinářské.

V tomto století působil při kostele sv. Apolináře jakožto kaplan *Šebestián Šedivý* (naroz. 1802), spisovatel českých postních kázání (r. 1835) a modlitební knihy *Mariánské* (r. 1835).*)

Patronem farního chrámu jest kapitola sv.-Vítská. *Děkanem* při tomto kollegiálním kostele jest vždy jeden z mladších metropolitních kanovníků sv.-Vítských. Duchovní správu vede *osobní farář*, nyní Jos. Lonek, s jedním kooperátorem. *Osada* čítá asi 3670 katolíků. *Služby Boží* konají se ve farním chrámu jazykem českým.

Chrám sv. Apolináře vypíná se na východním ostrohu vrchu Větrníku, jenž třemi stranami dosti příkře nad okolí vystupuje. Z daleka již lze patřiti na gotickou budovu tu, která zejména na jižní straně pěknými stavitelskými tvary vyniká. V jihozápadním rohu stojí věž (dle některých teprve počátkem 15. století přistavěná) do polovice čtyrhenná, odtud osmihranná, s táhlými lomenými okénky a pěknou jehlancovitou střechou. Kostel skládá se z širší lodi o 5 klenbových oddílech (78 stop zdělí, 30 stop zšíří) a z užšího kůru se zakončením osmiúhelníku (42 stop zdělí, 22 stop zšíří). Všecka okna mají krásnou gotickou kružbu. Krov zachoval svůj starý příkrý tvar, věžička však, byvši r. 1670 větrem zničena, dostala potom tvar cibulovitý. Zvenčí jest budova ta již dosti sešlá. Vstupuje se do ní jediným severním portálem, jehož ostění zajímavě žlábkováno jest.

Uvnitř jest pozoruhodna křížová gotická klenba a kruchta, spočívající na pěkném pilíři. Veškeré nářadí kostelní pochází teprve z minulých století a nevyniká v ohledu uměleckém. Oltářů stojí tu pět.

Hlavní oltář sv. Apolináře zakrývá okna, čímž celý presbytěř dosti tmavý jest. Tento oltář dal zříditi v letech 1740—1744 Karlovský opat Tomáš Jan Brinke. Byl dokonán r. 1748 a ozdoben 12 pozlacenými sochami apoštolů i stkvostnými schránkami na sv. ostatky. Roku 1785 byl sem ze zrušeného chrámu Karlovského přenesen, avšak bez zmíněných relikviářů a ozdob sošnických, bezpochyby proto, že ozdoby ty do menšího kůru tohoto se nevešly. Po stranách stojí sochy čtyř evangelistů. Oltářní obraz sv. Apolináře, malovaný od Premonstráta Siarda Noseckého, jest nyní z větší části zakryt *památným obrazem Panny Marie Karlovské*. Maloval jej r. 1697 k žádosti řeholníka Karlovského Jana Dvořáka Malostranský měšťan malíř Jan Jiří Heintsch na plátně, chtěje znázorniti tajemství Slova tělem učiněného a ma-

*) Jungmann. Historie liter. str. 632.

teřství Panny Marie, ana se koří Synu v životě jejím vtělenému. Úcta k tomuto obrazu počala v chrámu na Karlově pobožností devítníkovou, a rozšiřovala se odtud velmi rychle po celé Praze i Čechách; lid hrnul se hromadně na Karlov, kolem obrazu zavěšováno z vděčnosti za vyslyšené modlitby množství zlatých a stříbrných obětí, rytin i maleb, vypodobňujících obdržené milosti, a mnoho světél rozžeháno. Během 9 let rozesláno přes 30.000 ocelorytin tohoto obrazu s modlitbou do všech krajin i do Říma, v chrámech Pražských i venkovských zřizovány oltáře s obrazy Panny Marie Karlovské, na veřejných místech stavěly se sochy, na domech malovaly se obrazy, sama císařovna Eleonora postavila obraz Panny Marie Karlovské ve své modlitebně ve Vídni, a zvláštní útočiště k obrazu tomu měly hned od počátku křesťanské matky, obětující před ním Matce Boží nemluvnátka svá.

Po osmi letech vznikl pro obraz ten spor. Arcibiskup hrabě Breuner považoval vyobrazení Panny Marie Karlovské za protibobyčejné, a zavedenou pobožností devítníkovou za nedovolenou, a nařídil r. 1705, aby obraz i ozdoby jeho byly odstraněny a obrázky s modlitbami zabaveny. Opat Jan Luňák snažil se dokázat, že obraz nic nového neobsahuje, a že podobná vyobrazení Matky Boží v Římě i jinde již ode dávna se nalézají. Když arcibiskup rozkaz svůj obnovil, utekl se opat ku generálu svého řádu do Říma, k místodržiteli českému, a k samému císaři Josefovi I., jemuž otisk obrazu poslal. Místodržitel podal potom své dobré zdání v této příčině v ten smysl, že obraz Panny Marie Karlovské jest příjemný, srdcejemný, a nejenom nic neslušného nemá, nýbrž úctu k Matce Boží oživuje. Posléze nařídil císař Josef I. r. 1706, aby obraz na svém místě ponechán byl, a tím ukončen spor ten.

Řeholníci Karlovští zapisovali pilně neobyčejné milosti, kterých lidé u obrazu toho na orodování Panny Marie došli. Roku 1743 navštívila císařovna Marie Teresie, když za příčinou korunovace v Praze dlela, kostel Karlovský, a před tímto obrazem klečíc, rod svůj do ochrany Panny Marie poručila. Drahocenné oběti, jimiž obraz ten ověšen byl, přilákaly r. 1756 zloděje, jenž v noci do chrámu se vloupal a jej okradl. Jiný zloděj, voják, jenž r. 1766 též za noční doby obraz oloupil, byl za to v Krči oběšen.

Nyní nemá památný obraz ten již žádných drahých ozdob více. Nalézá se na místě velmi nepříhodném, ruší souměr hlavního oltáře, zakrývá zadní obraz oltářní, a má nedostatečné osvětlení. Lid Pražský posud lne k němu něžnou úctou, obrazy Panny Marie Karlovské nalézají se v přemnohých chrámech i do-

mích v Čechách, a pobožnost devítníková, která se koná po devět neděl před svátky vánočními, zvláště oblíbenou u lidu písní „Tisíckrát buď pozdravena“, zavedena jest téměř ve všech farních kostelích Pražských. Posvátný obraz ten, dílo dobrého malíře Heintsche, byť i nerovnal se starým vyobrazením Matky Boží, vyniká co do stránky umělecké nad jiné obrazy ze století 17. a 18.

Na evang. straně hl. oltáře nalézá se ve zdi *svatostánek* s renaissanční pažbou a dvojími železnými dveřmi, památka to po kališnicích.

Na téže straně v presbytěři stojí *oltář sv. Kříže*, na němž nahoře vypodobněn Bůh Otec, a pod ním Spasitel na kříži se sochami obyčejnými. Za křížem spatřuje se na plátně obraz města Jerusalema. Dole na stole oltářním jest spanilý obrázek poprsí Panny Marie s nápisem kolem hlavy: „Ejhle dívka Páně“ v rámci mosazném, pozlaceném. Obraz ten pochází z Karlova, a byl sem r. 1785 přenesen. Má zajímavé dějiny. V Týnské uličce, u „černého slona“, bydlel na konci 17. věku malíř Monno, jenž po svých předcích zdědil tento obraz. Předkové jeho byli kupci a majíce obraz ten u veliké vážnosti, nosili jej s sebou na cestách po zemi i po moři. Jednou navštívil Monna slavný houslista Slavík, a spatřiv obraz, přistavil stolicí, aby jej políbil, avšak vzav převahu, zvrátil se. Pokusil se o to podruhé a potřetí, a zvrátil se opět, a zůstal omráčen na zemi ležeti. Zpamatovav se, vykonal sv. zpověď, a vrátiv se, políbil obraz beze všeho úrazu. Monno a žena jeho usnesli se nyní, že obraz ten darují tomu knězi, který by jim nejdříve v ústrety přišel. I stalo se, že k nim brzo přišel novosvěcenec Jan Václav Dvořák z Boru, kteréhož manželka malířova ve studiích živila, aby jim po své první mši sv. požehnání udělil. Tomuto knězi darovali obraz, on pak vstoupiv r. 1696 do kláštera na Karlově, zavěsil jej ve své jizbě, a měl jej v úctě. Roku 1697 dal se svolením opata Jana Luňáka dle něho na svůj náklad vymalovati od J. J. Heintsche větší památný obraz Panny Marie Karlovské. *) Pod tímto oltářem uschována jest rakev s kostmi tří řeholníků Karlovských, totiž opata Kašpara Čepla, a kněží Melichara Hofmanna i Ondřeje Kobra, zavražděných od protestantské luzy Pražské dne 15. února 1611. Jsou tu dvě celé lebky, jedna rozpoltná, a kosti. Rakvice z dubového dříví opatřena jest vypuklým víkem i zámkem, a uvnitř vyložena červenou látkou. Do kostela sv. Apolináře byla rakev ta přenesena r. 1785.

*) Navrátilovy Paměti Karlova str. 57—65.

Okna presbytěre mají malovaná skla, pod nimi jsou dřevěná poprsí sv. patronů českých, a na jižní stěně visí tu starší a pěkný obraz sv. rodiny.

Kazatelna pod vítězným obloukem stojící jest copová a má na stříšce sošku sv. Jana Nep.

V lodi na evangelijní straně stojí *oltář Narození Páně* s pěkným obrazem, menším obrázkem Panny Marie Pomocné ve štítu, a sochami sv. Ondřeje i sv. Mikuláše. Naproti, na epištolní straně, nalézá se *oltář čtrnácti sv. Pomocníků* s olejovým obrazem, menším obrazem Panny Marie ve štítu, a sochami sv. Václava i sv. Jana Nep.

Někdy stával na tomto místě oltář Staroboleslavské Matky Boží, jež zřídil děkan světící biskup Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé Vsi. Před oltářem pohřbil svou matku Juliánu rozenou Fremutovou ze Stropčic († 28. května 1671). Náhrobek její zadělán jest nyní kolmo v jižní zdi vedlé oltáře a nápis na něm dří, že zřídil jej matce své řečený hodnostář církevní, nad nápisem pak jsou 3 štítky s vypuklým obrázkem Staroboleslavské Matky Boží uprostřed, a se znaky šlechtických rodin Dlouhovesských z Dlouhé Vsi a Fremutů ze Stropčic po stranách.

U jižní zdi v lodi stojí *oltář sv. Jana Nepom.* s obrazem menší ceny a sochami sv. Víta i sv. Václava. Vedlé něho nalézá se vkusná cínová *křtitelnice* bez nápisu. Kropenka u dveří má letopočet 1671 vyrytý.

V lodi visí na stěnách pěkné obrazy: Bolestné Panny Marie (na severní zdi), dvanáctiletého Ježíše v chrámě (od Halwaxe) a ženy hříšnice před Kristem Pánem (na zdi jižní). Na prsení krucht jest pozlacené sousoší Nanebevzetí Panny Marie.

Varhany, ozdobené soškami sv. Václava a dvou andělů, pocházejí z roku 1768.

O svátcích vánočních bývají v kostele stavěny veliké jesličky z papíru a ze dřeva, které zřídil bývalý farář Frant. Simenec.

V *sakristii*, která ve věži se nalézá, visí 5 olejových obrazů.

Ve *věži* visí 3 zvony. Největší (Apolináře) dal roku 1767 uliti od zvonaře Jana Kühnera ze slibu děkan Jiří Englerth. Druhý (Marie) ulit byl roku 1671 od Mikuláše Löwa v Praze nákladem děkana Jana Frant. z Talmberka i Jana Ig. Dlouhovesského, tehdy již probošta sv.-Vítského. Třetí, nejmenší (Annu), ulil J. Kühner nákladem děkana Englertha roku 1767. Na věžičce sanktusové visí 2 malé zvonky bez nápisu.

K západnímu průčelí chrámu přiléhá rozsáhlá budova, nyní filiálka velkého ústavu choromyslných u sv. Kateřiny. Na tomto

místě stával někdy v 14. století dům kollegiální kapitoly. V 17. století zřízena tu budova, v níž nekněží mívali za vedení Jesuitů duchovní cvičení, až dům ten roku 1789 od císaře Josefa v ústav porodní upraven a rozšířen byl. Roku 1875 dáni jsou do něho choromyslní.

Okolí chrámu sv. Apolináře jest velmi opuštěno a liduprázdno.*)



2. Chrám Nanebevzetí Marie Panny a sv. Karla Velkého s bývalým král. klášteřem řeholních kanovníků Lateranských svatého Augustina, nyní při městském chorobinci, na vrchu Karlově.

Dvě léta po založení Nového města Pražského přikročil Karel IV. k novému, nad jiné znamenitému dílu, jímž město to velice zvelebeno bylo. Roku 1350, když slaveno milostivé léto, založil kostel a klášter kanovníků řádu sv. Augustina ku cti sv. Karla Vel. na hoře Karlově.

Otec vlasti veden byl k tomu založení těmito úmysly: Chtěl nejprve uctít památku svého patrona, sv. Karla Velkého, jehožto jméno dostal o biřmování ve Francii a po němž potom až do smrti se jmenoval. Krom toho zamýšlel panovník ten učiniti stavbou nového kláštera zbožnou nadací za své i svých rodičů krále Jana a Elišky Přemyslovny spasení, dále chtěl tím oslaviti milostivé léto, tehdaž na 50. rok ustanovené a poprvé slavené, a posléze měl i ten úmysl, aby i nejdlejší část Nového města založením nového kláštera oživena a zalidněna byla. Praha byla tehdaž středem svaté římskoněmecké říše, kde duchovní i světská knížata u dvoru císařského se sjížděla, a tu záleželo moudrému Karlu IV. velice na tom, aby císař Karel Velký, tehdaž v Němcích jako světec ctěný, byl i v tomto městě ctěn a vzýván. Navzájem šířil v říši německé známost a úctu sv. Václava, čehož nejstkvělejším pomníkem byl klášter a chrám řeholních kanovníků Lateranských, jež založil r. 1354 v rodišti Karla Vel. v Dolním Ingelheimě na Rýnu na počest sv. Václava a sv. Karla Velkého, výslovně ustanoviv, aby tam jen řeholníci ryzí Čechové znali „milého jazyka českého“ z kláštera Karlovského dosazováni byli.

*) Popis stavby kostela od Bernarda Gruebera ve Vídeňských Mittheilungen der k. k. Centraalkommission 1876. XXXI. Die Kirche des h. Apollinar am Windberge, von Anton Honsatko. Prag. 1834.

Nový klášter Pražský založil Karel IV. při zdi městské na půvabné výšině, odtud Karlovem nazývané, a sice na pozemcích, dříve dílem kapitole Vyšehradské, dílem řádu Johannitů náleževších. Položil sám dne 18. září 1350 s velkou slavností základní kámen ku klášteru a vydal dne 18. září téhož roku zakládací listinu, načež papež Klement VII. bullou r. 1352 zbožné toto založení potvrdil. Stavitel krásného tohoto chrámu a kláštera není nám známý. Slavnost posvěcení budovy dokončené dala se teprve r. 1377 u přítomnosti císaře Karla IV., syna jeho Václava a mnohých velmožů a vykonal ji arcibiskup Jan Očko s několika jinými biskupy. Nepochybně daroval tehdaž zbožný zakladatel novému klášteru 3 zuby z hlavy císaře Karla Velkého, které někdy r. 1349 obdržel od kapitoly v Cáchách, když za příčinou korunovace své druhé manželky Anny tam meškal, jakož i kůrní kápi téhož císaře, která potom na Karlově chována byla. Po slavnosti posvěcení chrámu vystrojil Karel IV. v novém klášteře svým hostům stkvostnou hostinu, po níž zůstavil klášteru darem zlaté a stříbrné stolní náčiní v ceně prý 100.000 dukátů.

Do kláštera Karlovského uvedl Karel *kanovníky řehole sv. Augustina*, bezpochyby z Francie, kde řeholníci ti měli mnoho kanonů, a kde je náš Karel za svého mládí byl poznal. Tito duchovní byli v 5. století přivedeni k basilice (hlavnímu chrámu) Lateranské v Římě, odkud potom obecně *Lateranští* sluli. V 15. století byli všickni řeholní kanovníci sv. Augustina prohlášeni za „*kongregaci sv. Salvatora*“ a uděleny jim tytéž výsady, jichž chrám Lateranský požíval, tudíž i právo exemce, jímž vyňati byli z právomocnosti a podřízenosti biskupů a poddání bezprostřední moci a ochraně Stolicе apoštolské.

V Čechách mimo klášter Karlovský vznikly tyto *kanonie Lateranských*: v Roudnici (r. 1333), v Jaroměři (1356), v Rokycanech (1362), v Sadské (r. 1362 po přeložení odtamtud do Prahy k sv. Apolináři kapitoly kollegiátní), v Třeboni (1366), v Landškrouně (1371), v Kostomlatech (1400), a v Borovanech (po r. 1455). Na Moravě měli kanonie ve Fulneku (1387), v Prostějově (1391), v Šternberku a v Olomouci, a v Kladště byli již od r. 1333.

Tyto kanonie byly na sobě neodvislé, majíce každá svého probošta neb opata. Mezi českými měla přednost Karlovská pro královské založení své, nazývána jsouc *arciopatstvem*. Řeholníci Lateranští nosili černý oděv, přes nějž na krku zavěšená dlouhá úzká páska bílé barvy napřed i nazad splývající a na levém boku do uzlu svázaná, odkud u lidu *pásnickáři* sluli. V chrámu nosili almucie a opati měli bired fialové barvy.

Ku zboží kláštera Karlovského náležely v různých dobách rozličné statky, pozemky, domy a platy vně i vnitř města, z nichž některé původního darování Karlova byly, některé později přibyly aneb zase ubyly. Koncem 14. věku činily příjmy a požitky kláštera asi 90 hřiven stříbra. Ku kanonii Karlovské slušelo *probošství v Dolním Ingelheimě*, zřízené původně pro 4 řeholníky národnosti české z Karlova, kteréž teprve v třicetileté válce zaniklo, dále podací kostela sv. Jiljí v Podbezdězí, též nějaký čas v blízké Bělé, dále v Lysé, na Prosíku (jakési probošství kanonii Karlovské podřízené, avšak jen na krátko), v Teplišovicích a v Michelsdorfu (od 17. století). Kromě statků venkovských měl klášter v Praze rozsáhlé vinice a domky na blízku na Bojišti a na stráni Karlovské k potoku Botiči.

Karel IV. vymohl opatům Karlovským právo pontifikací a roku 1356 učinil je *stálými almužníky král. dvora českého*. Jsouce visitátoři v Ingelheimu a majíce právo dosazovati tam probošty, zvali se Karlovští opati archimandrity neb arcioPATY.

Původně osadil prý Karel IV. klášter Karlovský 30 kanovníky. Roku 1400 bylo v něm 10 kněží a 3 jahnové, avšak již roku 1416 byl tu nedostatek řeholníků, tak že kanonie dobrovolně zřekla se podacího a zboží na Prosíku a ve Vysočanech. Klášterní budova byla původně na způsob tvrze ohrazena zdí. Řeholníci užívali zprvu společného příbytku, až roku 1379 jim dovoleno, aby každý zvláštní jizbu měl.

Roku 1402 hnízdilo v okolí Karlovského kláštera tovaryšstvo 12 lupičů, kteří svého hejtmana měli, až zjímání byli.

Opati jsou pouze dle jména a neúplně známi na Karlově tito: Antonín (1358—1363), Prokop (1376—1407), Matěj (1411—1421). Kromě opata byli v klášteře převor, sakristan a kantor. Řeholníci Karlovští konali jakožto faráři duchovní správu při kostelích již uvedených, které ku kanonii přivtěleny byly.*)

Dne 3. června, v pondělí po nejsv. Trojici r. 1420 obořil se lid husitský na klášter Karlovský, vypudil odtud řeholníky a poplenil i zapálil jej.

Z vypuzených řeholníků Karlovských octli se roku 1421 dva na Ojvíně u Žitavy.

Slavná kanonie tato válkami husitskými velice utrpěla. Opat Jan II. (1457—asi do 1472) nemohl do Ingelheimu poslati probošta ze svého kláštera, v němž kněží se nedostávalo, a byl nucen navštívit r. 1464 kanonii Kladskou a hledati tam probošta.

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 16. 23. III. 414. V. 218.

Lepší časy nastaly klášteru za opata *Matouše*, který žil za krále Vladislava II., jehož důvěrným rádcem byl. Nákladem téhož krále i choti jeho Anny byl tehdáž chrám obnoven, při čemž dostalo se oknům nových kružeb a maleb na skle, z nichž podnes dvě zde se nalézají. Po dokonané opravě vysvětil chrám již podruhé dne 25. září 1498 Jan biskup Simbalienský na počest Navštívení Panny Marie. Opat *Kašpar* (okolo roku 1522) vymohl od krále Ludvíka potvrzení privileji klášterních, avšak kanonie sotva tehdáž živořila, nebo po smrti opata *Jana III.* (1538) požádán pan Petr z Růže, aby jí opatřil opata z kláštera Třeboňského, což on učinil, vyžádav na Karlov *Melichara Šumperského*, který však špatně hospodařiv, již za rok odešel. Roku 1540 nebylo na Karlově ani opata, ani řeholníků a kostel spravoval kanovník sv.-Vítský. Následovali opati *Prokop II.* († 1544), *Mikuláš I.* (ještě roku 1559), jenž od císaře Ferdinanda I. r. 1556 obdržel pustý tehdáž kostel někdy Servitů na Botíči se vším příslušenstvím, a *Mikuláš II.* (1563). Opat *Mikuláš III. šlechtic z Vencu* přišel na Karlov z Ingelheimu a získal si roku 1575 velkou zásluhu o zvelebení chrámu. Po něm následoval *Ondřej*, potom zase řeholník z Ingelheimu, *Jindřich*, dále již za císaře Rudolfa II. *Jan IV. Mír* († 1604), a po něm *Michal Vinkler* († 1609).

V 16. století bylo proboštství Ingelheimské od kanonie Karlovské odňato, která tím velmi zchudla. Došloť posléze tak daleko, že pro nedostatek řeholníků dva opati Karlovští dosazení byli z Ingelheimu, čímž jaksí bývalý poměr obou těchto klášterů se zvrátil.*) Později sice ujednáno, že Ingelheim opět dle původního nadání s Karlovem se spojí a řeholníky odtud osadí, avšak proboštství tamnější držel urputně falckrabí Bavorský a posléze byl klášter ten mírem Vestfálským kanonii Karlovské navždy odcizen.

Opat *Kašpar Čepl* (od r. 1610) stal se v osudný den masopustní 15. února 1611 se svými bratřími *obětí krvelačné protestantské luzy Pražské*. Divoši ti přihnali se na Karlov a jali se tu hrozně řádit. Opata zastihli dle jedněch v refektáři, dle jiných na hřbitově, usekali mu ruce i nohy, stáhli kůži s hlavy, rozpoltili lebku, a hanebně, po způsobu Turků, zohavivše ho, posmívali se, a to nejen mužové, ale i surové ženy. Převora *Melichara Hofmanna* zavraždili v kostele, řeholníka *Ondřeje Kobra* utrápili na klášterní chodbě. Potom opili se surovci ti vínem, vydrancovali kanonii, zkazili vzácnou knihovnu i archiv, a dali se do bourání klášterní střechy a zvonice při kostele, kterou do polovice moty-

*) Dra. Borového Ant. Brus str. 159.

kami rozkopali, a z níž zvony vyhodili a rozbili. V kostele zničili okna a posvátná náčiní i roucha pokradli a odnesli. Starý obrázek znázorňuje ohavnosti, jež vztekla ta chátka na Karlově tropila. Tu vyobrazení jsou i někteří řeholníci, kteří na věžičku kostela utekli, odkud jeden dolů se kácí, což však, jak se zdá, nestalo se na Karlově (aspoň o tom neděje se nikde zmínka), nýbrž u Matky Boží Sněžné.

Po této hrozné události převzal správu zpustošeného a opuštěného kláštera v srpnu prozatím Zderazský probošt Řehoř Link. Novoměstský úřad šestipanský dopídiv se některých, z kostela ukradených věcí, vrátil mu je. Link vystavěl znova zvonici, opatřil nové zvony, okna ozdobil novým sklem a dal chrám církevně usmířiti, při čemž mu nepochybně dáno názvu Nanebevzetí Panny Marie.

Roku 1613 stal se tu opatem *Augustin Müller* a po brzké smrti jeho r. 1614 ustanoven papežskou dispensí instalovaným opatem Karlovským zmíněný již *Řehoř Link*, kněz řádu Božehrobců na Zderaze, jenž snažil se, hospodářský stav kanonie zlepšiti. Roku 1626 byl mu odňat kostelík na Botíči, jenž opět Servitům se dostal. Po smrti tohoto obětavého muže (1627) převzal správu opatství kanovník Augustián z Olomouce *Vavřinec Virčkovský z Palmberku*, který již od r. 1622 spravoval faru sv.-Štěpánskou. Pro nedostatek domácích řeholníků stal se na Karlově r. 1629 opatem, kde však byla velká bída. Virčkovský domáhal se horlivě odcizených kanonií statků i platů, a obnovil zpustošené kláštery řádu svého v Třeboni a Borovanech. Po smrti jeho 1637 byl na Karlově opatem *Václav Hibel* (až 1640), potom r. 1640 učiněn od císaře Ferdinanda III. administrátorem opatství *Jan Zlatouš Šrepl ze Šreplsberku*, bývalý cis. sudí Novoměstský, jenž po úmrtí své manželky knězem se stal. Avšak nedostál slibu svému, jímž císaři se zavázal, že vezme řeholní roucho a nové řeholníky přijímati bude. Tehdáž bylo vůbec na Karlově velmi smutno, byltě Šrepl od r. 1640—1651 samojediný kněz a obyvatel kláštera toho, jehož budovy krom toho ve válečných letech 1631, 1639 a 1648 velkou zkázu vzaly stojíce těsně u hradby městské na výšině vysazené a sloužíce obrancům Prahy k účelům vojenským za skladiště a strážnici.

Obnovitelem kanonie stal se opat *Isidor de Croce*, rodem Španěl, dříve voják, potom řeholní bratr kuchtík u Karmelitánů u sv. Havla na Starém městě, na to řeholník v Emausích, a posléze papežskou dispensí od císaře Ferdinanda III. ustanoven r. 1651 opatem na Karlově. Zprvu nemohl ani v pustém klášteře

bydleti, maje od r. 1651—1658 bídné přístřeší v blízké chatrči, avšak pomocí španělských šlechticů a příspěvky ze solní pokladny vystavěl v těchto letech novou budovu klášterní těsně u chrámu, v podobě čtverce, a i zvláštní (starou) prelaturu, načež obnovil r. 1660 i zanedbaný kostel. Za něho vzrostl počet řeholníků Karlovských až na 19, počet to v klášteře tom již od doby Karla IV. nevídaný. Odcizených klášterních statků domáhal se, a koupí nových nabýval. Za něho začalo však nevkusné upravování a přepřihování starožitného chrámu copovými ozdobami. Roku 1676 vystavěl uprostřed chrámové lodi purkrabí Bernard Ignác Martinic *kapli Panny Marie Cellenské*, do níž potom slavně přenesena socha Mariánská, kterou týž šlechtic ze Štýrska přinesl. V té době (r. 1676) povstalo tu bratrstvo sv. Libora, jež potom znamenitě rozkvetlo. Slavný Isidor de Croce zemřev r. 1681 jako kmet 81letý, byl v kostele Karlovském pochován. Nástupce jeho *Jiří Ignác Jurečko*, rodem Slezan (do r. 1684) byl první opat z řeholníků domácích zvolený. Přistavěl k severnímu portálu kostela sínec. Za opata *Jana Vác. Luňáka* (do r. 1712) zřízen byl r. 1697 velice potom ctěný *obraz Panny Marie Karlovské*, před kterým začala konati se pobožnost devítníková, k níž lid Pražský záhy přilnul. Pobožnost ta, k níž podnět dal řeholník Jan Václ. Dvořák, děla se na počest tajemství vtělení Syna Božího. Konala se o 9 nedělích (velký devítník) a v 9 dnech (malý devítník), hod Boží vánoční předcházejících, a sice kázáním, slavnou mší sv. a přijímáním sv. svátostí. Věřící získali, účastníci se této pobožnosti, zvláštní milosti církevní. Řeholníci vydali k ní spis „Devítidenní sv.-Karlovská pobožnost“ (později r. 1715 „Pobožnost v Praze na Karlově“).

Nového zvelebení dostalo se Karlovu stavbou *Betlemské jeskyně a svatých schodů* v letech 1708—1711, ač pohříchu přístavky těmi památná budova chrámová velkou vzala pohromu. Hned r. 1712 vydána tiskem „Vroucí pobožnost sv. schodů“, která potom častěji (posléze r. 1864) znova tištěna byla. Opat *Luňák* nalezl r. 1697 rakev s kostmi řeholníků r. 1611 umučených a uložil je na zjevném místě oltáříku v presbytěři. Opat *Řehoř Samuel Otčenášek*, rodem z Telče († 1724), vystavěl novou prelaturu a pokračoval v copovém upravování chrámu, jemuž dostalo se nyní báňovité střechy s 3 cibulovitými věžemi. Po smrti nástupce jeho *Aleše Jos. Hamáka* († 1729) nastoupil opat *Tomáš Jan Brinke*, jehož péčí kanonie netušeně rozkvetla. V letech 1733—1740 vystavěl novou kruchtu v kostele, založil v podkruchtí dvě kaple Srdce Panny Marie a Cellenskou, do níž přenesena

socha někdy purkrabím Martinicem darovaná (1737). Kaple Cellenská, někdy za opata Isidora de Cruce uprostřed lodi vystavěná a chrám velice hyzdící, byla odstraněna. Aby panoval v chrámu copový soulad, postavil opat Brinke u sv. schodů pod pavlač sloupy, přizpůsobil i severní portál podobným nevkušem a zohyždil takto gotickou tu budovu nesmírně. Dal též kostel bohatě vymalovati a na gotickou klenbu copové kudrlinky ze sádry nalepiti. Roku 1740 vyzdvihl kosti umučených řeholníků a uložil je pod hl. oltářem. Roku 1741 postavil na zeď klášterní vinice v ulici ku Karlovu vedoucí 6 soch svatých. Pozoruhodno jest, že dne 18. února 1739 učinila kapitola Karlovská toto pamětihodné ustanovení: „aby do kláštera jen utrakvisté českého a německého jazyka znalí a jen Čechové rodem přijímáni byli, nižádný však národnosti cizí, jenž by v Čechách nebyl zrozen; a sice proto, poněvadž cizinci v kanonii mezi bratřími vždy sváry činívali, a na místě vděku, že jim přístřeší popřáno, národem českým nad míru povrhují a jemu hanbu činí, a buď málo neb nic pracovati nechtíce pro obecné dobro neužiteční jsou“. Po smrti opata Brinke, jenž kanonii i hmotně povznesl, zvolen opatem r. 1744 *Tomáš Jos. Girt*, rodem Pražan, který pro obležení Prahy od Francouzů byl instalován ve Volyni. Sepsal r. 1739 český spis: „Radostné narození královny nebes Marie“, a r. 1750 dal opatřiti střechu klášterního kostela hodinami. Od r. 1751—1760 byl opatem *Josef Vác. Poklop*, za něhož na Karlov těžké rány doléhaly. Na den sv. Vojtěcha r. 1755 vyšel v kanonii nepozorností kominíků oheň, jenž zničil střechy na klášteře i kostele, též střechu nad sv. schody a zvony, které po plenění r. 1611 znova zhotoveny byly, dále nové hodiny na střeše i některé sochy v chrámu. Sotva r. 1756 na kostel a klášter nové střechy dány byly, octl se Karlov ještě ve větším nebezpečí, když Praha r. 1757 od Prusáků obležena byla. Nepřátelé rozestavili na blízkém pvrší Michelském svoje děla, a jako všude jinde, stříleli i odtud zvlášť proti kostelům, zejména proti chrámu Karlovskému. Tehdáž padlo na klášter ten 436 (dle jiných 807) ohnivých čtyřadvacetiliberních kulí, jimiž klenba chrámu na více místech zprorážena a střechy padesátkrát zapáleny byly, ač na štěstí oheň vždy uhasen. Podnes spatřují se ve zdech kostela pruské koule z tohoto obležení. V klášteře uhostil se Karel Lotrinský s důstojníky svými a na vinicích pod kanonií tábořilo císařské vojsko. Opat Poklop s ostatními kněžími odstěhoval se z Prahy, zanechav v klášteře pouze 2 řeholníky, totiž kuchaře, jenž v době bombardování města celé dny kdesi v skrýši s růžencem se scho-

vával a kněze Augustina, potomního opata, který v noci pod schody se ukrýval, nejsa ani tam bezpečen před kulemi nepřátelskými. Na památku tohoto obležení dal potom opat Poklop v refektáři vymalovati všecky hosty, kteří zde tehdáž bydleli, i jak z bídy na stole jen kus koňského masa mívali.

Od r. 1760—1770 byl opatem *Karel Procházka*, rodem Pražan, a po něm *Augustin Jan Nep. Paukert*, rodem z Ústí nad Orlicí, jenž se dožil smutného konce staroslavné kanonie Karlovské.

Název chrámu Karlovského byl: „cís. král. opatský kollegiátní a farní kostel Panny Marie a sv. Karla Vel., císaře a vyznavače, kanovníků řeholních exemptní kongregace sv. Salvatora Lateranské sv. Augustina na Karlově na Novém městě Pražském“. Od r. 1743 přestali řeholníci Karlovští nazývati chrám svůj „kollegiátním“, a r. 1766 zrušena po dlouhém sporu jich exemce, a odtud byli podrobeni obyčejnému dozoru arcibiskupských visitatorů.

S chrámem Karlovským spojeny byly *právo farní a právomocnost dominikální*, jež hraničily s farami a právy Augustiánů u sv. Kateřiny a kostela sv. Apolináře. Obvod Karlovský měl svého rychtáře, byl však jen skromný. Farní duchovní správu konal jmenem opatovým *administrator*.

Znak opatů Karlovských měl nad štítem opatskou berlu a mitru. Hoření část štítu přeložena byla modrým příčným břevnem, na němž spatřovala se hlava císaře Karla Vel. v zlaté záři. Dolení díl štítu byl rozdělen ve dvě pole, v nichž v levém půl černého orla, a v pravém černém tři zlaté košíky na chléb vyznačeny byly. Nejdoleji v cípu štítu spatřovaly se tři zlaté francouzské lilie v modrém poli, kteréžto věci svůj význam měly. Francouzské lilie poukazovaly k tomu, že první řeholníci Karlovští z Francie přišli, černý orel značil císaře Karla IV., zakladatele kanonie, zlaté košíky na chléb znamenaly královský almuženský úřad opatů, a hlava císaře Karla Vel. hlásala prvotní zasvěcení chrámu toho na počest tohoto vladaře.

Po opatovi následoval až do r. 1715 v důstojnosti *převor*. Od r. 1715 místo převorů bývali v kanonii *děkani*, kteří vládli zvláštní pečeti konventní a záležitosti kostela i veškerého hospodářství v domě i mimo dům řídili. Po děkanovi byl v klášteře senior a subsenior, krom nich jmenují se tu professoři filosofie a korrepetitoři bohosloví. Záležitosti klášterní vyřizovaly se v *kapitole*, která pravidelně každého čtvrtletí o suchých dnech se odvívala.

Kanonie Karlovská bývala po všecky doby česká a jen krátký čas měla několik údů z ciziny, kteří nedobrou pověst tu

zanechali. Jinak byla v klášteře kázeň dobrá a řeholníci těšili se oblibě a přízni katolického lidu českého.

V 18. století náleželo kanonii Karlovské toto *zboží*: Panský svobodný statek *Dektary* v okrese nyní Brandýsském n. L., koupený r. 1699, kde opat měl zámeček (prelaturu). Statek *Veliká ves* (Michelsdorf) na saské hranici v kraji Žateckém (od r. 1660), kde klášter r. 1739 vystavěl kostel sv. Jakuba, v němž opat Girt pohřben byl. Vně města Prahy náležely klášteru *vinice a zahrady* Karlovské, malá Gregorka, velká Tomáška a Koželužka, platy na některých jiných vinicích i domech a na některých statcích venkovských.

Chrám Karlovský byl ode dávna *milým cílem četných poutníků*. Kanonie snažila se v 17. a 18. století učiniti zde *českou Palestinu*. Malbou, řezbou i stavbami znázorněny tu tajemstvíplné události ze života Syna Božího a Marie Panny. Byly tu Betlem, sv. schody, žalář Kristův, a hrob Panny Marie. Potok Botíč mezi Karlovem a Vyšehradem se vinoucí nazýván od řeholníků Cedronem.

Bratrstva na Karlově byla: *Bratrstvo sv. Libora*, patrona proti nemoci kamene, které r. 1676 vzniklo. Dosáhlo r. 1702 plnomocných odpustků a mělo své zvláštní pobožnosti. *Bratrstvo nejsv. Srdce Panny Marie*, jež počalo r. 1727 a svoje pobožnosti konalo v kapli téhož jména. *Pohřební bratrstvo Karlovské*, jinak Karlovská jednota z lásky k bližnímu ku prospěchu vdov a sirotků.

V chrámu chovaly se mnohé sv. ostatky a stkvosty, zejména kůrní kápě sv. Karla Vel. (ještě r. 1634) a královský háv Karla IV. (ještě r. 1735).

V době letní přicházela každoročně na Karlov z Čech, Moravy a Slezska hojná processí, denně třeba po třech, tak že 14 až 16 zpovědníků 7 až 8 hodin každodenně sv. zpověď tu slyšeli. Nade všecky pobožnosti v kostele tom oblíbena a čteně navštěvována bývala zmíněná již pobožnost devítníková.

Poslední opat Karlovský Augustin Jan Nep. Paukrt splácel dluhy, vzrostlé za nehod válečných, a upravil hospodářské poměry kláštera. Řeholníci Karlovští doufali do poslední chvíle, že šťastně uniknou ranám, které tehdaž na mnohé jiné kláštery české doléhaly, avšak klamali se. Dne 1. května 1784 vydán císařský dekret, jímž *staroslavná kanonie Karlovská zrušena byla*. Císařská komise, dostavivši se do kláštera, svolala všecky řeholníky počtem 11 i s opatem, přečtla zrušovací dekret a nařídila, že od toho okamžiku veškeré zboží klášterní náleží náboženské matici. Na to musili řeholníci složiti přísahu, což ovšem s vnitřním bolem, chvějícím se hlasem a se slzami v očích činili, že o veškerém zboží svědomitě povědí. Řeholníkům pokynuto, že ještě do půl

léta v klášteře jako nájemníci v cizím domě býti mohou. Dočkali se tu v té době smutného zničení klášterního archivu a knihovny. Opat Paukert chtěl svými vlastními penězi koupiti knihovnu, avšak bylo mu to odepřeno. Rukopisy archivu a s části knihy přeneseny do universitní bibliotéky, s větší částí prodány však Židům, kteří přiběhše ku klášteru se hašteřili, a drahocenné knihy na mnohých vozích odvážejíce, jimi po cestě trousili. Opat Paukert hledě na to z okna, byl ze zármutku raněn mrtvicí, po níž zotaviv se, až do smrti chybne mluvil.

Konečně nadešel *osudný den žalostného roschodu*. Bylo to v pátek dne 11. listopadu 1785. Řeholníci konali v nevýslovném žalu a pláči poslední služby Boží. Věřící lid sběhl se v neobyčejném počtu do staroslavného chrámu. Věděl zajisté, cítil a plakal s řeholníky, že přiložena sekera, aby podřato bylo starobylé založení Otce vlasti Karla IV. Ve velebné svatyni, při níž řehole sv. Augustina 435 let Bohu sloužila, dozněl toho dne poslední hlahol modliteb.

Posledníkráte zasedli vypovědění řeholníci ku společnému obědu. Opat každého políbiv, s pláčem mnohým podal bratrům každému na památku stříbrnou tabatěrku. Rozešli se po různu a dostali výslužné. Opat Paukert ubytoval se se svým ceremonářem v starém Ungeltě, později odjel do svého rodiště Ústí nad Orlicí, kde přijat byl slavně. Zemřel 16. prosince 1791 ve farní budově v Lipchavě a byl tam pochován, a podnes nalézá se tam prostý náhrobní kámen jeho bez nápisu.

Veškeré zboží kanonie se prodalo. Kostel byl dne 11. listopadu 1785 odsvěcen. Náčiní z něho s části rozebráno a do jiných chrámů dáno, s části rozprodáno, při čemž židovským kupcům dávána přednost. Hlavní oltář přenesen do kostela sv. Apolináře, kamo tamnější farář o své ujmě v noci odnesl i obraz Matky Boží Karlovské a jiný památný obraz Mariánský. Také rakev s kostmi řeholníků r. 1611 zavražděných odnesena ku sv. Apolináři. Zvony prodány r. 1786 v dražbě. Bratrstva Karlovská a hlučné bývalé pouti zdejší zanikly ovšem zrušením chrámu samy sebou. Farní obvod Karlovský přidělen ku farnosti sv.-Apolinářské.

Odsvěcený chrám i budovy klášterní byly zprvu určeny za skladiště vojenské zásobárny, a když s toho sešlo, nevědělo se půl čtvrtá léta, jak s nimi dále naložiti. Císařským nařízením byl v prázdném klášteře zřízen r. 1789 *chorobinec*, totiž ústav pro churavce, kteří by tu, jsouce nezhojitelnými neb ošklivými neduhy sklíčeni, u vzdálenosti od hluku městského, dostatečného ošetřování požívali. Za tou příčinou dály se v klášterní budově

mnohé změny. Dne 1. prosince 1789 bylo 163 chudých a churavých špitálníků do bývalé kanonie převedeno. K účelům služeb Božích pro špitálníky byl odsvěcený chrám znova jaks taks upraven. Do věže dány dva zvonce ze zrušené kaple sv. Karla Bor. ve vlašském špitále pod Petřínem, a bohoslužebné náčiní opatřeno z téže kaple, dílem z kostela sv. Josefa na Poříčí, ze zrušené kaple v domě chudých u kostela sv. Klementa, i od dobrodinců. Také postaven nový nevkusný hlavní oltář.

Chrám byl s hl. oltářem *posvěcen* dne 13. prosince 1789 na jméno sv. Karla Vel. od světícího biskupa Erasma Kriegera. *Duchovní správa* svěřena zprvu knězi Kapucínovi ze zrušeného kláštera sv. Josefa, po jehož odchodu až do r. 1809 vystřídali se tu ještě 3 kněží Kapucíni. Od r. 1809—1855 ustanovování při kostele Karlovském duchovní světští s názvem exposité.

Roku 1856 převzali duchovní správu na Karlově řeholníci *Redemptoristé*, jichž rektorem byl Antonín Maštaliř. Bývalo jich tu obyčejně 8, a vykonávali spolu duchovní správu v zemské trestnici u sv. Václava. Přebývali v nové prelaturě, a rozžehli v opuštěném chrámu nový život, zavádějíce v něm různé pobožnosti, jimiž lid Pražský navykl si opět na Karlov putovati. Dne 1. září 1869 odstěhovali se Redemptoristé do svého nynějšího kláštera bývalých Theatinů pod novými zámeckými schody a od té doby koná duchovní správu v chrámu Karlovském i v chorobinci opět jediný duchovní správce. První tu byl Karel Navrátil, jenž kromě menších spisků o Karlově vydal r. 1877 obšírné dílo „Paměti kostela Panny Marie a sv. Karla Velkého na hoře Karlově“, dle něhož tato stať upravena jest, a nyní jest zde duchovním správcem František Čermák.

Podnes putují četní Pražané v devíti nedělích před svátky vánočními na Karlov, kde koná se posud stará *pobožnost devítníkůvá*.

Chrám i bývalý klášter náleží nyní *fondu chorobničnímu*. *Podací právo* kostela přísluší obci Pražské. V letech 1871—1873 byl chrám důkladně obnoven a presbytér důstojně upraven, při čemž zřízen nový gotický hlavní oltář, jež ku cti Nanebevzetí Panny Marie dne 15. září 1872 posvětil nejdůst. kardinál arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg.

Na zdi v ulici Karlovské nad bývalou klášterní vinicí stojí posud 6, avšak již zašlých soch svatých z r. 1741.

Před branou nalézá se ve zdi *kaplička* nyní s obrazem sv. *Alfonsa Liguori*, památkou to po Redemptoristech. Podobných kapliček na způsob výkleneček bývalo ve zmíněné zdi sedm. Dal je vystavěti v letech 1738—1740 opat Brinke, a r. 1750 vyma-

loval je malíř Jan Spitzer sedmi radostmi Marie Panny, kteréžto malby dávno již zašly. Naproti kaplici sv. Alfonsa vně zdí klášterních stála až do r. 1882 velká *socha sv. Augustina*, kterou sochař Josef Platzer zhotovil. Nad branou klášterní spatřují se orel, deska s latinským nápisem: „K útěše chorých zřídili r. 1790 císařové Josef II. a Leopold II.“ a nápis: „Chorobinec“. Branou vstupuje se na nádvoří v park proměněné, jehož severní stranu tvoří bývalá t. z. *nová prelatura*, vystavěná v letech 1716—1719 od opata Otčenáška, na jejíž jižní zdi spatřují se 3 pruské koule z r. 1757, a západní t. z. *prelatura stará*, za kterou rozkládá se do čtverhranu *konventní budova*. Na jihu tohoto nádvoří vypíná se velebná budova chrámová, která krásným slohem svým jímá nejen oko znalce, ale i prostého lidu, jenž vypráví si o staviteli jejím tuto *pověst*:

„Za panování císaře Karla IV. žil v Praze stavitel Bohuslav Staněk řečený Hedvábný. Při korunovační hostině Karlově sešel se na trhu sv.-Havelském s purkmistrem Pražským Václavem z Rokycan a požádal ho o ruku dcery jeho Anežky. Purkmistr slíbil mu dceru svou, dobude-li si jmění i slavného jména. Bohuslav potom nakreslil důmyslný plán ku stavbě kostela a předložil jej králi, a ten poradiv se s Matyášem z Arrasu, stavitelem chrámu sv.-Vítského, kázal, aby Bohuslav dle nákresu toho vystavěl kostel Karlovský a slíbil, že učiní jej královským stavitelem, provede-li šťastně dílo toto. Na zprávu tu purkmistr volky nevolky povolil na oko k předchozímu zasnoubení Bohuslava s Anežkou. Stavba začala, sám král položil k ní základ. Avšak Bohuslav měl četné nepřátele, kteří stavbu zničití a jej u Anežky zlehčiti se snažili, zvláště to byl sok jeho stavitel Jaroš, jenž sám o ruku dcery purkmistrovy se ucházel. Zlý člověk ten žárlil proti Bohuslavovi tím prudčeji, čím více stavba velebného chrámu rostla. Roztrousil mezi lidem zprávy o vrátkosti smělé stavby, tak že purkmistr i Anežka posléze mu uvěřili, ba i dělníci při stavbě zaměstnaní naplnění byli nedůvěrou. Posléze mělo odstraněno býti lešení, které smělou klenbu podpíralo. Lid sběhl se k tomu a sám Karel IV. se dostavil. Tu pojednou odepřeli dělníci poslušnost a nechtěli lešení ani se dotknouti předstírajíce, že klenba jistě se sřítí. Bohuslav v největších rozpacích vrhl se s hořící pochodní do kostela a zapálil lešení. Plamen se vznal a vyšlehoval okny, a praskot ohně i třeskot padajících trámů rozléhal se hrozně kolem, tak že sám Bohuslav sobě již netroufal. Tu jeden dělník, od ošemetného Jaroše najatý, vyraziv z portálu vzkřikl, že kuple padá. Hrůza, zmatek padly na přítomné, Anežka omdlela. Avšak

když výšlehy plamenů se zmírnily, tu vystoupil z nich velebně vrcholek homolovité kuple. Lid zvolal Bohuslavovi slávu, a sám Karel IV. sáhl po meči, aby jej na rytířství pasoval, avšak nebylo ho tu více, zmizel. Uprchl do daleké krajiny a vstoupil do kláštera Kartusiánů. Anežka, zotavivši se z nemoci, zamítla ošemetného Jaroše a našla útěchy v klášteře Dominikánek u sv. Anny, tu pak život dokonavši, po svém přání pohřbena jest na hřbitově vedlé kostela na Karlově. Po mnohých letech přišel na hřbitov šedovlasý poutník, jemuž hrobař zde vypravoval, že prý stavitel pomocí ďábla kostel dostavěv zmizel, a nevěsta jeho že zde před lety pochována byla. Cizinec přistoupil k jejímu hrobu, sklesl naň a zemřel. Byltě to Bohuslav, jež pohřbili vedlé Anežky.“

Pověsti této slouží za podklad neobyčejně smělá klenba chrámu Karlovského, jíž nic podobného v Evropě se nevyrovná, tak že svatyně ta mezi staviteli má pověst přímo světovou.

Chrám Karlovský skládá se z kůru či presbytěře k východu čelícího, z velké lodi a křídla západního, vesměs v sličném slohu gotickém provedených, a z pozdějších přístavků. *Střecha* měla původně tvar celku přiměřený, byl totiž krov nad presbytěrem sedlový, a na něm spočívala věžička sanktusová, nad lodí strměl krov v podobě zkomoleného osmihranného jehlanu s věžkou a nad křídlem západním byla zvonice. Nynější tvar dostala střecha, jak se zdá, r. 1713 za opata Otčenáška, a byla od té doby několikráte obnovována, při čemž vždy tvar ten zachován byl. Hodin pozbyla střecha teprve po r. 1785. Z dálky podobá se kostel Karlovský tvarem své střechy ruským církvím a nikdo, neznaje slohu jeho, netuší, že jest to budova gotická. Vypínají se tu tři báně s otevřenými lucernami, z nichž prostřední, kryjící hlavní loď, jest větší.

Nad prostřední věží strmí dvojitý kříž, a nad makovicemi obou druhých věžiček vypínají se kovové znaky Pána Ježíše a Panny Marie s červeným srdcem. Kolem střechy vine se kamenné zábradlí z r. 1713. Zvenčí opírá se chrám o 15 opěracích pilířů s jedním úpatím a dvěma úkosal. V jižní zdi presbytěře zadělány jsou 3 koule, ve zdi lodi na téže straně jest jich 7, a v přístavku jsou 2, vesměs to památky pruské střelby r. 1757.

Před portálem v severní zdi lodi jest nepřiměřený *síňec*, postavený r. 1763 nákladem jisté dobrodějky, nad nímž stojí soška Panny Marie Karlovské. *Portál* má lomený oblouk s fialou a pěknou pažbou s lupenatými drápkami.

Vstoupivše *dovnitř*, obdivujeme se nejprve klenbě velké lodi. Tato loď tvoří pravidelný osmihran na základě kruhu rozměřený,

jehož každá postranice 5 sáhů měří. Výška její od dlažby až ku svorníku obnáší 10 sáhů. *Klenba* vznáší se beze všech viditelných podpor jako sklepení v průměru 75 stop rozpjaté, což všechny znalce úžasem naplňuje. Žebrové pletivo tvoří překrásnou paprskovitou hvězdů. Žebra scházejí se ve 24 uzlech, tvoří 40 klenbových ploch pravidelných měrických tvarů, a soustřeďují se ve velkém svorníku v tvaru prolomeného kruhu. Tloušťka mezižebrové klenby obnáší pouze 6 palců. Loď byla za opata Brinke r. 1737 skvostně zlatem a malbami ozdobena a to tak dovedně, že i znalci se domýšleli, že malby ty pocházejí z doby Karla IV. Při tom však nevyvarováno se tehdejšímu copovému nevku; bylyť klenba i okna olepeny různými sádrovými kudrlinkami, které v lodi podnes se spatřují podél žeber klenbových (pozlacené lilie) a v lomenicích oken (okřídlené hlavice andílků). V presbytěři zachovaly se z doby opata Brinke na zdech zbytky malby kobercové, jinak byla malba na klenbě v letech 1871—1872 nahrazena novou přiměřenou, při čemž veškeré přilepky se odstranily. *Presbytér* má jeden klenbový oddíl a zavírá se 6 stranami desítihranu a sice úhlem v čele, což v Praze jen ještě v chrámě Týnském se spatřuje. Tato část chrámu jest 6 sáhů dlouhá, 5 sáhů široká, 7 sáhů 4 stopy vysoká. Žebra vybíhají svižně z podnoží a pnou se ku klenbě, kde 16 ploch tvoří a ve 2 svorníky se sbíhají. Celá délka kostela obnáší v světle 21 sáhů. Místa jest tu více než na 1000 lidí.

Na jižní straně lodi býval též gotický portál, podobný severnímu, jenž byl zničen stavbou sv. schodů. Z okna zachoval se tu jen hořejšek.

V presbytěři jest 6 oken o jednom prutu s kružbami. V lodi nalézá se kromě zmíněného zkomoleného 5 celých gotických oken o dvou prutech s kružbami rázu doby krále Vladislava II., jehož nákladem chrám byl r. 1498 po válkách husitských opraven a potom znova posvěcen. Na památku toho jsou tu dvě malby na skle z let 1502—1506, nejstarší toho druhu v Praze.

V jihovýchodním okně lodi spatřuje se *obraz Karla Velikého*, jenž jej představuje v pancíři, s korunou na hlavě, s mečem v pravici a s levicí, třímající štít, na němž polovice orla a 2 lilie zobrazeny jsou. V pozadí jest krajinka s hradem, nepochybně Dolním Ingelheimem. Dole čte se latině nápis: „Karle Veliký! Jakožto císař zkroutil jsi Géty i Huny.“ Druhý obrázek v okně severovýchodním představuje rodinný *znak české královny Anny*, manželky Vladislava II. Jagellonského. Jest to spojený znak Navarrský, Arragonský, Bourbonský a domu Foixského. Královna Anna byla totiž dcera Jana II. hraběte z Foixu a Kateřiny

infantky z Navarry, a spřízněná s rody Arragonským a Bourbonským. Nápis dole zní: „Anna, přeslavná choť Vladislavova“.

V presbytéri, nyní slohově upraveném, spatřuje se na stěně znak kanonie Karlovské a stojí lepý gotický *hlavní oltář*, zřízený r. 1872 nákladem 4245 zl., jež sbírkami opatřil dozorce chorobince Antonín Klenka rytíř z Vlastimilu. Byl posvěcen dne 15. září 1872 od J. E. kardinála arcibiskupa Bedřicha knížete Schwarzenberga na jméno Nanebevzetí Panny Marie. Nárys k němu (i k obnově maleb v presbytéri) zhotovil Bedřich Wachsmann, obrazy maloval Antonín Lhota, sochy zhotovil řezbář Eduard Veselý. Jest to od doby založení tohoto chrámu již devátý hlavní oltář. Uprostřed staré tumby stkví se lepý svatostánek s dvířkami ciselovanými, jež zdobí zlatý kříž se smaltovou hlavou Páně, znaky čtyř evangelistů, drahokamy, a první i poslední písmě řecké abecedy, značící věčnost Syna Božího. Svatostánek ten daroval rytíř Klenka, jak nápis tu dí. Na podsvícní jest latinský a český nápis: „Pomniž Hospodin na všelikou oběť tvou. Ž. 19, 4.“ Podstavec oltáře má na evang. straně znak města Prahy, a na epistolní znak rytíře Klenky. Na prostředním velkém obrazu na plátně vyličeño Nanebevzetí Matky Boží, na křídle evangelijním jest na zlatě obraz sv. Václava, a na druhém křídle též na zlatě obraz sv. Karla Vel., kterážto obě křídla jsou ze dřeva a zavíratí se mohou. Na zadní jich straně jsou nakresleny symboly umučení Páně. Nad obrazy a bohatým jich ozdobením pnou se gotické věžičky, v nichž v prostřední stojí kříž, a v postranních sošky andělů.

V lodi stojí při severovýchodní zdi vedlé sebe 3 oltáře: *Oltář sv. Augustina*, patrona řehole Lateranských, s velkým obrazem na plátně za sklem. Pod nobama sv. Augustina leží spisy bludařů Coelestina a Pelagia. Menší obraz sv. Antonína Pad. v rouchu řeholníků Karlovských maloval r. 1756 Jan Spitzer. V štítu oltáře jest řezba, představující Obětování Páně v chrámu.

Oltář sv. Salvatora Lateranského, s velkým obrazem Spasitele s vyznačenými sv. ranami, vroubenými českými granáty, a s kovovým zlaceným ozářením. Obraz jest malován od J. J. Heintsche v životní velikosti a býval někdy velmi ctěn. Také vyšla jeho rytinka.

Oltář sv. Karla Vel. Obraz představuje sv. Karla jakožto vítěze nad prchajícími nepřátely. Maloval jej r. 1738 F. Dallinger. Vyšla rytinka jeho. Menší obraz představuje sv. Leandra, biskupa Španělského, z řádu sv. Augustina, patrona proti dně, a byl r. 1740 zjednán. V štítu oltáře jest řezba, představující dvanáctiletého Ježíše v chrámě.

Před severním portálem stojí z dob opata Brinke sloupy s copovou pavlačí, na níž se nalézají dosti nevkusné sochy Marie Panny, sv. Josefa, Zachariáše a Alžběty (Navštívení Panny Marie).

Po obou stranách tohoto portálu stojí *oltářiky sv. Jana Nep a sv. Judy Tadeáše* s obrazy za sklem, zřízenými okolo r. 1761.

Na epištolní straně pod vítězným obloukem jest copová *kazatelna*, která sem byla z kaple sv. Karla Bor. pod Petřínem přenesena. Má pozlacené desky s vypuklými obrazy ze života sv. Karla Bor. Při jihovýchodní zdi lodi stojí rovněž 3 oltáře:

Oltář sv. Libora, biskupa, patrona proti nemoci kamene. Byl k účelům bratrstva téhož světce zřízen. Má velký obraz sv. Libora za sklem, jenž i v rytině vydán byl, a menší obraz sv. Barbory, jež r. 1771 nákladem opata Paukerta maloval Redelmayer. V štítu oltáře jest polovypuklý obraz Obřezání Páně.

Oltář Panny Marie Karlovské, na němž od r. 1697 až do zrušení kláštera stál slavný obraz Heintschův, jenž nyní v kostele sv. Apolináře se nalezá. Nyní jest tu věrný jeho překres, jež r. 1871 malíř Josef Hellich péčí Redemptoristů učinil, a jež dne 22. října 1871 kardinál arcibiskup Schwarzenberg posvětil.

Oltář sv. Anny, zřízený od opata Otčenáška. Obraz sv. Anny (rodiny Páně) maloval J. J. Heintsch. Menší obraz sv. Florida z řádu sv. Augustina, patrona proti zánětu pohrudnice, zhotovil r. 1772 Redelmayer. V štítu nalézá se řezba, představující Zasnoubení Panny Marie. Jest tu též černě napodobená ruka sv. Anny, darovaná sem r. 1826.

K jižní straně hlavní lodi přistavěny jsou *Betlemská jeskyně se sv. schody*. Touto stavbou r. 1708 bylo slohu starožitného chrámu nemálo ublíženo. První podnět k tomu přístavku dal řeholník Jan Vác. Dvořák z Boru, jenž stavbu řídil s řeholníkem Janem Felixem Oheimbem. *Jeskyni Betlemskou* stavěl dle půdorysu, jež z Betlema si zjednal. Sestupuje se do ní od západní strany po 8 stupních. Jest sáh pod zemí, má 1 sáh a 5 stop výšky, jest klenuta, a v 5 oddělení roztríděna.

První oddělení činí jakousi předsíň. Úprava stěn záleží z nahozené malty, z vápna a vypraného hrubého písku. V oddělení prostředním, kteréž na stropě freskovým vyobrazením hudoucích andělů a po stěnách krajinkou a orientálskou architekturou ozdobeno jest, nalézá se v jižním konci oltář, jenž naznačuje místo narození Krista Pána, nač ukazuje ve stropě latinský nápis: „*Zde z Marie Panny Ježíš Kristus naroditi se ráčil*“. Na tomto oltáři slouží se opět od roku 1861 v době vánoční mše svatá. Obraz představující Narození Páně maloval J. J. Heintsch.

Krásné dílo to prodáno po zavření kostela, kupec je však r. 1795 chrámu zase vrátil. Tento někdy spanilý obraz, jehož rytinka posud tu a tam se nalézá, jest nyní pohříchu velmi sešlý.

Z prostředního oddělení sestupuje se v pravo do výklenku, kde naznačeno jest to místo, na kterém mudrcové od východu Spasiteli se klaněli, načež ukazuje nápis na oblouku: „*Zde svatí tři králové padše klaněli se Pánu*“. Tu stojí jesle s Jezulátkem, vzadu Panna Maria, sv. Josef, na stěně spatřují se hlavy zvířat u jeslí a po stranách na stěnách jsou na vápně obrazy pastýřů. Na průčelí čte se nápis: „*Zde položila jej v jesle*“. Čtvrté oddělení jest v pravo od jižního oltáře nepravidelný výklenek. V pátém oddělení jsou krásné obrazy na vápně, představující sv. Jeronýma, který u jeskyně Betlemské bydlel a Písmo svaté z hebrejštiny do latiny překládal a tam také zemřel i pochován byl, načež ukazuje nápis: „*Škola a hrob sv. Jeronýma*“; dále jest tu obraz bohatých Římanek Pauly a dcery její Eustochy, které u Betlema klášter založily a v něm zemřely, s nápisem: „*Sv. Pauly a Eustochy dcery hrob*“, konečně obraz sv. Eusebia opata s nadpisem: „*Hrob sv. Eusebia opata*“. Po zavření kostela roku 1785 jeskyně tato zpuskla, až roku 1831 byla vyklizena a roku 1861 péčí Redemptoristů obnovena. Nyní bývá v času vánočním v neděle a svátky osvětlena a hojně navštěvována. Též se v ní pobožnost řečená „cesta Betlemská“ v této době konává.

Nad jeskyní Betlemskou vystavěny jsou *sv. schody*. Schody z domu Pilátova (28) z bílého mramoru, po nichž Spasitel kráčel, byly roku 326 od sv. Heleny z Jerusaléma do Říma přeneseny a nalézají se tam nyní ve zvláštní kapli hlavního chrámu Lateranského. Věřící postupují po nich jen na kolenou, líbajíce je a konajíce zvláštní modlitby k získání odpustků. K jich podobenství byly i jinde sv. schody zřizovány. Na Karlově byly vystavěny od opata Luňáka v letech 1708—1709, ač úprava jich teprve r. 1711 dovršena byla. Jest tu 28 schodů z černého mramoru, jež darovala císařovna Eleonora, vdova po Leopoldovi I. Po obou stranách jsou schody z pískovce. Celý přístavek jeskyně Betlemské a sv. schodů kryje zvláštní střecha, která roku 1755 shořela a r. 1757 pruskými kulemi znova porouchána byla.

Sluší podotknouti, že mezitím, co sv. schody se stavěly, opat Luňák se dověděl o závěti Josefa hraběte Schönfelda, který r. 1704 na vystavění sv. schodů odkázal 1500 zl. buď u Kapucínů na Hradčanech, či u sv. Josefa, aneb u Hibernů, kteří však odkazu toho nepřijali. Peníze ty dostaly se tedy Karlovu, tak že řečený hrabě byl považován za zakladatele, ač většinu nákladu, jenž 4968 zl.

obnášel, kanonie uhradila. Ve schodech zadělány jsou různé sv. ostatky. Do každého zasazen jest v pravo a v levo mosazný křížek, na němž vyryta jsou jména těch svatých, jichž ostatky pod ním v schránce uloženy jsou. Na 2. stupni uprostřed vyznačeno jest místo, kde krůpěj Krista Pána padla. Někdy tu bývaly částička sv. kříže a dílec plenek Kristových, kteréž po zlomení mosazného ozářeného křížku někdo odnesl. Křížek byl r. 1875 obnoven. Na 11. stupni uprostřed jest místo, kde Spasitel padna krvácel, označeno ozářeným křížem, pod nímž uloženy částička sv. kříže a dílec z oděvu Panny Marie i sv. Josefa. Na 28. stupni jest pod ozářeným křížem částička sv. kříže, trnové koruny Páně, a roucha Panny Marie. Větší díl těchto sv. ostatků byl přinesen z Říma a generální vikář Daniel Mayer prozkoumav r. 1711 listiny jich se týkající, potvrdil jich hodnověrnost. Sv. schody byly slavně dne 19. února 1711 posvěceny a r. 1712 ustanovil papež Klement XI. čas desíti let, aby ti, kdož by čtyřikráte do roka na kolenou po sv. schodech postupující jisté modlitby zbožně vykonali, odpustky získati mohli. Posléze byly sv. schody r. 1871 zevrubně obnoveny.

Nad sv. schody jest kaplička nyní s pěkným obrazem *Krista Pána na hoře Olivetské* na oltáři, jejž péčí Redemptoristů Josef Hellich maloval. Na svatostánku jest pamětihodná starobylá malba, darovaná sem od jistého zbožného šlechtice. V postní době bývá na tomto oltáři mše sv. sloužena, a v témdnu pašijovém stává tu Boží hrob. Na schodech postranních, po nichž vystupovati lze, zřízeny byly r. 1857 obrazy křížové cesty.

Před sv. schody a jeskyní Betlemskou zřídil opat Brinke sloupy a pavlač jako u protějšího portálu. Na pavlači jest skupina soch Krista Pána zbičovaného a Piláta, lidu jej ukazujícího, kteréž r. 1755 ohněm utrpěly, což posud pozorovati lze.

V levo od sv. schodů vchází se do sakristie, která teprve r. 1861 upravena byla.

Na západní straně lodi nalézá se *hudební kruchta*, která copovým útvarem svým ruší celek. Vystavěl ji v letech 1733—1740 opat Brinke na 3 klenutých obloucích a 6 pilířích. V podkruchtí zřídil tři kaplice, totiž Srdce Panny Marie (na jižní straně), která sloužila účelům bratrstva téhož jména, a v níž býval obraz Panny Marie, nyní v kostele sv. Apolináře na bočním oltáři presbytěře chovaný, dále kaplici Cellenské Panny Marie (pod severním obloukem), a kaplici prostřední, v níž posud z té doby spatřuje se obraz pustošení chrámu a kláštera od Husitů r. 1420, kdežto v kaplici Cellenské jest obraz kostela Panny Marie Cellenské, a v kaplici Srdce Panny Marie spatřuje se obraz Matky Boží znamenáné na

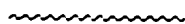
prsou červeným srdcem, jíž klečící mužové plápolající svoje srdce za oběť podávají.

Varhany na kruchtě dal zhotoviti r. 1733 opat Brinke. Blíže kruchty kryje červený mramorový kámen sklípek starý či obecný, do něhož zprvu opati, řeholníci a jiní kladení bývali. Blíž oltáře Panny Marie Karlovské jest sklípek s nápisem: „Hrob svob. pánů z Bubna a Litic“. Uprostřed lodi jest nový sklípek opatský zřízený r. 1733 od opata Brinke. V presbytéri jest při zdi na evang. straně kámen Mikuláše Žďárského ze Žďáru, maršálka Vladislava II. († 1513), jež zřídil r. 1613 Ctibor Tiburc Žďárský ze Žďáru, pán na Kladně, purkrabí Karlšteinský.

Pod zvonící jest bývalá sakristie, prostora to čtyřhranná, která nyní jest pouhým průchodem do chorobnice. Ve *zvonici* visí nyní 2 nepatrné zvony přenesené sem z Vlašského špitálu. Větší byl posléze r. 1864 a menší naposled r. 1871 přelit.

Na *chodbách bývalé kanonie* visí 6 velkých obrazů ze života sv. Petra, jež rytíř Antonín Klenka z farního chrámu sv. Petra na Poříčí sem daroval.

Ve 2. dvoře chorobnice stojí *kaplice sv. Jana Nep.*, která r. 1829 na stoletou památku svatořečení tohoto světce péčí Dra. Jana Havrlika ze sbírky zřízena byla. Socha sv. Jana stávala někdy na zmíněné zdi v ulici Karlovské nad klášterní vinicí. Bývalý farní Karlovský hřbitov na východní a dílem jižní straně kostela upraven jest nyní v zahradu. Okolí staroslavné této kanonie jest tiché jako hřbitov. Jak zcela jiný život rozvíjel se tu za dob kláštera, kdy z Čech, Moravy a Slezska po celé léto přicházely sem zástupy poutníků s vlajíci korouhvemi, pějící písně na oslavu Matky Boží Karlovské!



3. Chrám sv. Kateřiny

někdy s klášteřem panen, později řeholníků poustevnického řádu sv. Augustina, nyní při ústavu choromyslných.

Český král Jan Lucemburský stal se na svých dobrodružných výpravách během r. 1331 pánem celé západní Lombardie i s krajinami potomních knížectví Parmenského, Modenského a Lukanského v severní Itálii. Tyto opanované země přijal potom od císaře Ludvíka jakožto náměstek či vikář říšský, a jsa jinde zaměstnán, odevzdal tamnější vladařství svému 15letému synu, králeviči Karlovi.

Avšak za nedlouho povstali jeho nepřátelé a učinili společný útok na toto panství, aby je mezi sebou rozdělili. Pevný *hrad sv. Šťastného* (San Felice) nedaleko města Modeny, jehož posádka věrná byla, obležen jest od povstalých Vlachů. Posádka učinila s obléhateli smlouvu, že jim hrad vydá, nedostane-li během měsíce od Karla pomoci. Tato měsíční lhůta docházela v den sv. Kateřiny, 25. listopadu 1332. Karel překvapil v tento den své nepřátele pod hradem náhlým útokem. Strhla se *krutá bitva*, která trvala od 9 hodin ráno až přes západ slunce. Karel, ač jinoch teprve 16 $\frac{1}{2}$ letý, vedl si tu jako udatný bohatýr. Účastnil se v šiku jízdeckém lité seče tak, že kůň pod ním byl zabit, a on sám do ramene raněn. Zdvížen byv od svých, pokládal se již za přemoženého, když tu nepřátelé počali s praporci svými utíkat. Nastalo stíhání a jímání prchajících. Počet nepřátel v této bitvě padlých a zajatých udává se na 500 až 800 jezdců a 5000 pěších, což svědčí o rozhodném vítězství vladaře Karla. Po bitvě byl hrdinský králevič s 200 jinými udatnými muži na bojišti pasován na rytířství.

Hrdinství, jež Karel v této bitvě osvědčil, uznáno bylo od nepřátel a velebeno od přátel, zbožný vítěz přikládal však své vítězství *přímlové sv. Kateřiny*, v jejíž den onu rozhodnou bitvu svedl, a ctil potom po celý život tuto světicí.*)

Na svém oblíbeném posvátném hradě Karlštejně zřídil Karel kapli sv. Kateřiny, přiměl arcibiskupa Arnošta z Pardubic k tomu, že den sv. Kateřiny v Čechách svátkem zasvěceným ustanoven (jímž byl až do r. 1771), a posléze dle slibu, učiněného v bitvě u San Felice, založil na Novém městě Pražském chrám ku počtě této světice. Základní kámen k tomuto zbožnému dílu položen jest r. 1355 na městišti posud nezastavěném „na Bojišti“, kde někdy r. 1179 byla svedena *krutá bitva* mezi nesvornými Přemyslovci Fridrichem a Soběslavem II.

Při kostele sv. Kateřiny zamýšlel Karel zříditi *klášter panen řádu poustevnického sv. Augustina*. Arcibiskup Arnošt z Pardubic vydal již dne 10. března 1354 převorovi kláštera sv. Tomáše na Malé straně listinu, jíž stvrzuje založení řeholního domu při kostele sv. Kateřiny s podmínkami, jestliže i papež k tomu svolí, a bude-li o jeptišky dostatečným nadáním postaráno. Brzo potom papež Innocenc VI. toto založení schválil bullou, danou v Avignoně, a generál řádu poustevnického odevzdal uvedení jeptišek do nového

*) Spisové císaře Karla IV. Upravil Josef Emler, str. 17—18. Dra. Jos. Kalouska Karel IV., Otec vlasti 20—22.

kláštera provinciálovi Augustianů v Bavořích, v Čechách a v Rakousích P. Oldřichovi, jenž poslal do Prahy první převořiši Kateřinu z Hocholtingu, šlechtičnu bavorskou, s jinými řeholnicemi z rozličných klášterů řádu poustevnického v Bavořích. Karel vydal r. 1355 v Trevíru listinu, kterouž klášteru sv. Kateřiny „nedávno založenému“ udělil jakožto král český dostatečné důchody. Později udělil jemu právomocnost nad lidmi, usedlými na pozemcích jeho, svobodu od daní, a jiné privileje. Kostelu daroval zbožný zakladatel jeho některé ostatky sv. Kateřiny, jež byl obdržel.

Kostel sv. Kateřiny byl u přítomnosti Karla IV. *slavně zasvěcen* od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi teprve dne 28. listopadu 1367. Při chrámu tom byl klášter panenský, jediný řehole poustevnické v Čechách, a *převořiše* jeho, pokud víme, byly zmíněná již *Kateřina z Hocholtingu* (až do r. 1380), *Ludmila* (1410—1411), *Kateřina z Lipanic* (po r. 1411), a *Eliška z Linseburka* (r. 1414). Duchovní správu v kostele a klášteře konali *probošt* a čtyři jiní kněží z řádu sv. Augustina. *Probošti* dle jména známí byli: Václav (1379), Habart (1389), Ludvík de Jusa (1393), Petr z Bělé (1397—1412) a Matěj z Ostrova (1417—1419).

Velkou dobrodějkou kláštera byla královna Eliška Štětínská, čtvrtá manželka Karla IV. († 16. února 1393), v jejížto památní den úmrtní potom bývaly v chrámu sv. Kateřiny konány každoročně slavné zádušní služby Boží, a za niž každodenně odbývaly se tu modlitby ku cti pěti ran Krista Pána.

Klášter měl důchodů celkem 213 kop 14 grošů ročních. Roku 1380 postoupil Jindřich, syn kramáře Seidla, jeptiškám svobodný dvůr v Běchovicích směnou za dvůr jejich v Sobíně za Bílou horou.

Avšak nedlouho trval tento zbožný ústav a pomník úcty Karla IV. ku sv. Kateřině. Prikvačily děsné *války husitské*, které nešetřily ani nejctihodnějších ústavů náboženských a vlasteneckých, a v nichž rozpoutány jsou surové vášně až k šílenosti.

Do Prahy přihnuli se divocí Táboři, kterým všecky chrámy Páně a kláštery, založené od zbožných předků s takou láskou a obětavostí, byly pohoršením. Ženy jejich, které přišly s nimi, rovnaly se jim v divokosti. Kopaly hluboký příkop od kláštera Slovanského až ku kostelu sv. Kateřiny na obranu Prahy proti vojsku královskému, a *dne 25. května 1420*, v svatvečer Božího hodu Svatodušního, přihnaly se jako litice ku klášteru sv. Kateřiny, vyhnaly odtud jeptišky a daly se do *boření kláštera a kostela*. Divný to zjev v dějinách českých! Panny a matky české od jakživa lnuly posvátnou úctou ku chrámům Páně. Národ český

honosí se sv. Ludmilou, blah. Anežkou, zbožnými Přemyslovnami Mladou, Kunhutou, Eliškou, matkou sv. Vojtěcha Střezislavou, a jinými nábožnými pannami a matkami, které milovaly ozdobu domu Božího. Jak neskonale hluboko sklesly ty divoké ženy Táboorské, které zapřevše krev svou, a povrhše starou vírou, jako želmy vrhly se na dům Boží a tichý útulek nábožných panen, chtějí takto vyrovnati se surovým svým mužům! Ženy ty rozbíjely v kostele sv. Kateřiny oltáře a obrazy, potom shazovaly krov s kostela i kláštera, a chtěly pobořiti i vysokou kostelní věž, tu však jich bylo 27 zasuto a zabito štítem kostela, jenž na ně spadl, načež ostatní v boření ustaly. Nazítří přišli Táboři a chtěli zasypaných těl svých žen dobývati, avšak obávající se, že by ostatek štítu kostelního na ně spadnouti mohl, zanechali toho.

Kláster a kostel sv. Kateřiny zůstaly po čas husitských válek v ssutinách. Ještě na počátku minulého století bylo v klášterní zahradě viděti několik zdí ze zničené řeholní budovy. Statky klášterní jsou rozsápány, klášter, pomník nábožného ducha Otce vlasti Karla IV., zahynul *).

Po válkách vrátilo se několik řeholnic s převorší *Kateřinou z Liblic* r. 1441 do Prahy. Nalezly klášter zničený a kostel porouchaný. Bydlely tudíž v bývalém domě proboštově, jenž nejméně byl utrpěl. Nemajíce žádných důchodů, žily nyní panny ty skromně z almužen. Převoríše Kateřina z Liblic zemřela tu r. 1456. Roku 1475 požádaly jeptišky generála řádu poustevnického, aby směly si zvoliti ku službám Božím a duchovní správě kněze kterékoli řehole, a dostaly k tomu povolení do té doby, dokud klášter poustevníků u sv. Tomáše nebude jim moci dáti svého kněze. Roku 1483 byla v klášteře sv. Kateřiny převorší *Johanna Švihovská z Ruzmberka*, která s dovolením krále Vladislava II. klášteru darovala jisté své zboží. Roku 1507 zemřela *Kateřina ze Sulevic*, převoríše kláštera toho, a byla v kostele sv. Kateřiny pochována, kde náhrobní kámen její ještě v minulém století se nalézal.

Roku 1508 Husita Jan Kopidlanský přepadl v noci ves Běchovice, která opět klášteru náležela, zažehl ji, ztýral obyvatele a vyhnal. Král Vladislav II. potvrdil r. 1509 klášteru sv. Kateřiny všecky staré privileje, někdy Karlem IV. propůjčené. Roku 1518 byla v klášteře převorší *Kateřina ze Štěpánic*, která začala loď kostela obnovovati. Obnovený cbrám a nový hlavní oltář posvětil

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 37. 58. 419. IV. 167. V. 226. Frindova Kirchengeschichte II. 312. III. 285.

dne 27. dubna 1522 světící biskup Megarský, suffragán Javorský (v Slezsku).*)

Ještě r. 1558 udělil král Ferdinand I. klášteru sv. Kateřiny některé milosti, zvláště svobodu od daní, avšak již r. 1565 sklesl klášter tak, že v něm žila jediná pouze panna, převořiše *Ludmila Leskovcová z Leskovce*. Příjmy kláštera byly velmi skromné, činíce za rok pouze 80 kop grošů, a jelikož v celých Čechách žádného jiného panenského kláštera řehole poustevnické nebylo, a žádná panna do tohoto kláštera vstoupiti nechtěla, učinil arcibiskup Pražský Antonín Brus císaři Maxmiliánovi II. návrh, aby klášter sv. Kateřiny připojen byl ku klášteru poustevníků u sv. Tomáše na Malé straně, k čemuž císař po smrti poslední převořiše, zmíněné již Ludmily Leskovcové z Leskovce († 1565) svolil.***) Spolu však vymínil císař, že klášter má se opět přepustiti pannám řehole poustevnické, kdyby v budoucnosti o něj požádaly.

Rozhodnutím císaře Maxmiliána II. v pátek po sv. Linhartu 1565 odevzdán opuštěný klášter se vším příslušenstvím *převorovi u sv. Tomáše Michalu Placherovi*, jemuž nařízeno, aby některé kněze svého řádu do něho poslal, a o konání služeb Božích v kostele sv. Kateřiny pečoval. Tudíž spojen starobylý tento klášter s řeholním domem u sv. Tomáše v jedno, tak že převor sv.-Tomášský byl spolu převorem u sv. Kateřiny. Prevor Martin Svitavský snažil se hned r. 1568, aby klášteru sv. Kateřiny opět získal statky jeho zastavené, avšak úsilí jeho nedošlo úspěchu. Řeholníci bydleli u sv. Kateřiny i nadál v bývalém proboštsství, ježto budova klášterní pořádku v zříceninách ležela. Roku 1603 byl kostel bleskem zapálen, a věž i střecha shořely, pročež převor Jan Kř. Svitavský císaře Rudolfa II. o příspěvek na opravy kostela prosil.

Ochuzený klášter sv. Kateřiny byl klášteru u sv. Tomáše velkým břemenem, pročež r. 1604 sluje Hypolit Skultét, rodem z Brna, převorem kláštera u sv. Kateřiny, tehdáž od kláštera sv. Tomáše odděleného a *samostatného*, ano téhož roku otevřený u sv. Kateřiny i *školy*, jichž prefektem Skultét byl. Avšak již r. 1608 byl klášter sv. Kateřiny úplně opuštěn; nebyloť tu žádného kněze, a pouze v den sv. Kateřiny, jednou za celý rok, konány v kostele služby Boží, bezpochyby pro chudobu kláštera. Roku

*) Roku 1678 při obnově hl. oltáře byla nalezena při sv. ostatcích blánka se jménem tohoto biskupa.

**) V některých rukopisech sluje poslední převořiše „Ludmila z Vrchovišť“ (?), jak i Hammerschmid v Prodrumu str. 327 ji nazývá: Viz též Dra. Borového spis „Antonín Brus“ str. 160. 161.

1614 převzal převor sv.-Tomášský Jan Kř. Svitavský podruhé správu kláštera sv. Kateřiny, avšak r. 1623 sluje Kornél Curtius z Bruselu převorem kláštera sv.-Kateřinského opět samostatného a r. 1624 děje se zmínka o školách filosofických u sv. Kateřiny, jichž rektorem byl převor Tomáš Gotský, rodem Polák. I v následujících dobách byly oba tyto kláštery opět spojovány v jedno a zase rozdělovány, čehož příčinou bezpochyby byla veliká chudoba kláštera sv. Kateřiny.

Za převora obou klášterů Jeremiáše Heishammera poslaly r. 1650 některé *jeptišky* řádu poustevnického v *klášteře Vratislavském* k radě jistého Augustiána v Brně k císaři Ferdinandovi III. žádost, aby jim byl dán klášter sv. Kateřiny. Patrně věděly o podmínce, s kterou někdy císař Maxmilian II. r. 1565 tento klášter převorovi u sv. Tomáše byl odevzdal. Než císař vyžádal si v této příčině dobré zdání kardinála arcibiskupa Pražského Harracha i řeholní kapitoly Augustiánů českých, a když generál řádu, byv vyzván, aby důkladně celou tu věc vyšetřil, odpověděl, že ony jeptišky Vratislavské jsou osoby nepokojné a nespokojené a rády by do Prahy přišly, aby tu volněji žítí mohly, než se jim dovovalo ve Vratislavi, byl klášter sv. Kateřiny Augustiánům i nadále ponechán.

Provinciální kapitola řeholní rozdělila dne 25. února 1665 opět oba kláštery Augustiánů Pražských a ustanovila samostatným převorem u sv. Kateřiny Bonaventuru Süsse. Ještě jednou a sice hned r. 1668 jsou sice oba kláštery pod jedním převorem zase spojeny, avšak koncem roku 1676 jsou opět rozděleny, a dne 12. ledna 1677 uvedeno ku sv. Kateřině šest řeholníků, a odtud již zůstal klášter sv. Kateřiny samostatným, mívaje vlastního převora. *)

Koncem 17. století začal klášter ten dosti vzkvétati a nabyl četných dobrodinců, kteří jej zvelebovali. Z nich sluší uvésti měšťana Václava Nigrina, a Klementa Hildebranda, kteří v kostele nové oltáře zřídili, a Helenu Barboru rozenou Vřesovcovou, ovdovělou hraběnkou Martinicovou, která kromě jiných darů kostelu učiněných, roku 1678 v něm vystavěti dala nový oltář čtrnácti sv. Pomocníků, načež převor Alipius Gottelt jal se v chrámu tom pěstovati úctu k těmto světcům, která brzo veliké oblibě se těšila a odtud po Praze a celých Čechách se šířila. Každou středu byly o 9. hod. ráno zpívané litanie a modlitby k čtrnácti sv. Pomocníkům i požehnání, a v neděli po sv. Cyriakovi konala

*) Zápisky v knize „Annalia“ u sv. Vojtěcha.

se každoročně zvláštní slavnost ku cti jejich v chrámu sv. Kateřiny. Papež Innocenc XI. udělil r. 1694 všem, kdož této slavnosti se účastní a sv. svátosti přijmou, plnomocné odpustky. O této slavnosti byly ukazovány též ostatky některých světců z počtu čtrnácti sv. Pomocníků, jež klášter sv. Kateřiny postupně darem dostal, zvláště z klášterů sv. Jiří na hradě Pražském a sv. Emerána v Řezně.

S dovolením apoštolské Stolicе i arcibiskupa Pražského Breunera založil převor Leopold Šinko v kostele sv. Kateřiny *bratrstvo čtrnácti sv. Pomocníků*, které tu dne 14. srpna 1707 začalo, a mnoho členů v šlechtických i měšťanských rodinách i v duchovenstvu v Praze čítalo. Hlavní oltář těchto světců v chrámu sv.-Kateřinském obdařen byl výsadou, že mše sv., při něm sloužené, byly spojeny s plnomocnými odpustky na způsob přímluvy za duše v očistci. Oltář ten ozdoben byl množstvím obětních dárků ze zlata a stříbra, jež vydávaly svědectví o vyslyšených modlitbách zbožných dárců. Prvním starostou bratrstva řečeného stal se František Antonín svobodný pán Talmberk. Roku 1707 vyšla rytina obrazu sv. Pomocníků, jenž na hl. oltáři se ctil. Zhotovil ji rytec Eliáš Müller.*)

Augustiáni u sv. Kateřiny i jinak působili. Roku 1683 nabídl se ku vyzvání Pražské konsistoře převor Alipius Gottelt, že kněží z kláštera jeho *duchovní správu ve Vršovcích a v Podole* povedou, což oni po delší čas konali. Roku 1699 začali kněží tohoto kláštera vypomáhati ve farním kostele u sv. Štěpána Většího kázáními, a též v klášterním kostele u Hibernů, a v postě také v chrámu sv. Apolináře kázávali.

S kostelem sv. Kateřiny byla spojena také *farní duchovní správa* na pozemcích kolem kláštera, a v klášteře samém bylo domácí učení filosofické pro čekance řádu, jehož ředitelem převor byl. Farní administrátor sv.-Kateřinský platil (r. 1730) 1 zl. 30 kr. kathedratika, 3 zl. seminaristika. Dne 12. června 1691 byla v chrámu konána s velkým leskem a účastenstvím lidu slavnost svatořečení sv. Jana a Facundo.

V *dobách morové rány* účastnili se vedlé jiných kněží také Augustiáni sv.-Kateřinští milosrdných služeb prokazovaných ubohým nemocným. Tak činili r. 1680 a obzvláště r. 1713, kdy ku vyzvání převora Leopolda Šinka odešli sloužit nemocným kněz Jakub Naymayer do Šárky, kněz Filip Blovský na Malou stranu, kde morem zemřel, rovněž jako kněz Severin Schreiber, kdežto kněz

*) Dlabachův Künstlerlexikon II. 343.

Erasmus Liehre slouživ v nemocnici, po moru zdráv se vrátil. Celkem zemřeli v této milosrdné službě z kláštera sv. Kateřiny 3 kněží a jeden novic.

Tou měrou nabyt klášter ten mnoho ctitelů a přátel. Zatím budovy klášterní i kostelní dosti sešly, a provinciál Michal Marešl, jenž úřad svůj v Praze po 12 let zastával, pečoval, aby znova vystavěny byly.

Největší dobrodinci při nových stavbách byli paní *Dorota Veronika svobodná paní Beková rozená Straková z Nedabílic*, dcera její Karolina Monika, sestra Františka Straková, bratr Karel Straka z Nedabílic, i syn jeho Karel.

Nejprve položen r. 1718 základní kámen k nové budově klášterní samou zakladatelkou paní Dorotou Veronikou Bekovou. Roku 1730 byl klášter dokonán a vyžehnán. Potom 4. května 1737 položen základ k novému chrámu, jež budoval stavitel Kilian Ignác Dienzenhofer v slohu vlašském. Ze staré stavby ponechána toliko průčelní věž. *Chráms dokončený* byl dne 29. září 1741 od světícího biskupa Jana Rudolfa hraběte Šporka slavně posvěcen.

Již r. 1731 zavedl zde převor Navigius Setler „*bratrstvo sv. opásku*“, jakož obyčej býval při klášterech sv. Augustina, a první dala se do něho zapsati paní Dorota Veronika Beková. Veliká tato dobroditelka kláštera i chrámu sv. Kateřiny zemřela r. 1749 a byla od řeholníků v kostele pohřbena.

Roku 1744 přinesl jistý Augustián do tohoto chrámu z Genezana v Itálii *obraz Panny Marie dobré rady*, jenž na oltář postaven byl, a velké úctě se těšil. Tento obraz posud se zachoval, nalezat se v klášteře Milosrdných sester. Oltáře v novém kostele zřídili rozliční dobrodinci, některé oltáře byly sem dány ze starého chrámu, a r. 1740 darovala kostelu Marie Anna vévodkyně Toskánská, arcikněžna rakouská, tři zvony. Kostel měl na střeše sanktusovou věžičku, a vysoká stará věž přikryta byla střechou cibulovitou.

Při obléhání Prahy od Prusáků r. 1757 bylo do kláštera sv. Kateřiny dáno vojsko.

Z řeholníků zdejších zasluhuje paměti ještě převor *Augustin Ješke* (1716—1719), jenž sepsal latině dějiny kláštera sv. Kateřiny „*Ilias compendiosa, seu synopsis descript. monasterii et ecclesiae s. Catharinae*“ (vyšly v Praze r. 1710).

Posledním převorem tohoto starobylého kláštera byl kněz *Maxmilián Korren* rodem z Rokycan. Dne 1. května 1784 vyšel dekret císaře Josefa II., jímž *kostel i klášter* sv. Kateřiny prohlá-

šeny za *zrušené*, a okršlek fary této přivtělen ku farnosti sv. Apolináře. Převor Korren odevzdal dne 14. června 1784 faráři u sv. Apolináře matriky osady sv.-Kateřinské z r. 1732 a 1771, avšak zůstal prozatím se spolubratry svými ještě v klášteře. Veškerých kapitálů měl klášter tehdáž 91.000 zl., jež k náboženské matici vtěleny byly. Řeholníci dostali výslužné po 200 zl. a dne 15. března 1787 se rozešli, ubírajíce se do jiných klášterů svého řádu. Celkem tu bylo posléze 12 kněží a jeden bratr laik.

Chrám sv. Kateřiny, teprve před 46 lety znova nákladně vystavěný a nádherně ozdobený, jest zavřen, a do budovy klášterní dán vojenský výchovavací ústav.

V té době, kdy ústav tento v klášteře byl, pácháno v zavřeném kostele od nezvedených chovanců jeho hnusné pustošení. Krásné varhany jsou zničeny a píšťaly z nich pokradeny, sochám v chrámu ulámány hlavy i ruce, a pustošitelé vyřezávali dokonce z uměleckých obrazů na oltářích kusy, obyčejně malované hlavy svatých a andělů. Jest nepochopitelné, kterak správa ústavu to vše trpěti mohla. Bylo to v době, kdy pohrdati Církví stalo se oblíbeným zvykem, a kdy nebylo smyslu pro umění a vážné památky stavitelské.

Neblahé toto ničení chrámu přestalo, až když roku 1822 z bývalého kláštera vojenský ústav se vystěhoval, a do něho nemocnice choromyslných dána jest.

Roku 1833 navštívil císař František I. se svou chotí Karolinou nemocnici tu i kostel, a vyslovil úžas i politování nad zpustošením svatyně této. Od roku 1837 činěny kroky k tomu, aby chrám sv. Kateřiny opět k službám Božím upraven byl. Posléze přepustila jej náboženská matice ústavu choromyslných, aby na jeho útraty upraven a v dobrém stavu udržován byl. Potom byl opraven, zejména bylo třeba, do všech oken, jimiž po léta již déšť i sníh dovnitř vnikaly, nová skla zasaditi, a vetanou věžičku na střeše snést. Roku 1841 byl chrám ten znova *vyžehán*, a od té doby konají se v něm pravidelné služby Boží pro ubohé choromyslné. Roku 1856 snesena jest cibulovitá střecha s vysoké věže, při čemž nalezena v báňce setlelá pergamenová blánka z roku 1740, kdy při nové stavbě kostela tři zvony do věže dány byly. Věž ta dostala nyní přiměřenější jehlancovitou stříšku.

Počínaje rokem 1825 konali duchovní správu v domě choromyslných kněží ze všeobecné nemocnice, z nichž zasluhuje paměti *Vojtěch Hron* (od roku 1834), potomní děkan Karlšteinský, jenž zanechal v rukopise stručné dějiny kláštera sv. Kateřiny, psané

jazykem německým. Později zastával duchovní správu v ústavu tom i v kostele sv. Kateřiny zasloužilý kněz *František Antonín Tingl*, který vydal svým nákladem některé staré prameny k církevním dějinám českým (knih konfirmačních šest svazků od roku 1354—1373, a od r. 1390—1399, i soudní akta z r. 1392), a mnoho pramenů k dějepisu kláštera sv. Kateřiny shledal. Po smrti jeho († 30. května 1869) nebyl tu již zvláštní duchovní správce ustanoven, an farář u sv. Apolináře se nabídl, že sám služby Boží a duchovní správu v kostele sv. Kateřiny a v ústavu choromyslných povede. Jest však si přát, aby dostalo se tomuto ústavu a kostelu opět zvláštního kněze.

Dávná touha Pražanů, aby krásný chrám sv. Kateřiny aspoň v den této světičky všem věřícím otevřen byl, i aby v tento svátek konaly se tu slavné služby Boží, naplněna jest roku 1861. Od té doby otvírá se brána této svatyně aspoň jednou za rok (dne 25. listopadu), a velicí zástupové Pražanů putují sem, aby prohlédli si tento chrám Páně a přítomni byli zde kázání, zpívané mši sv. i odpolednímu požehnání. Po odpoledních službách Božích poutníci neradi opouštějí chrám sv. Kateřiny, vědouce, že teprve za rok budou moci opět do něho vkročiti. Vždyť jest tato svatyně tak krásná!

Chrást sv. Kateřiny přiléhá na severu ku bývalé klášterní budově, na níž posud stojí nad branou socha sv. Kateřiny. S ostatních stran obklopen jest kostel zahradou, ohraženou zdí. V průčelí strmí vysoká štíhlá gotická věž, která samojediná ze staré, někdy Karlem IV. vystavěné budovy se zachovala. Dole jest tato věž čtyřhranná, a má ve výklenku sošku sv. Kateřiny, asi v polovici výšky přechází však v osmihran, má úzká táhlá lomená okénka, a svrchu nyní štíhlou jehlancovitou střechu, tak že ne-jednomu cizinci od zdálí zdá se býti podobnou tureckým minaretům. Vedle věže jest přístavek s mansardovou (uprostřed lomenou) střechou, na jejímž temeni jest báníka s prořatým srdcem, znakem to bývalého zde kláštera sv. Augustina. Před branou kostelní jest loubí, a před prahem vyryt jest v nové dlažbě nápis: „Předsíň r. 1853 otevřená.“

Chrást jest stavěn v tvaru latinského kříže, a osvětlen mnohými okny různých tvarů copových. Vnitřek překvapuje, upomínát poněkud na chrám sv. Mikuláše na Malé straně. Slavný stavitel Kilián Ignác Dienzenhofer dovedl působiti mocně na obrazotvornost.

Nejpěknější ozdobou této svatyně jsou výtečné obrazy na vápně, jimiž *Václav Reimer* klenbu vymaloval. Jsou posud dobře

zachovány. Hned na stropě pod hudební kruchtou, která na pilířích, umělým mramorem potažených, spočívá, spatřujeme *andělky*, nesoucí berlu, papežský, a patriarchální kříž.

Nad kruchtou jest veliký a mocně dojímavý obraz *mučednictví sv. Kateřiny*. Světice, útlá to panna, natažena jest na mučitelském kolu. Po stranách katané a soudcové, ohromeni blesky i zjevem anděla, dílem k zemi klesají, dílem ustrašení prchají.

Na největším klenbovém poli, kde ramena kostelní se sbíhají, vymalována jest *sv. mudrýně Kateřina*, stojící na povýšeném místě, anaž proti pohanským mudrcům neodolatelnou výmluvností víry křesťanské hájí. Bohatá skupina, plná pravdy a života. Pod ní zobrazeny jsou postavy čtyř stežejných ctností.

Nad mřížkou zobrazeno jest, kterak císař Maxentius a pohanští mudrcové i kněží sv. Kateřinu snaží se marně pohnouti k tomu, *aby modlám obětovala*.

Dále k oltáři spatřujeme *světici Kateřinu, klečící před Matkou Boží*. Ježíšek vztahuje k ní ruku, anděl klade jí na hlavu věnec odplaty věčné. Roztomilý to obraz! Nad hl. oltářem vymalování jsou *andělové, nesoucí* vysoko nad mořem *tělo sv. Kateřiny* (zde však obraz její) *ku hoře Sinai*, v pozadí vystupující. V cípu tohoto obrazu Václav Reiner se podepsal písmeny W. L. R. Dokonal tyto malby dne 23. listopadu 1741, a byla to poslední jeho velká práce, jelikož již dne 9. prosince 1743 zemřel. Vedle nástěnných obrazů v chrámech sv. Tomáše a sv. Jiljí jsou tyto malby nejvýtečnějším dílem tohoto slovutného českého malíře. Na polokruhových klenbách křížových křídel vymalování jsou na epištolní straně *sv. Mikuláš Tolentinský, klečící před Matkou Boží*, a na straně evangelijní *sv. Augustín, pohřížený v rozjímání*, a sice nad oltáři těchto světců. Oltářů má chrám sedm.*)

Hlavní oltář sv. Kateřiny, částečně mramorový, ozdoben jest velkým obrazem, představujícím sv. Kateřinu v slávě nebeské, a pod ní některé světce (snad z počtu čtrnácti sv. Pomocníků, jimž starší oltář zasvěcen byl). Malíř toho obrazu není znám; Heintsch jej sotva maloval, jelikož obraz jeho, jenž tu (v starém kostele) býval, představoval čtrnáct sv. Pomocníků. Nynější obraz

*) V některých popisech Prahy udává se, že veškeré obrazy tohoto kostela maloval známý malíř Jan Jiří Heintsch. Udání toto vyňato jest ze zmíněného r. 1710 vydaného spisu kněze Augustina Ješke „*Ilias compendiosa*“. Avšak od té doby byl *chrám sv. Kateřiny* v letech 1737—1741 *znova stavěn a zřízeny* v něm většinou *nové oltáře s obrazy*, jež malovali *umělci v Římě*. Pouze dva oltářsky, na nichž jsou jen sošky, přeneseny byly sem ze starého kostela. Hlavní oltář v starém chrámu byl zasvěcen čtrnácti sv. Pomocníkům.

jest pěkný a zachovaný. Nad svatostánkem spatřuje se slušný poprsní obraz Panny Marie, nahoře sousoší nejsv. Trojice, a po stranách sochy sv. Patricia, apoštola Irska, a sv. Tomáše z Villanovy, kteréžto sochy jsou od Ignáce Weissa.

V presbytěři stojí na epištolní straně *oltář sv. Kláry de Monte Falco*, řeholnice Augustiánky. Již v starém kostele zřídil oltář této světky Novoměstský měšťan Václav Nigrin (r. 1693), kterýž r. 1696 před oltářem sv. Augustina, jež zde také postavil, pohřben jest. Avšak nynější oltář sv. Kláry postavila po dokonání nové stavby kostela Josefa hraběnka Šternberková, a obraz maloval v Římě Jan Stella, rodem z Bavorska. Svétky Klára zobrazena tu, anáž jsouc pohřížena v modlitbu, klečí před Ukřižovaným. Hlava Ukřižovaného byla v zmíněné době rukou zločinnou z obrazu vyříznuta a jest nyní nahrazena, avšak tak, že poškození ono posud jest patrné.

Vedle tohoto oltáře stojí na zdi na podstavci velká dřevěná socha sv. *Michala archanděla*, z r. 1742. Naproti na straně evangelijní stojí *oltář sv. Viléma Akvitánského*, vévody a mnicha, na jehož zřízení věnoval hrabě Jan Valdštýn 200 zl. Krásný obraz, malovaný v Římě od Jana Stelly, byl hnusně porouchán, a vyříznuté místo zalepeno jest záplatou nově pomalovanou.

Vedle tohoto oltáře stojí *kazatelna* z r. 1743, jejíž stříšku zdobí nejvýše soška výmluvné hlasatelky víry křesťanské sv. Kateřiny, pod ní sošky čtyř sv. evangelistů, a na řečništi spatřuje se polovypuklá řezba, představující ze Zjevení sv. Jana Pannu Marii, a pekelnou saň.

Na pilířích středu kostela, kde křídla budovy se sbíhají, stojí *čtyři velké sochy* sv. Vojtěcha, sv. Prokopa, sv. Cyrilla a sv. Metoděje, jako v chrámu sv. Mikuláše. Sochy ty jsou od Ig. Weissa.

V jižním křídle stojí pod obrazem na klenbě, již uvedeným, *oltář sv. Mikuláše Tolentinského*, zřízený r. 1743 nákladem hraběte Františka Arnošta Valdštýna. Krásný (avšak porouchaný a nyní záplatovaný) obraz maloval v Římě Jan Stella. Sv. Mikuláš Tolentinský vylíčen tu, an modlí se před křížem za duše v očistci, jež andělové vysvobozují (hlavička jednoho anděla jest vyříznuta a záplatována). Po stranách stojí sochy sv. Barbory a sv. Kateřiny. Naproti, v křídle severním, pod klenbovým obrazem již zmíněným, stojí *oltář sv. Augustina*, zřízený r. 1743 nákladem Jana Arnošta hraběte Golče. Sv. Augustin na obrazu tohoto oltáře vypodobněn jest v rouchu řeholníků poustevníků, se srdcem krvavým, an hledí vzhůru, kde Duch sv. se jemu zjevuje, a před ním klečí v řeholním rouchu, majíc ruce sepjaté, sv. matka jeho Mo-

nika. Dle nápisu v otevřené knize sv. Augustina maloval krásný obraz ten v Římě r. 1729 malíř Gregorio (ze školy Trevisaniho). Dole jest menší obrázek sv. Anny, a po stranách stojí sochy dvou biskupů. Blíže ke kruchtě stojí na epištolní straně *oltářík sv. Josefa*, jež zřídil r. 1699 (v starém kostele) Theobald baron Dewaldt, pán na Lukavici, Křešíně, Buřenicích, Mezilesí a Viklančicích, jenž kostelu i jiných více dobrodiní prokázal a zemřev r. 1701, před tímto oltářem pohřben jest, kde posud náhrobní kámen jeho s nápisem se spatřuje. Tento, jakož i protější *oltářík sv. Barbory*, pocházejí ještě ze starého chrámu, a mají jen podřízenou cenu. Sošky na nich byly v době po zrušení kláštera porouchány. Dole stojí na obou obrazy sv. Jana Nepomuckého. Na pilířích pod kruchtou jsou starší *sochy sv. Doroty a sv. Kláry Montefalkonské*.

Na stěnách chrámu spatřují se kříže, památka to jeho posvěcení biskupem Šporkem r. 1741.

Kromě zmíněné již hrobky nalézají se v presbytéri u mřížky náhrobní kámen nad kryptou řeholníků s nápisem: „Dnes mně, zítra tobě, r. 1707“, a uprostřed kostela leží velký pískovcový kámen se starým znakem Lobkoviců a latinským, již dosti vyšlapaným kolopisem: „Léta Páně 1465 zemřeli dva synové Půta a Bohuchval, a čtyři dcery Ludmila, Anna, Afra a Johanna, urozeného pána Jana z Lobkovic, jichž duše ať odpočinou v pokoji.“*)

4. Kaple sv. Josefa

v cís. král. všeobecné nemocnici.

Na tom místě, kde nyní obrovská všeobecná nemocnice se rozkládá, stál od r. 1700—1787 ústav Novoměstských šlechticů, jež císař Josef II. k nynějšímu účelu určil. Stavení to bylo r. 1839 téměř o dvě třetiny rozšířeno, tak že nyní jest v něm místa pro více než 1000 nemocných. Roku 1847 zřízena v nádvoří prostranná *kaple*, v níž stojí *oltář sv. Josefa* s obrazem a svatostánkem, na němž každodenně mše sv. se slouží. Duchovní správu v nemocnici konají dva kněží.

*) Rukopis Augustiána u sv. Tomáše Pachomia Kreybicha z r. 1802 „Catalogus Patrum et Fratrum ord. s. Aug. biographice conscriptus“. Rukopisný popis kostela od býv. duchovního správce Vojtěcha Hrona, a četné zápisky kněze Frant. Antonína Tingla (ve sbírce hl. faráře u sv. Jindřicha, K. Navrátila).

5. Kaple sv. Kříže

v nemocnici Pražského obchodnictva v č. p. 458-459-II.
v ulici Karlovské.

Sličná gotická budova kupecké nemocnice má v prvním patře *kapli sv. Kříže*, kterou dne 11. října 1862 posvětil kardinál arcibiskup Schwarzenberg. Čelí k východní straně, do domácí zahrady. Nad dveřmi ku kapli nalézá se v gotické lomenici krásný, na mědi malovaný obraz Spasitele, držícího v levici knihu života, a pravicí žehnajícího, jež r. 1865 Josef Hellich maloval. V kapli stojí *oltář* s pěkně řezaným křížem, jenž zhotoven byl ku podobenství Spasitele ukřižovaného v Lichtenštejnské kapli velechrámu sv. Štěpána ve Vídni. Do nedávna bývala každoročně dne 11. října v svatynce této mše sv. obětována.



6. Kaple sv. Kříže

v nové zemské porodnici.

V průčelí velkolepé, v anglické gotice provedené porodnice nalézá se arkýřová *kaple*, nad níž lepá věžička s křížem strmí. V kapli stojí *oltář s křížem*, před kterým dívky zde narozené křtěny bývají. Budova i kaple vystavěny byly v letech 1867—1875 nákladem zemským od stavebního rady Hlávky.





VIII.

Farní osada nejsv. Trojice v Podskalí.

1. Farní kostel nejsv. Trojice v Podskalí.

Od potoka Botíče dolů až pod Zderaz táhlo se již ve 12. století starodávne sídlo Pražských dřevařů a pltařů, *Podskalí*, nazvané dle skalnatého vršku, na němž nyní klášter Slovanský se rozkládá. První určitá zpráva o Podskalí jakožto vsi vyskytuje se r. 1199.

V Podskalí stály tyto *kostely*: Farní kostel sv. *Mikuláše* (v ulici Podskalské č. p. 383—II.); farní kostel sv. *Vojtěcha Menšího* (blíže Botíče, na místě č. p. 418—II.); farní kostel sv. *Kosmy a Damiána* (na Skalce); farní kostel sv. *Jana Kř.* (u břehu Vltavy), a na místě nynějšího chrámu nejsv. Trojice stál již ve 14. století *farní kostel sv. Antonína* (jinak sv. Ondřeje řečený), který sice teprve r. 1359 se připomíná, avšak nejspíše jako všecky již uvedené svatyně staršího původu byl.

Podací kostela sv. Antonína náleželo měšťanské rodině Kokotoviců na Starém městě. *Farářové* uvádějí se: Klement († 1369), Křišťan (1369), Vít (od 1384), Zdislav (do 1386), Václav (do 1387), Racek (od 1387), Jan (1396—1410), Bohuněk.

Farní kostel sv. Antonína byl na den nejsv. Trojice r. 1420 v zápasu mezi královskou posádkou Vyšehradskou a Pražany, neznámo, kterou z válčících stran, *spálen*, a od té doby neděje se více zmínka o něm. *) Zdá se, že brzo po válkách husitských starý zničený ten kostel znova byl vystavěn a na jméno *nejsv. Trojice* posvěcen. Roku 1477 zvolen byl od Novoměstské rady farářem katolickým u nejsv. Trojice v Podskalí Vyšehradský kanovník Ondřej z Budišova, jehož potom farář u sv. Benedikta na Hradčanech jmenem administratorů arcibiskupství Pražského v úřad

*) Tomkův Dějep. Prahy I. 23. 241. II. 240. III. 145. IV. 65. V. 167.

uvedl. *) Leč nedlouho asi měl kostel ten vlastního faráře; za Hájka nazýván pouhou „kaplí řemeslníků“, snad že Podskalští cechové v něm služby Boží mívali. **) Avšak služby Boží i pohřby konaly se tu v století 16., aspoň máme zprávu z r. 1523, že téhož leta utonul ve Vltavě mladý podruh od Útratů, a položili ho u sv. Trojice odzvonivše mu. ***)

Dne 6. dubna 1630 přikázal kardinál arcibiskup Harrach kostel i osadu nejsv. Trojice duchovní správě P. Alexia Ravellia, generálního komisaře řádu Ambrosiánů a katolického prvofaráře u sv. Vojtěcha Menšího, avšak poněvadž kněz ten českého jazyka neznal, žádali osadníci Podskalští hned 9. dubna 1630 konsistoř, aby jim byl dán farář Čech, načež P. Alexius, vida, že tu nic neprospívá a že úmyslu svého, zříditi u sv. Vojtěcha Menšího klášter řádu svého, dojíti nemůže, Prahu opustil a za polního kněze se dal. †)

Od r. 1635—1640 spravoval kostel i osadu nejsv. Trojice farář u sv. Vojtěcha Menšího Jan Glodomastes, po jehož smrti nebyl v Podskalí již více žádný farář ustanoven, a kostely Podskalské odkázány správě farářů u sv. Vojtěcha v Jirchářích, kteří v nich služby Boží konati dávali od rozličných řeholníků.

Kostel nejsv. Trojice byl tehdáž chudičký. Dne 20. května 1645 odpověděli starší osadní a úředníci záduší jeho (i sv. Vojtěcha Menšího) k rozkazu kardinála Harracha, aby zbytečné kostelní klenoty ku potřebám císařovým odevzdali, že ničeho nemají krom věcí nejnutnějších, poněvadž „P. Alexius na onen čas maje kostel sobě odevzdaný, když za polního kněze se dáti měl, klenoty kostelní někam vyšikoval, o kterých posud nevědí, také že kostel času nočního zloupen byl od osoby, která před dvěma lety upálena byla; když potřeba jest, k pouti neb jiné slavnosti, že si potřebné věci jinde dlužiti musí“. To jim potvrdil i jejich farář (u sv. Vojtěcha v Jirchářích) Adam Mazovský. ††)

*) Prodomus 263.

**) Pověst vypravuje, že kostel ten stavěn byl od řemeslníků, kteří klášter Slovanský budovali, když měli v práci své hodinu odpočinku. Proto prý byl tak dlouho stavěn, jako chrám Slovanský, leč stavba jeho provedena bez nákladu jediného haléře, neboť dělníci prý za práci svoji žádné mzdy nebrali a staviva k němu užilo se ze stavby chrámu Emauského. — Pověst tato může platiti jen o kostele předhusitském, nikoli však nynějším.

***) Staří letop. č. str. 459.

†) Archiv konsistorní V. E. 573.

††) Z hrab. Harrachova archivu v Mostě nad Litavou. Sdělil p. Ferd. Tadra, úředník univ. knihovny v Praze.

Pro chudobu záduší nebylo ani v 18. století v Podskalí zvláštního faráře. Kostel nejsv. Trojice sešel zatím tak, že byl na spadnutí, až ujali se ho dobrodincové. Roku 1728 dal Novoměstský primas Josef Sedler základy kostelní budovy podchycovati a celou tuto svatyni přestavovati. Na jižní straně kostela zřízena nákladem lékaře dra. Josefa Möllera kaple, kterou sv.-Vojtěšský farář Matěj Krátký dne 19. prosince 1751 vyžehnal. Základní kámen ku nynější průčelné věži byl položen dne 21. května 1781, načež zvonice ta r. 1782 dokonána.

V minulém století bývala tu mše sv. před vystavenou nejsvětější Svátostí sloužena každodenně; v adventě zpívány tu roráte v třetím témdnu, v pašijovém témdnu bývala tu na Bílou sobotu svěcena křestná voda, a na Dušičky konáno tu kázání.

Časem vyskytlo se mnoho zbožných dobrodinců, kteří chrámu nadace činili, tak že kostel ten měl roku 1781 jistin za 6400 zl., peněz nadačních 15.891 zl., dohromady 22.291 zl. jmění. Roční důchody obnášely 906 zl. 38 kr., výdaje pak 906 zl. 30 kr.

Roku 1827 ustanoven při tomto kostele stálý duchovní správce kněz exposita, jenž pod dozorem faráře sv.-Vojtěšského spravoval celé Podskalí. Roku 1833 nabídli se Benediktini na Slovanech, že převezmou farní duchovní správu tohoto kostela, k čemuž však nedošlo. Bylať tu roku 1851 zřízena samostatná fara pod patronátem obce Pražské.

Služby Boží konají se tu po česku. *Duchovní správu* vedou nyní farář Ant. Fanta, a kooperátor Dr. Ant. Víšek, český spisovatel (vydal roku 1883 „Občanský sňatek na soudu práva a svědomí“, přeložil více spisů). *Farní osada* čítá 8500 katolíků, kromě 88 nekatolíků a 105 židů. Náleží do ní celé Podskalí s někdejšími farnostmi sv. Vojtěcha Menšího i sv. Mikuláše, a s územím bývalého kláštera Augustiánů Bosáků u sv. Václava. Dle starého zvyku oslavují Podskalští osadníci každoročně kostelní pouť svátku nejsvětější Trojice hlučnou střelbou z hmoždířů na břehu Vltavském.

Farní kostel nejsv. Trojice jest stavení malé, v nynějším strážlivém slohu roku 1728 upravené. Stojí na bývalém hřbitově dosti nízko, tak že při povodních do něho voda vniká. V průčelí k západu stojí cibulovitou střechou krytá věž, vystavěná r. 1782, v níž visí 3 zvony: Větší, vážící 1214 liber, byl ulit roku 1590 od Briekého, a roku 1875 přelit, i od biskupa Karla Pruchy posvěcen. Druhý jest z roku 1797, a třetí, nejmenší, byl sem z kostela Panny Marie Sněžné přenesen. Ve věžičce sanktusové visí 2 zvonky. Kostel jest jednodlní a má 6 copových dřevěných oltářů.

Hlavní oltář zřídili roku 1732 nákladem 700 zl. bratři Michal Václav Bláha, Staroměstský radní, a Rafael Bláha. Oltářní kámen jest z roku 1765, kamenná, nyní prkeným obalem zakrytá tumba jest však stará, majíc tvary gotické. Měděný, v ohni zlacený svatostánek má ozdoby ze stříbra. Obraz nejsv. Trojice na dřevě jest starší, a býval vroucně ctěn.

Na *kazatelně*, zřízené od jisté zbožné paní, jsou řezby, představující oběti Abrahámovu, Abelovu a Kainovu, a na stříšce stojí kříž na srdci. Cínové velké *svícny* před oltářem mají znak Staroměstský a letopočet 1689.

Na evang. straně stojí: *Oltář sv. Anny* s olejovým obrazem a pod ním s řezbou představující Narození Páně. Zřízen byl od dobrodinců a má kámen z roku 1765.

Oltář neposkvrněné Panny Marie se sochou, nahoře sousoším nejsv. Trojice, dole se soškou sv. Jana Nep. Stával někdy v Týně, odkud sem darován byl od vdovy Anny Riesterové. Má kámen z roku 1765.

Při jižní zdi stojí: *Oltář sv. Jana Nep.*, zřízený od dobrodinců. Obraz představuje sv. Jana jakožto kazatele, a pod ním jest vypuklý obraz Spasitele ve škole Nazaretské. Oltářní kámen jest z roku 1765. *Oltář Panny Marie královny* se soškou, nahoře sousoším nejsv. Trojice, dole obrazem Srdce Pána Ježíše, a po stranách se soškami sv. Petra a sv. Judy Tadeáše.

V *kapli*, která roku 1751 na jihu ku kostelu přistavěna byla, stojí *oltář sv. Kříže*. Před ním jest křtitelnice z rudého mramoru.

Ve dlažbě leží několik náhrobních kamenů bez nápisů.*)

2. Opatský chrám Matky Boží a ss. patronů slovanských Jeronýma, Cyrilla i Methoděje, Vojtěcha a Prokopa, s královským klášterem Benediktinů na Slovanech či v Emausích.

Otec vlasti Karel IV. jakož plány měl světové, tak i snažil se, aby milovaná jeho Praha byla středem a výhněm všech velikých záměrů jeho. V ohledu náboženském měla Praha hojností a nádherou chrámův a ústavů církevních závoditi s Římem; veškeren různotvárný život Církve katolické měl se tu sbíhati a osvědčo-

*) Zádušní kniha kostela nejsvětější Trojice od r. 1715, na faře sv. Vojtěcha. Pamětní kniha sv.-Vojtěšská od r. 1718.

vati. Z toho úmyslu vznikl *klášter Slovanský*, při jehož zakládání veden byl Karel myšlénkou ještě důsažnější. Východní Slované, dostavše víru křesťanskou z východu, zachvácení byli řeckým rozkolem, počatým ve věku 9. od Fotia, a dovršeným v století 11. od Cerularia, a všechny pokusy papežů o sjednocení rozkolníků s Církví římskou zůstávaly marny. Šlechtnému srdci zbožného Karla zželelo se velikého neštěstí toho, pomýšlel tedy, kterak by sám přispěl k tomu, oč po věky nejlepší mužové marně se byli pokoušeli. Vida, že mezi východními Slovany tou dobou největší moci a vážnosti nabyl Štěpán Dušan, jenž podmaniv si země balkánské, nazval se carem srbským, jal se s ním vyjednávat ve věcech politických, a získav si důvěru jeho, hleděl jej nakloniti ku provedení veliké myšlénky své, totiž sjednotiti rozkolnické Slovany s Církví katolickou. Dušan jevil ve vážné této věci ochotu, načež Karel na své cestě do Říma poslal mu dne 19. února 1355 list plný lichocením a povzbuzování, dovolávaje se toho, že oba mocnáři nejen v důstojnosti královské sobě rovni jsou, nýbrž i téhož „vzácného a ušlechtilého jazyka slovanského“ účastenství mají. Prakticky snažil se Karel ku provedení záměrů svých přispěti *založením kláštera pro mnichy řádu sv. Benedikta*, kteří slovanského jazyka v obřadech užívali. Již jako markrabě Moravský zamýšlel založiti v království Českém více klášterů, do nichž chtěl uvésti mnichy jihoslovanské, kteří válkou a vnitřními rozbroji z klášterů svých vypuzeni byvše, po jiných zemích bloudili. I žádal, trvaje v Avignoně, papeže Klementa VI. za povolení, líče mu, že by mnichové tito, užívajíce při mši sv. a všech obřadech slovanského jazyka, v Čechách velmi prospěšně účinkovali ku rozmnožení víry křesťanské. Papež k tomu přivolil, s tou však výminkou, aby toliko jeden takový klášter v celém království založen byl (9. května 1346). Mnichové ti měli se modliti za sjednocení Slovanů ve víře, a býti mostem mezi východem a západem. Nad to zajisté se nemýlíme, myslíce, že vedla Karla k založení tohoto kláštera i něžná *úcta ku sv. patronům českým*, a že tím chtěl odčiniti křivdu, které se byli někdy na památce a dědictví sv. Prokopa dopustili vévodové Svyatopluk r. 1056, a Břetislav II. r. 1095, vypudivše ze Sázavského kláštera Benediktiny slovanské, a osadivše klášter mnichy cizozemci.

Jakmile Karel po smrti otcově sám vládu nastoupil, vydal dne 21. listopadu 1347 v Norimberku zakládací listinu kláštera Slovanského, v níž dí, že především jest mu prohlédati ku blahu a prospěchu těch, kteří „nám příjemností a sladkostí našeho přirozeného jazyka příbuzní jsou“, a ku konci nástupce své prosí,

aby nic na tom, což byl ustanovil, neměnili, a kdo by se přece opovážil proti vůli jeho jednati, na toho vyzývá hněv Boží i svatých, k jejichž cti klášter ten založen byl.

Klášter založen hned r. 1347 na Skalce při starodávném farním kostele sv. Kosmy a Damiana (prý na místě jakéhosi dvora Tachova?), jenž do té doby náležel kapitole Vyšehradské, a stavba jeho stála prý jen o 3 trojníky méně, než kamený most Pražský (prý 18.747 kop). Pozdější kronikáři udávají, že Karel do něho 80 mnichů povolal, ano jest i zpráva, že jich tu až 120 bylo. Mniši do kláštera od arcibiskupa Arnošta z Pardubic uvedení byli *Benediktini kmene slovanského* z Chorvat, Bosny, Srbska a Dalmacie. Nalézali se mezi nimi Rusové, Bulhaři, Chorvati a Srbové, pročez klášter tento nazván dle obyvatelů svých „*Na Slovanech*“. Jinak jmenován zprvu i *klášterem sv. Kosmy a Damiana* dle kostela, při němž se nalézal, či *sv. Jeronýma*, rodem Slovana z Dalmacie, o němž tehdaž se mělo za to, že první převedl Písmo sv. Zákona starého na jazyk slovanský.

Po 23 let konali slovanští mniši služby Boží v kostele sv. Kosmy a Damiana. Když však svatyně ta nestačila návalu zbožného lidu ku slavnostem se hrnoucího, založil Karel IV. r. 1371 *nový velký chrám klášterní*, jehož stavba r. 1372 dokončena, načež s převelikou slávou posvěcen dne 29. března téhož roku v pondělí velkonoční na počest Marie Panny, sv. Jeronýma, sv. Cyrilla i Methoděje, sv. Vojtěcha a sv. Prokopa. Obřad posvěcení vykonal arcibiskup Jan Očko z Vlašimě u přítomnosti Karla IV., syna jeho Václava, papežského legáta Jana patriarchy Alexandrinského, arcibiskupů Mohučského a Metského, biskupů Pařížského, Augšpurského a Neuburského, kurfirsta saského Václava, poslů krále uherského Ludvíka, Ostrihomského arcibiskupa Tomáše a knížete Opolského Vladislava i jiných knížat a pánů a nepřehledných davů lidstva. Podle evangelia, jež v ten svátek se četlo, začal lid tomuto klášteru říkati „*v Emausích*“, kteréžto jméno podnes se udrželo.

Zdá se, že v pozdějších dobách v klášteře byla většina Čechů, kteří ovšem služby Boží též jazykem staroslovanským konali.

Karel IV. postaral se královsky o výživu mnichů, vykázav jim rozličné platy a dědiny, které oni potom sami koupěmi rozmnožovali.*) *Opatové na Slovanech* jsou nám málo známi. První připomíná se hned r. 1349 Jan, rodem bezpochyby Chorvat. Po něm nastoupil Pavel (1368—†1412), potom Kříž (od r. 1412),

*) Platy i zboží kláštera udává Tomkův Dějepis Prahy III. 106—108.

a Pavel (od r. 1415). *Probošti* uvádějí se tu: Půta (1362), Oldřich (—1379), Petr (1387). *Převorové*: Křížek (1370), Petr Říčanský (1379), Petr Smolka (1387), Kříž (od r. 1403, potom opatem), Petr (do r. 1419). Dále připomínají se v klášteře podpřevor, sakristán, kaplan opatův, podklíčník, jahnové, podjahni a konvršové.*)

V klášteře zřídil Karel IV. jakési jinak neznámé *učiliště* (jež pozdější kronikáři zovou „gymnasium Slovanense“), které snad na způsob kollejí v jiných klášterích bylo upraveno a od mnichů samostatně spravováno. Roku 1356 učinil týž panovník při klášteře zvláštní nadání desíti hřiven ročního platu na *písaře*, jenž by v „ušlechtilém jazyku slovanském“ psal knihy církevní. Známe jest jistý mnich Jan, s nímž Karel velice spokojen byl.

Sporé jsou zprávy o působení slovanských mnichů v tomto klášteře, sporé i památky po nich, za to však tím vzácnější. Drahocenným jejich odkazem, pohříchu nám odcizeným, jest t. z. „*Remešské*“ či „*Sázavsko-Emauské evangelium*“, kteréž uloženo jest nyní v městské knihovně starého korunovačního města francouzského Remeše (Rheims). Jsou to dva rukopisy svázané v jednu knihu. První obsahuje cyrilsky psaný zlomek staroslovanského překladu evangelických perikop. Druhý jest psán hlaholsky a obsahuje pontifikální modlitby a čtení pro opata, sloužícího mši sv. „pod korunou“. Cyrilská část pochází z 11. století a vedlé starobylého podání psal ji sv. Prokop na Sázavě a daroval ji klášteru Slovanskému Karel IV.***) Hlaholskou část psal některý mnich slovanský, jenž sám připojil letopočet 1395. Oba rukopisy byly svázané v jednu knihu pevnou vazbou, ozdobenou zlatem, drahými kameny a sv. ostatky. Ve válkách husitských kniha ta klášteru jest odcizena, a později dostala se až do Cařihradu, neznámo posud, jakým způsobem. Má se však za to, že ji tam odnesli kališníci čeští, když vyjednávali s patriarchou Cařihradským v příčině spojení se s rozkolníky řeckými, k němuž r. 1450 vyslali poselstvo s mistrem Konstantinem Angelikem v čele. Roku 1546 koupil mimo jiné i tuto knihu v Cařihradě kardinál Lotrinský Karel, biskup Remešský, neznaje obsahu jejího, a daroval ji chrámu v Remeši. Tam chovali ji u veliké úctě, vydávající obsah její za evangelium psané prý v jazyku řeckém a syrském či slovanském.

*) Tomek III. 187. V. 216. — Paprocký, Hammerschmid a jiní uvádějí ještě jiné opaty a vypravují o nich některé, ovšem nejisté věci.

**) Dr. Hanuš pokusil se dokázati, že i tento rukopis pochází ze 14. století, není však žádného důvodu, proč bychom měli starobylého onoho podání se zříkati.

Dle podání vyprávělo se, že tato tajemná kniha do Cařihradu dostala se z „knihovny sv. Jeronýma“, což poukazuje ku klášteru Slovanskému v Praze, jenž jmenem sv. Jeronýma nazýván byl. Francouzští králové skládali při slavnostech korunovačních přísahu na posvátnou knihu tu, neznajíce jí. Teprve r. 1717 poznal cár Petr Velký navštívit Remeš, cyrillskou část knihy, hlaholské však neporozuměl, až jistý Angličan r. 1789 na ni upozornil. V revoluci francouzské ztratila se kniha ta; později byla sice nalezena, avšak oloupena drahocenných desk, a z rozkazu Napoleonova uložena v městské knihovně Remešské, kde podnes se chová.*)

Ještě ku konci 16. století nalézalo se v klášteře Slovanském mnoho hlaholsky psaných knih, z nichž nyní jen několik skromných zbytků se zachovalo, totiž část hlaholského missálu i zlomky české, hlaholicí psané bible, v universitní knihovně Pražské, pozůstatek hlaholského breviáře od r. 1359, a částka českohlaholské bible v klášteře Vyšňobrodském.

Jinou vzácnou památkou po slovanských mniších jsou *malby* na stěnách křížové chodby klášterní.

Pokud zachovaly se zprávy, víme, že řeholní kázeň v tomto klášteře dosti záhy poklesla. Roku 1367 chtěli někteří mniši klášter opustiti a do ciziny se odebrati, což jim však arcibiskup Očko zapověděl. Později vznikla rozepře mezi opatem Pavlem a konventem s proboštem Oldřichem v čele, a když opat se zdráhal, podrobiti se v té příčině soudu arcibiskupskému a proti konventu žalobu do Říma poslal, pokáral jej arcibiskup trestem církevním a přinutil, aby žalobu odvolal a se podrobil, což on r. 1376 i učinil. Pře skončila se až r. 1379; Pavel, slíbiv arcibiskupa poslušen býti, dosazen opět v opatství, a probošt Oldřich s konventem napomenuti, aby budoucně ho poslouchali.

Dalekosáhlé záměry, k jichž dosažení klášter Slovanský přispívatí měl, nezdařily se předčasnou smrtí cara Dušana i úmrtím Karla IV. Avšak za krále Václava IV. vyvíjel se Slovanský klášter, ač král jeho nedbal, již vlastní silou tak, že i v bratrském národě polském vzniklo přání po založení podobného ústavu řeholního. Král Vladislav Jagello založil potom r. 1390 ku prosbě své manželky Hedviky (Jadvigy) nedaleko Krakova v *Klepařích klášter sv. Kříže*, do něhož povolání mniši z kláštera na Slovanech v Praze, aby tam služby Boží jazykem staroslovanským konali. Tak záhy osvěd-

*) Zevrubně ji popsali Turgeněv, Strojev a Jestrzabski, opis vyšel nákladem cara Mikuláše tiskem. Roku 1848 vydal rukopisy ty u nás Hanka pod jménem „Sázavsko-Emauzskoje svjatoje blagověštvovanije nyněže Remeškoje“ se 2 snímky.

čoval se vliv Slovanského kláštera, jenž vynikal slávou a bohatstvím, což dokazují časté koupě domů, vinic a platů.*)

Války husitské podřaly záhy tento ušlechtilý náboženský štěp, s tolikými nadějemi v půdě české zasazený. Dne 16. října 1419 vedralo se do kláštera množství ozbrojeného lidu, chtěje jej vyplniti a rozbořiti. Tu opat Pavel, nevěda si jiné rady, vyšel se svými bratřími lupičům v ústřety, a oslovil je důraznou řečí, napomínaje, aby ušetřili kláštera, od slavného Karla ku slávě vlasti založeného. Avšak husitský lid vydrancoval přece klášter, a opat i mniši ze strachu, aby smrti ušli, svolili, že budou podávati pod obojí.

Po smrti opata Pavla (r. 1426) zvolen, neznámo, zdaž od zbylého hloučku mnichů, či od strany husitské, opatem *Jiří Kříž*, a když on r. 1434 smrtí sešel, odevzdáno opatství od Husitů jakémusi jinak neznámému knězi *Havlovi*. Nelze pochybovati, že v té době slovanské obřadnictví v klášteře tomto zaniklo, jednak když staří mniši vymřeli, jednak že husitští duchovní zdejší jazyka staroslovanského neznali.

Po bouřích husitských vysvětil klášterní chrám znova legát Basilejský biskup Filibert v den sv. Jeronýma dne 30. září 1436.

Roku 1446 uvedl mistr Příbram, administrátor dolejší konsistoře, do kláštera Slovanského čtyři zemany a jednoho žáka, kteří odřekli se světa, slib čistoty učinili, a novou řeholi podnikli. Tím vzalo počátek *řeholnictví kališnické* v tomto klášteře, o němž jinde v Čechách nebylo slýcháno. Když r. 1448 papežský legát kardinál Karvajal do Prahy přijel, připravena mu od Pražanů hospoda na Slovanech. Roku 1459 uvádí se bývalý Slovanský opat Ondřej ve vznikající tehdejší Jednotě bratrské.

Po smrti opata Havla dosazen r. 1463 do Slovan za opata kněz *Václav*, s nímž tu byl převor Štěpán. Oba prodali jménem „kláštera sv. Jeronýma“ dvůr Okrouhlý. Od r. 1471 byl Václav spolu administrátorem dolejší konsistoře, avšak r. 1483 byl s těchto úřadů rozkazem krále Vladislava II. složen.**)

Opatství bylo nyní po delší dobu uprázdněno, až je r. 1497 udělil král Vladislav administrátoru dolejší konsistoře Jakubu Stříbrskému jinak *Holubovi*, avšak shledáno brzo, že byl velký bludník, nebo mnoho obrazů a klenotů klášterních zkazil a proti kněžím i víře brojil, pročež byl důstojenství svého zbaven a z Prahy

*) Klášter Slovanský v Klepařích trval ještě na konci 15. století. Kostel sv. Kříže byl teprve koncem 18. století zrušen.

**) Palackého Dějiny IV. 1, 126. 162. Gindely Gesch. der böhm. Brüder I. 27. Listina v univ. knih. A. II. 26

vyhnán, načež žil v Lounech, kde r. 1499 zemřel. Nyní dostalo se opatství zase *Václavu*, zatím na svobodu propuštěnému, jemuž pro churavost jeho přidán kněz Jiří Chrudimský řečený Sovka. V té době nebyla, jako obyčejně, administratura kališnické kon-sistoře spojena s opatstvím na Slovanech. Roku 1504 byl opatem *Matěj Korambus*, jež biskup Filip de Nova villa na opatství korunoval. Krom něho žili v klášteře r. 1505 ještě kališníci kněží Václav převor, a bratři kněz Bohuslav, kněz Lukáš, a kněz Prokop, kteří téhož roku prodali klášterní sladovnu s pozemky pod vrchem Slovanským*). Avšak již r. 1507 byl Korambus na rozkaz králův nenadále s opatství složen, a na jeho místo uveden pomocník jeho *Jiří Sovka Chrudimský*. Korambus odebral se ku králi do Budína stěžuje si, vrátil se však s nepořízenou. Jiří Sovka byl znamenitý kazatel, pouštěl se však rád v kázáních svých do sporů politických. Hned roku 1507 bouřil na kazatelně proti spojení obcí Staroměstské a Novoměstské, potom začal chýliti se ku katolíkům a horliti proti Pikartům (českým bratřím), že jsou největší kacíři pod nebem; roku 1509 dne 26. srpna kázal, že přijímati pod jednou jest dobré, a posléze 17. února 1510 osvědčil na kázání, že odstupuje od strany kališníků a chce státi pod poslušenstvím papežovým, že tu jest spasení, a ne jinde. Potom zvolil na své místo faráře sv.-Štěpánského mistra *Martina* a sám jej uvedl u přítomnosti Novoměstského purkmistra, jiných pánů a některých prelátů z hradu Pražského, v opatství Slovanské načež dne 25. února Vyšehradskou branou z Prahy ujel. „A tak (dokládá kališnický kronikář) sova vyletěla z kláštera a výř vklouzl do kláštera“.***) Avšak ani Martinovi nelíbilo se dlouho na Slovanech, an roku 1514 v noci odtud do Roudnice se odstěhoval. Jakožto zvláštnost uvádí se, že roku 1505 v pondělí po sv. Vavřinci sešli se na Slovanech páni Staroměstští, Novoměstští, poslové z českých měst tehdejších v Praze meškající, biskup Filip Sidonský a purkrabí Pražský Hradecký, a tu házeno jest z prahu na levý břeh Vltavy, čehož již dávno v Praze mnozí lidé nevidali.***) Po smrti krále Vladislava II. 1516 zvolen administrátorem kališníků Matěj Korambus, jemuž opět i opatství Slovanské dáno, které zastával až do smrti, kdežto administratura byla mu roku 1520 odňata. Zemřel roku 1522, a nástupcem jeho na Slovanech učiněn jakýsi *Jan* příjímím *Osel*, jenž měl

*) Listina tamže.

**) Starí letopisové čeští 281. 283. 284. 319. 325. Bartošova Kronika Pražská. 30.

***) Starí letop. 275. 376.

kaplana Havla. Po smrti jeho (1537) nastoupil *Jan Hradecký*, příjímím Nožička, který horlivě hájil starých řádů církevních proti novotářům protestantským, a zvláště na Pikarty dotíral. Měl časté spory zvláště s Václavem, někdejším kaplanem na Slovanech, jehož obžaloval, že odnesl z kláštera některé klénoty i majestáty královské, a uvalil na sebe nenávisť protestantů v té míře, že nejsa před nimi jist, z opatství se poděkoval a do Chrudímě se odebral, kde děkanem se stal. Uprázdňené opatství obdržel *Martin Klatovský*, jenž po půldruhém roku přijal děkanství u sv. Apolináře, načež do Slovan přišel roku 1553 *Jindřich Dvorský z Helfenburka*, člen konsistoře kališnické a od r. 1572 administrátor konsistoře. Ačkoli Dvorský byl žákem Martina Luthera a Filipa Melanchtona, náležel mezi rozhodné starokališníky, začez od protestantů mnoho protivenství jemu snášeti bylo. Arcibiskup Brus z Mohelnice ujímal se ho vřele a vymohl mu k lepší výživě, že uděleno jemu i uprázdňené děkanství u svatého Apolináře. Dvorský rozmnožil příjmy kláštera, napravil pusté vinice i sad konventní, zachoval dvůr v Čakovcích a připojil ku klášteru opět dům jeden v Podskalí. Zemřel jako kmet osmdesátiletý r. 1582. Za něho žili v klášteře krom něho pouze jediný kaplan a zvoník. *) Po smrti Dvorského nastala na Slovanech veliká spousta. Administrátorem dolejší konsistoře byl Václav Benešovský, muž mírný, a konsistoř žádala, aby jemu ku snazší výživě, jako předchůdci jeho, uděleno bylo opatství Slovanské a děkanství u sv. Apolináře. Tu však Novoměstský rychtář s konšely osobovali si podací právo kláštera Slovanského. Zatím vznikla i rozepře v příčině pozůstalosti opata Dvorského, zemřelého bez závěti, a Novoměstská obec odpírala konsistoři, až císař rozhodl proti obci ve prospěch konsistoře. Avšak Václav Benešovský nestal se vedlé přání konsistoře opatem na Slovanech, nýbrž *Matouš Filonomus Benešovský*, bratrovec jeho, člověk nechvalné pověsti. Před císařem Rudolfem II. i arcibiskupem Medkem stavěl se jako domnělý horlivý katolík, slibuje, že opatství Slovanské vymaní z moci kališníků, čímž r. 1583 v opatství to se vetřel. Tu však odhodil brzo škrabošku. Roku 1589 dokonce se oženil, pojav dceru hostinského příjímím Prasátka ze Spálené ulice. Oddal jej kališnický farář sv.-Jindřišský Jan Včelina. Tím ukázal Benešovský kališnickým kněžím, kteří beztoho aspoň většinou již byli tajnými protestanty, cestu ku ženění. Konsistoř

*) Dra. Borového Jednání a dopisy kons. utrakv. 26. 49. 139. 162. 182. 388. Téhož Antonín Brus 177. a Martin Medek 41. 95—101.

snažila se sice tomu brániti, kališníci duchovní neposlouchali jí však. Týž Benešovský připouštěl ku konání mše sv. v kostele kněze kališnické, kteří od konsistoře s úřadu kněžského pro bludy složení byli, dal mnoho lesů klášterních vymýtití, a lichvařil penězi strženými, učinil z kláštera krčmu, vyvěsil na vrata věnec, postavil v zahradě kuželník, vztýčil ptáka ku střelení a najímal hudebníky ku veselostem. Muž ten jest křiklavým důkazem, jak hluboko tehdaž stará strana pod obojí sklesla, a čím dále, tím zjevněji protestantskou se stávala, ač jí nescházel jednotlivci povahy šlechtné, kteří snažili se, starou víru kališníků i bývalou kázeň udržeti. Sám těžce zkoušený strýc Václav Benešovský, jenž mezi šlechtíky ty náležel, domlouval Matoušovi, avšak marně; nešlechtný muž ten dotíral za to na něho i kališnickou konsistoř. Posléze rozkázal císař Rudolf II. r. 1590 k opětovné žalobě konsistoře, aby Matouš Benešovský byl ze Slovan vypuzen a z království Českého na vždy vypověděn. Kde zemřel, neví se. Byl jinak muž učený a dovedný český spisovatel. Roku 1577 vydal českou mluvnici, připsav ji císaři Rudolfovi II., jemuž v předmluvě činil lichotivě naději, že bude moci pomocí češtiny buď sám, či bratr jeho některý, panovati nad velkým národem slovanským. Jest to první pořádná mluvnice česká. Jiný spis „Knížku slov vyložených“ vydal r. 1587, a přeložil krom toho „Epištoly sv. Ignácia“. Matouš Benešovský pohnul svým nepřikladným životem nejednoho kališníka, že navrátil se do Církve katolické, kdežto jiní šmahem do tábora Lutheránů přebíhali.

Císař Rudolf II. vida, do jaké zkázy slavný někdy klášter Slovanický upadl, předebral si, jej obnoviti, a řeholní pořádek v něm opět zavésti. K tomu cíli ustanovil tu opatem *Pavla Paminonda Horského*. Muž ten, rodem ze Stříbrných Hor v Čáslavsku, byl mírný kališník, kaploval nějaký čas na Slovanech pod opatem Dvorským, a přidal se roku 1591 rozhodně ku *katolíkům*. Byv povolán roku 1592 k opatství „aby služby Boží, jak od starodávna bývalo, každého času náležitě vykonával“ (jak dí císař Rudolf II. v listině stvrzovací), snažil se, aby klášterních statků nazpět vydobyl, spustlý kostel obnovil, a katolické služby Boží povznesl. Dal též vyčistiti i obnoviti kostelík sv. Kosmy a Damiana, a potom byly dne 14. března 1593 starobylý klášterní chrám i hřbitov a zmíněný kostelík po katolicku opět posvěceny (usmířeny). Císař svěřil mu též sousední farní kostel sv. Václava. Mnoho nesnázi měl, snaže se o to, aby Podskalský kostel svatého Mikuláše, jehož osada někdy slušela pod klášter Slovanický, opět získal, čehož posléze proti odporu osadníků došel. Že katolíkem

horlivým byl, snášel mnoho týrání a protivenství. Nekatolíci nazývali ho „jednuškou“, že ku straně pod jednou se přidal, a když v kostele Slovanském přestal světiti den Jana Husi, ježž kališníci jako svátek světili, složili Podskalští nekatoličtí osadníci na něho potupnou píseň: „A ten Slovanský opat — dal na vinici kopat — na svátek Jana Husi, — za to do pekla musí“. Zášťí toto vzrostlo tak, že jednou po opatu v kostele bylo i střeleno. Posléze rozhodl se, že opatský úřad v ruce opata Břevnovsko-Broumovského jakožto visitátora Benediktinů složí, odešel z Emaus, a vstoupil do kláštera Broumovského, kde řeholní roucho přijal. Opat Broumovský poslal do Emaus čtyři kněze svého řádu, a tak po dlouhé době hostil klášter Slovanský opět *Benediktiny*. Horský složil roku 1599 řeholní sliby, a byl r. 1601 od opata Broumovského slavně do kláštera Slovanského uveden a k úřadu tomu požehnan. Avšak nekatoličtí osadníci Podskalští strojili mu znova úklady, dodavše mu jednou při hostině jedu do vína. Těžce zkoušený muž ten odebral se podruhé z Emaus do Břevnova a odtud do Police, hledaje pomoci proti neuhu, následkem otrávení se zmáhajícimu, zemřel pak roku 1607 v Dašicích jako oběť úkladů protestantských. Byl i českým spisovatelem, vydal r. 1589 „Píseň o stavu manželském“, a roku 1596 „Písničky křesťanské“.

Od roku 1602—1604 bydlel v Emausích slavný hvězdář Keppler. V té době koupil zvonář Daniel Tapinéus od opata Horského dům u kláštera, a zřídil si v něm dílnu na lití zvonů. *) Po něm náležela tato dílna zvonáři Baltazaru Hoffmannovi (1610).

Na opatství Slovanské byl nyní od opata Broumovského dosazen *Petr Lodereker z Prošovic*, za něhož roku 1609 v klášteře zle řádili ubytovaní v něm vojáci uherští, přivedení do Prahy od krále Matyáše proti Rudolfovi II.

Horší zkáza hrozila klášteru r. 1611 v osudný den 15. února, kdy protestantská luza vybíjela domy řeholní a mnichy v nich vraždila. Lupičové přepadli klášter Slovanský s pěti stran, rozbili dvěře kostelní i klášterní, roztloukli veškeré nářadí v chrámu i v domě aneb je pokradli, a zahubili knihovnu i poslední zbytky vzácných spisů Slovanských mnichů z doby Karla IV. Nemajíce dosti na lupu a zničení všeho, co našli, dychtili surovci ti i po krvi, chtějíce opata Loderekra zavraždit. Ubožák ten ukryl se v díře v komíně, kde smrtelné strachy vystál, nebo lupiči hledali ho po celý den křičíce po klášteře, vystoupili i na půdu a na věž i na jiná místa, majíce hořící pochodně, avšak nenalezli ho.

*) Dlabáčův *Künstlerlex.* III. 250.

V jak bídný stav tím klášter uvržen byl, o tom svědčí slova listu, jež Lodereker poslal opatovi Broumovskému dne 3. dubna 1611, kde dí: „Zatím utíkám se ku Kristu Pánu svému, volajícimu ke mně: Petře, následuj mne! Jižť věru jsem nahý, chudý, vyhladovělý, usouzený, plačící, nebo slzy jsou mně chlebem ve dne i v noci, zvláště, pomním-li na hojnost ztracených knih.“ Bída a nouze v klášteře tak se rozmohly, že opat musil se oblékati šaty vypůjčenými, a nemoha v polozbořeném klášteře žíti, posléze v Brusce bydleti přinucen byl. Nedlouho potom byl k tomu všemu ještě od opata Broumovského jakožto visitatora sesazen a na jeho místo ustanoven opat Placidus, jenž však brzo zemřel. Lodereker stěžoval si u papežského vyslance v Praze, nepořídil však ničeho, a žil potom jako prostý mnich v Emausích. Opat *Matěj Pfeiffer*, ustanovený do Slovan z kláštera Kladubského (1611), našel klášter v hrozném stavu, bylať to zřícenina, pročez on úřadu toho se zřekl a brzo zemřel. Také opat *Benno Falkus* z *Falkenberka*, rodem Sas, řeholník Břevnovský (od roku 1612), shledal v Emausích spoustu, a namáhal se marně, povznésti jej. Klášter poskytoval sotva jemu a dvěma bratřím výživy, a poněvadž střecha klášterní bouří rozkotána byla, nemohli tu řeholníci ani bydleti, jsouce nuceni, přebývati v domě protějším. Proto i Benno odstoupil, a odešel do Břevnova, kdež i později opatem se stal. Klášter na Slovanech řídil nyní *Adam Benedikt Bavorovský*, řeholník Rajhradský, jenž potom opatem učiněn a roku 1615 infulován byl. Zpočátku bylo mu snášeti mnoho strastí a příkoří. Nedbajíce práva, jež měl opat Slovanský ku kostelu sv. Mikuláše v Podskalí, uvedli osadníci k němu faráře nekatolického. Bavorovský žil v konventě s jediným pouze knězem. Když po Bělohorské bitvě na Zelený čtvrtek 24. března 1622 vyhlášen dekret, že odtud bude se v Praze pod obojí podávati již jen v Týně a u sv. Jindřicha, a na Boží hod velkonoční potom katolický kněz v Emausích kázal proti dalšímu trpění nekatolíků, přerušil jej nějaký nádenník hlasitým odporem; ale již sápal se několik žoldnéřů na něho, chtějíce ho ubiti. Jen stěží vydral se jim z rukou a skryl se v Podskalí. Již roku 1623 obdržel opat od knížete Karla Liechtenštejna statek Čakovice a 4000 kop mš. ze summy trhové za statek Myškovice u Kourími. Dále požádal císaře o navrácení některých statků, klášteru odcizených, koje se nadějí, že prosba ta vyplněna byla. Tu však nastal v dějinách kláštera Slovanského *náhlý, nepředvídaný obrat*.

Roku 1629 oženil se král Ferdinand III. ještě za živobytí otce svého Ferdinanda II. s infantkou Marií, dcerou španělského

krále Filipa III. Než Marie před svým sňatkem Španěly opustila, navštívila proslavené poutní místo Marianské *Montserrat*, kde byl klášter sv. Benedikta. *) Tamní opat poprosil ji o dovolení, aby směl jednoho ze svých mnichů přidružit k jejímu průvodu na ten účel, aby řeholník ten mohl šířit v dědičných zemích rakouských i německých známost a úctu Matky Boží Montserratské, k čemuž infantka svolila. Mnich vyslaný rozstoupl se na cestě, vrátil se do Španěl, a místo něho odeslán *Benedikt Peñalosa z Mandragonu*, doktor bohosloví, král. dvorní kazatel španělský (1631), jenž vzal s sebou sochu, zhotovenou dle milostné sochy Marianské na Montserratu. Přišel do Vídně, byl od císaře Ferdinanda II. laskavě přijat. Panovník ten učinil slib, že, zvítězí-li nad švédským králem, vystaví ve Vídni Matce Boží Montserratské kapli s klášterem Benediktinů přísné řehole španělské. Když švédský král Gustav Adolf v bitvě Lützenské (1632) zabit byl, dostal císař slibu svému a vystavěl klášter a kapli za Skotskou branou (za nynějším votivním chrámem). Zatím stal se Peñalosa zpovědníkem královny Marie a nabyl u ní i chotě jejího Ferdinanda III. velkého vlivu. Za příkladem otce svého slíbil Ferdinand III., že založí tři kláštery ku cti Matky Boží Montserratské, podaří-li se mu na přímělu Marie Panny zvítěziti nad nepřátely. Když potom dne 16. září 1634 Švédové v strašné bitvě u Nördlink poraženi byli, ztratili 12.000 mrtvých a 6000 zajatých vojáků, pečoval Ferdinand III. o splnění slibu svého. Peñalosa býval jakožto průvodce královských manželů často v Čechách, a seznámil se tu s Albrechtem Valdštýnem, jemuž řehole jeho tak se zalíbila, že si umínil na svém hradě Bezděze ku cti Matky Boží Montserratské zříditi poutnický klášter „černých Španělů“, jak tehdy Benediktini Montserratské nazýváni**). Tu hned musili Augustiáni, kteří r. 1624 z Bělé na Bezděz povoláni byli, ustoupiti Peñalosovi, jenž jal se hrad ten přestavovati v klášter; avšak náhlá smrt Albrechta Vald-

*) *Montserrat*, slovo španělské, znamená horu rozřezanou pilou, či vrch, mající množství ostrých zubů, čímž podoba pohoří toho se označuje. Hora ta, 4448 stop vysoká, vypíná se severozápadně od města Barcelony v Katalonii. Karel Velký, dobyv okolní krajiny na Maurech, vystavěl na Montserratě kostel s klášterem, jenž ale potom zašel. Socha P. Marie byla prý v době panování Maurů ve Španělsku ukryta v jeskyni na Montserratě a po 150 letech nalezena, načež tu založen klášter Benediktinů, jenž se stal nejslavnějším poutním místem ve Španělech. Chrám se sochou Panny Marie přetrval všecky bouře, a posud jest slovutný.

***) „Bílými Španěly“ byli jmenováni dle roucha svého Trinitáři. Sluší tu však podotknouti, že názvy ty byly obvyklými více ve Vídni, než u nás-

štýna učinila tomuto podniku prozatím konec. Peñalosa neustál však. Ferdinand III. nabídl mu ku založení kláštera místo na Bílé hoře, kde již od r. 1628 stála na památku osudné bitvy kaple Panny Marie Vítězné, a kde Servité začali stavěti si klášter, kterého však nedokončili, vzdavše se díla toho. Než, ani Peñalosovi nelíbila se Bílá hora, za to obrátil zřetel svůj *ku klášteru Slovanskému*, kde tehdáž kromě opata Bavorovského jen ještě dva mniši žili, mezi nimi i bývalý opat Lodereker. Peñalosa dovedl sladkými slovy přemluvit Ferdinanda III. k tomu, aby klášter Slovanský jemu postoupen byl. Císař nařídil dne 28. ledna 1635 purkrabímu Jaroslavu Bořitovi Martinicovi, aby v té příčině jednal s opatem Emauským i s opatem Broumovským Benonem Falkem z Falkenberka jakožto visitátorem řádu v Čechách, a psal i kardinálu Harrachovi, že zamýšlí zavésti do kláštera Slovanského španělské Benediktiny Montserratské, aby jich tu aspoň 20 žítí mohlo. K tomu účelu vybídl císař kardinála, aby jej v tom podporoval, a slíbil, že klášter sám opraví a nadáním opatří.

Avšak tato věc neprovedla se bez obtíží. Slovanský klášter začal se zotavovati, a byla naděje, že opět rozkveté. Mnichové nekonali tu ovšem již bohoslužbu jazykem staroslovanským, jehož neznali, přece mohli však, jakmile jen pokojnější časy nastanou, obnoviti svůj klášter dle původního založení Karlova, byť Čechové rodem, a svůj klášter milovali. Pojednou měli ustoupiti cizincům, příšlým z dalekých končin, a to proto, že Peñalosa dovedl získati si neobmezenou náklonnost císařovu. Trpká bolest uchvátila opaty Bavorovského i Falka, když seznali, že císař důrazně žádá, aby dle vůle jeho se jednalo, a že ani kardinál Harrach proti tomu ničeho nenamítá. Bavorovský nechtěl v té příčině jednati bez visitátora a doložil, že jest té naděje, že císař zachová vznešeného založení Karla IV., a visitator Benno napsal kardinálu Harrachovi list, v němž vyčítá, co všecko rád jeho ve válkách vytrpěl. V této smutné době má rád ztratiti klášter Pražský. Opat Bavorovský často churaví a má živiti 70letého kněze. Broumovský klášter byl několikráte od vojska vydrancován a řeholníci uprchli vždycky s opatem, a k tomu ke všemu má tento klášter ještě přijati a živiti řeholníky z Emaus vypuzené. Po Bělohorské bitvě doufal visitator dojíti obrany a začal konati provinciální roční schůze řádu svého v klášteře Slovanském, kde i klerikové řeholní, za účelem sv. svěcení do Prahy přicházející, bydlívají. Kdyby klášter ten řádu odňat byl, nezbývalo by, leč aby klerikové přebývali v hospodách, kde by i provinciální kapitoly odbývati se musily. Proto — dokládá visitator Benno — „s podivením jsme slyšeli,

že španělský páter proti lásce křesťanské se odvažuje, nás v tísní a dlouholeté nouzi naší ještě obtěžovati. Jiní řádové dostali po Bělohorské bitvě kláštery, i já jsem prosil, ale nedostal ničeho, a nyní máme i tento klášter ztratiti! Tuť bychom měli příčinu, s pláčem své žaly Bohu přednáseti. Kdybychom potom i z Broumova vytištění byli a v Praze nikde místa svého neměli, jakoby-
chom ze země vyhnáni byli“. Aby španělští mnichové opatření byli, navrhl visitátor, aby jim raději dán byl klášter Zderazský, kde tehdáž jediný jen kněz žil, aneb aby si zřídili klášter na Petříně, kterážto hora by jim zobrazovala Montserrat. Kdyby však císař upustiti nechtěl, prosí visitator, aby mnichům Slovan-
ským dán byl jiný kostel v Praze a náhrada, aby si tu klášter zříditi mohli. Posléze odjel visitator do Vídně k císaři a smluvil se s ním, že Emauští dostanou odškodné 10.000 zl. a *kostel sv. Mikuláše na Starém městě* i s farní a kollejní budovou, jež nále-
žely tehdáž klášteru Strahovskému. Slovanští mniši podrželi všechny své usedlosti a platy kromě Prahy a polovici kostelního náčiní, a opatu zajištěny hlas na sněmě i ostatní jeho privileje. Avšak opat Bavorovský s dvěma svými spolubratřími opouštěl přece jen se zármutkem klášter Slovan-
ský a přestěhoval se ku sv. Mikuláši, kde zprvu nuzně žil.*)

Až do té doby byl *Peñalosa* převorem černých Španělů ve Vídni, r. 1635 odevzdán mu však klášter Slovan-
ský, do něhož on se šesti soudruhy se přistěhoval, načež tu roku 1636 *opatem* usta-
noven jest.

Klášter Vídeňský, i všechny jiné kláštery mnichů španělských, kterékoli v zemích rakouských povstanou, měly jemu jakožto představenému opatovi Montserratské kongregace Benediktinů v těchto zemích podřízeny býti. Císař Ferdinand III. dal chrám i klášter na Slovanech obnoviti, daroval mu též hrad Bezděz se vším zbožím jeho, a vyhradil sobě i nástupcům svým právo patro-
nátní tohoto kláštera i právo opaty potvrzovati, začez tu každodenně za celý císařský dům mše sv. obětovati se měla. Daroval též kostelu několik stkvostných čalounů a asi 300 vojenských praporů, ukořistěných v bitvách na Bílé hoře a u Nördlink, z nichž většina zavěšena v Emausích, a některé poslány do Vídně. Krom toho doručil Peñalosovi 1200 říšských tolarů ku stavbě dvou kaplí, z nichž potom jedna upravena byla v klášteře z bývalé

*) Descriptio translationis religiosorum ord. s. Ben. ex monasterio Slovanensi ad s. Nicolaum. Rukopis v univ. knihovně Pražské II. D. 35. Četné listiny české opata Bavorovského v univ. knih. A. II. 26.

kapitولní síně, druhá pak zřízena v kostelíku sv. Kosmy a Damiana na klášterním nádvoří.*)

Peñalosa dal již dříve ve Vídni zhotoviti dvě sochy *Marianské* dle sochy ze Španěl přinesené, a postavil jednu z nich na hlavním oltáři kostela na Slovanech. Druhou choval prozatím v klášteře. Oltáře v chrámu zřídili nejvíce španělští šlechticové při dvoře císařském a generálové, zvláště známí Baltazar Marradas a Martin Huerta.

Peñalosa snažil se o rozmnožení řeholníků. Ku 6 Španělům přijal do kláštera 8 Čechů, totiž 4 kazatele a 4 kleriky, a vyžádal si ještě od opata Benediktinů v rakouském Medlíku na Dunaji 15 kleriků, tak že na Slovanech 30 bratří bylo.

Kázeň v tomto klášteře byla dle vzoru Montserratského nad míru tuhá, mniši vstávali každodenně o půl noci ku jitřním hodinám v kůru a zachovávali přísných postů. Krom toho nemohli Čechové zvyknouti španělským pokrmům, které se jim tuto podávaly, a proto opouštěli klášter. Trvalo to vůbec velmi dlouho, než tato řehole v Praze zdomácněla. Ještě r. 1715 byli v klášteře tomto bratří z Belgie; Bavor, Lužice, Slezska, Rakous, Moravy a Čech. Prvotně měli zde Španělé převahu, a ti ovšem mnoho neprosplvali, neznajíce jazyka lidu. Úcta k Matce Boží Montserratské tou měrou v Praze půdy nenabyla, nemajíc žádných základů v dějinách českých a jsouc pěstována od cizích mnichů ani potřeb, ani povahy, ani jazyka lidu našeho neznalých. Pouze na Bezděze utvrdila se později úcta k Matce Boží Montserratské a rozkvetla tam dosti znamenitě.

V chrámu na Slovanech byli někteří španělští generálové pochováni, a též hrabě Jan Götz (Kec), jenž stal se pověstným porážkou a smrtí svou v bitvě u Jankova dne 6. března 1645 (odtud známé přísloví posměšné: „Zvítězil jako Kec u Jankova“).

Opat Peñalosa zřídil v klášterním kostele dvě hrobky, jednu pro mnichy a druhou pro dobrodince, a zemřev r. 1646, byl tu pochován.

*) Dle slibu svého, že ku cti Panny Marie Montserratské založí kláštery, vystavěl potom Ferdinand III. ve Vídni černým Španělům na místě posavadní kaple klášterní chrám, zvětšil budovu klášterní a rozmnožil nadání mnichů, tak že právem zakladatelem zván byl. Třetím klášteřem měl být klášter *Barnabits* na Hradčanech u sv. Benedikta, kteréžto řeholníky vlastně již Ferdinand II. do Prahy uvedl. Ferdinand III. zamýšlel i tento kostel věnovati úctě Matky Boží Montserratské, k čemuž však pro smrt jeho již nedošlo. Přece však byl hl. oltář kostela sv. Benedikta ozdoben velkým obrazem P. Marie Montserratské, jenž podnes tam na kruchtě visí.

Nástupcem jeho na Slované byl *Jan Caramuel z Lobkovic* (1646—1659), muž povahy nad míru dobrodružné. Podivuhodny byly cesty nestálého života jeho. Narodil se r. 1606 v Madridě z matky Česky, rozené z Lobkovic, a otce šlechtice Lucemburského. Nejprve vstoupil do řehole cistercienské, stal se záhy professorem v Alkale, potom kazatelem v Nizozemí, dosáhl hodnosti doktorství v Lovani, potom zvolen za opata v Mohučské diecési, kde podivuhodnou učeností a úchvatnou výmluvností svou se znamenitým úspěchem bojoval proti protestantství, tak že arcibiskup jej svým suffragánem učinil. Ve válce potom vzniklé bojoval v Dolní Falci a osvědčil se i jako zkušený vojevůdce; po čase vrátil se do Španěl, odkud však brzo poslán jakožto španělský vyslanec do Vídně, kde císař Ferdinand III. tak si ho oblíbil, že jej r. 1646 opatem na Slované jmenoval, spolu však učinil ho nejvyšším dozorcem všech opevněných míst v Čechách. Za obležení Prahy od Švédů postavil se v čelo setniny sestavené z duchovních, a bojoval udatně na hradbách. Při tom zabít byl dne 13. října i jeden kněz Emauský, jenž obrany se účastnil. Roku 1659 vzdal se opatství, stav se generálním vikářem kardinála Harracha a spolu biskupem Míšeňským. Caramuel mluvil dokonale latině, španělsky, francouzsky, německy, řecky, syrsky, arabsky a hebrejsky, a vydal množství učených spisů o bohosloví, filosofii, grammatice, hvězdářství, matematice, hudbě, právnictví, politice, vojenství a dějepisu, ostrou řečí svou získal si však odpůrce, a ti ho nařkli r. 1659 v Římě z bludů. Neohrožený Caramuel odebral se ihned do věčného města pěšky a obhájil se tam před papežem Alexandrem VII. tak stkvěle, že tento sv. Otec ve shromáždění kardinálů prý o něm zvolal: „Nikdy jsem neslyšel člověka takto mluvit.“ Jméno tohoto muže bylo známo v celé Evropě, bylť on jako lesklý povětroň, jenž na chvíli zazářil a obdiv způsobil, avšak neprospěl. Na Slované jako opat mnoho nedlel, dáváje opatství spravovati od převora *Isidora de Croce*, jehož život rovněž dosti pohyblivý byl. Rodem Španěl, byl zprvu vojákem, potom bratrem kuchtíkem u Karmelitánů při kostele sv. Havla v Praze, a posléze vstoupil do kláštera Emauského. Jakožto převor dal starobylý sešlý kostelík ss. Kosmy a Damiána strhnouti a na místě něho vystavěl nynější kostel. Odporčením Caramuelovým stal se papežskou dispensí r. 1651 opatem na Karlově. Caramuel zemřel teprve r. 1683 ve Španělech jakožto arcibiskup Ortrantský.

Roku 1661 jmenován na Slované opatem Španěl *Antonín de Sotto Major* (Suttomajor), který provedl úmysl někdy Albrechta

Valdštýna, zříditi na hradě *Bezdězu* poutnické místo a klášter Matky Boží Montserratské. Opat tento založil tam konvent pro sedm kněží, jenž byl odvětvím kláštera na Slovanech. Konvent a kaple na Bezdězu posvěceny dne 8. září 1666, v kterýžto den s velkou slávou při sběhu nesmírných davů lidu přenesena tam z kláštera Pražského druhá ze sošek Montserratských, jež někdy Peñalosa ve Vídni zhotoviti dal. Konvent Bezdězský byl spravován od převora a stál pod vrchní správou opata Pražského.*)

Arcibiskup Sobek z Bilenberka učinil opata Suttomajora svým suffragánem a světícím biskupem. Roku 1672 zavítal do kláštera císař Leopold I. a obědval tu. Suttomajor zřídil v klášterním kostele kůrové stolice, které tu podnes stojí. I jako biskup šetřil tuhé řeholní kázně, vstáváje o půlnoci ku jitřním hodinkám a zdržuje se po celý život masitých pokrmů. Zemřel r. 1678.

Nástupce jeho *Didacus a Canvero*, Španěl, přišel do Vídně jakožto zpovědník infantky Markéty, první manželky císaře Leopolda I. Byl muž učený. Ku jeho prosbě uvolnil papež Innocenc XII. prvotní tuhé kázně mnichů v Emausích, jelikož Čechové a Němci přísná pravidla otužilejších Španělů snášeti nemohli; odtud přestaly tudíž jitřní hodinky o půlnoci, tuhé posty byly zmírněny, a též v řeholním rouchu zavedeny jsou změny, že bratří nemusil, nadál po městě v kuklích choditi. Odprodav některé vzdálenější statky panství Bezdězského, koupil opat Didak za 25.500 zl. pro klášter statek Sukdol, a byl posléze od císaře Leopolda I. do Vídně za zpovědníka povolán, kde zemřel r. 1703. Byl to poslední španělský opat v Emausích, nebo nástupce jeho *Emmanuel Privey* byl rodem Burgundán, a dříve opatem v burgundském klášteře Luxeilu. Za něho zřízeny v Emausích filosofické školy pro 12 kleriků řádu. Opat Privey zanášel se alchymií, a stav se choromyslným, zemřel r. 1704. Jest pochován před hl. oltářem klášterního chrámu.

Od r. 1704—1708 spravoval klášter opat *Antonín Vogel z Kreylern*, rodem Čechoněmec z Ostrova, jehož péčí Vídeňský konvent černých Španělů, doposud odvislý na klášteře Emauském, stal se samostatným. Vogel sám ustanoven prvním jeho opatem.

Martin Zedlic opat (1708—1720) vystavěl obě průčelné věže na kostele a dokonat moderní úpravu celého chrámu, čímž nejedna starožitnost za své vzala. Po něm jmenován opatem *hrabě Arnošt*

*) Jak oblíbeným poutním místem Bezděz se stal, svědčí tyto doklady: Od r. 1714—1726 přistoupilo tam ku stolu Páně 266.693 věřících, r. 1714 jich tam bylo 40.087, r. 1741 bylo v kapli tamní 2920 mší sv. slouženo.

Schrattenbach, bratr Olomouckého biskupa kardinála Volfanga Hanibala. Vymohl pro sebe i nástupce své titul „kaplana král. české kaple“, a dal z kapitolní síně zřídit „královskou kapli“, kde opatové dle nadání císaře Ferdinanda III. za blaho panující rodiny mši sv. sloužiti měli. Nástupce jeho opat *Maxmilián Bach* žil dříve po tři leta jako poustevník nedaleko Zákup a potom na Bezděze. Založil r. 1734 v Emausích „bratrstvo sv. Benedikta“ pro kněze i laiky na vyprosení šťastné hodinky smrti.

Za opata *Martina Schmidta* (od r. 1740) přišly na klášter smutné časy. V letech 1741 a 1742 měli tu *Francouzové* nejen v budově konventní, ale i v kostele nemocnici, a v morové ráně zemřelo tu 7000 vojáků. Při tom učinili Francouzové kostelu velkých škod. Strhali mnoho zlatem a stříbrem tkaných praporců, které Ferdinand III. klášteru byl daroval, a odcizili i stkvostné čalouny a koberce, od téhož panovníka druhdy kostelu věnované. Hůře ještě vedlo se klášteru r. 1744, když *Prušáci* z něho kasárny učinili, a dříve než z Prahy odtáhli, klášterům ohromné výpalné uložili, k němuž Emausy 10.000 zl. přispěti musily. Přes to vše mohl opat Schmidt, prodav panství Bezdězské, koupiti pro klášter za 69.000 zl. statek Třebešice a Lhotu se 3 dvory.

Následovali opati *Anselm Günther* († 1774), a *Adam Vít* († 1782), po jehož smrti nebylo dovoleno bratřím ucházeti se o opata, nýbrž zvoliti jen administrátora. Počet mnichů obmezen vládou na 18. Správa klášterních statků svěřena byla v letech 1782—1790 opatu Broumovskému. Roku 1786 *zrušeno jest převorství Bezdězské*, kaple znesvěcena, celý klášter i hrad vydány v plen a pobořeny, a socha Montserratské Panny Marie přenesena odtud do farního kostela v Doksích, kde posud stojí.*)

Z konce minulého století zasluhují paměti dva řeholníci Emauští, spisovatelé čeští: *Rupert Lintzmeyer*, jenž r. 1781 vydal knížku: „Nový výpis španělského vrchu Montserrat“, a *Jeroným Cechner* († 1794), který sepsal několik silných svazků o dějinách řádu svého, posud v knihovně klášterní chovaných, a r. 1766 vydal „Růži stolistou“, kázání na Bezděze konané, s popisem tohoto hradu a kláštera i s dějepisným úvodem o Valdštýnech. Roku 1801 jmenován opět na Slovanech opatem posavadní převor

*) Ač Bezděz zříceninou jest, putují tam podnes o svátcích Mariánských ze sousedních osad českých i německých průvody. Od r. 1830 visí tam proti hl. bráně pod stříškou obraz P. Marie Montserratské, který v létě kvítím a světlem zdoben bývá. Drahocenná kaple byla r. 1871 opět střechou a věžičkou opatřena a bývalý klášter přikryt aspoň střechou prozatímnou. Kéz krásná ta kaple dojde obnovy!

Prokop Škoda († 1803), jenž založil v klášteře znamenitou obrazárnu, která obsahovala 600 obrazů namnoze vzácných, které však po velkém požáru v Sukdole r. 1822 většinou do král. obrazárny v Drážďanech prodány byly. Nástupce jeho opat *Leopold Žalďa* (1804—1819) převzal obecné gymnasium v Klatovech a uvedl do něho r. 1812 první professory Benediktiny z kláštera Emauského. Po smrti opata Žalďy dán klášter, do dluhů skleslý, pod sekvestra, a teprve r. 1840 bylo bratřím opět dovoleno zvoliti si opata, jímž stal se *František Částka*. Avšak hmotné poměry kláštera zůstaly i nadál nepříznivy, tak že opat musil značnou část pozemků na Slovanech soukromníkům na staveniště prodati, a za příčinou nových školních zákonů r. 1871 i gymnasia Klatovského se vzdáti, kde tehdejší 7 učitelů z kláštera působilo. Posléze vzdal se opat Částka r. 1871 hodnosti své. Bylť on v řadě opatů tohoto kláštera z kongregace Benediktinů Montserratských patnáctým a posledním. Odtud spravoval klášter administrátor opatství *P. Emmanuel Hrdlička*, bývalý ředitel gymnasia Klatovského, a první ředitel českého gymnasia v Budějovicích, založeného biskupem Janem Val. Jirsíkem. Z posledních řeholníků Montserratských v tomto klášteře sluší uvést *P. Václava Šandu*, bývalého gymnasiijního ředitele v Klatovech, jenž jsa výborný znalec latiny, složil některé církevní hymny pro nová „Officia propria“ (kněžské hodinky) Pražské církevní provincie, vydané r. 1865, a do Časopisu katol. duchov. roč. 1845, 1873 a 1874 přispíval († 1882).*)

Když staří řeholníci vymírali a čekanců do kláštera nebylo, kromě toho ztrátou gymnasia Klatovského působení zbylých bratří valně se obmezilo a opatství stále v hmotné tísní trvalo, byla obava, že klášter tento znenáhla vymře a zahyne. Vyjednáváno sice s opaty klášterů Břevnovsko-Broumovského a Rajhradského, aby klášter Emauský s nimi se spojil a takto zachráněn byl, avšak právě v té době hrozilo všem klášterům v Rakousku novými daněmi do náboženské matice velké nebezpečí, a tudíž nemělo vyjednávání to úspěchu. Posléze metán již o klášter Emauský los. Přetrvav války husitské i bouře století 17., znova se přerodiv ve válce třicetileté, a uniknuv potopě, která koncem minulého století v Rakousku všem řeholním domům hrozila, měl nyní

*) Nástin dějů kláštera v Památkách archeolog. Díl. I. 193—199. Sepsal J. V. Křížek. Dějiny kláštera od P. Václ. Šandy v Šeb. Brunnerové díle „Ein Benediktinerbuch.“ Würzburg. „Benedikt. klášter na Slovanech v Praze“ v Blahověstu 1830 čís. 10—12. Prodrómus st. 318—321. Schallerova Topografie Prahy IV. 68—100. Alex. Hebra „Burg Bösigg.“

neslavně starobou a vysílením skonati. Aby se to nestalo, o to úsilovnou péči měl J. Em. kardinál arcibiskup Schwarzenberg, snaže se, zachovati staroslavné toto založení Karla IV. prvotnému účelu a řeholi sv. Benedikta, až po dlouhém vyjednávání *odevzdán klášter Emauský r. 1880 kongregaci Benediktinů Beuronských.*

Zakladatelem této nejnovější větve řehole svatého Benedikta jest nynější opat Emauský *dr. Maurus Wolter*. Vstoupiv s dvěma rodnými bratry svými do Benediktinského kláštera při chrámu sv. Pavla v Římě, byl potom vyslán do Německa, aby tam řád svůj znova zakotvil. Po mnohém nezdaru získal posléze dobrodějku vznešenou, kteráž poskytla mu dosti hmotných prostředků ku založení nového kláštera v Němcích. Byla to vdova po posledním panujícím knížeti Hohenzollern-Sigmaringenském Kateřina, jež věnovala dotčenému knězi někdejší spustlý klášter augustiánský se vším příslušenstvím v Beuronu ve Švábích, kde zřízen r. 1863 nový klášter Benediktinský, jehož prvním opatem stal se řečený dr. Maurus Wolter. Klášter tento rozkvétl za krátko tak, že byl mateřincem a semeniskem nové kongregace Benediktinské, která odtud *Beuronskou* sluje. Mniši této kongregace, zachovávající tuhou řeholní kázeň, jali se dle příkladu starých Benediktinů pěstovati obzvláště posvátné chorální zpěvy a církevní umění i umělecká řemesla, a tu honosil se klášter Beuronský hned zpočátku znamenitými umělci. Avšak již r. 1875 byli mniši z kláštera Beuronského od pruské vlády v pověstném „kulturním boji“ vypuzeni. Milostí císaře a krále Františka Josefa I. našli prozatím útulek v Servitském klášteře ve Voldersu v Tyrolech, kde trvali až do r. 1880, kdy postoupen jim klášter Emauský v Praze. Posavádní obyvatelé jeho, nástupcové španělských Benediktinů Monteserratských, počtem devět, vystěhovali se počátkem r. 1880 odtud, dostavše od svých nástupců doživotné výslužné.

Mniši Beuronští ujali se *kláštera Emauského* v svatvečer Hromnic r. 1880, a hned dne 4. dubna potom slavena s velkou okázalostí v klášterním chrámu 1400letá jubilejní památka narození sv. Benedikta.

Ihned jali se noví obyvatelé staroslavného tohoto řeholního sídla chrám i klášter obnovovati a ozdobovati. Hmotné prostředky získány k tomu dílem znamenitou summou peněz, kteréž předešli držitelé kláštera k témuž účelu po mnohá léta nastřádali a nástupcům svým odevzdali, dílem dary mnohých dobrodinců, zvláště církevních českých hodnostářů a členů české šlechty. Veškeré práce umělecké i řemeslnické při opravách a obnovách těchto

vykonali sami mnichové. Nalézají se mezi nimi znamenití malíři P. Desider Lenz, P. Gabriel Wueger, P. Lukáš Steiner, stavitel P. Gislen Bethun a jiní bratři malíři, řezbáři, truhláři a zámečníci. Jest tu celá akademie výtvarných umělců. Kromě toho slynou mnichové ti jakožto pěstitelé přesného církevního zpěvu gregoriánského, jímž velebná svatyně klášterní každodenně se ozývá k útěše a radosti četných zbožných katolíků Pražských, kteří proto brzo chrám Emauský si zalíbili. Do konce r. 1883 byla obnova kláštera i chrámu uvnitř téměř dokonána, a v letech následujících hodlají pilní mnichové obnoviti i zevnějšík všech budov klášterních.

Kongregace Beuronská má nyní kromě *kláštera Emauského* ještě tyto domy řeholní: *Opatství v Maredsousu* nedaleko města Namuru v Belgii; *převorství v Erdingtonu* opodál města Birminghamu v Anglii; *převorství v Sekově* ve Štýrsku, kde obdržel řád budovu někdejší kanonie Augustiánů při chrámu biskupském, do níž r. 1883 odebrali se bratři z kláštera Pražského. Mimo to žije posud několik mnichů v *Beuronu*, kde mají však pouze duchovní správu. *Hlavním klášteřem* a spolu *sídlem generálního opata kongregace Beuronské* jest *klášter Emauský v Praze*. Noviciát a studie má kongregace od roku 1883 v Sekově. Opat Emauský jest patronem fary v Třebešicích.

Za krátkou dobu svého pobytu v Praze získali mniši Beuronští dosti *českých sil*, dílem noviců, dílem i kněží, a jali se sami pilně učit se jazyku českému, tak-že ve službách Božích v klášterním chrámu nestala se jich příchodem žádná změna; konají sami obvyklé pobožnosti pro lid a kázání jazykem českým, jakož bývalo vždycky. Již r. 1882 vydal člen kláštera Emauského Václav Vítek český spisek o Matce Boží Montserratské a její počtě v Čechách.

Klášterní budovy stojí na vrchu Slovanském, obepjaté odevšad zdí, a spojené s Podskalím dřevěným krytým schodištěm. Nad vraty mezi chrámem a kostelíkem ss. Kosmy a Damiána spatřuje se *kamenná socha Montserratské Matky Boží* a znak kláštera Montserratského (hora profatá pilou, kterou dva andálkové drží, a opatská mitra) s nápisem, že klášter tento Ferdinand III., z Boží milosti nejkatoličtější a vezdy nepřemožitelný král český a uherský, r. 1635 věnoval, daroval a obětoval úctě Matky Boží Montserratské. *Konventní budova* přiléhá ku chrámu na jižní straně a jest stavěna do čtverce o dvou patrech. Původně býval klášter jednopatrový, a teprve mniši španělští vystavěli nynější patro druhé. Vnitřní čtverhranné *nádvoří* jest nyní vkusně obnoveno. Gotická velká okna ambitu v přízemí stkvějí se v původní umělecké ozdobnosti

jsouce pruty, skružím a mosaikovým zasklením opatřena. Také opěrací pilíře v nádvoří jsou v ušlechtilé původní podobě obnoveny, a stěny mezi nimi mají různé nápisy z Písma sv., zvláště o lásce, ze živé křesťanské víry pochodící. Pod okny druhého patra spatřují se medailony, střídavě křížem sv. Benedikta, a lilíí (znakem to Karla IV.) ozdobené. Hoření poschodí odděleno jest od dolejška ozdobnou páskou, a v jednotlivých polích jeho budou jednou světčové z řádu sv. Benedikta vyobrazení. Uprostřed nádvoří a milého sadu stojí vysoký sloup s křížem sv. Benedikta.

Kláštevní ambit zachoval se v původních tvarech ze 14. století s klenbou křížovou, a po obnově oken činí nyní znamenitý dojem. Stěny jeho pokryty jsou *malbami* na vápně, jichž obsahem jest dvojí řada dějů ze Starého a Nového Zákona, vzájemně k sobě hledících, tak že vždy dolní obraz starozákonní poukazuje k hořenímu výjevu z Nového Zákona. Obrazy ty, ač nehodami věků mnoho již utrpěly, mají nedostihlou cenu jakožto *převzácná památka umění malířského z doby Karla IV.*, a jsou v kruzích uměleckých po celé Evropě známy. Severně od Alp nezachovala se nikde jinde podobná skupina biblických obrazů („biblia pauperum“, „bible chudých“) ze středověku.

Na první stěně jest 6 obrazů: V 1. poli spatřuje se nahoře Eva jablko trhající, a vedle ní Panna Maria, Spasitele s křížem snímající; dole stvoření Evy, a narození dítěte (snad P. Marie). Pole 2. jest zničeno dveřmi. V poli 3. jest bohatě provedená stavba, v níž uprostřed Spasitel vystupuje s arciotci z předpekli; v levo vycházejí Adam a Eva branou z ráje; v pravo stojí tři kříže na Kalvarii, z nichž jsou dva prázdné, a pouze na jednom visí ještě nekající lotr; nahoře přijímá Bůh otec Abrahama. V poli 4. šlape Matka Boží hlavu hadovu, a dole spatřují se předobrazení její: David s hlavou Goliášovou, a Judita na trůně s hlavou Holofernovou. V 5. poli stojí uprostřed gotický chrám, a nad ním Panna Maria na půlměsíci; dole jest v pravo císař Oktavián, a na levo pohanská věstkyně, ukazující k Marii Panně. V 6. poli jest krásný obraz Zvěstování Panny Marie, a pod ním spatřují se Mojžíš před hořícím keřem, a Gedeon s rounem.

Druhá stěna má 7 polí. V poli 7. spatřuje se nahoře Narození Páně, dole Aronova zelenající se hůl a Jesseův rozkvetlý prut. V 8. poli nahoře Obřezání Páně, dole obřezání Abrahama, a syna Zeforina. V 9. poli nahoře sv. tři králové klanějí se Spasiteli, a dole klanějí se synové Jakubovi Josefu, bratru svému a Egyptčané vzdávají čest Faraonovi. V 10. poli spatřuje se nahoře Obětování Páně, dole obětování Samuelovo před Helim. V 11. poli

zobrazeny nahoře útěk sv. Rodiny do Egypta a vraždění dítek Betlemských; dole topení pacholíků židovských v Egyptě, a jiný již málo znatelný výjev (snad vraždění bratří Athaliiných). Ve 12. poli nahoře křest Páně v Jordáně, dole Náman syrský, an v Jordáně se myje, a Aron se syny svými, kteříž v měděnici v svatém stánku ruce si umývají. Ve 13. poli nahoře zobrazeno pokoušení Páně na poušti, a dole spatřuje se Mojžíš (druhý výjev jest již neznatelný).

Stěna třetí má 5 obrazů. Ve 14. poli nahoře zobrazena svatba v Káni galilejské; dole spatřují se Eliseus, an vodu nezdravou očistuje, a Mojžíš, an ze skály vodu vyvádí. V 15. poli nahoře na levo křísí Spasitel mládence v Naimu, a na pravo sbírají Israelité mannu; dole křísí Eliáš syna vdoviny v Sareptě, a mrtvý, jenž do hrobu Eliséova uvržen byl, vstává živ; na pravo zobrazeno rozmnožení chlebů a ryb na poušti. V 16. poli nahoře odchází Spasitel od židů, kteří ho kámenovati chtějí, a vedlé toho zobrazen Kristus Pán s Martou v Betánii; dole spatřují se kámenování Nábotovo, mládenec víno tlačící, Eliáš u vdovy v Sareptě, a Eliséus u Sunamitky. V 17. poli zobrazen nahoře Kristus Pán se Samaritánkou u studně Jakubovy, a Magdalena, Pánu nohy drahou mastí natírající; dole spatřují se Rebeka podávající Elieserovi džbán, vdova dávající Eliášovi píti, Mojžíš, an sestru svou Mirjam uzdravuje, a Giezi stížený málomocenstvím. Pole 18. zničeno jest dveřmi (býval tu obraz vjezdu Páně do Jerusáléma).

Na čtvrté stěně jest 8 obrazů. V 19. poli zobrazen nahoře Spasitel, na hoře Olivetské zajatý; dole Abel, od Kaina zavražděný. V poli 20. posmívají se Kristu Pánu žoldnéři, dole spatřuje se pohanění Davidovo a potupení Eliséovo. V 21. poli zobrazen nahoře Spasitel zbičovaný, dole trpělivý Job, a vedlé něho Achiox ku stromu přivázaný. V poli 22. nahoře nese Spasitel kříž; pod ním jest Isák obětován, a Hámán visí na šibenici. V 23. poli nahoře jest Vzkříšení Páně, dole pak spatřuje se Jonáš s velrybou, a Samson s branou městskou. V poli 24. zobrazeno nahoře Nanebevstoupení Páně, a dole spatřuje se žebřík Jakubův, a Eliáš na nebe se ubírající. V 25. poli vidíme nahoře sesláni Ducha sv., a dole oběť Eliášovu i stavbu věže Bábelské. V 26. poli zobrazena nahoře cesta do Emaus (dolení obrazy jsou zničeny dveřmi).

Pod obrazy těmito jsou pásy s přiměřenými nápisy latinskými z Písma sv. Malby tyto vzaly různými pohromami a nemotornými opravami velkou škodu, celkem však jsou přece dosti ještě zachovány. Nejstarší obrazy nalézají se na stěně západní, a jeví umělce vlašské ze školy Giottovy. Od 15. pole počínaje

mají obrazy již jiný ráz, zvláště má obraz rozmnožení chlebů na poušti tváře slovanské. Dobře zachovány jsou obrazy v polích 3., 5., 6. a 15. Nejvíce ublížili těmto malbám mnichové španělští, zničivše některé prorážením otvorů pro dvěře ve zdech. Nyní mají vzácné tyto umělecké památky ovšem výborné strážce, kteří hodlají časem i o zdařilé jich obnovení pečovati.

Ve východním křídle ambitu nalézá se nevelká *kapitolní síň* s klenbou křížovou a stolicemi mnichů. Někdy tvořila tato síň s přiléhající královskou kaplí jedinou velkou prostorou, kteréž slovanští mnichové jakožto síně kapitolní užívali. V prvním patře jest stkvělá *opatská kaple*, upravená od nynějších mnichů, v níž chová se vzácný staročeský obraz na dřevě, představující Spasitele na kříži, a setníka římského s kopím. V síních opatových visí posud dosti velký počet obrazů z dob mnichů španělských. V budově na nádvoří před západním průčelím kláštera jsou nyní pracovny malířů, řezbářů a truhlářů, a v sousedním domku pracují mniši kováři a zámečníci.

Kláštevní chrám jest veliká gotická budova o třech stejně vysokých lodích, provedená slohem jednoduchým, přece však důstojným. Někdy strměla nad ním vysoká střecha s věžičkou, až mnichové španělští vystavěli v průčelí nynější dvě věže s baňatými střechami, čímž celé budově nemálo ublížili, neboť zdi a pilíře západní části, ač sesílené, dostaly pod novou tíží trhliny. Na místě někdejší strmé střechy vyhnali španělští mnichové nad střední loď zdi, kteréž přikryli nepěknou střechou nízkou s cibulovitou věžičkou. Tím kazí se krásný dojem, jež by jinak zvenčí činil presbytér svými štíhlými ozdobnými okny, neboť nad boření římsou vypíná se nyní ošklivý přístavek se zakulacenými okny na podkroví. Všecka okna chrámová mají nyní slohovou ozdobu prutů a skruží. Dovnitř vedou tři vchody. Hlavní dvěře v západním průčelí byly r. 1883 znova proraženy, rovněž jako portál pod věží severní, jenž má staré pěkné gotické ostění s hlavicemi, skrouženými v postavy lvíčků, nad nimiž jest trámová s bohatým skružím. Druhý podobný portál na severní straně chrámu jest ozdoben hlavicemi, majícími podobu mužíčků, držících pásky. Tympanon nad nimi v lomenici jest ploché.

Mocný dojem činí *vnitřek* této rozsáhlé svatyně. Vidíme tu dlouhé dvě řady pilířů, dělících celé prostranství ve tři lodi stejně vysoké, kteréž zakončeny jsou 5 stranami osmihranu. Na severní straně jest řada štíhlých oken s mosaikovým zasklením, kdežto dlouhá stěna lodi jižní, k níž konventní budova přiléhá, oken postrádá. Na pilířích rozpíná se křížová klenba. Na západní straně

zaujímá nyní prostoru jednoho klenbového oddílu hlavní lodi neslohová kruchta, kdežto v loděch postranních za příčinou sesílení zdí pro věže jsou kruchtičky v rozsáhlosti dvou klenbových oddílů, což jest památkou po mniších španělských. Podkruchť jest od hlavní lodi odděleno novou kovanou železnou mříží.

Kdo znal úpravu tohoto chrámu r. 1880, žasne, jaká se tu stala změna během tří let. Snaživí mniši Beuronští odstranili odtud veškeren copový nábytek, pořízený někdy od mnichů španělských, a upravili si svatyni tuto dle svých uměleckých zásad. I ten, kdo se zásadami těmi úplně nesouhlasí, vzdává jim za to chválu. Škoda jen, že pílífe natřeny jsou barvou hnědou, a že vůbec celou nynější úpravou stal se chrám tmavým a zasmušilým! Celá svatyně jest bohatě vymalována, a mezi obrazy leskne se na mnohých místech, zvláště na klenbě a stěnách presbytěře i obou kaplí na koncích prostranních lodí, zlato. Základní myšlénkou skupin obrazů, jimiž chrám se stkví, jest *oslava Matky Boží*, přední patronky tohoto kláštera, a *sv. Benedikta*.

V devíti *oddílech klenbových* hlavní lodi, širokými zlatými obrubami lemovaných, vymalováno jest à tempera celkem 72 překrásných *andílků* (poprsí). V každém oddílu jsou čtyři zástupcové devíti kůrů andělských, a krom nich ještě čtyři andílkové, kteříž drží pásky s nápisy z litanie loretánské. Ve *čtyřech velkých plochách jižní podélné stěny* chrámové vyličen à tempera 16 velkými obrazy *život Rodičky Boží Marie Panny* tak, že v každé ploše jest po čtyřech obrazech, vždy po dvou vedle sebe a nad sebou. Mezi těmito obrazy vymalovány štíhlé palmy, kteréž v lomenici nahoře korunu rozvětvují. Až posud jsou úplně dokončeny tři obrazy ze života Matky Boží, a již z nich poznáváme, jaká to bude jednou velebná, srdce uchvacující skupina. Nad velkými těmito obrazy táhne se po celé délce stěny *frýs*, jehož pokračování, ač okny přerušené, jest na severní straně lodi postranní. Ve frýsu tom jsou vymalována *poprsí* patriarchů, proroků, apoštolů a učedníků Páně, mučedníků, vyznavačů, učitelů církevních a svatých panen i vdov, *dle litanie o Všech Svatých*. Pod velkými obrazy v lodi jižní jakož i pod okny lodi severní, táhne se *dolení frýs*, jenž bude ozdoben dlouhou řadou *obrázků ze života sv. Benedikta*. Skupiny ty ukončeny jsou přestkvostnými malbami na obou velkých stěnách presbytěře, provedenými na vápně, a stkvějícími se zlatem.

Na straně epištolní spatřujeme nahoře *Rodičku Boží korunovanou v nebesích* Trojicí nejsvětější, a pod tím *sv. Benedikta*, an, *stoje* uprostřed svých řeholních bratří, *umírá*. (Světce ten zemřel máje 63 let věku, dne 31. března r. 543.) Na evang. straně stkví

se nahoře *Rodička Boží jakožto královna nebeská* na trůně, jíž nebešťané se koří, a dole *ubírá se sv. Benedikt na nebesa*.

Pod zábradlím západní kruchty jsou vymalovány šedými barvami *poprsní obrazy sv. Václava a sv. Ludmily*, a na stěnách pod zábradlím kruchtiček pobočních lodí napsáno jest zlatými písmeny české a německé *Vyznání víry apoštolské*.

Podlaha chrámu jest dílem cementová, dílem z plotniček. Presbytář, oddělený od lodi pěkně kovanou mřížkou, jest zvýšen, a mramorem vydlážděn. Po stranách stojí kůrové stolice mnichů, pocházející ještě od mnichů španělských. Jsou dosti slušně řezány, budou však časem nahrazeny štally slohovými. Na epištolní straně zachoval se ve zdi z doby Karla IV. krásný výklenek pro kněžskou stolicí s gotickými ozdůbkami, v nichž spatřujeme říšskou orlici a českého lva, což vše jest nyní bohatě vymalováno a pozlaceno. Na straně evangelijní stojí pod nebesy stolice opatská.

Presbytář jest osvětlen třemi vysokými okny, ozdobenými barevným sklem, a v oknu prostředním jsou nahoře obrázky Panny Marie i dvou andělů. V širokém frýsu pod oběma postranními okny jsou vymalovány rozkošné *skupiny andělů*, nesoucích ku mši sv. posvátné nádoby a roucha.

Nový hlavní oltář, zřízený r. 1881, má stupně i stůl z mramoru, a nad ním vypíná se na čtyřech pozlacených sloupech dřevěný baldachýn (ciborium), pod nímž jest v lomenici na zlaté půdě vymalován na dřevě velký obraz Krista Pána, sedícího v Emausích za stolem uprostřed dvou učedníků. Dole jest obraz Beránka Božího. Před hlavním obrazem visí na železné tyči mezi předními sloupy lampičky. V lomenici baldachýnu jest v průčelí gotická kytka, a pod ní obrázek Panny Marie, po stranách stojí dva andělé, a pod nimi jest na jedné straně soška Panny Marie, a proti ní soška archanděla Gabriela (Pozdravení andělské). Celý oltář jest bohatě pozlacen. Na evangelijní straně v presbytěři připevněno jest na příčném trámu mezi dvěma pilíři devět *praporců na žerdích*, kteréž zasluhují zvláštního povšimnutí. Praporce ty darovány byly sem od císaře Ferdinanda III. Souvěké zprávy udávají, že panovník ten věnoval mnichům španělským na 300 vojenských praporců, ukořistěných císařskými vojsky hlavně ve vítězné bitvě u Nördlink, i v jiných půtkách se Švedy, k nimž přidal i veškeré korouhve, vydobyté v bitvě na Bílé hoře. Malá část těchto praporců dostala se do kláštera černých Španělů ve Vídni, ostatní pak dány do chrámu Emauského. Avšak větší jich díl přišel na zmar r. 1741 a 1742, když Francouzové v klášteře tomto nemocnici měli, a praporce, zlatem i stříbrem protkané, strhali,

ponechavše tu jen jednoduché a méně cenné. Z praporců ušetřených mnohé ještě od té doby zpráchnivěly, tak že se jich tu pouze devět zachovalo.

Na konci jižní postranní lodi zřídili španělští mnichové ne-slohovou *klášterní kruchtu*, kteráž zadní okna zakrývá. Při nynější úpravě dány jsou na ni varhany. *Kaple* pod ní byla stkvěle vymalována nákladem baronky Teresie Birnicové, jejíž znak (kohout s kruhem v zobáku) spatřuje se v čele nad klenbou pod zábradlím. Na klenbě jest mnoho andílků vymalováno. Zde stojí na konci jižní lodi *oltář Srdce Pána Ježíše*, na kterém nejsv. Svátost ve svatostánku se přechovává. Oltářní stůl jest mramorový, a na něm vypínají se tři baldachýnky gotické, pod nimiž uprostřed jest socha Krista Pána, sedícího na trůně a rukama žehnajícího, se srdcem na prsou, a po stranách stojí dva andělé, držící kříž a nástroje. Za Spasitelem lesknou se nápisy: „Ját jsem chléb života“, a „Jho mé jest sladké a břímě lehké“. Na straně epištolní této kaple jest vchod do *královské kaple*, nad nímž napsáno jest zlatými písmeny: „Živť jest Hospodin, před jehožto tváří stojím“, což připomíná na slib císaře Ferdinanda III., jenž darovav klášter Emauský Matce Boží Montserratské, dal tuto kapli r. 1636 zříditi z někdejší klášterní kapitolní síně. Svatyňka tato byla od nynějších mnichů hned r. 1880 znamenitě obnovena, a naplňuje svou úpravou každého příchozího posvátným úžasem. Jest to pravá klenotnice umění posvátného, v níž nejlépe poznáváme směr umělců mnichů Beuronských, kteří dle vzoru starých mistrů umění malovati svoje obrazy tak, že unášejí tím diváka k nebesům.

Křížová klenba kaple má půdu blankytnou, na které třpytí se na sta hvězdic, od nichž zase odrážejí se znaky království Českého, císařský a klášterní, každý z nich se nalézaje ve středu trojího oddílu klenbového. Na podlaze jest dlažba terazzová, a u podélných stěn stojí kůrové stoličky mnichů, kteří v době zimní některé hodinky tu konávají. Okna na východní straně nemají již původních tvarů. V rohu stojí tu nevelké varhany.

Při stěně jižní stojí *oltář* se stojanem pro sv. ostatky, a nad ním pokryta jest celá zeď až do lomenice znamenitým obrazem na vápně. Jest to kopie jednoho z obrazů, kterými zdejší mniši umělci vymalovali památný klášter Montecassinský ku 1400leté jubilejní památce narození sv. Benedikta, kterýžto obraz jest v nesčíslných kopiích po celém světě katolickém rozšířen. *) Na azurové půdě

*) Obraz vydán od Pusteta v Řezně ve formátu 43 : 56 cent. a stojí 6. zl. r. m.

pní Spasitel na kříži. Hoření díl postavy jeho noří se do rudého obláčku. Zlatá svatozáře obklopuje svatou skloněnou hlavu, kteráž jest středem ohnivého vzdušného pozadí. Na obě strany poletují lehké obláčky. Po obou stranách jest 6 osob, po 3 s každé z nich. Na levo klečí ctihodný kmet sv. Benedikt s rozpjatýma rukama, s vážným bílým vousem, hledě zbožně ku Spasiteli, a maje dole na zemi knihu sv. řehole své; na druhé pak straně klečí sestra jeho sv. Scholastika, zakladatelka panenského odvětví řehole jeho, majíc ruce sepjaty a zraky rovněž upřeny na kříž. K ní tulí se dole holubička. Obě tyto postavy mají kolem hlav rudé svatozáře, a každá má za sebou stkvělou postavu ve světlejším hávu se zlatou svatozáří. Za sv. Benediktem stojí sv. Jan Kř., drže v jedné ruce kříž, a druhou rukou ukazuje na sv. Benedikta, jako by jej Spasiteli doporučoval. Za sv. Scholastikou stojí sv. Martin (patron kongregace Beuronské), skládaje pravici na světici klečící, a třímaje v druhé ruce berlu. Uprostřed stojí u kříže Panna Maria a sv. Jan evang., truchlice, a pod křížem sklání se jelen ku zřídlu, z něhož čtyři potůčkové řinou, což znázorňuje duši toužící po spáse. Po obou stranách vymalovány jsou na stěně orlice císařská z doby Karla IV., a orel rakouský.

Na stěně západní jest nejbližší oltáře obraz krále Davida, sv. papeže Řehoře, a sv. Cecilie, zástupců to posvátného zpěvu, a u vchodu obraz andělů i mnichů společně zpívajících, na protější pak stěně u vchodu jest vymalován Mojžíš, an na hoře maje ruce rozpjaté, modlí se za lid, což značí stálou a působivou modlitbu. Mezi oběma zmíněnými obrazy na západní stěně jsou vymalováni sv. patronové proti moru Benno, Šebastián, Fabián, Roch a sv. Rosalie, jimž r. 1636 kaple zasvěcena byla. Obraz modlitby Mojžíšovy jest malován à tempera, ostatní pak malby provedeny jsou barvami zvanými minerálními.

Na konci severní poboční lodi stojí nyní *oltář Matky Boží Montserratské*. Nad stolem z mramoru vypíná se bohatě ozdobená gotická kaplice s kuželovitou pozlacenou věží. Po obou stranách jsou schody ku soše Panny Marie, sedící na stkvostném trůně, a stkvějí se slova: „Královna nebes i země“, „Matka Boží“. Tuto sochu dal zhotoviti ve Vídni dle odlitku, ze Španěl přineseného, první španělský opat v Emausích Peñalosa, a dne 8. prosince 1882 přenesl ji na nový tento oltář u přítomnosti čtyř opatů a velkého zástupu duchovenstva i lidu Pražského kardinál arcibiskup kníže Schwarzenberg, což dalo se s velikou slávou. Na památku toho koná se tu každoročně o svátku dne 8. prosince slavnost. Nyní jest památná socha ta krásně obnovena. Matka Boží výrazu milost-

ného i Jezulátka, v klíně jejím sedící, mají pleť hnědou. Oděv Ježíškův, jenž v levici drží zeměkouli, a pravicí žehná, jest růžový. Matka Boží třímá v pravici zeměkouli, na níž stojí lilie, podpírá levicí děťátko, a má roucho hnědé ozdobené zlatými liliemi, kdežto s hlavy jí splývá šat blankytný. Po každé straně oltáře visí 5 lampiček s červenými skly.

Roku 1883 bylo v pobočných lodích zřízeno ještě šest jiných oltářů. Jsou všechny z pískovce, na zvýšeném podstavci, mají kovové mřížky, a stojí u stěny tak, že čelí k východu, což sice u nás jest neobvyklé, avšak s nařízeními bohoslužebnými dobře se shoduje.

Na evang. straně stojí nejbliže ku kapli Matky Boží Montserratské *oltář sv. Josefa* (díla řezbářského), dále *oltář sv. Jeronýma* i sv. patronů českých Vojtěcha, Václava a Jana Nep. (se 4 sochami těchto světců a s křížem uprostřed), a *oltář dušiček* se sv. Michalem (práce řezbářské). Na epištolní straně shodují se s nimi protější oltáře co do slohu: *oltář sv. Benedikta* i sv. Placida a sv. Maura; *oltář sv. Scholastiky* i světice Gertrudy, Hildegardy a Mechtildy z řehole benediktinské, a *oltář sv. Anny* i sv. Ludmily a blahosl. Anežky české.

Také slohové *zpovědnice* jsou nové, od nynějších mnichů zhotovené. *Náhrobní kameny* zachovaly se v chrámu ve dlažbě: Před oltářem Srdce Páně deska hraběte Přibíka Vršovce († 1686); u oltáře Montserratského deska nad rodinnou hrobkou Jana Trnky ze Křovic, cís. rady, písaře komorního soudu a zemských desk, z r. 1631; a kámen Jindřicha barona Paradisa z Echaidy, cís. plukovníka, rytíře španělského, pána na Kamenici († 1638). Uprostřed hlavní lodi má ve dlažbě náhrobní kámen pan Jan Götz, cís. komorník, rada válečný a polní maršálek, jenž „udatně bojuje za věc Boží i císařovu proti nepřátelům země České Švedům, ve veliké bitvě mezi Táborem a Jankovem dne 6. března 1645 zabit byl“. Opodál má náhrobní desku Novoměstský měšťan Ondřej Doubek s nápisem českým, že „r. 1606 prostředkem příhody nešťastné u vody dokonil svůj život“. V presbytéři jsou hrobky opatů, mnichů a dobrodinců kláštera.

Ve věžích visí 4 *zvony*, z nichž dva ulil r. 1617 Baltazar Hofman, kterýž svou dílnu zvonařskou při klášteře měl (jeden z nich má jméno sv. Jeronýma). Jeden zvon byl ulit r. 1731 za opata Maxmil. Bacha a čtvrtý malý jest ze starší doby. V jižní věži jsou též bicí *hodiny*.

Služby Boží konají se v klášterním chrámu tímto řádem: Z rána každodenně bývají již o 4. hodině v kůru hodinky

jitřní a chvály, od 5—8¹/₂ slouží se tiché mše svaté, v 9 hod. jest hodinka třetí a po ní zpívaná mše sv., a potom hodinka šestá. Odpoledne o 3. hodině jest hodinka devátá, po ní jsou zpívané nešpory, a o 7¹/₂ hod. večer jest kompléta. V nedělích a o svátcích bývá v 9 hod. české kázání a po něm slavná mše sv. Kázání německé koná se tu dle starého řádu jednou za rok, o poutní slavnosti v druhý svátek Velkonoční odpoledne. V květnu zpívají mniši každodenně večer u oltáře Panny Marie litanii lorentánskou. Každodenní zpívaná mše sv. slouží se za panující rod Rakouský, a o výročních památkách úmrtí zakladatelů kláštera, císařů a králů Karla IV. a Ferdinanda III., bývá sloužena slavná mše sv. zádušní za ně.

Pout' Emauská, kteráž koná se ve výroční památku posvěcení tohoto chrámu, v pondělí Velkonoční, jest nejhluchnější a nejoblíbenější poutní slavností v Praze. V ten den putují tisícové Pražanů na Slovaný — právě tak, jakož dalo se poprvé dne 29. března 1372 u přítomnosti císaře Karla IV. a zástupu biskupů, knížat a jiných velmožů.

3. Kostelík ss. Kosmy a Damiána na Slovanech.

Svatí mučedníci a lékaři Kosmas a Damián byli od nepamětných časů mezi sv. patrony české počítáni. Úctu k těmto světcům přinesli do vlasti naši bezpochyby již sv. apoštolové slovanští Cyrill a Methoděj. Na *Skalce*, dle níž Podskalí jméno dostalo, stál od starodávna *kostelíček* těchto světců, jenž poprvé se uvádí r. 1178 jakožto starodávný. Dle podání Hájkova vystavěl jej sv. Václav, jenž s druhem svým Podivenem do něho rád chodil, a i sv. Vojtěch a sv. Prokop prý v něm služby Boží konali.

Za dávných časů byl kostelík ten *farní* a náležel podacímu právem kapitole Vyšehradské. U něho byl r. 1347 založen Slovanický klášter, jenž proto delší dobu, než nový nádherný chrám vystavěn byl, „klášterem sv. Kosmy a Damiána“ nazýván byl. Po dokonání nového klášterního chrámu sklesl kostel ten na pouhou kapli. V dobách kališnických byl zanedbán i odsvěcen, a opati měli v něm viní lis, až opat Pavel Paminondas Horský jej vyčistil, obnovil, a dne 14. března 1593 opět posvětili dal. Roku 1657 dal převor Isidor de Croce, jenž za nepřítomného opata Caramuela klášter spravoval, starobylý, již vetší kostelík zbořiti, a *vystavěl* prostým slohem *kostel nynější*, jejž dne 27. září 1659 ku cti sv. Kosmy a Damiána posvětil biskup

Josef Corti. Roku 1713 dal jej opat Martin Zedlic vydlážditi mramorem a opatřiti novým hlavním oltářem.

Kostelík ten stojí před průčelím chrámu klášterního na svahu Slovanského vrchu na vysoké podezdívce a má tvar obdélníku s věžičkou na střeše. Uvnitř stojí tři oltáře: *Hlavní oltář* se starším obrazem sv. Kosmy a Damiána i sv. Václava a *postranní oltáře sv. Barbory a sv. Floriána*, s olejovými obrazy. Nad dveřmi na jižní stěně jest český nápis z r. 1658, že tento chrám Páně sv. Václav, hnut jsa viděním, vlastní rukou založil, r. 928 posvětili dal, do něho s Podivenem chodil, že i sv. Vojtěch a sv. Prokop zde služby Boží konali, potom že však nevěrní z něho lis udělali, až jej Isidor de Croce nákladem konventu začal znova stavěti a obnovovati dne 6. měsíce června l. P. 1657.

Služby Boží konají se nyní v této svatyni o svátku svatého Kosmy a Damiána a po celý oktáv slavnosti sv. Václava, kdy tu bývá i odpolední české požehnání. Řeholníci Emauští zamýšlejí kostelík ten obnoviti a znamenitě okrášlit.



3

4. Kostel sv. Václava na Zderaze,

někdy farní, potom s klášteřem Bosáků řádu sv. Augustina, nyní při c. k. zemské trestnici pro muže.

Na starodávném *Zderaze* stál již r. 1115 kostel ss. Petra a Pavla, u něhož r. 1190 založen slavný klášter Křižovníků strážců Božího hrobu. Krom něho byl tu již okolo let 1180—1182 *kostel sv. Václava*, který klášteru Zderazskému hned po jeho založení odevzdán byl. Jakožto *farní* uvádí se r. 1278. Není pochybnosti, že Křižovníci Zderazští tento chrám znova v slohu gotickém vystavěli v té způsobě, v jaké posud se spatřuje. Chrám ten stál o sobě na farním hřbitově. Roku 1324 koupil klášter blízký *dům* s lázní, a zřídil v něm vedlé svých řeholních pravidel špitál pro chudé. Blíže kostela sv. Václava stál dvůr vystavěný na způsob hrádku s věží, jenž asi r. 1396 dostal se králi Václavu IV., který v něm potom někdy přebýval, pročež dvorem královským zván byl. V tomto dvoře zemřel r. 1439 biskup Konstancký Filibert, legát Basilejského sněmu.

Známi jsou dle jména *farářů* u sv. Václava, řeholníci *Zderazští*: Ondřej († 1357), Valentin Markův (1358), Štěpán (1359), Mikuláš Bořutův (1360), Mikuláš (1361), Držislav (1362), Otík (1372), Mikuláš (1379), Pesold (1382), Hostislav (1383), Vavřinec

(1389), Jehlík († 1416), Bohuněk (1418), Mikšík (1418). Farář platil ročně 12 grošů papežského desátku.)*

Dne 5. srpna 1420 zapálili Táboři klášter Zderazský, řeholníci pak byli dílem utýráni, dílem se rozprchli. Špitál jejich tím zahynul, a kostel i faru sv. Václava uchvátili *Husité*.

Z doby kališnické známi jsou *faráři* u sv. Václava na Zderaze: Lukáš (1520), Jiří (1526), jenž měl dva kaplany, Jan, člen konsistoře (1534), Matěj bakalář, konsistorián (1542), Petr rada konsistoře (1543), Vít (1546), Václav (1548), Šimon Exochus (1551—1555), kterému r. 1553 dán kaplan Jan z Prahy, jenž byv knězem katolickým, ku kališníkům přešel, a Adam Jílovský, bakalář, učený muž.**)

Koncem 16. století byl kostel velice sešlý, maje střechu setlelou, též farní škola spustla a na faráře i na žakovstvo bylo tu důchodů nepatrných. Osadníci prosili tudíž císaře Rudolfa II. o pomoc, a ten jim daroval 300 kop odúmrtí, aby sobě vymáhali v Praze pozůstalosti těch, kdož bez závěti zemřeli. Úředníci a kostelníci záduší snažili se v té příčině peněz oněch nabyti. Roku 1586 sebral pořádek Novoměstských sladovníků 85 kop 41 grošů míšenských na opravu kostela. Tehdáž nebylo při chrámu tom žádného faráře, až císař Rudolf II. odkázal duchovní správu osady sv.-Václavské katolickému opatu na Slovanech *Pavlu Paminondovi Horskému*, jenž do kláštera Slovanského r. 1592 zavítav, nový pořádek tam zaváděti počal. Avšak Horskému snášeti bylo i u sv. Václava mnohá příkoří. Zádušníci odpírali mu, že byl horlivý katolík, tak že on před sv. Duchem r. 1592 dal ku císaři žalobu proti některým „nezbedným úředníkům zádušním“, že mu nedávají „žádné záplaty“ za jeho služby, a různé obtíže jemu činí, nechtějice mu na př. vydati monstrance, tak že nemohl o svátcích ani Těla Páně vystaviti; že snáší od nich mnoho posměchu, z čehož obecný lid osadní i jiní, kteří v hojnosti ku službám Božím do kostela sv. Václava přicházejí, velmi se horší. Zádušníci ti nedbali ani rozkazů utrakvistické konsistoře, zadržovali důchody kostelní a požívali jich sami. Ku této žalobě odpověděli zádušní úředníci, že záduší kostela sv. Václava jest chudé, avšak císař rozkázal, aby žaloby ty přísně se vyšetřily, když i kališnická kon-

*) Dra. Borového *Libri erect.* I. 83. 160. Tomkův *Dějepis Prahy* I. 22. 240. 388. II. 236. V. 196. Téhož *Registra decimarum pap.* Blahověst 1878 str. 224.

**) Dra. Borového *Jednání konsist. utrakv.* 25. 99. 185. 190. 205. 237 301. 318. Téhož *Martin Medek* 89. Staří letop. 440.

sistoř proti zádušníkům těm (i úředníkům kostelů u sv. Klementa na Tůních a sv. Vojtěcha v Podskalí) podala žalobu, „jakých ne-náležitých věcí proti farářům a kněžím se dopouštějí, z far jich vyhánějí, vytiskují, platů jim zadržují a skoro by je hladem umořili“. Spor tento trval déle. Roku 1596 vydali císařští radové rozkaz: Jelikož opat Horský nepřestává si stěžovati, poroučí se jménem císařovým, aby zádušníci zbytečných výmluv zanechali a s ním se srovnali. Posléze učiněna jest r. 1597 přátelská smlouva, vedlé níž zádušníci kostela sv. Václava opatu Horskému 20 kop míšenských vyplatili.*)

Potom byli však u sv. Václava opět *faráři nekatoličtí*: Jan Benedikt Pražský (1605—1607), Jiří Hanuš Landskronský, někdejší farář sv. Jindřišský (1607—1609), a posléze Adam Klement, spisovatel, jenž r. 1621 na Novom. radnici některé ku smrti odsouzené měšťany navštěvoval, a téhož roku v prosinci z Prahy vypo-věděn byl.

Roku 1610 dostal zvonař Baltazar Hoffmann od zádušníků 12 kop míš. za zvon, jež pro kostel sv. Václava slil. Roku 1614 požádali starší, úředníci, kostelníci a osadníci sv.-Václavští pány Pražany i jiná česká města o podporu ku stavbě nové kostnice na hřbitově.

Roku 1623 přišli do Prahy z Vlach dva řeholníci *Bosáci řádu sv. Augustina*, P. Sixt rodem Moravan, a P. Severin rodem Němec. Císař Ferdinand II. daroval jim opuštěný kostel sv. Václava se vším příslušenstvím a dovolil, aby si tu zřídili *klášter*.***) Roku 1625 přibýlo opět několik mnichů této řehole do Prahy. Bydleli prozatím v bývalé faře při kostele sv. Václava. Zprvu bylo jim snášeti bídu, tak že ani chleba s dostatek nemívali. Znenáhla nabývali dobrodinců. Novoměstská rada postoupila jim některé domy a pozemky u kostela, též starý, někdy Zderazský špitál se zahradou a poustku bývalého hrádku královského. Podporování jsouce císařem i šlechtou českou, začali Bosáci r. 1626 stavěti si na místě poustky král. hrádku při západní straně kostela klášter, jež r. 1646 šťastně dokončili, obnovivše i chrám, tak že jej dne 1. července 1646 kardinál Harrach znova *posvětil*. Velkým dobrodincem kláštera byl *Dr. Jan Arnošt Platýs z Plattenštejna*, kanovník sv.-Vítský, zvolený, avšak před svěcením zemřelý biskup Olomoucký († 1637), jenž Bosákům u sv. Václava odkázal všecko

*) Listiny kláštera Augustiánů u sv. Václava v univ. knihovně A. II. 26.

**) Schallerova Topografie Prahy IV. 106—110. Prodromus 344—347. Poselkyně III. 5. 19. 21.

své zboží, jmenovitě svůj velký, podnes Platejsem zvaný dům v Praze. Mrtvola jeho byla z Olomouce převezena do Prahy a pohřbena v řeholním rouchu Bosáků v kostele sv. Václava. Podobizna jeho visela v klášterním refektáři, a řeholníci chovali památku jeho ve velké úctě.

Roku 1628 obdržel převor tohoto kláštera P. Martin v Neapoli od generálního vikáře svého řádu značnou část ostatků svaté Rosalie, které potom v kostele sv. Václava chovány byly v pozlacené soše, a častěji, zvláště za morové rány v letech 1639 a 1649, k uctění vystavovány byly.

Již v letech 1628—1629 ozdobili řeholníci kostel pěknými 29 obrazy ze života sv. Augustina. Okolo roku 1643 dostalo se klášteru nové ozdoby, a sice obrazy ze života sv. Václava, jež rozvěšeny byly na dolní chodbě konventu. Tyto i jiné obrazy maloval pro klášter slavný *Karel Skréta* z vděčnosti za to, že když v souboji soka svého, cizozemského malíře, smrtelně poranil a uprchl, v klášteře zdejším se ukryl a zde po celý rok práva útočištného požíval.

Roku 1643 založena při kostele *kaple Božího hrobu*, hlavně nákladem *Křištofa Vratislava z Mitrovic*, jenž potom roku 1645 zemřev, před touto kaplí pohřben byl. V této kapli vystavěli řeholníci nákladný oltář Božího hrobu, jehož obraz v mědi rytý potom vydal rytec Ignác Salzer. Poněvadž však tím obrazem nějaká narážka na jistého nepřátelského generála prý se činila, zakázán obraz ten.*)

Roku 1647 navštívil klášter císař Ferdinand III. a obědval tu. Za *obležení Prahy od Švédů* trpěl tento klášter, stoje na výšině u řeky, dosti citelných škod. Hned dne 28. července přišel sem generál Kollaredo s Michnou, Čabelickým, Příchovským a Schönfeldem, a vystoupil s nimi na věžičku kostelní, odkud nepřátele na levém břehu Vltavy pozoroval. Dne 29. července padla švédská koule na střeche kostelní a prorazivši ji, přeskočila na zeď zahrady. Dne 14. srpna roztříštila koule zahradní zeď, a 19. září prorazila nepřátelská koule kostelní okno a vletěla dovnitř. Dne 29. října zabit byl na úsvitě nepozorností svého vojáka hejtman *Křištof Berk* na hradbách městských, kde byl na výzvědách. Hrdinský ten muž trval po celé tři neděle v plné zbroji na nejnebezpečnějších místech hradeb. Tělo jeho přineseno k večeru do kostela sv. Václava, kde i pohřbeno jest. Dne

*) *Dlabačův Künstlerlex.* III. 14.

29. října věnoval klášter ku válečným potřebám 3 stříbrné kalichy váhy 5 hřiven 12 lotů, které židům do zástavy dány.*)

Roku 1655 zavítal císař Ferdinand III. opět do kláštera, a když mu řeholníci ukázali starý pěkný na pergameně kreslený *obrázek sv. Václava*, jež chovali, podepsal se na zadní straně jeho těmito českými slovy: „16+55. Svatý Václave, králi Český, pros za mne. Ferdinand.“ Purkrabí Bernard Ignác Martinic potvrdil na něm, že nápis ten učinil vlastnoručně císař Ferdinand III. „z veliké úcty ku sv. Václavu, knížeti a mučedníku“.**)

Roku 1699 vzniklo tu „*bratrstvo sv. Anny*“, jež pobožnosti své konalo u oltáře této světičky v kostele.

Roku 1713 přísluhovali *v moru* nemocným také řeholníci tohoto kláštera, a v této milosrdné službě zemřelo jich 7, totiž 5 kněží a 2 bratří laikové. Smrt jejich byla oslavena chvalořečnými latinskými básněmi.***) Augustiáni sv.-Václavští působili dosti horlivě a našli v Praze velké obliby. Kostel stal se oblíbeným pohřebištěm rodin šlechtických, i mnohých Pražských zámožných rodin, které za to v klášteře nadace zakládaly a řeholníky jinak podporovaly. Tak na př. byl dne 22. července 1771 v tomto chrámu pohřben Novoměstský primas Vojt. Zahořanský z Vorlíku.†)

R. 1653 poslán byl P. Augustin s několika bratřími kněžími z tohoto kláštera na panství Brandýsské nad Orlicí, Lomnické, Jilemnické, Studenecké i Poličanské, aby tam missie v lidu konal. Komisaři nad katolickou reformací vydali hejtmanům těchto panství přísný rozkaz, aby kněží těch ochotně přijali a poddané k tomu měli, by řeholníků těch poslouchali a velkonoční zpověď u nich vykonali.

Paměti zasluhují tito řeholníci kláštera sv. Václava: *P. Josef od sv. Augustina*, Pražan, jehož otec zprvu byl protestantský kazatel, potom však knězem katolickým se stal. P. Josef zemřel

*) Denník obležení Prahy od Švédů, psaný od řeholníka u sv. Václava P. Jiljí a s. Joanne Bapt. Himmelsteina v knize „*Annalia*“ na faře u sv. Vojtěcha.

**) Obrázek ten v stříbrném rámci chová se nyní v pokladnici chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi.

***) Viz Prodomus 691—697. Před několika roky byl v ohradě p. Čeňka Bubeníčka proti ohradě Procházkové v Podskalí nalezen kamený kříž, na němž vyryta jsou jména některých, v moru r. 1713 zemřelých Augustiánů od sv. Václava, a sice Viktorína od sv. Vavřince († 27. září), kněze Lukáše od sv. Gypriána († 9. září) a bratra Alexia od sv. Josefa († 21. září), o nichž Prodomus básně má. Byltě v této nynější ohradě klášterní hřbitov, na němž v dobách morové rány bratří pochovávali, čehož důkazem jest ještě nápis bratra Adama od sv. kříže († 7. června 1630).

†) Četné fundační listiny, téměř vesměs české, ve zmíněné již sbírce univ. knihovny A. II. 26.

r. 1630 ve Vídni v pověsti muže svatého. P. *Jiljí od sv. Jana Křtitele*, muž učený, začal r. 1637 u sv. Václava po česku kázati a zastával tu kazatelský úřad po 24 let. Stav se r. 1643 převorem, ozdobil klášter zmíněnými obrazy Skréťovými.

Spisovateli českými v tomto klášteře byli: P. *Maxmilián Antonín a Jesu* (vydal r. 1728 rozjímavý spis „Pět Davidových kamenů“ a modlitební knihu pro bratrstvo sv. Anny „Růže bíle-červená“, kterou věnoval hraběnce Šafgočové roz. Valdštýnové). P. *Jiljí od sv. Jiří* (vydal r. 1736 spis o sv. Janu Nep. „Nebeský vůdce“ a r. 1741 spisek o Kristu Pánu trpícím). P. *Josef Tábořský* (vydal r. 1778 „Vypsání země České“ a r. 1788 „Hospodářskou knihu“). Klášter tento honosil se i dvěma bratřimi laiky, kteří byli dovední rytcové. Bratr *Jindřich*, jenž tu od r. 1643 až 1677 žil, vydal mnoho rytin, zvláště r. 1652 devět obrázků ku pobožnosti, která v kapli Božího hrobu v kostele se konávala, r. 1677 obrázek sv. Rosalie, a dříve již, r. 1643 život sv. Václava ve 32 listech dle obrazů Skréťových. Roku 1648 vymaloval Skréťa podobiznu slavného obrance Prahy proti Švédům P. Jiří Plachého a generál Buchheim poslal ji bratru Jindřichu ku sv. Václavu, aby ji jeho nákladem do mědi vryl s nápisem: „Sladké a slavné jest pro Boha a vlast zemřít.“*) Bratr *Konstantin*, rytec, žil u sv. Václava v letech 1660—1691 a vydal zejména obraz Matky Boží Staroboleslavské, obrazy sv. Augustina i ze života sv. Jana Božího a sv. Klementa.***) Klášter sv. Václava míval dosti velký počet údů, byloť v něm r. 1710 řeholníků 30, a r. 1785 jich tu žilo 29. Klášter ten stal se mateřincem jiných řeholních domů Bosáků řádu sv. Augustina, zejména osazen odtud hned r. 1630 klášter u sv. Augustina ve Vídni, v němž žil v minulém století známý mravokárce P. Abraham a s. Clara. V Čechách povstaly kláštery této řehole v *Německém Brodě*, v *Lnářích*, v *Lysé* a v *Táboře*.

Dne 12. března 1785 byl klášter u sv. Václava, trvav po 162 let, *zrušen*. Posléze žilo v něm 29 mnichů, totiž 23 kněží, 5 kleriků a jeden laik. Kostel byl odsvěcen a náradí z něho rozprodáno. Některé listiny i knihy dány do universitní knihovny, některé obrazy Skréťovy dostaly se odtud až do Drážďanské obrazárny, o jiných pak není známo, kam prodány. Obraz sv.

*) Dne 6. prosince 1648 poslal rektor Jesuitů u sv. Klementa jednoho kněze svého ku bratru Jindřichovi žádaje, aby mu poslána byla deska s rytinou P. Plachého, že ji zase vrátí, jen nebude-li jí užito ku tisku, poněvadž by z toho mnohé nepříjemnosti povstaly. Avšak odpověděno mu, že tu desku si již odnesl pan generál Buchheim. Annalia u sv. Vojtěcha.

**) Dlabáčův Künstlerlex. I. 291. 592.

Václava z hlavního oltáře prodán do Staré Boleslavi, kde posud v chrámu sv. Václava na hl. oltáři se nalézá. Rovněž dostaly se do tohoto chrámu ze zrušeného kostela Augustiánů sochy svatých patronů čes. Norberta, Zikmunda, Jana Nep., Ivana, Víta a Vojtěcha.

Ze všech klášterů Augustiánů Bosáků v Čechách zachoval se do dneška jediný ve *Lnářích* v diécesi Budějovické. Zrušený chrám i klášter sv. Václava byl za 700 zl. ročního nájmu postoupen vojenskému eráru, jenž do chrámu dal sklad vojenských postelí a do kláštera prádelnu. Roku 1809 zřízena v bývalém klášteře trestnice, a v letech 1822—1826 vystavěna nová velká křídla pro ústav ten. Od r. 1809—1826 bývala pro vězně sloužena mše sv. od kněží Františkánů na chodbě bývalého kláštera, až r. 1826 nařídil císař František I., aby kostel sv. Václava opět ku službám Božím se upravil, i aby duchovní správu v trestnici pro vězně i všecky jiné osoby tu bydlící konali farář a kooperátor. Potom byl *kostel* dne 11. února 1827 od biskupa Frant. Paul. Pištěka znova *posvěcen*, a za *prvofaráře* nastolen kanovník Staroboleslavský Matěj Šimák († 1830), po němž vystřídali se tu faráři Daniel Čížek (—1839), Vác. Linda (—1849) a Karel Hušek (—1851).

R. 1856 převzali duchovní správu v trestnici *Redemptoristé*, a tím zanikla sv.-Václavská fara. Když Redemptoristé r. 1869 duchovní správy v trestnici se vzdali, ustanoveni sem *světští duchovní správcové* a sice zprvu tři; nyní jsou tu dva, z nichž první, Frant. Novotný, jest osobním farářem.

Kostel sv. Václava jest pěkná gotická dosti prostranná budova (stačila pro 1500 vězňů, kteří tu o slavnostech všickni bývali). Skládá se z vysoké lodi a z užšího i nižšího kůru, jenž jest zakončen pěti stranami osmihranu. Klenbové pásy v lodi protínají se, tvoříce ve třech oddílech hvězdy a spočívají na nosičích ve zdi. Kůr má 2 čtverce klenby křížové. Pěkné jsou tu hlavice nosičů, majíce ozdůbky lupenaté. Okna jsou vesměs lomená, avšak v lodi zkrácená, a pouze jediné z nich, za hlavním oltářem, zachovalo skruží. Klenba lodi má z doby Augustiánů *malby ze života sv. Václava*. Nyní stojí tu tři prosté oltáře: *Hlavní oltář sv. Kříže* dřevěný, se soškou Bolestné P. Marie; *oltář sv. Jana Nep.* i *oltář sv. Václava*, kteréž mají obrazy olejové. Po stěnách visí nové obrazy křížové cesty a pod kazatelnou stojí ještě křtitelnice. *Sakristie* má pěkné štukatérské ozdoby na klenbě s freskovými obrazy korunování Panny Marie a dvou výjevů ze života sv. Václava. Velká dřevěná kruchtá spočívá na sloupech a má z dob Augustiánů malby na dřevě, kteréž znázorňují rozličné skutky milosrdenství. Pod kruchtou jsou v západní zdi čtyři

latinské *nápisy* v ozdobných rámcích. Na prvním čte se, že prý kostel tento prvotně zasvětil Pražský biskup Valentin (1179—1182). Druhý nápis dí, že kostel tento po vykořenění bludařství dne 1. července 1646 znova ku cti Boží, Panny Marie a sv. Václava posvětil kardinál arcibiskup Arnošt hrabě Harrach, a že památka tohoto posvěcení připadá na neděli po sv. Petru a Pavlu. Třetí nápis zvěstuje, že dne 25. července 1757 světící biskup Zdeněk Jiří Chřepický z Modliškovic posvětil tu obnovené oltáře Panny Marie i sv. Václava (hlavní), sv. Vavřince, sv. Anny, sv. Barbory a sv. Jana Nep. Čtvrtý nápis dí, že dne 17. října 1759 posvětil tu oltář Bolestné P. Marie, sv. Eligia a sv. Prokopa Emanuel Arnošt hr. Valdštýn, jmenovaný biskup Litoměřický. Ve zdech pod kruchtou zadělány jsou pěkné mramorové *náhrobníky* Marie Kláry Věžníkové roz. baronky Giral dini († 1697), Josue Kořenského z Terešova a Meziříčí, královského purkrabí kraje Královéhradeckého, jenž v mládí proti Turkům bojoval († 1653); Vojtěcha Jiřího svobodného pána Voračického z Paběnic, pána na Proseči († 1687) a čtvrtý náhrobník s málo již čitelným nápisem, že tu pochován byl Jiří Felix Jaroslav, cí. rada. Ve dlažbě leží mnoho kamenů s nápisy již málo znatelnými. Před oltářem sv. Václava mají hrobky: Hrabě Ferdinand de Magnolis, císařský komorník († 1627); dr. Martin Wisner, lékař; rodina Volbramů Brandlinových ze Štěkře (1707), Františka Berková roz. Fürstenbergová, která hrobku zřídila roku 1638 sobě a příbuzným svým bratru Emanueli a sestře Maxmilianě z Fürstenbergů. Před oltářem sv. Jana Nep. mají náhrobky: Rodina svob. pánů z Bissingen (1704), Eliška Kinská (1627), rodina Ritterschitzů (1668), manželé Jiří baron Šebesovský ze Šenovic a choť Saloma roz. Talmberková (1664), rodina Čejků z Olbramovic (1668). Pod kazatelnou má náhrobek Křištof Vratislav z Mitrovic († 1645), dále jsou tu pohřbeni Anna Giambelli roz. Benigiana z Petersdorfu; Jan Petr Hoberg z Hennersdorfu, cí. rada a podkomoří; pan Přichovský z Přichovic, obrist ve vojště, i jeho příbuzní Anna Zuzana roz. z Písnic (1639) a Eva Kateřina roz. z Písnic (1650).

Ve věžičce jsou hodiny a visí dva zvonky. Kostel s bývalým klášterem koupil r. 1876 od náboženské matice erár, nyní pak koupila jej se všemi budovami trestnice obec Pražská, která zamýšlí stavení tu zbořiti a celé to místo upravit v novou čtvrť s novými ulicemi. Jest však naděje, že starožitný a pěkný kostel sv. Václava při tom zachován bude.*)

*) Pamětní kniha fary sv. Václava v o. k. zemské trestnici, založená r. 1836.

5. Kostel Zvěstování Panny Marie na Trávníčku, někdy s klášteřem Servitů, nyní při ústavu choro- myslných ve Slupi.

Roku 1234 odebralo se sedm vzácných měšťanů vláckého města Florencie na horu Senario, aby tam životem poustevnickým až do smrti sloužili Bohu a Marii Panně. Představený této družiny Bonfilius Monaldi a 5 soudruhů jeho stali se potom kněžími a papež Řehoř IX. stvrdil je jakožto *řád* mnišský, dal jim jméno *Služebníků Panny Marie* či *Servitů*, a povolal je ku chrámu Panny Marie do Florencie, odkud dále po zemích katolických řeholníci ti se šířili, pěstující v lidu zvlášť úctu ku Panně Marii.

Již před založením Nového města Pražského stál mezi Vyšehradem a horou později Karlovem nazvanou, u potoka Botiče, v ladném úvalu, *kostelík Panny Marie* řečený „na Trávníčku“ dle pěkného zeleného okolí. Vystavěn byl snad od kapitoly Vyšehradské, již okolní pozemky od roku 1321 náležely. Tuto svatyni získal Karel IV. od kapitoly za jistou náhradu, a založil při ní dne 24. března 1360 *klášter Servitů*, kteréž z Florencie povolal. Zprvu bylo tu šest řeholníků, z nichž znám jest *převor Raimund*, učený muž, zpovědník Karla IV., kterýž po nějaký čas byl i lektorem na vysokém učení Pražském, a později v záležitostech krále Václava IV. do Říma cestoval, odkud se více do Prahy nenavrátil, an byl jmenován biskupem v Urbině. Od r. 1412 až 1418 uvádí se v klášteře na Trávníčku *převor Konrád*.

Servité náleželi mezi řády žebravé. Nadání jich kláštera, o němž nemáme zpráv, bylo asi jen skromné.

Řeholníci ti působili v Praze klidně jen 60 let. Když roku 1420 Táboři a Pražané kopali příkop proti královské posádce na Vyšehradě, přikvačila na klášter Panny Marie záhuba. Bratři byli odtud vypuzeni a *klášterní budova i kostel ohněm zničeny*.*)

Potom Pražané obléhající Vyšehrad, postavili za kůrem spáleného tohoto kostela dva praky a jednu pušku, a počali odtud

*) V Topografii Schallerově IV. 224. nalézá se listina bratra tohoto řádu Gerarda, psaná v klášteře Storborském v Sasku dne 30. listop. 1420, v níž tvrdí se, že bylo prý r. 1420 v klášteře na Trávníčku od Husitů upáleno 64 Servitů, kteříž právě kapitolu zde odbývali. Avšak listina ta jest rozhodně původu novějšího. Mluví se v ní na př. též o Sirotcích, jichž jméno poprvé až r. 1424 se vyskytuje! O tomto upálení píše též Beckovský v I. dílu *Poselkyně* LI. 361.

kamení metati a stříletí na hrad, avšak výborný Vyšehradský puškař střílel na ně ze dvou srubnic, a oba ty praky jim rozbil a prakovníka zabil, pročež Pražané prolomivše zeď v kostele Panny Marie, položili do otvoru toho veliké dělo, a stříleli odtud na posádku královskou.*)

Po celou dobu husitských válek ležel klášter Botičský v zříceninách. Roku 1436 přišli do Prahy dva Servité, Dětmar z Mechelburku a Evald z Halberštat, a pomocí krále Zikmunda obnovili si klášter tento. Avšak měli tu život smutný, klášter sotva živořil.

Roku 1554 zemřel tu poslední převor Jan Bergmann, a potom zůstal klášter ten zcela opuštěn a zanedbán, tak že ani střechy neměl. Když nebyla naděje na znovuzřízení jeho, přidělil jej císař Ferdinand I. se vším příslušenstvím roku 1556 ku kanonii Karlovské.

Po Bělohorské bitvě vrátil císař Ferdinand II. roku 1626 Servitům pustý klášter na Botiči, a daroval jim spolu roku 1627 farní kostel sv. Michala na Starém městě. Brzo potom (25. dubna 1628) položen na Bílé hoře na památku bitvy základ ku kapli Panny Marie Vítězné, a opodál ku klášteru Servitů, kteříž sebrali k této stavbě 16.816 zl. příspěvků. Že ale místo to příliš odlehlé bylo, nedokončili stavbu, usadili se u sv. Michala na Starém městě, kde potom nový rozsáhlý klášter i kostel si zbudovali, a prodali roku 1673 nedokončené budovy na Bílé hoře.**)

Roku 1631 stvrdil císař Servitům znova držení kláštera Panny Marie na Botiči, kterýž však ještě dlouho zůstal pustým a neobydleným, až jej řeholníci začali roku 1666 obnovovati, po čemž přestěhovali se tam dne 14. července 1669 čtyři mniši, totiž dva kněží a dva bratři laikové od sv. Michala, a tím byl klášter Panny Marie na Trávníčku po 115 letech opět zřízen. Velkými dobrodinci při této stavbě byli Tomáš Hladný, pán Jan z Talmberka, jenž u král. komory na stavbu tu 7000 zl. složil, a hrabě Václav Deym ze Stříteže. Nová konventní budova byla teprve roku 1726 dokončena. Roku 1708 koupili Servité od Trinitářů sousední vinici s domem a kaplí Bolestné Panny Marie, jež potom roku 1722 opět ku zřízení kláštera Alžbětinek prodali. Roku 1726 daroval hrabě Karel Swerts-Špork klášteru Servitů 21.000 zl. ku zřízení bohosloveckého učení ascetického pro jednoho lektora a šest řeholních kleriků.

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 46. 242. 260. III. 122. IV. 39. 101. V. 218. Hájkova Kronika česká.

**) Podnes stojí na Bílé hoře u silnice velká hospoda a na jejím dvoře kostelní nedokončená obydlená budova, jež Servité stavěli.

Při klášterním kostele povstalo „*Arcibratrstvo sedmi bolestí Panny Marie s černým škapulířem*“, vlastně třetí řád Servitů. Řeholníci z tohoto kláštera konali též služby Boží v kostele a nemocnici Alžbětinek i v kostele sv. Jana Nep. na Skalce. Roku 1710 bylo v tomto klášteře 16 bratří. Paměti zasluhuje Servita kněz *František Böhmstetten*, jenž po šest let byl generální vikář řádu v Římě, rukopisné dějiny své řehole zanechal, a roku 1761 v tomto klášteře zemřel.

Sluší podotknouti, že klášter ten, řečený za starodávna „na Trávníčku“, či „na Botíči“, v pozdějších dobách obecně „v Slupi“ (či „v Slupech“) zván byl, kteréžto jméno podnes ulice při kostele má. Zdá se, že název ten povstal teprve v 16. století dle nějakého sloupu, kterýž tu zbyl ze zničeného kláštera.*)

V listopadu 1783 byl klášter tento zrušen. Žilo v něm tehdy 7 bratří, kněží i laiků. Krom toho byly zrušeny kláštery Servitů u sv. *Michala* v Praze (kde bylo 23 bratří), v *Konojedech* (s 14 bratřími), a v *Rabštýně* (7 bratří); a pouze kláštery řádu toho v *Králíkách* a v *Nových Hradech* v Čechách obstály. Klášter Králický odevzdán byl roku 1883 Redemptoristům, tak že nyní v Čechách jest jediný klášter Servitů v *Nových Hradech*, v diecési Budějovické.

Kostel zrušeného kláštera v Slupi byl r. 1783 odsvěcen. Některé sochy a obrazy přeneseny odtud ku sousedním Alžbětinkám, kde podnes se nalézají. Do kláštera dáni jsou dělostřelci. Od roku 1785—1792 byl tu vojenský výchovavací ústav, potom býval klášter pronajímán. Zprvu bydleli tu obuvník a zahradník, později byla tato budova prázdná, až od roku 1822—1850 opět výchovavací ústav vojenský se tu nalézal. Ve zrušeném kostele hospodařeno v těch dobách hrozně. Obrazy z tří oltářů se ztratily, a píšťaly z varhan byly odcizeny. Různí obyvatelé zdejší dali z nich líti knoflíky!

R. 1856 bylo někdejší stavení klášterní přestavěno a rozšířeno, a potom dána do něho *filialka* velkého zemského *blázince* u sv. Kateřiny. Téhož roku bylo dne 1. února dáno dovolení, aby kostel znova se vyžehnal i aby v něm mše sv. pro nemocné slouženy býti mohly. I byla *svatyně ta*, osmdesátiletým zane-

*) Dle Dobnera v Análech II. 98. Pověst lidu dí, že jméno to odvozeno jest od sloupu, postaveného v chrámu prý na památku Servitů r. 1420 upálených od Husitů. Dle jiné pověsti mívali tu pohanští Čechové chrám se sloupem, na němž modla stála. Křesťanští kněží potom prý modlu tu hodili do Botíže, a sloupu onoho užito jako podstavce pod kruchtou v kostele Panny Marie na Trávníčku. Svátkovy Pražské pověsti a legendy, str. 68.

dbáním velice již sešlá a částečně i pobořená, v letech 1858—1863 dle plánů Bernarda Gruebera nákladem zemským *obnovena a ozdobena*.

Nyní slouží se tu v nedělích a o svátcích mše sv. pro nemocné sousedního ústavu, jichž tu kolem 300 bývá. Pouze jednou za rok, o svátku Zvěstování Panny Marie, otevírají se dvěře svatyně té Pražanům, a tu bývá sem veliký nával ku zpívané mši sv. ráno o 10. hod., i k odpolednímu českému kázání a požehnání ve 3 hodiny.

Kostel Zvěstování Panny Marie náleží mezi *nejzajímavější české stavitelské památky slohu gotického*. Balbin napsal, že Karel IV. daroval Servitům svatyni málo sice prostornou, ale velesličnou, a tou posud kostel ten jest. Skládá se z lodi a z presbytěře. *Lod'* má tvar pravidelného čtverce v průměru 30 stop. Klenba její spočívá na kulatém pilíři, jenž stojí ve středisku čtverce. *Kůr* 12 stop zšíří a 28 stop zdělí, má jeden klenbový oddíl a ukončení pravidelného osmihranu. Velmi zajímavá jest *klenba se žebry*, silně vystupujícími. Hlavice nosičů klenbových pasů mají překrásnou lupenatou ozdobu. Ve svorníku nad hl. oltářem vykroužen jest český korunovaný lev pozlacený. Nová dlažba jest z mramoru. Na jihu i severu v lodi jsou proti sobě ozdobené slohové *portály*. Ku západnímu průčelí přiléhá *věž* dole čtverhranná, nahoře v osmihran přecházející, krytá štíhlou stříškou. Ve zdi průčelné zasazena jest mramorová *deska* s tímto (latinským) nápisem: „Tento chrám Zvěstování Panny Marie, někdy Servitů, službám Božím vrátil a spolu s domem sousedním blahu nemocných věnoval František Josef I. 1858.“

Uvnitř přistavěna jest ku západní zdi *kruchta*, a po levé straně jsou *dva oratoře*, v lodi a v kůru. V lodi jest 5, a v presbytěři tolikéž oken gotických, dílem uzounkých, dílem širších, se žebry a kružbami. Veškerá nynější úprava této svatyně pochází od Bernarda Gruebera, litovati jest však toho, že jeho gotika velmi neprospěšně se liší od staročeských památek tohoto slohu. Oltáře jsou tu tři. *Hlavní oltář* má sličný obraz na plátně, jež r. 1857 maloval L. Kupelwieser ve Vídni. Představuje Zvěstování Panny Marie, a jest přední ozdobou této svatyně. Nad lomenicí jest kříž, pod hořeními baldachýnky jsou sošky dvou andělů, a dole stojí po stranách dvě sošky svatých. Oltářní kámen jest z r. 1861. Na *epištolní straně* stojí nová *kazatelna* v Grueberově nevkusné gotice provedená. V lodi na téže straně jest *oltář sv. Anny*, a na evang. straně *oltář sv. Josefa*, se soškami dřevěnými. V kůru jest pod oratořem *kaplice Bolestné Panny Marie* s pažbou v otvoru

na níž stojí sošky sv. Petra a sv. Jana ev. Uvnitř jest *oltářík* se sochou Bolestné Panny Marie. Na kruchtě jsou nové varhany a ve věži visí jediný zvon. *Náhrobní kameny* zachovaly se zde tyto: Za hl. oltářem při zdi pěkný náhrobek Jana Petra Deyma ze Stříteže, pána na Čížově († 1717), se znakem. V presbytéri leží kámen s nápisem: „Hrobka bratří řádu Služebníků Marie Panny“ a se znakem řehole, totiž korunovaným „M“, v němž „S“ vykresleno jest. V lodi před sloupem jest pěkně zachovaný kámen Jana Mich. barona Schonebecka, apelačního rady, jenž zamýšleje do řehole Servitů vstoupiti, zemřel, maje 38 let věku. Pod kruchtou stojí na straně severní kámen Magdaleny Premerové roz. Perkové, „která nežila světu, ale Kristu, v třetím řádu blah. P. M.“ Na jižní straně jest náhrobek Marie Jakobiny Šadnerové roz. z Greifenfelsu. *)

6. Kostel Bolestné Panny Marie

s klášteřem a nemocnicí panen Alžbětinek.

Již arcibiskup Jan Bedřich hrabě Valdštýn zamýšlel v Praze založiti *ústav pro sestárle kněze* z duchovní správy, aby v něm společně a bez hmotných starostí žíti a Bohu sloužiti mohli. Tuto myšlenku provedl šlechetný světící biskup Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé vsi. Měl vinici s letohrádkem v Slupi vedlé kláštera Servitů. Tuto vinici s domem určil lidumil ten pro jmenovaný ústav, vystavěl tu *kapli Bolestné Panny Marie*, a daroval krom toho ústavu ještě 10.000 zl. Kapli a dům sám vysvětil dne 22. června 1681. Někteří sestárlí kněží vydržovali se v ústavu tom svým nákladem sami, a jiní obmýšleli jej ve své poslední vůli, tak že za nedlouho mohlo v něm žíti 27 osob duchovních i jich čeledínů.

Časem nestačil již ten dům, arcibiskup Breuner koupil tudíž na místě, kde před válkami husitskými část kláštera Zderazského se rozkládala, dům někdy Talmberkovský s rozsáhlou zahradou, a založil tam nový krásný ústav pro sestárle kněze s kostelem sv. Karla Bor.

*) Prodromus 328. Schaller. Topogr. Prahy IV. 48—53. Poselkyně I. 217. Frind Kirchengesch. II. 331. Vyobrazení kostela ve Světozoru 1868 čís. 46. Popis stavby ve Vídeňských Mittheilungen der Centralcom. 1876, CXIX s obrázky.

Budovu ústavu i kapli Bolestné Panny Marie v Slupi daroval arcibiskup Breuner *Trinitářům*, kteří tam byli uvedeni dne 24. srpna 1705. Avšak řeholníci ti pobýli zde jen do r. 1708, kdy přestěhovali se do svého nového kláštera nejsv. Trojice v ulici Lazarské, prodávše svůj dům s vinicí a kaplí v Slupi sousedním *Servitům*, od nichž potom pozemky a stavby ty koupeny pro klášter a nemocnici *Alžbětinek*.

Zakladatelkou této řehole byla *sv. Alžběta* (narozená 1207), dcera uherského krále Ondřeje II., jenž byl bratr české královny Konstancie, matky naší blah. Anežky Přemyslovny. Provdaž se za Ludvíka lankraběte Durynského, vstoupila s přivolením chotě svého do třetího řádu sv. Františka Seraf. a vynikala velikou pokorou i milosrdnou láskou k chudým a nemocným. Když jí bylo 20 let, ovdověla, a nevlastní bratr zemřelého chotě jejího Jindřich uchvátiv vládu, vyhnal vdovu i děti její z hradu rozkázav, aby nikdo jí nepřijímal do domu. Tu Alžběta musila s dětmi svými přenocovati v chlévě, a potom dostavši od císaře věno, oblékla se v roucho řeholní a rozhodla se, že celý život svůj sloužiti bude nemocným. Založila v Marburku nemocnici, stkvěla se vzácnými milostinami a zemřela, majíc teprve 24 let věku, r. 1231, načež ihned r. 1235 za svatou prohlášena byla. Řád její šířil se utěšeně, všude zřizuje dle příkladu sv. zakladatelky své nemocnice, a nabyl později pevného ustálení a utvrzení blahoslavenou Angelinou.

Roku 1709 poznala hraběnka *Karolina Schönkirchová* klášter a nemocnici Alžbětinek ve Vídni, a zatoužila po tom, aby řeholnice ty i v Praze působiti mohly. Nabídla jim štědrou podporu. Představená řehole poslala roku 1719 dvě sestry do Prahy. Prozatím bydlely Alžbětinky po domech šlechtických. Hraběnka Schönkirchová sdružila se ještě se 6 šlechtickými dámami, a dobrodějky ty složily 24.000 zl. základní jistiny, z jejíž úroků prozatím čtyři Alžbětinky žítí, a šest nemocných ošetřovati měly. S dovořením císaře Karla VI. koupily dámy ty pro nový klášter od Servitů za 6000 zl. zahradu se stavbami ve Slupi, a tu zřízen *řeholní dům Alžbětinek*, jež dne 17. května 1722 arcibiskup Khünburk posvětil. První představenou kláštera zvolena Maria Angelina Nehrová, která již od roku 1719 v Praze žila, a tu hned hlásilo se několik dívek do řádu.

Avšak Alžbětinkám bylo hned zprvu snášeti kruté nesnáze. Představená zřídila v nemocnici 12 lůžek pro nemocné, a měla celý klášter vydržovati pouze úroky z jistiny 18.000 zl., což nestačilo. Řeholnice konaly samy nejtěžší práce, vstávaly denně již o 3. hodině ranní, kdy do kůru chodily, potom pracovaly celý den,

a přece snášely bídu. Tu vzbudil jim Bůh štědrou dobrodějkou. Byla to ovdovělá hraběnka *Markéta Valdštýnová roz. Černínová z Chudenic*, která pobádána jsouc synem svým Janem, jenž do řádu Kapucínů vstoupil, rozhodla se, že znamenitého jmění svého užije ku stavbě nového kláštera Alžbětinek. Kilián Dienzenhofer zhotovil plány, jež hraběnka schválila, načež ihned 6000 zlatých prozatím na stavbu darovala. Tu byla hned 26. června 1724 stará kaple zbořena, a položen *základ k novému kostelu*. Alžbětinky plésaly radostí a konaly samy při stavbě práce nádennické. Zatím i jiní dobrodinci k bohumilému dílu tomu přispívali. Kostel vysvětil na den sv. Kateřiny dne 25. listopadu 1725 biskup Daniel Mayer. Ku klášteru položil základní kámen generální vikář Servitů P. Vilém dne 18. dubna 1726. Hraběnka Markéta Valdštýnová učinila zde znamenitou nadací pro výživu 12 jeptišek, a odkázala krom toho v závěti 24.000 zl. na další stavbu kláštera i na mše svaté. Vznešená tato dobrodějka zemřela roku 1728, a památka její jest posud v klášteře v požehnání; jedna z řeholnic mívá po ní jméno Markéta, a den jejího úmrtí světí se každoročně. Budova klášterní byla dne 7. září 1732 od arcib. kancléře Jana Frika církevně požehnána. Tak utvrdil se řád sv. Alžběty v Praze.

Avšak za nedlouho přikvačily na klášter nesnáze a strasti. Dostavše dovolení císařské, koupily Celestinky zahradu řečenou „na Baště“, ležící právě před klášterem Alžbětinek, a zamýšlely tu vystavěti si velkou budovu klášterní, čímž by vzduchu i světlu ku klášteru Alžbětinek se byl zamezil přístup. Alžbětinky obětovaly 10.000 zl. Celestinkám, které za tuto summu od svého záměr uupustily.

Těžší strasti hrnuly se na klášter v dobách válečných. Alžbětinkám bylo r. 1742 válečných platů 3000 zl. odvésti a 150 vojáků nepřátelských živiti. Ještě hůře bylo r. 1743, kdy v Praze vypukl hlad. Řeholnice požívaly koňské maso, a posléze ani toho neměly. Když vojsko nepřátelské odcházelo, vynutilo se na klášteru 2000 zl. výpalného. Při bombardování Prahy od Prusáků r. 1744 odnesly řeholnice postele s nemocnými do dolní křížové chodby klášterní a trvaly v smrtelných úzkostech, neboť nepřátelské koule zalétaly na klášter, prorážely klenby i zdi a zapálily střechu, která s částí shořela. K těmto hrůzám přidaly se trapné starosti o výživu. Lidé chudí, nemocní a kulemi pruskými poranění hledali u Alžbětinek pomoci, a ubohé řeholnice ovšem, pokud mohly, jim ji poskytovaly. Když posléze Prusáci do Prahy vtrhli, nutili klášter ku zaplacení výpalného přes 15.000 zl.

Hrůza uchvátila řeholnice, mělyť velikou summu tu složití prodlením 24 hodin! Tu pomohl v nejhorším nebezpečí šlechtný

hrabě Swerts-Špork, an se svou chotí půjčil klášteru 14 000 zl. Později dobrodinec ten peníze ty Alžbětinkám daroval, nevymáhaje jich více. Po zahánání Prušáků usadilo se císař. vojsko „na Baště“, i v klášterním dvoře, a řeholnice musily 120 mužů živiti.

Z kláštera Pražského založen byl r. 1732 řeholní dům s nemocnicí v *Celovci*, a r. 1746 v *Mnichově*, kamž představená Marie Františka s několika sestrami se odebrala.

Hrabě Swerts-Špork i choť jeho byli v kostelní kryptě u Alžbětinek pohřbeni. Dcera jejich Marie Elekta vstoupila sem do kláštera.

Když Prušáci r. 1757 na Prahu stříleli, klečely Alžbětinky dnem i nocí před vystavenou nejsv. Svátostí. Tenkrát padlo do kláštera pouze 7 kulí a neublížily mu. Převeliký počet lidí raně-

kulemi nepřátelskými byl v době té v klášteře ošetřován a léčen. Alžbětinkám bylo platiti 3000 zl. válečných příspěvků.

Po slavném vítězství císařského vojska nad Prušáky u Kolína vystavěla představená kláštera Marie Alžběta Molitorová při kostele *kapli sv. Tekly*, kterou dne 23. září 1762 biskup Jan Kayser posvětil.

Roku 1765 zemřela první zakladatelka kláštera Karolina hrab. Schönkirchová, za niž posud každoročně v den úmrtí jejího v klášteře zádušní služby Boží se konají.

V letech 1770 a 1771 byla velká neúroda, a zástupové hladových venkovanů hrnuli se do Prahy, žebříce. Z toho nastaly nemoci. Alžbětinky činíce si ujmu, dělily se o chléb s hladovými i nemocnými. Od té doby zachoval se obyčej v klášteře, každý pátek poskytovati žebrákům polévku a chléb.

Císař Josef II. nezrušil sice kláštera Alžbětinek, zakázal jim však přijímati novicek. Klášter měl takto vymřít, což naplňovalo řeholnice nesmírnou bolestí. K tomu ku všemu přicházely do kláštera jeptišky ze zrušených řeholních domů, hledající tu útočiště, jehož se jim i dostalo. Žily tu zvláště 4 Celestinky z bývalého kláštera svaté Kláry v Znojmě. Když sestry vymíraly a klášter neměl již dosti sil ku ošetřování nemocných, odhodlala se roku 1786 představená Marie Dominika, poslati ku císaři Josefu II. tři dívky, které chtěly do řehole vstoupiti. Prosily, aby směly přijati roucho řehole tak povýtečně dobročinné a potřebné, a císař jim to dovolil, ba naklonil se pojednou k Alžbětinkám tak, že rozkázal, aby v Pešti i v jiných uherských městech kláštery této řehole se založily. Sám navštívil potom klášter Pražský a pochválil působení řeholnic. Od té doby přijímány opět novicky. Pozemky a stavby „na Baště“ prodal klášter v tomto čase. Až do času císaře Josefa II. bylo při klášterním

kostele „*bratrstvo Jména Panny Marie*“. Do velké nesnáze uvrženy byly Alžbětinky zrušením sousedního kláštera Servitů, kterýž jim byl 13.000 zl. dlužen, za něž dostaly nyní prázdnou nepotřebnou budovu klášterní. Z nesnází těch vyvázly Alžbětinky, když náboženská matice zrušený klášter sama převzala.

Ve válkách francouzských nové svízele hrnuly se na klášter. Z Francie zavítalo sem 5 vypuzených jeptišek. Válečnými daněmi a státním finančním úpadkem skleslo jmění kláštera až na třetinu, tak že se zdálo, že zahyne. R. 1813 byl bývalý klášter Servitů přeplněn raněnými vojíny, jichž Alžbětinky ošetřovali. Potom vypukly v Praze nakažlivé nemoci, a celý klášter naplněn nemocnými. Polovice řeholnic roznemohly se tu horečkou, a čtyři z nich zemřely.

Po takových ranách nemohl se klášter zotaviti, ani když dostal od státu podporu. Poněkud vydatnější pomoci dostalo se mu, když císař František I. dovolil, aby se konaly po celých Čechách k jeho vydržování sbírky, a když česká šlechta jala se pořádati ve prospěch kláštera i nemocnice divadelní představení, koncerty a různé zábavy. Roku 1832 věnovali čeští stavové nemocnici Alžbětinek 10.000 zl., a r. 1836 udělila císařovna Maria Anna klášteru „korunovační dar“ 12.000 zl.

Od roku 1720—1843 bylo v klášteře tomto celkem 80.183 nemocných osob ženských ošetřováno. Nyní dochází tu ročně průměrně 900 churavých ošetření a výživy. *)

Roku 1883 žije v klášteře 41 řeholnic, totiž sester kúrních, sester laiček a novicек. Představenou jest Marie Emmanuela Reichelová. Alžbětinky kromě ošetřování nemocných vedlé svých řeholních pravidel vedou i život rozjímavý. Sestry kúrní modlí se denně v kúru latinské Mariánské hodinky. Klášter jejich vedlé jiných podobných ústavů jest jasným majákem, na němž světlo účinné katolické lásky plápolá uprostřed nynějšího chladného světa. Alžbětinky slouží nemocným z přesvědčení, jež dává jim živá víra, že prokazují tím službu samému Kristu Pánu. Jest dojemno, dívati se na ty milosrdné Samaritánky, kterak majíce úsměv na rtech, s láskou a pokorou světíc ujímají se nemocných. Ty řeholnice jakoby ani nežily na světě. V noci obcházejí tiše lůžka svých svěřenek, vzpomínajíce na Spasitele, jenž na hoře Olivetské bděl a se modlil. A kdy některá svěřenka jejich umírá, šepotají jí do uší sladká slova víry, a kdy skonala, zatlačují jí

*) Geschichte des Ordens und der Heilanstalt der Elisabethiner-Klosterfrauen in Prag. Von Dr. A. Schöffner. V Praze 1845.

oči, obalují tělo bílou rouškou, nesou je do umrlčí komory, tam je myjí, oblékají rubášem, kladou do rakve, modlíce se hlasitě žalm „Z hlubokosti“, a vzpomínajíce na pohřeb Páně. Potom jdou a vrhají se v domácí modlitebně na kolena, a s rukama rozpjatýma pohřžují se v modlitbu. Jak mnohá vznešená dáma závidí jim toho štěstí, jež zrcadlí se na tvářích jejich! My katolíci s chloubou hledíme na ně, že jsou ozdobou Církve Páně a nejlepším dokladem toho, že kláštery jsou zřízením převýborným.

Klášter Pražských Alžbětinek honosil se i jednou českou spisovatelkou. Byla to řeholní panna *Marie Antonie rozená Pedálová* († 1831), která i při svých namáhavých službách, a jsouc uzavřena ve zdech klášterních, měla živé účastenství v probouzející se literatuře české, jakož svědčí dopisy její k básníku Čelakovskému, z nichž upřímná nábožnost i láska k jazyku českému sálá. Vydala spisy: „Myrrhový věneček“ (1828), „Keř rozmarinový“ (1830); přeložila „Život sv. Alžběty“ (1817), sepsala modlitby „Chlebové posvátní“ (1820) a přispívala básničkami do „Věnce“, sbírky to zpěvů s průvodem piana. Krom toho jsou některé práce z pozůstalosti její v *Musejníku* r. 1834 a 1836.

Klášter Alžbětinek jest krásná, pravidelný čtverec tvořící budova s rozsáhlou zahradou. Má prostranné klenuté světlé chodby, na kterých rozvěšeno jest množství obrazů, z nichž některé pocházejí ze zrušeného sousedního kláštera Servitů. Hned u fortny visí velký obraz malovaný někdy počátkem minulého století, na němž (ovšem jen obrazotvorností malířovou) vylíčeno jest upálení Servitů i kláštera jejich roku 1420. Ve veliké přízemní *hovorně* visí množství pěkných obrazů, líčících život sv. Františka Regis, jež maloval Jesuita bratr Ignác Raab. Na chodbách prvního patra rozvěšeny jsou obrazy téhož malíře, představující výjevy ze života sv. Františka Xav. a sv. Ignáce Loyoly. Také v *refektáři* nalézá se 10 velkých slušných obrazů biblických.

Veliká *přívětivá síň pro nemocné* v 1. patře ozdobena jest 19 velkými obrazy různých světců, mezi nimi i sv. patronů českých. Při východní zdi stojí tu *oltář sv. Alžběty*, na kterém po všecy neděle a svátky mše sv. se slouží. Na velkém obrazu tohoto oltáře spatřuje se sv. Alžběta, anáž majíc v pozadí klášter Pražský, uděluje žebráku almužnu. V štítu jest obraz, na němž vylíčení jsou sv. Michal, sv. Karel Bor., sv. František Paul., sv. Šebastián i sv. Roch, patroni proti moru. Dole na stole oltářním jest vyobrazen sv. František Xav.

V zimním *oratoři*, odkud dvěma okny hledí se do kostela, stojí oltář s památným obrazem poprsí Panny Marie na prkně na zlaté půdě.

Krásná tvář Matky Boží jest porouchána několika pruhy, pocházejícími od ostrého nástroje. Tento obraz býval někdy v klášteře Celestinek u sv. Kláry ve Znojmě, kde r. 1645 Švédové jej zneuctili, tlukouce šavlemi do něho. Poslední abatyše Johanna Tamová odnesla jej s jinými některými obrazy r. 1782 po zrušení kláštera ze Znojma do Prahy, kde v klášteře Alžbětinek žila, a odkázala jej sem.

V *síni*, kde představená kláštera volena bývá, visí podobizny zakladatelky kláštera Markéty hrab. Valdštýnové a syna jejího Jana, kněze Kapucína. Klášter má i svou lékárnu. V zahradě, na bývalém hřbitově, stojí *kaple sv. Barbory*, vymalovaná obrazy freskovými, v níž někdy mše sv. sloužena bývá.

Služby Boží v kostele i v nemocnici koná *administrátor*, nyní kněz Benediktin P. Maurus Schiebl.

Klášterní kostel Bolestné Panny Marie, vystavěný r. 1725 od Kiliána Dienzenhofera v slohu vlašském, jest nevelká, ale ozdobná a přívětivá svatyně. Nad portálem spatřují se 2 kamenné znaky zakladatelky hraběnky Markéty Valdštýnové-Černínové. V štítu jest ve výklenku socha Bolestné P. Marie. Ve věži visí 2 zvonky. Uvnitř jest kostel krátký a vysoký. Má 3 oltáře. *Hlavní oltář* ozdoben jest pěkným, v stříbrném bohatém rámcí zasazeným obrazem Bolestné Matky Boží, jež maloval Premonstrát Siard Nosecký. Po stranách stojí sochy sv. Alžběty a blah. Angeliny, a nahoře jest skupina soch, představující udělení odpustků porciunkulových sv. Františku Seraf. (Kristus Pán, Panna Maria, sv. Frant. Ser., sv. Petr, sv. Maří Mag.). Nejvýše stojí soška sv. Michala a po stranách sošky sv. Karla Bor. a sv. Jana Nep.

Na evang. straně jest *oltář rodiny Páně* s pěkným obrazem. Hoření obrázků představuje uvedení mladičky Panny Marie do chrámu. Po stranách jsou sochy dvou apoštolů, výše dvou sv. řeholnic, a na štítu socha sv. Barbory. Na mense jest obraz tváře Páně. Na epištolní straně stojí *oltář sv. Jana ev.* s lepým obrazem a hořením obrázkem Nanebevzetí P. Marie, sochami dvou apoštolů, dvou sv. Alžbětinek, soškou sv. Markéty na štítu, a obrazem tváře Páně na mense. Na téže straně nalézá se *kazatelna* ozdobená soškami andílků, nesoucích ozdoby papežské.

Po stěnách rozvěšeny jsou 4 větší obrazy Narození Páně, Simeóna v chrámě obětujícího Spasitele, Krista Pána potkávajícího na cestě křížové Marii Pannu, a loučícího se s ní. Pod kruchtou visí obrazy sv. Alžběty a sv. Františka Seraf. V lodi nalézají se 4 velké sochy Spasitele modlícího se na hoře Olivetské, kříž nesoucího, k sloupu přivázaného, a trním korunovaného, jež pocházejí z bývalého sousedního kláštera Servitů.

Pod kruchtou jest stará klášterní *krypta*, přikrytá deskou dřevěnou, v níž leží i mnozí dobrodincové kláštera. Na hudební kruchtě jest kůr jeptišek a pěkná starší socha Panny Marie.

Svatyně tato jest pěkně obnovena. Bývají tu každodenně dvě mše sv. slouženy, v nedělích a o svátcích ve 3 hod. požehnání s hudbou, a o pouti sv. Alžběty ráno německé kázání a zpívaná mše sv., a odpoledne kázání české s požehnáním.

Ku kostelu přistavěna jest u průčelí k severní straně *kaple sv. Tekly*. Zřídila ji ze slibu roku 1762 představená kláštera Marie Alžběta Molitorová na památku osvobození Prahy od Prusáků a jich porážky u Kolína roku 1757. Na stěně a klenbě jsou 3 obrazy ze života sv. Tekly, malované od Josefa Krakera. *Oltář* ozdoben jest olejovým obrazem sv. Tekly, sochami svaté Kateřiny i sv. Apoleny a obrazem Pomocné Marie Panny. V této svatynce slouží se mše svaté po celou oktávu svátku sv. Tekly, a mrtvoly řeholních panen bývají tu vystaveny a vykropeny.

7. Kostelík sv. Bartoloměje při městském chudobinci.

Nový *špitál sv. Bartoloměje v Podskalí* založili a r. 1505 dokončili mnozí dobročinní měšťané Novoměstští, mezi nimiž nejvíce vynikal Štěpán Huncleder. K tomuto ústavu přidáno potom zboží špitálu sv. Alžběty pod Vyšehradem, jež král Vladislav II. někdy r. 1486 obci Novoměstské byl daroval, a rada téže obce dala kostelík sv. Bartoloměje i špitální dům značně rozšířiti. Roku 1547 byly tento špitál i jmění jeho obci Novoměstské pro účastenství ve vzpouře odňaty, hned však r. 1548 opět vráceny, a císař Rudolf II. potvrdil témuž městu držení tohoto dobročinného ústavu i všeho příslušenství jeho.

Při kostele i špitále sv. Bartoloměje býval zvláštní *duchovní správce*, v dobách před bitvou Bělohorskou ze strany podobojích. Roku 1612 tu byl duchovní *Jan Valeš Čáslavský*, který se nazýval „farářem u sv. Bartoloměje“. Vydal české kázání „Hlas Boží“. Kostel byl r. 1636 nákladem jisté Staroměstské vdovy obnoven.

Po Bělohorské bitvě odkázána tato svatyně správě farářů u sv. Vojtěcha v Jirchářích, pod jichž právomocnost i celé Podskalí slušelo, a ti dávali v tomto kostele služby Boží konati od rozličných řeholníků. Poslední týden adventní zpívány tu roráte při mši sv., kterou sloužili Slupští Servité. Na den Mladátek

bývala zde zpívaná mše sv. a po ní ve špitále koleda. Roku 1773 byl špitál znova stavěn a kostelík v nynějším způsobu přestavěn, načež o svátku Všech Svatých špitálníci sem slavně uvedeni, při němž měl kázání sv.-Vojtěšský farář Ant. Dvořák, a slavnou mši sv. kanovník sv.-Vítský Josef Sedeler. Rozkazem císaře Josefa II. byl *kostel* r. 1784 *zavřen* a špitál zrušen. Do budovy jeho dáni prozatím choromyslní, až pro ně místnosti u sv. Kateřiny se upravily. Potom býval špitální dům pronajímán, až posléze r. 1807 zřízen tu *městský chudobinec* pro sestárlé, ku práci neschopné a chudé měšťany a měšťanky Pražské, kterýžto ústav později rozšířen novým domem a nejnověji druhou nádhernou budovou, tak že nyní v tomto rozsáhlém dobročinném ústavu veliký počet chudých starců a stařen Pražských svoje opatření má. Hned po zařízení chudobince byl opět kostel ku službám Božím upraven. Roku 1880 byl kostel pěkně obnoven. Mše sv. slouží se tu každodenně, bývá tu i slavnost Božího Těla, jež koná se průvodem ku oltářům na nádvoří, a o pouti jest tu české kázání a zpívaná mše sv.

Kostel sv. Bartoloměje jest budova vystavěná v tvarech pozdního slohu gotického, zvenčí však má od roku 1773 podobu střízlivou. Upravením okolních ulic byla půda kolem něho zvýšena, čímž budova ta vlhkem nasákla. Na štítu průčelí stojí kříž. V dřevěné věžičce visí 2 zvonky. Vnitřek jest trojlodní. Okna jsou zkažena, klenby mají však tvary gotické. Zvlášt' zajímavá hvězdovitá klenba s dvěma dutými svorníky v presbytéři. V dlažbě presbytěře leží náhrobní kámen s nápisem a znakem Adaukta Františka barona Deyma ze Stráče († 1719). Oltáře stojí tu tři.

Hlavní oltář sv. Bartoloměje, ozdobený krásným obrazem od Karla Skréty, na němž spatřujeme mučednickou smrt sv. apoštola Bartoloměje vylicenu. Po stranách stojí sochy sv. Jana Nep. a sv. Prokopa. Na *oltáříku křesťanském* nalézá se pěkný obraz Panny Marie. Při zdi stojí prostá *kazatelna*.

V levé boční lodi, která má klenbu o dvou čtvercích, stojí *oltář sv. Kříže*. V lodi jižní jest klenutí o třech čtvercích, a stojí *oltář Bolestné Panny Marie*.

Nejnověji rozhodla se obec Pražská, že dá tento kostelík zbořiti, a na místě něho i sousední budovy že bude vystavěno nové křídlo chudobince s přiměřenou domácí kaplí. *)

*) Pamětní kniha fary sv.-Vojtěšské od r. 1718. Starší letopis. češt. str. 273. Jungmann. histor. lit. č. IV. 1639.

8. Kostel sv. Jana Nep. na Skalce.

Roku 1691 založil *Křišťan Höger*, císař. král. vrchní berní, na své viniči na Skalce s přivolením arcibiskupa Valdštýna pěknou kapli sv. Jana Nep., kterou ještě téhož roku požehnal sv.-Vítský kanovník Jan Becker. Služby Boží uvolili se v ní konati Servité kláštera Slupského. Tudíž byl v této svatyni oslavován sv. Jan Nep. třicet let před tím, než za blahoslavence prohlášen byl (1721).

Nedlouho potom upadl zbožný Křišťan Höger vinou své marnotratné manželky do velkých dluhů. Nesnáze z toho pochodící zavedly jej k tomu, že sáhl k penězům státním sobě svěřeným. Zločin jeho byl prozrazen, a ubohý Höger odsouzen k smrti. Když byl ortel císaři Leopoldovi I. ku podepsání předložen, kázal sobě panovník ten podati obšírnou zprávu o předešlém životě odsouzenecově. Tu sděleno císaři, že Höger býval jindy poctivým mužem a správným úředníkem, že svým nákladem založil kapli ku cti sv. Jana Nep., a že pouze marnotratnictvím své ženy do neštěstí takového sklesl. Tu rozhodl císař, aby ke cti sv. Jana Nep., jenž jest patron těch, kdož na své cti ujmu trpí, Höger smrtí trestán nebyl, nýbrž doživotně zůstal vězněm v Novoměstské radnici, kde na výživu jeho 34 kr. denně mělo vydáváno býti. Leč ubohý Höger churavostí a soužením byl tak zmořen, že brzo ve vězení zemřel, a pochován byl v kapli sv. Jana Nep. na Skalce, kterou byl vystavěl. Jméno jeho připadlo státní pokladně, kaple na Skalce zůstala však i nadál službám Božím věnována, a r. 1706 zavedeno při ní proslulé *bratrstvo pod ochranou Panny Marie ku cti sv. Jana Nep.*, které mívalo 1100 členů, totiž 500 kněží, 300 žen a 300 mužů laiků. Údové bratrstva nosili na prsou obrázek sv. Jana Nep. a byli stanovami zavázáni, úcty k tomuto světcovi hájiti a ji rozšiřovati. Bratrské pobožnosti konaly se na Skalce po celou oktávu sv. Jana Nep. a o suchých dnech. Údové kněží sloužili za spolučlena zemřelého mši sv., nekněží byli povinni za něho mši sv. sloužit dáti, aneb, byli-li chudí, aspoň této mši sv. přítomni býti. Mezi členy bratrstva nalézaly se v 18. století císařovna Maria Ludovika, arcikněžna Marie Teresie a mnohé jiné osoby vznešených rodin. Bratrstvo dosáhlo zvláštních milostí církevních. Nával ctitelů sv.-Janských do kaple na Skalce rostl v té míře, že svatyněka ta brzo již nestačila, pročež bratrstvo sv.-Janské pomýšlelo, vystavěti tu nový prostranný kostel, k čemuž mnozí dobrodincové hojně přispívali. Hraběnka Teresie Pöttingová

i hraběnka Michnová věnovaly 4000 zl., Marie Teresie Kagrova odkázala k tomu roku 1738 summu 4000 zl., královna polská darovala stkvostné kostelní náčiní, a Karel Gotthard říšský hrabě Schafgotsch uvolil se zřídití hl. oltář.

Roku 1730 položil světící biskup Josef Mayer základní kámen k nynějšímu kostelu, jež stavěl *Kilian Dienzenhofer* (mladší). Dne 27. prosince 1749 ustanoven tu prvním administrátorem kněz *Jan Václav Steydl z Greifenwehru*, jenž odkázav kostelu celé své jmění, r. 1774 zemřel. Pracoval na poli české literatury, vydal r. 1718 jsa tehdaž kaplanem v Staré Boleslavi, spis „Prut Jes-sejský“ o milostném obraze tohoto poutního místa, téhož ještě roku vydal spis o sv. Dominiku, r. 1723 knížku o poutním místě Hájku za Bílou Horou, a r. 1764 kázání o sv. Bernardu, jež konal v klášterním chrámu Cisterciáků v Plasích.*) Aby při kostele i obydlí duchovního správce zřídití se mohlo, daroval k tomu účelu konsistorní kancléř Benedikt Stöber r. 1769 summu 9000 zl., za kterouž koupěna část domu Josefa svob. pána Mladoty ze Solopisk, v níž posud administrator zdejší bydlí. Ve dnech 14., 15. a 16. května 1780 konána v kostele na Skalce 50letá památka jeho dostavění, při níž udělovány plnomocné odpustky. V noci jednoho dne r. 1819 odnesena do kostela na Skalce *socha sv. Jana Nep.*, která r. 1682 zhotovena byla od Jana Brokofa nákladem Matěje Bohumíra svobodného pána z Wunšviců, a až do r. 1819 se nalézala v kapli v domě u Wunšviců (č. p. 793—II. na sv.-Václavském náměstí), kde od zbožného lidu velice ctěna byla. Podlé ní byla r. 1683 v Norimberku ulita bronzová socha téhož světce, stojící posud na Karlově mostě. Když kaple v domě Wunšviců zrušena byla a socha z ní tajně, v noci odnésti se měla, protivil se tomu lid Pražský, tak že násilně vojskem rozháněn býti musil.**)

Nyní bývá v této svatyni každodenně mše sv. o 1/2 7 hod., v nedělích a o svátcích v 11 hod., a odpoledne ve 4 hod. požehnání. O slavnosti sv. Jana Nep. koná se tu ráno české kázání i slavná mše sv. a odpoledne kázání německé. Během školního roku mívají tu v nedělích i o svátcích služby Boží ústav hluchoněmých (v 8 hod.) a české vyšší školy realní (v 9 hod.) i české gymnasium v Žitné ulici (v 10 hod.). O svátcích Panny Marie mívá tu „Marianský spolek křesťanských matek a dcer“, náboženská to družina ku vzájemné podpoře v nemoci, kteráž r. 1874 založena byla, odpoledne kázání a požehnání.

*) Jungmann. historie lit. české 629. V. 926. 1209.

**) Dra. Borového Sv. Jan Nep. 41. 42. Schaller. Topogr. IV. 102—106.

Kostel sv. Jana Nep. na Skalce stavěn jest velice ozdobným a bohatým slohem, jež obecně copovým zoveme, a který v minulém století oblíben byl. Kilián Dienzenhofer, jenž tuto budovu stavěl, byl mistr slohu tohoto, a kostel na Skalce náleží mezi nejpěknější copové stavby v Čechách, ač střechy věží jeho podivné, a střízlivým očím odporné tvary mají. Na severní straně táhne se od něho až ku Karlovu náměstí zeď zahrady, náležející k domu administrátora tohoto kostela, která někdy byla ozdobena mnohými soškami andělíčků se štítky a různými odznaky, z nichž většina již zašla. Nad vraty této zahrady jest vypuklý obraz sv. Jana Nep.

Kostel stojí na svahu *průčelím* k západu na vyvýšené ploše k níž z ulice vede dvojité *schodiště*, jež bývalých ozdob svých již dávno pozbylo. Nad dveřmi jest vypuklý obraz anděla s pochodní, kterýž ruku na ústa klade. Mezi oběma věžemi zdvihá se bohatý *štíť*, na kterém sedí jinotajné postavy víry a lásky, v prostřed český lev se žezlem, a nad ním stojí jehlanec s poprsím sv. Jana Nep. a nejvýše s ozářeným sv. jazykem jeho. Ve věžích visí tři malé zvony. *Vnitřek* skládá se z pravidelné osmihranné lodi a presbytěře s dvěma křídly, v nichž jsou nahoře kruchtíčky. Okna jsou různotvárně vykrojena. Svatyně ta jest světlá, čistá, a slušnými oltáři opatřena. *Klenby* ozdobeny jsou *stkvělými* obrazy na vápně od malíře neznámého (dle domněnky snad od Kováře, žáka Reinerova, či od Maulpertsche?). Na velké klenbě v lodi spatřujeme sv. Jana Nep., an na oblacích od andělů nesen k nebesům se vznáší. Kolkolem jest množství plésajících andělků. Dole na obrubě vzhlížejí ku sv. Janu s důvěrou nemocní a otroci v okovech i matky s nemluvnátky. V jihozápadní části této obruby spatřujeme malíře, jenž maluje obraz sv. Jana, aniž právě k němu tři šlechticové přicházejí. Nad hudební kruchtou vymalována chorá žena toužebně hledící k nebesům, odkud andělkové k ní letí. Klenba presbytěře má obraz sv. Jana na skřipci mučeného, a přímo nad hl. oltářem vymalována jest nejsv. Trojice. Také stropy kruchtíček ozdobeny jsou obrazy andělů. Všecky tyto pěkné malby jsou dobře zachovány.

V kostele stojí tyto oltáře :

Hlavní oltář se zmíněnou již památnou sochou sv. Jana Nep. od Jana Brokofa z r. 1682: Nad svatostánkem spatřuje se vypuklý obraz Staroboleslavské Matky Boží, po stranách jsou sochy sv. Václava i sv. Ludmily, a na plochách za svícny spatřují se čtyři vypuklé obrazy ze života sv. Jana Nep. *Oltář sv. Josefa* na evang. straně v presbytéri. Na obrazu vyličen sv. Josef, an

ukazuje andělům Ježíška. Po stranách jsou sochy sv. Floriána a nějakého sv. řeholníka. *Oltář Srdce Pána Ježíše* v lodi při severovýchodní stěně. Má nový pěkný olejový obraz, nahoře sochu sv. Jana Nep. a po stranách sochy sv. Jana Kř. i sv. Jana Miláčka. Naproti jest *oltář neposkvrněné Panny Marie* s novým sličným obrazem, nahoře se sochou Boha Otce, a dole s postranními sochami sv. Karla Borrom. i sv. Františka Xav. Při stěně jižní stojí nepatrný *oltářík sv. Rodiny* s obrázkem a sv. ostatky.

Kazatelna má na stříšce sošky sv. Jana Nep., dvou andílků, i štítek se znakem a na řečništi odznaky čtyř sv. evangelistů a tyto vypuklé pozlacené obrazy: uprostřed monstrance, vlevo: sv. Jan zjevuje se v Strakonických Rosalii Hodánkové, do mlýnského splavu spadlé a zachraňuje ji; v pravo: sv. Jan zjevuje se v Praze Teresii Krebsové a oznamuje jí brzkou pomoc v chorobě. Na zábradlí schodů ku kazatelně jsou vypuklé obrazy sv. Jana, an královnu zpovídá, i an na Vltavě ozářen hvězdami plyne. Za kazatelem vyobrazen sv. Jan jakožto almužník.

Po stěnách visí *obrazy*: sv. Lukáše malujícího Pannu Marii (dle Skréty), Zvěstování Panny Marie, Spasitele zbičovaného, a Panny Marie dobré rady (za sklem s obětnými dárky). Také stojí tu na podstavci ve skříni *soška Panny Marie* bohatým rouchem oděná, což vše zhotovili a sem darovali hluchoněmí, bývalí chovanci ústavu, jenž v tomto kostele svoje služby Boží mívá. Na podstavci jest nápis: „Tobě, mocná královno, pomocná ochránitelko a panenská matko, tobě, útočiště a naděje naše, doporučuji se Tvoje hluchoněmé dívky.“

V *sakristii* visí obrázek, jinak nepatrný, jež daroval sem ze slibu hrabě Jan Nep. Šafgoč, který dne 17. dubna 1773 ve Varmbrunu ve Slezsku z nebezpečí života na přímluvu sv. Jana zachráněn byl. Nahoře klečí tento šlechtic před sv. Janem, a dole vymalován on i manželka jeho v té chvíli, kdy most pod vozem, v kterém seděli, se sřítíl, při čemž k žádnému úrazu nepřišli.



9. Kaple Panny Marie

v dětské nemocnici císaře Františka Josefa I.

v č. p. 1359—II. na Karlovu náměstí.

Nynější znamenitá nemocnice pro děti jest pomníkem šlechtné lidumilnosti ministerského rady svob. pána Dra. Löschnera, jenž r. 1854 tuto budovu koupil a upravil, a doposud přes 70.000 zl. k rozkvětu tohoto ústavu daroval. Důkazem nábožné mysli jeho jest tu *domácí kaple*, v níž po všecy neděle a svátky kněží Františkáni mši sv. slouží. Stojí v ní dva pěkné oltáře. *Oltář Panny Marie* s obrazem, na němž spatřují se děti Ježíš a Jan Křtitel u Matky Boží. *Oltář sv. Jana Nep.* s obrazem tohoto světce.

V nemocnici jest místa pro 100 dětí, a do roka bývá v ní přes 1000 chorých dětí dílem zdarma, dílem za plat ošetřováno.



IX.

Farní osada Vyšehradská.

1. Kollegiátní a farní chrám ss. apoštolů Petra a Pavla se starobyrou královskou koll. kapitolou na Vyšehradě.

Ajta Vyšehrad! Kterému Čechu nepohnulo by se mocně srdce a nezjiskřilo oko, kdy slovo to zaslechne! Velkolepá to mohyla slávověké minulosti české. Duchové našich praotců ji oblétají a šepotají o ní zkazky z pradávných dob, do nichž paprsek dějepisu nevniká. Ta šedá skála, která z tajemné hlubiny Vltaviny se vynořuje, jest jako zkamenělá báje ze života starých Čechů. Zádumčivě hledí do rajského okolí, toužebně pohlíží ku západu, kde v čarovné kráse zdvihá se nad městem stověžatým královský hrad, mladší a šťastnější to soupeř starého Vyšehradu. Ach, kde jest bývalá nádhera a sláva tohoto sídla panovníků českých, kde kouzelný jeho palác, kde řada svatyní i ty hlásky a věže se zlatými báněmi a cimbuřími, které někdy zvěstovaly do širého okolí, žeť na této skále jest kolébka a stolice knížat českých! Všecko zmizelo jako luzný sen! Tak jako Akropolis Athenská sklesla, tak zahynul náš Vyšehrad. Tam aspoň obrovské zříceniny zbyly, zde však zaniklo téměř vše, a jen to, co Církví Páně na této skále založeno a utvrzeno bylo za dávnověkosti, přetrvalo bouře i věky, jen ctihodná starobylá kollegiátní kapitola zbyla nám tu jako živé podání a nepřetržená páska, která spojuje nás s přeslavnou minulostí tohoto místa, každému Čechu drahého a posvátného.

Duch český opět a opět obrací se rád k Vyšehradu a prodlévá u něho. Vždyť lpí na něm celý poklad luzných pověstí a podání z nejstarších dob, kdy slovanští praotcové naši zakládali budoucí slávu království Českého, a kdy jsouce svoji, žili svým samorostlým slovanským životem!

Nejstarší dějiny Vyšehradu jsou zahaleny tajemným závojem. Pokud zachovaly se však sporé zprávy dějepisné a starobylé pověsti, víme tolik, že byl Vyšehrad *nejstarší středisko národa našeho* v ohledu politickém i náboženském. Již v 7. století, když Slované proti útokům Avarů zvolili si *Sáma* králem, byla země Česká jádrem velikého slovanského státu, a hlavním jeho sídlem byl bezpochyby Vyšehrad. *) Dle podání sídlil zde moudrý soudce *Krok*, jehož tři dcery Kasi, Tetu a Libuši starověké zkazky velebí, zvláště pak *Libuši*, která po smrti Krokově jakožto věhlasná věstkyně a pohanská kněžice na Vyšehradě panovala. Sem, na „otcovské, zlaté sídlo, svatý Vyšehrad“ svolávala Libuše celý národ na sněmy, až pohaněna byvši od litého Chrudoše, zasnoubila se s *Přemyslem*, oráčem ze Stadice, který stal se praotcem slovutného panovnického rodu českého. Na Vyšehradě nalézaly se bezpochyby přední svatyně pohanských Čechů. Tu oblétají nás zkazky o nadšeném pěvci *Lumírovi*, který pěním a slovy hýbal Vyšehradem i vší vlastí, o siláku *Bivoji*, i o *Horymírovi*, odvážném jezdcí. Obraznost lidu bájí o nesmírném pokladu kněžny Libuše, kterýž prý ukryt jest tu v podzemním sklepení, kde lev ho ostříhá; — o zlatém loži Libušině, ponořeném na dně Vltavy pod skalou; — o Libušině zahradě, kde prý často za letních nocí bílé postavy panen vídati a líbezné zpěvy jejich slýchati lze; — o Libušině lázni, jejímiž pozůstatky prý jsou trosky zdí, které se na skále nad Vltavou zachovaly; — o rytířích českých, kteří prý již od času Libušina s komoni svými drímají ve vnitřku skály, čekajíce na znamení kněžny Libuše, aby se vyřítili a Čechům v rozhodné bitvě pomohli a nepřátele porazili. **)

Na Vyšehradě vládli dle podání pohanští knížata a potomci Přemyslovi i Libušini Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan, Hostivit. Zde chovány (ještě ve 13. století) lýkové střevíce, čepice a selská brašna oráče Přemysla, které každý vévoda český, když na Vyšehradě na kamenný stolec ku vládě dosazen byl, prý na se vzíti musil, aby pamětliv byl toho, že z rodu Přemyslova pochází. Kamenný stolec byl později odtud přenesen na hrad Pražský, kde skutečně až do 13. století panovníci čeští bývali nastolováni na kamennou stolicí, která mezi palácem a chrámem sv. Víta stávala, až při korunování krále Václava I. i choti jeho Kunhuty r. 1228 staroslavný tento obřad poprvé opomenut byl. Kamenný stolec tento byl považován za znak pa-

*) Palackého Dějiny I. 1,95.208.215.

**) Pražské pověsti a legendy. Sebral Josef Svátek. V Praze 1888.

novničí moci v Čechách, tak že jenom ten Přemyslovec byl skutečným pánem v zemi, který jej měl v moci své.*)

Starému Vyšehradu povstal záhy soupeř, když Libuše založila Prahu, t. j. hrad Pražský; avšak tím nepozbyl Vyšehrad důležitosti své, neboť ještě do 12. století přebývali knížata čeští střídavě na obou hradech, a někteří z nich bydleli více na Vyšehradě, kde obzvláště v 12. století sněmy, soudy a rozličné slavnosti konány bývaly. V století 11. a 12. byly zděné hradby Vyšehradské pevnější, než hradby Pražské. Letopisec 12. století, mnich Sázavský, nazývá Vyšehrad „*městem nedobytným*“ a „*matkou i panovníci všech měst celé země*“.***) Roku 1003 nemohl Boleslav Chrobrý, který v Praze od strany, nezdárnému českému Boleslavu III. Ryšavci odporu, přijat byl, ztéci hradby Vyšehradu, jež drželo panstvo Ryšavci věrné. Na začátku září r. 1004 vyzváno obyvatelstvo Pražské o půl noci zvoněním na Vyšehradě ku hotovosti proti Boleslavu Chrobrému, a když Polané z Prahy vypuzeni byli, proveden kníže Jaromír na Vyšehrad a svolán tu slavně za pána země české.***))

Ze starých dob stál tehdaž na Vyšehradě *knížecí palác* dosti prostranný, kterýž potom dne 30. července 1119 vichřice pobořila; byl však asi brzo obnoven, poněvadž kníže Vladislav I. (1109—1125), i nástupce jeho Soběslav I. (1125—1140) v něm přebývali.

Sotva zora spásy nad zemí českou vzešla, byl Vyšehrad jedním z prvních míst v Čechách, kde svatyně křesťanské povstaly. Sám Bořivoj I. vystavěl tu *kostel sv. Klementa*. Hned na počátku 11. století kvetla na Vyšehradě *slavná škola*, která původem svým sáhala snad až do poslední čtvrti 9. století. Sem poslán byl ku slovutnému mistru na učení sv. *Prokop*, a dle podání i sv. *Václav* učil se tu písmu a knihám slovanským. †)

Z mnohých jiných pozdějších svatyní získal Vyšehradu největší slávu *kollegiální chrám sv. apoštolů Petra a Pavla*. ††) Zakladatelem jeho byl zbožný, moudrý a statečný kníže *Vratislav II.* (1061—1092), jenž r. 1085 se stal králem českým, toho jména prvním. Panovník ten, jehož třetí chotí byla výtečná sestra polského

*) Palackého Dějiny I. 1, 194.

**) Scriptores rer. boh. I. 148.

***)) Tomek I. 103. 105. Palacký I. 1, 285. 351.

†) Prameny Dějin českých I. 349—350. Časopis katol. duch. 1882, str. 221. Hynka Krcha Kritické úvahy o starších děj. našich II. 27—28.

††) Palacký I. 1, 322. 348; 2, 13. Tomek I, 26—29.

Boleslava Smělého Svatava (od r. 1063), snažil se všemožně zvelebiti země své i národ český. Založil r. 1063 biskupství v Olomouci, kde prvním velepastýřem se stal Břevnovský mnich Jan, a r. 1064 uvedl opět z Uher z vyhnanství do kláštera sv. Prokopa na Sázavě slovanské Benediktiny, kteréž r. 1059 kníže Svyatopluk II. odtamtud byl bezprávně vypudil. Stolicí apoštolská byla Vratislavovi nakloněna, neboť papež Alexander II. propůjčil mu právo užívati při slavnostech biskupské mitry, kteroužto výsadu i papež Řehoř VII. hned r. 1073 znova potvrdil. Ku zvelebení starého sídla panovníků českých i na důkaz své příchýlnosti ku Stoliči apoštolské učinil Vratislav slib, že na Vyšehradě založí a nadá kollegiální chrám ss. Petra a Pavla. Slibu tomu dostal již r. 1070, an položil základ ku svatyni té u přítomnosti Tuskulánského biskupa Jana, jehož papež Alexander II. se slavným poselstvím do Čech byl vypravil. Zbožný Vratislav snesl na vlastních ramenech 12 nůší kamene ku početí stavby, a požádal potom papeže Řehoře VII. o sv. ostatky a zvláštní církevní výsady pro kapitolu Vyšehradskou, což sv. Otec r. 1074 učiniti přislíbil, jakmile nový chrám dokončen bude. Mezitím, co na Vyšehradě utěšeně budováno, zdvihl král německý Jindřich VII. odvážný boj proti papeži Řehořovi VII., a dovedl toho, že Vratislav r. 1075 k němu se přidal a v závazek spolku s ním vešel. V bojích, které potom Jindřich VII. vedl, pomáhal mu Vratislav, a dosáhl za to první z českých knížat koruny královské.

Nadační listinu kapitoly Vyšehradské vydal Vratislav r. 1088. Podotknouti sluší, že kapitolní chrám obdržel titul netoliko ss. Petra a Pavla, ale výslovně k tomu i sv. Klementa, což odtud pošlo, že starší kostel sv. Klementa se svým nadáním i duchovenstvem přivtělen byl k němu.

Nadání kapitoly bylo hned zpočátku velmi stkvělé, náleželoť k němu 80 vesnic neb částí vesnic a jiných míst různě ležících, krom toho znamenité jiné důchody a požitky, zvláště desátý díl obecné daně řečené „mír“ ze 16 různých žup českých, rovněž desátý díl z platů při koupích v některých župách, částečně i pomezné clo a různé dávky v přírodninách. Takovou měrou mohla kapitolu Vyšehradská hned na počátku, co se týkalo jmění a důchodů, o závod jíti se samým biskupstvím Pražským.

Slavný král Vratislav zemřel dne 14. ledna r. 1092, a byl v chrámu Vyšehradském pochován. Královna Svatava ho přežila a osvědčila svou přítulností kapitolu Vyšehradskou, darovavši kanovníkům Újezd na Sázavě. Zemřela až r. 1126, a pohřbena vedle chotě svého na Vyšehradě.

Od knížete *Břetislava II.* (1092 až 1100) přibýly kapitole pozemky ve Vršovicích a Nuslích.*)

Nejštědřejším dobrodincem kapitoly Vyšehradské po prvním zakladateli, a takoruka novým zakladatelem, či pořadatelem jejím byl Vratislavův a Svatavin syn *kníže Soběslav I.* (1125—1140), bohatýrský vítěz nad německým králem Lotarem u Chlumce (1126). Panovník ten oblíbil si Vyšehrad tak, že tu skoro stále přebýval a sněmy slavil. Tak konal v knížecím paláci dne 22. června 1130 valný sněm zemský, k němuž asi 3000 osob se sešlo, rovněž odbýval tu potom r. 1140 slavné shromáždění, ve kterém rokováno o nástupnictví na trůn český. Následuje zbožného otce svého, dal si na zvelebení chrámu Vyšehradského mnoho záležitosti, kterážto svatyně jemu ovšem i proto drahá byla, že v ní odpočívali rodičové jeho. Dal tudíž stavení kostela i kapitoly rozšířiti, zřídil kolem chrámu chodby, dal jej ozdobiti dlažbou z hlazených kamenů, okrášlil stěny malbami a oltáře pokrovy a kříži zlatými i stříbrnými. Průčelí chrámu ozdobil r. 1129 nevídaným způsobem, totiž drahocennou královskou korunou, která zhotovena byla ze 12 hřiven zlata a 80 hřiven stříbra, nepočítaje mědi a železa. Krom toho věnoval chrámu poklad vzácných knih a posvátných nádob a rozmnožil i upravil znamenitě nadání kapitoly. Z počátku vládl totiž veškerým jménem kapitolním probošt neobmezeně, až později některé příjmy odkázány byly kanovníkům zvlášť. Soběslavovi se zdálo, že první probošti hospodařili na ujmu kostela i kanovníků, proto učinil r. 1130 určité nařízení, kterak rozličné důchody mezi proboštem a kanovníky děliti se mají. Zároveň založil nové tři prebendy a zvětšil důchody kapitolní. Asi r. 1135 založil nové dva kanovníky a rozmnožil proto znova nadání kapitoly. Kromě toho přivtělil ku kapitole téhož roku 1135 kapli sv. Vavřince na Petříně se statkem jejím, i špitál a kostel Panny Marie při Týně v Praze se všemi příjmy, statky a povinnostmi.***) Také *Soběslav I.*, nezapomenutelný dobrodinec kapitoly, byl v chrámu *Vyšehradském*, a sice vedlé královských rodičů svých *pohřben* († 1140). Dobrodincem chrámu Vyšehradského byl i šlechtyn, avšak nešťastný syn Soběslava I., „sedlské kníže“ *Soběslav II.*, jenž po 12 let byv vězněn na hradě Přimdě, vynikal srdcem útrpným k lidu, a během krátkého panování svého (1174 až 1178) dosti pochvilí měl, aby i o Vyšehradskou kapitolu pečoval, kteráž r. 1178 daroval Újezd či okršek sv. Martina

*) Dle Dobner. Monum. II. 181. byl v chrámu Vyšehradském pohřben i vévoda *Konrád* († 1093). — Palacký I. 1, 346.

**) Tomek I. 77—83.

v podhradí Pražském, jenž před časy náležel matce jeho Adelheidě († 1140); krom toho věnoval kapitole mlýny pod kostelem ss. Kosmy a Damiána, a některé pozemky. Roku 1178 zmocnil se Prahy sok jeho Fridrich, a nešťastný, ode všech opuštěný Soběslav uprchl odtud. Potom rozpředla se mezi oběma soupeři Přemyslovci bratrovražedná válka, která ukončena krvavou bitvou na polích mezi Vyšehradem a Prahou dne 27. ledna 1179, v níž Soběslav, byv poražen, na útěk se dal, načež dne 29. ledna 1180 v cizině zemřel, odkud *tělo jeho převezeno na Vyšehrad*, kde po boku Soběslava I. *pochováno*. Vítězný sok jeho kníže *Fridrich* nepanoval pokojně. Dosáhl panství v Čechách jen přízní císaře Bedřicha I., slíbiv mu napřed za to jistou summu peněz. Sotva tedy panovati začal, jal se utlačovati lid český velkými daněmi. Také kapitola Vyšehradská trpěla na svých statcích od úředníků župních mnoho útisků. Tu však kníže Fridrich pojednou se obrátil, nakloniv se kapitole zvláštní štědrostí, an r. 1187 udělil jí dvě privileje; jednou ze dne 2. května daroval proboštu a kanovníkům veškeré důchody ze soudních rozepří poddaných (ze „svodu“, t. j. když bylo činiti o krádež, z „nároku“, když šlo o násilí a výtržnosti, z „hlavy“, kdy vedlo se právo za příčinou vraždy), a druhou ze dne 6. května, kterou Újezd na Sázavě a Újezd sv. Martina vyňaty jsou z moci úradů župních tak, aby nad lidmi v nich usedlými náleželo souditi kapitole. Kníže Fridrich byl k udělení těchto svobod pohnut zvláštním způsobem. Zjevil se mu totiž ve snách sv. Petr a zbičoval ho prý, čímž kníže napomenut byl, aby chrámu Vyšehradskému nahradil křivdy učiněné. Kapitola Vyšehradská chová podnes ve své menší pečeti obraz, na němž spatrujeme sv. Petra, an bičuje Fridricha na loži sedícího. Již za času Karla IV. byl v chrámě Vyšehradském tento výjev na zdi u hlavního oltáře vymalován.*)

Někdy kolem r. 1200 utrpěl starý *knížecí palác* Vyšehradský velkou spoustu, a zůstal odtud dlouho opuštěn.

*) O tomto bičování mluví výslovně bratr Fridrichův, kníže Přemysl Otakar I. v listině, kterou privileje jeho r. 1211 stvrzuje. Hájek po svém způsobu vykládá obsírně, že prý Fridrich svému milostníku Habrovcovi za věrné služby zastavil ves Cvrčovice, náležející kostelu Vyšehradskému. V noci vytýkal potom sv. Petr knížeti ve snách tuto nespravedlnost, avšak kníže toho nedbal, ba činil si z toho žert, a slíbil prý knězi svému Křištofovi, když od něho napomenut byl, že ves navrátí kostelu, až Křištof děkanem na Vyšehradě se stane. Hned však druhé noci zjevil se knížeti sv. Petr podruhé a zbičoval jej na zádech. — Tomkův Dějepis Prahy I. 142—143. Glückseligova Monografie o Vyšehradu (s vyobrazením pečeti) str. 33—36. Berghaue:ův Protomartyr (s obrazem pečeti) str. 76.

Kollegiátní kapitola ss. Petra a Pavla byla hned zprvu obdařena vzácnými výsadami církevními. Dle prvotných privilegií papežských, zaslíbených snad již r. 1073, byla totiž vyňata z podřízenosti biskupů Pražských a postavena bezprostředně pod právomoc a zvláštní ochranu Stolicе apoštolské. Probošt, jakož i tři kanovníci, totiž paranympfa, jahen a podjahen, kdykoli proboštu o slavnostech přisluhovali, měli právo nositi mitru a sandály. Dle prvotného ustanovení Vratislavova skládala se kapitola z probošta, děkana a 12 kanovníků, k nimž potom Soběslav I. přidal pět prebend, a za krále Jana Lucemburského přibýly ještě dvě, tak že za Karla IV. i Václava IV. byli v kapitole *probošt, děkan a 19 kanovníků* s prebendami, kromě nich bylo několik kanovníků bez obročí s právem čekacím; vikářů či střídníků bylo asi 21, dále tu byli sakristán, kantor, 10 kněží choralistů a oltářníků, akolytů i jiných duchovních počet neznámý, tak že ku chrámu Vyšehradskému náleželo *asi 100 duchovních*.

Při kapitole byly nejspíš hned zprvu jako u sv. Víta *školy*. Mistrem či ředitelem jejich byl jeden z kněží kostela.

Patronem chrámu byl kníže (král) český, jenž sám probošta jmenoval, kdežto děkan i druzí hodnostáři či preláti, totiž kustos (strážce) a scholastik, jakož i většinou kanovníci, voleni bývali od kapitoly. Ku prebendám královským, jichž bylo aspoň pět, ne-li více, jmenování bývali kanovníci od krále. Kanovníci byli později zaměstnáni dílem službami královskými, dílem měli i jiná obročí, a nemohli tudíž stále sídleti při kostele a hlavní svou povinnost konati, totiž služby Boží v kapitolním chrámu důstojně slaviti. Stávalo se dokonce dle tehdejšího nechvalitebného způsobu, že někteří z nich ani svěcení kněžského neměli, a jiní bývali věkem nedospělí, ježto dosti často při obsazování hleděno více ku vznešenosti rodu, nežli ku skutečným zásluhám a schopnostem. Zjednávání tedy *náhradníci*. Prvotně ustanoveny k tomu menší prebendy, a r. 1328 nařízeno, aby menší prebenda nebyla nikomu udělena, kdoby napřed nezavázal se přísahou ku stálému přebývání na Vyšehradě.

Nižší duchovenstvo či *žákovstvo* při chrámu kollegiátním bylo zřízeno podobně jako u sv. Víta, skládajíc se ze střídníků, oltářníků, kněží týdenníků, sakristy a kantora. Také tu byl sbor 12 žáků bonifantů, kteří ve zvláštním domě bydleli, a dnem i nocí v službách kostelních se střídali, až r. 1326 kapitola uzavřela toto zřízení zrušiti, a místo bonifantů zavésti 10 kněží chorálníků, kteří v kůru hodinky pěli. Krom nich byli na Vyšehradě t. z. „žáci desíti chlebů“ (clerici decem panum), kteří chorálníky

ty zastupovali. Též chudí žáci navštěvovali kostel a nalézali tu zaměstnání i výživu.*)

Jmění kapitoly činilo jeden právní celek, bylo však rozděleno mezi osoby ku kapitole náležející. Za obzvláštní ochranu a k uznání bezprostředné podřízenosti pod Stolicí apoštolskou (exemcí) odváděla kapitola papeži roční plat 12 hřiven stříbra, kterýžto plat r. 1237 zmírněn byl na 5 hřiven stříbra. Ku plnění této povinnosti byly kapitole od Soběslava I. obzvláštně vykázány příjmy kaple sv. Vavřince na Petříně. Když pak probošti kapli tu i statek její v Cholči si osobovali, odpírajíce placení povinnosti na místě kapitoly, rozkázal r. 1252 král Václav I., aby děkan a kapitola uvázali se sami v držení kaple i statku jejího a plat do Říma zapravovali.**)

Největší díl kapitolního jmění náležel *proboštovi*. Dle listiny z r. 1356 náležely mu: 41 vsí buď celých, buď částečně, také clo z dříví čili výton a pecenné v Podskalí, mlýny pod Zderazem a clo z trhu slanečků, jenž r. 1367 přeložen ze Staroměstského náměstí na tržiště Novoměstské. Roční důchod probošta Vyšehradského obnášel za Karla IV. aspoň 1000 dukátů.

Ze statků a důchodů kapitoly bylo nadáno 23 *prebend*, z nichž 13 bylo v Újezdě Svatavině na Sázavě. *Děkanovi* náleželo podací kostela sv. Mikuláše v Podskalí, též farního kostela v Psářích, t. j. v nynějším městě Vyšehradě. *Scholastik* měl podací kostela v Podolí, a *kapitole* náleželo podací u sv. Martina ve zdi a u sv. Pankráce při vesničce (nyní zaniklé) Krušině. Kostely sv. Kosmy a Damiána a Panny Marie na Trávníčku v Praze, které někdy kapitole náležely, byly potom Karlu IV. ku zřízení klášterů postoupeny. Špitál v Týně ztratila kapitola právem zákupným (pronajmutím) a podržela pouze podací právo kostela Panny Marie před Týnem, avšak r. 1274 začala se v příčině tohoto práva dlouholetá rozepře s měšťany Pražskými, která potom r. 1323 ukončena byla přátelským narovnáním, aby nadál polovice podacího práva náležela děkanovi Vyšehradskému.

Obezdním Starého města za krále Václava I. byl Újezd sv. Martina, darovaný kapitole někdy od Soběslava II., rozdělen, jelikož díl jeho pojat v město samé. Tím ztratila bezpochyby kapitola tuto část, díl pak vně zdi městských prodala nejspíš potom kapitola, podržela však si podací právo a jisté platy farního kostela sv. Martina ve zdi.

*) Tomek I. 397—401. III. 29—30.

**) Tomek III. 70—75.

Vikáři a oltárníci Vyšehradští měli mezi sebou bratrstvo, které zvláštním jménem vládlo. K některým službám konaným v chrámu od žakovstva byla zvláštní nadání, z nichž největší bylo sakristovo.

Od časů krále Václava I. byl s proboštstvím Vyšehradským spojen úřad nejvyššího dvorského kancléřství českého, pročež důstojnost tu udělovali králové jakožto milost a odměnu osobám vysokého rodu, někdy i příbuzným svým, jindy jiným mužům výtečných vlastností.*) To trvalo skoro nepřetržitě až do Jana Lucemburského. Odtud zůstal proboštům na budoucí časy pouhý titul kancléřství. Probošt Vyšehradský byl jakožto dvorský kancléř mezi úředníky dvorskými jeden z nejpřednějších, bytť řiditelem králova písemnictví ve všech veřejných záležitostech kromě soudu zemského, tedy i v záležitostech zahraničných. K ruce své měl více písařů dvorských, kněží to či kaplanů královských, z nichž nejpřednější sluli protonotáři. Tudíž bylo Vyšehradské proboštství bohatým svým nadáním a kancléřstvím první duchovní hodností v zemi po samém biskupu Pražském.

Proboštskou důstojnost měli: Benedikt při času založení kapitoly (okolo r. 1088); Jan (1130), potom biskup; Hugo (1143); Bohuslav (1144); Alexander, bratr biskupa Daniele († 1146); Gerváz († 1178); *Jindřich Břetislav, Přemyslovec* (1180), od roku 1182 biskup Pražský; Florian (do 1190), potom probošt Pražský; Sifrid z Eppenšteina (do 1196), potom arcibiskup Mohučský; Křišťan (1201—1203), potom probošt Pražský, Arnold, příbuzenec krále Přemysla I. (do 1237); Filip, bratr Korutanského vévody Oldřicha (zvolen roku 1247 arcibiskupem v Solnohradě); Diviš († 1254); Vladislav z knížat slezských (od roku 1265 arcibiskup Solnohradský); Petr (1267—1288); *Jan*, syn králové Kunhuty, vdovy po Otakarovi II. a Záviše z Falkenšteina (1291—1296); jehož král Václav II. chtěl po smrti biskupa Tobiáše z Bechyně povýšiti na biskupství Pražské, k čemuž však pro tuhý odpor sv.-Vítské kapitoly nedošlo; Petr Aichspalter (od r. 1296, později biskup v Basileji, posléze arcibiskup Mohučský); Petr z Lomnice (1306—1308), spolu probošt Pražský; a *Jan*, poboční syn krále Václava II. a dle otce bratr Elišky Přemyslovny, matky Karla IV. Šlechtný ten muž miloval vřele svou sestru trpitelku Elišku a byl jí útěchou a podporou v souženích, začez sám snášel veliká příkoří. Když Eliška roku 1310 nástrahami neoblíbeného krále Jindřicha Korutanského pronásledována byla, dopomohl jí k útěku

*) Tomek I. 344 III. 11.

z Prahy na Vyšehrad, kde pro ni koně připravil, načež ona v přestrojení do Nymburka uprchla. Později, kdy Eliška od chotě svého, krále Jana Lucemburského mnohá příkoří trpěla, hledávala útěchy na Vyšehradě u bratra svého Jana. Tam často bydlela, mezitím, co král po světě se toulal po dobrodružstvích, mrhaje penězi v Čechách sehnány. Nejraději v soužení tom sbírala sv. ostatky a kladla je do vzácných desk a monstrancí, jimiž potom kostely podělovala. Šlechtné královně té a pravé matce českého národa zželelo se přemutného stavu, do něhož milovaná vlast nezřízeným životem lehkomyšlného chotě jejího krále Jana uvržena byla. I snažila se upřímně manžela polepšiti a k lepšímu životu přivésti. Snahy ty podporoval šlechtný probošt Jan. Avšak nenávislníci královny osočili u krále probošta Jana z domnělé zrahy, chtěje ho odstraniti, a lehkomyšlný panovník jim uvěřil. Rozkázal dne 21. července 1322 probošta Jana zatknouti a prohlásil ho zbavena všech důstojností, zejména úřadu kancléřského, i obročí. Když probošt před krále předveden byl, kázal mu rozjitřený panovník, aby si zvolil způsob smrti, jakým by chtěl ze světa proveden býti. Ubohý probošt hrůzou pojat nevěděl, co mluvit má, až na doléhání přítomných šlechticů jal se prositi o milost. Po mnohém týrání od krále i milců jeho byl konečně odveden do žaláře v domě německého řádu u svatého Benedikta na Starém městě, odkud však nazítří uprchl do Bavor, načež král všecka jeho duchovní obročí zabavil. Také královna Eliška uprchla před zuřivým králem do Bavor. Teprve ku konci roku 1324 přesvědčil se král, že probošt byl zlomyslně a křivě nařknut, pročež přijal ho opět na milost, a navrátil mu odňatá beneficia i důstojenství. Dne 18. ledna 1325 sídlil probošt Jan zase na Vyšehradě. U něho bydlela ráda i potom královna Eliška, a dokonala v domě jeho svůj život. Na smrtelném loži odkázala kapitole Vyšehradské část vsi Podolí ku nadání výroční památky za sebe v chrámu ss. Petra a Pavla, a potom po delší nemoci zesnula kašlem v proboštsství na den sv. Václava r. 1330, majíc teprve 39 roků života svého. Žalost lidu nad smrtí této šlechtné trpitelky a výtečné královny byla preveliká. Pohřeb její konán v Praze po dva dny, načež uložena jest v královské hrobce na Zbraslavi. Národ český zapsal jméno *poslední Přemyslovny Elišky*, která nám porodila největšího krále našeho Karla, zlatými písmeny do knihy svých dějin, a bude sobě vždycky vděčně připomínati i spolutrpitele jejího, *vlasteneckého probošta Jana*, jemuž sám Karel v odměnu za dobrodiní, Elišce prokázaná, velice byl nakloněn, kteroužto přichylnost osvědčil

mu tím, že jemu roku 1334 ku zvolení a stvrzení na biskupství Olomoucké dopomohl.*)

Následovali probošti vesměs ze slavných rodů: Bertold z Lipé (1334—1343), syn mocného českého státníka Jindřicha z Lipé; Jindřich z Lipé (až do r. 1352), snad téhož státníka vnuk, jenž nabyl proboštsví jsa mladičký, nedospělý; Vilém z Landšteina (—1359); *Dětřich z Kugelweita*, biskup Mindenský (1360—1362), příbuzný arcibiskupa Arnošta z Pardubic, jeden z předních státníků ve službách Karla IV. zvláště v záležitostech zahraničních, potom arcibiskup Magdeburský; Purkart, purkrabí Magdeburský (—1368), hofmistr císař. dvoru; Jan Soběslav, syn Jana markrabí Moravského (—1381), jenž byl na proboštsví nastolen, maje 16 let věku a teprve r. 1370 za jahna vysvěcen, přebýval častěji na Vyšehradě a stal se r. 1381 biskupem v Lito-myšli; Vilém z Landšteina toho jména druhý (1382—1384), neplnoletý, a Jan Benešův z Dubé (1387—1396), nastolen rovněž nejza ještě plnoletý.

Z děkanů doby Karlovy zasluhuje paměti Vilém z Lestkova, muž učený, životopisec Arnošta z Pardubic, jehož užil, pokud známo, Karel dvakráte v poselství ku papeži, v letech 1359 a 1361, a po němž koupil vzácnou knihovnu 114 svazků pro universitu Pražskou.

Z kanovníků byli velmi mnozí členy i jiných kapitol, obzvláště sv.-Vítské, a měli různá jiná obročí ještě. *Nejmenovaný kanovník Vyšehradský* prodloužil *Kosmův dějepis* český od roku 1126—1142. Také *letopisec český František*, potomní kanovník Pražský, jenž prodloužil kroniku Petra, opata Zbraslavského, až do r. 1353, byl dříve knězem na Vyšehradě, kde až do r. 1333 kapitolní školy řídil. Z kanovníků byl Engelskalk od roku 1212 až 1214 písař králův, scholastik Bedřich r. 1245 písař královny Kunhuty, Přísnobor r. 1247 písař králův a roku 1252 písař Přemysla Otakara jakožto markraběte, u něhož ještě r. 1257 úřad ten konal jakožto u krále českého, Reinbot, písař dvorský od r. 1238—1244, Jindřich z Richmbacha r. 1325 písař králův.**)

Starobylý knížecí palác na Vyšehradě zpustl a zanikl již okolo r. 1200 a potom celý hrad hynul. Král Jan Lucemburský daroval r. 1322 palác či dvůr tento pustý děkanu Držislavovi se zdí, kterou byl ohrazen, a se všemi zdmi domů, které tu někdy stávaly, a to snad k tomu účelu, aby kameny z nich směl rozebrati a jich užití k jiným stavbám. Roku 1327 dovolil král Jan pre-

*) Tomek I. 478. 519. 523. 526. 528. 538.

**) Tomek V. 147—157.

látům a kanovníkům Vyšehradským, aby směli rozšiřovati dvory své a stavěti příbytky pro svou čeleď a pro řemeslníky, nad nimiž jim dal moc soudní. Tehdáž byla sídla prelátů a kanovníků na Vyšehradě kromě domů několika úředníků a svatyní jedinými budovami na hoře této. Povolení královské r. 1327 zavdalo, jak se zdá, podnět k tomu, že na hoře Vyšehradu začali se lidé usazovati, tak že velká část hradu nabyla tvaru malého města s náměstím a ulicemi. *Náměstí*, jak se zdá, rozkládalo se v severovýchodní části Vyšehradu, kde stála i rychta. *Dům proboštův* byl na západní straně chrámu ss. Petra a Pavla, *děkanství* stálo na místě nynější kanovnické residence čísl. 14. východně od paláce, *kapitální dům* nalézal se vedle chrámu nepochybně po *půlnoční straně*; ve 14. století bydleli v něm jen střídníci a služebníci kostelní. Roku 1392 se připomíná *ambit*, který byl bezpochyby mezi kostelem a domem kapitolním. Roku 1361 dala kapitola obezdít studánku Jezerku kameny tesanými a položit z ní do hradu na místo bývalých rour dřevěných nový vodovod kamenný. Ku studánce té, která opodál za branou podnes se nalézá, poutají se rovněž jako ku Vyšehradu mnohé pověsti a podání o Libuši.*)

Prvotní, králem Vratislavem I. a knížetem Soběslavem I. vystavěný a stkvostně ozdobený *chrám kollegiální* shořel r. 1249 ohněm nepochybně náhodou vzniklým, a byl potom brzo zase vystavěn. Okolo roku 1273 stavěna byla střecha kostela. Roku 1295 ohlášeny jsou ve dveřích odpustky k účelu přispívání na stavbu nákladných dveří. Pokud víme, bylo tu ve 13. století nejméně 8 oltářů.**)

Nová slavná doba nastala Vyšehradu *za otce vlasti Karla IV.* Panovník ten zakládaje Nové město, spojil Vyšehrad s Poříčím hradbou, a potom dal Vyšehrad obehnati novou zdí s pevnými a ozdobnými věžemi, dosazoval sem purkrabí s manskou posádkou, zřizoval manství Vyšehradská, a posléze si dal na Vyšehradě vystavěti *nový palác*, ve kterém by královský dvůr mohl při jistých příležitostech přebývati. Úcta k sídlu Libušinu a snaha o obnovení jeho slávy jeví se také v „řádě korunování českých králů“, ježž Karel složitě dal dle vzoru francouzského; dle tohoto řádu má slavnost počíti se modlitbami na Vyšehradě, kamo arcibiskup Pražský s preláty, s knížaty a šlechtici krále zprvu provoditi mají, a teprve odtud má se král s průvodem

*) Tomek II. 256—258. 274.

**) Tomek I. 234—236.

odebrati nazpět na hrad Pražský do velechrámu sv.-Vítského ke korunování.*)

Když dne 21. března 1350 *říšské svátosti* z Bavor do Prahy vezeny byly, šel jim Karel ve slavném průvodu arcibiskupa, mnoho knížat i pánů, a nesčíslného množství lidu pěšky naproti až na Vyšehrad, kde jemu s převelikou slávou odevzdány byly. Tam zůstaly přes velikou noc, a potom nesený na hrad Pražský. **) O zvelebení kollegiálního chrámu ss. Petra a Pavla byl Karel velmi pečliv. Když na své jízdě do Vlach r. 1355 v městě Pise uslyšel, že v chrámu Panny Marie nedaleko tohoto města nachází se *kamenná deska* na jednom oltáři, kterou dle podání tam byl zasadil sám *sv. apoštol Petr*, jenž potom tam na ní mši svatou sloužil, vyžádal si Karel částku z toho kamene, kterou na způsob deštičky sám si vyřízl. Potom daroval desku tu s některými jinými ostatky sv. Petra chrámu Vyšehradskému. Kostel ten byl tehdejší z příčiny válek i pro stáří dosti sešlý a potřeboval velkých obnov. Již Eliška Přemyslovna učinila k obnově jeho nějaký začátek. Roku 1369 nařídil Karel, aby po tři příští léta obracela se jistá část důchodů proboštství na *novou stavbu chrámu*. Roku 1371 udělil papež Řehoř XI. odpustky věřícím, kteří by k tomuto dílu tehdy začatému, přispívali. Zdá se, že ve stavbě ještě po 26 letech se pokračovalo, neboť r. 1397 udělil papež Bonifác IX. nové odpustky k témuž účelu. Bylť patrně chrám ten úplně přestavován. O tehdejší prostrannosti jeho svědčí *větší počet oltářů a kaplí*, ježto se v něm připomínají. Dá se jich dle rozličných zpráv vypočísti 32. Z nich slul jeden oltářem sv. Petra s příjímím: „Pane, kam půjdeš,“ kterýž do r. 1391 obdařen byl tím právem, že na něm žádná mše sv. bez povolení papežského sloužena býti nesměla. Byl to snad též oltář, do kterého císař Karel desku sv. Petra z Pisy přinesenou vložit dal.***)

Když *Karel IV. zemřel*, neseno tělo jeho dne 11. prosince 1378 v slavném průvodu z hradu Pražského nejprve do chrámu Vyšehradského. Tam zůstalo přes noc, a nazítří sloužena tam mše svatá, a odtud začal znova průvod pohřební do jiných chrámů Pražských. Podobně když *královna Johanna*, choť Václava IV., dne 31. prosince 1386 na Karlštejně od psa udávena byla, ubíral se průvod s mrtvolou její dne 8. ledna 1387 zprvu na Vyšehrad, a odtud druhého dne do kostela Minoritů u sv. Jakuba.

*) Spisové císaře Karla IV. Upravil Josef Emler. Str. 73. Dra. Josefa Kalouska Karel IV. Otec vlasti, str. 202.

**) Palacký II. 2, 122.

***) Tomek II. 33. 256—261.

Papež Urban VI. zemřev r. 1389, ponechal svému nástupci Bonifáci IX. provést dekret, kterým ukrácena někdy 100letá, potom dle nařízení Klementa VI. 50letá lhůta milostivého léta napotom na 33 let, a dle toho nařízeno r. 1390 milostivé léto v Římě, kamo i ze zemí koruny české zástupové zbožných věřících proto putovali. Král Václav IV. vypravil však dne 21. listopadu 1390 poselství do Říma, prosit sv. Otce kromě jiného i o to, aby pro Prahu a zemi českou propůjčeno bylo *zvláštní milostivé léto*, tak aby král a poddaní jeho, kterým nebylo lze v určité době do Říma zajeti, mohli státi se účastnými milostí církevních. Papež Bonifác této prosbě vyhověl bullou danou v Římě 15. ledna 1393, což král pokládal za zvláštní vyznamenání. Milostivé léto mělo v Praze začíti čtvrtou nedělí postní a trvati do 14. září 1393. Kdo chtěl odpustků církevních dojíti, měl, byl-li Pražan, patnáctkrát, byl-li příchozí, sedmkrát navštívit čtyři kostely, mezi nimi i *Vyšehradský*, tam sv. svátosti přijímati, jisté milosrdné skutky konati, a složit v penězích tolik, kolik by ho stála cesta k milostivému létu do Říma, ač nebyl-li chudý. V chrámu Vyšehradském měla polovička peněz takto sebraných dostati se na stavbu kostelní, a druhá polovice měla odtud zaslati se do Říma pro potřeby tamních kostelů. Král a královna byli mezi prvními, kteří podrobili se předepsaným poutěm a sv. svátosti přijali, a mezi poutníky Vyšehradskými byl také Jan Hus, tehdaž 24letý studující na universitě, jenž v chrámu kollegiátním vykonal zpověď a obětoval poslední své 4 groše, tak že pak delší čas bylo mu žíti o suchém chlebě.*)

Když rok potom (1394) v panských bouřích král Václav zajat byl, sáhla strana jemu protivná nejen na král. komoru, nýbrž i na papežskou pokladnici kostela Vyšehradského.

V té době zvolen kanovníkem Vyšehradským *svatý Jan Nepomucký* (r. 1388) jsa již doktorem církevního práva, a vzdal se tím kanovnictví svého u sv. Jiljí. Zůstal členem kapitoly Vyšehradské i jako generální arcibiskupský vikář a arcijahen Žatecký až do své mučednické smrti roku 1393. Tehdaž měl Vyšehradský děkan společně s rodinou Pražských měšťanů Welflovců podací právo chrámu Týnského a to asi bylo příčinou, že sv. Jan Nepom. jakožto kanovník Vyšehradský dle hodnověrného podání v kostele Týnském kázával.

Za panování krále Václava IV. byl členem kapitoly Vyšehradské muž, jehožto jméno v nepokojných tehdejších událostech velmi často se připomíná a který domohl se vysokých hodností

*) Helfertův *Mistr Jan Hus* str. 54. Palacký II. 2, 278–280. Tomek III. 368. 385.

církevních i světských. Byl to *Václav Gerartův z Buřenic*, příjím Králík, jak se zdá z rodu zemanského. Když r. 1378 do Prahy papežský legát kardinál Pileus přijel, jenž ku žádosti kapitoly Vyšehradské udělil odpustky těm, kdož jisté pobožnosti v kapitolním kostele vykonají a ku stavbě jeho přispějí, přidružil se Králík k němu, stal se jeho kaplanem, a byl od něho potom roku 1380 za kanovníka Vyšehradského, a sice hned na výnosnější prebendu ustanoven. Téhož roku stal se předním důvěrníkem a dvořanem krále Václava a domohl se neobmezené přízně tohoto panovníka, jenž ho potom hodnostmi nad míru obmýšlel. Králík byl členem onoho pověstného sboru královských milců, kteří takofka mimořádnou vládu v zemi provozovali, a na něž padá hlavní část toho, čímž náruživý král proti arcibiskupu Janu z Jenštýna se provinil. Již roku 1390 povýšen Králík za děkana Vyšehradského, a r. 1394 se stal dvorským kanceléřem. Roku 1393 nalézal se mezi těmi dvořany, kteří králi na Žebrák nesli zprávu, že v Kladrubském klášteře po smrti opata Racka proti zákazu královu, avšak dle zákonů církevních, od mnichů zvolen byl nový opat Odolen, jehož generální arcibiskupský vikář Jan z Nepomuku ihned církevně potvrdil. To vedlo k tuhé rozepři mezi králem i arcibiskupem, která přivodila mučednickou smrt statečného obhájce církevních práv sv. Jana Nep., kdežto Králík z Buřenic ještě větší přízně u krále nabyt. Když potom arcibiskup pro neslýchaný zločin, jehož král Václav se proti sv. Janu Nep. byl dopustil, v Římě krále žaloval, nalézal se Králík mezi těmi posly, kteří v Římě žalobu tu seslabiti měli. V Římě uměl si vésti tak, že papež Bonifác jmenoval ho patriarchou Antiochenským, že volba opata Odolena prohlášena jest neplatnou, a že dokonce doživotní požívání opatství Kladrubského jemu propůjčeno jest. Zároveň stal se Králík r. 1397 proboštem Vyšehradským. Nelze mu však upříti velkých zásluh, jež o zvelebení kapitoly své si získal; pojal na př. zvláštní ustanovení do kapitolních pravidel, jímž přísně zakazovalo se kanovníkům, utíkati se ve sporných věcech ku soudům světským. Jeho přičiněním stvrdil papež Bonifác devíti bullami všechny posavadní privileje a práva kapitoly Vyšehradské a přidal jí nových. Roku 1410 dal Králík z Říma přivéztí *ostatky sv. Longina* a uložil je v chrámu kapitolním na Vyšehradě. Roku 1399 byl Králík papežským výběrčím desátku v Čechách.*)

*) Tomek III. 12. 16. 143. 181. 397. Palacký II. 2, 278—280. 295. Rufferova Historie Vyšehradská 173—178 (s nejapnou chvalořečí o Králíkovi). Frind. Kirchengeschichte III. 192—195. Staří letop. č. 12. Berghauerův Protomartyr 226.

Václav Králík z Buřenic byl proboštem na Vyšehradě až do roku 1412, kdy stal se směnou biskupem v Olomouci, kdežto posavadní biskup Olomoucký Konrád z Vechty na arcibiskupství Pražské povýšen jest. Králík účastnil se potom též sněmu Kostnického a zemřel roku 1416. Nástupcem jeho v proboštsství Vyšehradském byl bývalý tělesný lékař krále Václava IV. a potom od roku 1411—1412 arcibiskup Pražský, *mistr Albík z Uničova*, milec králův, jenž nemoha dostáti povinností přebídného v tehdejších rozkvasených dobách úřadu velepastýřského, důstojnosti té již po roce se vzdal, a jakožto probošt Vyšehradský titul biskupa Caesarejského obdržel.

Roku 1412, když do Prahy přijeli papežští komisaři ku hlásání odpustků, jež papež Jan XXIII. vydal za příčinou války proti Ladislavovi králi Neapolskému, ustanoveny ku přijímání sv. svátostí a udílení odpustků kostely Vyšehradský, sv.-Vítský a Týnský. V každém z nich přikována truhla, do níž lidé kladli peníze. Z toho strhly se v Praze původem Jana Husi nepokoje, které měly za následek záповěď služeb Božích v Praze (interdikt), pokud by tu kletbou stížený Hus se zdržoval. Avšak tento církevní trest nevztahoval se na chrám Vyšehradský, ani na kollegiální kapitolu a jiné její svatyně, poněvadž kapitola náležejíc bezprostředně pod Stolicí apoštolskou, podobným pokutám nepodléhala. Tudíž konány v té době jako obyčejně ve svatyních Vyšehradských služby Boží, k nimž katolický lid z měst Pražských v zástupech se hrnul.*)

Král Václav IV. zemřel dne 16. srpna 1419 na Novém Hradě (Wenzelšteině) u Kundratic, právě když rozbroje husitské v Praze požárem planouti začaly. Hned nazítří po smrti jeho dály se tu nové výtržnosti. Královna Žofie dala 18. srpna časně zrána dovézt mrtvolu na blízký Vyšehrad, kde ji uložili prozatím v kapitolním chrámě. Poněvadž ale nepokoje v Praze čím dále tím hrozivějšími se stávaly, upuštěno od obvyklých slavností pohřebních, a strážní vydali se v noci s mrtvolou oklikou přes Zbraslav na hrad Pražský. V noci 10. listopadu táhli Vyšehradem do Prahy účastníci husitského shromáždění na Křížkách, a Pražané ochotně je vítali.

Již dne 25. října učinil obecný lid Novoměstský útok na Vyšehrad a obsadil jej, avšak dne 13. listopadu vrátila zase Novoměstská obec hrad ten v moc královských, když učiněno příměří mezi královnou Žofíí, vladařem Čenkem z Vartemberka, a obcí

*) Tomek III. 368. 385. 509. 524. Palacký II. 2, 280.

Pražskou. Následujícího roku 1420 opustili Němci ze strachu Prahu s rodinami a věcmi svými a odstěhovali se dílem na hrad Pražský, dílem na Vyšehrad, jenž byl vojskem královským silně obsazen. Dne 16. dubna začali Pražané Vyšehrad obléhati, upustili však tentokráte za nedlouho od toho. Brzo potom, 31. května přijel král Zikmund z Nového Hradu u Kandratic s dvorem svým na Vyšehrad, kamo uveden slavně od duchovenstva, které jemu vyšlo vstříc se sv. ostatky; tam pak pomeškal nějaký čas, v němž, jsa peněz pro žoldnéře své potřeбен, mnoho zlata a stříbra i perel a drahých kamenů chrámu Vyšehradskému pobral.

V neděli 15. září jali se Pražané Vyšehrad obléhati, položili se na jihu u kostela sv. Pankrací při silnici, ohradivše se. Vrchním hejtmanem obléhajícího vojska zvolen pan Hynek Krušina, jenž Vyšehrad odevšad obklíčiti dal. Královská posádka Vyšehradská čítala několik tisíc žoldnéřů a náčelníkem jejím byl moravský pán Jan z Boskovic řečený Všembera, seděním na Brandýse nad Orlicí. Po mnohých potýčkách učinili obležení, když potrava jim docházela a pomoc od krále slíbená nepřicházela, s obléhateli dne 28. října smlouvu takovou: kdyby do 31. října nepřišla jim výdatná pomoc a dostatečná spíže, že oni Vyšehradští podle ctí a věrou slibují hradu postoupiti hned nazítří, t. j. v den Všech Svatých do deváté hodiny ranní. Do té doby mělo býti příměří.

Dne 1. listopadu strhla se strašná bitva na polích u sv. Pankrací před branou Vyšehradskou. Císař Zikmund přitáhl sem od Kandratic s vojskem asi 16 či 20 tisíc mužů. Vojsko jeho bylo úplně poraženo a padlo tu zejména 24 pánů korouhevných, nejvíce Čechů a Moravanů. Posádka Vyšehradská nesměla již více dle smlouvy králi pomáhati, a postoupila hned po bitvě a útěku vojska Zikmundova Pražanům hradu.

Osudná bitva u sv. Pankrací stala se pohřchu i příčinou *děsné zkázy Vyšehradu*. Když královská posádka odtud odtáhla, tu hned odpoledne vyrojila se husitská luza z Prahy a vnikla do hradu, obořila se tam na svatyně, v nichž dle své chuti jala se bořiti a kaziti obrazy, oltáře, varhany, lavice a jiné nářadí kostelní. Nazítří přišlo ještě více lidu, bohatých i chudých, a dali se v boření kněžských domů i kostelů, zvlášť pak pobořili hradské zdi na straně ku městu; konečně udeřili na staroslavný královský palác a zničili jej tak, že z něho jen smutné ssutiny zbyly. V domích a kostelích bral při tom každý co mohl a odnášel do města; i trvalo to celý den, že chodili lupičové ti jedni sem, druzí zpět, hledíce kořistí. Za minulých dob putovali Pražané na Vyšehrad ve velkých zástupech o církevních slavnostech, zvlášť r. 1393 za pří-

činou milostivého léta. Dne 1. a 2. list. 1420 ubírali se též davové Pražanů na Vyšehrad, ale nebyli to již zbožní Čechové, nešli tam se modlit — byla to bezbožná, zlotřilá, od víry otců odpadlá luza, která provedla na staroslavném královském hradě pekelný skutek, nad nímž podnes srdce české krvácí. Královský, Otcem vlasti Karlem znova vystavěný palác a všechny svatyně Vyšehradské, chlouba a ozdoba národa českého, i všechny jiné umělecké památky a poklady tohoto hradu zničeny navždy nikoli od cizáků, ale rukama zdivočilé chátry husitské. Palác královský nepovstal již nikdy více ze zřícenin, *sláva Vyšehradu zahynula navždy!*)*

Pokud víme, bylo tehdy na Vyšehradě i jeho podhradí v Psářích *zahubeno neb popleněno 14 svatyň*, totiž na hradě samém kromě chrámu kollegiálního, kostely a kaple sv. Klementa, sv. Vavřince, Božího Těla, sv. Maří Magdaleny, sv. Štěpána, Stětí sv. Jana, sv. Petra, sv. Kříže a sv. Martina (kterážto kaple jediná podnes se zachovala). Ve Psářích byly pohubeny farní kostel, kostel Pokory P. Marie, a kaple sv. Markéty i sv. Hypolita. Tolika svatyněmi ozdobila nábožná mysl česká Vyšehrad; tolik stánků Božích zničily r. 1420 bezbožné ruce! Rozumíme tudíž dobře slovům šlechtěného vlastence Jana z Rabšteina, probošta Vyšehradského, jež pronesl a napsal r. 1469: „Patříce na slavné a stkvostné někdy ústavy nábožné v této zemi, na bohaté kláštery, na chrámy kollegiatní a farní ouhledné, nyní válkou pro náboženství nešťastně vedenou s většího dílu v ssutiny obrácené, můžeme-liž zdržeti se pláče a vzdychání? Čteme u spisovatelův mnohé zajímavé líčení pohrom lidských, ale krutějších nad české nenajdeme žádných. Kolik tu rozkotův a pádů Saguntských!, kolik poboření Babylonu! U Troje svízel trval deset, v Čechách více než dvacet let!“**)

Vyšehrad spustl. Svatyně jeho sklesly v rozvaliny. Kanovníci se rozprchli a hledali útočiště v katolických městech, na hradech katolických pánů, i v jiných kapitolách, jejímiž údy byli. Kapitální statky byly rozsápány; pokud sáhala moc Pražanů, zabrali je sami, ostatních pak zmocnili se páni husitští i katoličtí, a král Zikmund zastavoval je. Zdálo se, že staroslavná kapitola zanikla navždy.

Roku 1423 přivezeno na Vyšehrad tělo krále Václava IV. ze Zbraslavi, kde bylo nalezeno, a odkud vezeno v průvodu, jehož

*) Tomek IV. 7. 11. 16. 22. 36. 64. 101—113.

**) Dialog Jana z Rabšteina od r. 1469 v Palackého Dějinách IV. 2. 610.

cechové Pražští se účastnili, na Hradčany.*) Roku 1435 vydal král Zikmund Pražanům zvláštní list, kterým kromě jiných věcí svolil i k tomu, aby město Vyšehrad zachováno bylo při straně podobojí. Nebyloť tehdy na Vyšehradě nikoho, jenž by proti tomu byl práv kapitoly hájil.

Vyšehrad byl jakožto tvrz asi záhy obnoven, byltě v letech 1447 a 1448 dosti pevný aspoň na straně ku sv. Pankrácí, neboť v pátek po sv. Bartoloměji r. 1447 přitáhli Táborští jízdecky a pěšky ku bráně jeho a stříleli na ni, avšak Pražané je zahnali.**)

V noci dne 3. září 1448 zmocnil se Jiří Poděbradský Vyšehradu, a odtud Prahy.

Když války husitské dozuřily, vrátili se z rozptýlené kapitoly r. 1437 děkan Jan Ondřejův, scholastik Sudivoj, a kustos Vít na spustlý Vyšehrad, a snažili se tu na ssutinách přibytí si upravit a chrám obnoviti. Šlo to však pomalu. Roku 1450 vymohl děkan povolení ku sbírání almužny na stavbu kostela, jenž neměl střech ani zvonice, avšak teprve r. 1495 byl chrám nuzně opraven, několika oltáři opatřen a znovu posvěcen.

Probošt *Albík z Uničova* zemřel r. 1427 v Uhrách, odkázav na stavbu kostela Vyšehradského jisté zboží své a učiniv nadání pro mansionáře. Odtud hodnost proboštská byla dávána rozličným prelátům, kteří jinde výživu měli, jelikož na Vyšehradě pro probošty ani obydlí, ani důchodů nebylo. Zprvu měli tuto důstojnost biskupové Olomoučtí *Jan Železný* (1427—1430), *Konrád ze Zvole* († 1434) a *Pavel z Milčína* († 1450), čeští kancléři krále Zikmunda a správcové arcibiskupství Pražského, potom *Jošt z Rožmberka*, velkopřevor Johannitů, též probošt u sv. Víta a později biskup Vratislavský (1450—1457), dále *Jan Pluh z Rabšteina*, důvěrník krále Jiří, jemuž konal v letech 1459 a 1462 služby posla ku papeži (1457—1473), *Hanuš z Kolovrat*, probošt sv.-Vítský (1483), a *Jan z Vartenberka*, též probošt svato-Vítský (do r. 1506).

Důležitější byl v této době i v časech následujících úřad *kapitولního děkana*, ježto náleželo mu vésti péči o kapitolu i služby Boží, a na Vyšehradě bydleti. Po válkách husitských zřízen při kostele dům kapitolní, v němž bydlel nějaký čas *Jošt z Rožmberka*, který zprvu, než proboštsství dosáhl, tu děkanem byl. Po něm ujali se však tohoto domu příbuzní jeho páni z Rožmberka, pod jejich ochranu kapitola se dostala, tak že děkan neměl

*) Tomek IV. 293.

**) Starší letop. č. 148.

na Vyšehradě kde přebývati. Děkani té doby byli po Joštovi: *Jan Bašta z Vilémova* (1457), *Jan Kaplíř ze Sulevic* (1470), *Václav z Ledče*, posel krále Vladislava do Říma r. 1472; *Jan z Kaplice* (1474); *Václav z Plané* († 1488); *Jan z Popové* (1493), a *Dětřich z Tanndorfu* (do r. 1507).

Kapitola po válkách husitských nuzně živořila. Dostalo se jí sice opět od králů povolení, aby statků svých se domáhala, avšak to mnoho neprospělo. Tak svolil r. 1455 král Ladislav, aby kapitola svého zboží si dobývala, a daroval jí pustou věž blíže děkanství. Papež Pius II. potvrdil r. 1458 všecka práva a výsady kapitolní, a král Vladislav II. vrátil r. 1493 kapitole všechny pozemky její s bývalými právy na vrchu i pod ním. Avšak přes to vše dalo se kapitole nejedno bezpráví, tak „uveden r. 1474 kališnický kněz Michal od purkmistrů tří měst Pražských s volí téhož krále Vladislava do kostela sv. Petra na Vyšehradě a rozdával tu pod obojí starému lidu i dítkám“.*)

Stav kapitoly v tom čase poznáváme ze schůze kanovníků, kterou děkan Kaplíř ku dni 16. července 1470 svolal do Krumlova, kde pod ochranou pánů z Rožmberka přebýval. Tehdáž měla kapitola 24 údů (tři místa byla uprázdněna), avšak na Vyšehradě bydleli a služby Boží konali z nich pouze dva, a ještě ti velmi nuzně žili, tak že kapitola vyzvala probošta Jošta z Rožmberka ku pomoci, aby posléze i ti dva neodešli, a Vyšehradský chrám docela neosiřel. Ve schůzi té pátráno též po klenotech, knihách a listinách kapitolních, a tu vyšlo na jevo, že některé věci uschovány byly porůznu u děkana a kanovníků, jedna truhlice s kostelními věcmi zanesena ve válkách až do Brna, mnohé věci byly uloženy v Krumlově, a děkan Jakub z Dubé odnesl prý po vypuknutí husitských bouří mnoho listin do kláštera Medlického na Dunaji, kde zemřel, kde však listin těch se nedopátráno.

Jsouce podporováni od králů Vladislava II. a později od Ferdinanda I., získali děkani kapitole některé odcizené statečky, jiných však nebylo lze dobytí, zejména drželi páni Rožmberkové, ač byli ochránci kapitoly, proboštský statek Prachatice, aniž jej vydali.

V století 16. měli důstojnost *proboštů* Vyšehradských:

Krištof z Waitmile, vojn, jenž však proboštství, od krále Vladislava II. udělené, zamítl (1507); *Dětřich z Tanndorfu*, který vyučoval v Budíně mladého krále Ludvíka češtině, a na Vyšehradě bydlíval (1507—1513); *Jiří z Gelče* (1526); *Petr Bechyně*

*) Staří letop. č. str. 209.

z Lažan (1530—1547); učený *Bohuslav Hodějovský z Hodějova* (od r. 1549); Vlach *Jan Cavalleris*, almužník krále Ferdinanda I. (1557); *Kašpar Mezichod* (před r. 1574), který na Vyšehradě někdy bydlel; *Zbyněk Berka z Dubé*, potomní arcibiskup Pražský, po němž posud jest tu nadání proboštského střídníka (již r. 1574); *Felix Linda*, *Beneš Chyšský ze Špicberka* (1593—1595), a *Innocenc Moniga*.

Děkanové tohoto věku byli: *Bartoloměj* (do r. 1512), *Jiří z Přimdy* (1519), *Šimon Villaticus*, arcijahen Pražský, učený muž, korunovaný básník (před r. 1534), *Martin* (do r. 1545), *Vavřinec* (1545 až 1553), *Volfgang Chanovský z Dlouhé Vsi* (do r. 1557), *Petr z Lindy* († 1592) a *Jan Ratibořský z Altendorfu*.

Také v tomto století byl stav kapitoly Vyšehradské bídny. Oprava kostela r. 1495 byla velice chatrná, nebo již roku 1503 stěžuje si kapitola, že jeden pilíř kostela spadl, část klenby se sesula, a celá budova docela se shroutí a služby Boží na Vyšehradě nadobro zaniknou, nebude-li chrám brzo obnoven. O této bídě podána r. 1503 zpráva kardinálu vyslanci papežskému při dvoře krále Vladislava II. v Budíně, a kapitola se usnesla, co nejdříve kostel opravit; dále ustanoveno, aby poklad chrámový bezpečně opatřen byl, aby na Vyšehradě aspoň tři kanovníci přebývali a 90 kop míšeňských dostávali, ostatní pak členové kapitoly, bydlící v městech Pražských, měli aspoň jednou za měsíc mši sv. na Vyšehradě buď sami sloužiti, buď ji od jiného kněze opatřiti.

Probošt Cavalleris shledal na Vyšehradě jen nepatrný spustlý dům, jež opravit dal, aby v něm přes zimu přebývat mohl; též kostel byl v bídém stavu a oprav potřebný. Posléze byl chrám roku 1565 znova klenut, což vyžadovalo 100 kop míšenských nákladu, a děkan Ratibořský z Altendorfu dal přispěním probošta Berky stavěti znova presbytář. Hlavní oltář posvětil roku 1599 probošt Berka, jakožto arcibiskup Pražský.

Velké nesváry mívala kapitola s měšťany Vyšehradskými, kteří zdráhali se, podrobiti se právomocnosti její. Ferdinand I. nařídil, aby Vyšehradští náleželi pod kapitolu jakožto poddaní pod svou vrchnost, a král Maxmilián rozkázal jim to roku 1567 znova, oni však toho nedbali; majíce rychtáře, primasa i radní své, osobovali si právo vrchnostenské. Odpor proti kapitole vycházel i odtud, že měšťané Vyšehradští ku kálišnictví lnuli. Zdráhali se přijímati svátosti v kostele kapitolním, a chtěli míti kostel sv. Alžběty jakožto svůj farní pro sebe.

V století 17. byli *probošty* Vyšehradskými: *Kašpar Arsen z Radbuzy* (1609—1614) potom děkan sv.-Vítský; *Jan Kilián*

(† 1626), jemuž císař Ferdinand II. r. 1620 vrátil statek Žitenický u Litoměřic, který drželi páni z Roupova; Vlach *Vincenc Zucconi* († 1635); *Ferdinand Leopold Benno z Martinic*, syn pana Jaroslava Bořity, nastolen s velkou slávou u přítomnosti kardinála Harracha roku 1635, nejša ještě ani knězem (vysvěcen teprve r. 1644), proboštem byl od r. 1635—1691; *Hugo František hrabě z Königsegg a Kumžaku* (1692—1708).

Děkanem byl od r. 1604—1606 *Václav Albín z Helfenburku*, a od r. 1607—1610 *Maternus Gnisen z Kobachu*, kterýž v opravách kostela pokračoval, sakristii zřídil a kůr spořádal. Děkan *Petr Linteo* (jinak Litoměřický) z Pilsenburku (1610—1613), spisovatel český (vydal r. 1593 spis proti protestantům: „Jistá církev sv. znamení“, r. 1613 „Zprávu o přijímání pod jednou“, přeložil r. 1607 spis „O dokonalosti zákonní“), zažil roku 1611 drancování protestantské luzy Pražské. V pověstný den masopustní, po zahánění vojska Pasovského, přihnala se tlupa lupičů i na Vyšehrad. Vedrali se do děkanství a staříckého děkana ukrutně ztloukli, tak že od té doby churavěl; také lidi jeho ztýrali, vyloupili celý dům po-bravše zvláště peníze, které na zaplacení daní přichystány byly, otevřeli násilím i kostel a vykradli jej, vyloupivše i hrobky. Po-brali kalichy, monstrance, ornáty i knihy, a učinivše škodu jen v děkanství na 2000 kop, zase odešli. Knihovny ani archiv ne-nalezli, ježto věci ty ve sklepení na děkanství ukryty byly.

Počátkem 17. století čítala kapitola kromě probošta a děkana 5 kanovníků, na Vyšehradě bydleli však pouze děkan a nejmladší kanovník, jenž byl spolu farářem. V kapitole r. 1612 bylo ustanoveno, aby byl přijat jeden střídník, a aby mimo probošta i děkana bylo kanovníků šest, a to rozených Čechů. Tehdáž měl kostel střechu šindelovou a na ní byla věžička. Děkan *Jan Sixt z Herchenfeldu* (1614—1618), spisovatel český, vydal r. 1605 kázání, r. 1609 pohřební řeč, kterou konal nad rakví nejvyš. hofmistra Popela z Lobkovic u přítomnosti císaře Rudolfa II., r. 1613 život sv. Jana ev., r. 1614 život sv. Kateřiny, přeložil r. 1624 obranný spis proti Lutherovi, a vydal v letech 1627 a 1628 dva spisy o životě a přenesení sv. Norberta. Po vydrancování kostela a děkanství nemohl zaplatiti daní a prosil tudíž, aby odpuštěny byly.

Nástupce jeho děkan *Pavel Pistorius z Lučska* (1618—1630) byl též český spisovatel, mámeť od něho z r. 1616 překlad kázání sv. Jana Zlatoústce, z r. 1603 rukopisný překlad (z vlaštiny) rozjímání o umučení Páně (vytištěn teprve v Musejníku r. 1827), z r. 1606 rukopis o způsobu života pobožného (též v Musejníku r. 1827), a z r. 1621 překlad Kašpara Šopia, král. rady, o vedení

válek. Když nové bouře nastávaly, dal děkan Pistorius hned r. 1618 kapitolní archiv v pytlech zašitý do kláštera sv. Anny na Starém městě odnésti a tam na půdě ukryti; později, ve válkách se Švédy, odvezeny archiv a kostelní klenoty do úchraní do Budějovic.

Po Bělohorské bitvě vrátil císař Ferdinand II. proboštům Vyšehradským Žitenice a kapitole Větrušice, Všelisy, Kosoř a Chejnici, avšak r. 1624, kdy na Vyšehradě nové hradby dělány, vybíjeli vojáci příbytky kapitolní a pobořili mnoho staveb, zbylých z časů minulých.

Děkan *Václav Plocar z Růžové* (od r. 1630) uprchl před Sasíky r. 1631, ukryv archivu i vzácných kostelních předmětů, a když r. 1632 se vrátil, shledal děkanskou budovu od nepřátel vydrancovanu a napolo zbořenu, tak že potom byl přinucen, v cizím domě přebývati; kostelu však Sasíci neublížili. Tento děkan učinil v konviktě Jesuitů nadací 5700 zl., aby odtamtud dva kněží docházeli na Vyšehrad mše sv. sloužit. Jesuitům postoupil za malou náhradu dvůr Roztyly a za to oni kázali od té doby v kapitolním chrámu Vyšehradském.

Roku 1648 uměl generál Kollaredo tvrze Vyšehradské výborně proti Švédům užiti, tak že tito nepřátelé na ni se neodvážili.

V noci dne 20. srpna 1650 přivezen na cestě z Vídně milostný obraz Matky Boží Staroboleslavské do chrámu Vyšehradského a ponechán tu až do rána.*) Po Vestfálském míru nařídili císař Ferdinand III. a později Leopold I., aby Vyšehrad zcela znova přestavěn byl ve tvrz, dle tehdejšího válečnictví nedobytnou. Plány k tomu zhotovil plukovník baron Josef Rovorát, a bratr Augustián u sv. Václava vydal je r. 1664 v mědirytinách. Dle těchto plánů měl uprostřed nové tvrze vystavěn býti nový hrad královský, z čehož však sešlo. Vojenskými pracemi těmi, jež r. 1654 začaly, nabyl Vyšehrad zcela nové tvárnosti; co tu ještě staveb zbylo, to vše se sbořilo, a celý povrch hory jest rozkopán a zprevracen až k nepoznání. Tehdáž byly zříceniny starého král. hradu rozmetány a 31 domů na hoře pobořeno, tak že ze starého Vyšehradu nezbylo tu nic jiného, než kapitolní kostel, kaple sv. Martina, v níž vojsko prach mělo, a staré děkanství. V té době vystavěna byla i t. zv. francouzská brána, o níž mylně se tvrdí, že ji stavěli r. 1742 Francouzové. Děkan *Martin Veselanský* († 1666) obezdil hřbitov u kostela, a nástupce jeho *Jan Václav Klimeš* (1666—1691) dal r. 1678 na místě staré vystavěti nynější

*) Beckovského Poselkyně III. 404.

zvonici. Děkan *Jan Benoll* (1691—1706), příbuzný malíře Karla Skréty, opatřil chrám pěknými obrazy.

V století 18. měli *důstojnost proboštskou Jan hrabě Vratislav z Mitrovic* (1709—1733), biskup Litoměřický, muž o kapitulu velice zasloužilý; *Karel Jos. hrabě Martinic*, probošt Olomoucký (1734—1768); *Česlav hrabě Šafgoč* (1769—1781); *Ferdinand Kindermann ze Šulšteina*, biskup Litoměřický (1781—1801).

Děkanem byl od r. 1706—1719 *Matěj Macht z Löwenmachtu*, za něhož kostel opět velmi sešel, tak že klenba sesutím hrozila, aniž děkan nalehání kanovníků, aby opraven byl, vyhověti chtěl. Nástupce jeho *Jan Václav Ditrich z Lilienthalu* (1719—1742) náleží mezi *nejslavnější děkany* Vyšehradské. Za něho zotavovala se kapitola ze třístaletého živoření; již r. 1716 nařízeno z Říma, aby kapitole dostalo se ze solní pokladny 20.000 zl. na dva sídelní kanovníky, a Lilienthal opatřil dílem sám, dílem z odkazů a darů kanovníků potřebné nadání na jiné dva kanovníky, tak že na Vyšehradě kromě děkana 5 sídelních kapitulárů býti mělo, ač děkan tento již více toho se nedočkal. Po třístaleté době začaly r. 1719 v chrámu opět služby Boží řádem kapitolním se slaviti, ovšem jen skrovnou měrou. Roku 1737 vymoženo v Římě pro kanovníky právo, nositi na červené stužce jakožto znamení kapitolní obraz ss. Petra a Pavla. Pro rozmnožení služeb Božích založil Lilienthal v klášteře Augustiánů u sv. Kateřiny nadaci 7000 zl., aby odtamtud kněží na Vyšehrad chodili a v kapitolním chrámě mše sv. sloužili i zpovídali. V té době byl nesídelním kanovníkem Vyšehradským *Jan Florian Hammerschmid*, rektor arcibiskupského semináře, a potom farář Týnský, jenž kromě jiných prací vydal latinský spis o dějinách chrámu Vyšehradského („*Gloria et Majestas regiae Wissegr. Ecclesiae*“, r. 1700) i českou *třesť* z něho („*Krátký výtah slávy svato-svatého kostela Vyšehradského*“ r. 1700), ovšem dle tehdejších poměrů nekryticky psané.

Děkan Lilienthal měl velikou péči o *stavbu kapitolního chrámu*, jenž byl tehdáž chatrný, a dal jej v letech 1723—1729 v nynějším způsobu zcela přestavěti. Průčelí zděláno znova, a zřízena střecha i celá vnitřní úprava, čímž však v hlavní lodi poslední zbytky starých tvarů gotických zmizely, a též mnohé starobylé náhrobníky za své vzaly. Chrám takto přestavěný byl dne 25. června r. 1730 od probošta Vratislava, biskupa Litoměřického, u přítomnosti děkana Lilienthala a 5 kanovníků Vyšehradských posvěcen.

V letech 1741 a 1742 bylo kapitole od vojska francouzského, na Vyšehradě posádkou ležícího, snášeti mnoho soužení. Hůře bylo za následujícího děkana *Křištofa Hubáciusa* (1744—1746).

Prušáci nadělali kapitole škod za 2000 zl., i za zvony musil děkan zaplatiti 120 zl., a výpalného i kořistného 368 zl. Archiv kapitolní jen stíží byl zachráněn.

Největší nebezpečí hrozilo však Vyšehradu, když Prušáci dle rozkazu svého krále Bedřicha II. chtěli roku 1744. jsouce přinuceni z Prahy odtáhnouti, všecky tvrze městské vyhoditi prachem do povětří. Dne 25. listopadu ohlášeno purkmistru Vyšehradskému, aby všickni obyvatelé z města uprchli, poněvadž tvrz vyletí. Nazítří, dne 26. listopadu, odtáhli z tvrze Prušáci, a měšťané ihned obsadili ji. Zatím nepřátelští jezdci zapálili doutnák ku podkopu s prachem, však krejčovský tovaryš Kašpar Nepatrný s dvěma měšťany Vyšehradskými vypátral dvířka ku podkopu, rozbil je, a vnikl po 50 schůdkách dovnitř. Tam našli 133 soudků prachu a u nich dva hořící doutnáky, které ihned udusili a uržili. Takto zamezili tito stateční mužové hroznou zkázu celého Vyšehradu.

Po Hubáciuovi byli na Vyšehradě děkani *Ferdinand Chřepický z Modliškovic* (1747—1748), a *Tomáš Štěpánek* (do 1749). Děkan *Jan Tomáš Berghauer* (1749—1760), žák Hammerschmidův z arcibisk. semináře, muž učený, horlivý kazatel a pěstitel dějin českých, sepsal mnoho spisů, z nichž nejznámější jest latinské jeho dílo o sv. Janu Nepom. „*Protomartyr poenitentiae*“, které ve 2 dílech v letech 1736 a 1761 (díl druhý již po smrti jeho) vyšlo. Když proti tomu jistý Drážďanský lutheránský kazatel vydal spis, neváhal mu Berghauer rázně odpovědět.

Do té doby požívala Vyšehradská kapitola stále svých prastarých výsad, jsouc vyhrazena z právomocnosti arcibiskupů Pražských a bezprostředně podřízena Stolicí apoštolské. Berghauer chtěje výhrady té uhájiti, nad potřebu byl horlivcem za práva kapitoly, a tím dostal se do mnohých sporů. Roku 1751, kdy v Praze milostivé léto slaveno bylo, začal je konati, až kdy v městech Pražských ukončeno bylo, a podobně oznámil r. 1759 zvláštním způsobem slavení milostivého léta na Vyšehradě i v Žitonicích, začínaje ohlášení to slovy: „My Jan Tomáš Vojtěch z Berghaueru, z milosti apoštolské svatosvatého královského, s duchovenstvem i s lidem vždy vyhrazeného, samé Stolicí apoštolské poddaného, v žádném biskupství se nenacházejícího kolegiálního kostela svatých apoštolů Petra a Pavla atd. děkan“. Tu nastal o tuto výhradu tuhý spor, který až po smrti Berghauerově ukončen byl. Tento děkan kázal na hřbitově u kostela kopati a pátrati po hrobu zakladatele kapitoly krále Vratislava, což zavdalo lidu příčinu k domněnce, že hledá pokladů. Lichá tato

domněnka způsobila kapitole za následujícího děkana *Prokopa Jana Nep. Šuknechta* (1760—1765) mnoho nesnází a mrzutostí. Jakýsi prostý voják blouznil roku 1762 o zjevování se duchů, kteří prý na Vyšehradě, kde na stráži býval, jemu nesmírný poklad ukázati slibují. Sám vrchní velitel posádky Pražské tomu uvěřil, ba oznámil to do Vídně, a potom nařídila vláda, aby vojsko na hřbitově u kostela kopalo, což v celé Praze veliký ruch vzbudilo. Voják byl posléze dán do blázince, avšak tím urychlil se i spor v příčině výsad kostela Vyšehradského. Dne 9. června 1763 byla výhrada kapitoly Vyšehradské zrušena prohlášením, jež v té věci učinil papež Klement XIII.

Koncem minulého století měli důstojnost děkanů na Vyšehradě *Antonín Pangrac* (1765—1772), a *Antonín Veselý* (1772 až 1789). Do té doby konány z Prahy i okolí časté prosebné průvody za déšť na Vyšehrad ku obrazu Matky Boží, které nepřestaly, ani když císař Josef II. veškeré pouti a církevní průvody zakázal. Po zrušení Jesuitů začali v chrámu r. 1781 kanovníci sami slovo Boží hlásati.

Rozkazem císaře Josefa II. r. 1784, aby všechny kollegiátní kapitoly zanikly a pouhými farami se staly, byl i nad kapitolou Vyšehradskou ortel vynesen — mělať vymříti. Proboštský statek Žitenice ponechal císař proboštu Kindermannovi jakožto jmenovanému biskupu Litoměřickému, a odtud měl statek ten zůstatí spojen s biskupstvím Litoměřickým. Avšak Kindermann ustanovil po smrti císaře Josefa II., aby Žitenice opět Vyšehradu vráceny byly, a užíval jich až do smrti jen jakožto probošt Vyšehradský. Rozkaz, aby kapitola zanikla, nebyl proveden, ba r. 1794 vydáno dvorské nařízení, aby na Vyšehradě kromě probošta i děkana bylo 6 kanovníků sídelních a 6 nesídelních.

V tomto století dosáhli hodnosti *proboštské* na Vyšehradě: *Prokop baron Henniger z Eberku*, probošt v Jindřichově Hradci (1801—1809), *Karel Rudolf hrabě Buol-Šauenstein*, biskup Churský ve Švýcařích (1810—1833), proboštem jmenován od císaře Františka r. 1810, kdy od Bavorů ze Švýcar vypuzen byl; *Josef Alois Jüstel*, státní a konferenční rada (1835—1858), poslední v dlouhé řadě proboštů Vyšehradských, kteří majíce ještě jiná důstojenství církevní neb úřady státní, při chrámu nebydleli.

Děkanové té doby byli: *Josef Florentin* (1798—1803), jenž založil děkanského střídníka; *Josef Maršálek* (1804—1807), *Jáchym Preis z Werthenpreisu* (1808—1817), *Antonín Peč* (1820 až 1823), *Tadeáš Želízko* (1827—1829) a *Václav Hájek* (1847 až 1850).

Po dlouhou dobu byly v kapitole neshody z té příčiny, že děkan neobmezeně vším zbožím kapitolním vládl a jeho užíval, pročež opětne nebylo tu žádného děkana, a jednou žili na Vyšehradě pouze tři sídelní kanovníci, až r. 1846 ustavena dvorním výnosem nová pravidla, jimiž kapitola podnes se řídí. Až dosud měla kapitola na hoře Vyšehradě pouze bývalý děkanský dům a budovu, koupenou r. 1730 od probošta Vratislava; ostatní sídelní kanovníci bydleli dole v městě. Roku 1847 usneseno, že děkanství i byty všech šesti sídelních kanovníků znenáhla při samém chrámu se zřídí, a již r. 1849 byly tam nové dvě residence dostavěny. Po válce r. 1866 byly večer dne 20. října tělo i neporušený jazyk sv. Jana Nepom. s velkou slávou na zpáteční cestě ze Solnohradu přivezeny do chrámu Vyšehradského, odkud nazítří po službách Božích konán s těmito sv. ostatky vítězný průvod městy Pražskými do velechrámu sv. Víta.

V první době tohoto století byli v kapitole Vyšehradské čeští spisovatelé *Karel Josef Kuhn*, bývalý Jesuita († 1829), a *Josef Pavel Ditrich*, přítel Dobrovského († 1823). V novější době sešlo se na Vyšehradě tolik mužů o písemnictví české zasloužilých, že tato starobylá a nyní opět rozkvétající kapitola před celou vlastní novým leskem září. Roku 1850 stal se tu *děkanem Vojtěch Ruffer*, spisovatel četných modlitebních knih a „Historie Vyšehradské,“ jenž povýšen byv r. 1858 za *probošta*, i nadál na Vyšehradě přebýval. Vystavěl r. 1866 dole v městě chudobinec († 1870). Nástupcem jeho jest nynější *probošt Václav Štulc*, jehož neunavená činnost na poli českého písemnictví v oborech bohosloví, básnictví, pěkného čtení a dějepisu po celém národě jest oceněna a velebena. Vystavěl na Vyšehradě nové proboštství, a činí přípravy ku přestavění a zvelebení kapitolního chrámu.

Vedle něho vynikli kanovníci *Karel Vinářický*, jeden z předních buditelů našeho lidu, mistr slohu českého, zakladatel „Dědictví sv. Prokopa“ († 1869), a *Josef Ehrenberger*, spisovatel výborných povídek a kázání († 1882). Nyní žijí na Vyšehradě kromě probošta *Štulce* spisovatelé čeští: *Beneš Method Kulda*, buditel národní na Moravě, spisovatel moravských pověstí, zvyků i pohádek národních, „Církevního roku“ i mnohých jiných děl, vydavatel „Posvátné kazatelny“; Dr. *Antonín Lenz*, učenec a spisovatel bohovědecký; Dr. *Mikuláš Karlach*, redaktor „Pastýře duchovního“, zakladatel „Akademie křesťanské“ v Praze. Ze střídníků Vyšehradských pracovali na poli českého písemnictví Dr. *Karel Řehák*, a *Petr Kopal*. V době nejnovější byli na Vyšehradě *děkany Jakub Navara* (1858), *Jan Fleischer* (1859—1881), a od r. 1882 *Jan Berkovec*. Zatím

zřízeny při samém chrámu budova děkanská a nové tři residence, tak že veškerí sídelní kanovníci tu přebývají.

Kapitola Vyšehradská čítá probošta a děkana, kteří jsou preláti království Českého, šest kanovníků sídelních, a šest nesídelních, kteří všickni mají právo, na Vyšehradě nositi infule. Probošta jmenuje panovník, ostatní údy své volí kapitola. Jeden z kanovníků, nyní Alois Kafka, jest spolu *farářem*, jemuž v duchovní správě pomáhají dva střídníci. *Farní osada* čítá 3850 katol. duší. *Slovo Boží* hlásá po česku všech šest sídelních kanovníků, kteří i každodenně v kůru kněžské hodinky se modlí. *Nejstarší farní matrika* začíná r. 1615. Proboštovi náleží statek Žitenice, kapitole s děkanem zboží ve Lhotce, Větrušicích a Kosoři.

Kapitolní *archiv* obsahuje 491 listin na pergaméně, a 15.000 listin papírových. *Knihovna* čítá přes 10.000 svazků, mezi nimi na 500 prvotisků.

Znak kapitoly vykazuje v červeném čtverhranném štítu dva zlaté křížem přeložené klíče. Ve *velké pečeti kapitolní* spatřují se pod gotickými stříškami uprostřed král Vratislav s nadpisem „Vratislav první král a zakladatel“, a po stranách sv. Petr a sv. Pavel, všickni sedíce, a na okolku čtou se latíně slova: „† Pečeť kapitoly kostela Vyšehradského.“ Tato pečeť vyskytuje se již na listinách druhé polovice 13. věku. *Menší pečeť* má obraz bičování knížete Fridricha sv. Petrem a kolopis: „Menší pečeť kapitoly Vyšehradské“. Užívalo se jí již ve 14. století (1387).

Kollegiátní chrám ss. Petra a Pavla jest po tolikerých pohromách, které jej stihly, i opětném přestavování, jímž starých tvarů svých pozbyl, budova dosti nepatrná, a nesnáší se nikterak s přelavnými ději, jichž jevištěm byl od věku jedenáctého počínaje. Proto jest nejvýš na čase, aby byl důstojně přestavěn a rozšířen. Dle plánů architekta Josefa Mockera má býti chrám na západě prodloužen a vysokými dvěma věžemi s přiměřeným štítem ozdoben. Nynější klenba v hlavní lodi se snese, a místo ní vystaví se nová mnohem vyšší klenba gotická. Také presbytář má býti k východu prodloužen. Posavadní nejapná okna upraví se slohově. *)

V nynějším způsobu byl kostel upraven a posvěcen r. 1730. Délka jeho obnáší 20 sáhů 2 stopy, šířka 13 sáhů 3 stopy, výška hl. lodi 8 sáhů 4 stopy. Jest tudíž dosti prostranný. Copové západní průčelí postrádá věží a má tři vchody. Chrám jest trojlodní. Loď hlavní má na každé straně po třech hmotných čtyřhranných pilířích a jest o něco vyšší, než lodi postranní. Klenba lodi hlavní

*) Vyobrazení v „Světoboru“ r. 1878 čís. 45.

i presbytěře jest moderní. Lodi poboční zachovaly staré gotické křížové klenutí o čtyřech oddílech. Při podélných zdech jsou dovnitř vtažené opěrací pilíře, čímž vznikly postranní kaple, po každé straně tři. Hlavice těchto pilířů mají ještě tvary románské. Před několika lety bylo zvenčí na jižní zdi odkryto zazděné polokruhové okénko s obložením románským, které posud se tu spatřuje, což patrně svědčí, že nynější hlavní zdi podélné pocházejí ještě z původní stavby Vratislavovy. Gotické části bočních lodí i kaplí pocházejí z konce věku 14., kdy chrám byl přestavován. Zdá se, že kostel na západě býval někdy o jeden klenbový oddíl delší. Také presbytěr byl delší, a teprve děkan Altendorf začal jej r. 1591 v nynějším tvaru přestavovati.

Vstoupivše severním vchodem dovnitř, spatřujeme hned v levo v první kapli nepatrný *oltář sv. Longina* s dřevěnými soškami. Roku 1410 dal probošt Králík přivézt z Říma ostatky sv. mučedníka Longina na Vyšehrad, které sice ve válkách husitských se ztratily, avšak sv. Longin byl i potom na Vyšehradě ctěn, a ještě v minulém století bývaly o jeho svátku v tomto chrámu udělovány odpustky. Pod stolem tohoto oltáře leží za mřížemi velký, na způsob rakve vyhloubený kámen, o němž jest pověst, že to prý rakev sv. Longina z Říma sem přivezená. Když Husité chrám pobořili, smetli prý kromě jiných sv. těl i tuto rakev s ostatky sv. Longina do Vltavy; sv. tělo padalo prý hloub a hloub, aniž mohlo dna řeky dopadnouti, z čehož dle bájení lidu pod Vyšehradskou skalou podnes jest bezedná propast, rakev však prý se nepotopila a Husité odnesli ji potom do Novoměstské radnice a odtud na tržiště, kde rybáři v ní měli ryby, až ji dali zase na Vyšehrad, když Bůh stále je nehodami stíhal.

V druhé kapli stojí chatrný *oltář sv. Jana Nep.*, ve třetí slušný *oltář obrácení sv. Pavla*, zřízený r. 1673 od kanovníka Václava Papazona z Klaršteina, se zašlým již obrazem větším a s pěkným novým obrázkem dobrého Pastýře, darovaným od probošta Štulce. Na stěně této kaple visí obraz sv. tří Králů. Poslední kaple na této straně má chatrný *oltář sv. Františka Seraf.* a na stěně obrázek Spasitele zbičovaného, malovaný dle pověsti od Skréty. Nad dveřmi sakristie vymalován jest Vyšehrad, jakým prý — ovšem jen dle malířovy obraznosti — býval před válkami husitskými. Pohříchů nezachoval se nám vůbec věrný obraz starého Vyšehradu, mámeť pouze dosti věrná vyobrazení Vyšehradu zříčeného z počátku století 17. (od Sadelera a Hollara), a z těch nelze učiniti si jasnou představu o bývalé nádheře královského tohoto sídla v století čtrnáctém.

Při pilířích na této straně stojí: *Oltář sv. Anny*, velmi nepatrný, a *oltář sv. Jana Kř.* s pěkným obrazem na dřevě a dole s obrazem Srdce Páně, jež dle nápisu r. 1675 zřídil kanovník Jan Augustin Drahoňovský z Meziříčí.

V kaplích na straně jižní, počna od vchodu, nalézají se: *Oltář sv. Kříže*, jež zřídil a nadal kanovník Josef Vulterin († 1761); *oltář sv. Magdaleny* s obrazy této světice a sv. Felixe, před kterým stojí cínová křtitelnice z r. 1774.

V třetí kapli stojí copový *oltář Panny Marie* řečené „*dešťové*“. Nahore jest obraz korunování Matky Boží, a pod ním spatřujeme za sklem ve skříni *spanilý obrázek Rodičky Boží, nejvzácnější to umělecký a starožitnický poklad tohoto chrámu*. Tento obraz pochází z nejstarší české malířské školy a náležel někdy Karlu IV. Císař Rudolf II. daroval jej svému tajnému radovi Ondřeji Hannewaldovi z Eckersdorfu, a ten jej věnoval chrámu Vyšehradskému. Manželka jeho Anna Marie roz. Erstenbergová z Freienthurmu dala k němu dvě korunky přidělati, a zřídila pro něj tento nynější oltář. Obraz malován jest na dřevě a zasazen v kovový rámeč. Dle postav Matky Boží a Ježíška byla vyříznuta stará kovová pozlacená deska, a ta jest nyní dovnitř rámu zasazena. Jest rozdělena ve čtverce s vypuklými českými lvíčky, císařskými orlicemi a znaky kapitoly Vyšehradské. Tvář Rodičky Boží jest překrásná, spodní šat její jest fialový, a svrchní modrý se zelenou podšívkou splývá s hlavy a zahaluje celé tělo. Ježíšek v klíně matky sedící oděn jest rouškou barvy zlaté. Na zadní straně obrazu jest napsáno: „Tento obraz rukou sv. Lukáše vymalovaný opraven a obnoven byl za děkana Václava Ditricha z Lilienthalu dne 27. června 1727.“ V minulém století přicházely k tomuto obrazu z měst Pražských i z okolních vsí četné a slavné průvody modlit se za déšť, z čehož vzešlo pojmenování „*Panny Marie dešťové*“ na Vyšehradě. Tyto průvody nepřestaly, ani když císař Josef II. vydal rozkaz, aby žádné pouti ani průvody nadál se nekonaly. Tak na př. r. 1790 zavítal sem za velikého sucha dne 4. května z Prahy velkolepý průvod asi 20.000 lidí se všemi městskými faráři, řeholníky, s magistrátem, školami latinskými i obecnými, a magistrát obětoval tu 6 liber svící.

Pod oknem v této kapli zazděna jest velká náhrobní deska Ondřeje Hannevalda i manželky jeho († 1608) s chvalořečným nápisem těchto dárců památného obrazu Mariánského.

V následující kapli stojí *oltář Všech Svatých* s olejovým obrazem a s ostatky svatých, jež nynější děkan Jan Berkovec z Říma přinesl. Pod oknem jest mramorová náhrobní deska

děkana Krištofa Hubácia rytíře z Kotnova († 1746). Před kaplí nalézá se dřevěná kruchta choralistů. Ku jižní boční lodi byla počátkem minulého věku přistavěna jakožto pokračování její kaple sv. Anny, v níž nyní stojí *oltář Panny Marie* řečené „šancovské“ dle oltáře s dřevěnou sochou Panny Marie, které sem byly přeneseny ze zrušené kaple Panny Marie v šancích. Oltář jest nyní pěkně obnoven a má stříbrný svatostánek. Na stěnách visí tu 6 obrazů ze Star. Zákona, a sice: Ábigail před Davidem, prorok Habakuk od anděla nesený, Mojžíš na poušti u pramene ze skály se prýštícího, manna na poušti, prorok Eliáš, Abraham od Hospodina a dvou andělů navštívený. Kromě nich jsou tu ještě obrazy svaté Barbory a sv. Kateřiny. V této kapli leží děkan Lilienthal, nemá však náhrobku.

U pilířů jižní strany stojí: *Oltář sv. Martina*, přenesený sem z kaple téhož světce, a *oltář sv. Josefa* s novým obrazem Srdce Panny Marie.

Hlavní oltář upraven byl v nynějším způsobu od děkana Veselého roku 1794, jenž zejména daroval velký krásný olejový obraz (neznámého mistra), na kterémž vylicena smrt Páně na kříži, pod nímž Maria Panna, sv. Jan ev. a sv. Maří Magdalena vyobrazení jsou. Nejvýše jest dřevěný pozlacený obraz ss. Petra i Pavla, po stranách dole stojí sochy ss. Cyrilla i Methoděje, a uprostřed jest množství sv. ostatků.

Na evangelijní straně nalézá se ve zdi bývalý *svatostánek* s pěkně kovanou mřížkou. Na *stolku křesťanském* jest slušný obrázek Panny Marie. U zdi stojí *stolice kanovníků* s bílými poprsími svatých.

Na *severní evangelijní zdi presbytěře* jsou velké obrazy sv. Jana Kř., sv. Martina a sv. Josefa, a tyto znaky s nápisy: *Znak a nápis Jana Adama hrab. Vratislava z Mitrovic*, biskupa Litoměřického, probošta od r. 1709. *Znak kapitoly Vyšehradské*, totiž papežská koruna s klíči, a pod ním *nápis*, že Vratislav, první král český, od císaře Jindřicha IV. roku 1086 v Mohuči korunovaný a potom od arcibiskupa Trevirského v Praze pomazaný na krále českého a polského, založil roku 1068 Vyšehradský kostel ss. Petra a Pavla bezprostředně Stolicí apoštolské podřízený, a 12 košů sám snesl i základy učinil první, a vystavěl chrám tento ku podobnosti kostela Římského, a že Alexander II. papež u přítomnosti kardinálů prohlásil, aby probošt i děkan zdejší navždy infulí a sandálů užívali, dále že mnozí papežové kostel tento ku cti a slávě Boží mnohými milostmi a výsadami obdařili, a že Vratislav roku 1093 zemřel a tuto pochován byl. Na pilíři

spatřuje se tu deska s nápisem Daniela Slavíka, kanovníka († 1742), jenž chrám tento svým dědicem ustanovil. Na jižní stěně presbytáře visí obrazy sv. Klementa, sv. Václava a svatého Jana ev., a nad nimi jsou tyto malby:

Sv. Petr mrská knížete Fridricha (výjev tento byl tu již za Karla IV. vymalován). *Císařský orel* s nápisem, že tento kůr byl opraven a obnoven za děkana Lilienthala r. 1728. *Znak a nápis* Jana z *Altendorfu*, děkana od r. 1592.

Před mřížemi presbytáře byl pochován děkan Albín z Helfenburku († 1606).

Klenba hlavní lodi má (počna od západu) tyto *obrazy*: Pán Ježíš odevzdává sv. Petrovi klíče; Rozeslání sv. apoštolů, s cípovými obrázky sv. učitelů církevních Jeronýma, Augustina, Řehoře a Basila; Oko Boží; Petr a Jan uzdravují chromého od narození.

Nad oblouky blíže kruchty vymalován jest na severní stěně v lodi *znak* s nápisem *děkana Lilienthala*, a na protější stěně čte se: „Od r. 1723 do 1729 učinil on zde více, než kdokoliv jiný, tak že druhým zakladatelem slouiti může.“ Pod tím napsána prosba, aby sv. Petr za Lilienthala orodoval, a sv. Pavel aby svou přímlovou jej na svůj stolec přivedl.

Na pilířích hl. lodi visí 2 obrazy sv. Jana Nep. Na západní straně jsou dvě *kruchty* nad sebou. Pod kruchtou leží náhrobní kámen děkana Benolla, dobrodince kostela († 1706). Mnoho ostatních náhrobníků jest již dávno vyšlapáno, a po hrobech Vratislava I., Soběslava I. i II. a Svatavy není tu již ani stopy více, tak že ani nevíme, kde asi pohřbeni byli.

Kazatelna má na stříšce Boží oko a desky přikázání Božích, za knězem obraz Beránka Božího, a na řečništi sošky sv. evangelistů. Podstavec kazatelny jest starý kamenný sloup. V sakristii visí 20 podobizen proboštů, děkanů a kanovníků Vyšehradských. V sanktusové věžičce jsou 2 zvonky.

Na severní a východní straně chrámu rozkládá se hřbitov, na němž o sobě stojí nevkusná *zvonice*, kterou r. 1678 děkan Klimeš vystavěl, a v ní visí dva pěkné zvony, jeden z r. 1584, ulitý za děkana Petra Lindy od Briksého z Cimberka, a druhý z r. 1621 z doby děkana Pistoriusa. Nad starými vraty v jižní hřbitovně zdi jest znak s kolopisem děkana Martina Veselanského.

Před západním průčelím v chrámu spatřují se ve hřbitovně zdi zbytky prastaré stavby, totiž několik gotických výklenků. Není pochybnosti, že jsou to *zbytky ambitu* či ochozu, který připomíná se tu r. 1392, a jenž bezpochyby spojoval chrám s domem kapitolním. Takové kryté chodby nalézají se podnes v Německu

při starých biskupských a kollegiálních kostelích. V tomto ambitu stály snad mnohé oltáře a i některé kaple, které na Vyšehradě se připomínají, aniž místo jejich vypátrati lze. Aspoň nelze uvěřiti, že by všechny oltáře, o nichž ve 14. století se tu mluví, a jichž asi 32 bylo, do kapitolního chrámu, nepřiliš rozsáhlého, se byly vešly.

U severní zdi kostela leží na hřbitově ve tři kusy rozražený kulatý žulový *sloup*, bezpochyby z původní románské stavby, jenž až do r. 1787 v samém chrámu ležel, a téhož roku dne 11. října od 12 dělostřelců vynesena byl. Pověst vypravuje, že před dávnými časy zapsal se jistý Vyšehradský kněz zlému duchu, aby mu všechny žádosti jeho vyplňoval, potom však litoval toho, a chtěje duši svou zachrániti, dostal prý od sv. Petra vnuknutí, aby poručil ďáblu přinést z chrámu Panny Marie v Římě žulový sloup a to v té době, než by kněz mši sv. v kostele Vyšehradském odsloužil. Tato smlouva měla kněze vysvoboditi z moci ďáblvy. Zlý duch tedy dal se prý, když kněz k oltáři vycházel, na povětrnou cestu do Říma. Tam prý uchopil jeden ze sloupů v řečeném chrámu, vytrhl jej a letěl s ním ku Praze. Byl by na Vyšehrad v čas dorazil, ale sv. Petr srazil mu nad benátským mořem sloup s beder po třikráte do nejhlubších vod, tak že ďábel dobýváním jeho z moře se zdržel a pozdě přišel, když kněz Vyšehradský již mši sv. byl dosloužil. Rozmrzen mrštil satan sloupem na střechu chrámovou, že se rozrazila, a sloup na kostelní podlaze ve tři kusy se rozbil.

Pověst tato vypravuje se i několika jinými způsoby, ostatně zachovaly se podobné pověsti i na jiných místech. Mnozí vykládali pověst Vyšehradskou tím, že zmíněné kusy kamene byly na Vyšehrad hozeny r. 1420 při obléhání a sice prakem, jemuž čert říkali; jiní se domnívali, že snad nějaký vůdce ve válkách husitských jmenem Čert byl příčinou, že kámen ten na Vyšehradě se octl. Až do r. 1785 visel v kostele Vyšehradském za sklem v rámci list, jež byl r. 1665 z Říma nějaký duchovní rodem z Kladska poslal do Prahy, toho obsahu, že prý ten ďábel, který onen sloup na Vyšehrad přinesl, slul Zardan. Přiznal se prý k tomu, když onen duchovní jej vymítal z jakéhosi Švýcara. V jaké míře celá tato pověst svou dobou zajímala, toho dokladem jest, že děkan Berghauer onen blouznivý list o domnělém Zardanovi i v chrámu za sklo dal!*)

Na západní, severní a východní straně kapitolního chrámu rozkládá se *Vyšehradský farní hřbitov*, nejdojemnější to pohře-

*) Beckovského Poselkyně III. 460—465.

biště Pražské, na něž i Pražané rádi své milé nebožtíky ukládají, a kde zejména v novější době *mnoho spisovatelů a vynikajících vlastenců českých* pohřbeno bylo. Tu na posvátném Vyšehradě, kde jest kolébka českých dějin, a kde král Vratislav I., choť jeho Svatava, i oba Soběslavové z rodu Přemyslovců dřímají, ač hrobů jejich neznáme, jest nejvhodnější místo k ukládání tělesných schránek těch mužů, kteří život svůj věnovali neúmorné práci za vlast a národ. Proto množí se na Vyšehradě poslední dobou ty hroby, k nimž vlastenci čeští rádi putují. Projděme si to pole svaté a dojemné, kde očekává budoucího radostného vzkřísení tolik dělníků na Církve i vlasti roli dědičné!

Hned u vrat před západním průčelím chrámu mají ve zdi, dílem pod starobylými výklenečky bývalého ochozu, náhrobní desky děkanové Vyšehradští Maršálek († 1807), Vác. Hájek († 1850), Navara († 1859), Jos. Florentin († 1803), Preis († 1817), Peč († 1823) a probošt Jüstl (1858). Vedlé dveří ku hřbitovu Alžbětinek a Uršulinek jest v levo nízký kámen, jenž kryje hrob básníka Vítězslava Háalky († 1874). Nedaleko rohu kostelního vypíná se vysoký náhrobek Václava Hanky († 1861), zřízený Svatoborem, a na severu při kostele odpočívají pod křížem prof. Antonín Hansgirk († 1877) i choť jeho Františka, spisovatelka česká († 1871). Zde má náhrobní kříž též Emman. Hrdlička, bývalý ředitel gymnasií v Klatovech a v Budějovicích, administrátor opatství Emauského († 1883). Ve zdi zvonice zasazena jest deska spisovateli Václavu Filípkovi († 1863). Při zdi presbytáře stojí kříž filosofa a bohovědce prof. Jana Nep. Ehrlicha († 1864). Na druhé straně spatřuje se ve zdi deska spisovatele kanovníka Josefa Václ. Ditricha († 1823), a pod ní náhrobní kámen probošta Vojtěcha Ruffera († 1870). Vedlé vidíme ve zdi desky kanovníků Frant. Dřevěného († 1843) a Aug. Florentina († 1790). Ve zdi kaple P. Marie jsou náhrobní desky kan. Václava Zikmunda († 1867), Frant. Kafky († 1847), Tomáše Weiningeru († 1836) a Tom. Trubače († 1851). Ve čtverci mezi hřbitovní zdí a kostelem na této straně odpočívají a mají kříže slovutní spisovatelé kanovníci Karel Vinařický († 1869) a Josef Ehrenberger († 1882), dále děkan Jan Fleischer (1881). Tu stojí též pěkně kovaný železný kříž s obrazem Spasitele vzkříseného, jenž sem byl přenesen z Košířského hřbitova, kde stál nad hrobem těch obětavých Jesuitů, kteří r. 1680 sloužící nemocným morem stíženým, sami zemřeli. Na desce čteme nápis: „Stůj, poutníče, a čti na desce této oběti lásky, pravé Ježíšovy tovaryše, morem uchvácené“, a pod tím tato jména: P. Adam Richtik, P. Ant. Hoffmann, P. Christián Otto, P. Křištof Heisler, P. Jirí

Veleba, P. Jan Rungen, P. Matouš Bohdalovský, P. Michal Pohl, P. Petr Člický, P. Rudolf Košťál, P. Šimon Spanberger, P. Tobiáš Kolčava, dále jména bratří nekneží Adama Skultéta, Adama Winklera, Bedřicha Beila, Jana Kestlera a Michala Bitte. Opodál pohřben spisovatel kněz Václav Krolmus († 1861). V řadě nových krásných náhrobků při jižní zdi hřbitovni vyniká hrob rytíře Václava Bělského, purkmistra měst Pražských († 1878). Při zdi východní má pěkný pomník s bronzovým poprsím spisovatelka Božena Němcová († 1862), a vedle leží prostá deska malíře Karla Purkyně († 1868) a slavného sochaře Václava Levého († 1870). Při pěšině od východních vrat ku zvonici odpočívají v řadě: básník Boleslav Jablonský (kněz Strahovský Eugen Tupý), posud bez pomníku; spisovatelé Antonín Mužík († 1877), Jan Karel Škoda († 1876), na jehož pomníku spatřuje se bronzová podoba zesnulého; farář Tomáš Novák, bohoslovecký spisovatel († 1876), farář Josef Dudych († 1881). Za náhrobkem Novákovým stojí pomník kněze spisovatele prof. Václava Zikmunda († 1873), a blíže ku věži při pěšině pohřbeni jsou kněz Gabriel Schneider († 1867), zakladatel české kongregace školských sester, a Antonín Fr. Rost, kanovník Staroboleslavský, administrátor na Skalce († 1879). Za zvonici stojí znamenité náhrobky českého učenice Jana Ev. Purkyně († 1869) a vlastence Dra. Frant. Braunera († 1880) s bronzovými podobami těchto výtečníků. Směrem ku obydlí kostelníků mají náhrobky spisovatelé čeští prof. František Šohaj († 1878), kanovník děkan Antonín Marek († 1877), a Václav Nebeský († 1882). Roku 1883 pohřben tu učenec a spisovatel český prof. Dr. Vincenc Kotal.

Tak v této drahé, náboženstvím, dějinami i planoucí láskou naší posvěcené půdě dřímá celý sbor mužů, kteří pro Boha, Církev, vlast, národ a lidstvo pracovavše, zasluhují, abychom na hroby jejich putovali a jich vděčně pamětlivi byli.*)

2. Kaple sv. Martina.

Příchozí na Vyšehrad vlastenec, bolestně dojat střízlivostí a prázdnotou tohoto někdy přeslavného místa, bývá mile překvapen, když, blíže se ku tak zvané francouzské bráně, spatřuje u silnice na podezdívce přívětivou svatýňku, která i nyníjším

*) Naše hroby. Sestavil Jan Ježek, katecheta na Smíchově, V Praze 1881.

obnoveným zevnějškem svým na první pohled hlásá mu vysoké stáří své. Jest to *kaple sv. Martina*, jediná to budova, která se nám dochovala ze starého Vyšehradu, přetrvavši šťastně všechny bouře. O původu, stáří a staviteli této svatyně nemáme žádných zpráv bezpečných. V 16. a 17. století byla pověst, že prý tato kaple pochází z dob ještě pohanských. Dle románských tvarů svých zasahuje tato svatyněka nejméně *do 12. století*. Byla vyslovena domněnka, že ji snad založil a svému sv. patronu zasvětil Vyšehradský *děkan Martin*, synovec probošta Gervásia, o němž se vypravuje, že ho Vladislav II. vypravil se svou vnučkou Helenou, zasnoubenou Petru, vnuku řeckého císaře Emanuele, za příčinou svatby r. 1166 do Cařihradu. Za vykonané při tom prostřednictví byl děkan Martin jak od císaře, tak od patriarchy cařihradského štědře obdarován, a vrátiv se domů, věnoval tyto dary kostelu Vyšehradskému, a dal z nich zhotoviti stkvostná roucha bohoslužebná, tak že kráse jejich všickni se obdivovali. Této domněnce nasvědčuje i to, že Vyšehradský probošt Jindřich Břetislav Přemyslovec (1178—1182), potomní biskup Pražský, při chrámu Vyšehradském založil a bohatě nadal 12 choralistů či zpěváků, kteří místa měli při kapli sv. Martina, a v ní nepochybně i některé povinné zpěvy konali, pročež také dle svědectví Hájkova kaple ta ode dávna „*chorálskou*“ zvána byla. Snad tedy probošt Jindřich Břetislav, v letech děkanu Martinu současný, a strýc Heleny, Martinem do Cařihradu ku svatbě doprovazený, přičinil ku oslavení založení Martinova, jež bylo zároveň pomníkem onoho rodinného děje, usídlení a bohaté nadání choralistů při této kapli. *)

První písemná zmínka o kapli sv. Martina děje se r. 1396, byltě tehdaž Diviš z Kršovic povinen, ku kostelu Vyšehradskému a této kapli 92 grošů Pražských platiti. **)

Roku 1420 dne 2. listopadu byla kaple sv. Martina jednou ze 14 svatyní Vyšehradských, kteréž Husité vyplnili. Na den sv. Bonifáce r. 1523 „hrom zapálil na Vyšehradě věži (t. j. hlídku v hradbách), až krov spadl a podlahy tři zhořaly, a vyskočil vrchem kostelem sv. Martina někdy pohanským nedaleko odtud; a to se stalo po nešpořích.“ ***)

*) Tuto domněnku vyslovil Karel Navrátil r. 1878 v „*Pokroku*“. Viz Lehnerův „*Method*“ 1878, čís. 10 a r. 1880, čís. 11. (Popis od Václ. Štulce.)

**) Tomkovy Základy místopisu Praž. III. 184. Téhož Dějepis Prahy II. 259.

***) Staří letop. č. str. 458.

Za války třicetileté bylo kaple té s povolením děkana kapitoly užito za sklep, příhodný k uschování prachu. Roku 1649 žádal děkan Václav Plocar z Růžové generála hraběte de Conti, aby kapli vyprázdnil, by kapitola v ní opět služby Boží konati mohla. Generál slíbil, že to učiní, až bude mít na Vyšehradě sklep na prach, což skutečně potom se stalo. Jisto jest, že byla kaple r. 1710 obnovena, a odtud bývaly tu zase slouženy mše sv. a v křížový úterek zpívána tu při průvodu slavná mše sv. a po ní činilo se zde kázání. Děkan Berghauer dal r. 1750 chatrnou již věžičku kaple obnoviti. Za řádění Prušáků r. 1757 byla i tato kaple poněkud poškozena kulemi nepřátelskými. V milostivých letech 1751 a 1759 byla kaple sv. Martina jednou z těch čtyř svatyň Vyšehradských, které dle vyhlášky děkana Berghauera měli navštěvovati věřící, chtějíce odpustků dojíti.*)

Za císaře Josefa II. byla kaple zrušena a c. k. vojenskému eráru odevzdána. Oltář sv. Martina přenesen z ní do kapitolního chrámu. Od té doby byla vojenským skladištěm a sloužila potom až do r. 1848 za dílnu na zhotovování střelných nábojů. Posléze pronajímal ji erár chudým lidem, kteří ji velice znetvořili, proměnivše apsidu její v kuchyni. Největší nebezpečí hrozilo svatynce té r. 1841, kdy vyměřována na Vyšehradě nová silnice; stálat inženýrům v cestě a ti nerozpakovali se navrhnouti, aby byla zbořena! Na štěstí ujal se kaple na prosbu několika přátel vlasteneckých starožitností šlechtyn nejvyšší purkrabí Karel Chotek, a zachránil jí. Roku 1870 žádal spolek „Vlastimil“ kapitolu Vyšehradskou, aby kaple se ujala, což se i stalo. Když však kapitola r. 1871 u vojenského eráru o kapli se ucházela, dostala za odpověď, že kaple byla postoupena finančnímu ministerstvu, a r. 1873 odpověděno, že byla odevzdána c. k. správě finanční. Kapitola nabídla se, že vlastnickým právem k té kapli se prokáže, a žádala prozatím, aby jí hned užívati směla, čehož však bylo jí odepřeno. Aby se věc neprotahovala, nabídla se r. 1873 kapitola, že kapli tuto s okolním pozemkem 60 čtverečných sáhů koupí, a když cena její na výši 500 zl. se odhadla, zaplatil z ní r. 1875 probošt Václav Štulc 250 zl. a druhých 250 zapravila kapitola. Roku 1878 nabídl se tehdejší administrátor děkanství *kanovník František Kočí*, že kapli svým nákladem v původním slohu opravití dá. Návrhy k této obnově učinil architekt Antonín Baum. Práce začala téhož ještě roku. Pod podlahou nalezena hromada zapadaného střelného prachu, a v báni

*) Rufferova Historie Vyšehradská 312, 355, 370, 378. Prodromus 377.

věžičky plechová skříňka a v ní v závitku, pečeti děkana Berghauera opatřeném, vedlé 10 sv. ostatků a trochu země z hrobu sv. Jana Nep., pergamenová listina s nápisem o obnově zvoničky r. 1750. Veškeré opravné práce vyžadovaly nákladu 2000 zlatých, které kanovník František Kočí velkomyslně obětoval. K nemalé radosti všech přátel vlasteneckých stavitelských památek našich byla opravená a ozdobená tato svatyňka na den sv. Martina r. 1880 od probošta Václava Štulce opět církevně požehnána. Libezně rozezvučel se nový zvonek ve věžičce této kaple, když po stoleté smutné době opět mše sv. v ní sloužena byla, a když stěny její zase ozývaly se nábožným zpěvem shromážděného lidu. Odtud bývá v starobylé této kapli každoročně po celý oktáv svátku sv. Martina sloužena mše sv. a odpoledne požehnání, kromě toho ještě několikráte do roka konají se tu služby Boží.

Kaple sv. Martina jest staveníčko románské, okrouhlé, s polokruhovou apsidou na východní straně, a vystavěna celá z bělohorské opuky. Klenutý strop kaple i apsidy nese bezprostředně střechu ze žlábků bez zvláštních krovů. Nyní jest kaple vně novou omítkou ohozena. Na střeše spočívá na čtyřech nových kamenných sloupkách věžička s novým, od zvonáře Diepolda ulitým zvonkem a se stříškou, korunovanou pozlaceným křížem s půlměsícem a sluncem na báňce, do níž dány byly všecky v ní nalezené věci z doby Berghauerovy s novým nápisem o nynější opravě. Kolem kaple založen jest malý ohrazený sad. Na jižní straně sklenut nový románský portál s latinským nápisem: „Sv. Martine, oroduj za nás!“ a s dubovými dveřmi, kteréž zdobí pěkné slohové kování. Nad portálem zazděná koule jest památkou obležení Prahy od Prušáků r. 1757. Podlaha kaple vydlážděna jest deskami cementovými. V apsidě jsou dvě okénka, z nichž severní teprve nyní proraženo bylo, a v části kruhové nalézají se okna tři, která nyní slohově upravena byla. V oknech zasazena jsou skla katedrální, chráněná drátěnými mřížkami. Při bedlivém pátrání nebylo v kapli žádných starých maleb ani nápisů nalezeno. Ozdobnické malování stěn provedl akad. malíř König. Architekt Ant. Baum, jenž celou obnovu této svatyňky řídil, zvolil ku ozdobení vítězného oblouku před apsidou vzorky z krásných kreseb starého Vyšehradského rukopisu (codex Vyšehradensis). Malby na stěně v apsidě navrhl Josef Hellich, a po smrti jeho změnil a provedl je (alla tempera) výtečně akad. malíř Jan Heřman. V hořícím obraze v klenbě vylíčen na zlaté půdě v slávooblouku, od dvou andělů neseném, Spasitel, an na trůně sedí, pravicí žehná a v levici

knihu života drží. Pod ním jest krásný obraz sv. Martina oděného hávem biskupským, jenž levicí knihu a pravicí berlu drží, maje u nohou odznaky bývalého vojenského zaměstnání svého, helmici a meč, a v pozadí chrám Tourský. Vkusný *oltář* zhotoven jest ze Sliveneckého rudého mramoru. Na dřevěné predelle vymaloval prof. Frant. Sequens na způsob obrazů smaltových znaky čtyř evangelistů a uprostřed znak Spasitele, který krev svou za nás dal, totiž ptáka pelikána, krví svou lačná mláďata krmícího. Také pěkný dřevěný kříž proveden jest slohem románským. Celkový dojem, jež obnovený kostelíček tento činí, jest velmi příjemný. Soulad barev lahodí mile oku příchozího, a krásné nástěnné obrazy v apsidě se vkusným oltáříkem uvádějí nám na mysl naše staročeské předky, kteří již před sedmi stoletími v této svatynce klekávali a sv. Martina vzývali.

3. Kaple sv. Vavřince

v kanovníckém domě č. p. 14.

Roku 1328 uvádí se poprvé kaple sv. Vavřince na Vyšehradě, k jejímuž nadání náležely dědiny v Hostivaři. Byla však beze vší pochybnosti již tenkrát starodávná, aniž povědomo, kdy se kapitole dostala. Vzavši s ostatními svatyněmi Vyšehradskými r. 1420 zkázu, byla po husitských válkách přestavěna a upravena tak, že při ní děkan bydlíval, později však spustlo toto stavení v té míře, že jen vinař v něm přebýval, až děkan Berghauer r. 1753 je zase opravil a v něm bydlet mohl. Roku 1757 postoupil děkan menší křídlo této residence vojsku, kteréž tu střelný prach a náboje vyrábělo, avšak dne 14. února 1760 bylo toto stavení výbuchem zápalek do povětří vyhozeno, při čemž 21 vojáků dílem zabito, dílem zohaveno bylo. Také druhý, větší díl stavení porouchán tím, a zůstal delší dobou pustým, až kanovník Václav Mrázek († 1773) tuto budovu opět opravil. Z prastaré kaple sv. Vavřince zachovala se tu polokruhová románská apside, která nyní upravena jest v domácí kapličku, v níž stojí oltář s pěkným olejovým obrazem sv. Vavřince. Při jihovýchodním rohu této budovy zachovaly se dva opěrací pilíře ze staré stavby kaple sv. Vavřince.*)

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 236, 410, II. 258. Rufferova Historie Vyš. 382.

4. Kaple sv. Klementa

v domě kapitolního probošta Vyšehradského.

Nynější probošt Václav Štulc dal r. 1873 na Vyšehradě dle plánů prof. Jos. Niklasa vystavěti novou důstojnou budovu proboštskou a v ní krásnou kapli ku počtě sv. Klementa, aby takto památka tohoto světce, jemuž na Vyšehradě hned za Bořivoje a sv. Ludmily první svatyně věnována byla, opět na tomto proslaveném místě ožila. Kaple jest arkýřová, gotická, a čelí k východu. Lepý oltářík ozdoben jest křížem a obrázky sv. Klementa i sv. Václava na zlaté půdě, jež malíř Josef Hellich provedl.



5. Posvátné sochy na Vyšehradě.

V malém sadu na severní straně nového probošťství stojí kamenná *socha sv. Václava* na koni a velkém podstavci, která zajímavou minulost má. Byla na rozkaz Novoměstského magistrátu zhotovena roku 1678 od sochaře Jiří Pendla (jenž byl syn Jana Jiří Pendla, původce Mariánské sochy na Staroměstském náměstí i soch na průčelí seminářského chrámu sv. Salvátora), kterýž za ni 200 rýnských a 10 strychů žitné mouky dostal, a postavena na kašnu uprostřed koňského trhu naproti Jindřišské ulici. Za času moru r. 1713, když služby Boží v kostelích zakázány byly, zbudovali si čeští osadníci sv.-Jindřišští při této soše dřevěnou kapli, ve které před obrazem Panny Marie pobožnost za odvrácení morové rány konali, což až do roku 1714 trvalo. Ku této soše vodíván též z kostela sv. Jindřicha průvod o vzkříšení, a v křížových dnech zpíváno tu v úterý po průvodu „Te Deum“. Roku 1827 byla socha přenesena výše na náměstí proti č. p. 826. Dne 19. března 1848 sloužil při ní o 6. hodině ranní tehdejší arcibiskup Pražský Alois Josef Šrenk z Nocinku mši sv. českým poslancům, s žádostmi národu, v sv.-Václavské lázni usnesenými, ku císaři Ferdinandu Dobrotivému do Vídně se ubírajícím, které nesmírný dav lidu a nová národní obrana potom až ku nádraží doprovázely, zpívající „Hospodine ulituj nás“ a „sv. Václave“; po jejich pak návratu dne 27. března o 2. hodině odp. zpíváno u této sochy od téhož arcibiskupa „Te Deum“. Od té doby počal se koňský trh zváti náměstím sv.-Václavským. Později sloužena u sochy sv. Václava na prosbu dělníků bez práce mše svatá od faráře sv.-Jindřišského, po kteréž oni ku bratrství a zachování pořádku se zavazovali. Dne 4. června 1848 konal u této sochy

služby Boží pro Jihoslovany, ku slovanskému sjezdu do Prahy přišlé, arcikněz nesjednoceného vyznání řeckého Stamatović, jemuž kněz Gruić přisluhoval; Miloraděv, kněz ruský z Haliče, řídil zpěv, a Stamatović učiniv řeč politického obsahu, přisluhoval svým rodákům večeří Páně. Před volbami do říšského sněmu byl sv.-Jindřišský farář od několika měšťanů a důstojníků národní obrany dožádán, aby na druhý svátek svatodušní dne 11. června u sochy sv. Václava sloužil mši svatou. Nemoha, zastoupen byl farářem Janem Arnoldem, jenž v ten den o 11. hodině mši svatou tu sloužil, po kteréž shromážděné zástupy lidu vyzýval, aby se, jako nedávno dělníci, ku bratrství a zachování pořádku zavázali, k čemuž shromáždění se slzami v očích přisvědčili. Avšak sotva 12. hodina odbila, táhli zástupové lidu od sochy sv. Václava do Celetné ulice, kde před domem generálního velitele posádky Pražské stala se osudná a nešťastná srážka s vojskem, kterou neblahá krvavá „svatodušní doba“ v Praze zahájena byla.

Roku 1879, když na sv.-Václavském náměstí stromořadí se zakládalo, měly obě tu stojící sochy sv. Václava i sv. Jana Nep. (která se nalézala v hoření části náměstí před č. p. 816) odneseny býti. Sochu sv. Jana Nep. vyprosilo si město Žebrák a postavilo ji na svém náměstí, památnou sochu sv. Václava vyžádal si pak Vyšehradský probošt Václav Štulc, a dal ji svým nákladem obnoviti a postaviti před novou budovou svou na Vyšehradě. Když dělníci sochu zdvihali, odtrhla se celá hoření část od podstavce, pročež porouchaná socha potom železem spojena byla, kteréž posud se tu spatřuje. Nyní koná se před touto sochou péčí Vyšehradského spolku sv.-Václavského každoročně v oktávě svátku sv. Václava pobožnost večerní. O slavnosti sv. Václava vede se k ní o 4. hodině odp. z kapitolského chrámu slavný průvod, jehož celá kapitola se účastňuje.

Ve hradební zdi na západě od chrámu stojí *socha svatého Jana Nep.*, zřízená v minulém století, a nedávno nákladem dobrodinců obnovená.

Při zdi u cesty odtud ku průčelí kostela dal probošt Václav Štulc na místě, kde asi stávala nejstarší Vyšehradská svatyně, zřízená od Bořivoje ku počtě sv. Klementa, vystavěti od architekta Ant. Bauma kapličku s románskou věžičkou, a postavil do ní *sochu sv. Ludmily*, která někdy pod kostelem sv. Apolináře v nynější společenské zahradě stávala.

Sochy tyto, ač umělecké ceny postrádají, jsou přece svědectvím, že na Vyšehradě úcta ku sv. patronům českým domovem jest.

POSVÁTNÁ MÍSTA NA PRAŽSKÝCH PŘEDMĚSTÍCH.





I.

Farní osada Smíchovská.

1. Farní kostel ss. apoštolů Filipa a Jakuba.

Krajina od Petřína po Vltavě nahoru až ku Zlíchovu byla ještě koncem 13. století otevřena a nezastavěna. Neznámo, v kterém čase, pojmenována rovina ta *královskou loukou*, kteréžto jméno podnes má lučinatá rovina na levém břehu Vltavy proti skále Vyšehradské.

Na této královské louce, v místech nynějšího Smíchova, bylo v měsíci červnu r. 1297 velmi hlučno. Sešloť se tehdáž ku slavné korunovací královských manželů českých Václava II. a Jitky převeliké množství hostí ze všech zemí sousedních i vzdálených, a jelikož Praha takovým zástupům nestačila, byla veliká část jich uhostěna a častována ve stanech na lukách mezi Petřínem a Zlíchovem. Byl tu také srouben z tesaných klad velký palác, potažený vzácnými sukny, ve kterém dne 2. června konána přestkvostná korunovační hostina. Již tenkrát, a snad už plných sto let před tím, stával tu „*kostel sv. Jakuba pod Petřínem*“, jinak *na Újezdě*. Nejstarší zpráva o něm děje se sice teprve dne 18. října 1333, avšak dle románského slohu zachovaného jeho presbytěře soudíme, že pochází z 13., ne-li dokonce ze 12. století. Přední část Smíchova (jdeme-li od brány Újezdské), ve které kostel ten stojí, náležela za starodávna ku předměstí *Újezdu*, jenž teprvé hradbou Karla IV. rozdělen byl tak, že odtud jeden díl jeho do města pojat byl, kdežto druhý vně města zůstal. Vlastní *Smíchov* jakožto vesnička rozkládal se dále k jihu, asi v místech mezi nynější ulicí Komenského a královskou loukou. Osada ta jmenuje se Smíchovem poprvé r. 1406 a povstala, jak se zdá, až po r. 1386, kdy dány byly polnosti v těchto místech, náležející ku klášteru kartusiánskému, založenému od krále Jana Lucemburského r. 1342,

některým lidem pod roční plat. Jméno Smíchova pochází asi odtud, že na těchto pozemcích *smíchali se* (usídlili se) lidé rozličných jiných osad.

Kostel sv. Jakuba na Újezdě byl již r. 1333 *farní*, a *podací právo* jeho náleželo *abatyším kláštera sv. Jiří*, jimž přední část Újezda patřila. *Faráři* uvádějí se: Svatoslav, který 1360 založil a nadal v kostele postranní oltář Panny Marie; Mikuláš (1361); Zdon (—1368); Jiří (—1370); Přibík (—1376); Martin (—1380); Tomáš (—1408).

Když husitská luza Pražská r. 1419 klášter a chrám kartusiánský zničila, neušetřila zajisté ani sousedního kostela sv. Jakuba. Fara jeho zanikla ve válkách husitských nadobro.

Roku 1594 koupila Staroměstská obec od Jana Kutovce ves Smíchov, a tím dostal se kostel sv. Jakuba pod patronát Pražský. Avšak ani v 16., ani v 17. století nebylo při kostele tom faráře. Od r. 1700—1748 konali v něm za náhradu 200 zl. z „pokladny farářů“ *služby Boží Jesuité*, jimž svěřena byla i duchovní správa na okolních vinicích. Roku 1622 musila sice Staroměstská obec postoupiti Smíchov panu Pavlu Michnovi, zůstala však spolupatronem kostela sv. Jakuba. Péčí primátora Jana Vác. Vejvody zřízena posléze r. 1749 opět při kostele tom *fara*, k níž přikázány obce Smíchov, Zlíchov, Radlice, Hlubočerpy a Červený mlýn, při čemž starý kostelík byl zvětšen tak, že z původní stavby zůstala jen románská apsida.

Dle nového oltáře dostal tehdáž kostel ten jméno ss. apoštolů *Filipa a Jakuba*. Kolem něho rozkládal se hřbitov, který byl r. 1791 zrušen, a teprve r. 1833 s kostnicí rozkopán a srovnán. Po r. 1791 pochovávali se osadníci Smíchovští na Malostranském hřbitově v Košířích. Od r. 1749 vystřídali se na Smíchově *faráři*: Ant. Krejsa (od r. 1749), Mat. Václav (1766), Jan Konrád, Ant. Haffner (1789), Frant. Crabath (1799), Jos. Ploner (1800), Bohuslav Reichl (1816), Ant. Lagler (1820), Jos. Svoboda (1832), jenž r. 1834 vydal Pobožnost na den Božího Těla; Jos. Raab (1840). *Smíchov*, který ještě koncem minulého století byl nepatrnou vesnicí, začal se potom rychle zalidňovati, tak že již r. 1838 povýšen byl za *Pražské předměstí*, a r. 1849 samostatným *městem* se stal. Roku 1850 čítal Smíchov 2608 obyvatelů, r. 1857 však již 9156, a r. 1869 jich měl 15.382. Tak lidnaté osadě nestačil ovšem starý vesnický farní kostelík, pročež uznalo zastupitelstvo obecní již r. 1866 pilnou toho potřebu, aby přístavkem rozšířen byl. K tomu účelu sestoupil se zvláštní sbor, jehož činnost však byla vypuklou válkou zastavena. Později rozhodnuto, zbudovati zcela nový důstojný farní

chrám Páně, k jehož stavbě posléze r. 1881 šťastně přikročeno. Roku 1872 byla ve vsi Zlíchově při kostele sv. Jana Nep. zřízena fara, k níž přiděleny vsi Zlíchov a Hlubočerpy, které dotud ku farnosti Smíchovské příslušely.

Roku 1875 převedeno *patronátní právo* kostela Smíchovského na obec Smíchovskou, která hned r. 1876 založila za vinicí Malvazinkou nový rozsáhlý *obecní hřbitov*, jemuž církevního posvěcení se dostalo. Roku 1880 povstalo na Smíchově *družstvo sv. Václava*, kteréž po způsobu podobných jednot v Praze pořádá každoročně na tomto hřbitově slavnost budoucího radostného vzkříšení.

Nyní náleží k duchovní správě Smíchovské, kromě rozsáhlého města a vinic k němu příslušných, již jen obec *Radlice s kaplí sv. Jana Nepom.*, která někdy patřivala Dominikánům u sv. Jiljí na Starém městě. V obvodu farní osady stojí ještě na *vinici Nesypce*, u cesty vedoucí podél zahrady Kinských ku hřebenu Petřínsko-Bělohorskému, *kaple nejsv. Trojice*, před níž se nalézá *socha sv. Jana Nep.* Kapli i sochu tu zřídil počátkem minulého století majetník vinice Nesypky, a Jesuité, jimž náležel nedaleký dvůr Palata, konali ve svatynce té pro obyvatele sousedních vinic služby Boží. Roku 1784 byla kaple ta zavřena, později však opět obnovena, a do nedávna, pokud Smíchov málo zalidněn byl, voděno sem v prosebných dnech z farního kostela procesí, a ve svatynce sloužena mše sv. Podnes upomíná na Jesuity kamenný vypuklý *obraz umírajícího sv. Františka Xav.* v rohu zahradní zdi, kudy z Karlovy ulice odbočuje se uličkou ku vinicím Nesypce a Palatě. Památkou na ně jest též *socha sv. Aje*, panenské choti vévody Laubanského a ochránkyně v soudních rozepřích, která stojí proti nádraží západní dráhy ve zdi vedlé hostinského domu „u šumavského smrku“. Postavila ji dle nápisu r. 1769 ze zbožné úcty kollej Klementinská, a r. 1869 dal ji po stu letech obnoviti Smíchovský purkmistr Petr Fischer.

Město Smíchov čítalo r. 1880 *všech obyvatelů 24.984*, tedy jest tato obec co do lidnatosti po Praze, Plzni a Liberci, čtvrtým městem v Čechách. *Katolíků bylo 23.737*, tudíž více než 95 procent. *Duchovní správu* v rozsáhlé osadě této koná farář, od r. 1875 Vincenc Švehla, s dvěma kaplany, z nichž František Vacek jest český spisovatel. *Služby Boží* konají se ve farním chrámu jazykem českým.

Kostel ss. Filipa a Jakuba stojí na nevelkém náměstí, bývalém to hřbitově na východní straně při Kinského třídě. Jest to malá, ani slohem, ani zařízením svým nevynikající budova, na níž pouze stará románská polokruhová *apsida* povšímnutí zasluhuje. Loď

i věž na jihu se stanovou střechou pocházejí teprve z r. 1749. Ve věži jsou 3 větší zvony a umíráček, s nápisy již setřenými; pouze na největším lze rozeznati jméno Jarla Holečka, snad dárce, a sv. Jakuba, jemuž zvon zasvěcen jest. V průčelí jsou sochy Spasitele žehnajícího a ss. apoštolů Filipa a Jakuba i znak Staroměstský. Uvnitř stojí pět nepatrných oltářů ss. Filipa a Jakuba, Panny Marie Pomocnice, sv. Barbory, sv. Prokopa a sv. Jana Nepom. s olejovými obrazy. Ač kostelík ten nevyniká, zasluhuje, aby i po dokončení nového farního chrámu pro ctihodné stáří své nadál zachován byl.*)

2. Nový farní chrám sv. Václava.

Dne 18. září 1881 slavil Smíchov radostný a povznášející svátek, po němž zbožní katolíci tohoto města již dávno horoucně toužili. Celé město obléklo se v sváteční roucho, se všech domů vlály prapory, odevšad scházeli se spolkové, ulicemi města zaznívala hudba — bylť to den, kterýž učinil Pán, nebo měl býti položen *základní kámen k novému farnímu chrámu sv. Václava*.

Dlouho, žalostně dlouho to trvalo, než katolíci Smíchovští dočekali se tohoto radostného dne. Kdežto v obvodu nynějšího rozsáhlého Smíchova v století 14. stály čtyři svatyně (farní kostely sv. Jakuba a sv. Jana Odraného, klášterní kostel Panny Marie u Kartusiánů a kostel u dvora kláštera Plasského), ač tenkrát jen dvě nepatrné vesničky se tu rozkládaly, neměl za našich časů bohatý, průmyslový Smíchov, jenž čítaje více než 20.000 obyvatelů a to ohromnou většinou katolíků, čtvrté místo mezi obcemi království Českého co do lidnatosti zaujímá, leč nepatrný vesnický kostelíček! V městě, kde bezmála 100 továrních komínů strmí, nebylo viděti věže s křížem Kristovým — jaké to bolestné porovnání s časy dávnými, kdy v povstávajících městech zakládány nejprve svatyně, kolem nichž potom domy stavěny, a kdy nepřiliš lidnatá města česká svými prostředky budovala si velkolepé a nádherné chrámy, k jichž opravám a udržení za naší doby sotva prostředky celé země stačí!

*) Tomkův Děj. Prahy I. 242, II. 269, 270, III. 121, V. 172. Palackého Dějiny II. 1, 276. Prodromus 452. Smíchovské upomínky historické od Fr. J. Zoubka, v Zprávě o čes. školách Smích. 1875. Monografie města Smíchova. Sepsal Jos. Böhm, 1882. K. J. Erben: Die Primatoren 36, 73—75, 113. 201.



Farní chrám sv. Václava na Smíchově.

Po válce s Prusy ujalo se žádoucí stavby nového chrámu *obecní zastupitelstvo Smíchovské*. Příčiněním jeho obnoven a rozmnožen za protektorátu kardinála arcibiskupa Bedřicha ze Schwarzenberga *kostelní výbor*, jenž opatřil plány, a jal se sbírat příspěvky ku stavbě. Aby obec volnější ruky nabyla, docíleno r. 1875 převedení patronátu farního s obce Pražské na městské zastupitelstvo Smíchovské, kteréž ochotně zakoupilo nejprve *staveniště* budoucího chrámu, což vyžadovalo nákladu 100.000 zl. Staveniště zvoleno uprostřed města, proti radnici, u hlavní třídy, v bývalé zahradě hrab. Buquoye na pozemku, kde někdy se rozkládal slavný klášter kartouský, snad nedaleko místa, kde stával velebný klášterní chrám Panny Marie, od Husitů r. 1419 zničený. Stavební pokladně *věnovali*: J. V. zvěčnělý císař a král Ferdinand Dobrotivý se svou vznešenou chotí Marií Annou 30.000 zl., J. V. císař a král František Josef I. 5000, Jeho císař. Vys. arcikníže František Karel, otec císařův, 2000 zl., sbor paní Pražských a Smíchovských výtežek velké loterie, kterou uspořádal na Žofíně, 31.419 zl., kromě toho vynesla sbírka darů rozličných dobrodinců 29.378 zl. a z úroků získáno 22.933 zl., dále dostalo se pokladně z náboženské matice 60.000 zl., tudíž sešlo se na stavbu 180.732 zl. nečítaje velké summy na staveniště, kterou obec sama věnovala. Mimo tyto peníze, které ku vystavění chrámu stačí, bude na vnitřní úpravu svatyně třeba ještě asi 50.000 zl., jež bohdá dalšími sbírkami se sejdou.

Stavební *plány* zdělal architekt *Ant. Barvitijs*, a stavbu provádějí Smíchovští stavitelé Jos. Linhart a Vil. Milde.

Zmíněného dne 18. září 1881 postaven na staveništi, kde bude někdy hlavní oltář, velký kříž, a za ním vkusný oltář, jež půjčilo bratrstvo sv. Václava, podle něho pak byl vkusný stan, a celé staveniště bylo vůkol obklopeno mohutnými stožáry s prapory. V 8 hodin byla ve farním kostele ss. Filipa a Jakuba mše sv., po níž hnul se průvod od kostela na staveniště, kde zatím školní mládež a všickni spolkové Smíchovští se svými prapory se byli shromáždili. Přibyli i ozbrojení měšťanští sborové Pražští se svými hřebíky. V 9 hodin zavítal při zvuku ran z hmoždířů světitel, J. Em. kardinál arcibiskup, načež farář Vinc. Švehla konal slavnostní kázání, po němž následovalo svěcení základního kamene. Potom četl okresní tajemník Wunš zakládací listinu, která byvši ode všech přítomných hodnostářů podepsána, dána jest do pouzdra a vložena do kamene, kterýž na své místo uložen. Po obvyklém klepání na kámen svěceny základní zdi kostela, a posléze sloužil nejdůst. světitel při oltáři mši svatou,

která ukončena písní sv.-Václavskou a hymnou „Hospodine ulituj ny.“

Za *patrona* nového farního chrámu zvolila obec Smíchovská sv. dědice našeho Václava.

Dle plánů architekta Ant. Barvitiusa bude nový kostel stavba monumentální, *basilika* trojlodní v ušlechtilých tvarech vlašské renaissance. V průčelí strní dvě věže 26 sáhů 3 stopy vysoké s jehlancovitými střechami, a jsou tři brány. Dolejší podnoží na zevnějšku až pod okna bočních lodí, i portály v průčelí jsou provedeny z hořického pískovce, ostatní části jsou z cihel a omítnuty, rovné plochy však mezi pilastry a okny neomítnuty, z lisovaných cihel. Co do slohu jsou na zevnějšku hlavní pilastry bočních lodí provedeny v řádu dorickém, vysoké lodi v řádu jonickém a nejvyšší části věží v řádu korintském. Mezi okny bočních lodí na vnější straně a kolem na apsidě i v průčelí jsou výklenky, v nichž mají postaveny býti sochy sv. patronů českých. Obě věže jsou pokryty mědí a ozdobeny pozlacenými báními s kříži. Do půlkruhového pole nad hlavní branou zasadí se vypuklý kamenný obraz sv. Václava s dvěma klečícími anděly, k němuž zhotovil model sochař Ludvík Šimek. Průčelí okrášleno jest též drobnými ozdobami mosaikovými.

Uvnitř jest hlavní loď osvětlena nahoře 14 okny a oddělena od bočních lodí po každé straně čtyřmi mohutnými žulovými, umělým mramorem potaženými sloupy, jichž patky a hlavice jsou z bílého mramoru karrarského. Místo klenby má hlavní loď rovný kasettový ozdobný strop, postranní lodi jsou však zklenuty. Všecky tři lodi zakončeny jsou na východní straně polokruhovými apsidami, v nichž státi budou oltáře. Podél presbytěře nalézají se za apsidami lodi pobočních křtící kaple a sakristie. Lodi postranní mají po 6 oknech, kteráž ozdobena budou ve skle malbami sv. apoštolů. Okna vysoké střední lodi stkvíti se budou barevným sklem katedrálním, a v kruhovém oknu v průčelí bude velký obraz Panny Marie. Vnitřní plochy nad okny bočních lodí provedou se jako umělý mramor, apsidy pak a prostory mezi okny budou ozdobeny malbami freskovými.

Chrám tento pojme v sebe 2000 osob, jestiž přes 30 sáhů dlouhý a více než 13 sáhů zšíří.

Dne 27. září 1883, v svatvečer svátku sv. Václava posvětil kardinál arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg na staveništi nové *zvony* tohoto chrámu, kteréž, kromě jednoho, darovala Smíchovská obec. Nákrasy k nim zhotovil architekt Ant. Barvitijs, modelly k vypuklým obrazům na nich učinil řezbář Eduard Veselý,

zvony pak ulil Albert Samassa v Lublani. Zvony byly hned po slavnostném posvěcení vytaženy, a sice visí v severní věži: Největší zvon, ztíží 27 víd. cent., obrazem *sv. Václava* ozdobený, a druhý, ztíží 12 cent., na němž jsou obrazy *sv. Kříže* a *sv. Lamberta i sv. Krescencie*, kterýž darovali velkoobchodník Adolf Popelka a manželka jeho Emanuela. Ve věži jižní jsou tři menší zvony, jeden ozdobený obrazem *sv. Jana Nep.*, ztíží 8 cent., druhý s věrným obrazem *Staroboleslavské Panny Marie*, ztíží 3 cent-nýřů, a nejmenší umíráček, 1½ cent. ztíží, s obrazem *sv. Michala*. Poprvé zavzněly tyto zvony dne 4. října 1883 v den jmenin Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. o svátku sv. Františka Serafinského.

Do konce roku 1883 byl celý tento krásný chrám ve zdivu dokončen, pokryt, i zevnitř omítkou opatřen, tak že lze nadíti se, že již r. 1884 bude i vnitřek úplně zřízen, a velebná tato basilika jakožto nejmladší svatyně sv. Václavská ve vlasti naší posvěcena.



3. Kostel nejsv. Srdce Pána Ježíše

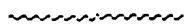
při řeholním domu kongregace sester Srdce Páně.

Roku 1872 koupila družina řeholních panen Srdce Pána Ježíše na Smíchově usedlost čís. p. 103, někdejší to zahradu hraběte Clary-ho, i usedlost čís. p. 167 zvanou Kobrovu, a vystavěla si tu vedlé staršího letohrádku prostrannou řeholní budovu s kaplí Srdce Páně. Řeholnice zřídily v této budově dle vzoru francouzského vychovávací ústav pro dívky zámožných rodin. Vyučování v tomto ústavu děje se jazykem francouzským. Hlavní sídlo této kongregace jest v Paříži. Nyní žije v Smíchovském řeholním domě pod představenou Josefínou Chlapovskou 35 sester, totiž 26 se sliby řeholními, 8 se sliby prostými a novicek, z nichž většina jsou polské šlechtičny, zvláště z Poznańska. Roku 1882 začaly sestry v Karlově třídě stavěti dle plánů Emauského Benediktina P. *Gislana Bethuna* nový kostel Srdce Páně, kterýž brzo již posvěcen bude. Základní kámen k němu byl položen dne 30. června 1882. Jest to budova vkusná, jednolodní, se štíhlou věží, provedená v slohu gotickém, a poslouží dobře i katolickému obyvatelstvu hustě zalidněných ulic pod Petřínem, kteréž bude míti do ní ku službám Božím přístup.



4. Kaple nejsv. Srdce Pána Ježíše v řeholním domě Milosrdných sester sv. Karla Bor.

Utěšeně rozkvétající družina Milosrdných sester v Praze koupila r. 1869 bývalou, r. 1866 vystavěnou továrnu na obuv č. p. 304 v Husově třídě na Smíchově a upravila v ní stánek křesťanské lásky. Sestry jaly se tu opatrovati dítky a vyučovati děvčata ženským pracím. Vzdavše se r. 1881 opatrovny, mají nyní v tomto domě *útočiště pro služky bez práce*, jimž poskytují výživy, přiměřeného vzdělání a náboženského vychování, pokud dívky ty v hodných rodinách opatření nenalézají. Řeholnice vyučují též nadál dospělejší děvčata v ženských pracích. Nyní žije v tomto domě 11 Milosrdných sester. Jest tu pěkná *kaple* s oltářem Srdce Pána Ježíše, v níž každodenně mše sv. se slouží. Po čas školního roku mívá v ní též služby Boží německé státní gymnasium Smíchovské.



5. Kostel nejsv. Trojice na Malostranském hřbitově v Košířích.

V morové ráně r. 1680 koupili představení vlašského špitálu od Malostranských Dominikánů vinici u Motolského potoka v Košířích a upravili ji v pohřebiště, na kterém zřídili i nemocnici pro lidi morem stížené. V této nemocnici byla *kaple Narození Panny Marie*, ve které mši sv. pro nemocné sloužili kněží Jesuité, kteří tu ochotně službami svými se propůjčovali ubožákům, morovou ranou stíženým. Hrozného onoho roku 1680 zemřelo v této nemocnici preveliké množství lidí, a i obětaví Jesuité, kteří z milosrdné lásky tu přisluhovali, pomřeli všickni, a byli na hřbitově zdejším pochováni. Společný hrob jejich byl označen železným křížem, kterýž teprve před několika roky přenesen byl na hřbitov Vyšehradský, kde podnes stojí. Po odvrácení hrozného morové rány r. 1680 přestaly i pohřby na tomto hřbitově; avšak v letech 1713 a 1714, kdy opět v městech Pražských mor zuřil, obnovena nemocnice Košířská, a na hřbitově u ní pochovávání lidé morovou ranou zemřelí. Tehdáž zřízena tu *kaple nejsv. Trojice*, kteráž se hřbitovem náležela pod správu faráře u sv. Václava na Malé straně.

Skromný hřbitov Košířský stal se za císaře Josefa II., když pohřby v městě zakázány byly, společným městským pohřebištěm osad Malostranských a Hradčanských, ku kterémužto účelu jej obec Pražská upravití a r. 1787 posvětití dala. Ku zvelebení tohoto

hřbitova vytklo si *Malostranské bratrstvo lásky ku bližnímu* účel, vystavěti tu místo posavadní skromné kaple prostranný *kostel nejsv. Trojice*, a dne 20. července 1831 byl k této svatyni základ položen. Ku stavbě přispívali péčí řečeného bratrstva mnozí dobrodinci, mezi nimiž vynikl poslední panující kníže biskup Pasovský, hrabě Leopold Thun, jenž k ní značný odkaz učinil, a r. 1826 na nedalekém letohrádku svém Cibulce zemřev, na tomto hřbitově pochován byl. Kostel byl teprve dne 22. října 1837 církevně požehnán, a od r. 1861 jest při něm ustanoven zvláštní *duchovní správce* (exposita), jehož péči svěřen jest hřbitov, a kterýž koná správu duchovní v obci *Košířích* i v sousedních vinicích, kde žije 3500 katolických obyvatelů. Až do roku 1876 užívalo tohoto hřbitova i město Smíchov; nyní mají však i Smíchov, i obec Košíře svoje vlastní hřbitovy. V posledních letech byly na Košířském hřbitově nejsv. Trojice pohřby z Prahy valně obmezeny, a v nejkratší době přestanou zde dokonce, jelikož kolkolem hřbitova domy stále se množí.

Kostel nejsv. Trojice, jehož nyní za *farní svatyni pro obec Košířskou* se užívá, náleží Malostranskému bratrstvu, hřbitov podléhá však obci Pražské. Již od r. 1807 koná se tu každoročně z jara dojemná slavnost budoucího vzkřísení či májová, založená spisovatelem Václavem Frant. Velebou, o níž nyní vede péči Malostranské bratrstvo. Kostel stojí ve východní části hřbitova, jest dosti prostranný, stavěn slušným slohem, a má v průčelí vkusnou věž se štíhlou prolomenou střechou, v níž tři souladné zvony visí. Na jihu kostela visí na dřevěném lešení dva menší zvonky ku pohřbům.

Uvnitř jednolodní této svatyně stojí tři oltáře: *Hlavní oltář nejsv. Trojice* s velkým obrazem, na němž spatřuje se nahoře nejsv. Trojice a pod ní mrtví, ku zvuku polnic andělských ku soudu z hrobů vstávající; *oltář sv. Kříže*, a *oltář sv. Anny* s obrazy olejovými. Na prsení kazatelny jsou obrázky Spasitele a sv. evangelistů, a na stěnách visí více obrazů různé ceny. Vedlé kostela stojí v rohu u hřbitovní brány *kaplička sv. Rocha* s oltářem a obrázky ze života sv. Rocha na klenbě pod světlíkem. Svatyněka tato náleží obci Pražské. Bývá v ní třikráte do roka mše sv. sloužena.

Na tomto krásném, v ladný sad upraveném hřbitově odpočívá mnoho mužů o církev a vlast zasloužilých. Jsouť tu zejména pochováni *všickni tři zesnulí ředitelové Dědictví sv. Jana Nep.* Hned u dveří kostelních (odděl. 6, čís. 1. na I. hřbitově) stojí znamenitý náhrobek nezapomenutelného *Václava Mich. Pešiny*

rytíře z Čechorodu, kanovníka sv.-Vítského, spisovatele českého, prvního ředitele Dědictví († 1859). Kamenný pomník, na jehož zřízení údové Dědictví přispívali, představuje sv. Jana, an stojí, v levici kříž drží a pravicí žehná Pešinovi, jenž před ním klečí a jemu knihu s nápisem „Dědictví sv. Jana Nep.“ obětuje. Jest pohnutlivo, že r. 1883 přišlo o pouti sv.-Janské na tento hřbitov několik nábožných poutníků až z Blučina na Moravě, kteří pátrali po náhrobku tomto, aby uctili památku tohoto výtečného kněze, jenž v letech 1819—1832 byl v Blučíně farářem. Více než 50 let uplynulo od té doby, co Pešina s osadou Blučínskou se rozloučil, a podnes žije tam památka jeho a ovšem i v srdcích všech údů požehnaného Dědictví, kteréž on tak dlouho a výtečně spravoval. Druhý ředitel Dědictví, *dr. Innocenc Ant. Frencl*, rektor u sv. Jiří, spisovatel Postilly, vydavatel Biblí české i jiných spisů († 1862), má náhrobek v odděl. 8., čís. 3. s nápisem: „Dosti's pracoval i trpěl, drahý, požívej teď v nebi pokoj blahý.“ Třetí ředitel Dědictví, kanovník a spisovatel *Vincenc Bradáč*, vydavatel velkého Kancionálu († 1874), odpočívá v oddělení 9., čís. 20 a náhrobek jeho označen jest latinským nápisem: „V pokoji budiž místo a na Sioně přebývání jeho.“

Uprostřed prvního hřbitova stojí velkolepý kovový náhrobek posledního panujícího knížete biskupa Pasovského Leopolda hrab. Thuna, kterýž představuje velmože toho v biskupském hávu klečícího a modlícího se, s tváří ku kostelu obrácenou. Pomník ulit byl v Hořovických hutěch dle modelu Dominika Zafouka nákladem Josefa Matyáše hraběte Thuna. Dále odpočívají na I. hřbitově *dr. Ant. Strobach*, právník, spisovatel, † 1856 (odděl. 9, čís. 93); *Mikuláš Tomek*, probošt sv.-Vítský, spisovatel, † 1871 (odděl. 9, čís. 42); *Gustav Pfleger Moravský*, básník, † 1875 (od. 9, čís. 87); *Jos. Hellich*, výtečný malíř, † 1880 (od. 9, čís. 87); kněz *Heřman Dichtl*, jehož snahou Milosrdné sestry do Prahy uvedeny byly, † 1877 (od 6, čís. 77); *dr. Antonín Dittrich*, Osecký kněz cistercienský, prefekt akad. gymnasia, † 1849, a bratr jeho *dr. Frant. Dittrich*, kanovník sv.-Vítský, † 1871 (od. 8, čís. 4); *Ignác Cornova*, bývalý Jesuita, profesor, dějepisec český (od. 8, u čís. 88); *dr. Karel Bořivoj Presl*, profesor přírodopisu a spisovatel, † 1852 (od. 12, u čís. 176); *František Kořínek*, profesor, spisovatel, † 1874 (od. 12, čís. 47); *Jan Nečásek*, ředitel akad. gymnasia, spisovatel, † 1866 (od. 12, čís. 162); *Eduard Novotný*, profesor, spisovatel, filolog, † 1876 (od. 2, čís. 14); *Karel Jaromír Erben*, výtečný básník a učenec, † 1870 (odděl. 12, čís. 91); *Václav Veleba*, spisovatel, † 1856 (od. 2, čís. 199); *Václav Tomášek*, hudební

skladatel, † 1850 (od. 4, čís. 268). Na II. hřbitově: Ferdinand Mikovec, dějepisec, dramatický básník, † 1862 (od 5. čís. 18); dr. Eman. Bořický, mineralog, spisovatel, † 1881 (od. 7, č. 22); Karel Storch, spisovatel, † 1868 (od. 8, čís. 6); a ve velké hrobce Premonstrátů Strahovských (od. 5.) oba opati Strahovští Jeroným Zeidler († 1870) a Vojtěch Hron († 1879), bibliotekář a spisovatel Antonín Ervín Weyrauch († 1865), a proslulý hudební skladatel J. Mich. Martinovský († 1873). V od. 5. čís. 341 odpočívá Josef Řehák, ředitel školní, spisovatel († 1873). Také tu odpočívají vydavatel České biblí kněz Fr. Bezděka, jehož kříž již odstraněn jest; světící biskup Frant. Tippmann († 1857), Litoměřický biskup dr. Josef Hurdálek († 1833), a první předseda Jednoty sv.-Vítské hrabě František Thun. *)

II.

Farní osada Karlínská.

1. Farní chrám sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje.

Přichozí do matičky Prahy poutníky Moravany pozdravuje hned na prahu tohoto města, v ladném Karlíně, *velebný a velkolepý chrám ss. Cyrilla a Methoděje*, první to památník nově probuzené naší lásky a úcty k těmto prvoučitelům našich praotců a mocný hlasatel katolické i národní vzájemnosti mezi Velehradem a Prahou, mezi Moravou a Čechií.

Prostranství mezi horou Vítkovem a Vltavou, na němž rozkládá se nejpěknější předměstí Pražské Karlín, náleželo již od 13. století ku špitálu sv. Františka Křižovníků s červenou hvězdou, z čehož pláň ta špitálským polem či *Špitálskem* slula. Bývala tu ponejvíce jen pole náležející ku popluží křižovnického dvora u sv. Petra na Poříčí, avšak již ve 14. století bylo tu též něco domů a zahrad osadníků, čemuž říkalo se také *na předměstí*

*) Naše hroby. Sestavil Jan Ježek, katecheta na Smíchově. V Praze 1881. — Kostel a hřbitov tento, ač nenalézá se v obvodu farní duchovní správy Smíchovské, uvádí se přece na tomto místě, pro snazší přehled, a jelikož jest obklopen domy Smíchovskými.

před Poříčskou branou. V 16. století zřídili tu Staroměstští hřbitov, špitál a kostel sv. Pavla, které potom v třicetileté válce zahynuly. Po válce byl kostel se hřbitovem znova založen, odtud rozkládaly se však na Špitálsku jen zelinářské zahrady s chatrčemi, které až do r. 1787 ku kostelu sv. Petra na Poříčí, a potom ku farnímu kostelu sv. Kříže u Volšan příslušely.

Po r. 1800 začala se tato osada rychle zvelebovati, a dostala roku 1817 ku cti čtvrté manželky císaře a krále Františka I., Karoliny Augusty, jméno *Karlín*. Již roku 1849 čítal Karlín 12.000 obyvatelů, postrádal však chrám Páně, a byl stále přifařen do Volšan. Vyjednávání v příčině stavby velenutného chrámu, kteráž dala se s řádem Křižovníků s červenou hvězdou, jemuž Karlín ohledně světské právomocnosti podřízen byl, neměla příznivého výsledku, a přestala nadobro zrušením bývalých vrchnostenských úřadů.

Tu ujala se svaté této věci *Jednota katolická*, která vznikla pod ochranou sv. Vojtěcha v Praze r. 1849, majíc účelem, hájiti práv Církve sv., pěstovati křesťanské mravy, a síliti vůbec náboženský život lidu. Dne 6. března 1851 učinil nynější Vyšehradský probošt *Václav Štulc* šťastný návrh, aby Jednota vystavěla v Karlíně chrám ku počtě svatých apoštolů slovanských Cyrilla i Methoděje, a aby k tomu účelu sbírala horlivě milodary po celé zemi České. Nadšená tato myšlenka byla Jednotou s plésáním přijata a prováděna. S láskou ujali se jí zvláště starosta hrabě Otakar Černín, tehdejší sv.-Vítský kanovník Jan Val. Jirsík, a ovšem i zasloužilý Václav Štulc, a když návrh došel úředního schválení, začaly ihned sbírky, k nimž v první řadě přispěli císař Ferdinand Dobrotivý, císařovna Maria Anna Pia, ovdovělá císařovna Karolina Augusta, údové metropolitní kapitoly svato-Vítské za příkladem probošta svého Václava Vil. Václavíčka, Strahovský opat Jeroným Zeidler, a velmistr Křižovníků Jakub Beer. Nového vznešeného podpůrce nabyla Jednota v osobě *kardinála arcibiskupa knížete Bedřicha Schwarzenberga*, jenž sotva dne 15. srpna 1850 v Praze nastolen byv, hned 1. listopadu potom vyzval duchovenstvo i věřící lid arcidiecése Pražské ku sbírkám ve prospěch stavby chrámu Karlínského, a sám převelikými oběťmi k tomuto bohumilému dílu napomáhal. Aby však velenuté náboženské potřebě lidnatého Karlína aspoň prozatím vyhověno bylo, ustanovil týž arcipastýř hned v září 1850 v Karlíně *zvláštního kněze expositu*, a pečoval o zřízení prozatímné svatyně v tomto městě. Tu byla ihned v září 1850 upravena větší jedna síň domu na náměstí řečeného „u města Londýna“ v *kapli*, kde

služby Boží konány; zároveň sestoupil se však sbor měšťanů Karlínských, kteří sebrali přes 2000 zl., jimiž zřídili prostrannou dřevěnou kapli na náměstí, v zahradě nynějšího obecního starosty Josefa Götzla. Kaple tato byla založena na podzim roku 1850, a dne 2. března 1851 posvětil ji při náramném sběhu lidu ku cti ss. Cyrilla a Methoděje arcipastýř kardinál Schwarzenberg, kterýž spolu v Karlíně zřídil *samostatnou duchovní správu*, tak že Karlín z obvodu farnosti Volšanské téhož roku 1851 úplně vyloučen jest. Prvním duchovním správcem ustanoven tu osobní děkan *Dr. Dominik Špachta*, horlivý spisovatel český, jemuž přidáni dva kooperátorové. Sbírkami po celých Čechách konanými, loterií, i obětmi mnohých dárců, sehnána dosti brzo stavební jistina. Obec Karlínská zakoupila nákladem 25.000 zl. staveniště i rozsáhlé okolní pozemky, aby chrám na volném prostranství stál.

Staveniště vysvětil kardinál arcibiskup Schwarzenberg na den ss. Cyrilla a Methoděje, 9. března 1854, an slouživ mši svatou v prozatímné kapli, a učiniv tu ku shromážděným českou řeč, odebral se na stavební místo, kde po modlitbě rýčem třikráte do země vryl, kterýžto obřad i jiní hodnostáři opakovali.

Způsobem přeslavným vykonal též arcipastýř *obřad položení základního kamene* dne 10. června téhož roku 1854, a slavnosti té dodala zvláštního lesku přítomnost císaře a krále Františka Josefa I. i vznešené choti jeho Elišky.

Plány ku novému chrámu zhotovil professor stavitelství ve Vídni Karel Rösner, mnohé podrobnosti v plánech těch změnil však Pražský architekt Ignác Ullmann, pod jehož řízením stavbu prováděli stavitel Jan Bělský a kamenický mistr Karel Svoboda. Již za šest let, dne 18. července 1860 položil kardinál arcibiskup Schwarzenberg závěrník do klenby chrámové.

Přiblížil se rok 1863, ve kterém národ náš slavil tisíciletou památku požehnaného příchodu svatých bratří ze Soluně Cyrilla a Methoděje na Morovu, a tu nadešel i kýžený *svátek posvěcení nového chrámu Karlínského*. Bylo to v neděli dne 18. října 1863. Karlín oblékl se v slavnostní roucho, a velicí zástupové katolíků z Prahy i z venkova připutovali do něho. Velebný chrám posvětil veliký jeho dobrodinec kardinál arcibiskup Schwarzenberg u přítomnosti biskupa Budějovického Jana V. Jirsíka a světícího biskupa Petra Krejčího, kteřížto oba posvětili oba oltáře v postranních lodích. Nové svatyni dostalo se od různých dobrodinců všeho příslušenství, a tak dovršeno jest bohumilé dílo toto, jež po věky zůstane stkvělým památníkem Jednoty katolické, kteráž vlastní podnět ku stavbě jeho dala.

Nyní čítá *Karlín* přes 15.000 obyvatelů. Po smrti děkana Dom. Špachty († 1859) působil tu osobní farář Karel Mašek († 1879), a nyní vede duchovní správu Karlínskou farář Bedřich Hingst s dvěma kooperátory. *Služby Boží* konají se v chrámu Páně jazykem českým.

Velebný chrám Karlínský slyne netoliko uměleckými tvary svými, nýbrž i *posvátnými zpěvy* obecnými i liturgickými, kteréž v něm se pěstují. Nynější starší kooperátor zdejší, *Ferdinand Lehner*, zřídil tu hned r. 1865 sbor literátů, a zavedl staročeské zpěvy rorátní i jiné, potom sestavil si sbor zpěváků, a jal se s nimi první v Čechách pěstovati v chrámu posvátnou hudbu chorální i mnohohlasnou po způsobu rozkvétajících Ceciliánských jednot v Německu. Nabyv v oboru tom zkušeností na cestách po Německu, Nizozemí, Belgii i Itálii, začal tento směr šířiti a utvrzovati v Čechách, a získal v brzku mnoho přívrženců a následovníků. Potom založil r. 1874 časopis pro katol. hudbu posvátnou „*Cecilii*“, který od r. 1879 pod jménem „*Cyrill*“ za jeho redakce vychází. Jeho snahou založena byla r. 1880 *Obecná Jednota Cyrillská*, která nyní již více než 100 odvětvených Jednot po všech diecésích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku čítá. Kromě posvátné hudby pěstuje Ferd. Lehner i církevní umění výtvarná, a to hlavně svým listem „*Methodem*“, jež r. 1875 založil.

Chráms ss. Cyrilla a Methoděje náleží svou rozsáhlostí a lepotvárností mezi nej přednější svatyně země České. Mocně a velebně vypíná se na krásném, v sad proměněném náměstí Karlínském před zelenou strání vysokého Žižkova. Jest to mohutná trojlodní basilika románská, stavěná z tesaného kamene zcela dle starých vzorů románských kostelů. Stavitel užil významně pro různé ozdoby v průčelí, na apsidách, věžích a sloupech zvlášť vzorů ze zachovalých českých a moravských románských chrámů. Délka celého tohoto kostela obnáší 238, šířka 98 stop, výška hlavní lodi 87, délka 225 a šířka 42 1/2 stopy, jest tudíž tento chrám *největší* ze všech svatyní v Praze a předměstích. Překrásné jsou tři polokruhové *apsidy* na jihu, i obě vysoké *věže*, kteréž dosahují výše 248 stop.

Klidné a vážné *průčelí* na severní straně vyniká bohatou ornamentikou, zvlášť krásným růžicovým *oknem kůrním*, pod nímž jest řada lepotvárných výklenečkův, do kterých někdy sochy 12 apoštolů se postaví, a třemi sličnými *portály*, jichž ostění s různými románskými ozdůbkami nemenší obdiv budí, nežli bohaté a drahocenné vrátně a řezbářské práce nad nimi. Vše, co tu oko spatřuje, jest umělecké a drahocenné. Všimněme si zprvu výklenků nad vchody, v nichž zasazena jsou tak zv. *tympana*, t. j. kamenná

náplně s polovypuklou prací řezbářskou. Nad *hlavními vraty* spatřujeme uprostřed Krista Pána, a jemu po obou stranách klečící ss. apoštoly slovanské. Jest to mistrovská práce českého sochaře Václava Levého. Nad *vraty východními* jest od téhož mistra řezba, představující prarodiče naše, Adama a Evu, a nad *dveřmi západními* jest obraz Zvěstování Panny Marie, zhotovený dle nákresu téhož umělce. Roku 1879 dostalo se všem třem *portálům* nové drahocenné ozdoby, kterou svým nákladem pořídil Karlínský starosta Josef Götzl. Nákresy k ozdobení vrat učinil český malíř Josef Manes, modelly k ornamentálním obrubám i medalionům zhotovil sochař Ludvík Šimek (až na dva medaliony, jež sochař Karel Dvořák způsobil), a dle těchto modellů ulito všecko z bronzu a železa v slévárně strojnické továrny Daňkovy a Götzlovy v Karlíně. Tou měrou má tento chrám portály, jímž v celých Čechách není rovno. Prostřední vrata jsou dvoukřídelná. Na dveřích, měděnými deskami pokrytých, vine se kotoučovitě se proplétající románský ornament páskový a listový ze železa litý, a slouží za vroubení i spojení figurálních reliefů. Nejvýše spatřujeme vypuklé celé postavy sv. Cyrilla na jedné, a sv. Methoděje na druhé polovici v mandorle (dvojí protínající se duze). Pod nimi vidíme po třech velkých medalionech na každé straně, v nichž polovypukle vyobrazeny výjevy ze života sv. patronů českých v tom pořádku, že vždy dva a dva sobě odpovídají. Nejprv sv. Cyrill, Slovanům křesťanskou víru hlásající, proti němu sv. Methoděj Bořivoji křest udělující; sv. Václav stavbě chrámu žehnající (stavitel na výjevu tom jest podobiznou architekta Ullmanna, jenž stavbu tohoto chrámu řídil), a mučednická smrt jeho; naproti sv. Ludmila, mladičkého Václava vyučující, a mučednická smrt této světice; posléze sv. Vojtěch k nebi o déšť volající, naproti týž světec z Říma se vracějící u brány Pražské přivítaný (v dolním reliefu mezi přítomnými jsou zobrazení dobrodinci chrámu Götzl a Daněk). Obě řady reliefů obklopeny jsou ve směru kolmém řadou medalionů střídavě kulatých a čtverhranných. Ve větších kulatých jsou poprsí 12 apoštolů, v menších čtverhranných jsou hlavičky cherubínů. Veškeré tyto reliefsy jsou z bronzu. Také oboje postranní dvěře dal starosta Jos. Götzl ozdobiti. Jsou pobity měděnými deskami a opatřeny ozdobami ze železné litiny, k níž pojí se hlavy andělů z bronzu.

Ke třem portálům těmito vedou z náměstí široké kamenné schody. Vstoupivše dovnitř, ocítáme se zprvu v prostranné *předsíni*, jakáž bývala za starodávna u chrámů, a to pro křtěnce (katechumeny), pokud na 1. a 2. stupni své přípravy ku křtu sv. se

nalézali (slyšící a klečící), a pro kajicníky (plačící, slyšící a klečící), kteří dle staré církevní kázně směli mši sv. přítomni býti uvnitř chrámu jen až ku Kredo po Evangelium, načež odcházeli do předsíně. V této předsíni stojí dvě velké *kropenky* z mramoru Tetínského. Darovali je Karel Svoboda a manželka jeho Anna.

Mocný dojem činí na nás *vnitřek* velkolepého chrámu. Deset mohutných ozdobných pilířů rozděluje jej ve tři lodi, z nichž prostřední jest vyšší, a osvětlena 14 polokruhovými, románskou kružbou opatřenými okny. Lodi postranní mají po 7 oknech s kružbou, a zakončeny jsou rovnoúhelně. *Podlaha* dlážděna jest žulou Davelskou, a byla pořízena sbírkou, od hraběte Jana Harracha učiněnou. Prošedše postrannou lodí, vystupujeme po schodech ku rozsáhlému *presbytéri*, před nímž jest *zábradlí* ze Sliveneckého mramoru, kteréž opatřeno bylo z výtěžku koncertu, jež uspořádal výbor pod předsednictvím hraběte Schönborna. *Dvířka* v tomto zábradlí jsou znamenitou zámečnickou prací Jana Nováka v Sichrově. *Dlažba* presbytáře ze Sohlenhofského mramoru byla pořízena též ze zmíněné sbírky hrab. Jana Harracha.

Veliká polokruhová apsida, v níž stojí hlavní oltář, stkví se již *ozdobami malířskými* v plné kráse a velebě. Malby tyto byly zhotoveny velikým nákladem „Jednoty vlasteneckých přátel umění“ v Praze v letech 1867—1873. K těmto malbám učinil plány ředitel malířské akademie v Praze Treukwald, a provedl je akad. malíř Gustav Vacek. Nejvýše trůní v mandorle Spasitel oděn jsa bílou řízou, a obklopen anděly. Dole spatřujeme uprostřed Matku Boží na trůně, při němž po obou stranách klečí vznešené postavy sv. Cyrilla a sv. Methoděje. Kolem po každé straně jest šest stojících apoštolů v nadživotní velikosti, a sice počna od levé strany: ss. Bartoloměj, Jakub Menší, Ondřej, Tomáš, Jan, Pavel, Petr, Filip, Tadeáš, Jakub, Šimon, Matěj. Někteří z apoštolů mají zraky obrácené vzhůru ku Spasiteli, a jiní jsou pohříženi v nábožné zanícení. Na *oblouku vítězném*, jímž apsida počíná, vidíme poprsí proroků, a sice od levé ku pravé straně: Micheáše, Davida, Ezechiele, Zachariáše, Joela, Jeremiáše, Mojžíše, Isaiáše, Šalamouna, Ozeáše, Barucha, Sofoniáše. Celé toto skupení tvoří ladný celek, a zvláště hlavy vynikají ostrou charakteristikou. Podobným způsobem má jednu, až dobrodinci se vyskytnou, celý chrám vymalován býti; zejména určeny jsou plochy pod hořeními okny v hlavní lodi pro obrazy ze života sv. apoštolů slovanských. Až posud postrádá chrám ozdob malířských na stěnách a klenbách, a zdá se tudíž prázdným býti. Jak úchvatně krásnou byla by tato basilika, kdyby celá byla vymalována!

Nad stolem *hlavního oltáře* vypíná se mohutný baldachýn (ciborium), vytesaný z bílé opuky, nad nímž jest koruna s křížem z karrarského mramoru, mnohými českými drahými kameny ozdobeným. Stůl oltářní jest z mramoru Sliveneckého a má 5 vložek ve způsobě křížů z bílého mramoru egyptského. Tento mramor dostal se divným způsobem z Egypta do tohoto chrámu. Místokrál egyptský daroval sv. Otci Piu IX. několik ploten mramoru, a kardinál arcibiskup Schwarzenberg vyprosiv si od něho jednu, daroval ji na hlavní oltář v chrámu Karlínském. Svatostánek tohoto oltáře, dílo velmi pěkné, zhotovil Jan Vondráček, řezbář na Sichrově. Hlavní oltář darovala Karlínská obec. *Věčná lamp*a zhotovena byla dle výkresu umělce Bedřicha Wachsmanna od pasíře Zimmera v Praze z mědi. Výlohy na lampu zapravily se z peněz bývalého spolku „Arkadie“. V postranní lodi na straně epištolní stojí *oltář sv. Václava* zřízený nákladem paní Marie Riegrové. Stůl jest z mramoru Tetínského a Sliveneckého; řezby na oltáři zhotovil sochař Veselý. Na svatostánku spatřujeme drahocenné obrázky českých patronů ss. Vojtěcha, Norberta, Ludmily a Prokopa, kteroužto mistrovskou práci provedl malíř Josef Manes. Stěnu nad oltářním stolem vymaloval na vápně r. 1868 Petr Maixner. Na hlavním prostředním obraze, rozděleném ve tři pole, spatřujeme uprostřed sv. Václava, an umíraje drží se kruhu dveří kostela ss. Kosmy a Damiana ve Staré Boleslavi; v pravém poli prchají tři jeho vražové Hněvsa, Časta a Tyr, bojácně se ohlízejíce, kdežto v poli levém bratrovrah Boleslav Ukrutný na to posupně hledí. Dále spatřujeme v prvním poli vlevo, jak sv. Ludmila světce Václava vyučuje, v druhém poli, jak Kouřimský kníže sv. Václavu se koří, spatřiv u něho anděly; v třetím jest sv. Václav před císařem Jindřichem Ptáčníkem, a ve čtvrtém koná dobročinné skutky. Nahoře zobrazen sv. Václav ve slávě nebeské. Celý obraz tento jest výtečný. Lampu před oltářem darovalo Dědictví sv. Jana Nep. Byla ulita dle nákresu Bedř. Wachsmanna, jest dobře pozlacena a českými drahými kameny vyložena.

V levé postranní lodi stojí *oltář Panny Marie*, zřízený nákladem sv.-Vítského probošta Adolfa Würfla. Podobá se oltáři předešlému. Na svatostánku jsou obrázky ss. patronů českých Josefa, Volfganga, Víta a Jana Nep., kteréž výtečně provedl prof. Antonín Lhota. Malby na stěně dokončil r. 1872 Petr Maixner. Uprostřed spatřujeme tu Zvěstování Panny Marie, v pravém poli seslání Ducha sv., a v levém Nanebevstoupení Páně; dole spatřují se Narození, Obětování a Zjevení Páně a dvanáctiletý Spasitel v chrámě. Zcela nahoře zobrazeno jest korunování Matky Boží.

V hlavní lodi stojí u sloupu dřevěná *kazatelna*, mistrovské to dílo řezbáře Václava Žabky z Nechanic. Kolem prsení stojí 5 sošek: sv. Jana Nep., sv. Františka Paul., Panny Marie, sv. Anny a sv. Alfreda, patronů to členů rodiny hrabat Harrachů, kteříž tuto kazatelnu nákladem svým zhotoviti dali, pročež i dole znak jejich se spatřuje. Stříška kazatelny má tvar starobylé koruny. Nákladem hrab. Jana Harracha byly zhotoveny od Václ. Žabky též čtyři dubové *zpovědnice* s bohatou románskou architekturou. Naproti kazatelně stojí mezi sloupy pěkný *kříž*, darovaný r. 1863 od lékárníka Dittricha z Malé strany, řezaný od Filipa Jakuba z Měděnce. Dvanáct pěkných dubových *lavic* darovala obec Karlínská. Na kruchtě stojí veliké *varhany* od varhanáře Jos. Predigera, kteréž daroval rytíř Steffek.

Na epištolní straně vedlé presbytáře nalézá se prostranná *křestní kaple* s polokruhovým zakončením, s velkou krásnou *křtitelnicí*, kterouž daroval kameník chrámu Karel Svoboda. Křtitelnice ta jest tesána ve způsobě kalicha, kromě okolních sloupků, z jediného kusu opuky, v slohu přísně románském, a spočívá na podstavci mramorovém. Na evangelijní straně presbytáře jest *sakristie*. Chrámová *roucha*, jichž jest tu hojná zásoba, jsou vesměs v románském slohu z drahých a vybraných látek dle nákresu Bedřicha Wachsmanna zhotovena a nádherně ozdobena, což stalo se zásluhou a přičiněním sboru dám pod předsednictvím hraběnky Johanny Schönbornové rozené z Lobkovic, a paní Marie Riegrové.

Ve *věžích* visí čtyři, r. 1863 od Karla Bellmanna v Praze ulité krásné *zvony*; největší 39³/₄ centnýřů ztíží, s vyobrazením ss. Cyrilla a Methoděje, daroval Karlínský továrník Frant. Müller; na druhé dva, 20 a 10 centnýřů ztíží, daroval císař a král František Josef I. kov ze starých děl; nejmenší 4 centnýře těžký daroval sám zvonař Karel Bellmann mladší.

Hodiny věžní zhotoveny byly nákladem továrníka Čeňka Daňka od hodináře Jana Holuba.

Tak stojí tu vznešená tato basilika, zřízená živou vírou a obětavou láskou štědrých dobrodinců, a ozdobená mistrovskými výtvary nejlepších umělců českých, ku cti a slávě ss. bratří Soluňských Cyrilla a Methoděje.*)

*) Světozor 1873, str. 389. Lehnerův Method 1879, čís. 2, str. 22.

2. Kaple sv. Karla Borrom.

v domě Milosrdných sester téhož světce č. p. 164 ve Vítkově ulici.

Milosrdné sestry sv. Karla Borrom., pracující ve všech oborech křesťanské lásky, jaly se záhy v Praze pečovati zvláště o ubohé nalezence. K tomu účelu najaly si na *Hradčanech* t. zv. malý Černínský dům, kde zřídily *sirotčinec* pro opuštěné dívky, a když dům ten více nestačil, propůjčil jim císař Ferdinand Dobrotivý svůj zámek v *Buštěhradech*, kde řeholnice ty se svými malými svěřenci žily až do r. 1862. Aby tento ústav křesťanské lásky lépe prospíval, vystavěly si sestry v *Řepích* u Bílé hory r. 1862 nový velký dům pro 300 dítek, a zamýšlely někdy v budoucnosti ústav ten ještě více rozšířiti. Avšak r. 1865 ustanoven posavadní dům jejich v Řepích za trestnici pro ženské, jejíž správa svěřena sestrám, kteréž tam posud působí, a vychovávací ústav řeholnic těchto přeložen do Karlína.

Již r. 1863 koupila kongregace Milosrdných sester v *Karlíně* dům č. p. 164 v třídě Palackého, a zřídila v něm opatrovnu i školu pro vyučování dívek ženským pracím. Jedna síň této budovy byla upravena v domácí *kapli sv. Karla Bor.*, kterou posvětil p. kardinál arcibiskup Schwarzenberg dne 18. října 1863, v týž den, kdy vysvěcen byl nový farní chrám ss. Cyrilla a Methoděje.

Sirotčinec byl do tohoto domu přestěhován z Řep v svatvečer sv. Václava r. 1865, a sestry vystavěly pro něj nové velké křídlo na jižní straně i v ulici Vítkově. Potom vystavěly v téže ulici prostrannou *kapli sv. Karla Borrom.* Stavbu provedl Pražský stavitel Petr Holeček, a p. kardinál arcibiskup Schwarzenberg posvětil novou tuto kapli o svátku sv. Karla Bor. r. 1866.

Nyní působí v tomto domě sedm řeholnic, kteréž tu spravují *vychovávací ústav* dítek, jež veškerého zaopatření zde požívají. Také jest tu pro dívky ty dvoutrídná škola česká, na kteréž zvláštní domácí učitel působí.

V kapli bývají denně slouženy dvě mše sv., v nedělích i o svátcích bývá tu odpoledne požehnání, o svátku sv. Karla Bor. koná se zde ráno zpívaná mše sv. a odpoledne české kázání, krom toho bývá tu i čtyřicetihodinná pobožnost, a v květnu každodenně večer požehnání (májová pobožnost). *Kaple* jest po celý rok každému přístupna. Stojí jednou stranou v ulici Vítkově a má věžičku se zvonem. Jest stavěna prostým důstojným slohem a chápe slušný počet lidí v sebe.

V presbytérii stojí pěkný gotický *oltář sv. Karla Bor.* Obraz maloval r. 1866 Josef Kessler ve Vídni. Spatřujeme na něm dojemný výjev: Světec Karel koná za morové rány v Miláně kající průvod. Ubírá se pokorně, máje v rukou kříž, pod nebesy, po ulici, kde vdovy s dítkami v náručí klečí. V lodi stojí na epišt. straně gotický *oltář neposkvrněné Panny Marie.* Obraz maloval r. 1866 řeholní bratr benediktinského kláštera v Lambachu Krepp. Naproti, na evang. straně, stojí gotická *kazatelna* s obrázky sv. evangelistů na zlaté půdě na řečništi od téhož malíře (samouka). Kruchta spočívá na dvou kamenných sloupech a má varhany od Eisenhuta, které sem byly darovány z někdejší prozatímné dřevěné farní kaple Karlínské, rovněž jako socha sv. Jana Nep., stojící tu pod kruchtou.



3. Kaple sv. Kříže

v c. k. vojenské invalidovně.

Za Karlínem rozkládá se rozsáhlé vojenské cvičiště s velikým domem vysloužilých vojáků, kterýž vystavěn byl rozkazem císaře Karla VI. od stavitele Kiliána Dienzenhofera. Základ k tomuto ústavu byl položen roku 1729, a dle úmyslu císařova měla tato budova rozsáhlostí rovnati se slavné invalidovně Pařížské. Avšak jen asi čtvrtý díl zamýšleného celku byl proveden, ač i ten velice prostranný jest. *Duchovní správu* v invalidovně koná c. k. vojenský kurát, nyní P. Josef Všetečka, jenž k návrhu velmistra řádu křížovníků bývá dosazen z kněží téhož řádu od ministra války, a právomocnosti polního biskupa podléhá. V prvních dobách působili tu dva kněží, administrátor a kaplan, ježto v ústavu tomto bývalo až 1300 vojenských vysloužilců. Nyní hostí invalidovna pouze kolem 500 osob, nad nimiž má zdejší kurát právomocnost farní. Týž vede i péči o *c. k. vojenský hřbitov*, rozkládající se opodál pod strání vrchu Žižkova. *Matriky* invalidovny začínají roku 1751.

V přízemí tohoto domu nalézá se prostranná *kaple sv. Kříže*, kde každodenně slouží se mše sv. a o dnech zasvěcených bývá střídavě české i německé kázání a odpoledne české požehnání, ku kterýmžto pobožnostem každému jest vstup volný. V svatyni této stojí 4 oltáře: *Hlavní oltář* s plastickou Kalvarií, *oltář svatého Václava* s olejovým obrazem, *oltář Panny Marie* se soškou, a *oltář sv. Jana Nep.* s obrazem na plátně. Na jednom pilíři

jsou upevněny tři staré žerdě z vojenských praporů, po straně stojí kazatelna a křtitelnice, na kruchtě malé varhany, a po stěnách visí obrazy křížové cesty. V sakristii jest pozoruhodná pěkná *podobizna Doroty z Doupova*, převořiše klášterů Světeckého a Zderazského († 1564), kteráž jest tu vyobrazena držíc v ruce blánu s nápisem: „Privileje kláštera Zderazského, stvrzené Dorotě z Doupova od Ferdinanda I. roku 1531“. Obraz ten pochází z bývalého kláštera Zderazského.



III.

Farní osada Volšansko-Žižkovská.

1. Farní kostel sv. Rocha na hřbitově ve Volšanech.

Koncem r. 1679 rozšířil se z Rakous a z Moravy po Čechách hrozný mor, jenž na venkově přes 100.000 lidí, a v samé Praze během devíti měsíců více než 32.000 osob do hrobu schvátíl. Tu prchali zámožnější obyvatelé z Prahy, a domy jejich zůstaly prázdný, jiné pak domy vymřely docela, byly úředně zavřeny, a bílým křížem označeny. Jelikož nebylo radno, pochovávat osoby morem zemřelé uvnitř městských hradeb na farních hřbitovech, koupil Staroměstský magistrát dne 15. ledna 1680 od Jakuba Štiky z Paseky zahradu u Volšanského dvora za 809 zl. rýnských, a upravil ji v *pohřebiště*, kteréž farář sv.-Martinský Jan Václ. Olomucký dne 29. ledna 1680 posvětil. Na tomto novém hřbitově bylo tehdy v době morové rány mnoho tisíc obyvatelů Staroměstských pochováno.

Když mor neustával, učinil Staroměstský magistrát dne 16. srpna 1680 veřejně slavný slib, že vystaví na Volšanském hřbitově *kapli ku počtě sv. patronů protimoru*, sv. Rocha, sv. Šebastiana a sv. Rosalie, a když došlo k tomu dne 7. září povolení od arcibiskupa hr. Valdštýna, kterýž za příčinou morové rány bydlel v zámku Duchcovském, byl hned základ k této svatyni položen, kteráž potom dne 27. července 1682 dokončena jest. Zároveň dal Staroměstský měšťan a potomní primátor Jiří Jan Reissman z Riesenberga, majetník Bezovky, r. 1680 postavití na cestě ku hřbitovu

před Volšanským dvorem *Boží muka*, sloup k uctění sv. patronů proti moru, kterýž podnes stojí.*)

Také v pozdějších časech, kdykoli morová rána zuřila, zvláště v letech 1713 a 1714, byly na tomto hřbitově mrtvoly ze Starého města pochovávány. Při kapli sv. Rocha zakládány mešní nadace. Roku 1787 určen Volšanský hřbitov za obecné pohřebiště katolických křesťanů ze všech osad Starého i Nového města, od kteréžto doby několikrát rozšiřován byl. Téhož r. 1787 povstala „Jednota účinné lásky k bližnímu Staroměstského i Novoměstského sv. pole“, kteráž kromě zádušních služeb Božích za své členy jala se každoročně konati na hřbitově dojemnou slavnost budoucího vzkříšení či slavnost májovou, jež posud z jara se tu odbývá za účastenství prevelikých zástupů obyvatelstva Pražského.

Roku 1787 přifařena spolu *kaple sv. Rocha* do nově zřízené osady sv. Kříže, a když r. 1842 kostel sv. Kříže (na někdejším hřbitově Novoměstském) zrušen byl, stala se kaple ta sama *farním kostelem osady Volšanské*, od kteréž doby tytéž i „kostelem Povýšení sv. Kříže“ nazývána. Do osady Volšanské náležely Karlín (až do r. 1851), větší část Vinohradů za branami Novou a Koňskou, i vsi Volšany a Strašnice Malé i Velké. Roku 1875 rozdělena obec Vinohradská, kteráž od roku 1868 rychle rozkvétala, ve dva díly, z nichž území mezi horou Žižkovem, Prahou a Kanálskou zahradou zřízeno v samostatnou obec Žižkov, která stále rostouc pořáde byla přifařena do Volšan, až posléze roku 1883 i tato obec byla co do správy duchovní rozdělena tak, že větší díl její asi s 15.000 duší přidělen správě nově ustanoveného expositu Žižkovského, kdežto menší část obce Žižkova zůstala přifařena ku kostelu sv. Rocha, k němuž mimo to posud náležejí ještě Volšany, díl města Vinohradů, a oboje Strašnice, celkem asi s 11.500 katolických duší.

Patronem kostela i fary ve Volšanech jest sbor obecních starších města Prahy. *Duchovní správu* koná tu farář, nyní Frant. Kareš, s dvěma kaplany. *Služby Boží* pro lid dějí se po česku.

Farní kostel sv. Rocha stojí na tak zvaném prvním hřbitově Volšanském, který založen byl roku 1680, a nyní v sad jest proměněn, jelikož na něm již dávno se nepochovává. Kostel jest vkusné stavení půdorysu vejčitého, se světlíkem nad klenbou. Nad dveřmi svatyně vyryta jsou začátečná písmena slov tohoto znění: „Rada i obec Starého města Pražského, 1680“. Vnitřek byl r. 1879 nákladem dobrodinců i záduší vkusně obnoven a činí

*) K. J. Erbena: Die Primatoren der k. Altstadt Prag, 131—132.

milý dojem. Kolkojem jsou arkády, nad nimiž táhne se galerie. Na klenbě spatřují se obrazy čtyř sv. evangelistů, jež roku 1879 maloval Nácovský. Oltáře stojí tu tři.

Hlavní oltář sv. patronů proti moru byl roku 1879 znova dle nákresu architekta Ant. Bauma v pěkném slohu zřízen. Velký obraz jeho, jenž ze starší doby pochází, má nahoře nebes královnu Pannu Marii s anděly, a dole orodující sv. patrony proti moru Rocha, Šebastiána a Rosalii, v pozadí pak jsou vyliceny hrůzy morové rány. Na štítu oltáře stojí kříž a dva andělé, práce to řezbáře Ed. Veselého. Na epišt. straně stojí *oltář Panny Marie* se vkusným novým obrazem, jež maloval akad. malíř Jan Heřman, daroval Volšanský kaplan Frant. Bečka. Uměle řezaný kříž na tomto oltáři jest dílo Ed. Veselého, dar Volšanského kaplana Jana Lásky. Na straně evang. stojí *oltář sv. Josefa* s obrazem starším. Na téže straně stojí na zdi pěkná *socha sv. Jana Kř.*, zhotovená ve Švýcařích, darovaná kostelu r. 1880 od dobrodinců. Obrazy křížové cesty maloval r. 1854 dle Führicha G. W. Weiss. Nové varhany zhotovil r. 1879 Pražský varhanář Eisenhut.

Zvláštní pozornosti zasluhuje zdejší cínová *křtitelnice*, stojící pod sochou sv. Jana Kř., jestiž to pěkná konvářská práce z r. 1595. Na jímce spatřujeme dole medalionky s poprsím císaře Maxmiliána II. a manželky jeho za ním, a nahoře celou řadu vypuklých obrázků ze Starého Zákona. V průčelí na jímce jest kalich s hostií, a po obou stranách jeho čtou se slova: „Matouš Voříšek, zvonař v městě Roudnici, udělal toto dílo“. Vzadu jest nápis: „Léta Páně 1595 slita jest tato křtitelnice za času kněze Mikuláše Dreytengrazera ze Hba(?) a Víta Navary nákladem Doroty Wenclový“. Na víku jest dvojitý kříž s Ukřižovaným, a pod ním spatřují se 4 medalionky s obrázkem Boha Otce Stvořitele. Kolopis na víku zní: „Léta Páně 1595 Anna Štěrbová, Maruše Jenšovská, Dorota Cvrčálková, Salomena Halapartková na památku budoucí přidaly jsou na tuto křtitelnici“. Odkud křtitelnice ta do tohoto kostela se dostala, není nám známo.

Volšanské sv. pole jest nyní, když i Malostranský hřbitov v Košířích zrušen byl, obecným pohřebištěm katolických křesťanů ze všech čtvrtí král. hl. města Prahy, i z Karlína, ze Žižkova, z Vinohradů, z Volšan, a z obou Strašnic. V Čechách, na Moravě, ve Slezsku a zemích sousedních není hřbitova, rozsáhlostí jemu se rovnajícího. Této rozsáhlosti nabyl hřbitov ten teprve po r. 1787 postupně, a nyní sáhá odě vsi Volšan po mírném svahu až ku Černokostelecké silnici. Celé toto sv. pole jest rozděleno ve 5 hřbi-

tovů, zdmi od sebe oddělených, a nyní přibude ještě hřbitov šestý. Velikánská tato osada mrtvých upravena jest v sady, a naplněna mnohými nádhernými hrobkami a náhrobníky. Na I. hřbitově kolem farního chrámu se již více nepochovává. Žádný hřbitov v Čechách nechová kosti tolika mužů o Církev, vlast i národ náš zasloužilých, jako hřbitovy Volšanské. Kolik tu náhrobků se jmény, kteráž jsou známa po celém národě našem!

Na hřbitově II. odpočívají: Básník a archaeolog český prof. Jan Erazim Vocol, † 1871 (odděl. 1, čís. 413); básník Jaroslav Kalina, † 1847 (od. 2, čís. 344); učenec, bibliotekář, spisovatel Dr. Jan Ignác Hanuš, † 1869 (od. 2, čís. 489); spisovatel Václav Matěj Kramerius † 1808, v jehož hrobě (od. 3, čís. 164) odpočívá i syn jeho spisovatel Václav Rodomil Kramerius, † 1861; Josef Jiří Stankovský, dramatický spisovatel † 1879 (od. 4. čís. 138); Václav Kl. Klicpera, básník český, † 1859 (od. 5, čís. 123 s krásným náhrobkem); Ivan Klicpera, syn předešlého, záhy zemřelý spisovatel, † 1881 (před náhrobkem otcovým); prof. Frant. Petřina, fysikální spisovatel český, † 1855 (od. 6, čís. 8); Jan Bělský, slavný stavitel, † 1865 (odděl. 6, čís. 73); spisovatel Vincenc Vávra Haštalský, † 1877 (od. 6, čís. 274); prof. Dr. Jos. Dastich, spisovatel, † 1870 (od. 6, čís. 490); Rudolf Skuherský, vlastenecký professor české techniky, † 1863 (od. 7, čís. 10); Dr. Dominik Špachta, děkan v Karlíně, bohoslovecký spisovatel † 1859 (od. 7, čís. 88); Dr. Jos. Podlipský, spisovatel lékařský, † 1867 (od. 9. čís. 41); Karel Havlíček, spisovatel, novinář český, † 1856 (s krásným náhrobkem od. 10, čís. 68); Anna Náprstková, proslulá dobrodějka, † 1873 (od. 7, čís. 28); František Dittrich, purkmistr Pražský (od. 5, čís. 218); Jos. Balda, spisovatel, † 1861 (od. 4, čís. 205); Alex. Dreyschock, slavný hudebník † 1869 (od. 4, č. 19).

Na III. hřbitově: Kněz Frant. Jos. Řezáč, spisovatel † 1879 (od. 2, čís. 131); Dr. Josef Frič, vlastenecký právník, † 1876 (od. 4, čís. 235); František Ladislav Čelakovský, slavný básník a učenec český, † 1852 (s krásným pomníkem od. 4, čís. 278); kněz Jan Vlček (Vlčkovský), pilný spisovatel český, † 1879 (od. 5, čís. 55); Karel Sabina, spisovatel † 1877 (od. 6, čís. 187); Dr. Jan Ceyp z Peclínovce, lékařský spisovatel, † 1879 (od. 6, čís. 254); Antonín Moloch, dějepisec, † 1880 (odděl. 7, čís. 16); prof. Š. K. Macháček spisovatel, † 1846 (od. 7, čís. 97); Josef Wenzig, spisovatel, † 1876 (od. 8, čís. 9), Emanuel Arnold, spisovatel, † 1869, a bratr jeho kněz Jan Arnold, zakladatel Městanské besedy v Praze, † 1872 (od. 8, čís. 9); prof. František Svoboda, spisovatel, † 1864 (od. 8, za čís. 21); Josef Jungmann, jeden z nejslavnějších Čechů

našeho věku, † 1847 (od. 8, čís. 28); Josef Max, výtečný sochař, † 1855 (od. 10, čís. 177).

Na IV. hřbitově: Antonín Dobr. Výšek, spisovatel, † 1878 (od. 6, čís. 35); Aleš Balcárek, mladý básník, Moravan, † 1862 (od. 6, čís. 258); Jaroslav Čermák, malíř slávy evropejské, † 1878 (od. 7, čís. 1); Dr. Josef Pečírka, spisovatel, † 1870 (od. 9, čís. 137); Josef Franta Šumavský, spisovatel, slovníkář, † 1857 (od. 12, čís. 292); Vilém Blodek, hudební skladatel, † 1874 (od. 13, čís. 33); Dr. Josef Čejka, spisovatel, † 1862 (od. 13, čís. 156); Jan Jungmann, spisovatel, † 1872 (od. 13, čís. 204); Šebastian Hněvkovský, básník † 1847 (s mohylou od. 14, čís. 121); Josef Niklas, proslulý stavitel (od. 14, čís. 1).

Na V. hřbitově: Při zdi (od. 23, čís. 65—67) jest velká krásná hrobka světského duchovenstva Pražského, kterou nákladem skoro 5000 zl. zřídil r. 1880 kapitolní děkan sv.-Vítský a biskup Joppenský Dr. Karel Prucha, jenž i na vydržování její učinil nadání 600 zl. V římsce jest nahoře latinský nápis: „Milosrdný Pane Ježíši, uděl jim odpočinutí“, na hlavní desce pak pod monogramem jména Spasitelova nápis věnovací. Správcem hrobky jest hl. farář Týnský. Štědrý původce tohoto pohřebního místa biskup Prucha, jenž dne 23. října 1883 zemřel, byl tu dne 26. října potom sám pochován. Dále odpočívají na hřbitově: Proslulý houslista český Ferdinand Laub, † 1875 (odděl. 1, čís. 37); Josef Manes † 1871, a bratr jeho Quido Manes, † 1880, oba slavní malíři (odděl. 7, čís. 23); Karel Maixner, malíř, † 1881 (od. 7, čís. 284); kněz Václav Koťátko, ředitel ústavu hluchoněmých, spisovatel, † 1876 (od. 8, čís. 69); kněz Václ. Frost, slavný reformátor vychovávání hluchoněmých, ředitel jich ústavu v Praze, spisovatel, † 1873 (od. 21, čís. 153); Frant. Pštros, vlastenecký purkmistr Pražský, † 1863 (od. 24, čís. 45); Jindř. Fügner, starosta Sokola Pražského, † 1869 (žulový jehlanec, od. 8, čís. 164).*)

2. Kaple Panny Marie v Žižkově.

Rozsáhlý a lidnatý Žižkov, který r. 1875 jakožto samostatná obec se ustavil, rozmáhal se tou měrou, že kdežto r. 1869 pouze 4366 obyvatelů čítal, r. 1881 již 21.113 jich ve zdech svých hostil, kterýžto počet den ku dni pořádě vzrůstá. Přesmutné byly však poměry náboženské v této veliké a neustálené obci. Dvacet tisíc lidí katolického vyznání, a mezi nimi více než tři tisíce školních

*) Naše hroby. Sestavil Jan Ježek. V Praze 1881.

dítek, neměli domácí svatyně, kde by službám Božím obcovali a sv. svátosti přijímali! Byli odkázáni ku vzdálenému a málo prostrannému farnímu kostelu ve Volšanech. Když tento kostel r. 1879 se opravoval, nebylo tu vůbec místa pro služby Boží školní. Tu dovolil J. Em. kardinál arcibiskup Schwarzenberg, aby katecheta Jos. Houžvička sloužil v nedělích a o svátcích *mši sv.* pro školní mládež *na náměstí* před školní budovou, což dalo se od 4. neděle po Velkonocích až do konce školního roku 1879 u přenosného oltáře, jež obec za 63 zl. pořídila. Něco podobného lze za naší doby vídati jen v krajinách zámořských mezi Indiány, k nimž ob čas katolický misionář dochází! Avšak právě tyto mše, sloužené pod širým nebem, jichž účastňoval se kromě dítek školních i veliký zástup obyvatelstva, vzbudily v srdcích katolíků Žižkovských mocnou touhu po stavbě chrámu Páně. Později konány služby Boží ve *školní tělocvičně*, která vždy k tomu se upravovala.

Snahou purkmistra J. M. Wertmüllera i katechety Jos. Houžvičky ustavil se hned r. 1879 pod protektorátem p. kardinála arcibiskupa „*spolek pro vystavění katolického chrámu Páně v Žižkově*“, jenž neunaveně jal se sbírat k tomuto posvátnému účelu milodary. Obec sama darovala pro budoucí kostel staveniště na náměstí pod Bezovkou, i 5000 zl. na stavbu farního domu. Dosud sešlo se ku 15.000 zl. darů na budoucí chrám.

Jelikož nekynula však naděje, že při chudobě obyvatelstva a mnohých překážkách, také zlou vůlí kladených, v Žižkově brzo chrám Páně stavěti se bude, rozhodnuto, zřídit v této obci *prozatímnou svatyni i duchovní správu*. K tomu účelu koupen r. 1883 za 31.000 zl. velký, dříve hostinský dům „u Jana Lucemburského“ čís. p. 520 v ulici Štítného, a prostranná někdejší tančírna jeho upravena v kapli. Zároveň rozdělena posavadní farnost Volšanská tím způsobem, že větší díl obce Žižkovské asi s 15.000 obyvateli byl přidělen pod duchovní správu *Žižkovského expositu*, jímž ustanoven kněz Jos. Houžvička, posavadní katecheta, pod dozorem faráře Volšanského. Spolu učinila obec Žižkovská smlouvu s kongregací Milosrdných sester sv. Karla Bor., jíž odevzdala správu obecné opatrovny dítek, pro kterouž najala místnosti v témž domu, kde kaple a duchovní správa se nalézají. Tak stal se v smutných náboženských poměrech této obce rokem 1883 požehnaný obrat.

Kaple byla v neděli dne 30. září, o svátku sv. Jeronýma r. 1883 od sv.-Vítského kanovníka dra. Eduarda Tersche *posvěcena*, ku kteréžto radostné slavnosti zavítali zástupcové c. k. místodržitelství i hejtmanství Karlínského a obce Pražské i obecní zastupitelstvo Žižkovské s mnohými jinými hostmi.

Sotva kaple tato službám Božím zasvěcena byla, osvědčilo se, že v obyvatelstvu Žižkovském, ač dlouho svatyně se mu nedostávalo, nevyhasl duch víry a nábožnosti katolické, neboť svatyně ta bývá vždy o službách Božích nedělních i svátečních zbožným lidem přeplněna, a též ve všední dny přichází sem dosti lidu na mše sv. a požehnání.

Kaple Panny Marie jest dosti prostranná, májíc 36 metrů délky, 20 metrů šířky a 18 metrů výšky. Sáhá skrze dvě patra do výše celého domu a má dvoje rozsáhlé galerie nad sebou, tak že poskytuje místa více než 1000 osobám. Na střechu její dána r. 1883 věžička se zvonkem, ozdobená křížem. Veškeren hojný nábytek i posvátné nádoby a bohoslužebná roucha byly sem darovány. Roucha věnovaly kláštery Strahovský, Uršulinec, Milosrdných sester, Anglických panen, Srdce Páně, a spolek paramentní. Dále darovali: Monstranci p. Hellebrand, cíboř paní Parmová, kalich p. Václ. Zikmund, jiný kalich spolek paramentní, krásný luster sl. Hallová, skříň k nemocným p. Jan Nesládek, nádobky na sv. oleje p. Moravec, patěnu pro zaopatřování nemocných paní Wagnerová, korouhve p. Štěpán, lucerny p. Uher a p. Pally, svícny p. Zadák a sl. Kateř. Tichovská. Oltář i obrazy věnoval sem klášter Emauský. Touto štědrostí dobrodinců, a to hlavně samých obyvatelů Žižkovských, upravena jest tato kaple velmi vkusně, tak že příjemný dojem činí.

Oltář Panny Marie má svatostánek a pěknou sošku Matky Boží, darovanou od Milosrdných sester. Na stěnách visí velké obrazy sv. Josefa, sv. Václava a sv. Jana Nepom., které bývaly na oltářích v klášteře Emauském. V krátké době bude tato svatyně ozdobena i obrazy křížové cesty.

Služby Boží konají se tu tímto řádem: V nedělích a o svátcích bývá ranní mše sv. o 7 $\frac{1}{2}$ hod., školní mše sv. v 9 hodin; v 10. hod. koná se kázání, a po něm slouží se mše sv. zpívaná. Církevní zpěvy koná tu mládež školní s učiteli, a činí se již přípravy ku zřízení *Cyrillské jednoty*. Odpoledne bývá tu každodenně pořehování. V době adventní pění se zde písně rorátní.

Duchovní správce má svůj úřad i příbytek v téměř domě a nyní bydlí tu i tři *Milosrdné sestry*, kteréž vychovávají více než 300 dítek v zdejší obecné opatrovně. Dejž Bůh, aby v lidnatém Žižkově brzo vypínal se důstojný, prostranný chrám Páně (sv. Prokopa?), o jehož stavbu nepřestane ani nyní pečovati horlivý spolek zbožných katolíků zdejších.

IV.

Svatyně v král. Vinohradech.

1. Kaple sv. Václava

v řeholním domě Milosrdných sester sv. Karla Bor.

Když roku 1866 rozhodnuto, aby staré Pražské hradby od Slepé brány až ku Vltavě zbořeny byly, začalo se veliké prostranství za branami až ku Vršovickým a návrší nad Nuslemi rychle zalidňovati. Během nemnohých let vyrostlo tu krásné, vzdušné *město král. Vinohrady*, které měvše ještě r. 1869 pouze 1272 obyvatelů, čítaly jich roku 1881 již 15.129. Od té doby rozšiřuje se toto město neustále a chová nyní zajisté již 20.000 lidí ve zdech svých. Již záhy pomýšleno v kruzích Vinohradských katolíků na přípravy ku stavbě velenutného chrámu, jenž by se farním stal. Tak povstal tu sbor mužů *pro stavbu kostela*, v jehož čele stojí purkmistr Václav Vlček. Nemálo přispíval a posud přispívá svou činností k témuž posvátnému účelu spolek dám sv. Elišky se svou předsedkyní Eliškou Vlčkovou, kteréž pečující o chudou školní mládež městskou, neunaveně sbírají i milodary ve prospěch stavby budoucího chrámu Páně. Doposud sebráno téměř 20.000 zl. Jest naděje, že vypínati se bude jednou svatyně ta na nejkrásnějším místě tohoto města, totiž na budoucím náměstí před radnicí.

Doposud přiřazeny jsou lidnaté Vinohrady *ku farnímu kostelu sv. Mikuláše* v sousední vsi *Vršovících*, jenž přísluší pod vikariát Prosecký, kterážto nesrovnalost ovšem již dlouho trvati nebude.

Prozatím, než v král. Vinohradech důstojný farní chrám zřízen bude, vykonal *Milosrdné sestry sv. Karla Bor.* dílo skutečně milosrdné, postaravše se o to, aby v tomto lidnatém městě byla aspoň skromná svatyně s nejsv. Svátostí, v níž mše svatá se slouží. Koupilyť roku 1876 dům se zahradou č. p. 194 v ulici Klicperově, a upravily si tu řeholní ústav svůj, v němž nyní 4 sestry v opatrovně 120 dítek ošetřují. Domácí *kaple sv. Václava* jest tu přístupna každému, a bývá v ní každodenně obětována mše sv., v nedělích i o svátcích bývá tu též odpolední požehnání, a někdy koná se tu i exhorta. Kaple jest upravena

z jedné větší síně, a má gotický *oltářík* se svatostánkem, a s lepým obrázkem sv. Václava, jenž dle jiného vzoru vyličen tu jako ochránce vinařů, an kleče a modle se, má u sebe révu.



2. Školní kaple sv. Kříže.

Aby velečetná mládež českých škol nepostrádala pravidelných služeb Božích, upravilo zastupitelstvo obce Vinohradské r. 1877 jednu síň nové školní budovy v ulici Komenského vedlé radnice v svatyňku. Stojí tu *oltářík* s *Ukřižovaným* a dvěma anděly. O vnitřní zařízení této kaple i opatření její všemi potřebnostmi vedla péči choť purkmistrova Eliška Vlčková. V této svatyňce bývá mše sv. pro mládež po čas školního roku o všech dnech zasvěcených sloužena.



POSVÁTNÁ MÍSTA
KRÁL. HL. MĚSTA PRAHY.

Díl II.

POSVÁTNÁ MÍSTA ZRUŠENÁ A ZANIKLÁ.

Bolem svírá se srdce katolického poutníka a oko jeho vlně slzou, kdy zavítal do zemí někdy křesťanských, v nichž nyní vládne mohamedánský půlměsíc. Ty země jsou velikánským hřbitovem, a mohylami jeho jsou trosky někdejších chrámů Kristových, které zuřiví pohané rozkotali. Zádumčivě vítají ty ctihodné zbytky svatých Božích poutníka, jenž přichází, aby zaplakal na těchto místech, posvěcených drahými upomínkami na zavražděné národy křesťanské.

Bolestnější pocit má však katolík, kdy podobné smutné zříceniny nalézá v zemích a městech, kde po všechny věky panoval a panuje kříž Kristův, neboť trosky ty způsobili křesťané sami.

Ve spouště domů Pražských, leckde v ústraní a zákoutí, i na ulicích, nalézá pátravé oko budovy, které na první pohled hlásají, že byly někdy svatyněmi Božími. Toť jsou *chrámy zrušené a odsvěcené*. Kolik tu Sionů opuštěných, zneuctěných! A kdy ponořujeme se do minulosti, nalézáme tam četné zprávy o mnohých jiných svatyních Pražských, po nichž nezbylo nám ani stopy. Toť jsou *chrámy a kaple zaniklé docela*. Kolik tu Sionů zbořených a zničených naprosto! Zrušený, odsvěcený chrám jest jako královská vdova Sionská, které koruna s hlavy spadla. Pláče sedíc a naplněna jest hořkostí, nebo minula ji všechna krása její, slavnosti její jsou zapomenuty, oltáře zbořeny, brány v zemi pohřženy, závory setřeny.

A co říci o svatyních, kteréž zanikly dokonce! Rozmetáno jest kamení jejich, a sotva místo jest známo, kde někdy stávaly. Chrám zaniklý jest jako sen, který prchl, a jako duch, jehož šepot slyšíme, nevidouce ho.

Řada zrušených a zaniklých svatyní jest v Praze úžasně veliká, a snad žádné město křesťanské v Evropě se jí v tom nerovná. Chodíce po ulicích a náměstích Pražských, kráčíme po bývalých hřbitovech, paláce i jiné budovy Pražské stojí na základech někdejších svatyní, — v každé téměř ulici obletují nás zkazky o chrámech i kaplích zrušených neb zaniklých.

Každý katolický chrám jest apoštol víry; chrám odsvěcený podobá se apoštolu zavražděnému. Živá vroucí víra ty svatyně stavěla a zdobila, a kdy víra ta potuchla a ochábla, byly ty stánky Boží rušeny, odsvěcovány a bořeny.

Převeliký počet zrušených a zaniklých chrámů Pražských jest nejpatrnějším svědectvím o *živé víře a planoucí nábožnosti našich předků*. Vystavěli si tolik svatyní, že náš chladný a lhostejný věk toho ani pochopiti nedovede. Ba ty znesvěcené a zaniklé chrámy mluví k nám podnes slovy výmluvnými. Nejedna z nich byl jevištěm dějů světových, radostných i žalostných; v jiných působili neb pohřbeni byli mužové, jichž jména a skutky v dějinách vlasti naší slynou, a přemnohé z nich honosily se uměleckými výrobky slovutných mistrů. Jaká to bohatá dějepisná látka! Teprve vylíčením zrušených a zaniklých těchto svatyní stává se obraz o naší zlaté a svaté Praze úplným, a proto jest slušno a včasno, aby o budovách těch souborně a přehledně pojednáno bylo.

Jen málo bývalých chrámů a kaplí Pražských zaniklo, ať tak díme, smrtí přirozenou. Veliká většina z nich byla zahubena násilně, a to buď surovou mocí ve válkách husitských i v následujících dobách, kdy lid český cizozemským sektářstvím se otravoval, buď tím neblahým proticírkevním duchem, jenž koncem minulého století i u nás zavládl.

Pokolení naše rychle žije, rychle i zapomíná. Tou měrou vymírají i v lidu Pražském upomínky na bývalé Pražské svatyně, a na místě zjištěných zpráv dějepisných kolují o nich mylné pověsti, ba nejedna zaniklá svatyně Pražská nežije již více ani v mlhavé pověsti. Také v této příčině má tento popis prospěti, aby oživila se paměť těch budov posvátných.

V době novější byla nejedna zrušená svatyně v Praze opět svému prvotnému účelu vrácena. Doufejmež, že počet těchto vzkřísených stánek Božích v budoucnosti se ještě rozmnoží.



I.

Farní osada sv.-Vítská.

1. Nejstarší Pražský kostel Panny Marie na Hradě.

Když zora spásy nad vlastní naší vyšla, zbudoval první křesťanský kníže český *Bořivoj* první chrám v Čechách na *Levém Hradci* nad Vltavou ku cti sv. Klementa. Dle souhlasných zpráv starých dějepisců vystavěl *Bořivoj* hned druhý křesťanský chrám ku cti *Panny Marie na hradě Pražském*.

Tato svatyně stála dle kroniky *Dalimilovy* nedaleko velkých vrat hradních u cesty, tedy asi na nynějším prvním hradním nádvoří, před branou, vystavěnou r. 1614 od krále *Matyáše*.

V tomto kostele obdržel sv. *Václav*, maje 7 let věku, *postržižiny*. Byl to obřad řeckoslovanský, jímž hochovi za zvláštních modliteb stříhány vlasy, při čemž otec jeho ohlašoval, že syn bude po něm jednou děditi. Ku slavnosti té pozval kníže *Vratislav* řeckoslovanské biskupy, bezpochyby též arcibiskupa *Jana*, jenž po vyvrácení říše moravské byl z Moravy s ostatními třemi biskupy vypuzen, a biskup odzpívav s duchovenstvem v kostele *Panny Marie* mši sv., pozdvihl pacholíka *Václava*, postavil na stupně oltáře, a modlil se nad ním takto: „Pane Bože, Ježíši Kriste, požehnej dítěti, jako jsi požehnal všem spravedlivým svým, *Abrahámovi*, *Isákovi* a *Jakubovi*, a korunoval jsi pravověrné císaře, rovné apoštolům, *Konstantina* a *Helenu*.“

Kostel *Panny Marie* byl záhy zastíněn chrámy sv. *Jiří* a sv. *Víta*. Zmínka děje se o něm r. 1092 při nastolení knížete *Břetislava II.*, že když z Uher do Prahy přijížděl, očekával ho v slavném průvodu biskup *Kosmas* ve bráně hradské před kostelem *Panny Marie*, a uvítav jej, doprovázel ku knížecímu stolci. Posléze připomíná se r. 1255. Tehdáž pobořila vichřice dřevěnou zvonici se zvony „mezi zdmi kostela *Panny Marie*“; zdá se však, že tenkrát nebylo tu již více kostela toho. Na počátku 14. století nebyla již ani poloha této zaniklé svatyně všem známa.*)

*) *Prameny dějin* č. I. 127. III. 49. *Dalimil* XXIII. str. 41. Výbor z liter. č. I. 312. *Tomkův Děj. Pr.* I. 7. 13. 51. 234. *J. K. Votky Památky Starobol.* 31. 318. *Časopis Komenský* 1883, č. 25—27. *Hynka Krcha* kritické úvahy o starších děj. našich. V *Prerově* 1883, II. 24.

2. Kaple sv. Mauricia v bývalém sv.-Vítském proboštství.

Probošt kapitoly sv.-Vítské Pavel Štěpán Pouček, jenž byl i proboštem kláštera Zderazského, a v letech 1486—1496 administrátorem arcibiskupství Pražského († 1498), vystavěl si na západní straně vysoké věže chrámu metropolitního budovu, a mezi ní i věží samou založil *kapli sv. Mauricia*. Počátkem minulého století byla tato svatyně přestavěna, a sloužíc proboštům za domácí kapli, stála až do r. 1880, kdy probošt odstěhoval se do nové budovy své při chrámu sv. Jiří. Potom byla kaple ta zbořena, ježto stavbě nové části velechrámu vadila. Měla jediný oltář s obrazem sv. Mauricia a věžičku, v jejíž makovici nalezeny listina z r. 1702 a ostatky sv. Mauricia.

Na dvoře starého tohoto proboštství, přímo u věže sv.-Vítské, byla již r. 1877 vykopána *prastará románská zasutá kaple* s pěkně členitým půdorysem a slohovými sloupky, kteréž roku 1883 do městského Museum Pražského darovány byly. Není pochybnosti, že to byly *zbytky kaple sv. Mauricia*, která stávala někdy vedle starého, Svatým Vítovým II. r. 1060 znova založeného románského chrámu sv. Víta. Kdy kaple ta vystavěna byla, nelze určitě udati, zdá se však, že se to stalo někdy po r. 1212, kdy do Prahy ostatky sv. Mauricia přineseny byly, kteréž potom v ní chovány byly. Tato kaple připomíná se ještě v letech 1388—1414, tudíž nebyla zbořena při stavbě nového chrámu sv. Víta za Karla IV. a Václava IV., stojíc mimo jeho staveniště. Zdá se tudíž, že teprve probošt Pouček svatynku tu, snad již velmi sešlou, zbořil, když nové proboštství si zakládal, a že její jméno přenesl na památku na novou kapli ve svém domě.

O této kapli či „koste“ pod velkou věží sv.-Vítskou bájili kališnický kněz Bohuslav Bílejovský, a dle něho Pavel Stránský a mnozí jiní nekatoličtí spisovatelé, že prý stávala již za prvních biskupů Pražských. Tehdáž prý bývali jeden neb dva kanovníci bráni z kněžské obřadu řeckého či bulharského, a ti že konali služby Boží v této svatyni; zde prý i Matěj z Janova kázával, a tu udrželo se prý podávání velebné Svátosti pod obojí způsobou po všecky časy, zejména rozdávana tu nejsv. Svátost pod obojí prý ještě za arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě. Avšak tyto zprávy nejsou pravdivy, bylyť od kališníků rozšiřovány jen za tím účelem, aby strana jejich nabyla větší vážnosti, mohouc učení své domnělými doklady z dějepisu stvrzovati. *)

3. Kaple Panny Marie v královském paláci.

Karel IV. podnikl r. 1333 ještě za života otce svého Jana stavbu nového nádherného královského dvora na hradě sv. Václava

*) Tomkovy Základy místop. Praž. Hrad. 119. O historii kalicha v dobách předhus. Sepsal Dr. Jos. Kalousek. V Praze 1881. Ve výtečném spisu tomto jest lichost oněch zpráv Bílejovského (v Kronice č. církv.) i Stránského (v Respubl. bojem.) nezvratně dolíčena.

dle vzoru paláce králů francouzských v Paříži. V přízemí stkvostné této budovy byla veliká síň či veliký palác, kde větší shromáždění se odbývala, zvláště schůze sněmovní. Vedle této dvorany byla v domě králově *kaple Panny Marie*, v níž konaly se mezi jiným přísahy, uložené zemským soudem. Roku 1356 měla tato kaple jistou dědinu ve vsi Motolech pod Bílou horou.*)

4. Kaple sv. Bartoloměje na hradě Pražském.

Roku 1250 dostala sv.-Vítská kapitola od krále Václava I. v náhradu za některé od kostela odcizené statky *kapli sv. Bartoloměje* s nadáním jejím. Kaple ta jinak jest nám zcela neznáma.**)

5. Kaple sv. Klementa a vinice sv. Václava na Opyši.

Východní, úzký, podlouhle dolů se klonící konec zámecké hory, po kterém nyní vedou staré zámecké schody na Hradčany, nazýval se za starodávna jménem *Opyš* či *Opuš* (ocas hradu) a byla na něm menší brána do hradu. Ještě r. 1276 objevovali se tu v noci vlci.

V zakládací listině kapitoly Vyšehradské z r. 1088 mluví se o *kapli sv. Klementa na Opyši*, že měla zádušní statky ve Vojkovicích. Jiného Opyše, leč při hradě Pražském, neznáme, ač o kapli sv. Klementa jiných zpráv se nedostává, a tudíž v té věci jistoty není. Byla-li tu svatyně ta, pocházela zajisté z nejstarších dob křesťanských v Čechách, jsouc památkou na sv. apoštoly slovanské Cyrilla a Methoděje, kteří úctu ku sv. Klementu do vlasti našich přinesli a horlivě šířili***.)

Živé posud podání vypravuje, že na Opyši *měl sv. Václav vinici*, kterou sám vzdělával, a kde ve zvláštním domečku víno ku mši sv. lisoval. Podnes jest tu pěkná vinička. Ještě před několika lety stála v hoření části této vinice příčná zeď s obrazem sv. Václava, an z hroznů víno tlačí. Vinice ta náležela až do válek husitských kapitole sv.-Vítské, kteréž ji r. 1751 opět František Josef Kinský ze Vchynic z odkazu otce svého Štěpána daroval, a to z úcty ku sv. Janu Nepom., pročež nad vchodem napsáno bylo: „Co neblahý Jan Hus odcizil, to sv. Jan Nep. svatému Václavu opět vrátil“ (t. j. co přívrženci Husovi někdy uchvátili, to ctitel sv. Jana Nep. zjednal zase chrámu, od sv. Václava založenému). Vinici tu prodala sv.-Vítská kapitola r. 1792 soukromníkovi †)

*) Tomkův Dějepis II. 76. 273.

**) Tomek I. 377.

***) Dr. Hermen. Jireček v Obzoru Velehradském I. 211. Tomkův Dějepis I. 12. 34. 77.

†) Jana Kř. Votky Památky Starobol. 140.

6. Kaple pro vězně u Bílé věže.

Již ve 13. století byl Pražský hrad opatřen pro obranu věžemi. Podnes zachovaly se na severní straně nad Jelením příkopem tři staré věže, Mihulka, Bílá věž a Daliborka, a nad starými zámeckými schody Černá věž. V těchto baštách bývaly někdy žaláře. *Mihulka*, první to bašta u Prašného mostu, byla vězením, pokud víme za Ferdinanda I. Nyní náleží sv.-Vítské kapitole. V následující, *Bílé věži* bylo od 16.—18. století mnoho osob šlechtických i úředníků vězněno. *Daliborka*, obnovená od krále Vladislava II. r. 1496, má jméno od prvního vězně, jenž do ní přišel, známého rytíře z Kozojed Dalibora, jehož nouze naučila housti. *Černá věž* byla původně branou, až někdy v 15. století zřízena nynější brána vedle ní. I zde bývala vězení, a na prostranství před věží bylo v 15. a 16. století popraviště. Na památku toho postavena později na tomto místě *socha sv. Barbory*, patronky šťastné smrti, která nyní na zdi sousední zahrady stojí.

Všecky tyto věže byly někdy spojeny krytou chodbou s budovou nejvyššího purkrabství, kde konány soudy nad osobami stavu panského a rytířského. Na této chodbě nalézala se někdy u Bílé věže *kaplička*, v níž pro vězně mše sv. sloužena bývala. Žaláře v těchto místech a soudy v purkrabství přestaly za císařovny Marie Teresie.

7. Kostelík Panny Marie Einsiedelské.

Ve Švýcařích stojí v Einsiedelnu staroslavný benediktinský klášter s chrámem Matky Boží, kterýž náleží mezi nejproslulejší poutnická místa v Evropě. Úcta ku Matce Boží Einsiedelské dostala se i do Čech, a hraběnka Šternberková, rozená Kavková z Říčan, rozhodla se, že ku cti a slávě milostného obrazu Einsiedelského vystaví v Praze svatyni. Zvolila k tomu místo na vozové cestě ku Hradčanům proti starému domu Rožmberskému, odkud jest nejkrásnější rozhled po stověžaté Praze. Kostelík, ač nevelký, stál mnoho práce a nákladu, jelikož budován byl na vysoké podezdívce na příkrém svahu hory zámecké. Svatyně ta byla dovršena r. 1672, a zbožná zakladatelka odevzdala ji řeholníkům *Theatinům*, kteří téhož roku do nového kláštera svého u zámeckých schodů se přistěhovali, a v ní pravidelné služby Boží konali, nazývajíce původně dle ní klášter svůj „domem blahosl. Panny Marie Poustevnické pod hradem Pražským“. Do kostelíka toho byla *socha Panny Marie*, dle milostného obrazu v *Einsiedelnu* zhotovená, a s ním dotýkaná, v přeslavném průvodu z chrámu sv. Víta přenesena. Průvod tento vedl sám arcibiskup Matouš Sobek z Bílenberka s celou kapitolou i množstvím jiných duchovních, a účastnili se ho císař Leopold I. s celým dvorem svým, veškerá v Praze meškající šlechta, i nejvyšší úředníci zemští.

Když Theatini nový svůj chrám v Ostruhové ulici dokončili (roku 1717), neosířel kostelík tento. Roku 1726 učinila v něm hraběnka Marie Teres. Paarová, dcera zbožné zakladatelky, nadání 1500 zl., aby Theatini tu každou sobotu o 10. hod. sloužili mši sv. s Loretánskou litanií a požehnáním, a r. 1762 odkázal řeholníkům těm hrabě Jan Frant. Vrbna na památku své manželky Elekty roz. Freudenthalové roční důchod 180 zl., aby v kostelíku tom sloužili denně mši sv. Také založeno tu bylo *bratrstvo* Pána Ježíše, Panny Marie a sv. Josefa za umírající a zemřelé.

Když r. 1783 klášter Theatinů zrušen byl, zavřen i tento kostelík, a odevzdán r. 1791 za 260 zl. zámeckému stavebnímu úřadu, aby byl zbořen. Z bývalé svatyně zůstaly podnes vysoké základy, vstavené do klášterní zahrady Redemptoristů na zámecké straně, a dlažba kostelní se spodní částkou zdí i s mřížkami na místě někdejších dveří. Při poprsní zdi stojí posud *sloup se sochou Panny Marie Einsiedelské*, kteráž poutníkům na posvátné Hradčany se ubírajícím uvádí na paměť bývalý stánek Marianský, i dávno zesnulé ctitele Matky Boží Einsiedelské.

8. Kaple sv. Antonína a sv. Alžběty v arcibiskupském špitále pro duchovní.

Slavný arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, důstojný nástupce a následovník velikého Arnošta z Pardubic, vedlé jiných ctností vynikal zvláštní dobročinností. Již před rokem 1364 založil jakožto biskup Olomoucký u potoka Botiče na Vyšehradě špitál pro chudé obojího pohlaví, roku 1370 pak začal stavěti *špitál sv. Antonína a sv. Alžběty na Hradčanech* pro osoby duchovní. Pevná a nákladná stavba trvala více než čtyři roky. Budova špitální stála na západním konci tehdejšího města Hradčanského, v místech nynějších kasáren při zrušeném kostele sv. Jana Nep. (č. p. 73-IV.). Jednou stranou byl špitál obrácen k severu ku potoku Brusce vedlé zdi městské nad nynějším Novým světem, na západě ku Pohorelci, a čelem k východu, ku Praze. Arcibiskup založil špitál ten předně pro duchovní chrámu sv.-Vítského i pro hradní žáky, po nich však také pro jiné nemocné duchovní z Prahy i z arcidiecése Pražské; posléze měli v tomto domě chování býti také chudí kněží stářím neb neduhem sešlí, ku konání kostelních služeb již nedostateční, ač-li by se nemocných nedostávalo. Do té doby míval povinnost, pečovati o nemocné duchovní chrámu sv.-Vítského, oltářník sv. Václava (oltáře řečeného „za dveřmi“), avšak prostředky jeho k tomu nestačily, a tudíž stávalo se, jak dí arcibiskup Očko v zakládací listině špitálu, že chudí duchovní i žáci, když v nemoc upadli, musívali pro nedostatečnost příbytků a peněz na výživu po ulicích žebřati. Arcibiskup založiv špitál, sprostil oltářníka sv.-Václavského zmíněné povinnosti, začož jej zavázal, aby odváděl z důchodů oltáře svého 4 kopy ročního platu,

z nichž měl stálý vikář arcibiskupův v kostele sv. Víta každoročně zjednatí zimní i letní sukně pro kůrní žáky.

Špitál sv. Antonína a sv. Alžběty byl dne 19. listop. 1374 vysvěcen a od zakladatele štědře nadán. Správce ústavu toho byl dle zakládací listiny ručním, t. j. mohl býti ustanoven, a zase propuštěn dle vůle arcibiskupovy, a byl povinen, každoročně skládati účty. Měl však sám právo, přijímati do špitálu nemocné a chudé duchovní. Mohl býti buď duchovní neb laik, obyčejně býval však duchovní.

Ve špitále byla *kaple*, v níž správce byl povinen, nejméně dvakráte v témdnu mši sv. sloužiti, byl-li však laik, měl opatřiti, aby se to dalo od kněze. *Správce* či kaplani uvádějí se tu: Ondřej Kotlík (1382), Jakub (1385), Mikuláš lékař, kanovník (1396), Mikuláš Myška († 1406), Václav zpovědník (před r. 1408). Dobročinný ústav tento *zahynul* ve válkách husitských.*)

Špitál sv. Antonína a sv. Alžběty vystavěl s kaplí a nadal znova císař Ferdinand I. a sice pro 18 chudých mužů i žen, a pro 12 služebníků chrámu sv.-Vítského stářím neb nemocí sklíčených, jimž vykázal obydlí v hoření patře budovy špitální. Správu špitálu odevzdal též panovník kapitole sv.-Vítské. Špitálníci byli povinni, každodenně býti přítomni u sv. Víta zpívané mši sv., kterou císař r. 1547 byl založil, a modliti se za zemřelou královskou choť jeho Annu.**)

V 18. století mělo v tomto ústavu opatření 15 mužů a 15 žen, až císař Josef II. r. 1787 špitál i kapli jeho zrušil. Špitálníkům vykázána skromná denní almužna, a do budovy špitální dáno jest vojsko.

9. Chrám sv. Jana Nepomuckého

s klášteřem panen Uršulinek v Kanovnické ulici.

Řád sv. Angely, uvedený do Prahy r. 1655, utvrdil se v tomto městě postupem času tak, že Uršulinky z rozsáhlého svého kláštera na Novém městě zakládaly i jiné řeholní domy v Čechách. Dne 11. července 1691 odstěhovaly se čtyři Uršulinky z kláštera Novoměstského na Malou stranu do domu v Letenské ulici, kde nový klášter si zřídily. Brzo však shledaly, že místo to jest nevhodné, a získaly přispěním hraběnky Kateřiny Lamingové roz. Lobkovicové příhodnější dům hrab. Talmberkovský na Hradčanech se zahradou, kam se odstěhovaly. Při novém tomto klášteři vystavěly Uršulinky *kapli sv. Anny*.

Řeholní tento dům stal se památným tím, že v něm *na přímělu sv. Jana Nepomuckého* r. 1701 byla *zázračně uzdravena* šlechtice Teresie Veronika Marie Anna Krebsová z Mejnova, dcera král. rychtáře v Mostu, kde r. 1680 se narodila. Sestra její Anna Johanka žila jako řeholnice v tomto klášteři za správy

*) Tomkův Děj. Pr. II. 103. III. 258—261. Prodróm. 423—424.

**) Pešinův Phosphorus, str. 96. Schottky Prag I. 255.

představené Eleonory hraběnky Berkové. Teresie přiskřípla si dne 25. května 1701 v bedně levou ruku a vymkla si palec. Ranhojiči Mostečtí léčili ji tak nevhodně, že celá ruka jí otekla a se zapálila, načež ubohá ta dívka odjela do Prahy, doufajíc, že zkušenější lékaři zde ji vyhojí. Ubytovala se v klášteře Uršulinek na Hradčanech, kde představená i sestra její laskavě ji přijaly. Slavný ranhojič Pražský Václav Leischner jal se nemocnou Teresii léčiti, avšak marně; stav její horšil se vždy více, tak že celá ruka jí vyzábla a schromla a lékař posléze se vyslovil, že Teresie zemře, nedá-li si ruku uříznouti. Tu utekla se nemocná Teresie ku sv. Janu Nep., jehož vždy ctíla, a prosila vroucně za dar dobré rady, co činiti má. Po modlitbě zdálo se jí, jakoby viděla před sebou papír, na němž napsáno bylo, aby ke cti sv. Jana Nep. po devět dní se postila a po třikráte sv. svátosti přijala. Ačkoli dívka ta nemocí již velice seslábla, zavázala se ihned slibem, že to učiní, a kromě toho že po celý život dne 15. května se postiti, a v den sv. Jana Nep. chudého člověka živiti bude. Představená kláštera jí to zrazovala, obávajíc se, aby slabostí nezemřela, potom jí však dovolila půst třídní na zkoušku. Šestého dne byla Teresie postem a chorobou tak sesláblá, že jeptišky se již strachovaly, že skoná, ba ona sama chtěla již od dalšího postu ustati.

V noci téhož dne zaslechla Teresie, nemohouc spáti, neznámý hlas volající: „Teresie!“ což opakovalo se i v sedmé noci. V devátou noc, když nemocná bolestmi spáti nemohla, spatřila v pokoji jasné světlo jako ve dne, i viděla sv. Jana Nepom. ve slávě před sebou státi, jenž promluvil k ní tato slova: „Teresie, nabuď mysli, tobě bude spomoženo.“ Potom zase nastala tma a nemocná neviděla ničeho. Z rána odebrala se Teresie do blízkého Loreta, aby tam sv. svátosti přijala. Představená jí to dovolila, zapověděla však, aby o tom zjevení nemluvila, že snad to byl pouhý sen neb klam. Teresie přišla dne 21. listopadu 1701 s velkým namáháním do Loreta. Po zpovědi šla ku stolu Páně. Jakmile však nejsv. Svátost přijala, pocítila horoucí oheň, jenž od lopatky celým seschlým ramenem až k prstům jí projel, načež desky a obvazky na ruce té se uvolnily a odpadly, chromé a scvrklé prsty úplně se narovnaly a celá ruka rychle své bývalé ohebnosti nabyla. Teresie byla pojednou zdráva, a jeptišky v klášteře divíce se a plačíce, objímaly ji a velebily Boha i sv. Jana Nep. O tomto zázračném uzdravení byli potom v Praze před církevním soudem vyslýcháni svědkové, a v Římě uznána tato událost za jeden z oněch čtyř zázraků, na základě jichž sv. Jan Nepom. od papeže Benedikta XIII. dne 11. ledna 1729 slavně za svatého vyhlášen byl. Teresie Krebsová žila potom ještě 16 let a byla r. 1717 dle své poslední vůle v Mostě v hlavním chrámě u oltáře sv. Jana Nep. pohřbena.*)

Uršulinky oslavily sv. Jana Nep. za toto zázračné uzdravení dříve ještě, než sv. Stolice apoštolská jej za blahoslavence pro-

*) Dra. Borového Sv. Jan Nep. 88—92. 112. 114.

hlásila. Na místo skromné posavadní klášterní kaple rozhodly se vystavěti *nový prostranný chrám sv. Jana Nep.* Základ k němu položil dne 15. října 1720 arcibiskup Ferdinand hr. Khünburk. Stavbu vedl architekt *Kilián Ignác Dienzenhofer* a dokonál ji r. 1728. Klenbu ozdobil malbami *Václav Reiner*. Chrám dostavěný posvětil dne 21. srpna 1729 světící biskup Daniel Mayer.

Již r. 1710 žilo v klášteře tom 20 řeholnic. Měly ve svém domě vychovávací ústav a školy pro dívky. Roku 1737 dovolil jim císař Karel VI., aby k rozšíření kláštera koupily od hraběte Františka Trautmannsdorffa sousední pustý dům s částí zahrady, jenž potom byl přestavěn, tak že klášter sv. Jana Nep. byl velmi rozsáhlý i výstavný.

Hroznou tíseň vystály Uršulinky r. 1757, když Prušáci Prahu obléhali a na Hradčany vztekly z kusů stříleli. Dne 4. června padla ohnivá koule pruská do kláštera do velké síně, kde právě jeptišky se svými schovankami shromážděny byly. Tu vrhly se všechny ze strachu na podlahu, avšak jedna ze schovaneček, chtějí uprchnouti, ihned povstala; mezitím praskla koule, a urazila ubohé dívce té hlavu.

Rozkazem císaře Josefa II. byl tento klášter dne 28. září 1784 zrušen, 34 řeholnice poslány odtud do kláštera u sv. Uršuly na Novém městě, kostel odsvěcen, a budova klášterní změněna ve vojenskou kasárny. Administrátor chrámu kněz Josef Bartsch dostal výslužné. Veškeré budovy klášterní prohlášeny majetkem náboženské matice, která je potom r. 1791 prodala za 10.000 zl. eráru. Roku 1815 byla vetchá střecha kostelní věže snesena a nahrazena stříškou nízkou.

Roku 1861 určen byl zrušený kostel sv. Jana Nep. za modlitebniční protestantských vojinů posádky Pražské. Jest nyní zcela prázdný, avšak krásné Reinerovy obrazy posud zdobí klenbu jeho a jsou dosud zachovány. Na stropě spatřujeme pokračování architektury chrámové, totiž vysokou kopuli se sochami, sloupy a galeriemi. Pod kopulí vznášejí se andělé, a ostatní části klenby ozdobeny jsou výjevy z legendy o sv. Janu Nep., zejména vymalován tu sv. Jan, an nemocné Teresii Krebsové se zjevuje. V presbytéři nad bývalým oltářem vzlétá k nebesům anděl, drže ve vztýčené ruce neporušený jazyk sv. Jana. U vytržení vzhlíží na něho Čechie, u jejíž nohou sedí český lev. Malby nad presbytéřem jsou lepší, než ostatní.

Na průčelní věži, která nyní jen nízkou střechu má, stojí posud ve výklenku socha sv. Jana Nep. *)

10. Kaple sv. Jana Nepom.

v domě Martiniců Smečenských.

V severozápadním rohu náměstí Hradčanského stojí starožitný rozsáhlý dům, který jedním křídlem obrácen jest do ulice

*) Schaller. Topogr. Prahy I. 314, 490.

Kanovnické, kudy se někdy chodilo ku klášteru Uršulek u svatého Jana Nepom. Tento dům náležel někdy pánům Martinicům Smečenským. Hrabě Jaroslav Bořita z Martinic, vladař domu Smečenského, známý svým pádem z okna král. hradu († 1649), zřídil v této budově *kapli ku počtě sv. Jana Nepom.*, což jest vzácným dokladem toho, že již v 30leté válce tento náš světec obecně byl ctěn a vzýván, dávno již před tím, nežli za blahoslavence vyhlášen byl.

11. Kaple Pomocné Panny Marie na hradbách u brány v Brusce.

Za Strahovskou branou stála někdy nedaleko cihelny mezi dvěma starými lipami dřevěná kaplička Panny Marie. Když městské hradby v těch místech rozšiřovány byly, přenesena kaplička ta před bránu Píseckou či v Brusce, a odtud krátce před vpádem Francouzů do Prahy r. 1741 dovnitř samých hradeb ku téže bráně. V krátké době zbudovali tu nábožní dobrodinci na místě této dřevěné kapličky kamennou svatyňku, u níž četní lidé, touto branou do města každodenně chodící, rádi se stavěli a pobožnost konali. To vidouc, odkázala paní Klara Sparrová, vdova, závětí celé své jmění kapitole sv.-Vítské na ten účel, aby vystavěna byla větší *kaple Panny Marie Pomocné*, v níž by i mše svaté slouženy byly, a kapitola zbožný tento úmysl provedla. Základ ku kapli položen roku 1757. Stavbu vedl stavitel Ignác Palliardi, a dokončil ji syn jehe. Kapli vyžehnal dne 4. července 1761 světící biskup Ondřej Kaiser. Stály v ní tři oltáře; na hlavním byl obraz Pomocné Panny Marie od Brandla, a na postranních dvou nalézaly se obrazy od Frant. Xav. Balka. Klenbu vymaloval na vápně malíř Redelmayer. Roku 1762 odkázala této svatyni vdova Františka Rosalie Becková roz. Fečerová svůj podíl na panství Hostinném, totiž 6000 zl. s výminkou, aby 3000 zl. bylo z toho vyňato pro kostel nejsv. Trojice v Podskalí, a ze zbývajících 3000 zl. aby založeny byly mše sv. i jiné pobožnosti v kapli oné. Patronem kaple byla kapitola sv.-Vítská. Rozkazem dvorním byla svatyňka tato roku 1789 zrušena a potom r. 1791 prodána. Krásný obraz Pomocné Panny Marie byl odtud přenesen do kaple sv. Vojtěcha před chrámem sv.-Vítským, a nejnověji dostal se do samého tohoto chrámu, kde ve stříbrném rámu podnes v kapli sv.-Janské nad prozatímním hrobem sv. Vojtěcha na oltáři se nalézá. Zachoval se i obrázek kaple u Bruské brány s vyobrazením P. Marie Pomocné, jež vydal rytec Ignác Salzer. Na tuto svatyňku připomíná dosud *jméno Marianských hradeb*. Pozemek, kde kaple ta u brány stála, náleží podnes kapitole sv.-Vítské.)*

*) Schaller. Topogr. Pr. II. 32. Dlabach. Künstlerlex. II. 424. Nadační kniha kostela nejsv. Trojice v Podskalí, na faře u sv. Vojtěcha.

II.

Farní osada Strahovská.

1. Kostel sv. Vojtěcha na Pohořelci.

Kdesi za domy na půlnoční straně náměstí Pohořeleckého stál ve 14. století nad potokem Bruskou *kostel sv. Vojtěcha*, kterýž přivtělen byl ku klášteru Strahovskému, na jehož pozemku byl vystavěn, neznámo, v které době. O tomto jinak málo známém kostele děje se zmínka r. 1353, že jistý Václav Pikoun z Jinonic z pokuty za spáchanou vraždu měl jíti od něho v kajícím průvodu 20 osob ku kostelu sv. Benedikta na Hradčanech. Kostel tento zahynul bezpochyby dne 8. května 1420, kdy klášter Strahovský od Husitů spálen byl. *)

2. Kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí.

Naproti poutnímu místu Loretánskému zdvihá se velkolepé průčelí někdejšího nádherného paláce hrabat Černínů. Budovu tu vystavěl hrabě Jan Humprecht Černín († 1682). Na prostranství před tímto palácem stály dva staré domy, kteréž jej nemálo zohyzdovaly. Jeden z těchto domů, řečený „u zlaté koule“, byl sprostou krčmou a stál prý na základech kostela sv. Matouše, jenž tu za dávných časů býval, a ve sklepích domu toho bývaly častěji nalézány lidské kosti z někdejších hrobek. Roku 1703 požádal syn jmenovaného velmože, Heřman Jakub Černín, tajný rada a nejvyšší purkrabí v Čechách, císaře Leopolda I., aby mu ony dva domy k tomu účelu postoupeny byly, by je mohl pobořiti. Za důvody udával, že ty domy hyzdí palác i náměstí, a zvláště, že krčma „u zlaté koule“ jest ku pohoršení poutníkům, do Lorety přicházejícím. Také vytkl, že stával tu někdy kostel sv. Matouše, že posud jsou ve sklepích domu toho staré hrobky, a že tudíž nesluší se, aby na tomto někdy posvátném místě byla krčma. Slíbil spolu, že tu opět vystaví svatyni. Dostav dovolení, koupil řečené domy a pobořil je. Slib jeho splnil teprve r. 1737 František Josef hrabě Černín, an vystavěl na Loretánském náměstí na pozemku bývalého domu „u zlaté koule“ *kapli sv. Matouše*, jejíž základní kámen posvětil dne 13. srpna téhož roku světicí biskup Daniel Jos. Mayer. Svatýňku tu vymaloval na

*) Tomkáv Děj. Pr. II. 104. 335. III. 147.

vápně Václav Reiner. Do základu byla vložena kovová deska s nápisem: „Zrušena, avšak po dlouhé době znova zřízena vrozenou zbožností Černínův“, a do bány dány pamětní peníze. Kaple tato byla po 47 letech roku 1784 *zrušena*, a r. 1791 za 264 zl. prodána a zbořena.

Že na tomto místě za dávných časů kostel sv. Matouše stával, vypravují teprve pozdější kronikáři. Dle pověsti vystavěl jej prý vévoda Svyatopluk I., a tělo sv. Ludmily bylo prý na cestě z Tetína do něho vneseno a tu přes noc ponecháno, odkud nazítří slavně neseno bylo do chrámu sv. Jiří ku pohřbu. K tomuto místu hledí i známá *pověst o zahynutí kněžny Drahomíry*, o níž pozdější kronikáři bájili, že byla *pohanka*. Dle této pověsti umínila si Drahomíra, vidouc, že Boleslav II. křesťanům práti počíná, že z Čech odjede. Když z hradu Pražského jela, bylo slyšeti před kostelem sv. Matouše, že se v něm ku pozdvihování zvoní. Vozka kněžnin skočil s vozu, a padna na kolena vroucně bil se v prsa. Drahomíra spatřivši to, zlořečila jemu i všem křesťanům, ale tu rozevřela se pod ní země a pozřela ji s vozem i koni. Vozka vykonav pobožnost svou, spatřil místo vozu ze země vycházející oheň, jenž vydával zapáchající dým. Aby k tomu místu nebylo přístupu, ohradili je plotem a později dán sem kamenný sloup, jenž tu až do minulého století stál.

Že Drahomíra pohankou byla, jest smyšlenka, avšak není důvodu pochybovati, že na místě pozdější kaple sv. Matouše stával již od dávných časů kostel sv. Matouše, ač nemáme o něm současných zpráv. *)

III.

Farní osada sv. Mikuláše.

1. Kostel sv. Václava pod hradem Pražským.

Dle staroslovanské legendy dal kníže Boleslav I. tělo sv. Václava převézt z Boleslavi do chrámu sv. Víta z lítosti nad spáchanou bratrovraždou. Dle jiných podání učinil to proto, že na hrobu sv. Václava v Staré Boleslavi dály se zázraky; aby tyto divy nebyly přičítány přímluvě sv. Václava, nýbrž orodování sv. Víta, proto prý rozkázal bratrovrah Boleslav, aby sv. tělo tajně, v noci bylo převezeno do Prahy. Hájek vypravuje dle starých podání:

*) Prodrómus 422. Schaller Topogr. Pr. I. 318. Hájkova Kronika k r. 992. Pešínův Phosphorus 16. Svátkovy Pražské pověsti 10.

Když sv. tělo přivezeno bylo k žaláři, v němž mnoho vězňů zavřeno bylo, ano slunce již vycházelo, zastavili se volové zapřažení ku vozu a nemohli vozem tím hnouti. I připřáhli mnoho jiných volů a koní, ale nic to neprospělo. Tu sběhlo se mnoho lidí, odkryli vůz a spatřili truhlu, v níž nalezše tělo sv. Václava, velkým hlasem jali se Boha chváliti. To když uslyšeli kněží sv.-Vítští, přišli sem a radili, aby vězňové byli ze žaláře puštěni, ježto sv. Václav za živa rád konal skutky milosrdné, zvláště lidem v úzkosti postaveným a vězňům, a i nyní jim milosrdenství prokázati chce. To když učiněno, ihned sv. tělo snadno dvěma voly odvezli ku sv. Vítu, a propuštění vězňové vzdávali za to Bohu a sv. Václavu díky. Na památku této události byl potom na tom místě, kde se stala, vystavěn pod hradem Pražským kostelík sv. Václava.

Poprvé uvádí se *kostel sv. Václava* r. 1309, byl však mnohem starší, než sousední chrám sv. Mikuláše (z r. 1283), ba zdá se, že býval farní, až fara k novému většímu chrámu sv. Mikuláše přeložena byla. Podoba jeho, kterou známe z obrazu r. 1606, dokazuje vysoké stáří jeho, bylat to okrouhlá románská nevelká budova, a na severní straně stála snad z pozdější doby pocházející *zvonice* se stanovou střechou. Svatyně tato stála severně od později při samé kolleji jezuitské přistavěného farního kostela sv. Václava, tedy v místech nynější ulice mezi budovou c. k. místodržitelství a rohem protější velké úřední budovy.

Ve 14. století nazývá se svatyně tato kaplí, kteráž mívala svého kněze rektora či správce. *Podací právo* měli (1354—1383) zemané z Telec, a později (1411) zemané ze Zruče. *Správcové* kněží uvádějí se: Jindřich (1309), Václav z Pomuku (—1354), Václav, syn Moravcův z Prahy (od 1354), Václav, kanovník Pražský (—1383), Hroch Bohunkův z Kamenice (—1392), Václav (—1411), Beneš ze Zruče (od 1411). Lze souditi, že kostel sv. Václava zážehem kostela sv. Mikuláše i sousedních budov dne 9. května 1420 též utrpěl*.)

Když chrám sv. Mikuláše r. 1625 Jesuitům postoupen byl, stalo se r. 1626 dohodnutí, aby Malostranská městská *fara* byla od něho dána *ku kostelu sv. Václava*. Prohlášení kostela toho za farní stalo se až dne 3. května 1628. Jelikož však svatyně ta nestačila, dal ji pan Albrecht Valdštýn v době od 25. května 1628 až do počátku roku 1630 nákladem 8800 zl. rýnských rozšiřovati. Mezi stavbou konány farní služby Boží stále ještě v chrámu sv. Mikuláše. Kázání mívali tu Jesuité, úkony farní pak výpomocní kněží Augustiáni od sv. Tomáše a Dominikáni z kláštera sv. Maří Magdaleny i kaplan kostela sv. Prokopa. Roku 1630 sluje Dominikán Jan Muskacell „toho času farářem u sv. Mikuláše“, ačkoliv již r. 1628 kostel sv. Václava farním prohlášen byl.

Úprava nového farního kostela dokonána byla r. 1630. Byl nyní 85 kroků zdělí a 35 kroků zšíří, a měl 3 oltáře. Prvním

*) Tomkův Děj. Prahy I. 226. 396. 599. II. 108. IV. 51. V. 200. Jana K. Votky Památky Starobol. str. 386.

farářem u sv. Václava stal se Jiří Filoméla (1630—1631). Kázání i odpolední křesťanská cvičení v kostele tomto konali jazykem českým Jesuité sousední kolleje, a v chrámu sv. Mikuláše bývala od té doby jen kázání německá. Po roku 1631 bývali po delší dobu pro velký nedostatek duchovenstva i chudobu záduší a válečné zmatky při farním kostele sv. Václava jen prozatímní duchovní správcové. Od sv. Jiří do sv. Havla r. 1637 spravoval kostel a faru novosvěcenec Václav Frant. Nebeský, potomní slavný probošt sv.-Vítský, po něm Jan Ludvik Kotraba, sakrista u sv. Víta, a od r. 1645 Jan Ignác Schefft.

Když Švédové r. 1648 na Malé straně řádili a chrámu sv. Mikuláše uchvátili, konali Jesuité ~~z~~ nedělích a o svátcích služby Boží u sv. Václava. Dne 6. srpna 1649 zemřel výborný český kazatel u sv. Václava, Jesuita Mikuláš Slaninus, rodem z Budyně, maje teprve 37 let věku, a farář Schefft dal jej z vděčnosti svým nákladem slavně pochovati ve filiálním kostele sv. Jana v Oboře.

Roku 1654 zavázali se Jesuité Malostranskému magistrátu, že stavbou nového professního jich domu u sv. Mikuláše nebude zničen kostel sv. Václava, tento „prastarý pomník království Českého“, a r. 1673 učinili s magistrátem smlouvu, že zvonice u sv. Václava, kteráž těsně stála u staveníště kolleje, nebude zbořena, dokud oni svým nákladem nevystaví věž novou. Avšak při dalším kopání základů budovy kollejní dostal sousední kostel sv. Václava tak povážlivé trhliny, že přes všecko podpírání hrozil spadnutím. Tu zavázal se rektor Jesuitů František hrabě z Vrtby magistrátu, že svým nákladem vystaví od základů mnohem vyšší a slavnější kostel, bude-li dovoleno, starý kostel zbořiti a nový tak založiti, aby s kollejní budovou měl společnou střechu. Magistrát odpíral zpočátku, obzvláště požadavku Jesuitů, aby nad kostelem byla knihovna kollejní, až posléze, vida nezbytí, povolil. Tu *zbořen prastarý kostel sv. Václava*, a o svátku sv. Norberta r. 1685 položil k novému chrámu základní kámen arcibiskup Valdštýn, při kteréžto slavnosti rozdávány pamětní peníze s podobou císaře Leopolda I. Mezi stavbou konány farní služby Boží v kapli sv. Barbory u sv. Mikuláše. *Nový farní chrám* požehnal církevně na den sv. Marka r. 1687 sv.-Vítský děkan Václav Bílek, jenž za hlaholu zvonů vyvedl faráře Václava Braunera s magistrátem i osadníky z chrámu sv. Mikuláše do této svatyně.

Hlavní vchod do tohoto kostela byl z náměstí na západě, a z ulice na straně severní byl vchod postranní. Na vnější stěně nad tímto vchodem v ulici vymaloval Václav Reiner obraz, představující událost, která dle podání na tomto místě se stala a podnět ku založení kostela sv. Václava zavedla, totiž propuštění vězňů ze žaláře při převážení těla sv. Václava ze St. Boleslavi do Prahy. V kostele stálo *sedm oltářů*: Hlavní oltář sv. Václava, zřízený od faráře Václava Braunera, jenž i hrobku si tu založil, oltář Očištění P. Marie s kryptou Karvinských, oltář sv. Marty s hrobkou Severina Bidermanna, jenž oltář ten si zřídil, oltář sv. Ostatků, postavený r. 1690 od Františka Tirally z Treuburgu, který tu hrobku měl, oltář sv. Ludmily, zřízený od Malostran-

ského purkmistra Františka Pečendorfského, oltář Všem Svatých postavený nákladem města, a oltář Bolestné P. Marie, zřízený od Jakuba Javornického.

V tomto kostele byl r. 1730 pohřben *Jan Jakub Steinfels* (Štefens ze Steinfelsu), Malostranský radní, dovedný malíř, jenž dne 4. listopadu v domě „u tří medvědů“ zemřel.

V pozdějších časech mívali faráři svato-Václavští kaplana. R. 1748 vydal kaplan zdejší *Frant. Kyba* kázání o sv. Scholastice, konané u sv. Jiří, „Velká panna sluncem oděná“.

Polyxena Keilová roz. hraběnka Šternberková zřídila si v kostele kryptu a učinila nadání, aby každoročně v den přenesení sv. Václava konán byl z tohoto chrámu slavný průvod po obou náměstích Malostranských.

Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova žádal magistrát, aby opět chrám sv. Mikuláše, větší a nádhernější, než kostel sv. Václava, byl farním, k čemuž císařovna Marie Teresie svolila. Tudíž převedl dne 3. prosince 1775 generální vikář Frant. Tvrdý faráře Jana Khroa, městskou radu i osadníky z kostela sv. Václava do chrámu sv. Mikuláše. Prozatím zůstal kostel sv. Václava *filiálkou*, v níž kázáno o všech zasvěcených dnech ráno po česku, a kde i odpoledne bývala česká křesťanská cvičení. až r. 1782 císař Josef II. kostel tento *zrušil*. Do chrámu sv. Mikuláše přeneseny odtud obrazy z utrpení Páně, které prý od Karla Skréty pocházejí (obrazy ty byly r. 1883 dány do Museum města Prahy) a obrázek „domácí Matky Boží“, kdežto obraz sv. Václava z hlavního oltáře s letopočtem 1629 odnesen na faru sv. Mikuláše, kde podnes se nalezá. Roku 1784 byl zrušený kostel sv. Václava přestavěn, a až do roku 1860 chován v něm zemské a dvorské desky. Nyní upomíná pouze jiná výstavnost severozápadního rohu velké úřední budovy, bývalé to budovy Jesuitů u sv. Mikuláše, na někdejší kostel sv. Václava.*)

2. Farní kostel sv. Jana Kř. v Oboře.

Za dávných časů byly stráně Petřínské a Strahovské pokryty lesem, nač upomínalo jméno vesnice *Obory*, kteráž někdy za zdi Menšího města Pražského pod zahradou Strahovskou v úvalu se rozkládala. Ves ta připomíná se poprvé roku 1278, pocházela však ze starší doby než klášter Strahovský (roku 1140), a skládala se ze dvou částí. Větší část Obory náležela klášteru Strahovskému a táhla se nad nynějším palácem knížat z Lobkovic nahoru, a menší část nacházela se blíže města v místech svato-Janského kopce i pod ním, a patřila ku proboštství sv.-Vítskému. V této části vesnice Obory uvádí se poprvé roku 1281 *kostel sv. Jana*, jehož *podací* náleželo kapitole hlavního chrámu. Stál

*) Matriky a Pamětní kniha fary sv. Mikuláše.

na místě č. p. 322—III. na kopci sv.-Janském, jenž po něm jméno má. Ač za městem byl, náležel tento farní chrám k ukanátu Pražskému. Byl vystavěn bezpochyby od některého z proboštů Pražských. Obora byla ve 14. století ve zlé pověsti, ježto dály se tu mnohé neplechy.

Farářové u sv. Jana v Oboře uvádějí se: Johánek (—1363), Mořic z Libně (od 1363), Kuneš (1367—1380), Michal (1386—1399). Od r. 1379 připomíná se tu též *střídník*.

Není pochybnosti, že kostel ten r. 1420 od Husitů ohněm zničen byl, a potom dlouho v rozvalinách ležel. Roku 1546 *vystavěla jej znova česká královna Anna*, choť Ferdinanda I., a od té doby náleželo podací právo tohoto kostela českým královnám. S kostelem byla spojena *právomocnost nad osadníky*, kterou Ferdinand II. roku 1625 potvrdil. Avšak obec sv.-Janská byla tehdaž chudičká, byloť zde roku 1626 usazeno pouze 35 chudých lidí, kteříž na vinicích pracovali, a několik vdov se sirotky. Kostel měl tenkrát jen 20 kop jmění, a osadníci, zadlužení 432 rýnskými, neměli prostředků, aby sešlou tuto svatyni dle vůle opravili. I podali roku 1626 ku královně české jakožto paní a patronce své prosbu, aby jim přispěla k obnově kostela, a ku králi Ferdinandu II. žádost, aby jim daně prominuty byly. Zdá se, že byli vyslyšeni, král sprostil je aspoň povinnosti, ubytovati a živiti vojsko. Roku 1632 prosili měšťané Hradčanští krále Ferdinanda II., aby jim kostel, hřbitov i právo sv. Jana v Oboře postoupeny byly náhradou za kostel sv. Benedikta, jenž darován byl Barnabitům, avšak císařská rada Fabricius odporoval tomu. Pro velikou chudobu kostela i obce sv.-Janské přivtělil konečně král Ferdinand III. roku 1650 tuto obec ku *Měššímu městu Pražskému*, a roku 1659 dovolil král Leopold I., aby Malostranská rada tuto obec i kostel sv. Jana do zemských desk si vtělila. Roku 1669 dali konšelé Malostranští svůj městský znak vymalovati na klenbě tohoto chrámu, jenž stal se filiálkou městského farního kostela svatého Václava.

Již dříve, než Jesuité u sv. Mikuláše se usadili, pochovávali se osadníci sv.-Mikulášští na hřbitově sv.-Janském, jenž zůstal i nadál *farním pohřebišťem osady sv.-Václavské*.

V kostele sv. Jana byl roku 1629 pohřben Jiljí Sadeler, rodem z Antorfu, slavný dvorní rytec, známý svým vyobrazením Prahy s ptačího zoru z roku 1606 i mapou Čech z roku 1605.

Roku 1649 pochován tu Jesuita Mikuláš Slaninus, český kazatel u sv. Václava.

Služby Boží konaly se v kostele sv. Jana střídavě s filiálním kostelem sv. Vavřince pod Petřínem ob neděli a svátek vždy ráno s českým kázáním a odpoledne s křesťanským cvičením. R. 1775 nařídil arcibiskup Příchovecký farářům u sv. Mikuláše, aby v tomto řádu služeb Božích nedála se změna, avšak již roku 1784 byl kostel sv. Jana *zrušen*.

Dle obrazu Sadelerova z r. 1606 byl kostel ten prostřední velikosti a měl tvary gotické. Uvnitř měli hrobky s nápisy: Adam Veselský, Hradčanský primas; Heřman z Koburka, setník

ve vojště z doby Ferdinanda III.; Jan Dizler z Dizfeldu z r. 1686; Petr Kostka z r. 1604; Jan Webler z Kolína n. R., registrátor české komory z r. 1698; Josef Meler z Liebenšteina z r. 1720. *Oltářů* tu bylo *sedm*: Hlavní oltář sv. Jana Kř.; druhý oltář téhož světce, zřízený od Jiřího Düringa; oltář nejsv. Trojice; oltář sv. Kříže; oltář Stětí sv. Jana Kř.; oltář sv. Jana Nep.; oltář Panny Marie Brněnské, při němž bylo německé bratrstvo Zvěstování Panny Marie. Zachoval se obrázek tohoto bratrstva, na němž spatřuje se uprostřed obraz Panny Marie Brněnské, v pravo tento kostel sv. Jana, a v levo člen bratrstva se štítkem, na němž jest latinský nápis: „Pod ochranu tvou se utíkáme.“ Po zrušení kostela r. 1784 byly nadační mše sv. odtud ku kostelu někdejších Theatinů dány. Roku 1794 byl kostel sv. Jana i s kaplí svatého Matěje a se hřbitovem za 1700 zl. prodán a potom zbořen. Nyní stojí na jeho místě dům č. p. 322—III. na sv.-Janském vršku, jenž svým názvem podnes na tuto svatyni připomíná, a na místě bývalého hřbitova jest zahrádka.*)

3. Kaple sv. Matěje v Oboře.

Na hřbitově kostela sv. Jana v Oboře stála u zdi *kaple sv. Matěje s věží*, kteráž bezpochyby r. 1546 vystavěna byla od královny Anny. Byly tu *dva oltáře*, sv. Matěje hlavní, a oltář Nanebevzetí Panny Marie i sv. Václava, jež r. 1643 zřídil Severin Landšadl, Malostranský radní, s chotí svou Uršulou, jakož o tom svědčil český nápis na oltáři. U hl. oltáře byly zavěšeny 4 čalouny s tkanými obrazy, a obraz hlavy sv. Jana Kř. na míse s nápisem: „Obec sv.-Janská pod Petřínem r. 1593.“ Náhrobní kameny měli tu mezi jinými: Mořic Stromen z Ebernavy, rodem z Augšpurku, lékař císaře Rudolfa II. z r. 1588; Jos. Heinz rodem z Basileje, malíř a stavitel téhož císaře z r. 1609; Šimon Luk z Bohuslavic, registrátor komory, z r. 1606. Ve věži visely dva větší zvony a jeden malý, kteréž r. 1786 přeneseny byly k nově otevřenému chrámu bývalých Theatinů, kde posud se nalézají. Kaple tato byla zároveň s kostelem sv. Jana i se hřbitovem r. 1784 zrušena a potom prodána i sbořena.

4. Farní kostel sv. Michala pod hradem Pražským.

V Pětikostelské ulici, v zadní části nynějšího domu hrabat Harbuval-Chamarée č. p. 171—III., vyskytuje se ve 14. století *kostel sv. Michala* jakožto *farní*, se hřbitovem, z čehož se soudí,

*) Tomek I. 244. 387. II. 125. III. 97. 216. 251. V. 173. Schottky Prag. II. 272. Pamětní farní kniha u sv. Mikuláše. Dlabačův Künstlerlex. III. 2. Schaller. Top. Pr. II. 88. 332.

že již tehdaž byl starodávňý. Hájek a po něm jiní kronikáři vypravují, že jej vystavěl již sv. Václav, jenž i s věrným druhem svým Podivenem času nočního rád do něho z hradu chodil a v něm se modlil a že r. 1059 v něm byli v noci lapeni dva židé, kteříž jej oloupiti a zapáliti chtěli.

Kostel tento stál na příkrém svahu zámecké hory a při něm byly hřbitov a budova farní. Pod samou horou byl ještě jeden dům (nyní č. p. 170—III.), z něhož prudkým stokem dešťové vody dala se častá škoda hřbitovu i zahradě farní, pročež r. 1397 stalo se narovnání s majetníkem jeho o zřízení ochranné zdi.

Podací právo tohoto kostela měli ve 14. a 15. století zemané řečené z Dolan. *Farářové* uvádějí se: Jan (— 1354), Hostislav (— 1358), Mikuláš (— 1368), Mikuláš, kanovník Boleslavský (od 1368), mistr Havel (— 1372), Bohuněk z Brandýsa (od 1372), Petr Pentur (— 1374), Jan († 1380), Mikuláš, kanovník Boleslavský (1380), Duchek (1392), Jan (1395), Štěpán (— 1402), Jan (1402), Ondřej (1404). Kromě faráře býval tu ještě *střídník*.

Fara zanikla ve válkách husitských a kostelík zpustl potom docela, až počátkem minulého století hrabě Arnošt Bohumír Schützen na místě něho vystavěl *domácí kapli*, v níž r. 1704 dovoleno sloužit mši sv. Kaple ta stkvěla se nádherou. Klenba spočívala na pilířkách, z nichž dva u oltáře měly podobu mužů, kteříž drželi štítky s nápisy: „Stvořil“ a „Vykoupil“ a ostatní čtyři znázorňovaly sv. evangelisty, mající nápisy: „Vyšel — Posilnil — Miluje — Učil“. Na klenbě byly obrazy Zvěstování Panny Marie a sv. Václava, an do kostela sv. Michala přichází. Na oltáři byl vypuklý obraz nejsv. Trojice se sochami sv. Václava a sv. Jana Nep. Na kapli byla věžička se zvonkem.

Roku 1784 byla tato kaple *zrušena*.

Dle pověsti lidu vedla někdy z kostela sv. Michala tajná podzemní chodba do hradu, kterouž prý svatý Václav do této svatyně chodíval. Ještě v minulém století byla tu velká klenutá stoka na odvádění dešťové vody ze zámeckého příkopu, kteráž nepochybně zavedla podnět ku pověsti té. *)

5. Kostelík sv. Martina pod hradem Pražským.

Ve 14. století stál v jihovýchodní části nynější Pětikostelské ulice na místě přímo před velkou nynější sněmovnou království Českého *kostelíček sv. Martina*. V 16. století konali v něm služby Boží Augustiáni z kláštera sv. Tomáše, na jichž území stál. R. 1593 byla svatyně ta již sešlá, a paní Febronie Pernštýnová zavázala se Augustiánům, že ji znova vystaví, ku kterémuž účelu odkázala 3000 zl. na statku Račíněvsi panu Václavu z Lobkovic, avšak

*) Tomek I. 226. II. 122. V. 187. Schaller Topogr. Pr. III. 131. Prodromus 499. Schottky Prag II. 84. Svátkovy Pražské pověsti str. 69.

úmysl ten nebyl proveden a kostel sv. Martina pustl dále, tak že byl posléze poloviční zříceninou. Konečně byl r. 1713 docela rozbořen, aby nepřekážel novému paláci, nyní to sněmovně, jež r. 1696 hrabě Maxmilián Thun byl vystavěl. *)

6. Kostelík sv. Ondřeje pod hradem Pražským.

Na nevelkém srázném prostranství na konci nyní Pětikostelské ulice za sněmovnou, kudy se vystupuje ku domu hrabat Thunů Žehušických, stál již ve 14. století *kostelík či kaple svatého Ondřeje*, na který ještě do nedávna upomínalo jakési místo vyvýšené a obezděné i posázené stromy. U kostelíka toho býval kněz správce či kaplan a podací jeho vykonal r. 1365 Olbram syn Velflův, Novoměstský rychtář; později měl je měšťan Matěj Goldner, avšak v rozepři s klášterem Zbraslavským. V této rozepři způsobil si Goldner nejspíše asi pro nestání vyhlášení klatby, z které byl však r. 1386 zase propuštěn. Při nepochybně ztrati, ježto později (r. 1419) podací právo tohoto kostelíka náleželo opatu a konventu Zbraslavskému. *Správcové* kostelíka uvádějí se: Mikuláš (— 1365), Václav (od 1365), Martin (od 1385), Kuneš (— 1386), Jan (— 1392) Jan, dříve farář ve Mnichově (— 1395), Všech († 1419), František z Tachova. Kdy tato svatyně zanikla, není známo, bezpochyby stalo se to ve válkách husitských. **)

IV.

Farní osada sv. Tomáše.

1. Kaple sv. Antonína a kaple Božího umučení ve dvoře arcibiskupů Pražských.

Za nejstarších dob měli biskupové Pražští své sídlo na Hradě při velechrámu sv. Víta. Zmínka o něm děje se za času sv. Vojtěcha r. 995. Při něm stála věž biskupská. Palác ten nalézal se blíž průčelí hradního tam, kde jest větší brána. Již r. 1249 nacházelo se však *obydlí biskupovo* nedaleko mostu v *podhradí*. Za biskupa Mikuláše z Újezda, který s králevicem Přemyslem Ota-

*) Tomek II. 122. Schaller Top. Pr. II. 30. Pamětní farní kniha u sv. Mikuláše.

**) Tomek II. 122. 448. 465. V. 200.

karem proti otci jeho králi Václavu I. spolčen byl, obsadila strana králevičova biskupský palác u mostu, který po jejím vypuzení odtud byl od královského lidu vydrancován a zapálen. Roku 1264 byl palác tento již zase obnoven. Za řádění Bratřiborců byl od nich vyloupen též palác biskupský, kdež se nalézaly tehdaž velké sklady obilí, vína, uzenin, sýrů a jiných potřeb pro sluhy, kněze, žákovstvo a hosti. Po zavraždění posledního Přemyslovce krále Václava III. měli čeští pánové, rytíři a Pražané ve velké síni domu biskupského r. 1307 poradu v příčině volby budoucího krále, která krvavou bouří skončila. Nejvyšší maršálek zemský Tobiáš z Bechyně a měšťan Pražský Olbram chtěli, aby za krále zvolen byl buď Rudolf Rakouský aneb Jindřich Korutanský a posléze navrhl nejvyšší maršálek, aby zvolen byl Rudolfův bratr Fridrich, a Eliška, nejmladší sestra Václava III., aby jemu za manželku dána byla. Když však strana protivná proti tomu se zdvihla a pan Oldřich z Lichtenburka maršálka káratí se jal, že jim vnucuje za krále cizince, tu pan Tobiáš z Bechyně, který jsa dnou sklíčen vedlé biskupa Jana IV. z Dražic a nedaleko kněžny Elišky na polštářích ležel, odpověděl s úsměškem, nechtějí-li Čechové míti králem cizince, že nejlépe učiní, když vypraví posly do Stadie, jako stálo se za Libuše, pro některého sedláka, jež by dali Elišce za chotě a posadili na trůn. Tou odpovědí rozlítí se pan Oldřich tak, že vytasiv meč, churavého maršálka Tobiáše na loži jeho probodl. Nastal hrozný povyk, v němž i synovec Tobiášův od pana Hynka Krušiny z Lichtenburka zabit byl. Měšťan Olbram uprchl, a v bouřích pouličních, které hned potom nastaly, zabil Mikuláš Tausentmark měšťana strany Rakouské Hildmara Fridingra. Teprve v schůzi dne 15. srpna potom v biskupském dvoře konané sjednotili se voličové a povolali na trůn český Jindřicha Korutanského.

Biskupský dvůr zaujímal celé prostranství mezi nynější ulicí k mostu, ulicí sv.-Josefskou, a hradbou městskou, která se táhla od mostní věže obloukem až ku fortně za klášterem sv. Tomáše, tak že i nynější domy v Lužické ulici, celá zahrada Anglických panen a domy na jižní straně ulice k Letné nalézají se na prostranství tom. Ještě r. 1307 bylo sídlo biskupské neúhledné, vchod do něho byl dřevěný a hrubé práce, opatřen plotem, a vnějšku rovnal se vnitřek. I umínil si biskup *Jan IV. z Dražic* dvůr ten přestavěti. Vrátiv se r. 1329 z Avignonu, kde skoro po 11 let byl meškál, dal tu nejprve vystavěti pevnou věž s branou a špejchary, které sáhaly až ku mostní věži. Domácí *kapli sv. Antonína*, která tu byla od neznámého času, dal ozdobiti krásnými malbami a podobiznami všech biskupů Pražských dle jich poslušnosti. Večeřadlo jeho bylo na stěnách pokryto malbami, knížecími a panskými znaky i poučnými verši, vlastní pak komnata jeho byla vykrášlena obrazy a symboly proroků i apoštolů s nápisy dle vzoru, jež prý biskup ten spolu s těmi nápisy přinesl s sebou z Avignonu. Arcibiskup *Arnošt z Pardubic* zřídil v přízemí malou síň, a nástupce jeho *Jan Očko z Vlašimi* dal starou síň obnoviti a vystavěl novou hořenou síň i mnoho komnat, a posléze zřídil v hořením patře tohoto paláce menší domácí *kapli ku poctivosti*

Božího umučení, kteráž dne 7. července 1370 vysvěcena byla u přítomnosti císaře Karla IV., syna jeho Václava i mnohých knížat a jiných osob vzácných.

Kaple sv. Antonína ve dvoře arcibiskupově byla zvláštním *obročím*. Správcové či *kaplani* její byli: Děpolt arcijáhen Plzeňský (asi 1336—1359), Jan (—1376), Jan ze Svitav (—1379), Oldřich (od 1379), Jakub, kustos Pražský (od 1381) Havel (—1408), Martin (—1417), Petr, písař arcib. kanceláře (od 1417). Ve dvoře arcibiskupském odbývaly se duchovní soudy, synody kněžské i jiná důležitá řízení. Zde přebývalo veliké množství kněží, rytířů a služebníků z dvořanstva mocných arcipastýřů Pražských. Dne 16. července 1410 dal arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka na dvoře svého paláce bludařské knihy Viklefovy, kteréž dle rozkazu jeho sem sneseny byly, veřejně spáliti, což stalo se před mnohými preláty a jinými duchovními při dveřích zavřených a za hlaholu zvonů i pění zpěvu „Te Deum“. Hned na počátku husitských bouří obsadil dne 17. října 1419 pan Čeněk z Vartenburka dvůr arcibiskupský četnými žoldnéři, aby pořádek udržen byl, avšak dne 4. listopadu učinili Husité vedením Mikuláše z Husí útok na Menší město. Královští doráželi na ně sice střelbou z dvora arcibiskupova i z domu saského, musili však k večeru utéci odtud na hrad, a Pražané vyloupili dvůr arcibiskupův. Okolo 4. hodiny nazítří sestoupilo královské vojsko na Malou stranu a zapálilo radnici a potom i školu u sv. Mikuláše, začož Husité pomstili se tím, že celý dvůr arcibiskupský vydrancovali a stavby jeho pobořili. Posléze *zapálili* husitští Pražané a *zničili* dne 9. května 1420 *dům tento i s kaplemi jeho nadobro*.

Slavný *dvůr arcipastýřů Pražských* na Malé straně *zahynul navždy*, neboť když král Ferdinand I. prestol arcibiskupský v Praze znova zřídil, daroval k tomu dům na Hradčanech, koupený r. 1562 od pana Floriána Grispeka z Grispachu. Část bývalého zříceného dvora na Malé straně byla arcibiskupství navracena, část daroval král Maxmilián obci Malostranské a řezníkům ku zřízení jatek a masných krámů, a mnohý díl pozemku přivlastnili si sousedé. Arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice daroval r. 1571 část zřícenin, která mu vrácena byla, svému lékaři Michalu Florinovi z Lamšteina, a ten vystavěl si tu dům s průčelím do ulice k mostu, jenž později dostal posavadní své jméno „u tří zvonků“, dle pověsti proto, že při kopání základů k domu tomuto byly nalezeny tři zvonky v zemi zakopané.

Hlavní vchod do někdejšího arcibiskupova dvora býval v nynější ulici sv.-Josefské. Z celého toho paláce zachoval se pouze v úzkém dvorečku domu „u tří zvonků“ č. p. 47—III. *spodek věže* s gotickou dopola zasýpanou branou, na níž jsou dva porouchané štíty se znakem biskupa Jana IV. z Dražic (tři vinní listy). Jest to zbytek věže, kterou dal tento biskup vystavěti r. 1329, vrátiv se z Avignonu. *)

*) Tomkův Děj. Pr. I. 17. II. 112. III. 457. 484. 558. IV. 51. V. 199. Mikovcovy Starožitnosti a památky II. 30—35.

2. Farní kostel sv. Petra na ostrově pod mostem.

Ostrov *Kampa* nazýval se ve 14. století ostrovem sv. Petra, a to dle farního kostela, který tu již v 13. století stál. Nejstarší zpráva o tomto kostele máme z roku 1273, kdy dne 18. srpna povodeň jej do polovice rozbořila. Nalézal se na nejdolejším konci ostrova, tedy pod mostem k severní straně, a náležel podacíím právem arcibiskupům Pražským, jimž patřila na témž ostrůvu zahrada s věží.

Vlastní *osada sv.-Petrská* byla nejspíš na ostrově, kde stály dvě řady domů hned výše mostu tam, kde nyní jest malé náměstí na Kampě. *Faráři* tohoto kostela uvádějí se: Fridl (—1362), Václav (—1373), Václav, před tím farář Týnský (od 1373), mistr Druz ze Žitavy (1376—1377), Konrád z Trutnova (od 1377), Ondřej (—1392), Odolen (—1393), Mikuláš (od 1393).

Kostel tento zanikl nejspíše již ve válkách husitských.*)

3. Kostel ss. Petra a Pavla v Rybářích.

U bývalého dolního přivozu pod Bruskou, nyní pod lávkou přes Vltavu, kde jsou místnosti vojenské pekárny, stával *kostel ss. Petra a Pavla se hřbitovem*. Říkalo se tu někdy *v Rybářích*, ježto sousední pozemek na břehu náležel rybářům. Zdá se, že kostel ss. Petra a Pavla pocházel již z dob před válkami husitskými, ač nemáme o tom písemných dokladů, a že byl ode dávna farní, jelikož se nalézal při něm hřbitov. Někdy náležely k jeho záduší vesnice Mokropsy a Svěmyslice, které, neznámo kdy, jemu odňaty byly.

Roku 1549 daroval kostel ten král Ferdinand I. panu *Janu Kolskému z Kolovsi*, jenž o něj horlivě pečoval. Požádal rychtáře mezi rybáři, aby sobě směl do jejich pozemků zeď vystavěti a slíbil, že chce k chudému záduší zjednati na králi nějakého nadání. Sedaje při deskách, zvěděl od rychtáře mezi rybáři, že někdy k záduší téhož kostela patřivaly Mokropsy a Svěmyslice, a vymohl toho, že obě tyto vsi opět kostelu vráceny byly. Potom dal spustlý kostel opravití a novým krovem přikrytí, vystavěl u hřbitovný zdi přes uličku farní dům, aby z něho plat se bral na chování kněze, a zjednal i *faráře*, že se tu sloužívalo aspoň vždy ze třech nedělích, začez kněz dostával 10 kop. Jan Kolovský v Kolovsi byl dle svého přání v kostele ss. Petra a Pavla pochován. Po smrti jeho spravovali kostel tento i nadání jeho poručníci od něho ustanovení pan Jan starší Hodějovský z Hodějova, a pan Vilém z Hradešína (1564), kteří pečovali o služby Boží v něm, platíce ze záduší kněze. Avšak později majetníci kostela zanedbávali ho a prodali ves Mokropsy. Tu ujali se této svatyně sousední *rybáři* se svým rychtářem, a vedli náklad na kostel, kdy-

*) Tomkův Děj. Prahy II. 129. III. 145. V. 193.

koli třeba bylo opravy, což dalo se, zvlášť kdykoli blízká řeka jej zatopila. K tomu nedostávali od patrona žádných platů, a jen sousední podruzi dávali jim před poutí sv. Petra 7 malých peněz a hospodářové jeden bílý groš. Zjednali kostelu na svůj groš kalich, jenž stál více než 60 kop, i zvon za více než 150 kop. Za to vše dostalo se však rybářům od patronů jen nevděku. Byliť páni a majetníci kostela ss. Petra a Pavla: Křištof Černhauz z Kyslichwaldu, po něm r. 1576 Hertvík Zehušícký z Nestajova i manželka jeho Bohuňka, která ovdověvši, provdala se za Jana Bezdrůžického z Kolovrat, po němž dostal se kostel v majetek syna jeho Ludvíka. Roku 1602 stěžoval si rychtář mezi rybáři Valentin Klamperna u pánů stavů proti panu Bezdrůžickému z Kolovrat, že bere ze zádušního domu 16 kop míš. platu, a že rybářům z toho na vydržování kněze ničeho dáti nechce, kromě jednou že jim dal aksamítovou červenou kápi, z níž dala potom jistá paní udělati pro kostel ornát. Dále žaloval rychtář, že pán z Kolovrat rybářům posléze docela *kostel odňal, zavřel*, a jim pohřby na hřbitově zakázal, tak že chudí osadníci nemají kde se pochovávat, kdežto zámožnější zemřelí sousedé musejí odtud nositi se na hřbitovy buď u sv. Jana v Oboře, aneb u kaple Jana Husi pod Petřínem, což Malostranští dovolují jen za plat 3 neb 4 kop grošů.

Roku 1615 postoupil pan Ludvík Bezdrůžický z Kolovrat kostel ss. Petra a Pavla panu Theobaldu Švihovskému z Ryzmberka a ze Švihova, po němž jej zdědil syn jeho Ferdinand Karel. Ten sůčastnil se vzpoury proti císaři Ferdinandu II., byltě komorníkem lžikrále Bedřicha a jedním ze zpravodajů na sněmu r. 1620, v němž syn Bedřichův zvolen byl za čekance království Českého. Po Bělohorské bitvě uprchl ze země, byl dne 14. července 1622 hrdla, cti i všeho statku odsouzen, zemřel však téhož roku v městě Amiensu. Dům jeho se zahradou pod Bruskou, s kostelem ss. Petra a Pavla, se hřbitovem i kollaturou a jiným příslušenstvím byl zabaven, za 3000 kop míš. odhadnut, a r. 1622 darován od císaře *P. Adamu Kravařskému* pro kollej Klementinskou, a sice k účelům *domu chudých* (semináře sv. Václava) na vychovávání studentů.

Jesuité opravili kostelík ten i hřbitov jeho, a jali se v něm konati služby Boží. Později býval tu ustanoven zvláštní světský kněz jakožto *farní administrátor*, jemuž svěřena byla duchovní správa nad okolními domy, které tvořily zvláštní *farní osadu ss. Petra a Pavla v Rybářích*. Roku 1763 byl tu administrátorem Dr. Vilém Rogalský z Rogalovic, apoštolský protonotář, jenž vydal latinské kázání o sv. Janu Nep., kteréž měl v kostele na Skalce. Farní matriky tohoto kostela začínají r. 1718.

Po zrušení semináře sv. Václava byl kostel ss. Petra a Pavla, k němu náležející, *zrušen*, za 764 zl. prodán, a potom *zbořen*. Osada jeho spojena jest s farností sv. Tomáše. *Matriky* jeho nalézají se na faře Augustiánů. Nyní rozkládají se na místě kostela toho i hřbitova jeho budovy vojenského stravovatelského oddělení, a pouze název úzké sv.-Pavelské uličky (dříve „Petro-Pavelské“), kteráž táhne se od lávky do Lužické

ulice, připomíná na tuto bývalou svatyni. Posud však stojí (nyní vojenský) *dům farní*, jež někdy pan Jan Kolský z Kolovsi byl vystavěl. Jest to nevelká budova průchodní, která se klene přes uličku přímo u lávky.*)

4. Kaple sv. Michala

v bývalé zahradě Klementinských Jesuitů.

Zbožná paní Marie Manriquesová de Lara provdala se za pana Vratislava z Pernštýna, jenž byv dříve nekatolíkem, do Církve se vrátil, a s ní zplodil dceru Bibianu, kteráž potom zasnoubena byla s bratrem sv. Aloise. Ovdověvši, darovala tato paní svou rozsáhlou *zahradu* na levém břehu Vltavy pod Bruskou r. 1600 *kolleji Tovaryšstva Ježíšova u sv. Klementa*. V této zahradě stál tehdaž *kostelík sv. Michala*, nedávno snad právě nákladem této dobrodějky vystavěný. Paní tato zřídila v něm nový oltář. Klementinští Jesuité mívali na Rejdišti pod klášterem křižovnickým svoje ložky, jimiž do zahrady této se převáželi. Po zrušení Tovaryšstva byla tato zahrada r. 1786 za 6170 zl. prodána, a kaple sv. Michala zbořena. Až podnes stojí v bývalé „Jesuitské zahradě“ velký letohrádek, nyní hostinec, a více jiných budov z dob, kdy pozemek ten Jesuitům náležel.

5. Dřevěná kaple na Písku.

Nedaleko mostu rozkládala se někdy za zdmi Menšího města Pražského ves Písek, a v té stála v 13. století nepochybně na půdě biskupa Pražského dřevěná kaple neznámého zasvěcení, kterou dne 18. srpna 1273 povodeň i se základy zničila.**)

6. Kaplička sv. Jana Nep. na ostrůvku pod mostem.

Ještě v minulém století byl pod Karlovým mostem ostrůvek, a na něm stála kaplička sv. Jana Nep., kterou i s ostrůvkem povodeň r. 1785 úplně zničila a odnesla.***)

*) Výtisky z „Knihy svědomí“ v Památkách archeol. VIII. 5, str. 441 442. Tomáše V. Bílka Dějiny konfiskací str. 665. 666. Prodróm. 498. Schaller. Top. Pr. II.

**) Tomek I. 245.

***) Schaller Top. Pr. II. 339.

V.

Farní osada Panny Marie Vítězné.

1. Farní kostel sv. Prokopa.

Ulice sv.-Prokopská, kterou se přichází z Malostranského tržiště a z Karmelitánské ulice ku klášteru Johannitů, má jméno po bývalém *kostelu sv. Prokopa*, který stával na místě domu č. p. 376—III.

Hájek vypravuje, že na tomto místě byl vystavěn někdy první dům v Praze, jenž potom náležel bohatým manželům Soběslavovi a Dobromile. Těm prý zjevil se jedné noci sv. Prokop ve snách, napomínaje jich, aby z domu svého učinili kostel, čehož oni šetříce, dali hned potom dovážeti sem kámen s Petřína, a vystavěli tu kostel sv. Prokopa, což prý stalo se r. 1213. Avšak zdá se, že kostel sv. Prokopa byl ještě staršího původu, než tato pověst klade, stálť snad již ve 12. století, kdy na prostranství okolním povstaly domy poplatné klášteru rytířů Svatomářských, a kdy vznikla tu farní osada. Tudíž byl kostel sv. Prokopa hned zpočátku *farní*, a podací právo jeho náleželo *klášteru Johannitů*, jenž jej nepochybně i sám byl vystavěl.

Farářové u sv. Prokopa z řádu Johannitů uvádějí se: Mikuláš (—1357), František (—1360), Mikuláš převor (—1378), Oldřich převor (—1383), Mikuláš převor (—1384), Tomáš († 1406), Jakub (1406).

Kostel tento shořel nepochybně dne 9. května 1420, kdy zážehem Husitů celé Menší město popelem lehlo, a byl potom v dlouhé době úpadku kláštera Johannitů zanedbán. V 17. století nazývá se tato svatyně pouhou *kaplí*, v níž mše sv. sloužil kněz kaplan z kláštera Johannitů. Roku 1629 uvádí se kaplan u sv. Prokopa Jiří Meissner, jenž vypomáhal i u sv. Mikuláše. Roku 1669 byla tato svatyně naposled obnovována, a do báníky věže vložen o opravě té pergamenový lístek. Byla to nevelká gotická stavba se štíhlou věžičkou na střeše. Roku 1689 dal ji velkopřevor Johannitů hrabě Ferdinand Ludvík Kolovrat Libštejnský zbořiti, a stavěti svým nákladem *kostel nový*, k němuž položil základní kámen téhož roku dne 13. dubna administrátor převorství u Panny Marie Zikmund Kucborský. Stavba provedena se vsí úpravou nákladem 6723 zl., a kostel byl *posvěcen* dne 10. listopadu 1693 od arcibiskupa hraběte Valdštýna, který vložil do oltáře ostatky sv. Angela a sv. Benigna, po čemž zpíval slavnou mši sv. světcí biskup Dlouhovesský, a odpoledne byly nešpory, jež ukončeny německým kázáním. V novém tomto kostele bývala v nedělích a o svátcích od kněze z kláštera Panny Marie u Johannitů slou-

žena mše sv., a o svátku sv. Prokopa konána tu hlučná pouť, až svatyně ta rozkazem dvorním r. 1784 byla zrušena, odsvěcena, a za 735 zl. prodána. Hraběnka Marie Anna Kolovratová, kteráž kostel ten koupila, přestavěla jej v činžovní dům č. p. 376—III., na němž posud dobře rozeznati lze tvary bývalé svatyně, zejména polokruhového presbytáře na východní straně. Na památku bývalého kostela dala táž hraběnka zasaditi nad někdejším vchodem do zdi sošku sv. Prokopa, která tu posud ve výklenku stojí. V kostele stály tři oltáře. Z hlavního oltáře zachoval se podnes obraz sv. Prokopa, jenž visí v sakristii klášterního chrámu u Johannitů.*)

2. Farní kostel sv. Vavřince v Nebovidech pod Petřínem.

V hoření části Újezda, od mezí okršku Johannitů počínaje, rozkládala se někdy ves *Nebovidy*, jejíž jedna část náležela klášteru sv. Jiří. V této vsi stál ode dávna pod Petřínem *farní kostel sv. Vavřince*, jehož *podací* měly *abatyše sv.-Jirské*. Roku 1399 založena v kostele tom kaple sv. Doroty z odkazu Petra lékárníka, a neznámého času založen tu oltář Marie Panny.

Farářové u sv. Vavřince na Újezdě uvádějí se: Vítek (—1355), Jan (—1357), Jan, dříve farář v Mnichovicích (—1360), Velislav (—1370), Mikuláš (od 1370), mistr Vít (1374—1392), Petr (—1414). Byl tu též *střídník*, a u obou řečených oltářů byli ustanoveni *oltářníci*.

Roku 1626 byl tento kostel kromě jiných nabízen Malostranské obci, aby k němu fara sv. Mikuláše přeložena byla, nabídnutí to nebylo však přijato. Po Bělohorské bitvě přisluhováno v tomto kostele jakožto ve filiálním z městské fary u sv. Mikuláše, a potom u sv. Václava službami Božími tak, že tu střídavě s kostelem sv. Jana v Oboře ob neděli a svátek bývala ranní mše sv. s českým kázáním, a odpoledne křesťanské cvičení; v čemž neměla se dle rozkazu arcibiskupa Příchovského státi změna, ani když r. 1775 fara od sv. Václava opět ku sv. Mikuláši přeložena byla. V minulém století stály v svatyni té 3 oltáře: Hlavní oltář sv. Vavřince, oltář Panny Marie zřízený r. 1683 nákladem české kongregace u sv. Mikuláše, a starý oltář Proměnění Páně. Bylo tu i více *náhrobníků*; mezi jinými pohřbeni tu r. 1599 August Schweitzer, hejtman pana Křištofa z Donína, purkrabího; r. 1620 měšťan Pavel Blažej; r. 1586 Michal Šramel; r. 1715 svobodný pán Alexander Lamberk. Roku 1666 dala Malostranská obec, kteréž kostel sv. Vavřince náležel, stěny jeho vymalovati, a klenbu svým znakem ozdobiti. Na *hřbitově* kolem kostela pochováváni osadníci sv.-Vavřinečtí.

*) Tomek I. 242. II. 126. III. 111, V. 194. Zápisky v matrice na faře Matky Boží Vítězné a v matrikách u sv. Mikuláše. Hájková Kronika č. k roku 1213. Schaller Topog. Pr. II.

Kostel sv. Vavřince byl r. 1784 *zrušen* a r. 1789 i se hřbitovem prodán. Čtyři mešní nadace dány odtud ku sv. Mikuláši, a jedna ku chrámu bývalých Theatinů. Osada sv. Vavřince pod Petřínem byla potom spojena s farností Matky Boží Vítězné.

Kostel sv. Vavřince stojí posud odsvěcen na dvoře domu č. p. 390—III. „u Popelků“, za zdí vpravo před vraty, vedoucími z Újezda do seminářské zahrady. Jest to malá gotická budova s opěracími pilíři a okny pokaženými. Jindy bývala na ní štíhlá věžka. Nyní užívá se budovy té za obydlí a dílnu truhlářskou. *)

3. Kostel sv. Maří Magdaleny na Újezdě někdy s klášteřem Bílých paní, posléze s klášteřem Dominikánů.

Na místě nynější veliké budovy kasáren četnictva č. p. 388—III. v Karmelitánské ulici stál již před r. 1329 *kostel sv. Maří Magdaleny* s klášteřem *Bílých paní*. Tato řehole povstala ve 13. století v Itálii, a měla mužské i ženské odvětví. Řeholníci a řeholnice sluli „Kající bratři a sestry sv. Maří Magdaleny“, zachovávali pravidlo sv. Augustina, a měli dle prvotních předpisů svých též ošetřovati nemocných, i pohostinu přijímati poutníky. Jeptišky nosily bílé roucho, pročež jim lid říkal „*Bílé paní*“ (či „*Magdalenitky*“, avšak toto jméno dáváno též kajicnicím v Miličově Jerusalémě, a v jiných městech povstaly i řádné kláštery těchto osob, které nosily černý oděv s bílým škapulířem).

V Čechách měly Bílé paní či Magdalenitky kláštery v *Dobřanech* u Plzně (jen od r. 1259—1272), v *Zahražanech* u Mostu (od r. 1283), v *Lounech* (od r. 1331) a snad i ve *Střidce* u Kadaně (prý od r. 1283). V *Praze* uvádí se dům jejich někde na Starém městě r. 1282, a r. 1329 připomíná se poprvé klášter této řehole na Újezdě u sv. Maří Magdaleny, jenž sem byl snad přeložen ze Starého města. V čele kláštera stál *probošt* z řehole sv. Maří Magdaleny; představenou jeptišek byla *převoršíše*. Vrchní dozor v klášteře měl *zemský převor* řádu sv. Maří Magdaleny, od r. 1373 až 1401 Mikuláš. Převoršíše uvádí se r. 1415 Dorota, a pokud jména ostatních jeptišek známa jsou, lze souditi, že to byly větším dílem městské dcery z Prahy. Pokud víme, měl klášter dvůr v Chýnici u Tachlovic, a v Praze u kostela zahradu. Roku 1329 dostala jeptiška Markéta od dědiců měšťana Seibota kopu ročního platu na statku v Počernicích tak, aby po její smrti plat připadl klášteru za duši Seibotovu. Roku 1335 učinil měšťan Pražský Konrád z Litoměřic kostelu jistý odkaz.

Proboštové u sv. Maří Magdaleny uvádějí se: Ondřej, Dětrich, Řehoř, Petr, Jan, Žibřid, a Jan (1377—1380).

*) Tomek I. 242. 387. II. 126. III. 130. V. 197. Prodrómus 446. Schaller. Top. Pr. II. Pamětní farní kniha u sv. Mikuláše.

Kostel sv. Maří Magdaleny byl zároveň *farní* a podací jeho měl generál řádu. *Farářové* uvádějí se: Budek (asi od r. 1320 až 1380, plných 60 let), Mikuláš (od 1387), Hanuš († 1398), Jan ze Schönwalda (—1400), Vavřinec (1415). Býval tu i farní *střídník*. Proti proboštu Janovi svědčil r. 1380 farář Budek, že vede život nepřikladný. Hmotné poměry tohoto kláštera byly asi dosti skromné, neboť papež Jan XXIII. sprostil jeptišky nákladné visitace od generála řádu, a podrobil je dozoru arcibiskupa Pražského a visitátorů od něho ustanovených.

Bouře husitské učinily tomuto klášteru konec. Dne 22. června r. 1420 zapálili Pražané a Táboři klášter se všemi domy v Nebovidech a okolí. Jeptišky uprchly bezpochyby ještě v čas, a nevrátily se více; *klášter zanikl navždy*, a Pražané uchvátili jeho zahradu i dvůr ležící v Chýnici.*)

Za krále Ferdinanda I. koupila sv.-Vítská kapitola pobořený kostel sv. Maří Magdaleny a 4 domy sousední od lékaře Karchesia za 350 kop. Když do Prahy zavítal bl. Petr Canisius, nabídl mu kapitola kostel ten i domy ty ku zřízení kolleje Tovaryšstva Ježíšova, poněvadž ale místo to zdálo se býti nepříhodným a v ústraní, nepřijal nabídnutí tohoto, nýbrž zvolil si klášter sv. Klementa na Starém městě, odkud Dominikáni odstěhovali se na František do opuštěného tehdejšího kláštera blah. Anežky. Avšak Dominikánům nelíbilo se tam, a záhy toužili po jiném místě, pročež jim r. 1604 nabídla kapitola sv.-Vítská kostel sv. Maří Magdaleny, a oni ujali se ho rádi, a zřídili si tu prozatímný konvent, jehož prvním převorem ustanoven r. 1606 Dominik z Verony. Hned r. 1608 založeno tu na přání mnohých katolíků ze šlechty a z měšťanstva bratrstvo sv. růžence. Roku 1616 darovala kapitola sv.-Vítská *Dominikánům* listinou kostel sv. Maří Magdaleny se všemi právy i vším příslušenstvím, vymínil si, aby všechno to jí vráceno bylo, kdyby klášter tu jednou zaniknouti měl. Dominikáni koupili téhož r. 1616 ještě tři jiné sousední domy a začali stavěti na jich místě novou klášterní budovu, obnovivše již dříve zbořený kostel. Po Bělohorské bitvě daroval král Ferdinand II. r. 1622 řeholníkům těm zabavené statky Helvikovský a Henychovský, a ves Malý Bášť, i dům Rygrův na Újezdě, a svobodný pán Bohuchval Valkoun z Adlaru věnoval jim potom své statky Vrážkov a Strážkov.**)

Od r. 1626—1630 vypomáhali Dominikáni tohoto kláštera ve farní duchovní správě u sv. Mikuláše, a r. 1630 nazýval se Dominikán Jan Muskacell „toho času farářem u sv. Mikuláše“. Za vpádu Švédů na Malou stranu r. 1648 musili Dominikáni ve svém klášteře ošetřovati a živiti raněné a nemocné švédské vojáky, jichž tu bývalo kolem padesáti.

Roku 1680 prodal klášter svou vinici v Košířích představeným vlašské kongregace ku zřízení hřbitova a nemocnice.

*) Tomek I. 305. 309. 507. 534. II. 126. III. 138. IV. 67. 172. V. 183. 224. Frind: Kirchengesch. II. 315. III. 303.

**) Bílkovy Dějiny konfiskací CXXVI. 141. 162.

Při klášterním kostele rozkvetlo *arcibratrstvo sv. růžence a sv. Maří Magdaleny*, a vydalo v letech 1650—1653 zpěvník s notami na celý rok.

Původně bylo v tomto klášteře jen 9 bratří, kteří sem přišli z Františku, r. 1710 jich tu žilo již 40, z čehož jasno jest, že klášter tento časem znamenitě vzrostl. Bratří mohli takto pomýšleti na stavbu nového chrámu, a i tu vyskytli se jim dobrodinci. Byli to bratří Karel Alexander a Václav hrabata Michnové, kteří svým nákladem vystavěli jim *nový velký krásný chrám*, jenž r. 1709 dokonán, a dne 30. června 1709 od biskupa opata Víta Seipla posvěcen byl. V tomto chrámu byl r. 1722 dne 20. června pochován stavitel Křištof Dienzenhofer (starší), jenž stavěl průčelí a loď chrámu sv. Mikuláše na Malé straně, a chrám sv. Tomáše přestavěl. Na hlavním oltáři nového tohoto chrámu stkvěl se krásný obraz sv. Maří Magdaleny od Willmanna, a na jednom z postranních oltářů byl znamenitý obraz sv. Josefa od Cimprehta.

Klášter i kostel tento byly r. 1784 *zrušeny*, řeholníci rozešli se do jiných klášterů řádu svého, a budovy jejich byly prodány. Ze zrušeného a odsvěceného kostela učinil kupec skladiště cukru z cukrovaru, zřízeného v bývalém klášteře Zbraslavském, r. 1792 prodal jej však státu, jenž do něho i bývalého kláštera vložil vrchní poštovní úřad, kterýž tu byl až do r. 1849. V letech 1851 až 1855 byl někdejší kostel úplně přestavěn v kasárny četnictva.

Chrám sv. Maří Magdaleny byl stavěn v podobě kříže, měl v průčelí dvě věže, a uprostřed vysokou osmihrannou kopuli. Tvary jeho podnes lze poznati na dvoře kasáren, v bývalé to lodi, do něhož padá světlo světlíkem, někdejší kopulí. *)

Starý kostel sv. Maří Magdaleny byl po vystavění nového chrámu pouhou klášterní kaplí. Podobu jeho známe z obrazu r. 1606; byl gotický, nevelký, a čelil předem k západu do ulice, kde měl věž, a na střeše strměla štíhlá věžička. Kaple tato byla po zrušení kláštera zbořena. Dle pověsti měl na místě tomto ve 12. století dům a synagogu bohatý Žid, který u knížete Vladislava I. nabyt takého vlivu, že byl takořka jako jeho náměstek ve vládě. Aby ještě větší moci dosáhl, dal se pokřtiti a přijal jméno Jakub. Potom učinil ze své synagogy kapli sv. Maří Magdaleny, avšak r. 1124 odpadl zase od víry křesťanské a dal rozbořiti nočního času oltář v té kapli a sv. ostatky pohodil. Za tou příčinou byl zajat a do vězení dán, nesmírné jmění jeho bylo pobráno a do knížecí komory odvedeno, a kromě toho musili Židé knížeti složit 3000 liber stříbra a 100 liber zlata, aby zpronevěřilce toho od smrti vyplatili. Kníže Vladislav obrátil tyto peníze k vykoupení křesťanských parobů ze služby Židů a zakázal napotom, aby žádný křesťan Židům nesloužil. **)

*) Dra. Borového Ant. Brus 145. Prodrumus 458—461. Schottky Prag II. 85. Pamětní farní kniha u sv. Mikuláše. Prag von Dr. K. Redeln, str. 38. Dlabač, Künstlerlex. I. 235.

**) Tomek I. 121—122. Schaller. Top. Pr. II. 79. Že tato událost, kterou dějepisec Kosmas podává, zběhla se na Újezdě na místě potomního chrámu sv. Maří Magdaleny, vypravují teprve pozdější kronikáři.

4. Kostel sv. Anny na Újezdě s klášteřem Dominikánek.

Nynější vojenská zbrojnice na Újezdě č. p. 450—III. stojí na místě, kde mívali dům páni ze Švamberka, jimž r. 1629 byl vzat a dán knížatům z Egenberku, kteří jej k východní straně stkvostně přestavěli. Po nich dostal se tento palác Schwarzenbergům, až r. 1770 vláda v něm zřídila vojenskou zbrojnici. Za domem rozkládá se veliká zahrada, kteráž přes rameno Vltavy až na ostrov Kampu sahá. V této zahradě stály ve 13. století dvůr a u ramene řeky mlýny, náležející klášteru jeptišek v Chotěšově. Jeptišky prodaly tyto mlýny Vyšehradskému proboštu Janovi, a darovaly mu r. 1293 i svůj dvůr na čas života s výminkou, aby po smrti jeho dvůr i mlýny zase klášteru vráceny byly. Probošt Jan uvedl potom brzo do tohoto dvora *jeptišky řádu sv. Dominika*, neboť již r. 1298 nazývá se dvůr tento *klášteřem sv. Anny*. Téhož roku obdržel klášter ten podací právo farního kostela sv. Linharta na Starém městě, a roku 1299 stvrdil papež poměr mezi farářem a klášteřem sv. Anny jakožto patronem. Duchovní správu v kostele a klášteři sv. Anny konali *probošti* z řádu sv. Dominika, kteří měli i jistý dohled na správu klášterního jmění. První probošt byl tu od r. 1298—1301 Eliáš, spolu kanovník Litoměřický. Představenou byla *převořiše*, roku 1301 Markéta. Jméno kláštera bylo skromné, bylyť to příjmy z kostela sv. Linharta a užitky ze vsi Hradce, kterou Pražský měšťan Bolek daroval.

Roku 1313 koupily jeptišky od Johannitů dvůr někdy Templářů u sv. Vavřince na Starém městě a přestěhovaly se tam. Na památku prvního sídla svého na Újezdě nazvaly nový klášter tento i kostel u něho jménem sv. Anny.

Avšak dům na Újezdě, z něhož odešly, nezůstal dlouho osiřelým, neboť již r. 1330 založila v něm královna Eliška Přemyslovna *nový klášter Dominikánek*. Obdržela jej k tomuto účelu bezpochyby od bratra svého Jana, probošta Vyšehradského, a uvedla do něho dne 7. června 1330 šest panen řehole sv. Dominika, přivezených z Olomouce. Nový tento klášter dostal od zakladatelky hned při tomto začátku kapli sv. Michala pod Vyšehradem jako část nadání svého. Avšak za nedlouho změnila královna tento úmysl svůj a uzavřela, že toto své zbožné nadání přenese na jeptišky řádu cistercienského, které měly státi v poslušenství opata Zbraslavského. Původcem této náhlé změny v úmyslu královnině byl bezpochyby Zbraslavský opat Petr, jemuž patrně šlo o to, aby řeholnice ty do Prahy se dostaly. V listině, kterou Eliška v té příčině podepsala, dí, že Dominikánky povolala ku sv. Anně dosti neprozřetelně a málo opatrně, a že klášter ten neprospívá; — měltě ovšem k tomu málo času, neboť Dominikánky zavítaly sem 7. června 1330, a byly již na počátku září téhož roku u královny, jinak velmi dobrotivé, v nemilosti. Avšak Eliška podepsala osudnou listinu tu bezpochyby již na smrtelném lůžku, neboť hned v den sv. Václava 28. září zemřela potom na

Vyšehradě; úmysl její proveden nebyl, Dominikánky zůstaly ve svém klášteře u sv. Anny i nadál.

Z té doby, kdy na Újezdě byl klášter Dominikánek druhého založení, jsou známi jen dva jeho *probošti*. Mikuláš (1406) a Oldřich z kláštera sv. Klementa (1408). *Převořiše* známé: Jutka (1355) a Alžběta (—1402).

V Praze náležela jeptiškám část vsi Nebovid u kláštera samého se zahradou, a na stráni Petřínské vinice někdy královny Elišky, kterou r. 1399 z větší části prodaly. Na venkově měly dvůr v Kopanině, ves Oslnice a ves Ostašovice, příslušenství to kaple sv. Michala pod Vyšehradem.

Husitské bouře učinily i tomuto klášteru konec. Dne 14. června 1420 zapálili Táboři a Pražané z rána klášter sv. Anny s domy i mlýny okolními. Zahradu klášterní zabrali Pražané, kostel zhynul navždy a jeptišky, zachránivše se bezpochyby útekem, nevrátily se více. *)

5. Farní kostel sv. Jana Křtitele na Újezdě, později při Malostranském špitále.

Roku 1142 obléhal kníže Konrád Znojemský hrad Pražský, válce proti českému knížeti Vladislavovi II. Tehdáž lehl i klášter sv. Jiří popelem, jeptišky uprchly však ještě v čas z hradu, a přebývaly až do obnovení kláštera svého při *kostele sv. Jana Kř.* na Újezdě. Poprvé připomíná se tento kostel právě v této události r. 1142, a již tehdáž nalézal se při něm bezpochyby jakožto vesnice *Újezd*, odkud rodilý byl Pražský biskup Mikuláš († 1158). *Podacím* náležel kostel ten *proboštu sv.-Vítskému*, jenž měl na blízku vinici s několika poplatnými domy. Založením nové zdi Malostranské po hřebenu Petřína dolů ku Vltavě dostala se větší část někdejšího předměstí Újezda s tímto chrámem do vnitř hradeb městských. Kostel sv. Jana Kř. byl od starodávna *farní*, a kolem něho rozkládal se *hřbitov*. Měl jakýsi pozemek ve vsi Babicích. *Farářové* uvádějí se tu: Šimon (—1355), Albert († 1364), Mořic z Polánky († 1379), Matěj z Prahy (—1380), Stanislav (od 1380), Dominik (—1395), Vít Dokoše (—1404), mistr Řehoř z Prahy (—1407), Litolt (—1411), Zikmund (—1418), Petr (od 1418). Roku 1507 odevzdal král Vladislav II. kostel tento *obci Malostranské*. Roku 1588 uhodil blesk do kostela a shodil cihelný krov jeho, ale nezapálil. Roku 1620 byl k tomuto kostelu přeložen *Malostranský městský špitál*, jenž do r. 1599 byl nedaleko kostela v Oboře, a odtud při kostelíku sv. Jana Kř. pod Petřínem. Byltě tomuto ústavu darován při kostele sv. Jana Kř. na Újezdě r. 1620 sousední dům, do něhož se přestěhoval. Roku 1661 byl tento dům zbořen, a přispěním dobrodinců vystavěna na západní straně kostela

*) Tomek I. 243. 451. 597. II. 127. III. 138. IV. 66. 172. V. 223. Schaller. Top. Pr. II. 95—97.

nová špitální budova, při čemž i kostel obnoven byl. Při špitále působil zvláštní *duchovní správce* v jisté podřízenosti pod farářem u sv. Václava.

Roku 1626 nabízen tento kostel Malostranské obci na prvním místě, aby k němu přeložena byla sv.-Mikulášská fara, což však bylo zamítnuto.

Špitál na Újezdě byl *chudobincem*, v němž žilo 35 schudlých měšťanů Malostranských, kteří měli na výživu téhodně po jednom zlatém, a modré pláště s bílými límci nosili. Příjmy ústavu toho obnášely ročně přes 3200 zl.

V kostele stály v minulém věku 3 *oltáře*: Hlavní oltář sv. Jana Kř.; oltář sv. pěti Bratří; oltář sv. Martina, zřízený r. 1631 za času Malostranského faráře Františka Štillera. Na zdi při straně evangelijní byl od r. 1666 vymalován Malostranský městský znak s nápisem. *Náhrobky* tu měli z r. 1593 měšťan Jiří Jahn, a z r. 1663 Vít Kalina. Presbytér byl sklenut, loď však měla starožitný strop dřevěný. Před presbytérem byl dle starého způsobu příčný trám s křížem, r. 1641 od Víta Kaliny obnoveným.

Kostel tento i špitál při něm byly r. 1784 *zrušeny*, a r. 1787 se hřbitovem i zahrádkou za 4700 zl. prodány. Ze čtyř mešních nadací přeneseny odtud 3 ku sv. Mikuláši, a jedna ku chrámu bývalých Theatinů. *Zrušený kostel stojí podnes* (č. p. 440—III.) a slouží za veřejnou prádelnu. Zachoval příkrou střechu, vysoký štít, v průčelí u vrat starý kříž, a na střeše dva železné křížky. Utrpěl někdy velkou pohromu, nebo okna jeho nemají již tvarů původních. Budova tato jest s řetězového mostu viditelná, a hlásá na první pohled vysoké stáří své. Také bývalý, r. 1661 vystavěný špitál na západě kostela zachoval se podnes s původními otevřenými pavlačemi, a jest nyní od soukromníků obydlen. Někdejší hřbitov mezi kostelem a špitálem jest nyní otevřeným dvorem.*)

6. Kostel sv. Jana Kř., později sv. Ludvíka, pod Petřínem.

Na vyobrazení Prahy od Sadelera z r. 1606 spatřuje se pod Petřínem v pozadí za domy, kteréž od nynějšího chrámu Matky Boží Vítězné ku tržišti se táhnou, kostelík s pobočním ramenem na jihu a štíhlou zvonící na severu, jenž slove tam „*kostelem sv. Jana Křtitele*“. Kostel ten uvádí se již r. 1599, že k němu přeložen byl Malostranský městský *špitál*, kterýž do té doby se nalézal v Oboře blízko kostela sv. Jana, u nynějšího Vlašského náměstí. Špitál ten byl na tomto místě pod Petřínem od r. 1599 do r. 1620, kdy přestěhován byl ku kostelíku sv. Jana Kř. na Újezdě. Kostel sv. Jana pod Petřínem nazývá se též *kaplí Jana Husi*, mluvit se o ní r. 1602, že na hřbitově při ní se pochová-

*) Tomek I. 23. 127. 242. 387. II. 127. V. 174. Prodrómus 448. Schaller Topog. Pr. II. 80. Pamětní farní kniha u sv. Mikuláše.

vali osadníci od sv. Petra v Rybářích, a r. 1611, že v ní konali němečtí Lutheráni před položením základního kamene ku svému novému kostelu nejsv. Trojice (nyn. chrámu P. Marie Vítězné) slavnost. Na severní straně farního chrámu Matky Boží Vítězné, mezi ústavem učitelek a domem zastavárny, bylo před několika lety nalezeno množství lebek a kostí, což patrně svědčí, že tu býval *hřbitov*, o němž činí se zmínka r. 1602. O německých Lutheránech víme, že měli tu někde modlitebnu, do které roku 1586 zhotovil oltář Samuel Lorenz, řezbář z Frýburku v Míšeňsku. Snad tedy kostelík sv. Jana Kř., jinak málo známý, a tato lutheránská modlitebna z r. 1586 jest jedna a táž budova, nazývaná i kaplí Jana Husi. Roku 1623 daroval císař Ferdinand II. kostelík ten *bratrstvu Francouzů*, kteří si jej znova upravili a nazvali *kostelem sv. Ludvíka*, krále francouzského, od kteréžto doby konána v této svatyni kázání jazykem francouzským, až r. 1628 témuž bratrstvu byl postoupen kostel sv. Linharta na Starém městě. Zatím byli se r. 1624 při sousedním chrámu nejsv. Trojice usadili bosí Karmelitáni. Roku 1626 nabízen kostel sv. Ludvíka Malostranské radě, aby k němu přeložena byla fara od sv. Mikuláše, avšak proti tomu se vzpírali Karmelitáni z obavy, že klášterní jich klid tím by rušen byl, a poněvadž i městská rada s tím nesouhlasila, sešlo vůbec s toho, a kostel ten darován i se hřbitovem Karmelitánům, kteří jej potom r. 1654 na rozšíření své klášterní zahrady *sbořili*. Dva zvony tohoto kostelíka, kteréž původně jména Jana Husi a Jeronýma Pražského měly, přeneseny do chrámu Panny Marie Vítězné, kde byvše pak přelity, posud visí.*)

7. Kaple Bolestné Panny Marie v bývalém domě Anglických panen.

Anglické panny bydlely zprvu v Karmelitánské ulici v čísle pop. 460—III. Přistěhovavše se do tohoto domu dne 7. února 1747, zřídily si tu v pozadí *kapli Bolestné Panny Marie*. Po 35 letech obdržely r. 1782 zrušený klášter Karmelitek u sv. Josefa, a do jejich posavadního domu dány jsou r. 1784 normální školy a gymnasium Malostranské. V kapli Bolestné Panny Marie, kteráž znova upravena byla, konány služby Boží pro mládež z gymnasia i škol normálních, až r. 1839 školy ty přeloženy do nových budov na jižní straně chrámu Matky Boží Vítězné. Tenkrát byla školní kaple ta zrušena. Nyní nachází se v této budově filiálka státní zastavárny Pražské.

*) Schottky Prag II. 80. udává mylně, že Lutheráni kostelík ten r. 1611 přestavěli na jméno nejsv. Trojice; jisto jest, že chrám nejsv. Trojice stavěn byl vedlé kostelíka tohoto, a že budova ta nebyla tehdyž zbořena.

VI.

Farní osada Týnská.

1. Chrám sv. Mikuláše

někdy farní, potom klášterní, s opatstvím
Benediktinů.

Velebný chrám Týnský nabyl svého velikého významu teprve v druhé polovici 14. století, když v rozsáhlých rozměrech znova stavěn a nadán byl. Až do té doby byl *největší a nejslavnější ze všech farních kostelů Starého města chrám sv. Mikuláše „na kurném trhu“*, kterýžto název mu dáván i po roku 1346, kdy konšelé přeložili kurný trh z náměstí před ním do dvora u kostela svatého Linhartta.

Slavný tento chrám založilo bezpochyby *měšťanstvo Pražské* za krále Přemysla Otakara I. Poprvé děje se o něm zmínka dne 18. srpna 1273, kdy povodeň až k němu sáhala. Stálť dosti nízko, neboť zprávy, že voda až u něho bývala, vyskytují se častěji, a v březnu r. 1367 chytali dokonce lidé o povodni ryby přede dveřmi kostelními.

V tomto hlavním farním chrámu skládali již r. 1296 *berníci* slavné přísahy na kříž, že chtějí věrně povinnosti své konati. Na západní straně kostela byl *hřbitov*, a u něho stála od r. 1363 nová *farní budova*. *Škola* stála za kůrem. Vedlé chrámu toho připomíná se *kaple sv. Václava*.

Podací právo této svatyně náleželo v 14. století vzácné měšťanské rodině *Olbramoviců*. Nějaké právo k tomuto kostelu měl někdy též opat Strahovský, o čemž nemáme však jasných zpráv. Znám jest před r. 1329 patron kostela Olbram a po něm syn jeho Menhart, jenž o své podací právo měl rozepří s opatem Strahovským, ve kteréž proti opatovi před papežskými soudci právo obdržel.

V chrámu připomíná se ve 14. a 15. století *16 oltářů*, založených a nadaných větším dílem od bohatých měšťanů z osady. Tak zřídili bratři Albrecht a Jan z rodiny Štuků za krále Jana v kostele *oltář sv. Kříže*, kdež měli rodinnou hrobku, a založili tu každodenní mši sv. za duše svých přátel, nadavše k tomu kaplana s platem 8 $\frac{1}{4}$ kopy. K *oltářům sv. mučedníků* odváděli Velfloviči větve Dětřichovy roční plat 10 kop pro oltářníka, aby tu 4 mše sv. týdně sloužil. K *oltářům sv. Prokopa* daroval r. 1377 měšťan František z Posenpacha 8 kop ročního platu. *Oltáře Panny Marie* stály tu *dva*, z nichž jeden měl tři oltářníky, ze kterých udělovali jednomu plat 6 $\frac{1}{2}$ kopy bratranci měšťana Hána Mikuláš Seibot a Václav. *Oltář sv. Vavřince* nadala Alžběta, dcera mě-

šťana Mikuláše Planera. Roku 1409 učinil Jan z Weilburku nadání k *oltáři sv. Jana Kř.* za duše svých přátel.

Farář sv.-Mikulášský měl za Horskou branou na vrchu vinici, a náležel mezi přední obročníky Pražské. Měl svého *středníka*, kromě toho byli tu pak ještě *kazatel*, *správce školy*, *kantor* a kaplani či *oltářníci* zvlášť nadaní.

Nejstarší známí *faráři* tohoto kostela byli: Jan, kanovník Pražský a Vyšehradský (1336), Dětrich (1350), a Ješek z Frankšteina (1356—1358).

V pohnutých dobách 14. a 15. století byl chrám svatého Mikuláše často jevištěm a svědkem událostí dalekosáhlých. Tak byl roku 1334 svědkem pohoršlivých a smutných výstupů mezi Pražskými *faráři* i jich přívrženci, a žebravými mnichy. Později jal se tu jazykem latinským pro duchovní i jiné vzdělance kázati slavný *Milič z Kroměříže*. Horlivého tohoto mravokárce poslouchalo rádo mladší duchovenstvo, učíc se od něho umění kazatelskému.

Od r. 1358—1381 byl *farářem* tohoto kostela *Dětleb Stormer*, rodem cizozemec, spolu kanovník Kaminský v Přímoří, později i kanovník Pražský a kancléř arcibiskupa Arnošta, jenž pro mnohá jiná zaměstnání míval svého náměstka či místofaráře u sv. Mikuláše. Roku 1363 koupil novou farní budovu u hřbitova. Roku 1373 stál v čele *farářů* Pražských proti *Miličovi*. Avšak směr, jímž *Milič* krácel, zůstal i nadál v kostele, nazývát se r. 1380 František, kazatel zdejší, stoupencem zásad *Miličových*. Po *Stormerovi* nastoupil faru *Jan Renker* (1381—1391), za něhož, jak se zdá, v tomto kostele kázával i Matěj z Janova, duchem *Miličovi* spřízněný. Tehdáž konávali tu kázání též kněží Jakub i Ondřej, kteří v nich některé bludy o Panně Marii, o svatých a o modlitbách za mrtvé pronášeli, kteréž musili na synodě dne 18. října 1389 odvolati. Jakubovi bylo potom zapověděno kázati na 10 let.

Po *Renkerovi* dosáhl fary u sv. Mikuláše Pražský a Olomoucký kanovník *Mikuláš Puchník* (1391—1396), jenž po mnohá léta zastával i úřad arcibiskupského oficiála a generálního vikáře, a r. 1393 spolu se sv. Janem Nepom. od krále Václava IV. ukrutně mučen, potom však na svobodu propuštěn byl, slíbiv o mučení tom pomlčet. *Puchník* hromadil po tehdejším způsobu bohatá obročí, dosáhl později ještě fary v Jemnici, a vyměnil r. 1396 faru sv.-Mikulášskou za dvě kanovnická obročí u sv. Jiří a na Vyšehradě, tak že měl prebendy ve 4 kapitolách, z čehož jeden konsistorní písař o něm rozmarne napsal: „*Mikuláš Puchník* nikdebylý kanovník kostelů všudebylých.“ Za nástupce jeho u sv. Mikuláše, *faráře Mikuláše z Myslavic* (1396—1414), když v Praze roku 1411 pro rozbroje Husem způsobené služby Boží zakázány byly, pronásledoval král Václav IV. duchovenstvo, kteréž dle rozkazu arcibiskupova služby Boží stavilo, a zabavil zejména *faráři* tomuto příjmy, čímž on velkou škodu utrpěl. Roku 1418 jmenuje se tu *farář Petr*, nepochybně od husitských osadníků dosazený proti řádnému *faráři*, a hned r. 1419 tu byl *farářem*

mistr *Soběslav*, řečený *Škola*. Dne 18. července 1419, v neděli o posvícení, ztropili *Husité*, kteří bezpochyby zatím z kostela vypuzeni byli, v této svatyni *velké pohoršení*. Vedrali se násilím dovnitř, a způsobili tam mnoho zlého. *Mikuláš z Jindřichova Hradce*, duchovní nižšího svěcení, bránil jim, aby nepobrali v sakristii kostelních klenotů, byl však zajat a nazítří *stat*, snad proto, že při této výtržnosti někoho zabil.

Roku 1421 spravoval kostel tento věrný kněz *Jaroslav*, jenž s jinými kněžími v Praze mnoho příkoří od divokého Jana Želivského snášel, tak že přívrženci tohoto výtržníka se pokoušeli, zapuditi jej z fary, až Želivský z Prahy odjel, a Jaroslava i ostatních věrných kněží Pražské zbožné panny a ženy před konšely rázně se ujaly. Téhož roku 1421 přišel do Prahy *Jan Sádlo z Kostelce*, odpůrce Želivského, aby se tu ospravedlnil z nařknutí ze zrady. Dali mu konšelé, přívrženci Želivského, ujištění, že v Praze bezpečen bude, avšak sotva mezi ně vkročil, zajali ho zrádně a dali ho *mečem odpravit*. Nedovolili mu ani, aby před smrtí sv. svátostmi zaopatřiti se dal. Mrtvola jeho pohřbena u sv. Mikuláše. Z toho bylo v lidu Pražském velké užasnutí, a zbožní kazatelé kárali z těžkého tohoto hříchu konšely. Za rok potom byl sám Želivský v téže Staroměstské radnici *stat*.

Z roku 1432 máme opět zprávu, že dne 21. července povodeň zatopila kostel sv. Mikuláše.

Roku 1435 byl farářem zdejším *Václav z Pužnice*, jeden ze čtyř kněží od sněmu zvolených, kteříž měli jménem stavu duchovního i světského učiniti slib poslušnosti Církvi katolické při znání ku kompaktátům.*)

V století 16. byli u sv. Mikuláše *kališniční faráři*: *Václav Subule* (Šidlo), kterýž s jinými r. 1523 pro různice byl vypovědén, brzo však se vrátil, a tu ještě r. 1526 byl, maje dva kaplany; *Jakub* (1534), a potom pověstný *Jan Mystopol* (1537—1552), kterýž ve straně utrakvistů dlouho veliký vliv měl, a pohříchu nemálo k tomu působil, že české kališnictví duchem lutheránským provanuto bylo. Stal se již r. 1541 administrátorem dolejší konsistoře a potom i děkanem sv.-Apolinářským a kazatelem Betlemským, kterýžto důležitých úřadů uměl užívati na záhubu starého vyznání utrakvistů. Když král Ferdinand I. r. 1543 do Prahy zavítal a sněm všech zemí koruny České svolal, vyzval Mystopol veškeré kališnické duchovenstvo v Čechách a na Moravě k současnému valnému shromáždění v Praze, v němž pokusil se o to, aby celou stranu podobojí náhle přivedl do protestantství. Odvážil se předložiti shromáždění otázky o mši sv., o vzývání svatých a o dobrých skutcích, a snažil se spolu s Týnským kazatelem Václavem Mitmánekem, aby otázky ty úplně ve smyslu lutheránském vyřízeny byly, ač mnozí lepší duchovní odpírali. Když Mystopol bludné tyto artikule králi Ferdinandovi I. a sněmu ku

*) Tomkáv Dějepis Prahy I. 218. 246. 283. 287. 299. 301. 389. 539. 598. II. 57. 200. 278. 435. 440. 448. III. 175. 298. 306. 346. 355. 492. 558. 627. 634. IV. 189. 211. 532. 692. V. 188—191.

potvrzení zaslal, odpověděl mu král tím, že mu poslal opis Basilejských kompaktát a přísně všeliké novotářství zakázal. Dne 6. července 1543 slavili kališníci po svém způsobu svátek Husův hlubokými průvody do Betléma. Mystopol vedl průvod z kostela svatého Mikuláše, a Mitmánek z Týna na Staroměstské náměstí, kde oba průvody se spojily. V Betlémě konal potom Mystopol bouřlivé a rouhavé kázání proti Církvi katolické i proti mírným kališníkům, z čehož upadl do nemilosti krále Ferdinanda, jenž pod ztrátou cti, statků a hrdla zakázal mu dále kázati až do odvolání. Soudruh jeho Mitmánek byl ze země vypověděn. Mystopol usmířil si krále tím, že ku kališníkům se přidal i o katolících vlídněji mluvil, a dle rozkazu královského České bratry stíhal, čímž však stavy si tak zneprátelel, že ho s administrátorství r. 1555 sesadili, až císař Ferdinand I. r. 1562 jej opět v tento úřad dosadil. *) Roku 1550 vyšel o svátku Zjevení Páně o jitřní na faře u sv. Mikuláše oheň a zničil farní světnici i nákladnou knihovnu Mystopolovu. Roku 1552 přestoupil ku straně podobojí katolický farář v Mníšku Stanislav a dán jest za kaplana ku sv. Mikuláši, aby se tu církevním pořádkům strany podobojí učil. Roku 1553 byl tu farář *Jan Andělíček*, kterému dán kaplan Jan Milocenus, vysvěcený ve Vlaších, aby byl po 4 leta u tohoto chrámu kaplanem. Roku 1555 byl zde farář *Adam Městecký*, jenž dostal kaplana Mikuláše Čejovina, kterémuž osadníci byli na cestu do Vlach ku svěcení půjčili 15 tolarů s tím závazkem, aby první mši sv. sloužil v kostele sv. Mikuláše a v něm déle přísluhoval. Roku 1562 byl tu farář mistr *Jan Kolínský*, rozhodný Lutherán, ježž císař Ferdinand členem konsistoře ustanovil. Vůbec zavládlo v té době v tomto kostele *lutheránství*. Roku 1565 poručil arcibiskup Antonín Brus utrakvistické konsistoři, aby fara sv. Mikuláše řádným knězem opatřena byla, aby se tu služby Boží řádně konati mohly. Brzo však potom byl farář sv.-Mikulášský pro bludná kázání a rušení obřadů nejprv od konsistoře, potom od arcibiskupa kárán a posléze rozkazem arciknížete Ferdinanda ještě s farářem sv.-Michalským do vězení k arcibiskupovi vsazen, odkud po 4 nedělích na svou faru propuštěn, obdržev rozkaz, jak se chovati má. Roku 1582 uvedli osadníci do fary sv. Mikuláše kněze *Jana Turka*, jehož na rozkaz arcibiskupa Brusa konsistoř již před časem z Prahy byla vypověděla, že byl muž nepokojný, pročež protivil se mu i nyní arcibiskup Medek s utrakvistickou konsistoří, tak že on po delším jednání opět z Prahy odejti musil. Roku 1589 stal se sv.-Mikulášský kaplan Václav Novolynský děkanem v Sušici. Od roku 1602—1609 byl u sv. Mikuláše farářem *Jindřich Kocian*, mírný kališník, který potom katolíkem se stal. Roku 1618 tu byl farářem *Jan Locika*, spisovatel českých kázání. **)

*) Mystopol nedosáhnuv pokoje svědomí ani mezi kališníky ani mezi Lutherány, složil v ruce arcibiskupa Brusa vyznání víry katolické a zůstal katolíkem, i když od bývalých přátel svých za to nátlaky snášeti musil.

**) Dra. Borového Jednání konsist. utrakv. 24. 87. 303. 315. 317. 328. 388. Téhož Antonín Brus str. 178. a Martin Medek str. 95. Ant. Gindely Geschichte der böhm. Brüder I. 269—274. Historia Societatis Jesu od J. Schmidla II. 542. Poselkyně Beckovského I. 193. Jungmann hist. liter. č. str. 594.

Někdy před r. 1541 odkázal Václav Hamerník z Rheinateinu kostelu sv. Mikuláše dvě vsi, totiž *Kojetice* a *Trnový Újezd*, k nadání kaplana, aby on za plat 30 grošů v kostele služby Boží konal. Odtud náležel i Kojetický kostel k záduší sv.-Mikulášskému.*)

Krátce před Bělohorskou bitvou dosáhl sv.-Mikulášské fary mistr *Viktorin Vrbenský*, člen protestantské konsistoře, horlivý spisovatel lutheránský (vydal 13 spisů), jenž dne 13. prosince 1621 z Prahy *vypověděn* byl a r. 1630 v Sasku zemřel.

V době kališnické honosil se tento kostel znamenitými nádobami i rouchy bohoslužebnými a jiným příslušenstvím. Osada hleděla si vůbec kostela a nešetřila obětí, aby jej zvelebovala.**)

Chrám sv. Mikuláše zůstal po roce 1621 prozatím opuštěn, až o něj požádal císaře Ferdinanda II. *Strahovský opat Kašpar Kvestenberk*, hledě k tomu, že počátkem 14. století Strahovský klášter nějaké právo k tomuto kostelu míval. Císař daroval skutečně r. 1628 tomuto opatu chrám i faru u sv. Mikuláše, načež on několik sousedních domů skoupiv, zřídil tu *kollej* pro studující kleriky řádu svého, v níž dva kněží Premonstráti, rodem Nizozemčané, P. Norbert Schwert a P. František Lameter, vyučovali. Farní duchovní správu konali tu Premonstráti P. Jakub Rynda, P. František Velický, P. Anselm Kramsi a P. Jan Večeřovský. Někdy mezi lety 1628—1635 byla *fara sv. Mikuláše* z nařízení královského zrušena, a osada její i zádušní jmění rozděleny a převedeny na sousední farní chrámy Týnský a Matky Boží na Louži.

Roku 1635 dostal se chrám sv. Mikuláše *Benediktinům ze Slovan*, do jichž kláštera přistěhovali se španělští mniši Monteserratští. Opat Kvestenberk obdržel náhradou kostel sv. Benedikta na osadě Týnské, kamo klášterní kollej přeložil. Vyrovnání, jež v této příčině stalo se mezi mnichy slovanskými, španělskými a klášterem Strahovským, stvrdil císař Ferdinand III. dne 21. července 1635, a potom též papež Urban VIII.

Benediktini „slovanští“ dostali 10.000 zl. odškodného, kostel sv. Mikuláše se všemi příslušnými domy, podrželi si polovici kostelního náčiní z Emaus i všechny platy a usedlosti kromě Prahy, a opatu ponechány všechny výsady, zvláště i hlas na sněmu. Také zůstalo jim podací právo farního kostela sv. Mikuláše v Podskalí, kteréž jim však kardinál Harrach brzo odňal, odkázav kostel ten farářům u sv. Vojtěcha v Podskalí.

Ačkoli slovanští mniši v Emausích v kruté bídě jen živořili, loučili se se svým klášterem přece neradi. První opat nového kláštera u sv. Mikuláše *Adam Benedikt Bavorovský* přistěhoval se s dvěma bratřími sem hned r. 1635, a koupil za 2000 zl. sousední dům „u zelené věže“, v němž sídlo si zřídil. Druzí bratři bydleli v domě „u zlaté tváře“, kterýž náležel českému spisovateli Václavu Rosovi. Tento dům dostal se později klášteru, když

*) Farní osada Kojetická. Sepsal Fr. Ekert. Str. 3. 4.

**) Zápisní kniha kostelníkův chrámu sv. Mikuláše, v zádušním úřadě Pražském.

nevlastní syn Rosův František Klauser do tohoto kláštera vstoupil. Zpočátku žili řeholníci v novém klášteře svém nuzně, brzo však podařilo se jim dobytí některých platů a úroků, i získati usedlosti, kteréž jim právně náležely. Bavorovský snažil se vůbec zvelebiti klášter. O druhém svátku velkonočním býval před kostelem hlučný trh, jímž služby Boží rušeny bývaly. Opat vyhnal r. 1636 povykující prodavače od kostela, ti však pomstili se mu, poštvavše luzu, která téhož dne rozbila kamením z dlažby okna kostela sv. Mikuláše. Brzo potom zemřel dne 26. května 1636 šlechtetný opat Bavorovský, a za nástupce jeho jmenován visitátorem řádu, opatem Broumovským, řeholník Břevnovský *Benedikt Berounský* (1636—1647). Byl neobyčejný silák, an podkovy jako střepiny lámal, a vystavěl na místě starého domu „u zelené věže“ novou budovu opatskou. Po smrti jeho jmenován opatem *Zdislav Ladislav hrabě Berka z Dubé a Lipí* (1647—1648), jenž zprvu vstoupil do řádu Jesuitů, potom do kláštera Broumovského, a posléze převorem v Břevnově byl. Visitátor řádu jmenoval Berku opatem u sv. Mikuláše z té příčiny, aby chudý tento klášter jím zveleben byl. Vedl se tehdejší dlouhý spor o znamenité dědictví, na něž nyní klášter tento naději měl. Roku 1635 založil totiž Lev Burian z Dubé a Lipí ze svých českých a moravských statků svěření, jež spadlo r. 1644 na Zdislava, tehdejší převora v Břevnově. Poněvadž však těchto statků i hrabě Fürstenberg se domáhal, odstoupil Zdislav, chtěje právní při se vyhnouti, nároky své na svěření ono své neteři Apoleně za náhradu 35.000 zl. Avšak Apolena dosáhši r. 1650 jen českého podílu svěření, zpěchovala se náhradu onu platiti, z čehož vznikla pře, kteráž teprve r. 1705 od císaře Josefa I. ve prospěch kláštera sv. Mikuláše ukončena byla. Držitel Berkovského svěření vyplatil potom r. 1713 klášteru netoliko zmíněnou náhradu, ale i úroky, celkem znamenitou summu 53.002 zl. 26 kr., čímž klášter tento rychle zveleben byl.

Opat Zdislav Berka, muž zbožný a učený, znaje výborně jazyk hebrejský, ujal se Židů, kteří okolí kostela sv. Mikuláše naplňovali. Chtěje ku Kristu je obrátiti, kázával jim v chrámu. Když Židé zdráhali se přicházeti, byli k tomu od vlády donucováni, a v kostele dožíral na ně úřední sluha. Avšak jako všude jinde, vzdorovali i zde Židé, a přicházeli na kázání, majíce uši zacpány voskem a bavlnou. Berka zemřel v krátké době, za obležení Prahy od Švédů. Nástupce jeho, Břevnovský řeholník Libor, vzdal se hodnosti své, seznav smutný stav, do něhož klášter řáděním Švédů uvržen byl. Statky jeho byly vesměs popleněny, a zvláště zpustošili Švédové kostel v Čakovicích, vsi to klášteru náležející. Tudíž ustanoven za opata *Matouš Ferdinand Sobek*, rodem z Rajhradu (1649—1664), jeden z nejslavnějších Benediktinů českých, jenž proslul jako kazatel v Broumově a v Polici i jako probošt v Rajhradě. Klášteru u sv. Mikuláše přinesl požehnání Boží, upravil hmotné poměry jeho, obnovil sešlý chrám, pečoval o hojnější služby Boží v něm, a získal svým spoluřeholníkům právo svobodné volby opata. Roku 1652 nabídl císař Ferdi-

nand III. Sobkovi poustku u sv. Jana pod Skalou (či sv. Ivana), aby tu znova zřídil klášter benediktinský, a on ujal se ochotně tohoto místa a vystavěl tu nový chrám i klášter, do něhož několik bratří poslal, načež jmenován byl i tam opatem. Sepsav život poustevníka sv. Ivana, věnoval jej císaři Leopoldu I. k jeho české korunovaci, a císař povýšil ho za to do stavu šlechtického s titulem „z Bílenberka“. Roku 1656 učiněn byl nejvyšším berníkem v Čechách, a císař Leopold I. jmenoval ho hned r. 1660 prvním biskupem v Králové Hradci, kamž on r. 1665 se odstěhoval. Posléze jmenován byl r. 1668 arcibiskupem Pražským. Pečoval i jako velepastýř o svůj milý řád. Nástupce jeho u svatého Mikuláše, řeholník Kladrubský a správce kláštera na Sázavě *Jan Prokop Manner* (1665—1682) vkročil do šlépějí jeho, rozmnožil počet bratří v klášteře, s nimiž r. 1674 počal společně konati modlitby v kůru, zvelebil služby Boží, a povzněl klášter i v hmotném ohledu. Pečoval též jakožto správce opatství u svatého Ivana o tento klášter, jenž záhy stal se oblíbeným místem poutnickým, a konal i úřad nejvyššího zemského berníka, docházeje denně do kanceláře na Hradčany po starých zámeckých schodech, kteréž stavové tehdejší k vůli němu poprvé dlážditi dali. Roku 1675 byly vnitřnosti zesnulého arcibiskupa Šobka uloženy v chrámu sv. Mikuláše. Po něm dostal klášter tento statek Štířín za náhradu 1000 zl., danou opatu Broumovskému. Roku 1676 prodal opat Manner Čakovice a koupil Chodov a Hostivař, získav již dříve klášteru svému koupí Popovice a Újezdec. Téhož roku 1676 postoupil opat Manner po dlouhé při Novoměstskému magistrátu, za náhradu 300 kop hotových peněz a staviva za 50 zl. kostel sv. Mikuláše v Podskalí. Po smrti jeho užili bratří poprvé práva svobodné volby opata, a tu zvolen byl *Maurus Roučka* (1682—1714), rodem z Vltavotýna, maje teprve 30 let věku. Jelikož klášter na válku s Turky r. 1683 musil 5000 zl. přispěti, prodal opat statek Štířín. Po velikém ohni r. 1689 snažil se opat Roučka o rozšíření kláštera. Do té doby byl konvent sousedními židovskými domy, z nichž lomož a zápach do kostela i obydlí vnikaly, velice znepokojován a týrán. Opat prosil, aby se zamezila stavba spálených těchto budov, a jel v té příčině k císaři. Posléze koupil r. 1700 za 1600 zl. několik sousedních spálenišť a rozšířil tím klášter k židovskému městu, od něhož jej oddělil převysokou zdí, tak že mu získal kýžený poklid. Zatím vyřízen byl r. 1705 šťastně pro klášter zmíněný spor v příčině svěcenství Berkovského, a tu učinil opat hned dne 4. prosince 1705 v chrámu slavnost děkuvání a ustanovil, aby každoročně konala se tu slavná zádušní památka za opata Zdislava Berku. Roku 1703 koupil opat statky Šeberov a Hrnčáře za 38.500 zl. a r. 1704 vinici Žezulku v Šárce, tak že klášter znamenitě rozkvetl. Roku 1713 zemřeli v moru dva řeholníci kazatelé u sv. Mikuláše. Nástupce Roučkův, opat *Anselm Vlach* (1714—1735) získal od svého bratra klášteru vinici v Šárce Termanku a vinici Rósovku u Mělníka. Když takto klášter znamenitého jmění nabyt, jal se opat Vlach v letech 1727—1730 stavěti nové opatství s kaplí a nový konvent

s krásným refektářem i bibliotékou, a zřídil tu pěknou zahradu, tak že tento klášter, ač domy obklopen, náležel mezi nejvkusnější řeholní domy v Praze. Ačkoli tím opat tolik prostavěl, že musil Šeberov a Hrnčíře prodati, nebylo mu dosti na tom. Roku 1732 dal starý gotický chrám sv. Mikuláše zbořiti, a *jal se budovati nový nádherný chrám*, svěřiv stavbu znamenitému mistru Kiliánu Ignáci Dienzenhoferovi. Nedočkav se dovršení stavby, zemřel opat Vlach r. 1735, a za nástupce jeho zvolen *Antonín Merkl* (1735 až 1745). Jelikož klášterní chrám posud nebyl dokončen, byl Merkl na opatství slavně nastolen dne 21. prosince 1735 v chrámu Týnském, a služby Boží konány prozatím v křížové chodbě budovy konventní. Tento opat pokračoval s posvátným zápallem ve stavbě nákladného chrámu, přivedl se tím však do nesnází, a musil prodati vinici Žezulku. Ze solní pokladny dostal 10.000 zl., jichž úroky dávány na stavbu, což však nestačilo. S velkou radostí konána dne 4. července 1737 slavnost položení základního kamene k novému hlavnímu oltáři, k níž zavítali arcibiskup hrabě Jan Gustav Manderšejd a nejvyšší purkrabí Jan hrabě Šafgoč. Do základního kamene byly vloženy různé peníze a deska se jmény všech tehdejších klášterních bratří.

Posléze *dovršen velebný chrám sv. Mikuláše*, a dne 6. prosince 1737 slaveny v něm o pouti poprvé s plesáním služby Boží. Pražané žásli nad velebností a krásou této svatyně, na niž klášter převeliké summy peněz byl obětoval. Avšak brzo přikvačily na klášter *smutné doby*.

Roku 1741 vtrhli do Prahy Bavoři a Francouzové a uložili městu výpalného 6 milionů zlatých! Klášter sv. Mikuláše musil poměrné summy měsíčně k tomu odváděti. Dne 24. dubna 1742 vynutilo nepřátelské vojsko krom toho na opatovi 5000 zl. Dne 30. srpna vtrhla tlupa vojska do kláštera, pídíc se po zbraních, a zle tu řádila. Jaký div, že bylo v těchto dobách řeholníkům zápasiti nejednou s hladem! Posléze byli nepřátelé dne 2. ledna 1743 z Prahy vypuzeni, avšak hned r. 1744 zavítali sem Prušáci, a vložili do kláštera sv. Mikuláše 80 vojáků, kteří tu zle řádili a po celé noci hýřili. K výpalnému musil klášter odvésti 5000 zl., a za jediný měsíc říjen zaplatil vojsku 246 zl. kromě spíže. Řádění Prušáků v klášteře trvalo až do 26. listopadu 1744, kdy po prohýřené noci odtáhli. Klášter byl tím přiveden na mizinu, a usouzený opat Merkl zemřel brzo potom dne 31. ledna 1745.

Opat *Jan Nepom. Gaudernak* (1745—1750) musil zápasiti se smutnými následky válek a odprodati část klášterního zboží. Roku 1693 postavil nábožný pán Servác Engel z Engelflussu na Skalce blíže městyse Mníšku kostelík sv. Maří Magdaleny, při němž zamýšlel založiti řeholní dům pro 4 kněze z opatství svatého Mikuláše. Ve svém kšaftu r. 1704 ustanovil k tomu 8000 zl. hotových, 5000 zl., které se měly stržiti za vinici jeho, a svou knihovnu. Kdyby se však toto nadání mělo potkati s překážkami, měl ten odkaz připadnouti klášteru sv. Mikuláše. S klášterní fundace na Skalce sešlo však pro odpor dědice Ignáce Rudolfa z Engelflussu, a opat Gaudernak musil soudem vymáhati si odkazu,

za nějž získal klášteru statky Dlouhou Lhotu a Byteč. *) Následující opat *Martin Absolon* (1750–1760) vzdal se hodnosti své a odešel do Říma. Za něho trpěl klášter roku 1757 pruskými kulemi. Jedenáctým a posledním opatem tohoto kláštera byl *Emilián Mühlwenzel*, řeholník kláštera sv. Ivana, jenž v hladových letech 1770 a 1771 štědře otvíral ruku svou chudině, tak že potom r. 1773 musil Slovanskou Lhotu odprodati, aby dluhy na klášter uvalené zaplatil. — Benediktini u sv. Mikuláše, přišedše sem z kláštera Emauzského, byli stále nazýváni *mnichy slovan-skými*. Se slzami loučili se někdy r. 1635 s klášteřem Slovanským, ač tam jen bídu snášeli. Netušeným způsobem zmohli se však u sv. Mikuláše tak, že měli nejkrásnější chrám i klášter v Praze, jenž i dosti velkým bohatstvím vládl. Potom přihnuly se na ně hrůzy válečné, a když je šťastně překonali, přikvačil osudný rok 1785, kteréhož klášter jejich byl dne 12. listopadu zrušen. Právě slavili řeholníci narozeniny svého opata, když zavítala do kláštera vládní komise, kteráž jim zvěstovala, že *opatství sv. Mikuláše uhořelo poslední hodina*. Kromě opata bylo tu tehdy 12 řeholníků. Rozloučili se smutně a rozešli se. Opat Mühlwenzel zemřel r. 1787 v Praze u svých příbuzných v Celetné ulici. Tak zahynul klášter tento, trvav 150 let. A nádherný chrám, vystavěný prevelikým nákladem a ozdobený uměleckými výtvary předních mistrů, sloužil svému účelu pouze 48 let! Krásná kopule jeho stkvěla se freskovými obrazy bavorského dvorního malíře Kosmy Assana. Od českého malíře Krištofa Lišky byly tu některé obrazy freskové a hlavní oltářní obraz sv. Mikuláše. Od výtečného malíře Mat. Cimbrechta byl tu obraz posledního soudu. Od Bedřicha Hessa měl chrám obrazy sv. Václava, sv. Benedikta, sv. Tomáše, a Bolestné Panny Marie; od malíře Ingrissa obraz sv. Salvátora; od Michala Halwaxe obraz sv. Barbory. Všecky tyto umělecké výrobky byly ze zrušeného chrámu rozprodány. Zvony dostaly se odtud do kostela v Dolanech na osadě Chříčské. Klášter prodán za 13.070, a odsvěcený chrám koupila roku 1791 Pražská obec za — 1600 zl.! Žalostný to osud svatyně s takovou láskou umělecky a nákladně stavěné! Obec Pražská užívala tohoto kostela jako skladiště a k uschování městského archivu, až r. 1865 byl chrám ten opraven a ku provozování církevních hudebních skladeb zařízen. Roku 1871 pronajala jej obec Pražská na dobu 30 let za 300 kusů dukátů ročních Moskevskému „slovanskému dobročinnému výboru“, jenž jej dal nákladem 30.000 rublů zřídit pro rusko-rozkoľnickou bohoslužbu, která se tu posud koná. Tehdy byla otevřena i klášterní veliká hrobka, a veliké množství rakví odvezeno na Volšanský hřbitov. Ve velké síni opatské knihovny zřízeno bylo roku 1816 t. z. Mikulášské divadlo pro ochotníky. Nyní jest v bývalých stkvostných místnostech někdejší opatské budovy knihtiskárna, a klášter přeplněn jest chudými nájemníky. Budova chrámová náleží mezi nejzdobnější a nejkrásnější stavby renaissanční v Čechách. Podélné jižní průčelí na někdejší

*) Sborník historický 1883, str. 113.

Kurném trhu za Staroměstskou radnicí má velký portál a sochy s různými ozdobami, a po stranách strmí lepé dvě věže se vkusnými střechami. Uprostřed vznáší se velebná vysoká kopule s 8 okny a lucernou. Vnitřek má podobu kříže a překvapuje svými rozměry i bohatými ozdobami.*)

2. Chrám sv. Michala

někdy farní, později s klášteřem Servitů.

Mezi nejpmátnější svatyně Staroměstské sluší klásti chrám sv. Michala, o němž zvlášt v době bouřlivých převratů 15. století přechoasto zmínka se děje; ba lze říci, že na faře sv.-Michalské dále se první počátkové osudného hnutí husitského.

První zmínka o kostele sv. Michala děje se r. 1311. Stál odevšad zastavěn, maje hlavní dvře v úzké uličce k západu, a na jižní straně hřbitov, fara pak byla (od r. 1364) v zadní části č. p. 459—I. Na severní straně byl ku kostelu přistavěn dům měštana Purkarta z Aldemburku na náměstí (č. p. 460—I.) a v něm byla v prvním patře kaple s oknem do kostela, roku pak 1406 povstala i v přízemí podobuá kaple.

Podací kostela měli prvotně čeští králové, posléze konala je Eliška manželka Jana Lucemburského, a po smrti její daroval právo to král Jan *klášteřu Zderazskému*, jemuž je i papež Benedikt XII. r. 1334 potvrdil. Kostel byl ve 14. století velmi bohatě nadán, a měl 10 oltářů s místy oltářnickými. Podací těchto oltářů vykonával společně s patrony farář sv.-Michalský, někdy konal je sám, a při některých dalo se dosazování oltářníků s jeho souhlasem. Osadníci o svůj chrám velmi štědře pečovali, tak r. 1364 koupili společně s farářem místo ku vystavění nové budovy farní, a r. 1386 založili v kostele věčnou lampu.

Farářové uvádějí se tu: Herman (před r. 1311), Šimon (před r. 1311), Petr, kanovník Vyšehradský (1319—1323), Jan (—1360), Tomáš z Olomouce († 1390). Bývali tu ještě kněz střídník, sakristán, kazatel, a oltářníci při devíti postranních oltářích.

Od r. 1390—1406 byl farářem u sv. Michala *Bernard*, křižovník Zderazský, za něhož kostel ten v tehdejších událostech velké váhy nabyt. Na faře této konaly se tenkrát schůzky mistrů vysokého učení, jichž účastnil se též mladý mistr Jan Hus, který začav r. 1398 učitelství své, již rok potom měl na faře sv. Michala s některými mistry při disputací hádku, zastáváje bludaře Viklefa. Při rozhovorech těchto býval též Jan Protiva z Nové vsi, od r. 1391—1396 kazatel Betlemský, později farář u sv. Klementa na Poříčí. Když Hus r. 1400 na kněžství posvěcen byl, kázával občasné až do r. 1402 v kostele sv. Michala. Farář Bernard ne-

*) Dějiny klášteřa od Jana Nep. Zimmermanna v „Diplomat. Gesch. der aufgeh. Klöster in Prag“ 1837. Prodrömus 65—73.

prál sice jeho směru, začož Hus jednou nazval ho „největším slova Božího nepřitelem“, přes to vše zval jej ku kázáním v kostele sv. Michala a důvěrným rozprávám po obědě na faře, při nichž jednáno o věci náboženské tak, že až hádky z toho povstávaly. Některé řeči, které Hus u sv. Michala a jinde měl, sestavil Jan Protiva a předložil je ku zkoumání arcibiskupu Zbyňkovi, později svědčil proti Husovi i v Kostnici uváděje proti němu zřejmě i řeči, které konával u sv. Michala v kostele a na faře. Zatím zemřel farář Bernard, a nástupcem jeho u sv. Michala stal se mistr *Křišťan z Prachatic* (1406—1439), přívrženec Husův, ač po celý život zůstal mírným, a výstředností se varoval. Roku 1411 neprohlásil ve svém kostele klatbu na Husa, začož r. 1412 zvolen od mistrů Husovi nakloněných za rektora university.

Roku 1412 konaly se v příčině odpustků papežských, od legátů v Praze hláсанých, časté schůze mistrů, bakalářů a studentů na faře sv. Michala, a r. 1413 odbývána tu komise ustanovená od krále Václava IV. v příčině utišení náboženských svárů, následkem kteréž byli z Prahy rozkazem královým vypovědění Stanislav a Petr ze Znojma, Štěpán Pálec a Jan Eliášův, jichž odchodem zvítězila na universitě strana Husova úplně. Dne 17. července 1413 sešli se duchovní a lid ze Starého města v kostele sv. Michala, odkud ubírali se v slavném průvodu ku nastolení arcibiskupa Konráda z Vechty.

Kostel sv. Michala byl mezi těmi farními chrámy, v nichž hned r. 1414 začala se velebná Svátost podávati pod obojí. Tehdáž kázával tu často mistr *Jakoubek ze Strěbra*. Když Hus do Kostnice se odebral, jel tam Křišťan za ním, ač Hus mu to zrazoval, a vymohl si tam dne 4. března 1415 přístup k uvězněnému mistrovi. Zvědév o tom Michal de Causis, zadal proti Křišťanovi 30 článků, a následkem toho byl Křišťan uvězněn, a musil k obžalobě té odpovéděti, byl však brzo přičiněním císaře Zikmunda propuštěn, a odjel z Kostnice do Prahy již 18. března 1415. Křišťan zamýšlel fary sv.-Michalské se vzdáti, že vášnivé spory o náboženství jemu protivny byly, ale Hus domlouval mu listem ze žaláře, aby toho nečinil. Když ale odpor proti Církvi dále rostl, a fanatičtí Táboři v novotaření výstředně si vedli, opřel se proti tomu rozhodně Křišťan, káral divokého táborského kněze Václava Korandu, ba sblížil se i s katolickým mistrem Štěpánem z Pálce. Za to vymstil se mu vášnivý Koranda plnou měrou. Když dne 10. listopadu 1419 po pověstném táboru „u Křížků“ do Prahy přišel, spojili se Táboři jeho s Pražskou chátrou a činili útoky na kostely, v nichž obrazy a oltáře rozbíjeli. Zvlášť spáchány veliké neřesti v kostele sv. Michala. Před bitvou na Vítkově vjel zuřivý Koranda dne 15. července 1420 rouhavě na koni do kostela sv. Michala, a za ním vnikla tam hromada lýtých žen Tábořských, ač byla Svátost oltářní právě vystavena, a Koranda kázal roztlouci všecky kostelní stolice a odnésti je na děláni srubů na Vítkově. Také obrazy posvátné, nádoby a schránky se sv. ostatky v kostele tom byly tehdáž od Tábořských žen rozbity. Tábořští kněží neustávali veřejně tupiti mistra Křišťana.

Dne 16. srpna 1421 zemřel pan Petr Zmrzlík ze Svojšína, jeden z nejváženějších mužů mírnější strany husitské, a byl v kostele sv. Michala pochován.

Po Korandovi pronásledoval Křišťana nejvíce pověstný náčelník nejvýstřednější strany v Praze Jan Želivský. Roku 1421 poštvál konšely, své přívržence, proti Křišťanovi, že mu dovolili, aby jej z fary sv.-Michalské vypudil. Tu však zbožné panny, ženy a vdovy vešly do radnice, a jedna z nich jala se zmužile předčítati konšelům stížnost proti Táborům, a prosbu, aby nebyli věrní kněží utiskováni.

Potom podal Křišťan konšelům jisté artikule stížností proti Želivskému, a konšelé srotili je oba dva osobně před sebou dne 8. listopadu 1421, kdež purkmistr hleděl je smířiti. Avšak sotva minul den, sběhli se stoupenci Želivského odpoledne v neděli po kázání k násilnému útoku na Křišťana a ostatní kněze u svatého Michala. Ihned několik set výtržníků obstoupili faru a kostel sv. Michala, volajíce, aby byl Křišťan utopen, a kostel rozbořen. Zuřivci musili se však rozejíti, byvše nepochybně od osadníků zahánáni. Ale z návodu Želivského dosadili konšelé Křišťanovi na přiskoř ku kostelu sv. Michala kazatele Viléma, podezřelého z pikartství, jenž každodenními kázáními svými více bořil, než stavěl. Nezůstal tu však dlouho, nebo zuřivec Želivský byl již dne 9. března 1422 stat, a Křišťan zbaven takto úhlavního nepřítele svého. Mistr Křišťan zmírnil se vůbec od té doby, co v Kostnici byl, velice, a stal se vedlé mistra Příbrama předním mužem té strany kališníků, která od Církve katolické nejméně se uchylovala. Proto stál r. 1426 na straně Zikmunda Korybutoviče, když jednalo se o smír s Církví, a byl za to s Příbramem, Prokopem z Plzně, a Petrem z Mladenovic dne 17. dubna 1427 po vítězství strany ctižádostivce Jana Rokycana jat a uvězněn, při čemž chátra volala, aby mužové ti byli utopeni. Potom byli všickni návodem Rokycanovým vypověděni z Prahy.

Po dvouletém vyhnanství vrátil se Křišťan ku své faře do Prahy, a jal se horlivě pracovati k tomu, aby kališníci s Církví katolickou se smířili. Vážnost jeho rostla nyní velice, byltě v letech 1434 a 1437 rektorem Karlovy university, účastnil se r. 1434 v Chebu schůze s legáty Basilejskými, a dočkal se posléze slavného prohlášení Basilejských kompaktát. Potom byl i kostel svatého Michala dne 29. září 1436 od biskupa Filiberta po katolicku znova vysvěcen. Ku staříckému Křišťanovi obraceli se nyní všickni lepší kališníci, a zvolili ho marnivému Rokycanovi proti vůli r. 1437 za administrátora konsistoře a strany podobojí, v kterémžto úřadě jej r. 1438 král Albrecht potvrdil. Pohyblivý život svůj, v němž celé hnutí husitské se obrátil, skončil mistr Křišťan z Prachatic, maje věku svého 71 let, dne 5. září 1439. Mile dojíímá nás v povaze jeho upřímná snaha, aby odčinily se neblahé následky náboženských bludů a bouří, které ve vlastní faře jeho i s jeho přičiněním počavše, tolik zlého v Čechách natropily. Slynul i jako hvězdář a matematik, sepsal „Herbář“, repliku na jakousi pranostiku, a snad i český spis „Ranné lékařství“. Nástupcem jeho na faře

sv. Michala stal se *mistr Petr z Mladenovic* (1439—1451), duchem jemu spřízněný. Sepsal události v Kostnici, byl r. 1420 a 1421 kazatelem u sv. Michala, vystupoval rázně proti Táborům, hádal se r. 1420 s kněžími jejich, byl r. 1426 děkanem fakulty svobodných umění, a sdílel r. 1427 s Křišťanem vyhnanství. Roku 1438 zvolen za rektora university Karlovy, a r. 1447 byl členem slavného poselství do Říma ku papeži Eugenovi IV. v příčině stvrzení kompaktát a ustanovení Rokycany za arcibiskupa. Rok na to pohádal se Mladenovic v Praze s legátem kardinálem Karvalajem tak, že týž z Čech ujel, obávaje se hněvu kališníků. Mladenovic stal se administrátorem kališnické konsistoře, a zemřel 7. února 1451. Oba tito mužové, Křišťan z Prachatic a Petr z Mladenovic, nechtěli v náboženství kromě přijímání velebné Svátosti pod obojí způsobou ničeho měniti, a odpírali všemu novotářství, zejména i podávání Svátosti oltářní nedospělým dítkám, v čemž zvláště Rokycana si liboval. *)

Kostel sv. Michala zůstal i nadál v rukou *kališníků* a jedním z předních chrámů jejich na Starém městě; farářové jeho bývali členy konsistoře, a mívali po dvou kaplanech. Na den sv. Marka r. 1480, když z kostela sv. Michala šli v průvodu přes náměstí, stala se příhoda taková, že vypadlo Tělo Boží z monstrance na zemi.

Farářové další uvádějí se tu: Václav, konsistorián (1520), Pavel, jenž 10. srpna 1524 z Prahy vypověděn byl; Jan (1526), Bohuslav, konsistorián (1534), Pavel, úd konsistoře (1439), Matěj, bakalář (1540), Dionysius, bakalář, konsistorián (1542), Jan Niger (Černý), konsistorián (1543), Pavel (1545), Matěj (1555). Potom i v kostele sv. Michala začalo bludařství své rejdy, neboť r. 1565 byl farář zdejší pro bludná učení a rušení obřadů od konsistoře utrakvistické i od arcibiskupa Brusa pokárán a na rozkaz arciknížete Ferdinanda do vězení vsazen, odkudž po měsíci propuštěn, dostav rozkaz, kterak se chovati má. Později tu byl farář Marek Holíčský, který dosáhnuv vysokého stáří, měl takové třesení těla, že při přisluhování večere Páně „Tělem Kristovým po zemi trousil a krev Páně rozléval“. Proto měl býti z rozkazu konsistoře r. 1585 propuštěn, avšak on nechtěl se stěhovati, a požádal arcibiskupa Medka, aby ho u císaře proti konsistoři chránil. Také osadníci zdráhali se rozkazu konsistoře vyhověti, a podrželi faráře toho, i když sám císař Rudolf II. rozkázal, aby ho propustili. Poslední nekatolický farář u sv. Michala byl r. 1621 z Prahy vypověděn. **)

V tomto chrámu byl r. 1534 pohřben bývalý purkmistr Jan Hlavsa z Liboslavě. Roku 1624 svěřil kardinál arcibiskup Harrach kromě čtyř jiných i *kostel a faru sv. Michala* příslému

*) Tomkův Děj. Pr. I. 217. 386. 388. 393. II. 166. 167. 437. III. 436. 546. 559. 568. IV. 12. 82. 184. 192. 197. 214. 215. V. 184. Palackého Dějiny III. 3, 445. IV. 1, 386, 387. Helfertův m. Jan Hus 57. 141—143. 219. Höflerovi Geschichtschreiber der hus. Bew. I. 107. 183. 193. 379. 457. 481.

**) Dra. Borového Jednání Kons. utr. 24. 32. 33. 99. 127. 146. 162. 185 197. Téhož A. Brus 178, a M. Medek 100. Staří letopisové č. 219. 439 Bartoš. Kronika 69.

do Prahy Karmelitánu *Zikmundovi Kdovskému*, jenž tu střídavě s ostatními svatyněmi katolické služby Boží až do r. 1627 konal. Dne 28. května 1627 daroval císař Ferdinand II. kostel i faru sv. Michala *Servitům*, vrátiv jim již r. 1626 bývalý, nyní pustý klášter jejich na Trávníčku. Téhož r. 1627 dovolil císař generálnímu vikáři řádu Servitů P. Sosteneu Odoneu Alexandrinovi, aby na Bílé Hoře Servité mohli vystavěti si klášter, na jehož stavbu oni sebrali 16.816 zl. almužen. Dne 25. dubna 1628 položil sám císař ku klášteru tomu na Bílé Hoře základní kámen. Avšak *Servitům* znelíbilo se brzo místo to, že bylo odlehlé a vody postrádalo, pročež nedokončivše stavbu kláštera, usadili se raději při kostele sv. Michala na Starém městě, a prodali později (r. 1673) nehotové budovy na Bílé Hoře hraběti Maxmil. Martinicovi.

Prvním *převorem* a spolu *farářem u sv. Michala* byl Servita P. Cherubin Dalaeus, rodem Irčan, vychovaný v Inšpruku.

Když dne 15. listopadu 1631 *Sasíci* do Prahy vtrhli, *uprchli Servité* ze svého kláštera u sv. Michala i z Prahy, avšak *dva z nich*, kněží Irčané, byli na útěku od protestantských vojáků saských *zavražděni*. Katolický farář u Matky Boží před Týnem *Jan Petr Čechiádes*, byv od predikantů ze své fary vypuzen, uchýlil se ku sv. Michalu, kde od konsistoře i městské rady jakožto patrona byl za faráře potvrzen, a kde se svými dvěma kaplany jal se služby Boží konati. Avšak dne 3. ledna 1632 byl *Čechiádes* na rozkaz saského obrista Vavřince Hofkircha od sedmi vojáků zatčen a do vězení v Staroměstské radnici veden, poněvadž prý na své faře u sv. Michala Jesuity tajně přechovával, s císařskými si dopisoval, a protestantských vojáků pochovávat nechtěl. Téhož dne byli také oba kaplani tohoto faráře uvězněni, ale ještě téhož večera zase propuštěni. Ku mnohým prosbám primasa Petráčka, k němuž generální vikář Vilém Aker opětovně se obracel v příčině tohoto uvěznění, byl posléze sužovaný *Čechiádes* propuštěn, a usadil se opět u sv. Michala, kde zůstal až do vyhnání *Sasíků z Prahy*, potom vrátil se na faru Týnskou, a povýšen jest za své utrpení do stavu šlechtického s příjmím „z Plobenštejnu“.

Po odchodu *Sasíků* vrátili se *Servité* do svého kláštera u sv. Michala, a nemajíce kněží jazyka českého znalých, *vzdali se* potom roku 1649 dobrovolně *farního práva* při kostele tomto. Roku 1637 pochován dle přání svého v kostele svatého Michala horlivý kanovník sv.-Vítský *Ctibor Kotva*, jenž za Bedřicha Falckého u sv. Jakuba kázával a potom do žaláře uvržen byl. Za obléhání Prahy od Švédů bylo i kostelu a klášteru svatého Michala mnoho trpěti nepřátelskými kulemi.

Dne 29. října 1648 svolána od komisařů Zdislava Ladislava hraběte Berky, opata u sv. Mikuláše, hraběte Michny, barona Alexia Vratislava, a pana Kotvy do kláštera sv. Michala schůze představených všech klášterů na Starém i Novém městě, a žádáno, aby podlé možnosti věnovali na potřeby válečné klenoty kostelní, a to se zárukou stavů. I sneseny do tohoto kláštera rozličné posvátné nádoby z klášterů, zejména kalichy, konvičky, kříže,

misky, svícny a náprsní křížky zlaté i stříbrné, kteréžto věci od zlatníka zváženy, vyceněny, a potom dne 1. listopadu u přítomnosti komisařů z větší části Židům, a též jistému lutheránskému kupci z Mísně na záruku stavů do zástavy dány byly.*)

Po třicetileté válce snažili se Servité skromný posavadní klášter svůj u sv. Michala zvelebiti. Roku 1666 jali se znova zřizovati *klášter na Trávníčku*. a poslali r. 1669 do něho bratry. Dostavše již od císaře Ferdinanda II. jisté zboží, získali později ještě dva statky i dva domy v Praze (mezi nimi i dům posud „v železných dveřích“ nazývaný), kteréžto nemovitosti prodali, a za stržené peníze koupili dva měštanské domy v sousedství kostela sv. Michala. Potom zbořili starožitný tento kostel, a vystavěli *nový chrám*, a vedlé něho rozsáhlou klášterní budovu. Ve starém chrámu stávala kamenná kazatelna, na níž druhdy Hus, Křišťan z Prachatic, Jakoubek ze Stříbra a Petr z Mladenovic kázali. Nový chrám stkvěl se pěknými obrazy jakož i oltáři a kazatelncu, vesměs z rudého a šedého mramoru zhotovenými. Klenba byla ozdobena malbami na vápně od malíře Spitzera. Oltáře zřídil svým nákladem hrabě František Sweerts. Hlavní oltář, zhotovený od architekta Frant. Platzera, měl krásný velký obraz od P. Brandla, na němž vítězný boj sv. archanděla Michala vyličen byl. Čtyři obrazy na postranních oltářích maloval r. 1764 a 1765 Kvirin Jahn, a sice byly tu oltáře sv. Filipa Benicia, Narození Páně, sv. Ran Kristových, Bolestné P. Marie (s krásným obrazem od malíře Antonína Hannota z konce 17. století, na nějž prý přimalovali Brandl 2 postavy, a Kvirin Jahn očištěc), nejvyšší Trojice, sv. tři Králů, sv. Tomáše, a P. Marie v kapli. Ač domy zastavěn byl, náležel nový tento chrám mezi nejpeknější a nejodbornější svatyně Pražské. Kvetlo tu i *arcibratrstvo Bolestné Panny Marie* s černým škapulířem, obdařené milostmi církevními, kteréž zvláštní pobožnosti při svém oltáři konalo. V chrámu měli rodinnou hrobku hrabata Bredovští (Bredau).

Roku 1710 žilo v klášteře u sv. Michala 20 bratří pod převorem. Než sláva kláštera a kostela toho neměla dlouhého trvání, bylt' rozkazem císaře Josefa II. dne 23. června 1786 *zrušeny*. Tehdáž tu přebývalo 23 řeholníků, totiž 18 kněží, 2 klerikové a 3 bratří laikové, jimž dáno výslužné. Potom byl chrám svatého Michala odsvěcen; z oltářů přišly dva do Rokycan, dva do Falknova, dva do Holan, a tři do nově (r. 1788) vystavěného farního kostela v Libeznicích. Kostel prodán byl roku 1789 za 2150 zl., a rovněž prodány potom budovy klášterní soukromníkům.

Servité u sv. Michala bývali většinou cizinci, a mnozí z nich vynikli jakožto bohoslovečtí spisovatelé. Z Čechů byl tu Angelicus Pecina, rodem z Nového Bydžova, jenž vydal latinský bohoslovecký spis, a r. 1758 jakožto převor tu zemřel.

Nyní jest odsvěcený chrám sv. Michala skladištěm závodu papírnického. Stojí odevšad zastavěn mezi ulicemi Sirkovou a sv.-Michalskou na nádvoří bývalého kláštera, průchodního to

*) Annalia na fáře sv. Vojtěcha.

domu. Věž jeho byla před lety zbavena svého krovu, a má nyní střechu nízkou. Ku kostelu chodívalo se někdy i ze Staroměstského náměstí úzkou, nyní zazděnou uličkou mezi oběma přistavěnými klášterními domy. Na balkonu jednoho z těchto domů stávala někdy socha sv. Jana Nep., kteráž nyní v Týnské farní budově u schodiště se nalézá. Památkami po Servitech jsou ještě sochy sv. Josefa a sv. Floriána na rozích klášterních domů proti jižnímu průčelí Staroměstské radnice, a vypuklý obraz sv. Michala nad vchodem do vlastní konventní budovy v Sirkové ulici, kde jsou posud rozsáhlé chodby.*)

3. Chrám sv. Salvátora

s klášterem Nejmenších bratří svatého Františka Paulánského (Paulánů).

Majestátní listinou, kterou císař Rudolf II. roku 1609 podepsal, byv k tomu donucen, učiněn starému českému kališnictví konec. Již roku 1575 zdělali čeští nekatoličtí stavové „českou konfessi“, která úplně duchem protestantským provanuta byla, avšak přes všechny snahy jejich nedošla tato konfesse tehdejší právní platnosti, ježto i nadál v zemi pouze vyznání katolické či „pod jednou“ a vyznání kališnické či „pod obojí“ zákonitě oprávněna byla. Avšak pod rouškou utrakvismu šířilo se v Čechách čím dále tím více lutheránské protestantství, tak že staré kališnictví posléze tu nemělo téměř žádných přívrženců. Majestátním listem bylo konečně dáno každému českému utrakvistovi na vůli, aby mohl odřici se kališnictví a zjevně přistoupiti k „české konfessi“ úplně protestantské. Listinou tou uděleno i třem vyšším stavům, pánům, rytířům a královských měst, právo, stavěti kostely protestantské.

Od té doby, co nekatolíci čeští k lutheránství se přivinuli, odřekše se starokališnického vyznání svých předků, byli v živém a vroucím styku s lutheránskými Němci, zvláště v Míšni a Sasku, odkud cizinci ti valili se do Čech a do Prahy, kde rádi byli viděni a hostěni.

Brzo vzrostl počet německých lutheránských přistěhovalců v Praze tak, že mohli si tu založiti velký kostel a rozsáhlé školy. Ku kostelu položen základ na Starém městě dne 27. července 1611 u přítomnosti mnohých šlechticů českých i saského vyslance Jana Seussiuse od saského dvorního predikanta Hoe z'Hoeneggu. Dálo se to s velkou slávou, a při tom rozdávány i pamětní peníze. Hlavním podpůrcem stavby byl z nekatolických pánů českých hrabě Jáchym Ondřej Šlik. Již za tři leta byl velkolepý *kostel sv. Salvátora* dokončen. Na hlavním oltáři byly obrazy Narození

*) Schaller Topogr. Pr. III. 164—169. Prodromus 40. 41. 169—178. Poselkyně III. 166—167. Prag von Redeln (1710). Blahověst 1878, str. 198—205.

Páně a Spasitele světa, na klenbě stkvěly se znaky dědičných zemí rakouských i znaky Starého a Nového města Pražského i znaky Šlikův s rozličnými nápisy. Kostel odevzdán svému účelu s nádhernou slavností dne 5. října 1614, při níž konal řeč pastor dr. Helvík Garthius, kterou potom i tiskem vydal. V řeči té upíral mši sv. Po třech dnech konána opět slavnost kázáním, v němž řečený predikant prudce na katolíky dorážel, spílaje jim „Saulitů“ a „Michalitů“. Vedle kostela zřízeno lutheránské šesti-třídní gymnasium, na němž vyučovali saští učitelé z Lipska přišlí. Do těchto škol bylo dne 13. listopadu 1611 uvedeno více než 200 žáků, kteří majíce věnce na hlavách, ubírali se nejprve v slavnostním průvodu do kostela sv. Kříže Většího, kde konáno kázání, a potom vedeni byli do školní budovy. Ku slavnosti otevření školy poslal latinské pozvání první učitel Petr Ailber universitě, všem Pražským „správcům pravověrných církví“ i etitelům protestantství ze všech stavů, a zakladatelé kostela i školy pečovali vůbec rozšiřováním rozličných tištěných kázání a slavnostních řečí, konaných při založení i dokončení kostela i školy, o to, aby toto nové semeníště lutheránství i němčiny v Praze nabylo hojných přátel a podporovatelů.

Nová protestantská doba v dějinách českých byla náhle ukončena Bělohorskou bitvou, jejíž smutné následky musil pohříchu i národ český žalostivě snášeti. Po vypovězení českých nekatolických duchovních z Prahy dne 13. prosince 1621 ponechání tu prozatím němečtí lutheránští kazatelé obou kostelů u sv. Salvatora na Starém městě, a u Nejsv. Trojice na Malé straně, a to z ohledu na císařova spojence kurfirsta saského Jana Jiřího, avšak již za rok došlo i na ně, byliť dne 29. října 1622 všickni, totiž Kašpar Wagner, David Lippach, Zikmund Scherertz a Fabián Natussius z Prahy vypovědění, a oba lutheránské kostely v Praze zavřeny. Mnozí vyslanci knížat radili sice potom na říšském sněmu v Řezně r. 1623 císaři Ferdinandu II., aby pro upokojení kurfirsta saského, horlivého Lutherána, oba ty kostely německým Lutheránům vráceny byly, avšak císař radu tuto zamítl. *)

Kostel sv. Salvátora byv déle než po dvě léta opuštěn, dostal se posléze řeholníkům *Paulánům*.

Původcem této řehole byl sv. František Paulánský, narozený r. 1416 v Paule ve Vlaších, jenž od svého 15. až do 21. roku na poušti žil, kde ustavil družinu poustevníků, kteráž stala se zárodkem nového mnišského řádu. Svatý František nazval své duchovní bratry „Nejmenšími“ na rozdíl od „Menších bratrů“ či Minoritů, a sepsal jim na základě pravidel sv. Františka Seraf. velmi přísnou řeholi, kteráž ukládala všem členům řádu ustavičný půst, chudobu, mlčení a stálé cvičení se v pokoře. Dle příkladu sv. zakladatele svého měli mniši pokorou a stálým zapíráním sebe usmířovati Boha za mnohé urážky, a poskytovatí rozmařilému světu vzor života kajícího. Představený kláštera slul „korrektor“

*) Geschichte des 30jähr. Krieges von Ant. Gindely I. 23. 250—252. Poselkyně II. 380. De originibus Templi Salvatoris od Fort. Duricha V Praze 1771.

t. j. napravovatel, představení řeholních okrsků měli jméno provinciálních korrektorů, a vrchní starosta celého řádu slul generální korrektor, kterýžto název sám sv. František ustanovil, nepřaje sobě, leč nápravy života a stálého pokroku v dokonalosti křesťanské všech svěřenců svých. Také měli mniši snažiti se o pěstování lásky k Bohu a ku bližnímu, nač upomínal je nápis „Charitas“ (láska), který v kláštorech tohoto řádu na mnohých místech se nalézal. Sv. František stkvěl se mnohými milostinami a utvrdiv svůj řád, zemřel jako kmet 90letý roku 1507. Již za života jeho měla tato řehole 31 provincií a 450 klášterů. Prvním katolickým missionářem v Americe byl mnich tohoto řádu a první jeho kněz P. Bernard Bugil, jenž na rozkaz papežův k výpravě Křištofa Kolumba do zámoří se přidal. Zprvu nazývání tito řeholníci „*poustevníky sv. Františka Serafinského*“, potom však „*Nejmenšími bratřími sv. Františka z Pauly*“ či obecně „*Paulány*“. Kromě obyčejných tří mnišských slibů skládali ještě čtvrtý slib, že budou po celý život dle ustanovení řádu přísný půst zachovávat. Řehole měla tři odvětví, mnichů, jeptišek a t. z. Oblatů (obětovaných), kteří na způsob Terciárů pravidla řeholní plnili mimo kláštery ve světě, jsouce též prostředníky mezi řeholními domy a světem. Mniši nosili velkou tonsuru na hlavě a vlněný oděv z nebarvené látky (u nás však barvy černé) s pasem a velkou kápí, která až ku kyčlím dosahovala. Hábit měli nositi ve dne i v noci. První klášter Paulánů v Čechách povstal na pozemku pánů Petra a Oldřicha z Rožmberka u Krumlova roku 1495, a druhý založen byl nedaleko Nové Bystřice u Nejsv. Trojice od pana Konráda Krajíře z Krajku r. 1501, kterýžto klášter zničili však již dne 22. července r. 1533 protestanté, zavraždívše v něm 40 mnichů a zapálivše obydlí jejich.

Roku 1624 poslal generální korrektor Paulánů Jiljí Camarat kněze Richarda Sequana do Vídně k císaři s prosbou, aby řádu za ztracené a zničené kláštery v dědičných zemích Rakouských i v Německu dána byla náhrada, jmenovitě prosil o *kostel sv. Salvátora v Praze*. Císař přijav dne 25. ledna zmíněného kněze, vyhověl žádosti jeho a rozkázal dne 29. října téhož roku knížeti Karlu Liechtensteinovi, aby *Paulány* v Praze přijal, všemožně podporoval, a je prozatím uvedl *ku kostelu sv. Štěpána ve zdi*, kterýž k tomu účelu určil kardinál arcibiskup Harrach. Zatím byly kostel sv. Salvátora i příslušné k němu domy, v nichž někdy lutheránští kazatelé i učitelé bydleli a školy se nalézaly, nákladem dobrodinců upravovány. Zvláštní shodou naplnila se nyní slova, kteráž v kostela napsána byla nad znakem hrab. Šlika na klenbě: „Co jste učinili jednomu z bratří mých nejmenších, mně jste učinili“ (Mat. 25), a kteráž i na dveřích školních světnic i učitelů a kazatelů lutheránských vytčena byla, nyní v jiném smyslu, když „Nejmenší bratří“ sem se přistěhovali. Stalo se to dne 13. ledna 1625, načež císař Ferdinand Paulánům *nový tento klášter* a kostel daroval listinou podepsanou dne 25. února 1626.

Pauláni jali se tu ihned dle své řehole sloužiti Bohu i lidem. Žili jakožto řád žebravý výhradně z almužen a z nadání mešních

a získali si záhy lásku věřících i četných dobrodinců z české šlechty. Dne 14. února 1627 učiněna mezi generálním vikářem řádu Františkem Richardem a panem Florianem Jetřichem ze Žďáru smlouva, aby jeden kněz a dva bratři řádu na faře Svárovské až do roku pořád zběhlého zůstávající, konali služby Boží v kostele ve Svárově i v kostele v Hájku. *) Téhož roku zřídil v kostele sv. Salvátora nový hlavní nákladný oltář hrabě Maxmilián Valdštýn, a hrabata Bernard Ignác Martinic i Albert Maxmilián Desfours přispěli Paulánům ku koupi sousedního domu na rozšíření kláštera. Avšak mezitím, co Pauláni klášter si přestavovali, vpadli dne 15. listopadu 1631 *Sasíci* do Prahy, a s nimi vrátili se i mnozí čeští protestantští vystěhovalci a kazatelé, kteří ihned mnohých kostelů se ujali. Když saský generál Jan Jiří Arnim v kostele sv. Salvátora dal si činiti lutheránské kázání, a rada městská proti tomu si stěžovala, že jest to proti smlouvě, jíž Praha Sasíkům se vzdala, odpověděl Arnim, že saský kurfirst velkou peněžitou pomoc ku stavbě tohoto kostela poskytl. Dne 26. prosince 1631 vypovědění z Prahy Jesuité, kteří hned nazítří z města odejítí nuceni byli. Tu vyzval generální vikář Vilém Aker radní všech tří měst Pražských, aby při saských obristech Solmsovi a Hofkirchovi domáhali se toho, aby kostely Jesuitů co nejdříve opět katolickým službám Božím otevřeny byly. Po přečtení tohoto vyzvání odebralo se několik Staroměstských radních k obristu Hofkirchovi a ten svolil ihned, aby ku chrámům v kolleji Klementinské uvedeni byli *Pauláni*, které mnil z kláštera jich vypovědět, jelikož kostel sv. Salvátora si vyvolil pro německá lutheránská kázání. Slíbil spolu, že Paulánům něco vína a obilí zanechá na výživu. V úterý dne 30. prosince 1631 poslal si Hofkirch pro Staroměstského primasa a oznámil mu, že Pauláni z kláštera svého ihned se vystěhovati mají, jelikož oni predikantům, a predikanti jim v kostele překážejí. Když to Pauláni zvěděli, žádali, aby směli zůstat v klášteře, až své věci v bezpečí si uloží, avšak povolena jim lhůta jen nazítří do rána, a Hofkirch dal jim spolu písemné dovolení, aby kostelů v Klementinum se ujali, a nařídil, aby saské vojsko, které u kolleje na stráž bylo, nezabráňovalo jim tam vejítí, aniž dovolilo, jim činiti překážky v službách Božích. Nazítří, dne 31. prosince přijeli Pauláni se svými věcmi ku Staroměstské radnici, kde očekávali generálního vikáře Viléma Akra, aby je do kolleje uvedl. I poslán na Hradčany od primasa přední radní písař, avšak ten vrátil se se vzkázáním, aby primas řeholníky do kolleje sám uvedl. Tudíž odebral se primas s městským kancléřem a dvěma radními písaři do Klementinské kolleje. Když Pauláni tam se blížili, bylo jim slyšeti mnoho posměchu od saských vojáků a potulujících se protestantů, načež saský vojenský setník uvedl je do sakristie chrámu sv. Salvátora, kde korrektor P. Adam Werner prohlásil, že neopustili svůj klášter a nevstoupili do kolleje dobrovolně, nýbrž na rozkaz, a že to nemá býti ani na jich ani na Jesuitů škodu a ujmu.

*) Z listin Paulánů v univ. knihovně A. II. 26.

V *Klementinumu* působili Pauláni po čas obsazení Prahy od Sasíků celkem v pokoji. *P. Adam Werner* kázal tu horlivě a dodával malomyslným katolíkům v té době útěchy a odhodlanosti. Navštěvoval též pilně nemocné katolíky, a kdykoli v noci s nejsv. Svátostí k nemocným šel, provázela ho saská stráž. Blahodárné působení těchto řeholníků v času tomto pochválila potom Staroměstská rada listinou dne 19. září 1632.

V *chrámu sv. Salvátora*, od něhož Pauláni vypuzeni byli, začala lutheránská kázání dne 1. ledna 1632. Saský vůdce Hofkirch poslal všecko kostelní náčiní, jež v chrámech Staroboleslavských i jiných pobral, do kostela sv. Salvátora, predikantům k opatrování. V tomto chrámu bylo r. 1621 po popravách na Staroměstském náměstí pohřbeno tělo hraběte Jáchyma Ondřeje Šlika, dle přání, jež on vyslovil před lutheránským kazatelem Davidem Lippachem dříve, než popraven byl. Namnoze tvrdilo se, že v tomto kostele pochovali protestanté tajně v noci po 30. listopadu 1631 též hlavy povstalců českých, kteréž se Staroměstské mostní věže sňali a slavně do chrámu Týnského vnesli, což prý stalo se proto, aby katolíci o pohřebním místě nevěděli, avšak kromě hlavy a ruky Šlikovy, o nichž víme, že si jich vdova po tomto hraběti již r. 1622 vyprosila a je v kostele sv. Salvátora k tělu nebožtíkovu pochovala, nelze to doložit.*) Dne 29. dubna 1632 otevřeli protestanté jeden sklípek v tomto kostelu, a tím roznese se nepravdivá pověst, že prý tam Pauláni, dříve než do kolleje se odstěhovali, mrtvoly protestantů vykopali a odnesli, zvláště prý i tělo hraběte Šlika. Pauláni dokázali však Hofkirchovi, že to není pravda, a on tím se spokojil. Zlomyslné rozšiřování této lživé pověsti učinilo mnichům těm nemálo nesnází, a korrektor *P. Adam Werner* naříkal v kázání v kostele sv. Klementa, kterak nepřátelé jim ubližují, štvouce proti nim lid.**)

Po vypuzení Sasíků vrátili se Pauláni hned dne 24. května r. 1632 do svého kláštera, a shledali, že protestanté zatím stavbu kláštera, od nich začatou, dokonali. Nalezli tu též zásobu stavebního dříví, jež rádi ku znovuzřízení mostu přes Labe u Brandýsa darovali.

Dne 4. ledna 1636 byl v klášterním kostele pohřben Staroměstský radní písař Václav Karmazín, jenž před domem „u zlaté štičky“ v noci od vojáků s manželkou svou přepaden a zavražděn byl.

Pražský lid zamiloval si klášterní kostel Paulánů, kde hojně pobožnosti se konaly, a mnozí radovali se, že modlitby jejich na přímluvu sv. Františka Paul. zde vyslyšení došly. Sám kardinál Harrach uznal dne 18. července 1646 po přísné zkoušce, že na přímluvu tohoto světce sedm osob náhle ozdravělo.

Za obléhání Prahy od Švédů, kdy v klášteře 13 bratří žilo, odešlo z nich dne 12. října 1648 deset na vykázané místo na

*) Lumír r. 1862 str. 15.

**) Poselkyně III. 160—162. 166. 181. 237.

hradbách, kde s jinými duchovními statečně proti nepřátelům bojovali, začez dostalo se potom dne 23. listopadu 1650 od maršálka hrab. Rudolfa Kolloreda klášteru pochvalného uznání. Ve strašném *moru* r. 1680 zemřelo osm kněží Paulánů, kteří sloužice nemocným, se byli nakazili.

Roku 1663 zřídil si hrabě Albert Max. Desfours v kostele sv. Salvátora rodinnou hrobku a daroval klášteru na zádušní mše sv. 10.000 zl. Také jiní dobrodinci ze šlechty české obmýšleli klášter, tak že řeholníci zakoupili několik sousedních domů a jali se *klášterní budovu značně rozšiřovati*. V tom však přikvačilo na ně velké neštěstí dne 21. června 1689 *požárem*, od francouzských paličů v Kaprové ulici založeným. Tenkrát shořela obě křídla kláštera, západní i jižní, a oheň uchvátí i kostel a zničil jeho střechu s věžičkou i vysokou věž s hodinami, cimbály a zvony, které se roztavily. Před kostelem stály tehdež u zdi kříž se sochami Panny Marie, sv. Jana ev. a sv. Maří Magdaleny, kteréž ohněm zničeny byly, avšak tělo Spasitelovo na kříži zůstalo podivuhodným způsobem v požáru neporušeno. Na památku toho zřídil potom hrabě Walderode na klášterním dvoře pro zachráněný tento památný kříž kaplici, v níž od r. 1694 směli Pauláni mše sv. sloužiti. Následkem hrozného požáru sesul se později jednou, když na Hradčanech slavnostně z děl se střílelo, štít kostela sv. Salvátora, prorazil klenbu, a zničil nové krásné varhany. Potom hodili kdysi, právě když P. Bonaventura Sedlmayer v přeplněném kostele kázal, nezbední hoši z půdy otvorem klenby dolů několik kamínků, z čehož stal se poplach, že klenba padá a veliký zmatek v lidu, avšak nikdo nepřišel k úrazu.*)

Po ohni dal arcibiskup Valdštýn Paulánům dovolení ku sbírkám na znovuzřízení kláštera. Řeholníci mohli brzo dáti se do stavby a konvent rozšířiti až na Staroměstské náměstí.

V *moru* r. 1713 a r. 1714 sloužili Pauláni opět horlivě nemocným, a nikdo z nich nezemřel. Klášter trpěl r. 1757 mnoho kulemi pruskými.

V kostele kvetla dvě bratrstva: *Bratrstvo sv. Michala*, založené r. 1637, kteréž konávalo ročně dva slavné průvody, jeden o svátku sv. Andělů strážných z kostela po Staroměstském náměstí, a druhý v den sv. Michala do chrámu sv. Víta; a *bratrstvo nejsv. Trojice sv. Filipa Nerejského*, zřízené r. 1691, jehož účelem byla modlitba a účinná láska k trpícím. Obzvláště prospívala tu *úcta ku sv. Františku Paulánskému*.

V klášteře žilo r. 1632 bratří 5, r. 1648 jich tu bylo 13, r. 1680 již 15, roku 1710 jich bylo 20 a posléze 21. Důkazem velké oblíbenosti a přízně, jíž mniši se těšili, byly *hojné mešné nadace* a četné *oltáře i rodinné hrobky* od šlechtických i bohatých měšťanských rodin v kostele založené. Byloť tu koncem 17. století 4784 mší sv. nadáno.

Kromě krásného kláštera Pražského měli Pauláni *řeholné domy* v Čechách ještě v *Klášteře* u Nové Bystřice (znova zřízen

*) Prodrumus 660—662. Poselkyně III. 558.

r. 1626), v *Tachově* (od r. 1639) a v *Nové Pace* (od r. 1658), na Moravě v *Brtnici* a ve *Vranově*.

Koncem minulého století honosili se Pauláni dvěma vlasteneckými kněžími, kteří mezi buditeli národa českého místo čestné zaujali. Byli to *František Faustín Procházka* (naroz. r. 1749 v Nové Pace) a *Fortunát Durych* (rod. z Turnova). Když arcibiskup Příchovský, vybídnut byv císařovnou Marií Teresíí, odhodlal se k novému vydání české katolické bible, svěřil provedení tohoto úkolu oběma těmto mužům, kteříž jej s velkou pílí podnikli a r. 1778 Nový Zákon vydali, jehož 1000 výtisků mezi lid rozdáno. Za dvě léta vydali Starý Zákon, a tím podána u veřejnost celá Bible česká, jejíž výbornost sám Dobrovský pochválil. Když bible tato rozebrána byla, uloženo Frant. Faust. Procházkovi, aby pořídil nové vydání. Procházka dal se do díla a podal r. 1804 Nový Zákon z řečtiny výtečně vyložený. Kromě toho sepsal Procházka „*Dějiny písemnictví v Čechách a na Moravě*“, z nichž potom Jungmann hojně čerpal, a zamýšlel vydati velký český slovník, k němuž bohatou snůšku si učinil, která potom Jungmannovi výborně posloužila. Aby „*Čechové poznávali sami sebe*“, vydal v letech 1786—1788 celou řadu staročeských spisů, zvlášť kroniky Dalimilovu a Pulkavovu, tři svazky rozprav z oboru dějin písemnictví, a množství prostonárodních spisů českých. Procházka byl též výborný kazatel a professor na domácím bohosloveckém učení v klášteře, a po zrušení kláštera stal se direktorem všech gymnasií v Čechách a universitním knihovníkem. Zemřel r. 1809 a pohřben jest na Volšanech. Věrným soudruhem v práci na poli církevním i národním byl mu spolubratr jeho Fortunát Durych, jenž zemřel r. 1802 v Turnově, kde i pohřben byl. Z ostatních bratří Paulánů v Praze zasluhuje paměti laik *Viktorin*, výborný kreslič, dle jehož obrazů Pražští rytci zhotovovali rytiny.

Chrám sv. Salvátora náležel mezi nejpřednější svatyně Pražské. Na klenbě spatřovaly se různé znaky, a ve třech lodích stálo 11 oltářů: Hlavní oltář, zřízený od Maxmil. hraběte Valdštyna a choti jeho Kateřiny roz. Harrachové, s velkým obrazem Narození Páně a menším obrazem sv. Spasitele od Hlaváče. Před oltářem stály drahocenné dva kovové svícny s veršovanými nápisy. Oltář sv. Františka Paul., zřízený od Daniele Pachty z Rájova i manželky jeho Mechtildy, jichž hrobka před oltářem byla. Tento oltář stál v kaplici mřížemi uzavřené, a přemnohé obětní dárky na nich zavěšené s přiměřenými nápisy byly svědectvím nábožné úcty lidu Pražského ku sv. Františku Paul. Dále tu byly: oltář Pražského Jesulátka; oltář sv. Františka Sáleského, jež Pauláni obzvlášť ctili, že byl Terciárem řádu jejich; oltář sv. Anny; oltář sv. Jana Nep. s obrazem od Kvirina Jahna, zřízený od professora lékařství Dra. Jana Voita; oltář Panny Marie Vranovské, která tu velké úcty požívala; oltář Panny Marie Pasovské; oltář sv. Anděla Strážce s obrazem od Skrěty; oltář sv. Filipa Nerejského, zřízený od Jana hraběte Inzaghy pro bratrstvo nejsv. Trojice, kteréž u něho svoje pobožnosti konalo, a

oltář sv. čtrnácti Pomocníků. Hrobky měly v kostele šlechtické rodiny Desfoursů, Trautmannsdorffů, Šternberků, Malovců, Pachtů a Hartmannů kromě mnohých jiných rodů měštanských. *Hrobka hraběte Desfoursův* byla v kapli při severní straně hlavního oltáře, a lid Pražský vyprávěl si *pověst*, že prý veškeré mrtvoly v ní měly v prsou zatknuty ostré dýky, poněvadž prý kdysi jeden z rodiny té pouze zdánlivě mrtvý v hrobce zase ožil, a nemoha odtamtud se dostat, hladem zemřel, a když po letech hrobka jeho otevřena, že našli kostru jeho v koutě sedící. Od té doby vráželi prý Desfoursové každému ze svého rodu, jakmile zemřel, dýku do prsou, aby snad nebyl zdánlivě mrtev pochován. Potom přeneseny mrtvoly této rodiny do kaple sv. Jana Nep. u Železného Brodu, při čemž ony dýky prý z nich odstraněny byly.

Kláštevní budova Paulánů byla velmi prostranná a pěkná, anaž od kostela až na Staroměstské náměstí se rozkládala. Na chodbách jejích viselo množství obrazů ze života sv. Františka Paul. i jiných světců a blahoslavenců ze řádu, a v refektáři byly pěkné podobizny obou dobrodinců kláštera, hraběte Max. Desfoursa a hrab. Bernarda Ign. Martinice. Konvent měl 4 dvory, z nichž na největším stála pod střechem též socha sv. Františka Paul., kteráž v ohni r. 1689 zůstala neporušena. *Posléze* žilo v tomto klášteře 21 řeholníků, totiž 13 kněží, 2 klerikové, 3 novicové a 3 bratří laikové. *Posledním představeným* tu byl spisovatel *Fortunát Durych*, jemuž v prosinci r. 1784 nařízeno, aby s celým konventem odstěhoval se do zrušeného kláštera svatého Kříže u Cyriaků, avšak hned dne 29. května 1785 byl i *konvent Paulánů zrušen* a bratří musili se rozejíti. Korrektor Fortunát Durych odevzdal vládě veškeren nábytek klášterní a i seznam 4784 nadačních mší sv., jichž nadační jistina činila 70 431 zl. Veškeren kapitál kláštera obnášel po vydražení nábytku 95.969 zl. Kostel ceněn na 16.570 zl. Tolik obětí víry a nábožnosti vzalo zrušením kláštera za své! Památná socha sv. Františka Paul., která v kostele Paulánů horlivě ctěna byla, dostala se do chrámu Týnského, kde podnes v levé lodi na oltáři stojí.

Zrušený kostel sv. Salvátora sloužil za skladiště mincovny, roku 1864 koupila jej však česká lutheránská obec Pražská od eráru a upravila si jej r. 1865 ku svým bohoslužbám. Kostel ten stojí v rohu ulice Kostečné a Dušní, a jest znamenité trojlodní stavení renaissanční s některými tvary gotickými; zvlášť presbytář jeho, povystupující do Dušní ulice, má rozměry gotické s opěracími pilíři a podélnými okny. V průčelí na dvoře bývalého kláštera strmí vysoká věž s bání dvakráte vypouklou; druhá severní věž průčelní nebyla dostavěna. Nyní jest vnitřek budovy té pokažen, jelikož obě poboční lodi i galerie nad nimi roku 1865 zazděny a v byty proměněny byly, a pouze hlavní loď volnou zůstala.

Na Staroměstském náměstí vypíná se na severní straně pěkné průčelí bývalého kláštera č. p. 930—I. se sochou svatého Františka Paul. a Spasitele světa ve štítu. Pamětihodno jest, že na tomto místě stával dům markrabí Jošta Moravského, v němž roku 1424 litevský kníže Zikmund Korybut bydlel, a jenž od

roku 1455 Jiřímu Poděbradskému náležel. Nyní jest tu císař. král. puncovní úřad a horní hejtmanství. Řád Paulánů zanikl u nás úplně, ježto všechny kláštery jeho vůbec zrušeny byly.*)

4. Farní kostel sv. Linharta.

Nynější náměstí sv.-Linhartské bylo ve 13. století místem zavřeným, stálo tu panský velký dům či dvůr, jehož nejstarším známým majetníkem byl Jaroš z Fuchsberka, purkrabí Loketský za krále Přemysla Otakara II. okolo r. 1266, aneb aspoň manželka jeho Kateřina, protože dům ten slul dvorem Jarošovým neb Jarošové. V tomto dvoře uvádí se poprvé roku 1298 *farní kostel sv. Linharta* a to již tehdy jakožto *starodávný*, tudíž pocházel snad až ze 12. století. *Podací právo* u něho náleželo v 13. století předkům Kateřiny z Fuchsberka. Roku 1298 odkázala Kateřina tento svůj dvůr s platy i s podacím kostela *Dominikánkám* u sv. Anny na Újezdě, které později na Staré město se přestěhovaly. Stvrzovací listinou biskupa Řehoře roku 1299 byl stanoven poměr mezi klášterem sv. Anny jakožto novým patronem kostela sv. Linharta a farářem jeho tak, že stálé peněžitě platy na statcích jeho měly dostávat jeptišky, ostatní pak nahodilé příjmy všelikého druhu náležely farářovi, kterýž však měl k uznání podacího práva odváděti klášteru tři voskové čtyřlberní svíce o svátcích vánočních, velkonočních i o sv. Anně.

Okolo roku 1346 koupili konšelé od jeptišek tento dvůr se všemi požitky jeho, sbořili jeho zeď, učinili tu náměstí, a přenesli sem trh drůbeže z trhu u kostela sv. Mikuláše. Od té doby říkalo se tu „na kurném trhu“, kterýžto název dáván i kostelu svatého Linharta.

Kostel sv. Linharta stával na místě nynějšího nárožního domu č. p. 128—I., u něho byla *škola* (nejspíš v zadu čís. pop. 141—I.) a za ní *fara* (za č. p. 144—I.) Za povodní roku 1373 a 1374 vnikala voda až ku dveřím tohoto kostela a roku 1432 vnikla až dovnitř. Kostel, ač malý, měl bohatá a hojná nadání, an stál v zámožné a hustě zalidněné čtvrti. *Sv.-Linhartská čtvrť* byla jedním ze čtyř okresů (čtvrtí), v něž Staroměstská obecní správa se rozdělovala. Pokud známo, bylo v tomto kostele před husitskými bouřemi 12 značně nadaných *oltářů*. U hlavního oltáře sv. Linharta učinilo slavné bratrstvo Božího Těla nadání.

Farářové tohoto kostela uvádějí se: Petr (1310), Henning (1316), František (1338), Mikuláš († 1368), Mikuláš († 1378), Prokop z Prahy (do 1380), Jakeš (1383), Mikuláš (do 1386),

*) Dějiny kláštera od Jana Nep. Zimmermanna v „Diplomat. Geschichte der aufgehobenen Klöster in Prag.“ 1837. Prodomus 196—202. Svátkovy Pražské pověsti a legendy 85. Schallerova Topogr. Prahy III. 98—102. Bývalý Paulánský klášter nejsv. Trojice u Nové Bystřice od Jos. Mrštíka. V Ta-boře 1883.

Mikuláš († 1386), Beneš z Vtelna (do 1392), Havel (od 1392), Jiří (do 1396), Jan Beránek († 1408), Mikuláš (1408—1411). Kromě faráře bývali tu jeho *středník*, *sakristán*, zvláštní *kazatel*, a 11 *oltářníků*.*)

V husitských válkách uchvátili osadníci podací právo tohoto kostela a dosazovali k němu *kněze kališnické*, z nichž známi jsou farář Mikuláš, který roku 1440 z města byl vypověděn, že byl zapleten ve zradu proti konšelům Novoměstským s Koldou z Náchoda i pomocníky jeho; roku 1526 farář Martin, a roku 1539 farář Bohuslav, člen konsistoře. Později nebylo tu již zvláštního faráře.**)

Roku 1628 daroval císař Ferdinand II. kostel sv. Linharta ku prosbě francouzského Dominikána Vincence Gorbetti z Narbonne *bratrstvu Francouzů*, kteří od r. 1623—1628 služby Boží mívali na Malé straně v kostele sv. Jana Kř. (sv. Ludvíka). Toto bratrstvo získalo r. 1633 darem dům čís. pop. 978—II. v osadě sv. Jindřicha a zřídilo v něm „*špitál sv. Ludvíka*“ pro 12 chudých lidí. Roku 1758 koupilo bratrstvo pro špitál ten za 67.716 zl. statky Hořepník a Loutkov.

Francouzové dostavše r. 1628 kostel sv. Linharta, pečovali v něm o služby Boží, a mívali v něm každou neděli i každý svátek *francouzská kázání*. Správu kostela vedl kněz Dominikán z kláštera sv. Jiljí. Po bratrstvu, jemuž náležel, slul kostel od té doby i „*kostelem sv. Ludvíka*“.

Roku 1777 spojen byl špitál sv. Ludvíka se špitálem vlašským a zanikl s ním brzo potom. Kostel sv. Linharta byl hned r. 1787 zrušen, soukromníku prodán, a za nedlouho zbořen. Nyní upomíná na tuto svatyni pouze název sv.-Linhartského náměstí. Byl to malý kostelíček gotický, s věží v průčelí, kolem něhož se rozkládal nevelký hřbitov.***)

5. Kaple Všech Svatých

v domě Olbramových bekyn v č. p. 932—I. na Staroměstském náměstí.

Ku konci 12. století založil kněz Lambert le Begues v městě Lutichu náboženské družiny mužů a žen, kteréž po něm dostaly jméno *Bekhardů* a *Bekyn*. Zpočátku působily tyto spolky dosti prospěšně, avšak záhy uhostila se v nich náboženská blouznivost

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 219. 283. 398. 394. 598. II. 68. 71. 193—195. 293. V. 176—177. Třeboňská kronika u Höflera Geschichtschreiber I. 63.

**) Staří letopis. str. 120. Dra. Borového Jednání kons. utr. 25. 127.

***) Vyobrazení a popis kostela od A. Bauma v Květech r. 1868. č. 47. Prodromus 158—160. Schaller Topogr. Prahy III. 80. Schottky Prag I. 303. Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha 239. Hájek nazývá kostel sv. Linharta „*kaplou chudých málomocných na kurném trhu*“, neuváděje důvodů a příčiny toho.

a výstřednost, kteráž byla pramenem rozličných bludů, tak že Beghardové a Bekyně upadli do sektářství dosti povážlivého. Církevní sněm ve Vienně r. 1311 shromážděný zavrhl bludy jejich, a nařídil sektu tuto potlačit. Nadále trpěla Církev Beghardů a Bekyň jen s tou podmínkou, jestliže se ku některé řeholi přidružili.

Také v Čechách vyskytli se Beghardi jakožto sektáři, a Čechové uvykli si potom nazývatí od 15. do 17. století všechny bludaře, kteří víru v nejsv. Svátost zavrhovali, přezdívkou „*Pikhartů*“, utvořenou z jich jména.

V Praze nalézalo se ve 14. a 15. století mnoho *bekyň*, které však kromě jména neměly nic společného s dotčenou sektou. Byliť to sborové nábožných panen a vdov, které nejsouce vázány řeholními sliby, žily v pobožnosti a kázni společně ve zvláštních k tomu darovaných domech, kde i různé skutky milosrdné konaly, vyučující děvčata, opatřující oděv pro chudinu, a ošetřující nemocných. Mnohé z Pražských bekyní přináležely jakožto Terciárky ku řádu sv. Františka; aspoň víme, že nejvíce domů jejich se nalézalo v sousedství klášterů sv. Jakuba a sv. Františka (bl. Anežky). Domy bekyní (zvané i „domy zádušní“ či „almuženské“) byly většinou jen skrovné, darované od nábožných dobrodinců, obyčejně s jistým nadáním věčnými platy ku skromné výživě při společném stole. Ústavy toho způsobu vyskytují se v Praze již ve druhé polovici 13. století. Připomínajíť se bekyně zejména r. 1279 mezi lidstvem různých stavů, které bylo přítomno slavné mši sv. biskupa Tobiáše v klášteře Strahovském po uvedení jeho v biskupství.

V čele svém mívaly bekyně představenou, která se nazývala buď *šafářkou*, buď *mistryní*. Sbory jejich nebyly četné, pokud víme, žilo jich v jednotlivých domech po 2, 3, jinde po 6, a jen v jediném ústavu jich bylo 12. Uprázdňená místa osazovali nejspíše zakladatelé těchto zbožných domů a jich dědicové. Bekyně, které neslušně se chovaly, nebo bez dovolení vycházely a po městě se toulaly, byly ze sboru vyobcovány. Kromě jediného domu stály bekyně pod duchovní správou farářů těch osad, ve kterých bydlely, a nadání jejich slušelo pod ochranu práva duchovního, jako každé jiné záduší.

Nejvíce těchto ústavů bylo nedaleko kláštera sv. Jakuba, nalézalyť se tu v č. p. 669—I. východně od Templu *bekyně Bolkovy* (připomínané r. 1406); *bekyně Frány Brněnského* v části domu č. p. 665—I. blíže králova dvoru u sv. Benedikta (r. 1410); *bekyně Kadaňského* v č. p. 670—I., neznámo kdy založené; *bekyně v Templu* č. p. 589—I (založené mezi r. 1364—1401); *bekyně Pillungovy* (r. 1409), později *Nindertheimerovy* v č. p. 674—I; *bekyně Fledlovy* (r. 1404) v zadní části domu č. p. 673—I. v ulici Rybí, a nedaleko odtud v č. p. 684—I. *bekyně Posenpachů* (r. 1407), krom nich ještě *bekyně neznámého zakladatele* v uličce za Templem v č. p. 648—I. (r. 1403).

Na blízku kláštera sv. Františka (či bl. Anežky) odevzdal okolo r. 1360 měšťan Henzl Freiburger bekyním dům č. p. 858-I.,

kteréž potom, po smrti jeho sluly dle vdovy jeho Klary Hopfnerovy *bekyněmi Hopfnerovými* (od r. 1398); v č. p. 792—I. byly bezpochyby již r. 1363 *bekyně Geunherovy*; v č. p. 802—I. *bekyně v domě někdy Konráda Fogla* (asi od r. 1406), a v č. p. 803—I. *bekyně v domě Jana Weilburka* (asi od r. 1410).

Jinde po různu žily: u Týna, v č. p. 624—I. v uličce Týnské *bekyně Štukovy*, založené od bohaté rodiny Pražských Štuků; v ulici Karlově naproti chrámu sv. Klementa *bekyně Zbraslavské* v č. p. 186—I. (založené mezi lety 1366—1404); v ulici sv.-Anenské naproti klášteru sv. Anny v č. p. 184—I. *bekyně Kláry Silberzeigerové* (r. 1414); v ulici Konviktské v č. p. 262—I. *bekyně pánů z Rosenberka* (r. 1416), a nedaleko Jerusalema v č. p. 293—I. *bekyně neznámého založení*. Na Hradčanech založila zbožná vdova *Kaplířová ze Sulevic* ve svém domě na náměstí č. p. 185—IV. *sbor 12 bekyní*, „kteréž by marnosti tohoto světa opustily a ku službám Božím se oddaly.“

Nejvíce zpráv máme o *bekyních v domu Olbramovském* v č. p. 932—I. na Staroměstském náměstí, a sice v zadní části jeho. Tento sbor byl jeden z nejstarších v Praze. Založil jej spolu se stálým kaplanem a s *kaplí Všech Svatých* některý člen bohatého měšťanského rodu Olbramoviců. Kaple měla zvláštní své nadání, z něhož dostávaly *bekyně* 21 kop ročně. Známi jsou kaplaní *správcové kaple Všech Svatých*: Mikuláš († 1364), Křišťan Ekartův z Prachatic (—1373), František (1373), Jordán († 1375), Vavřinec Menhartův z Prahy (—1380), Matěj (od r. 1380), Jan z Prahy (1402—1412), Matěj (—1418), mistr Bořek Bořitův z Prahy (od r. 1418). Nadáno tu bylo 6 míst a představená domu slula šafářkou. *Bekyně* konaly své pobožnosti v domácí kapli *Všech Svatých*.

Všecky tyto ústavy *bekyní* zahynuly ve válkách husitských.*)

VII.

Farní osada sv. Františka Seraf.

1. Farní kostel Matky Boží na Louži.

Marianské náměstí před východní branou kolleje Klementinské má jméno po bývalém *farním chrámu Panny Marie*, který stával na východní straně jeho, v rohu č. p. 102—I. Prostranství to slulo „na Louži“, bezpochyby proto, že před časy bývala na tomto nízko položeném místě nějaká louže. Zprávy, že o po-

*) Dra. Borového Dějiny diecése Pražské 166—169. Též Libri confirm. II. 219. Tomkův Dějepis II. 146. 149. 151. 180. 186. 187. 202. 209. 210. III. 232—234. 439. 440. V. 200. Viz též časopis Lumír, roč. 1851.

vodních vnikala voda až ku kostelu, vyskytují se dosti často. Prvotně slula svatyně ta „*chrámem Matky Boží na Louži*“ (latiňě „*ad lacum*“), v 17. a 18. století však také „*na lůži*“ či „*na loži* (Panny Marie)“, latiňě „*ad cunas Marianas*“ (t. j. u kolébky Panny Marie) a to proto, že bývala tu výroční poutní slavnost konána v den Narození Panny Marie.

První zmínka o tomto farním kostele děje se roku 1322. Kolem něho byl *hřbitov*, a *fara* i *škola* stály naproti přes ulici k jihu. *Podací právo* měli tu zemané ze Sluh seděním ve Sluhách, v Kojeticích a v Hudlicích. Kostel měl bohatá oltářnická nadání a náležel mezi značnější Staroměstské farní chrámy.

Kromě *faráře* uvádějí se při něm *střídník*, *kazatel*, *sakristán*, roku 1392 i dva *akolyté*, *správce školy*, a 8 *oltářníků*. Pokud víme, stávalo tu 10 *oltářů*. Jako v nedalekém farním chrámu sv. Mikuláše, dály se i v tomto kostele r. 1334 ve sporech mezi Pražskými faráři a žebravými řády velké *výtržnosti*, když farářové před shromážděnými osadníky prohlásili proti Minoritům a Augustianům dle nařízení papežské bully klatbu proto, že tito řeholníci nechtěli jim odváděti čtvrtou část příjmů z pohřbů.

Farářové na Louži uvádějí se: Střízek (do 1356), Hynek (1356—1361), Václav († 1362), Václav ze Sluh (do 1370), Florian (do 1371), Mikuláš († 1374), Frycek († 1386), Ctibor (do 1391), Jan (do 1396), opět Ctibor (1396), Václav Židek z Oustí (1399—1413), Slavata (1413—1418).

O kazateli při tomto kostele Václavu z Budějovic (r. 1374) čteme, že vypustil na kázání některé odsouzené články Miličovy, jež předčítati a zavrhnouti měl. Řekl, že ty články jsou lživé, to jest, že jim Milič neučil, když však z toho obžalován byl, neznal se k tomu. Roku 1402 byl Mikuláš, syn sedláře Michala, u konsistoře žalován pro výtržná husitská kázání, jež konal na Louži.

Roku 1348 bylo v Praze založeno *bratrstvo malířů*, jehož patronem byl sv. Lukáš, že dle podání namaloval první obraz Matky Boží. Vyvoleným místem ku společné pobožnosti byl tomuto bratrstvu *oltář sv. Lukáše* v kostele na Louži. Malíři konali zde hlavní pobožnost v svatvečer sv. Lukáše nešporami a v den ten mší sv. i ofěrou u oltáře. O svátku tom obětovalo bratrstvo každoročně voskovou svíci 9liberní, pěkně malovanou, a ta hořívala o velkých slavnostech. Mimo to konány čtyřikráte do roka zádušní služby Boží za duše zemřelých členů bratrstva, a malíři pochovávali se tu.

Nedaleko odtud měl v Platnýřské ulici (č. p. 91—I.) dům *mistr Albík z Uničova*, potomní arcibiskup Pražský. Ten vystavěl při kostele Panny Marie na Louži roku 1410 kapli s oltářem sv. Kosmy a Damiana, nadal ji místem oltářnickým, a zřídil si v ní velmi krásný a nádherný *hrob* s mnohými cimbuřími.

Dne 17. srpna 1419 vypálila husitská sběr klášter kartouzský na Smíchově a přihnala se potom i ku kostelu Matky Boží na Louži, udeřila naň, tupila a kazila v něm obrazy, a rozbila zejména

nákladný a krásný náhrobek, jež sobě byl dal udělati mistr Albík, tehdáž bývalý arcibiskup Pražský a probošt Vyšehradský.*)

Zdá se, že roku 1433 byl husitským farářem na Louži Mikuláš, příjímám Mnich snad proto, že z kláštera uprchl.***) V neděli na den sv. Sixta roku 1514 činili na Hradě Pražském slavnost radující se, že křižovníci (t. j. křižáci, vojsko proti Turkům sebrané, ale po příměří rozpuštěné a v Uhrách všude plenící a vraždící) v Uhrách byli poraženi. Při tom zpíváno „Te Deum“ a stříleno z kusů. Tuť někdo, snad neuměje, střelil ze srubnice velkou kulí, kteráž upadla na dům u kostela Panny Marie na Louži a prorazila střechu. To když uslyšeli někteří buřiči, sběhli se a srocovali, volajíce: „Hle již na nás se zámku střilejí a nás dobývají, připravíce se se zbrojí, táhněme k tomu zámku a rozkopejme jej!“ Jiní pravili: „Však jsou chtěli střeliti k tomu zlatému kalichu, kterýž jest na Týnském kostele, ale že nemohli dostřeliti“. Ale některé osoby poctivější dověděvše se pravdy, ukrotili bouřlivou sběr.***)

Z doby kališnické máme o tomto kostele další zprávy, že tu byl r. 1444 farář, a že bývalý sv.-Valentinský farář Václav ze Slaného, jenž od krále Vladislava II. r. 1480 pro výtržná kázání na Karlštejně vězněn a potom propuštěn byl tak, aby v Praze nikdež nebýval, přece u Panny Marie na Louži se usadil. Roku 1523 byl tu farářem kněz Mikuláš, člen kališnické konsistoře, jenž uvádí se zde ještě r. 1539; r. 1545 farář Řehoř, r. 1550 Jan Velemovský, a roku 1574 i 1575 farář Adam Jílovský.†) Roku 1557 pochován v tomto kostele na slovo vzatý hvězdář, mistr svobodných umění *Mikuláš Šud ze Semanína*, vydavatel almanachů a pranostik českých. Pro nedostatek kališnického duchovenstva býval někdy kostel Panny Marie na Louži bez faráře, a spravován od faráře u sv. Mikuláše.

Osadníci pečovali dosti horlivě o svůj farní kostel. Roku 1596 dali uliti velký zvon od Briekého z Cimperka a udělati bránu z mramoru ku hřbitovu, r. 1599 zřídili po velké povodni, která kostelu ublížila, novou podlahu, r. 1604 zjednali jiný zvon, r. 1610 dali vystavěti novou zeď hřbitovní a udělati železnou bránu kostelní, a r. 1614 dali kůr nákladně vymalovati.

V letech 1610 a 1611 byl tu farářem Lutherán Jiří Tesák, za něhož protestantští defensori chtěli kostel poněmčiti, aby se v něm německy kázalo, proti čemuž však se vzepřeli osadníci,

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 219. 387. 539. II. 191. 192. III. 144. 201. 202. 314. IV. 5 515. V. 178. Berghauer. Protomartyr 227.

**) Rokycana, hádaje se r. 1433 na sněmu Basilejském s Janem Dubrovnickým, dovolával se „Mikuláše od Louže“, že ten praví, že přijímání pod obojí jest z potřeby. Kronikář Petr Žatecký dokládá, že tím Rokycana narážel na faráře na Louži Mnicha. Prof. Tomek se domnívá (Děj. III. 560) proti Palackému (Děj. hus. I. 40), že to byl farář na Louži Mikuláš, jenž r. 1374 zemřel. Dr. Jos. Kalousek („O historii kalicha“ v Praze 1881, str. 22) pokusil se však důvodně vyložit, že zmíněný Mikuláš byl r. 1433 na živu a husitským farářem na Louži.

***) Hájkova Kronika česká.

†) Starší letopis: č. str. 222. 461. Dra. Borového Jednání kons. utr. 25. 99. 127. 197. Téhož Martin Medek 89.

kterí obrátivše se v té věci k nejvyššímu purkrabí, záměr defensorů zamezili. Když r. 1611 Jiří Tesák na faru sv. Haštala se dostal, zůstal kostel na Louži bez vlastního faráře.

Po svátku sv. Marka r. 1622 bylo na rozkaz arcibiskupův opět poprvé vedeno z kostela na Louži do Týna katolické procesí, pro nedostatek duchovenstva zůstal však kostel Panny Marie na Louži i nyní déle bez faráře. Někdy po roku 1628 byla fara u sv. Mikuláše zrušena a osada rozdělena tak, že jedna část její přidělena jest ku farnosti Panny Marie na Louži. Kostel spravován byl prozatím z fary Týnské. Pro velký nedostatek katolického kněžstva zamýšlel kardinál arcibiskup Harrach faru na Louži zrušiti a kostel zavřiti, avšak když z toho v osadě velký nepokoj nastal, upustil od tohoto úmyslu. Za vpádu Sasíků uchwátíl kostel tento Samuel Martini z Dražova a konal v něm dne 16. března 1632 lutheranské kázání.

První řádně ustanovený katolický farář na Louži byl v té době P. Václav, jenž r. 1643 na faru zdejší se přistěhoval. Patronátní právo při tomto kostele měla od té doby Staroměstská rada, která hned r. 1643 faru obnoviti dala. Dále uvádějí se tu faráři Šalamoun Ries (od r. 1646), Reginald Keilchawer (1649), Daniel Nigrin (1655), Kašpar Benedicti, doktor filosofie (1655), Jan Chlumský, Jan Václ. Benoll, potomní děkan Vyšehradský (1668), Jan Faber, jenž zřídil v kostele oltář sv. Jana Kř. († 1670), Ondřej Vojt. Košina (1670—1682), Jan Adam Povolil (1682 až 1695), Blažej Franta (1695—1707), dobrodinec kostela, který r. 1709 jako farář v Týně zemřel a v chrámu na Louži pohřben byl; Karel Řečický (od r. 1707), později děkan sv.-Vítský; Jan Paběnský (1709), Jan Václ. Neurütter, kanovník Staroboleslavský, jenž svým nákladem novou sakristii vystavěl a mnoho dobrodinců kostelu získal a jej v letech 1712—1722 důkladně obnoviti dal; Křištof Hubácius z Kotnova, kanovník Vyšehradský (do 1735), Vavřinec Čausa († 1767), Martin Neureutter (do 1772).

Roku 1662 stříleli nezbední hoši na bání kostelní věže a porouchali ji, načež obnovena byla.

Když řád Jesuitů r. 1773 zrušen byl, převzal prozatím správu kostelů v blízké kolleji Klementinské farář na Louži František Václ. Michalovic (1772—1780). Za nástupce jeho, faráře Jana Nep. Václ. Zatočila z Löwenbrucku (1780—1785) byl starožitný farní chrám Matky Boží na Louži r. 1784 rozkazem císaře Josefa II. *zrušen a fara přeložena nejprve ku kostelu sv. Klementa v kolleji*, hned však r. 1786 *ku chrámu Matky Boží Sněžné u Františkánů na Novém městě*, kamo se dne 1. července 1787 farář Rudolf Fischer přestěhoval.

Kostel Panny Marie na Louži byl stavení gotické, prostřední velikosti, s čtyřhrannou věží v průčelí na západní straně k náměstí, na níž štíhlá stanová střecha strměla. U věže byl přístavek, jak se zdá, románský a starší, než kostel sám, jenž byl trojlodní s hlavní lodí vyšší, v níž po každé straně nahoře byla 3 okna. Presbytér byl nižší s trojstranným zakončením. Kolem něho rozkládal se farní hřbitov, do kterého za povodní voda vnikala, vy-

mřlajíc náhrobní kameny. Nad vraty hlavními byl latinský nápis: „Pannu u posvátného lože srdečně pozdravme“, nad dveřmi k jihu: „Zdráva buď, Panno Maria, na svém sv. loži“, a nad třetím vchodem: „Buď pozdravena, spáso naše, Panno Maria na loži“, kteréžto nápisy letočetné pocházely z r. 1722, kdy kostel naposled za faráře Jana Neuräuttera a primátora Bohuslava Voříkovského z Kundratic důkladně obnoven byl. Od této doby stálo uvnitř 11 oltářů s některými vzácnými obrazy: Hl. oltář Narození Panny Marie s řezbami od Pendla; a poboční oltáře Bolestné P. Marie; ss. Petra a Pavla s obrazem od Brandla; sv. Kříže s pěkným obrazem od Jana Bartol. Klosse, žáka Skrétova († 1679); sv. Václava s obrazem od Brandla; Krista Pána v zahradě Getsemanské; sv. Rodiny s obrazem od Brandla; sv. Jana Nep.; sv. Ignáce Loy.; sv. Jana Kř.; a sv. Barbory, kteréžto oltáře vesměs od dobrodinců zřízeny byly. Řezbářské práce na bočních oltářích i kazatelně pocházely od Mat. Brauna. Mezi náhrobky v kostele vynikaly kameny hvězdáře Šuda ze Semanína z r. 1557 a Jindřicha Vratislava z Frankenšteina z r. 1615. Ve věži byl větší zvon, 9 centnýřů 17 liber ztíží, z r. 1596 od Brikiho z Cimperka, a menší 5 centnýřů, z r. 1761. Ve věžičce nad hlavní lodí visel zvonek prý celý ze stříbra ulitý.

Fara, škola a domek zádušní byly s kostelem r. 1788 za 3100 zl. prodány, a za stržené peníze stavěna nová farní budova u Matky Boží Sněžné. Část hřbitova postoupena za 1000 zl. ku rozšíření náměstí, a kostel byl potom r. 1791 zbořen, načež na jeho místě vystavěn nynější nárožní dům č. p. 102—I. na Marianském náměstí.

Památkou po tomto farním chrámu jsou podnes u Matky Boží Sněžné farní matriky, které začínají r. 1686 za faráře Povolila, starobylá cínová křtitelnice v kapli sv. Antonína, ulitá r. 1459, a cínové svícny před hl. oltářem z r. 1550, obnovené r. 1692 v době faráře Povolila.*)

2. Farní kostel sv. Valentina.

Kaprová ulice, vedoucí od kostela sv. Mikuláše ku řece, byla ve 14. století jednou z nejhlavnějších ulic Staroměstských a slula „ulicí sv. Valentina“. Na konci jejím stála na Rejdišti brána sv. Valentina. Při nynějším domu č. p. 56—I. stával na hřbitově farní kostel sv. Valentina, o němž máme první zprávu již r. 1253. Fara stála na místě č. p. 63—I. (r. 1364.) Podací právo náleželo v 13. století bratřím Dobrohostovi, Albrechtovi a Držkovi, jimž patřil i nějaký pozemek u kostela. Okolo r. 1253 postoupili zmínění bratři kostel s pozemkem, právem podacím

*) Pamětní kniha kostela v zádušním úřadě Pražském. Prodomus 51—55. Poselkyně I. 355. Schallerova Topogr. Prahy III. 78—80 Schottky Prag I. 300—301. Vyobrazení a popis kostela od Ant. Bauma v Květech roč. 1868, čís. 42.

i vesnicí Jesenicí řádu sousedních *křižovníků* s červenou hvězdou, a odtud měl podací tohoto kostela mistr špitálu sv. Františka. Roku 1300 vystavěl na hřbitově při kostele sv. Valentina Pražský měšťan Konrád, syn Velflův, zvláštní *kapli Nejsv. Trojice*. V kostele připomíná se r. 1408 *oltář Panny Marie* s místem oltářnickým. Dne 26. dubna 1316 vyšel v sousedství kostela oheň a způsobil velkou škodu, kostelu však neublížil.

Farářové u sv. Valentina uvádějí se: Svatoň (1265), Gotšalk (1300—1319), Jan, Václav (1341), Jarek (1359—1360), Budislav (od 1360), Buzek, kanovník Pražský (1362—1364), Václav z Korozluk († 1370), Beneš kanovník u Všech Svatých (od 1370), Valentin († 1371), Martin (od 1371), Fridrich (do 1380), Ondřej z Bavorova (1384—1401), Vilém (1413), Petr (do 1418), Petr (do 1418), Petr (od 1418). Farář míval svého *středníka*; krom nich uvádějí se *kazatel* (1380), *správce školy*, a *oltářník* Panny Marie v tomto kostele (1408). Roku 1380 stěžoval si o vísitací farář Fridrich, že na osadě sv. Valentina jsou některé špatné domy, v nichž neplechy se pášou, zejména že v jednom domě každoročně dva neb tři lidé bývají zavražděni.

Vedle kostela sv. Valentina bydlel na místě nynějšího domu č. p. 71—I. roku 1420 Pražský soused Václav krčmář, horlivý přívrženec Táborů, u něhož kněží Táborští se scházeli, spravující se jím, ježto vynikal prý známostí v bibli a velkou obratností. *)

Ve válkách husitských uchvátili kostel sv. Valentina osadníci a dávali k němu *kněze kališnické*. Roku 1480 kázal farář zdejší Václav ze Slaného proti králi Vladislavovi II. i proti katolíkům, a byl s jinými zajat a na Karlštejně uvězněn, potom však ku přimluvě biskupa Varadinského Jana, do Prahy přišlého, zase propuštěn. Roku 1526 byl při tomto kostele kališnický farář Jan Dork, a r. 1540 bakalář Matěj. **)

Kostel tento, an nízko stál, býval povodněmi zaplavován. Tak bylo r. 1359 a r. 1629. V 17. století bylo okolí jeho zanedbáno, říkaloť se tu „na Smetištkách“. Jinak slulo malé prostranství u kostela i „dolejší ryneček“ ku rozeznání od „rynečku hořejšího“, totiž náměstí u sv. Linharta.

Roku 1629 dovolil císař Ferdinand II., aby ku kostelu sv. Valentina uvedeni byli *Benediktini* obřadu svatého Ambrože (Ambrosiáni). Proti tomu opřel se však křižovnický převor Martin Šlupecius z Labětína dovozuje, že kostel ten od starodávna náležel křižovníkům. P. Alexius Ravelli, generální komisař Ambrosiánů, pobyl tudíž u sv. Valentina pouze tři čtvrti leta, a odešel potom ku sv. Vojtěchu do Podskalí, kde klášter zříditi zamýšlel, načež kostel sv. Valentina u přítomnosti arcibiskupského oficiála a Staroměstských radních křižovníkům opět postoupen byl. Od té doby byla tu zase *katolická fara*, kterou spravovali křižovníci.

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 21. 63. 214. 216. 388. 437. 598. II. 134. 196. 197. III. 216. IV. 92. V. 196.

**) Starí letopis. č. 221. 503. Hájkova Kronika k r. 1480. Dra. Borového Jeduání kons. utr. str. 23.

Dne 21. června 1689 vyšel proti kostelu svatého Valentina v Kaprové ulici z nárožního domu „u černého orla“ hrozný požár, založený od francouzských paličů, jenž velkou část Starého města a Poříčí s mnohými chrámy, i Židovské město zahubil. Avšak kostel sv. Valentina zůstal tehdež neporušen. Petr Doubrava, kantor a kostelník, vyběhl na věž a začal na poplach zvoniti, sotva požár vznikl, a tu hned přiběhl kněz křižovník, vlastenecký kronikář český Jan Beckovský a vystoupil s jinými pod krov kostelní budovy a poléval střechu vodou, čímž chrám tento byl zachráněn.

Roku 1644 nastal mezi křižovníky a Staroměstským magistrátem spor o patronát kostela sv. Valentina, jenž měl příčinu v tom, že křižovníci r. 1466 v době bouře, dříve než z Prahy odešli, zápisy, duchovní registra i urbarní a gruntovní listiny kostela sv. Valentina radním Staroměstským k ochraně odevzdali. Spor ten ukončen byl až r. 1768 smlouvou, jíž *patronátní právo* dáno jest *obci Staroměstské*, avšak s tou výhradou, aby farář byl vždy z řádu křižovníckého a střídavě jednou od velmistra byl jmenován a podruhé k jeho návrhu od magistrátu podán. Na znamení patronátního práva svého dal ihned magistrát nad hlavní oltář v kostele sv. Valentina Staroměstský znak, kdežto znak řádu křižovníckého směl býti pouze nade dveřmi do sakristie.

Roku 1755 vydal rytec K. Schantz obrázek sv. Valentina se znakem Staroměstským.

V minulém století stálo v kostele 6 oltářů: sv. Valentina, sv. Norberta, sv. Kříže, Panny Marie, sv. Václava a sv. Jana Nep. Kazatelna v kostele byla stará kamenná. Kostel měl dvě lodi, levou gotickou a pravou novější. Zvonice byla vystavěna z pískovcových kvádrů, a v ní visely 2 zvony, z nichž jeden 6 a druhý 3 centnýře vážil, krom nich byly ve věžičce 2 malé zvonky.

Rozkazem císaře Josefa II. byl tento starobylý kostel r. 1784 *zrušen* a fara přeložena od něho do kláštera křižovníků u sv. Františka, kde posud nalézá se stará *křtitelnice* kostela sv. Valentina i *nejstarší jeho farní matrika* od r. 1636. Kostel i hřbitov sv. Valentina byly r. 1794 za 881 zl. prodány, a kostel byl potom zbořen. Nyní připomíná na tuto bývalou svatyni již jen jméno Valentinské ulice, táhnoucí se od Klementinské kolleje ku Kaprové ulici. *)

3. Farní kostel sv. Martina Menšího.

Nynější Platnýřská ulice slula v 14. století též Ostrožnou či Ostrožnickou. V té uvádí se poprvé roku 1332 *farní kostel „sv. Martina Menšího“*, někdy též „v ulici Ostrožné“ nazývaný. Stál proti nynějšímu Klementinumu někde blízko ulice Valentinské. Vedle skrovného tohoto kostelíka byla *farní budova*. Asi r. 1338 učinil jistý Pražský měšťan kostelu nadání pro místo jednoho

*) Beckovského Poselkyně III. 73—75. 390, 557—558. Schaller Topogr. Prahy III. 73—75. 553.

kaplana (střídníka). *Podací právo* jeho náleželo kanovníku scholastikovi kapitoly sv.-Vítské. Roku 1332 uvádí se tu farář František, od r. 1358—1376 farář Petr, od r. 1376—1378 farář Martin z Nové Vsi, jenž v náboženském ruchu, Miličem, Waldhauserem a Matějem z Janova v Praze vzbuzeném, byl přítelem častějšího přijímání velebné Svátosti, a v té příčině k učenému scholastikovi chrámu sv.-Vítského, mistru Vojtěchu Rankovu, jakožto patronu svému se obrátil, žádaje o radu, kterak by se chovati měl. Mistr Vojtěch Rankův odpověděl mu dopisem, v němž odůvodnil prospěšnost častého přijímání pro nekněze, ne však každodenního, leč od osmi k osmi dnům, a pokud by byla pravá a vřelá touha po té Svátosti. Dopis tento pokládán byl za velice důležitý, jelikož mistr Vojtěch Rankův převelike vážnosti počítal, tak že i Tomáš Štíttný jemu svůj český spis „Knížky šestery“ ku posouzení a opravení podal, nazýváje ho „mistrem hrozného rozumu a odivné paměti, jenž jest prvý z Čechův v sv. Písmě došel mistrovství Pařížského“. Hlavní obsah onoho dopisu Vojtěchova ku faráři Martinovi pojal potom Matěj z Janova do svého velkého díla „O pravidlech Starého i Nového Zákona“.

Po Martinovi byli při tomto kostele faráři: Otík (1378), Vojslav z Benešova (1378), Mikuláš (1379), Prokop (1380), Jan (1380—1391), Hašek (do r. 1415).

Zdá se, že kostel tento zanikl již ve válkách husitských, jelikož z doby kališnické nemáme žádných zpráv o něm více.*)

4. Kaple sv. Eligia.

Sv. Eligius, narozený asi roku 588 ve Francii, stal se záhy dovedným zlatníkem a pro umění své bohatým a slaveným dvořanem královským v Paříži. Žil i v bohatství a nádheře na dvoře Pařížském jako pravý světec, a věnoval výstavný dům, jejž král Dagobert I. jemu daroval, ku zřízení panenského kláštera, v němž sám za první představenou ustanovil světici Auru. Stav se ve věku již pokročilém knězem, zvolen byl r. 639 za biskupa v Noyonu a v Tournayi, a apoštoloval horlivě ve Flandrech mezi tamními pohany. Zemřel svatou smrtí r. 659. Velká část jeho sv. ostatků nalézá se posud v Noyonu. Kováři, zlatníci a příbuzní řemeslníci ve Francii mají sv. Eligia za patrona svého. Také do Prahy dostala se úcta k tomuto světcí, a to samým císařem Karlem IV., jenž jej ve Francii znáti a vzývati se naučil, a sboru Pražských zlatníků i stříbrníků ostatky a stkvosty svatého Eligia darem učinil. Potom vystavěli si řemeslníci ti u kláštera sv. Klementa *kapli sv. Eligia*, v níž drahé poklady ty uschovány měli. Roku 1592 darovali zlatníci tuto svatýňku Jesuitům, a ti ji potom zbořili. Stávala v Platnýřské ulici v rohu uličky u pivovaru,

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 219. 395. 598. II. 191. III. 146. 347. V. 184. Ferdin. Tadrý stať o mistru Vojtěchu Rankovu v Časop. č. mus. 1879, str. 558.

asi v místech zimního refektáře Klementinské kolleje, pročež Jesuité na památku její dali na vikýř střechy nad refektářem železný kříž, kterýž podnes tam se spatřuje. V tomto refektáři byly od roku 1711—1715, když nynější chrám sv. Klementa se stavěl, konány služby Boží pro studující mládež. Klenoty svatého Eligia i jiné poklady své odevzdali roku 1876 Pražští zlatníci do českého Museum.*)

VIII.

Farní osada sv. Jiljí.

1. Chrám sv. Vavřince s kommendou Templářů, později chrám sv. Anny s klášterem panen řádu sv. Dominika.

Roku 1118 založilo devět francouzských rytířů v Jerusalemě nový řád, podobný bohatýrské družině Johannitů. Úsilím svatého Bernarda potvrdil roku 1127 papež Honorius II. řeholi tuto, jejíž údové slibovali, že budou chrániti poutníků, ku hrobu Spasitelovu do Jerusalema se ubírajících, i bojovati proti Saracénům. Dle prvního a hlavního sídla svého v sousedství někdejšího chrámu Šalamounova v Jerusalemě sluli údové řádu toho *Templáři* či „chudí bojovníci Kristovi při chrámu Šalamounově“. Jako Johannité, byli i Templáři dílem rytíři, dílem kněží, a dílem služební bratří. Přísný byl zprvu řád jejich, skromný i stůl, a každý desátý chléb jejich náležel chudině. Nosili bílé roucho, ozdobené na prsou a na plášti červeným křížem; na řeholním praporu, odpolou bílém a způle červeném, stkvělo se krásné heslo: „Ne nám, ó Pane, ne nám, ale jménu Svému dej slávu!“, a v pečeti řádu byli vyznačeni dva jezdci na jednom koni, což prvotnou chudobu rytířů připomínalo. V čele celého řádu stál *velmistr*, jenž zprvu síděl v Jerusalemě, potom v Ptolomaidě, a po dobytí tohoto města od Saracénů r. 1291 v Limisse na ostrovu Cypru. Rozdělen byl řád v provincie s *velkopraeceptory* v čele, a tyto skládaly se ze *zemských převorství* či *komturí*. Jednotlivá sídla řeholní slula *kommendami*, a v nich žili rytíři, kněží a sloužící bratří pod komtury (kommendátory). Soustava tohoto rytířského řádu podobala se tudíž zřízení Johannitů, neboť i u Templářů měli rytíři přední místo, a kněží teprve druhé.

Již roku 1260 měl tento řád v Evropě 9000 sídel a statků s 20.000 rytíři. Velmistr přestěhoval se brzo z ostrova Cypru do Paříže, kde od té doby rozsáhlý a stkvostný dvůr jeho, Templem řečený, byl hlavním sídlem celého řádu.

*) B. M. Kuldy. Církevní rok I., 22—25. Viz I. svazek Posv. míst, str. 356.

Do Čech byli uvedeni Templáři za krále Václava I. asi roku 1230, prý od některých českých šlechticů, kteří řád ten ve Francii poznali, a tam roucho jeho přijali, a brzo potom dostali se i na Moravu. Sídla Templářů v Čechách a na Moravě náležela ku velkopraeceptorátu „alemanskému a slovanskému“.

V Praze usadili se Templáři na Starém městě *při kostele sv. Vavřince*, který již před r. 1232 stál.*) Chrám ten bezpochyby rozšířili, a u něho zbudovali si stkvělou komendu Jerusálemem zvanou. Starodávné podání uvádí kromě toho sídlo Templářů v Praze na místě nynější skupiny domů mezi chrámem sv. Jakuba a Celetnou ulicí, kde podnes průchodní dům čísl. pop. 589—I. Templem slove. Tím však jsou vědomosti naše o Templářích v Praze vyčerpány. Rovněž sporé jsou zprávy o jiných sídlech jejich v Čechách. Najisto víme pouze, že měli komendy v *Čakovicích* a *Uhříněvsi*, kde roku 1294 byl komturem *Ekko*. Dle jména jsou známi Templáři v Čechách Jan, r. 1268. velkopraeceptor v Němcích, v Čechách a na Moravě, a Bertold z Gepzenšteinu, oblíbený rádce krále Václava II., přišlý do Prahy r. 1290. Roku 1292 dáno bylo Templářům v Uhříněvsi podací právo ku kostelu ve Stodůlkách u Prahy. Roku 1294 Ekko, komtur Čakovický a Uhříněvesský, prodal biskupu Pražskému Tobiášovi ves Vodochody za 200 hřiven stříbra. Roku 1297 Oldřich z Hradce u přítomnosti jmenovaného Ekka daroval Templářům Rudgeršlag, který odtud měl slouiti Nový dvůr. S jakousi pravděpodobností lze souditi, že Templáři měli sídla i v Budyni, Blatné, Kopidlně, Nových Hradech, Žlebích, a v Písku. Tolik jest jisto, že Templáři v Čechách ani počtem ani mocí nevynikali, a nikterak Johannitům se nerovnali. Při nedostatku dějepisných zpráv o Templářích v Čechách povstaly mnohé a romantické pověsti o jejich domnělých sídlech u nás.**)

Báječným pološerem zastínil Templáře *náhlý a přesmutný konec jejich*. Francouzský král Filip, jemuz mocný a bohatý tento řád nebyl vhod, jal se různými piklemi proti němu bojovati, a rytíře z domnělých hrozných nepravostí viniti, a tu zemřelo r. 1307 ve Francii 36 Templářů na mučidlech, jiní sténali v okeních, a r. 1310 bylo na rozkaz králův 54 Templářů jakožto domnělých zločinců upáleno. Aby strašlivým těmto výstupům konec učiněn byl, uznal papež Klement V. na církevním sněmu ve Vienně, jehož i Pražský biskup Jan IV. z Dražic se účastnil, toho potřebu, *zrušiti* dne 6. května 1312 *řád Templářů*. Potom byli rozkazem krále Filipa dne 11. března 1314 ještě upáleni velmistr Jakub Molay a velkopraeceptor Narbonský Guy, kteří umírajíce, dosvědčovali slavně nevinnost svou i řádu svého.

*) Dle Hájka prý jej již sv. Václav vystavěl r. 927 a knězem opatřil.

**) Farní osady děkanství někdy Ořechovského od Fr. J. Zoubka ve zprávě českých škol Smíchovských 1877. str. 9. Palackého Dějiny I, 1. 265. 2, 365. O Templářích v Čechách psali Pelcl, Millauer a Glückselig, více dle domyslu a obraznosti, než dle zjištěných zpráv historických. Hájek, jenž „18 klášterů v Čechách“ uvádí, zmátl si Templáře s německým řádem, klada na př. Templáře i na Řepín.

Dle listiny, kterou Templáři zrušení byli, měli státi se dědici všech statků jejich Johannité. Ačkoli nestalo se to všude, obdrželi *Johannité* u nás *dvůr Templářů s chrámem sv. Vavřince v Praze*, avšak hned dne 9. července 1313 prodal jej Bertold z Henneberka, praepceptor Johannitů v Čechách, na Moravě. v Polsku a Rakousích, za 130 kop grošů *jeptiškám řádu sv. Dominika u sv. Anny* pod Petřínem, což král Jan, a později i Karel IV. stvrdili. Jeptišky zaměnily nyní pod dozorem generálního vikáře a převora Dominikánů u sv. Klementa bývalou komendu Templářů ve svůj klášter, a jmenovaly jej od té doby na paměť mateřského svého domu na Újezdě „*klášteřem u sv. Anny a sv. Vavřince*“; znenáhla přišel však prvotný název kostela v zapomenutí, a lid uvykl si zváti jej *chrámem sv. Anny*.

Za pozdějších let panování krále Jana byl klášterní chrám od jeptišek přestavěn. Na severní straně kostela i k východu byl ambit kláštera. Roku 1329 darovala Paní Perchta z Housky jeptiškám svůj dům na jihu kostela (č. p. 219—I.), západní část nynějšího sv.-Annenského dvora byla však ještě r. 1361 domem pánů z Landšteina.

Klášter Dominikánek těšil se oblibě lidu, a domohl se značného zboží, k jehož držení měl zvláštní povolení papežské. Mnohé panny vstupující do kláštera, přinášely jisté důchody své, které i po jich smrti zůstávaly klášteru. Pokud víme, měl klášter ročních důchodů 142 kop 40 $\frac{1}{2}$ groše, a mimo to požitky ze vsí Lidic, Rynholce, Libošína, ze mlýna na Pšovce a ze dvoru u Mělníka. V Praze měly jeptišky podací farního kostela sv. Linharta i stálé peněžité platy ze statků jeho.

Služby Boží v chrámu klášterním konali *probošt a kaplan* z kláštera sv. Klementa. *Probošti* uvádějí se: Seidl (1395), Mauricius (1396), Benedikt (1409—1411), Petr (1414). Představenou v klášteře byla *převoršíše*: Jutka (1368), Klára Pillungova (1371), Anežka Jentešova (—1396), Alžběta (1396), Anežka ze Šternberka (1406—1419). Řeholnice v tomto klášteře byly panny ze stavu šlechtického i měšťanského.

Ve válkách husitských zůstal klášter sv. Anny celkem bez pohromy, ovšem byl však velice ochuzen, jelikož statky jeho dílem popleněny, dílem uchváceny byly. Husité vykážali totiž v tomto klášteře místo jeptiškám též ostatních panenských klášterů v Praze, větším dílem zbořených, aby tu společně přebývaly. Všecky musily se při tom podvoliti přijímání pod obojí, sice jim vyhrožováno, že budou z města vyhnány, a klášter sv. Anny že zboří.

Také větší díl jeptišek řádu sv. Benedikta u sv. Jiří s abatyší přistoupily ze strachu ku čtyřem artikulům Pražským, a byly dne 21. června 1421 odvedeny do kláštera sv. Anny. Takto stalo se, že klášter tento brzo přeplněn byl velkým počtem řeholnic, které ovšem v bouřlivých dobách tehdejších nejen mnoho úzkostí, ale i krutou bídu snášeti musily. Pouze dvě jeptišky uprchly odtud a ač sliby řeholními vázány byly, vdaly se za muže. V té době zemřela tu v pověsti světice řeholnice Anežka, jinak Kateřina

nazvaná, a pochována v ambitu, kde ještě v minulém století kolem hrobu jejího mřížky byly.)*

Po husitských válkách byl klášter sv. Anny na mizině. Žilo v něm 30 jeptišek, a ty měly jen praskromný důchod. Dne 6. června 1492 shodil prudký víchr polovici štítu kláštera. Znenáhla nastávaly jeptiškám lepší časy, když bohaté panny do kláštera vstupovaly. Roku 1488 darovala převořiše Markéta z Tupadel klášteru ves Vsechromy. Roku 1500 odkázal jeptiškám Jan z Kuchrova ves Bělky a dva mlýny, a r. 1503 získal klášter ves Vlkovou.

Dne 9. března r. 1553 zemřel český kronikář *Václav Hájek z Libočan*, jenž poslední dobu života svého trávil v klášteře sv. Anny, zde služby Boží konal a jeho dobrodincem byl. Ve své závěti odkázal všecko jmění své tomuto klášteru, a byl i v kostele sv. Anny pochován, kde posud náhrobek jeho se nalézá.

Když za krále Ferdinanda I. kališníci stavové čeští zdvihli odpor proti nařízení královskému, aby poskytli pomoc proti vzbouřeným protestantům v říši, vtrženy byly i jeptišky u sv. Anny do nemilých zápletek; byvše donuceny, podepsaly totiž reversy, že s odporem tím souhlasí. Král Ferdinand ztrestal potom přísně odbojné stavy, řeholnicím u sv. Anny však odpustil; uváživ, že reversy ony podepsaly jen z donucení, pravil: „Nevěděly, co činí!“

Koncem 16. století začal klášter chudnouti, a r. 1610 odprodal vsi Lipno a Satalice. Tu ujala se jeptišek královna Anna, manželka krále Matyáše, opatrovala jim potravu, dala roku 1616 klášter i kostel nákladem 9000 zl. obnoviti, a odkázala řeholnicím r. 1618 z panství Krumlovského 500 zl. ročního důchodu. I jiní katoličtí dobrodincové obmýšleli klášter, tak že v něm 50 jeptišek žítí mohlo, a ještě četní chudí lidé od něho potravu dostávali.

Roku 1618 dal Vyšehradský děkan Pistorius kapitolní archiv v pytlech zašitý ukryti v klášteře sv. Anny, kde po něm komisaři povstalců marně pátrali. Bezpečně žily řeholnice v tichých kobách svého kláštera, když třicetiletá válka v Čechách zuřila, a jen statky jejich trpěly velice. Potom rozkvétal klášter znamenitě. R. 1668 koupila převořiše Ludmila Mladotová ze Solopisk dům Kyslavských ku klášteru přiléhající, vystavěla kapli sv. Kateřiny Sienské, zřídila nových 12 komnat pro jeptišky, obnovila celý klášter a získala r. 1669 solnici u Vltavy. Do kláštera tohoto vstupovaly nyní panny z nejvzácnějších rodin: Šternberků, Vratislavů, Trautmannsdorffů, Morzinů, Klebelsberků, Salmů, Millesimů, Oudřických,

*) Dle pozdějších kronikářů byl klášter sv. Anny od Husitů ušetřen proto, poněvadž tu žila řeholnice teta Jana Žižky. V klášteře prý bylo 350 panen z rozličných řeholních domů. Trpěly hladem, a jednou prý přitáhl k fortně Žižka, chtěje klášter zahubit, avšak teta jeho poklekla před ním, obměkčila srdce jeho, tak že zvolal: „Pro tebe, teto, odpouštím vám a klášteru,“ a odtáhl. Luza však rozvzteklila se z toho, a chtěla jednou proti vůli Žižkově vniknouti do kláštera, což se jí ale nepodařilo. — Vavrinec z Březové, vrstevník (Höfler. Geschichtsschr. I. 396), udává však jakožto pravou příčinu ušetření kláštera, že jeptišky ku čtyřem artikulům Pražským se přidaly, což lze dobře spojit s udáním pozdějších kronikářů takto: Klášter ušetřen a ustanoven za společné bydliště všech jeptišek z Prahy, poněvadž tam žila příbuzna Žižkova, avšak jeptišky musily se podvoliti přijímání pod obojí.

Wiedersperků a j. Největší dar věnovala klášteru hrab. Trautmannsdorffová, která po smrti otce svého vstoupila do řehole, přinesši klášteru své věno 100.000 zl. Roku 1698 odkázal hrabě Zikmund Harras kostelu klášternímu na lampu a svíce 1000 zl., r. 1701 daroval hr. Rudolf z Lisova na zbožné účely 1500 zl., r. 1703 založila tu Alžběta Sibertová mši sv. 500 zl., roku 1717 odkázala Eva Pipiusova 1500 zl., aby v kostele každou neděli a každý svátek konáno bylo kázání. Tím dosáhly jeptišky u svaté Anny značného jmění, pečovaly o konání rozličných slavností a pobožností v chrámu, vystavěly dvě nové kaple sv. Maří Magdaleny i sv. Rosalie, a osvědčovaly též velikou štědrost k chudině. Roku 1710 žilo v klášteře 60 řeholnic pod převoříší. Ale s této výše počal klášter později klesati. Roku 1744 uložili Prusáci klášteru ohromné výpalné 25.000 zl., a potom zapletli falešní přátelé jeptišky do rozličných pří, týkajících se hospodaření na statecích, které uvalily na klášter dluhy, tak že posléze jen 14 jeptišek tu žíti mohlo.

Konečně byl klášter sv. Anny dne 21. května 1782 zrušen, a 14 řeholnicím vykázáno výslužné. Měly jen jedno přání na světě, aby směly ze svého výslužného společně žíti ve zrušeném klášteře až do smrti, tomu však nebylo vyhověno. S pláčem opustily své milé obydlí a rozešly se. Odsvěcený chrám i rozsáhlé klášterní budovy byly potom za 19.000 zl. prodány. Co sto věků stavělo, zvrhla doba. Po všecky časy konali v klášteře služby Boží Dominikáni, od 17. století počínaje, z konventu u sv. Jiljí. Nyní jest v bývalém klášteře závod papírnický, knihtiskařský a písmolitecký, a v jižním křídle, kteréž s hlavní klášterskou budovou jest spojeno obloukem přes uličku, bydlí nájemníci. Ze starých dob jest v bývalém klášteře jen málo stop. Na čtverhranném nádvoří, kde býval ambit jeptišek, nalézají se posud hodiny, jakožto památka po klášteře. *Chrám svatého Vavřince a sv. Anny zachoval se do dneška celkem v dobrém stavu. Černé věkovité zdi jeho vynikají zasmušile ze stavení jej obklopujících, a jsou pouze ku straně polední a západní v úzké uličce prosty a nezastavěny. Budova ta má tvary gotické s opěracími pilíři a jest velmi prostranná. Nejstarší jest asi kůr s lomenými okny, kterýž bezpochyby ještě od Templářů pochází. Také vysoká příkrá střecha zachovala starý tvar. Před několika roky byla snesena vetchá již hoření část věže v průčelí, 15 sáhů vysoká, která ze čtyřhranu úkosem přecházela v osmihran a pěkná okna s ladným skružím i stanovou střechu měla. Nyní vyniká nad okolní budovy nepěkně holý vysoký štít kostela na západě. Dolejšek věže, jenž se zachoval, má ozdoby novější z r. 1616. Na sv. Vavřince, prvotného patrona chrámu, i na Templáře, kteříž při něm zprvu byli, upomíná posud socha téhož světce nad vraty, jimiž přichází se z malého náměstí sv.-Annenského před západním průčelím konventní budovy, úzkou uličkou ku průčelí odsvěceného kostela. Památkou po Dominikánkách jest též v uličce mezi opěracími pilíři kostela na jihu kaplička se sochou sv. Anny, kterou podnes zbožní lidé sousední zdobí kvítím a světly, a kde někdy osamělý chodec se*

zastavuje a dumá o dějinách tohoto památného chrámu i kláštera. Uvnitř chrámu jest nyní skladiště papíru, a posud zachoval se tam náhrobek českého kronikáře Václava Hájka z Libočan s latinskými šesti- a pětistopovými chvalořečnými verši. *)



2. Farní kostel sv. Jana na Zábradlí.

V úzké uličce, vedoucí z prostranství před bývalým klášteřem Dominikánek u sv. Anny do Poštovské ulice, spatřujeme v pozadí domu čis. p. 210—I. dosti zachovanou část románské kostelní stavby, totiž polokruhovou apsidu, nad níž vyčnívá přestavěná starobylá věž. Toť zbytky prastarého kostela „*sv. Jana na Zábradlí*“ (latíně „*in vado*“), jenž sice listinně teprve r. 1320 jakožto farní se uvádí, avšak dle zachovaných částí stavby soudě, aspoň z 13., ne-li z 12. století pochází. Nedaleko něho byla branka, vedoucí při nejdolejší části Poštovské ulice ku řece, a vedle něho na straně severní, na místě nynějšího domu č. p. 203—I, stál na počátku 15. století úřední dům inkvizitora kacířství. V kostele byly ve 14. století 4 starší oltáře, kromě nichž nadal tu r. 1395 měšťan Jakub z Brázdína nově oltář Panny Marie. *Podací* kostela měli Benešovští, totiž r. 1369 potomci měšťana Seibota Benešovského, bratři Hána a Mikuláš z Benešova, potom, před r. 1380, Mikulášův syn Jakub.

Farářové u sv. Jana na Zábradlí uvádějí se: Jan (r. 1320), Mikuláš (od 1363), Mikuláš Komárovec (od 1363), Ondřej († 1369), Matěj z Velkého Hlohova (1369), Jan (1373), Matěj (1377—1380), Aleš Lipolt (do 1384), František, syn Mikuláše Dětřichovic z Prahy (1399—1410), Velislav († 1412), Mořic ze Slaného (1413), Petr (od 1413). Kromě faráře tu byl *oltářník* při oltáři Panny Marie, a toto místo bylo jakožto zvláštní obročí dosti značno. Také uvádí se r. 1379 u tohoto farního kostela zvláštní *zvoník*.

V dobách kališnických nebyvalo při tomto kostele faráře ani kněze. Vládli jím však kališníci, a na hřbitůvku u něho i uvnitř kostela konaly se pohřby.

Roku 1625 daroval císař Ferdinand II. tento kostel se vším zbožím, s bývalým domkem farním a školním i třetím ještě domem na hřbitově a se všemi právy *Dominikánům u sv. Jiljí*, kteří odtud o služby Boží v něm pečovali.

V minulém století byly v kostele *tři oltáře*, hlavní oltář sv. Jana Křtitele, a postranní oltáře sv. Jana Nep. a sv. Jiří. Na klenbě byly vymalovány znaky království Českého, Staroměstský, a císaře Rudolfa II. Ve věži visely dva zvonky. Ač malý,

*) Tomkův Děj. Prahy I. 243. 451. II. 184. 185. III. 137. 190. IV. 96. 166. V. 223. Frind Kircheng. IV. 342. Starí letopis. 249. Prodrómus 212 až 215. Dějiny kláštera od Jana N. Zimmermanna v „*Diplomat. Gesch. der aufgehob. Klöster*“, Prag 1837, str. 136—161. Schaller. Topogr. Prahy III. 204. Prag v. Redeln. Blahověst 1878, str. 115—119.

měl kostel ten 7 stříbrných kalichů a monstranci i cibor též ze stříbra.

Rozkazem císaře Josefa II. byla tato svatyně r. 1784 *zrušena*, potom r. 1789 za 301 zl. prodána a v činžovní dům přestavěna. Pouze východní románská apsida zachovala se podnes.*)

3. Farní kostel sv. Štěpána ve zdi.

Na malém prostranství před nynějším domem c. k. policejního ředitelství stál již ve 12. století *kostel sv. Štěpána*, a to přímo u samé městské hradby a brány, dle něho sv.-Štěpánskou nazvané. *Kostel sv. Štěpána Menšího* (na rozeznání od chrámu téhož světce na Novém městě), zvaný též „*ve zdi*“ či „*ve příkopě*“, byl nevelká, skoro pravidelně čtverhranná budova slohu románského s kůrem na straně východní a hlavními dveřmi na západě. Při něm rozkládal se *hřbitov*, a vedlé něho, na místě nynějšího č. p. 305—I. stála *fara* (r. 1353). Poprvé uvádí se kostel ten jakožto *farní* r. 1310. Až do r. 1380 náležel *podacím* klášteru Postoloprtskému, potom českému králi. Roku 1407 uvádějí se v něm dva postranní oltáře, Panny Marie a Božího Těla. *Osada sv.-Štěpánská* sousedila s farnostmi sv.-Martinskou a ss. Filipa i Jakuba. Když Milič Jerusálémskou kapli založil, bylo z osady sv.-Štěpánské 14 bezpochyby zlopověstných domů vyňato a s právem pohřbů přivtěleno ku této kapli, začez farář r. 1373 dostal od Miliče ročního platu 3½ kop grošů. Později zdvihl proti Miličovi odpor v příčině objemu práv jemu postoupených, udávaje, že Milič snaží se kapli učiniti farním kostelem, kterážto rozepře byla ukončena brzkou smrtí Miličovou i zaniknutím ústavu jeho v Jerusálémě.

Farářové u sv. Štěpána ve zdi uvádějí se: Vlček, kanovník u sv. Jiří († 1352), Velislav (—1359), Bozděch (—1361), Ondřej (—1362), Jan (—1370), Jan (1370), Jan Tykanec (—1380), Křišťan (od 1380), Jan Plzák (1384—1390), Václav Sláma ze Stráže (—1393), Gerhard z Münstera (od 1394), Bernard (1395) Mikuláš (1403—1408), Václav (1430). Býval tu i *středník*. Blíže kostela na místě č. p. 316, 333—I. měl od r. 1405 znamenitý dům bohatý měšťan Jan Reček z Ledče, jenž v domě tom založil *kollej* pro studenty, kterou potom synovec jeho Jan Reček z Ledče, Staroměstský primátor, r. 1430 dokončil, nadav ji vesnicí Dolany a jistou dávkou na statku Michelském. V této kolleji mělo 12 studentů národa českého žiti a učiti se, a kromě nich měl tu býti jeden kněz, jenž v kostele sv. Štěpána konal služby Boží, odkud svatyně ta slula potom „*kaplou chudých studentů*“ či „*kaplí kolleje Rečkovy*“. Kostel tento byl bezpochyby ve válkách

*) Tomkův Dějep. Prahy I. 216. 221. 386. 599. II. 186. 458. III. 211. V. 172. Prodromus str. 222. Schaller. Topogr. Prahy III. 211.

husitských spustošen, neboť r. 1439 dal jej primátor Reček i věž jeho opravit i ku službám Božím upravit. Fara zanikla ve válkách husitských docela, a r. 1590 shořel farní dům, který nebyl již více vystavěn. Zdá se, že tímto požárem i kostel poškozen byl.

V dobách kališnických pochovávali se v tomto kostele i na jeho hřbitově osadníci sv.-Jilští. Roku 1591 pochoval v kostele český malíř Matěj Hutský z Křivokláta choť svou Salomenu a zřídil jí r. 1594 nádherný náhrobník s obrazem Narození Páně, jež sám vymaloval, i s mnohými verši, a potom tu byl sám pochován († někdy před r. 1600).

Z té doby měl kostel tento mnoho *náhrobků* a vymalovaných *znaků* na klenbě. Nad hlavním oltářem byly z r. 1593 znaky slavného primátora Pražského Václava staršího Krocína z Draho-bejle, a Staroměstského rychtáře Bartoloměje Müllera z Unterperku. Dále tu byly na klenbě erby Jakuba Granovského z Gránova; Jana Seltenšlaga z Friedenfeldu, úředníka v důchodenském českém úřadu; Jiřího Funka z Olivetu, sekretáře koruny české; a jiných osob z měšťanstva Pražského, vesměs z r. 1593, kteréhožto léta kostel ten jich nákladem byl znamenitě obnoven a ozdoben, utrpěv bezpochyby r. 1590 požárem velkou škodu. Náhrobky tu byly z r. 1593 Jiřího Vokouna, a z r. 1594 Matěje Koukala. Roku 1600 byla tu pohřbena Ludmila, manželka primátora Václava Krocína z Draho-bejle, kromě ní bylo tu pak ještě více osob z této rodiny ve společné hrobce pochováno, a sám primátor Václav, jenž r. 1605, maje 70 let věku, zemřel. Náhrobek jeho byl r. 1863 při kopání základů nového domu v místnostech bývalého hřbitova nalezen. *Václav starší Krocín z Draho-bejle* byl jeden z nejslavnějších primátorů královské Prahy, a památkou po něm jest krásná mramorová kašna, která stávavši na Staroměstském náměstí, nyní rozebrána, v Českém Museum se nalézá. Roku 1606 zřízena v kostele sv. Štěpána ve zdi pod kazatelnou hrobka bohaté a mocné rodiny měšťanské pánů Teuffů z Ceilperka, již náležel průchodní dům z ulice Michalské do Sirkové (Teiblhaus).

Roku 1624 vykázal kardinál Harrach kostel sv. Štěpána řeholníkům *Paulánům*, dokud nový klášter si nezřídí, a když oni potom hned na počátku r. 1625 přestěhovali se ku sv. Salvátoru, daroval císař Ferdinand II. r. 1626 kostel ten i hřbitov a prostranství, kde stávala vyhořelá fara, *Dominikánům* u sv. Jiljí. Od té doby byl kostel sv. Štěpána *filiálkou chrámu sv. Jiljí*, a hřbitov jeho obecným pohřebištěm osady sv.-Jilské.

V minulém století stálo v této svatyni 5 oltářů, totiž hlavn oltář zděný, velmi ozdobný, s obrazem od Kvirina Jahna od r. 1775; sličný oltář Nanebevzetí P. Marie; oltář Pasovské Matky Boží; oltář sv. patronů českých, r. 1719 uměle nákladem Adama Kutila, přísežného mlynáře a měšťana, zřízený; a oltář sv. Matouše zřízený r. 1686 od měšťana Matouše Bergtolda. Kazatelna byla stará kamenná. Kromě zmíněných erbů spatřoval se na klenbě obraz Krista Pána šlapajícího jednou nohou hlavu hadí a druhou hlavu smrti, a uprostřed klenby byl císařský orel vymalován. U kostela stála věž žlábků krytá, a v ní visely tři zvony.

Starožitný kostel ten byl r. 1789 *zavřen*, r. 1790 se hřbitovem za 1200 zl. prodán, a krátce potom *zbořen*, tak že po něm ani památky nezbylo. Byl tehdy již velmi sešlý. Roku 1854 bylo před studní v prvním dvoře budovy policejního ředitelství nalezeno románské podsloupí, bezpochyby zlomek to zbořeného kostela. *)



4. Kaple sv. Maří Magdaleny, sv. Afry i sv. Marie Egyptské v Miličově domě kajicnic v Jerusalémě; později kaple sv. Bernarda v kolleji řádu cistercienského.

Mezi horlivci, kteří ve 14. století zasazovali se v Praze příkladem i slovem o nápravu lidí do nepravostí skleslých, vynikal kněz *Jan Milič z Kroměříže*. Byl to muž povahy ohnivé, čistých mravů, živé obraznosti a plný náboženského nadšení. Zprvu nastoupil dráhu kancelářskou ve službě při dvoře královském, již r. 1350 byl však kanovníkem v Kroměříži, stal se potom kanovníkem Pražským, a zastával též úřad arcijahenský. Za nedlouho zřekl se však hodností svých, a odebral se do Horšova Týna, kde půl roku cvičil se v hlásání slova Božího, jemuž zcela věnovati se zamýšlel. Na podzim r. 1364 vrátil se do Prahy a počal tu u sv. Mikuláše na Malé Straně a u sv. Jiljí na Starém městě kázati proti skleslým mravům, a to tak účinně, že brzo marnivé ženy odkládaly nádherné šperky svoje, lichváři hanebné zisky vraceli, podvodníci nekalých skutků svých se zříkali, a tajní i veřejní hříšníci svých nepravostí upřímně litovali a na pokání se dávali, ba nejedni z nich odcházeli na poušť, kde tuhý zapíravý život vésti se jali. Později kázal Milič i u sv. Mikuláše na Starém městě v jazyku latinském pro duchovní i jiné vzdělance, a naučiv se v pokročilém již věku němčině, jal se po smrti Konrada Waldhausera hlásati slovo Boží po německu v Týně, kdežto u sv. Jiljí i nadál jazykem českým kázal.

Kázání Miličova měla takový účinek, že i špatné osoby ženské počaly broziti se mrzkého života svého a cestu pokání nastupovaly. Milič ujal se kajících osob těch a zjednal jim příbytek v domku nedaleko chrámu sv. Jiljí, kde jim poskytoval stravy, oděvu i jiných potřeb, až dostaly v počestných rodinách služby, neb k rodičům se vrátily či v stav manželský vstoupily. S povolením arcibiskupovým sloužila se osobám těm v řečeném domu denně mše sv. a konáno tu každodenně české i německé kázání.

Během asi dvou roků podařilo se takto Miličovi více než 300 zbloudilých osob ženských na cestu polepšení přivést. Jedna ze svůdnic byla Keruše Hofartová, držitelka špatného domu ve

*) Tomek I. 220. II. 175. 182. III. 305. V. 194. Starí letop. č. 116. Prodomus 223—228. Schaller Topog. Pr. III. 209—210. Dra. Borového M. Medek 98. Článek K. Víta Hofa ve Zlaté Praze 1864 čís. 18. 19. Rodinná Kronika 1864 str. 308—310.

zlopověstných Benátkách (tak nazývány domky mezi ulicemi Bartolomějskou a Konviktskou). I ona aspoň na smrtelném loži dala se na pokání a odkázala dům ten Miličovi, jenž odtud zvláštní pilnost svou věnuje obracování padlých ženštin ku mravnému životu, dal si záležeti na tom, aby v celé ulici Benátské vykořenil nepravosti tam páchané. Z pobádání jeho i jiných horlivců dal r. 1372 císař Karel IV. špatné ženštiny *z celých Benátek* rozehnati, a hlavní dům hříchu rozbořiti, načež daroval místo jeho Miličovi, kterýž nyní svůj ústav k napravení hříšnic přenesl na totéž místo, kde jindy hřešily. K tomu účelu vzbudil dobrodince, a sebrav potřebné prostředky peněžité, jal se stavěti zvláštní rozsáhlý dům pro kající ženštiny, aby v něm měly útočiště prostrannější než předešlé, a při něm zřídil i *kapli sv. Maří Magdaleny, sv. Afry a sv. Marie Egyptské*, k níž položil základní kámen v neděli dne 19. září 1372. Jiný dům vystavěl tu Milič pod názvem *domu literátů* pro mladé duchovní, kteří mu byli v díle jeho nápomocni a od něho kázání i životu kněžskému se učili. S nimi odtud i Milič přebýval tu, jsa řádně za správce nové kaple ustanoven, nad níž zároveň měl podací právo. Maje na zřeteli slova ze Zjevení sv. Jana, že „padl Babylon“ a „uzřel jsem město svaté Jerusálém“, nazval toto místo *Jerusálémem*.

Kaple sv. Maří Magdaleny stála při samé ulici Benátské (nyní Bartolomějské) v pořadí mezi domy na severní straně. Na západní straně kaple byla jedna část nové budovy Miličovy, hlavní díl stavení byl však uvnitř a vlastní příchod k němu uličkou od nynější ulice Konviktské. Jerusálém rozkládal se hlavně na místě nynějšího domu ženského výrobního spolku českého i zahrady č. p. 307—I., dílem i sousedního řeholního domu šedých sester při kostele sv. Bartoloměje, a stál volně.

V tomto ústavu byla pilná a vřelá pobožnost dnem i nocí konána. Každodenně bývaly tu v kapli zpívány dvě mše sv., jedna o Panně Marii a druhá dle případného svátku, tichých mší sv. bývalo pak obyčejně šest, někdy osm až šestnácte denně slouženo; kázání konáno skoro každý den, o svátcích pak víckráte, až i pětkráte. Tři kněží slyšeli sv. zpovědi každodenně; rovněž časté bylo tu přijímání velebné Svátosti, ku kterému Milič zvlášť horlivě svoje svěřence pobádal. Aby kajicnice na cestě nápravy setrvaly a znova do nepravostí neupadly, o to byla nyní neunavená péče horlivého Miliče, jenž v tom velikou trpělivost i mnoho sebezapírání měl. Když přece některá ze svěřenek jeho se zviklala a Jerusálém opustila, aby se navrátila do předešlých hříchů, nedal si Milič pokoje, vyhledal jí osobně, a snažil se prosbami i s pláčem nazpět ji přivést.

Dvojí ústav v Jerusálémě založil a vydržoval chudý Milič výhradně z almužen od dobrodinců. To byl ovšem podnik odvážný, tak že i přátelé jeho nad ním trnuli namítajíce, odkud vezme, čeho třeba bude. On však nedal se ničím odstrašiti, důvěruje v milosrdenství Boží. A důvěra ta nezklamala ho. Ač měl někdy až 83 osob ženských i mužských v Jerusálémě na starosti, jež opatroval stravou, oděvem i všemi jinými potřebami,

a kromě toho pořád ještě bylo mu vydávati na nedokončené stavby, scházelo se přece vždy tolik darů od dobrodinců, že bylo vždy z čeho náklad zapraviti i podělití zástupy chudých, kteří pro almužnu do Jerusaléma přicházeli. Aby nepravost, která jindy v Benátkách své skrýše měla, také z nejbližšího okolí vypuzena byla, skoupil Milič 27 domků v tom okolí, jichž několik užil k rozšíření Jerusaléma, ostatní pak osadil jiným obyvatelstvem, a vymohl, že 21 těchto domků či pozemků, z kterých 14 slušelo k osadě sv. Štěpána ve zdi, a 7 ku faře ss. Filipa a Jakuba, byly vyňaty a s právem pohřbu přivtěleny ku kapli Jerusalémské. Milič obdržel k tomu roku 1373 svolení obou sousedních farářů, srovnav se s nimi o náhradu 3½ a 5 kop ročního platu.

Horlivý Milič, veda život nad míru přísný, a vida kolem sebe nejedno pohoršení, promluvil ovšem v zápalu svého zbožného nadšení na kazatelně častěji slovo prudčí i proti vyšším stavům. Již dříve dostal se blouznivými kázáními svými o brzkém příchodu Antikristově do sporů, pro něž roku 1366 vyšetřován byl, ač tehdaž nic kacířského v učení jeho shledáno nebylo. Aby nabyl lepšího poučení, odebral se roku 1367 do Říma, kde, jak se zdá, byl napomenut, aby nadál zanechal nedůvodných a přílišných řečí o zalíbeném předmětu svém, totiž o příchodu Antikristovu, čímž poslušně a pokorně se potom spravoval. Avšak kaple Jerusalémská a výsady její daly podnět k novým sporům. Již na počátku roku 1373 byl pomocník Miličův v kázání Vojslav obžalován u arcibiskupského úřadu pro kázání proti církevním hodnostářům, a generalní vikář Boreš zapověděl mu kázání až do prominutí arcibiskupova. Později zapověděl týž vikář pomocnému kazateli v Jerusalémě Františkovi kázati jazykem latinským, a za nedlouho potom rozšířil se odpor proti Miličovi a soudruhům jeho v Jerusalémě vůbec. Brojiliť proti Miličově ústavu žebraví mniši i faráři Pražští. Faráře popudilo zvláště snažení jeho, aby z kaple Jerusalémské stal se farní kostel, jehož osadou měly býti domy oddělené od osad sv. Štěpána ve zdi a ss. Filipa i Jakuba. Ve při, která z toho nastala, byl Milič dne 2. srpna 1373 přinucen, podací právo kaple Jerusalémské složit do rukou generalního vikáře Boreše, a farářové Pražští (kromě několika málo, zvlášt faráře od ss. Filipa a Jakuba, kněze Václava) sepsali proti Miličovi žalobný spis ve 12 člancích, a poslali jej do Avignona k doktoru Klonkotovi, jenž přednesl jej papeži. V žalobě té vykládáno mimo jiné věci, že Milič založil v Jerusalémě bez církevního schválení o své ujmě dvě nové řehole, ježto prý ženy kajicnice zvláštní řeholní šat nosí, a sbor duchovních v Jerusalémě zvláštní název „života apoštolského“ má. Když nemohl dostati povolení, aby kaple Jerusalémská povýšena byla za farní kostel, kázal prý proti vrchnosti církevní. Ježto i z patrných bludů v žalobě té Milič viněn byl, vydal papež Řehoř XI., jenž ovšem nemohl hned věděti, jak se věci v pravdě měly, dne 13. ledna 1374 bullu k arcibiskupu Janu Očkovi, kterou nařídil, aby bez meškání podána byla dvoru papežskému zpráva o domnělých bludech, v Praze Miličem šířených. Tu ihned uzavřel Milič hledati spravedlnosti

na místě nejvyšším, a ohlásil před generalním vikářem, oficiálem, a inkvisitorem Pražským i také veřejně před lidem na kázání v kostelích sv. Jiljí a sv. Havla, odvolání ku Stolicí papežské. V první polovici března r. 1374 odebral se do Avignona. Přátelé a ctitelé jeho opatřili jej k tomu hojnými prostředky peněžními.

Sotva Milič do Avignona zavítal, roztrhly se všechny mraky, které tam dobrou pověst jeho byly zastínily. Shledáno, že žaloby proti němu vznesené jsou nedůvodny; pravověrnost a šlechetné snahy jeho osvědčily se dokonale, tak že směl o Božím hodu svatodušním veřejně kázati u přítomnosti svého ochránce kardinála Albanského, jenž jej různě vyznamenával. Avšak *za nedlouho zemřel Milič* v den sv. Petra apoštola v Avignoně. Kardinál Albánský, jenž Miliče i smýšlení a snažení jeho dobře znal, nazýval jej blahoslaveným, což patrným jest důkazem, že tento kuž, ač v horlivosti své někdy přílišným byl a mezí nešetřil, až do konce věrným synem Církve katolické zůstal.

Mezitím, co Milič v Avignoně dlel, dával v Praze arcibiskup Jan Očko, ač zůstal osobně Miličovi nakloněn, dle nařízení bully papežské vyslýchati druhy a následovníky jeho, což skončeno opětným zákazem, aby nikdo, komu nepřisluší z úřadu povinnost kázati, nesměl kázati, leč by obdržel k tomu zvláštní povolení církevní.

Co po odjezdu Miličovu z Prahy dalo se s ústavem jeho v Jerusalémě, o tom nemáme žádných zpráv, jisto však, že byl *zrušen* již v roce úmrtí svého zakladatele, trvav pouze dvě léta, a že již r. 1374 darován byl *řádu cistercienskému*. Hned téhož r. 1374 nazývá se Jan, mnich Zbraslavský, provisorem kaple Jerusalemské.

Když Karel IV. v Praze vysoké učení založil, byli představení Minoritů, Dominikánů a Karmelitánů bullou papeže Urbana V. vyzváni, aby ve svých kláštorech Pražských zřídili doktory bohosloví, kteří by v nich konali čtení, jakož dalo se v různých kollejiích, a tak povstaly bohoslovecké školy v kláštorech těchto řádů v Praze, které s vysokým učením sdruženy byly. Avšak bulla ta netýkala se slavného a velice rozšířeného řádu cistercienského, jenž vůbec v městech neměl svých klášterů, a tudíž ani v Praze. *Cisterciáci* byli jakožto odvětví starého řádu sv. Benedikta s přísným pravidlem založení okolo r. 1098 od benediktinského opata Roberta v pusté krajině francouzské Citeaux (Cistercium, odkud i jejich jméno). Nové řeholi té nedařilo se zpočátku, až do ní vstoupil se svými soudruhy mladičský sv. *Bernard*, jenž založiv nový klášter v Clairvaux, stal se jejím obnovitelem či druhým zakladatelem. Cisterciáci, posvěcující se tuhou kázní a sebezapíravým životem, mýtili lesy, vysoušeli močály, vzdělávali půdu, poskytovali přístřeší poutníkům a ošetřovali chorých, a dle svých pravidel zakládali kláštery nejraději v nehostinných, pustých krajinách. V Čechách měli za Karla IV. *kláštery*: v *Sedlci* u Kutné Hory (založ. r. 1143), v *Nepomuku* (asi od r. 1153), v *Plasích* (od r. 1146), v *Mnichově Hradišti* (od r. 1177), v *Oseku* (od roku 1199), v *Vyšním Brodě* (od r. 1259), v *Zlaté Koruně* (od r. 1263), v *Skalici* u Kouřimi (od r. 1257) a na *Zbraslavi* (od r. 1292). Krom těchto klášterů uvádí se ještě bývalé proboštství kláštera

Nepomuckého *ve Svatém poli* u Král. Hradce jakožto samostatné opatství, a více proboštství závislých na mateřských kláštorech. Na Moravě kvetlo slavné opatství cistercienské na *Velehradě* (od r. 1202), a *ve Žďáru* (od r. 1252). *Jeptišky* této řehole měly kláštery *v Sezemicích* (asi od r. 1300; avšak r. 1350 odstoupen klášter ten k biskupství Litomyšlskému) a *v Pohledu* u Ném. Brodu; na Moravě *v Doubravníku* (od r. 1211), *v Oslavanech* (od r. 1225), *v Starém Brně* (od r. 1325) a *v Tišnově* (od r. 1234); v Lužici pak, tehdyž ku arcidiecési Pražské příslušné, klášter *v Marienthalu* (od r. 1234). Všecky tyto kláštery v Čechách, na Moravě a v Lužici byly spojeny v jednu českou řeholní provincii či *vikárii* s generálním vikářem v čele, a podléhaly dle řeholních pravidel nejvyššímu dozoru generálního opata i generální kapitoly v prvoklášteře v Cîteaux. Ač bohatstvím, množstvím řeholníků i působením svým v Čechách kláštery cistercienské vynikaly, neměl tento řád v Praze žádného vlastního opatství. Avšak Karel IV., jenž v Paříži poznal cistercienskou kolej sv. Bernarda, snažil se o to, aby i tento řád, jemuž velice nakloněn byl, získán byl pro účastnění se vysokého učení Pražského, a proto usnesla se již roku 1350 generální kapitola v Cîteaux, aby Cisterciáci i v Praze ku vysokým školám se přidružili, jakož bylo v Paříži, a Karel IV. vymohl potom papežskou bullu, kterou vyzváni byli všickni opati české vikárie, aby z každého kláštera poslali do Prahy po dvou bratřích, kteří by tu nákladem svých klášterů bohosloví študovali. Než tehdyž nebylo to provedeno, a teprve dne 17. prosince 1374 daroval Karel IV. místnosti opuštěného Jerusaléma i veškerá nadání a příslušenství obou, někdy od Miliče založených ústavů řádu cistercienského v Čechách s povinností, aby tu zřízena byla *kollej* tohoto řádu pro mistry i studující na fakultě bohoslovecké ve vysokém učení Pražském, kteréžto darování a založení potvrdil arcibiskup Jan Očko dne 30. června 1375. Nová kolej dostala dle vzoru Pařížského jméno *sv. Bernarda*, a i kaple nazývána odtud dle sv. Bernarda, ač lid Pražský kapli s domy jejími nepřestával Jerusálemem zvatí.

Kollej sv. Bernarda byla zřízena pro celou českou vikárii cistercienskou a udržována ode všech klášterů jejích. Přímý dozor na ni měl *opat Zbraslavský* jakožto představený nejbližšího kláštera. Cisterciáci upravili si budovy v někdejším Jerusálemě pro své potřeby, k čemuž nescházelo jim dobrodinců. Jelikož ve vikárii české tehdyž 12 mužských cistercienských klášterů bylo, a každý z nich do kolleje po 2 bratřích posílati měl, bývalo v ní zajisté přes 20 řeholníků. Lze však souditi, že tu žili a študovali mladí řeholníci cisterciensští nejen z Čech a Moravy, ale i ze Slezska, z Lužice, ba i z Rakous, z Míšně a Durynk. Profesori (mistři a lektori), kněží i klerikové bydleli tu společně, konajíce služby Boží v kapli, a majíce společný stůl. Podléhajíce svým řeholním představeným, nebyli podrobeni právomocnosti rektora vysokého učení, jako ostatní kolleje. Představeným kolleje svatého Bernarda byl *provisor*, roku 1374 Jan, roku 1384 Mauricius, r. 1395 a 1398 Vincenc.

Roku 1397 uzavřela polská královna Hedvika založiti v Praze kollej pro študující Litvany, chtěc, aby jimi náboženství křesťanské utvrzovalo se ve vlasti jejich, nedávno před tím ještě pohanské. Dostavši k tomu dovolení od krále Václava IV., aby směla v Praze koupiti dům a nadati jej pro výživu študujících, svěřila provedení tohoto úmyslu kaplanu svému, knězi řádu cistercienského Janu Štěknovi a dvěma Pražským měšťanům. Hedvika zemřela však již r. 1399, prvé než tato věc dokonána. Tudíž najali plnomocníci její prozatím příbytek pro 12 študujících v Jerusalemě, kde jej propůjčil opat Zbraslavský bezpochyby přičiněním Jana Štěkny. Nadání na výživu těchto studentů činilo tehdáž 41 kop ročně.

Po udělení tří hlasů národu českému na universitě byla posléze *kollej královny Hedviky* r. 1411 zakládací listinou řádně zřízena. Byla určena pro 11, po případě i více študujících národnosti české, a zůstala až do r. 1413 v místnostech při kapli sv. Bernarda či v někdejší Jerusalemě, až přestěhována do zvláštního domu na sv.-Havelském trhu.

Když r. 1409 Němci z vysokých škol Pražských se stěhovali, stál v jich čele mezi jinými i cistercienský profesor Vincenc Gruner, avšak kollej sv. Bernarda tím nezanikla, ač německé kláštery cistercienské odtud svých bratří do Prahy již více na studie naposílali, nýbrž do nově zřízené kolleje sv. Bernarda v Lipsku. Aspoň víme, že i po odchodu Němců zůstal v Praze bratr Matouš, kněz kláštera Zbraslavského, jenž i nadál bohosloví přednášel.

Po vypálení kláštera kartouzského na Smíchově od luzy husitské skryli se mnichové kartouzští nazítří dne 18. srpna 1419 v místnostech kolleje sv. Bernarda, kamž je konšel Václav Štráboch, kožišník z ulice Jerusalemské, provodil z radnice. Avšak Kartusiáni nepokládali se tu jakožto v domě řeholním za dosti bezpečny, a přestěhovali se odtud ještě téhož dne jinam. Za nedlouho přikvačila záhuba na slavný klášter Zbraslavský, jenž byl dne 10. srpna 1420 od divokých Táborů a husitské chátvy Pražské vedením zuřivce Korandy vyplněn a zapálen. Téhož ještě roku zničili Husité klášter v Zlaté Koruně a kollej i kapli sv. Bernarda v Praze a potom kláštery cistercienské v Plasích, v Mnichově Hradišti, v Nepomuku, v Sedlci, ve Skalici a v Oseku. Po válkách husitských zotavily se sice poněkud některé z těchto klášterů, avšak živořily od té doby u veliké chudobě, — jaký div, že nemohly v těch rozervaných dobách na znovuzřízení bývalé své kolleje sv. Bernarda ani pomyslit! A přece *obživla cistercienská kollej sv. Bernarda*, ovšem až po dvou stoletích, a na jiném místě (u Prašné brány) v Praze opět!*)

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 176. 177. III. 303—309. 311. 315. 433 607. 608. IV. 5 V. 199. Frindova Kirchengesch. II. 204. 370 III. 280. Das Sct. Bernards-Collegium in Prag. Von Bern. Scheinpflug. V programu něm. vyšší státní realky Pražské r. 1875.

5. Farní kostel ss. Filipa a Jakuba.

Náměstí Betlémské slulo za Karla IV. „*ulicí ss. Filipa a Jakuba*“, a to dle kostela, kterýž stál na místě nynějšího domu č. p. 252—I. vedlé Liliové ulice, i na prostranství vedlé něho, na místě domu nyní strženého, proti pivovaru „u Halánků“.

Kostel ss. Filipa a Jakuba uvádí se poprvé r. 1357 jakožto farní. Kolem něho byl *hřbitov*, a *fara* stála na jižní straně náměstí na místě č. p. 258—I. Uvnitř nevelkého kostela byly r. 1379 *čtyři oltáře*. *Podací právo* u něho měli členové měšťanské rodiny Chotků. Když Milič nedaleko odtud *kapli Jerusalémskou* založil, bylo r. 1373 z osady ss. Filipa a Jakuba vyňato a ku kapli té s právem farním přivtěleno sedm domů, začož dle smlouv y farář dostával ročně 2 kopy, později pak 5 kop náhrady. Milič popudil proti sobě Pražské faráře, že snažil se, aby kaple Jerusalémská byla farním kostelem. Farář u ss. Filipa a Jakuba, srovnav se s Miličem, nesúčastnil se však shromáždění jejich v této příčině, ba když vybíral v kapli Jerusalémské vánoční koledu, kterou mu Milič v jisté summě peněz odváděl, vznikla mezi ním a sousedním farářem u sv. Štěpána ve zdi pře, k čí osadě by náležel pozemek, na kterém kaple ta vystavěna byla. Zdá se, že farář od ss. Filipa a Jakuba zůstal tu v právu, aspoň při výslechu dne 2. ledna 1374 vyznal kněz Václav z Klatov, že mu v Jerusalémě dovolil zpovídati tento farář.

Když na farním území, přímo u farního kostela na východní jeho straně, byla založena *kaple Betlémská*, učiněno narovnání s farářem, že z důchodů jejich ročně 90 grošů náhrady dostávati bude, což r. 1403 na 3 kopy zvýšeno.

Farářové tohoto kostela uvádějí se: Velek († 1354), Václav (do 1362), Hynek (do 1366), Václav (do 1367), Přibík (do 1370), Jan (1371), Václav (do 1374), Oldřich (do 1391), Mikuláš Zeiselmester (1398—1403), Ondřej (1408—1419), Baptista z Kladna (od r. 1419). Kaple Betlémská zastínila záhy sousední farní kostel v té míře, že již ve válkách husitských byl zanedbán, a potom zcela zanikl.)*



6. Kaple sv. Nemluvňátek v Betlémě.

V církevních dějinách českých není osudnějšího místa nad kapli Betlémskou. Byla založena od zbožných katolíků v úmyslu nejšlechetnějším, a stala se ohniskem, z něhož vyšlehl děsný požár, jenž ohromnou většinu národa našeho uchvátil, vlast naši v poušť obrátil, a na pokraj záhuby přivedl.

*) Tomkáv Dějepis Prahy I. 220. II. 177—180. 491. III. 305—308. 311. 427. 525. V. 168.

Kaple Betlémská byla založena k tomu účelu, aby zbožný český lid v Praze měl ustavičně místo, v němž by slovo Boží přirozeným jeho jazykem od výborných kazatelů jemu hlásáno bylo. Praha honosila se sice ve 14. století velikým počtem chrámů, kaplí a klášterů, avšak při velkém množství duchovních světských a zvláště řeholních v tomto městě, nebyl tu dostatečný počet kazatelů, kteří by byli zejména českému, slova Božího dychtivě žádostivému lidu vyhovovali. Příčinou smutného úkazu toho bylo, že v Praze v bohatých klášterech i na výnosných farách žili namnoze cizozemci, kteří do vlasti naši z hrubých zistných ohledů přišedše, katolického českého lidu mnoho nedbali.

První myšlenka na založení kaple Betlémské vyšla bezpochyby od bohatého měšťana *Kříže, kramáře*, jemuž náležel velký dům s pivovarem (nyní č. p. 238, 239—I.) proti kostelu sv. Jiljí, jenž sáhal svým dvorem vzadu až ku farnímu kostelu ss. Filipa a Jakuba na náměstí Betlémské, kteréžto místo bylo zváno *Skalským*. Kříž daroval ku vystavění kaple staveniště (č. p. 255—I.) vyhradiv si při tom spoluúcastenství. Vlastním *zakladatelem kaple* byl *rytíř Jan z Milheima*, dvořan a rada krále Václava IV. V zakládací listině, vydané dne 24. května 1391, dí muž ten, že nebylo v Praze tehdaž místa určeného výhradně ku kázání slova Božího, ano že kazatelé, obzvláště čeští, byli nuceni namnoze po domích i skrýších pobíhati. Milheim ustanovil tedy, aby správcem kaple byl světský kněz, jehož povinností bylo kázati jazykem českým v každý den zasvěcený ráno i po obědě, kromě adventu a postu, kdy mělo býti kázání jen ráno. Sloužení mše svaté bylo ponecháno na vůli kazateli. Kněz ten byl povinen při kapli bydleti a neměl se vzdáliti, leč z dovolení arcibiskupského, když jiného schopného kazatele za sebe ustanovil. Jakožto *nadání pro kněze* vykázal zakladatel Milheim 9 kop bez 10 grošů. Ofěry a dary, které v kapli se sejdou, měly se dávatí kazateli jen potud, pokud by neměl 20 kop ročních příjmů; většího platu neměl míti, aby se vystříhal lakoty, ostatní peníze měly se obracet na potřeby této svatyně a po jistém čase na nadání ku živé druhého kněze a několika studujících při kapli. *Podací právo* vymínil si Jan z Milheima tak, aby tři nejstarší mistři kolleje Karlovy národa českého společně s purkmistrem Staroměstským navrhli tři kněze, a z těch aby on neb dědicové jeho zvolili jednoho.

Ku kapli položil *základní kámen* sám *arcibiskup Jan z Jenštýna*, a stvrdil založení toto jakožto skutečné duchovní obročí dne 27. července 1391. S farářem sousedního kostela ss. Filipa a Jakuba, v jehož osadě svatyně tato stavěna, učiněno narovnání, aby jemu za náhradu dáváno bylo z důchodů kaple ročně 90 grošů, což r. 1403 zvýšeno na 3 kopy.

Kaple posvěcena byla na jména sv. *Nemluvnátek v Betlémě* a slula vůbec *Betlémem*. Od farního hřbitova kostela ss. Filipa a Jakuba odděloval ji pouze malý dvoreček. Kříži kramáři, jenž ku kapli staveniště daroval, bylo vyhrazeno právo, založiti druhého kazatele a jeden oltář, on pak zřídil skutečné *místo druhého kazatele*,

jenž se měl s prvním v kázání střídati, a potom založil r. 1396 v kapli *oltář* ss. Markéty i Kateřiny i jiných sv. panen, a při něm nadal zvláštního *kněze oltářníka* s povinností, aby před kázáním sloužil mši sv., v adventě a v postě aby však denně to činil. Podací právo druhého místa kazatelského i oltářnictví zůstavil Kříž kramář sobě a dědicům svým. V kapli smely i *pohřby* konány býti.

Oba kazatelé i oltářník bydleli v *kněžském domě* při kapli (č. p. 256—I.), jež Milheim vystavěl. Příčiněním Kříže kramáře i jiných dobrodinců vešlo záhy ve skutek nadání pro chudé studenty, aby měli při kapli byt a stravu. Študenti ti bydleli zprvu v kněžském domě, r. 1419 daroval jim však syn kramáře Kříže Václav přední část domu svého na severní straně kaple v ulici sv.-Jilské (č. p. 238, 239—I) a místu tomu dáno jméno *Nazaret*. Právo, přijímati do tohoto ústavu chudé studenty, dáno třem mistrům kolleje Karlovy, a dozor nad nimi měl správce kaple.

Prvním kazatelem kaple Betlémské byl *Jan Protiva z Nové vsi* (1391—1396) a vedle něho byl druhým kazatelem *Jan Štěkna* (1393—1411), kněz řádu cistercienského, bakalář theologie, kaplan královny polské Hedviky. Hned zpočátku stala se působením obou těchto kněží kaple Betlémská oblíbenou svatyní, kde přemnoho nábožných posluchačů slova Božího se scházelo. Zvlášť býval rád poslouchán Jan Štěkna, jenž mocnými slovy káral tu různé zlořády, které tehdež v obyvatelstvu Pražském panovaly.

Po Janu Protivovi byl kazatelem v Betlémě *Štěpán z Kolína* (1396—1402), slavný člen učení Pražského, výtečný vlastenec a řečník horlivý, vedle něhož Jan Štěkna dále tu působil, tak že brzo kaple Betlémská stala se předním shromaždištěm zbožných milovníků slova Božího z českého lidu Pražského.

Nástupcem Štěpána z Kolína v kazatelství v Betlémě jmenován byl r. 1402 *Jan Hus*, bakalář v bohosloví a mistr svobodných umění, jež dne 14. března i arcibiskup v úřadě tom potvrdil. Také ještě za něho zůstal tu druhým kazatelem Jan Štěkna, a teprve r. 1411 následoval po něm *Mikuláš z Miličína*. Kaple Betlémská stala se hlavním působištěm Husovým, a na kázání jeho hrnuli se tisícové posluchačů z obecného lidu i z měšťanstva, ze šlechty a z dvořanstva královského. Avšak mistr Jan Hus, spřáteliv se záhy s učením anglického bludaře Jana Viklefa, začal v kázáních svých neskromně bouřiti proti papeži, biskupům i kněžím, a hlásati učení v Praze posud neslýchané, jehož jádro vyňal z bludů Viklefových. Neblahý tento směr, v němž Hus čím dále tím více se zatvrzoval, stal se vlastním zřídlem všech těch náboženských zmatků a bouří, kteréž potom vlast' naši tak dlouho rozrývaly.

Když mnozí odpůrcové Husovi pro výstupky jeho začali proti kapli Betlémské brojiti, obrátil se po 16 letech Kříž kramář do Říma se žádostí, aby založení této svatyně bylo i z moci papežské stvrzeno, čímž chtěl jí dáti pevnou záštitu. Papež Řehoř XII. nevěda, co v kapli té se děje, vydal skutečně dne 14. května 1408 bullu k arcibiskupu Pražskému Zbyňkovi, aby kapli z moci Stolic

apoštolské potvrdil, ač-li pravdivy jsou důvody v žádosti oné uvedené. Poněvadž však již tehdy Hus v kapli té zřejmě bludaře Viklefa hájil, nevydal arcibiskup stvrzení toho. Tenkrát chodil do Betléma na kázání též někdejší kazatel zdejší Jan Protiva, farář u sv. Klementa na Poříčí, stopuje pilně, co Hus tu hlásá, začez byl jednou od něho veřejně s kazatelnou potupen. Protiva vystoupil potom na sněmu Kostnickém proti Husovi jako svědek.

Dle bully papeže Alexandra V. nařídil arcibiskup Zbyněk na synodě dne 16. června 1410, aby knihy Viklefovy jakožto bludařské jemu ku spálení vydány byly i *aby kaple Betlémská zavřena byla*, a to státi se mělo pod klatbou do šesti dnů. Proti tomu ohlásila však u nástupce Alexandra V., papeže Jana XXIII., Staroměstská rada odpor, majíc na zřeteli své právo při kapli Betlémské a uvádějíc, že by v městě povstalo velké rozhořčení lidu, kdyby rozkaz ten se vykonal a kaple se zavřela. Hus nepodrobiv se, kázal dne 22. června v Betlémě, oznámil, že tu kázati nepřestane, a že se odvolá ku papeži. Odvolání jeho čteno bylo v kapli Betlémské dne 25. června. Potom dal arcibiskup Zbyněk dne 16. července knihy Viklefovy spáliti a vydal hned 18. července klatbu na Husa i všechny jeho přívržence, kteří odvolání jeho ku papeži podepsali, z čehož v Praze veliké jitření vypuklo. Zaslepený král Václav IV. neuměje uvážiti dosah a následky tehdejšího jitření, požádal se svou manželkou Žofí i mnohými pány a měšťany papeže Jana XXIII., aby rozkazy, dané bullou Alexandra V., byly odvolány, avšak hned 25. srpna vydána na Husa obsílka, aby osobně se stavěl před soudem papežským, a arcibiskup stížil dne 24. září klatbu na Husa i soudruhy jeho. Tím byl král Václav znova velmi popuzen, a psal opět již 30. září do Říma, aby kaple Betlémská byla zachována a potvrzena, i aby Hus byl sprostěn pūhonu, kterýžto dopis neměl však žádného účinku, neboť dne 15. března 1411 vyhlášena v Praze na Husa klatba pro nestání, a potom vydal arcibiskup na Prahu záповěď služeb Božích. Hus nedbaje všech záповědí a trestů církevních, kázal v Betlémě dále, a královna Žofie nalézala se často jako dříve mezi posluchači jeho. Plamen vzpoury vyšlehl v Praze ještě mocněji roku 1412, když přijeli sem papežští legáti, kteříž ohlašovali odpustky, jež oznámil papež Jan XXIII. v příčině války s Ladislavem Neapolským. Dne 11. července roku 1412 byli na Staroměstském náměstí *stati tři mladíci* Martin, Jan a Stašek, že proti zákazu krále Václava IV. dopustili se v kostelích u svatého Víta, v Týně a u svatého Jakuba výtržností, odmlouvajíce hlasatelům odpustků. Tu sběhli se mnozí mistři, bakaláři, studenti a jiní, vzali mrtvá těla jejich, a seřadivše se pod mistrem Janem z Jesenic v průvod, nesli je za zpěvu antifony „Tito jsou svatí“ *do kaple Betlémské*, kde je s pláčem pochovali. Hus při tom nebyl, aniž zmínil se o tom v budoucím kázání, což mu ve zlé pokládáno, pročež on potom v neděli 24. července jal se v kázání velebiti smrt oněch mladíků a vyhlašovati je za mučedníky. Potom vydána nová bulla, aby Hus byl zajat a soudu odevzdán, i *aby kaple Betlémská jako hnízdo kacířství byla sbořena*

a se zemí srovnána, avšak Hus kázal jako jindy v Betlémě dále, a vedle něho druhý kazatel Mikuláš z Miličína. Tu smluvili se Němci proti Husovi, chtějíce se propůjčiti k vykonání rozkazu, aby byl zajat. V den posvícení Pražského, totiž 1. října 1412 srotili se v odění se samostříly, sudlicemi a meči, vedením Bernarda Chotka, patrona farního kostela ss. Filipa a Jakuba, i obořili se na Betlém právě v čas, když Hus kázal. Ale posluchači jeho přinutili je k odstoupení. Katolíci nazývali tehdaž kapli Betlémskou z úsměšku „u tří svatých“, Husité pak zpívali potupnou píseň „Němci sú zúfali, na Betlém běhali“. Posléze odešel Hus v říjnu 1412 z Prahy, aby nebyly k vůli němu dále staveny služby Boží, neboť lid klesal na mysl, a jitřil se proto nebezpečně. Odebral se na tvrz Kozí nedaleko Ústí nad Lužnicí a dopisoval odtamtud do Prahy, kde v Betlémě bývaly dopisy jeho čítány od *náměstka jeho* v kazatelství Havla či *Havlíka*. Po vánocích r. 1412 vrátil se Hus do Prahy a počal i v Betlémě kázati, odešel však brzo ku vyzvání krále Václava, poněvadž k vůli němu opět byly v městě staveny služby Boží. Opět vrátil se z jara r. 1413 a začal v kapli Betlémské kázati, a zase odešel na tvrz Kozí. Dne 13. července 1413 byl traktát Husův „o církvi“ v kapli Betlémské více přepisovačům předčítán. V den svátosti 20. dubna 1414 přijel Hus opět do Prahy a dal potom svůj traktát „o šesti bludech“ celý napsati na stěny kaple Betlémské. Odešed z Prahy, zdržoval se potom Hus v Ústí nad Lužnicí a na hradě Krakovci, a když papež Jan XXIII. svolal církevní sněm do Kostnice, odebral se tam dne 11. října 1414.

Sotva Hus do Kostnice odešel, počala se v Praze novota, v následcích svých nesmírně důležitá, totiž *přijímání Svátosti oltářní pod obojí způsobou*, kterou začal *Jakoubek ze Stříbra* odporoučeti. Tato novota ujala se brzo u sv. Martina ve zdi, u sv. Michala na Starém městě, kde tehdaž *Jakoubek* kázával, a u sv. Vojtěcha v Jirchářích, avšak z počátku nebyli v tom všickni husitští kněží svorní, zvláště postavil se proti této novotě sám kazatel v Betlémě a náměstek Husův kněz *Havlík*, jenž uslyšev, že Hus v Kostnici přijímání pod obojí schválil, ve své posavadní náklonnosti k němu se zviklal. Hus mu sice domlouval listem, aby novotu tu přijal, a přimlouval se spolu, aby *Havlík* jeho nástupcem v Betlémě učinili, avšak *Havlík* byl přinucen kapli opustiti, poněvadž přijímání pod obojí neschvaloval.

Po smrti Husově v Kostnici sešli se jeho přívrženci z českých a moravských stavů dne 2. září 1415 v kapli Betlémské, a rokovali tu o tom, co do Kostnice odpověděti mají.

Kaple Betlémská zůstala i nadál *jednou z nejpřednějších svatyně strany husitské a potom kališnické*. Náležela stále podacím právem mistrům kolleje Karlovy společně s purkmistrem Staroměstským. *)

*) Tomkův Děj. Prahy II. 173. 178. 416. 485. III. 425. 436. 449. 456 476. 481. 488. 517. 520. 525. 529. 531. 549. 568. 584. 611. IV. 532. 692. V 199. Helfertův m. Jan Hus 26. 52. 57. 84—91. 102. 113. 120. 124. 138. 144. 155. 235. Dra. Ant. Lenze Učení mistra Jana Husí. V Praze 1875.

Prvním nástupcem Husovým při kapli té byl *Jakoubek ze Stríbra* († 1429), a vedlé něho byl druhý kazatel mistr *Martin z Volyně* († 1428). Roku 1435 uvádí se tu kazatel *Mikuláš Řehovec*, a kromě něho mistr *Václav z Drachova*, který potom byl sám správce kaple a měl kaplana Václava Babku, s nímž r. 1440 od konšelů z města vypověděn byl. R. 1441 vyveden z města kazatel Betlémský *Matěj* pro podezření zrady. R. 1442 uvázal se ve správu kaple Betlémské mistr *Jan Příbram*, odpůrce Táborů, jenž horlivě usiloval o smíření Čechů s Církví katolickou. Byl roku 1439 vedlé Prokopa z Plzně zvolen za administrátora strany podobojí, přičinil se r. 1448 o utišení bouře, která povstala v Praze proti kardinálovi Karvalajovi, byl však téhož roku s administrátorství svržen, a zemřel brzo potom.

Ve středu o sv. Václavě roku 1446 shořel z nepozornosti kněžský dům v Betlémě. Roku 1489 uvádí se v Betlémě kazatel mistr *Václav*, úd kališnické konsistoře.

V 16. století bývala kaple Betlémská obyčejně udílěna administrátoru *dolejší konsistoře*, jenž i v kněžském domě při ní bydlíval a úřední místnost měl, ač byly v tom výminky. V té době nazývá se kaple ta i farním kostelem.

Již záhy vplížilo se do Betléma německé lutheránství, byltě tu r. 1519 *Martin* či *Martinek*, jeden z prvních hlasatelů Lutherových bludů, který začal v Praze sloužiti tak zvané mše „švábské“, bez obřadů katolických; a r. 1521 hlásal tu lutheránské učení vyběhlý mnich Tomáš, jenž do Prahy od samého Luthera poslán byl. Kazatel *Martin* byl r. 1523 proti vůli university uveden do Betléma za správce, potom byl však od Havla Cáhery z Prahy vyhnán. Od roku 1526—1529 spravoval kapli Betlémskou mistr *Vavřinec Třeboňský*, po dvakráte administrátor konsistoře podobojí, a potom od r. 1529—1531 byl tu kazatelem *Jan Česka*, kterýž sepsal „*Řeči z hlubokých mudrců*“.

Roku 1531 dal král Ferdinand I. kapli Betlémskou *Václavu Subulovi* (Šidlovi), tehdáž farář u sv. Jindřicha, a nařídil purkmistru i radě Starého města, aby tohoto kněze v úřad uvedli. Roku 1534 byl v Betlémě kazatelem *Jan Rakotunsatus*, konsistorián, farář u sv. Jiljí, a od r. 1539 *Martin Klatovský*, rektor university, děkan u sv. Apolináře, člen konsistoře i administrátor strany kališnické. Roku 1550 ustanoven za správce kaple bez vědomí university *Jan Mystopol*, kterýž zvolen byv r. 1562 za administrátora, v úřadu kazatelském r. 1568 v Betlémě zemřel, a v kapli pohřben byl.

Po Mystopolovi zůstala kaple po dvě léta bez správce, až r. 1570 purkmistr a konšelé Staroměstští požádali císaře, aby k ní dosazen byl kazatel dle starých výsad, které dávaly třem předním a starším mistrům národa českého ve veliké koleji Karlově společně s purkmistrem Starého města právo, voliti a podati ku kapli kazatele, čehož nebylo vždy šetřeno. Od roku 1583—1590 tu byl kazatel *Václav Benešovský*, administrátor konsistoře, spisovatel český, a po něm od r. 1590 *Fabián Rezek*, též administrátor. Roku 1592 vznikla mezi Staroměstskou radou

a kolleji Karlovou rozepře o podací právo při kapli, kteráž byla až roku 1606 urovnána novou smlouvou mezi oběma stranami. Dále tu byl kazatel *Václav Dačický*, administrátor konsistoře (1599—1605), a po něm uveden r. 1606 slavně do Betléma farář u sv. Michala i administrátor *Jan Benedikt*, a to od rektora university Martina Bacháčka i rady Staroměstské

Hned po vydání majestátního listu císaře Rudolfa II. usadil se u kaple Betlémské r. 1609 *Matěj Cyrus*, senior z Českých bratří v nové, již úplně protestantské konsistoři, a tím přestaly tu kališnické služby Boží. Roku 1612 postoupili mistři kolleje Karlovy Betlémskou kapli úplně *Českým bratřím*. Mistři měli v budoucnosti, když místo kazatelské se uprázdnil, zvoliti z kazatelů bratrských tři osoby a navrhnouti je defensorům, aby z nich kazatel jmenován byl. Také měla se u kaple zřídit škola, a za to byli páni, rytíři i Pražané z Jednoty povinni, odváděti mistrům kolleje Karlovy ročně 100 kop míšenských. Po smrti Matěje Cyra († 1618) dosazen ku kapli dle této smlouvy od mistrů i od defensorů opět kazatel z Českých bratří *Cyrill Jan Třebický*, avšak král Matyáš rozkázal Staroměstskému rychtáři, aby jej odtud vypudil, kapli zapečetil a klíče do král. kanceláře odevzdal, což se i stalo.*)

Po všecky tyto časy měli členové kolleje Karlovy i jich rodiny v kapli Betlémské bezplatný pohřeb, a v těch dobách pochováno v kapli i na hřbitově u ní mnoho slavných mužů.

Měliť tu *náhrobky* kromě jiných zejména: Zakladatel Jan z Milheimu († 1405), Jakoubek ze Stříbra, jenž byl pohřben na hřbitově († 9. srpna 1429); Jan Zahrádka (Hortensius), znamenitý professor matematiky a po pětkráte rektor university († 1557); vladyka Jan Karyk z Křečina (1559), Jan Mystopol († 1568), Matouš Kolin z Chotěřiny, rodem z Kouřímě, slavný professor řečtiny na universitě († 1566), Duchek Chmelíř ze Seměchova, primas Staroměstský († 1569), Jiří starší Melantrich (Rožďalovský) z Aventina, proslulý český knihtiskař a spisovatel, tchán Daniele Adama z Veleslavína († 1580), rytíř Zikmund Karyk z Křečina († 1577), Šimon Kouřimský, kaplan v Betlémě, úd konsistoře († 1581), Václav Vokoun ze Sázavy († 1582), rytíř Jarolím Čejka z Olbramovic († 1582), Mikuláš Karyk z Řezna na Chvalách a Sluhách, jenž odkázal kapli 2000 zlatých na plat pro kaplana († 1586); Adam Zalužanský ze Zalužan, nejslavnější lékař své doby, jenž první zavedl v Praze na universitě pitvu, důmyslný botanik a spisovatel český byl, a r. 1593 úřad rektora university zastával († 1613); Šimon Skála Klatovský, professor na universitě († 1617).

Dne 4. dubna 1614 poslala *česká královna Anna* Staroměstské radě list, v němž dí, že se dověděla „o svatém těle zcela nevinného dítěte“, kteréž prý se chová v kapli Betlémské, i žádá tudíž, aby jí po nějakém spolehlivém člověku to *tělo sv.*

*) Dra. Borového Jednání kons. utr. 24. 40. 47. 60. 99. 185. 190. 297. 313. Téhož M. Medek 72. 103. Palackého Děj. V. 2, 263. 393. 448. Staří letopis. 121. 449. Archiv č. Mus. Smlouva o postoupení kaple r. 1612.

Nemluvnátka bylo posláno, poněvadž má „zvláštní nábožnou úctu k této svátosti“ a chce to tělo ve své kapli mít. Skutečně chována tehdy v kapličce při kostele Betlémském skříň s rakvičkou, a v ní bylo dle domněnky té doby děťátko, jež prý Herodes v Betlémě zavraždit dal; tělo to bylo tvrdé jako kámen a zaobaleno v zelené roucho, a ukazovali na něm bod, jenž prý směrem k srdci zasazen byl. — Z popisu kaple Betlémské z r. 1621 víme, že tu stála čtverhranná dřevěná kazatelna Husova, ověšená sukem, na němž kromě obrazu mučednictví sv. Jana evangelisty byli vymalováni i Jan Hus a Jeroným Pražský, jak umírají, a Husité líbali z pověry tu kazatelnu, když bolestmi zubů trpěli, aby se jich zbavili.

Po Bělohorské bitvě obdržel kníže Liechtenstein dne 3. června r. 1621 od císaře rozkaz, aby *kaple Betlémská opět katolickým službám Božím vrácena byla*. Roku 1625 svěřil ji co do církevních úkonů kardinál Harrach *Dominikánům* u sv. Jiljí, v jejichž osadě stála.

Za vpádu protestantských Sasíků do Prahy usadil se v Betlémě *lutheránský kazatel* Daniel Algin Bobravius, a začal v kapli ve 4. neděli postní 1632 kázati, což ovšem nemělo dlouhého trvání.

Sluší podotknouti, že kromě staré bursy či *kolleje Nazaretské*, která již r. 1419 vedle kaple Betlémské pro výživu chudých studentů povstala, nalézal se hned v sousedství od r. 1451 podobný ústav, zvaný *kollejí Laudovou*, kteréžto oba domy byly podřízeny universitě.

Dne 20. března 1661 prodali rektor university a professoři právnické i lékařské fakulty rektorovi Jesuitů v kolleji Klementinské Janu Saxovi za 3200 zl. rýnských kapli Betlémskou se vším příslušenstvím, i domy obou kollejí, Nazaretské a Laudovy, vymínivše si běžné platy i nemovitě zboží kaple, a právo na bezplatné pohřby v ní pro všechny doktory a oficiály vysokého učení a rodiny jich, jakož dříve bývalo. Tím *dostala se Betlémská kaple Jesuitům* Klementinským, kteří od té doby v ní služby Boží konali. Jesuité koupili ještě r. 1691 od Plasského opata Ondřeje Trojera sousední dům proti chrámu sv. Jiljí (nynější německou techniku č. p. 240—I.) a přestavěli celou tuto rozsáhlou budovu pro ústav ku vychovávání chudých studentů, který již r. 1559 v kolleji Klementinské počátek měl, a „*domem chudých*“ slul. Císař Ferdinand II. zřídil v tomto ústavu z pokut po Bělohorské bitvě uložených nadace pro 20 mladíků z české šlechty, a spolu nařídil, aby se nenazýval ústav ten více domem chudých, nýbrž *seminářem sv. Václava*. Na vychování jeho vykázal statky Ronšperk, Oudrž a Újezd, s tím ustanovením, aby z vybývajícího přebytku také jiní nešlechtičtí jinochové byli udržováni. Nadace tato nazývána „z Božího požehnání“. Spolu daroval císař semináři dům se zahradou i s kostelem ss. Petra a Pavla a se hřbitovem i ostatním příslušenstvím v Rybářích pod Bruskou. Zmíněné statky byly potom s povolením královským prodány, a jistina pojištěna na panství Středoklukách. Kromě císaře vyskytli se i jiní dobrodinci, kteří seminář obmyšleli; tak vykázal Jaroslav Martinic

ústavu tomu stále platy na tři chovance, aby, byvše na kněžství posvěceni, po tři léta na Smečně kaplanovali.

Seminář sv. Václava při kapli Betlémské byl rozdělen podle tří dvorů domovních ve tři oddělení. V oddělení prvním (družina šlechticů) byli 24 Ferdinandští stipendisté, kteří nosili černé pláště se žlutými límci; 4 arcibiskupští panoši, a několik jiných mladíků šlechtických, za něž rodičové platili. V oddělení druhém (*communitas majorum*) byli filosofové a bohoslovci z rodin měšťanských, kteříž požívali nadání na hudbu, a každou neděli i každý svátek v kapli Betlémské i v kostelích Klementinských hudbu provozovali. V oddělení třetím (*communitas minorum*) byli menší studenti z gymnasia. Počet nešlechtických chovanců v ústavě tomto nebyl stejný; v 18. století míval seminář obyčejně kolem 150 chovanců. Roku 1680 navštívil císař Leopold I. se svou chotí Eleonorou seminář a zalíbil si jej tak, že vyznamenal chovance jeho tou znamenitou výsadou, aby odtud všickni seminářští studenti, jakmile stupně mistrovství ve filosofii dosáhli, povýšení byli do stavu šlechtického s titulem „*de lauro*“ (šlechtici z vavřínu), ač-li nebyli již šlechtici rodem.

Představení semináře byli regens a subregens, kromě nich měla každá ze tří družin studentů svého praesesa, jenž při ní bydlel, ji řídil a studenty do škol i na služby Boží vodil. Jako na všech od Jesuitů spravovaných ústavech, kvetla i zde *Mariánská družina*, která vzavši počátek již r. 1575, později ve více odborů se rozvětvila a pro rozvoj náboženského života v Čechách velikou důležitost měla.

Na služby Boží chodili chovanci semináře sv. Václava do sousední kaple Betlémské, kamo byl přístup každému volný, a víme, že na př. v nedělích a o svátcích chodili do Betléma na ranní mši sv. s exhortou rádi zvláště osadníci z vinic za Novou a Koňskou bránu.

Seminář sv. Václava, jenž zprvu v kolleji Klementinské, potom vedlé ní, a posléze při kapli Betlémské se nalézal, vychoval po čas trvání svého od r. 1559 přes 7000 žáků, a z nich množství mužů o Církev katolickou i národ náš velice zasloužilých. Mezi nimi bylo zvláště mnoho hudebních umělců a virtuosů, ježto v semináři hudba pilně od Jesuitů pěstována byla, a chovanci při slavných službách Božích v kapli Betlémské a v kolleji u sv. Salvátora i u sv. Klementa sami hudbu provozovali.

Kaple Betlémská stála na místě nynějšího velkého domu č. p. 255—I. na náměstí Betlémském. V podélné jižní zdi k náměstí byla na pravo mezi opěráky 3 dlouhá okna gotická se skružím, kdežto levá polovice této zdi aspoň v minulém století ani opěráků, ani oken neměla. Na náměstí před kaplí rozkládal se nevelký hřbitov, jehož zeď počínala mezi č. p. 351 a 256, odkud polokruhem se táhla k nízké zvonici, kde sbíhala se s druhou zdí, která v pravém úhlu táhla se od kaple na toto místo. Vchod do kaple z náměstí byl před hřbitovní zdí v západním konci podélné zdi dveřmi novějšími, nad nimiž se nalézalo rovněž z no-

vější doby pocházející okénko. Poněvadž kaple neobyčejně široká byla, měla od západu k východu dvě střechy, rozdělené žlabem, a na jedné z nich strměla copová věžička. V ohledu stavitelském byla kaple zvláštností, bytž to obdélník, rozdělený 15 sloupy, jež od západu k východu ve 3 řadách stály, ve čtyři lodi stejně vysoké, tak že těchto 15 o sobě stojících sloupů neslo 24 čtverce křížové klenby. Uvnitř ku polední straně nalézala se kulatá pěkně vroubená, asi 4 sáhy hluboká studna, vykopaná teprve v první polovici 17. století. Měla výbornou vodu. Na místě sousedního domu k východu č. p. 256—I. stával kněžský dům, v jehož přízemí byla sakristie. Z té chodilo se po schůdkách malým otvorem ve zdi na kazatelnu, a po zvláštních schodech do prvního patra, kde byly dvě jizby kazatelů. Vedlé sakristie byla komnata či kaplička, kde dříve ukazována zmíněná rakvička s tělem dle domněnky dítky Betlémského.

Uvnitř kaple stálo v minulém století 9 oltářů: Hlavní oltář, oltář seminářský sv. Václava, při němž každodenně pro chovance semináře mše sv. sloužena bývala, a oltáře sv. Barbory, sv. Magdaleny, sv. Kříže, Panny Marie, sv. Anny, sv. Kateřiny, Krista Pána korunovaného. Ve dlažbě leželo množství náhrobků vzácných osob zde pohřbených. I za Jesuitů bývaly tu pohřby, zejména členů fakulty právnické a lékařské i jich rodin. Roku 1682 pochování tu Matyáš Jan, syn Matyáše Bohumíra Wunšvice, pána na Ronšperce a Bezděrově, známého původce krásné sochy sv. Jana Nep. na mostě Karlově (tělo jeho převezeno však r. 1692 do Ronšperka), i manželka tohoto Anna Feliciána roz. Pachtová z Rájova. Po stěnách a na klenbě kaple byly starodávné nápisy z Písma sv. Ve zvonici na hřbitově visel zvon 8 centnýřů ztíží, a ve věžičce na střeše byly dva malé zvonky.

Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova roku 1773 zůstala správa semináře prozatím v rukou posavádních představených. Teprve roku 1783 byly od císaře Josefa II. zrušeny všechny semináře, a tudíž i seminář sv.-Václavský; bohoslovci odešli odtud do generálního semináře v Klementinské kolleji, a studenti ostatní, kteří měli nadání Ferdinandská, dostali po 300 zl. na výživu v městě. Poslední dobou konal v kapli zdarma služby Boží bývalý Jesuita kněz Jan Hirnšal. Kaple měla tehdy ze svých jistin a jiných důchodů pouze 131 zl. ročních příjmů. Pověstná tato svatyně byla dne 24. května 1785 zamčena, a potom dle dvorního výnosu ze dne 22. června 1786 rozkazem vládního komisaře prof. Hergeta docela *zbořena*. Postranní oltáře byly zhotoveny od sochaře Mat. Brauna, a mezi obrazy nalézaly se tu i dvě vzácné malby sv. Kříže a sv. Václava od P. Brandla. Veškeren nábytek rozprodán, a též náhrobky pohozeny, a obec Pražská užila jich — ku dlažbě chodníků. Na štěstí zachovaly se aspoň *náhrobníky* slavných učenců *Adama Zalužanského ze Zalužan* z r. 1613, a *Matouše Kolína z Chotěřiny* z r. 1556, a byly r. 1852 z dílny sochaře Jos. Maxe dány do českého Museum, kde jsou v průjezdu na pravé straně zazděny. Gotické ostění zazděných dveří v prů-

jezdě domu č. p. 351—I. na Betlémském náměstí jest zbytek bývalé kolleje Nazaretské, kteráž r. 1419 na toto místo přeložena byla.*)

7. Farní kostel sv. Ondřeje u Zbraslavského domu.

Mezi nejstarší svatyně podhradí Pražského náležel *kostel sv. Ondřeje* v nynější Betlémské (někdy sv. - Ondřejské) ulici. Vystavěl jej r. 1165 opat benediktinského kláštera Ostrovského Petr, a dne 11. října téhož roku posvětil jej u přítomnosti krále Vladislava I., choti jeho Johanny a opata Petra biskup Pražský Daniel. Vedlé kostela stál dvůr, jenž zprvu klášteru Ostrovskému, od roku 1288 klášteru Milevskému, a od r. 1310 cistercienskému klášteru Zbraslavskému náležel, a odtud *domem Zbraslavským* se nazýval. Jest to nynější, obci Pražské náležející dům v Poštovské ulici čís. pop. 287—I. Kostel sv. Ondřeje nalézal se vedlé něho v Betlémské ulici, a souvisel s ním právně, tak že zprvu opat Ostrovský, potom opat Milevský, a posléze opati Zbraslavští *podací právo* nad ním měli a k němu faráře, kněze světské, dosazovali. Byltě chrám ten od starodávna *farní*, a u něho rozkládal se *hřbitov*. Již před r. 1336 měl *tři oltáře*. Dne 21. června 1336 byla tato svatyně ohněm zahubena, při čemž veškeré oltáře, mešní roucha a kostelní nábytek shořely, a kalichy i svícny se rozlily, hned potom dal ji však Zbraslavský opat Petr, slavný letopisec český, obnoviti, tak že kostel i hřbitov byly dne 22. prosince 1337 od Šaronského biskupa Pavla z řádu Minoritů posvěceny. Opat Petr opravil tehdaž v kostele posavadní dva oltáře svatého Ondřeje a sv. Mikuláše, a dal oltář ss. Kateřiny, Markéty i Barbory znova zříditi.

Roku 1336 vystavěl si farář Milota o své ujmě na hřbitově vedlé kostela farní dům, pro nějž měl s opatem Zbraslavským spor, až rozhodnuto, aby dům ten po smrti jeho dostal se v majetek kláštera Zbraslavského. Později dopuštěno však, aby farář v něm i nadál přebýval.

V opatském dvoře připomíná se r. 1336 též soukromá *kaple* neznámého zasvěcení.

Farářové u sv. Ondřeje uvádějí se: Milota (1336), Jan (od 1338), Bernard (do 1366), Jindřich (do 1368), Jan Roudnička (1373), Petr (do 1386), Eberhart (1395—1404), František (do 1415), Petr (od 1415), Martin Eliášův (do 1417), Petr Bubník (od 1417). Roku 1379 uvádějí se tu *střídání* a *zvoník*.

Dne 12. června 1420 dali Táboři přede zdmi Hradčanskými, na nynějším náměstí Loretském, upáliti čtyři řeholníky Zbra-

*) Vyobrazení a popis kaple od Ant. Bauma ve Květech roč. 1868 čís. 27. Dějiny od K. V. Hofa v Zlaté Praze roč. 1864, čís. 22—24. Jana Nep. Zimmermanna Diplom. Geschichte der aufgeh. Klöster, Kirchen. . . Prag 1837. Prodromus 126—133. Schottky Prag I. 304—309. Časopis českého Musea 1880, I.

slavské, kteří zdráhali se, ku straně jejich se přidati. Zdá se, že tito mniši bydleli v domě u svatého Ondřeje, kde od Táborů zajati byli.

V husitských válkách zanikla fara u sv. Ondřeje, a kostel uchvátili kališníci. Dne 22. července 1432 byl kostel povodní zatopen. Na hřbitově i v kostele dály se i nadál v 15. a 16. století od kališníků pohřby. Roku 1480 pochován tu Němec pekař Šejnoha, jenž v Pražských bouřích s jinými zatčen a popraven byl. Roku 1596 byl kostel velice již sešlý obnoven a znova zklenut.

Roku 1625 svěřen jest kostel sv. Ondřeje od kardinála arcibiskupa Harracha prozatím Dominikánům u sv. Jiljí, až potom se ho opět ujal opat Zbraslavský, kterýž i sousední dům znova vystavěl, v němž potom aspoň jeden kněz cistercienský přebýval, a v kostele mše sv. sloužil. Když r. 1664 ze strachu před válkou s Turky kollej sv. Bernarda u Prašné brány osiřela, bydleli Zbraslavští bohoslovci nějaký čas v opatském domě u sv. Ondřeje, odkud do škol v arcib. semináři chodili.

Roku 1785 byl klášter Zbraslavský zrušen, kostel svatého Ondřeje pak i s opatským domem č. p. 287—I. za 6691 zl. prodán, načež *kostel odsvěcen* a v dílnu proměněn. Poněvadž kostel ten ulici Betlémskou velice sůžoval, dala jej obec Pražská r. 1874 úplně pobořiti. Byla to neveliká budova, na níž prvotní tvary gotické již dávno zkaženy byly. Na střeše čněla dřevěná věžička. Uvnitř nalezeny dva nábrovky, Anny Markéty, choti Jana Lomana Prčického z Moklína, z roku 1587, a Staroměstského měšťana Jiří Engelkena z roku 1622. Nad vraty byly dvě mramorové *desky*, kteréž nyní v průčelí Zbraslavského domu na severní straně zazděny jsou. Hoření má český nápis, že chrám sv. Ondřeje byl roku 1596 zklenut a obnoven. Na dolní desce jest nápis latinský a pod ním český: „Sv. Ondřej apoštol Pána Krista byl upřímný věrný stálý, věc jistá 1596.“

Za dávných časů býval na kostnici při tomto chrámu na hřbitově obraz, jenž vyličoval událost, která dle podání stala se tu o velikém ohni roku 1336. Tehdáž prý vzala i monstrance v plamenech za své, avšak velebná Svátost v ní uschovaná zůstala bez pohromy, a byla potom od dělníků v rumu neporušená nalezena.*)

8. Kaple blah. Anežky České ve špitále křižovníků s červenou hvězdou v Písané lázni.

Na místě nynějšího paláce hrab. Lažanských, tehdáž na rozhraní Starého a Nového města, stála již v 14. století *lázeň* řečená

*) Tomkův Děj. Prahy I. 21. 216. 220. 388. 544. 599. II. 180—182. IV. 65. V. 192. Palackého Dějiny III. 2, 151. Staří letop. 220. Frind. Kirchengesch. III. 268. Prodrom. 215—218. Schaller. Topogr. Prahy. III. 207—208. Jos. Svátka Pražské pověsti str. 75.

písaná či *malovaná*. V 16. století byl o ni spor, kterému z obou měst vlastně náleží, až ji získala obec Novoměstská odkazem. Odtud patřila ku farnosti sv. Vojtěcha v Jirchářích.

Výtečný převor a potomní velmistr křižovníků s červenou hvězdou *Jiří Ignác Pospíchal*, maje upřímnou snahu, aby opatření chudých vedlé pravidel řeholních prospívalo, koupil dne 6. července 1689 od Novoměstské obce starou a tehdejší zašlou Písanou lázeň, a jal se téhož ještě roku na tom místě stavěti novou *budovu špitální*, kteráž i s kaplí na jméno bl. Anežky dne 6. března 1693 církevně vyžehnána byla. Špitál tento, v němž obzvlášť staré chudé ženy výživu měly, vydržován byl řádem křižovníků, jenž kromě toho i v hlavním klášterním špitálu u mostu péči o chudé vedl, a takto svůj přední a hlavní účel plnil. Vyskytli se však i jiní dobrodinci nového tohoto ústavu bl. Anežky. Roku 1716 odkázala Anna Teresie Mayernová 3000 zl., aby špitálníci denně růženec se modlili. Roku 1712 věnoval Adam Bernard Unruher 4000 zl. na sloužení mší sv. v kapli bl. Anežky a na opatření dvou vojenských vysloužilců ve špitále.

Památným zůstane tento špitál, že prvním jeho administrátorem byl zasloužilý vlastenec a spisovatel český kněz *Jan Beckovský*. Z počátku byl špitál spravován nepochybně z kláštera křižovníků, dne 29. října 1699 odstěhoval však do něho Beckovský jakožto samostatný administrátor, žil v něm po 26 let činného života svého až do smrti. Zde spisoval svoje díla, odtud konal časté vycházky po Čechách, Moravě i Uhrách, sbíraje látku ku svým spisům dějepisným. Zde zemřel výborný ten muž dne 26. prosince 1725, a tělo jeho bylo odtud pohřbeno v klášterní kryptě chrámu sv. Františka.

Špitál bl. Anežky byl od císaře Josefa II. zrušen, budova jeho zůstala však majetkem křižovníků, až ji velmistr Beer ku stavbě Františkova nábřeží prodal. Za stržené peníze byl potom r. 1847 dům velmistrů o patro zvýšen, což jest tudíž podnes památkou na bývalý špitál bl. Anežky v Písané lázni.*)

IX.

Farní osada sv. Havla.

Klášter Magdalenitek u sv. Havla.

Někde u kostela sv. Havla nalézal se ve 13. století *klášter Magdalenitek* či *Bílých paní*, o němž zachovala se jediná nahodilá zmínka v listině od r. 1282, kde mluví se o převořiši a kon-

*) Tomkův Děj. Prahy II. 234. Život Jana Beckovského od Dra. Ant. Rezka v úvodu ku III. svazku Poselkyně XIII. a XVII. Schallerova Topogr. Prahy IV. 145—147 (s mnohými omyly). Prodromus 351. Poselkyně I. 276.

ventu Magdalenitek u sv. Havla. Později měl biskup Jan IV z Dražic různice s Minority, kteříž mu r. 1315 vytýkali, že na blízce jejich kláštera v Praze dopustil ubytování jeptišek Magdalenitek, jichž řehole na ten čas nebyla ani stvrzena od Stolicie apoštolské. Snad se tím myslí klášter týž, o němž z r. 1282 víme, že byl někde u sv. Havla, a možná, že následkem těchto různic Magdalenitky přestěhovaly se na Újezd, kde již před r. 1329 nalézáme jich klášter při kostele sv. Maří Magdaleny.*)

X.

Farní osada sv. Jakuba.

1. Farní kostel sv. Benedikta

s kommandou řádu Německých rytířů, později kostel sv. Norberta s kollejí řádu premonstrátského.

Vedlé Johannitů a Templářů povstal v dobách křížáckých válek na východě zvláštní *rytířský řád Německý*. Roku 1128 založili němečtí poutníci v Jerusalemě špitál pro své krajany, zvaný „německým domem Matky Boží“, na nějž zprvu dožíral mistr Johannitů. Z bratrstva tohoto poutnického domu vyvinul se potom samostatný rytířský řád, když bohatí kupci Lubečtí a Bremenští u města Akkonu založili nový špitál, jehož prvním mistrem stal se r. 1195 Walpot z Bassenheimu. Soustavou řeholní i účelem, jehož se domáhali, podobali se členové Německého řádu úplně Johannitům i Templářům; poskytovali přístřeší, výživu i ochranu poutníkům, chudým i nemocným, a bojovali proti Saracénům. Řeholním odznakem byl černý kříž v bílém poli. Po ztrátě města Akkonu přeloženo hlavní sídlo řádu do *Benátek*. R. 1226 povolal Německé rytíře polský kníže Konrád Mazovský do *Pruska*, aby kmeny litevské v Prusích, Kursku a Livonsku, kteříž posud víře křesťanské odpírali, pomáhali obracet. Německý řád opanoval v krátké době Pomesanii, Varmii a Natangy, utrpěl však při útoku na Sambii r. 1253 velikou porážku. Papež Innocenc IV. vyzval krále českého, aby táhl rytířům ku pomoci a když potom papež Alexander IV. r. 1255 žádost tuto obnovil a legáta Bartoloměje do Prahy poslal, podnikl český král *Přemysl Otakar II.* s vojskem čítajícím 60.000 mužů velkolepé tažení do Prus, kde podmanil litevské posud pohanské kmeny, a založil k obraně Německého řádu i víry křesťanské pevné město *Královec*. Odtud šířili Němečtí rytíři svoje panství dále mezi Litvany a severními Slovany a

*) Tomek I. 220. 507. 534.

založili města Toruň, Chelm, Marienwerder, Rheden a Elbink, až roku 1309 velmistr řádu Siegfried Feuchtwangen přeložil hlavní své sídlo do *Marienburku* v Prusku. Avšak Německý řád záhy se tu zvrhl, a sídla jeho, majíce býti svatyněmi a školami víry křesťanské pro severní národy pohanské, stala se pevnostmi, z nichž severním Slovanům a Litvanům zkáza hrozila. Založili rytíři na území pruském samostatný stát a utvrzovali v něm násilně němčinu a své panství, až posléze nehodný velmistr jejich Albrecht Braniborský r. 1525 zradiv Církev katolickou i řeholi svou, odpadl ku protestantství, oženil se, a území řádu prohlásil za světské dědičné knížectví.

Řád Německých rytířů dostal se z Pruska dosti záhy i do *Čech* a rozmohl se tu znamenitě, tak že již roku 1233 povstala zvláštní *česká řeholní provincie jeho*. Ještě více rozkvétl řád ten u nás po stkvělé výpravě krále Přemysla Otakara II., která vlastně v zájmech a ku podnětu Německých rytířů podniknuta byla. *V Čechách byly komendy tohoto řádu: V Praze, Miletíně (1241), v Dobrovicích (1270), v Chomútově (kteréžto město řád záhy poněmčil již ve 13. století), v Německém Brodě (1270), v Jindř. Hradci, v Plzni, v Běškovcích u Litoměřic (1233), v K.lové Hradci na předměstí (1280), v Klášterci, v Mladé Boleslavi a na Řepíně (1278), kteréžto komendy vládly hojnými hrady a vesnicemi, kde měl řád svoje fary a někde i špitály. Za času rozkvětu svého měl řád tento v Čechách až 200 členů. Lid český nazýval údy jeho „Pruskými křižovníky“, poněvadž k nám z Pruska přišli.*

Převorové zemští v Čechách uvádějí se: Rudiger (1233), Ludvík (1240), Jindřich (1272), Dytold (1287), Heřman ze Šoneburku (1290), Jindřich z Pieru (— 1305), Jan Waldeser (— 1309), Lev (1319), Eberhard (1337), Rudolf z Homburka (1354), Ludolf z Essen (— 1371), Aleš z Dubé (— 1377), Vlk ze Zullenharta (1379), Jan z Milheima (1393), Albert z Dubé a Liběšic (— 1402), Oldřich z Ústí (— 1409), Václav (1412), Přibek z Litic (1413), Albert z Dubé (— 1416), Vojtěch z Hradce (1417), Albert z Dubé (— 1434). Ze jmen těchto jest patrno, že Německý řád koncem 14. století u nás zdomácněl, a údové jeho zajisté velkou většinou rození Čechové byli. Kromě zemských převorů *vyňikli* ve vlasti naši *údové tohoto řádu*: Slavek z Rizmburka a Oseka (1250), Boreš z Rizmburka, od r. 1212—1240 opat Cisterciáků v klášteře Oseckém, jenž založen byl od předků jeho; Heřman z Prahy, důvěrný rádce krále Václava II., později biskup Varmínský († 1311), a Jindřich z Loktu, vyslanec Karla IV. a potom biskup Varmínský.

Do Prahy byl uveden Německý řád někdy před r. 1215 a sice *ku kostelu sv. Petra na Poříčí*, kde již od konce 12. století bydleli němečtí osadníci, kteří bezpochyby řád ten sami sem povolali, majíce podací právo farního kostela svého. Štědrostí krále Přemysla Otakara I. nabyla *komenda u sv. Petra* znamenitých statků i výsad. Roku 1222 uvádí se tu komendátor Heřman. Roku 1233 koupila královna Konstancie od německých křižovníků komendu jejich se vším příslušenstvím na Poříčí, a potom od-

stěhovali se řeholníci ti do podhradí Pražského, a sice do té části jeho, která bývalému sídlu jejich u sv. Petra nejbližší byla, a tam zbudovali si novou velikou *kommendu i farní chrám sv. Benedikta*. Když potom hned r. 1235 král Václav I. podhradí Pražské pevnou zdí obehnal, kteréž odtud „větším městem Pražským“ slulo, přiléhaly budovy kommandy sv. Benedikta přímo ku městské hradbě, a brána vedoucí z města na Poříčí (na konci Královské ulice) nazvána branou sv. Benedikta. Celé prostranství kommandy obklopeno bylo zvláštní zdí, a rozkládalo se v místech mezi nynějšími ulicemi Královskou, Rybní, Benediktskou a náměstím sv.-Josefským. *Fara* sv. Benedikta stála na místě nynějšího domu č. p. 658—I., a *škola* na místě č. p. 657—I.; *kostel* i ostatní *budovy kommandy* byly v místech nynější velké zahrady ústavu šlechticů č. p. 655—I. *Hřbitov* rozkládal se na západě kostela, a chodilo se k němu uličkou na místě nynějšího domu „u Karlových Varů“ z Rybní ulice. Později odprodal řád z tohoto prostranství díly, na nichž povstaly měšťanské domy kommandě poplatné. Dle výsad královských byla kommanda u sv. Benedikta vyňata z práva městského a osvobozena ode všech městských berní, což však záhy vedlo ku sporům s obcí, kteráž o zrušení výsad těch usilovala. Posléze učiněno jest r. 1306 narovnání v ten způsob, že Německý řád, ač svobodou svou jist, uvolil se platiti k městu ročně 5 hřiven stříbra tak, aby za to všech jiných berní prost byl.

Farářem u sv. Benedikta býval *kommendátor*. Známi jsou kommandátoři a spolu faráři: Konrád (1356—1364), Vyšemír (—1365), Otto (—1368), Lukáš (—1372), Mikuláš (—1379), Michal (—1382), Jindřich (1389—1403), Mika (Mikuláš) (1407—1422). Kromě něho byli tu z řádu střídníci, sakristán, a jiní řeholníci. Vedle kostela sv. Benedikta byla přistavěna *kaple s oltářem sv. Anežky a ss. Petra i Pavla*, kterýžto oltář r. 1395 na církevní obročí povýšen jest, k němuž Vavřinec Cejasmajster podal kněze Pelhřima z Navsadic, diecesána Olomúckého. Mimo to byla v samém kostele sv. Benedikta jedna *kaple* založená před r. 1409 Hankem, lékařem krále Václava IV.

Roku 1322 byli bratři křižovníci u sv. Benedikta svědky smutného výstupu, byltě v jejich dvoře do žaláře uvržen šlechtný probošt Vyšehradský Jan, nevlastní bratr královny Elišky, jenž seč byl, podporoval vlastenecké snahy sestry své, která snažila se, mrhavého a lehkomyšlného chotě svého krále Jana na lepší cestu uvést. Avšak nenávistníci osočili probošta Jana z domnělé zrady, a král uvěřiv jim, chtěl jej života zbaviti, a vsadil ho potom do žaláře u Německých rytířů, odkud on nazítří do Bavor uprchl.

Kommenda sv. Benedikta, pokud víme, měla pozemky v údolí u Nuslí a Vršovíc i hlavní díly těchto vsí, kteréžto pozemky táhly se až ku Strašnicům a ku Praze, kde hraničily se zbožím kláštera sv. Ambrože a kostela sv. Jana na Bojišti. Na těchto pozemcích vznikly za Karla IV. četné vinice, které kommandě ročním platem povinny byly. Také měl řád část vsi Bráníku a háj u Dvorce za Podolím.

Farář u sv. Benedikta *Mika* klonil se k husitství, neboť r. 1411 odepřel klatbu na Husa ve svém kostele prohlásiti, ačkoli arcibiskup Zbyněk nařídil, aby se to ve všech kostelích Pražských dalo. Když ale později novotářství náboženské se rozmáhalo, a mistr Křišťan z Prachatic, farář u sv. Michala, proti novotářům zařídil dne 7. dubna 1418 hlučný průvod na počest svátostí z Karlšteina do Prahy přivezených, účastnil se farář Mika s ostatními kněžími i osadníky sv. Benedikta průvodu toho. Roku 1419 v únoru rozhodl vrtkavý král Václav IV., aby ve farním kostele sv. Benedikta husitští kněží vedlé katolických řeholníků směli konati bohoslužbu, kázati a pod obojí podávati. Zdá se, že farář Mika k Husitům se přidal, aneb že aspoň straně husitské neodporoval, neboť byl až do r. 1422 u sv. Benedikta. Také kněz řeholní *Johánek* podával u sv. Benedikta pod obojí způsobou, z čehož potom dostal církevní rozhrěšení. Jisto jest, že *kommenda u sv. Benedikta* již r. 1420 *zahynula*, a že Pražané uchvátili zboží její, pokud moc jejich sáhala. Co stalo se s ostatními řeholníky tohoto domu, není známo, zdá se však, že uprchli z Prahy.

Již král Václav IV. dotkl se statků Německého řádu v Čechách, jenž tím velice ochuzen byl. Ve válkách husitských utrpěl rád převelice, a r. 1420 vystěhovali se někteří rytíři do sousedních zemí. Po válkách husitských zbyly z celého někdy slavného zemského převorství tohoto řádu v Čechách jen nepatrné trosky; v Chomútově žili r. 1460 asi 3 bratři, v Bělině měli Němečtí rytíři téhož roku faru, a v Jindřichově Hradci kromě fary i dvůr. Zemský převor Albert z Dubé musil řeholní hrad Kostomlaty, jehož marně uhájiti se snažil, vydati Husitům. Potom uvádějí se ještě zemští převorové či komtuři v Čechách: Konrád, vévoda Slezský (1444), Rehoř z Rauchy (1450), Vilém ze Schönburgu (1460) a Mikuláš Vischer jakožto správce převorství (1482). Jenom v *katolické Plzni* udržela se nejdéle *kommenda řádu*, kde mu náležel i *chrám sv. Bartoloměje*. Poslední zemský komtur či převor Německého řádu v Čechách byl kněz *Matouš Švihovský ze Švihova*, farář u sv. Bartoloměje v Plzni, jenž r. 1534 pro sebe i nástupce své faráře dostal právo, nositi infuli a berlu, i jiné odznaky pontifikální, v obvodu farnosti Plzeňské. Avšak po smrti Švihovského r. 1546 dal král Ferdinand podací právo kostela sv. Bartoloměje obci Plzeňské, a tím zanikla poslední stopa Německého řádu v Čechách.*)

Německý řád udržel se posud v Rakousku jakožto *zemské převorství* či *komturství*, kteréž má dvě balleje, a sice Rakouskou a Horskou (v Tyrolech), s řádovými rytíři a s rytíři čestnými. Velmistrem řádu bývá obyčejně některý arcivévoda Rakouský, nyní arcivévoda Vilém. Řád má dva *konventy svých kněží v Opavě a v Laně* v Tyrolech, a na statcích jemu náležejících konají duchovní správu kněží jeho. Kromě toho má řád ještě ženské

*) Tomkův Děj. Prahy I. 67. 152. 157. 215. 285. 519. II. 152. 153. 273 až 276. 278 III. 113. 114. 491. 626. 632. IV. 171. V. 210. 211. Palackého Dějiny II. 1, 24. 365. 370. Frind Kircheng. II. 239—255. III. 223. 366. IV. 213—216. Glückseligova Chronik v. Böhmen I. 25—27. Hruškova Kniha pamětní m. Plzně, str. 83. 85.

odvětví, rozdělené ve tři „*sesterské obce*“ Opavskou i Bruntálskou ve Slezsku, a Laneckou s mateřskými domy v Opavě, Bruntálu a Lanku, pod nimiž jsou řeholní panenské domy filiální.

Fara sv. Benedikta v Praze zanikla ve válkách husitských navždy, a kostel byl po celou dobu kališnickou *filiálkou chrámu Týnského*. Na velikou noc r. 1502 vyšel na Poříčí oheň, a uchvátil též věž kostela sv. Benedikta, kteráž od makovice hořeti počala; byla však, ač stěží, zachráněna. Roku 1602 ulil zvonař Krištof Šerb nákladem Doroty Kořenářové, měšťanky, zvon pro kostel sv. Benedikta. Byl tu ještě zvon z r. 1568, ulitý bezpochyby od Bričího z Cimperka.

Roku 1635 odstoupil Strahovský opat Kašpar z Kvestenberku ku přání císaře Ferdinanda II. i kardinála Harracha Benediktinům z kláštera Slovanského chrám sv. Mikuláše na Starém městě, jenž r. 1628 klášteru Strahovskému byl dán, a kde zřízena byla premonstrátská kollej. Náhradou dostal opat *kostel sv. Benedikta*, k němuž zamýšlel kollej tuto přeložiti. Zatím, než potřebné stavby provedeny, posláni jsou premonstrátské študenti (8 bohoslovců a 5 gymnasistů) od sv. Mikuláše do arcibiskupského semináře u Prašné brány, a opat Kvestenberk skoupiv u sv. Benedikta několik domů, začal tu r. 1637 stavěti kollejní budovu, kterou dokončil r. 1640 opat Kryšpín Fuck.

Kollej sv. Norberta byla otevřena r. 1641, a prvním rektorem jejím ustanoven Aleš Perlowski, rodem Polák. Při slavném otevření tohoto ústavu konal latinské kázání v kostele sv. Benedikta Strahovský kněz Hugo Teiser, a kardinál arcibiskup Harrach zpíval pontifikální mši sv., a to u přítomnosti mnohých českých šlechticů, mezi nimiž byl i Václav Euseb z Lobkovic. Dne 24. září 1641 vydal opat Fuck zakládací listinu, z níž jest patrno, že opat Kvestenberk ku stavbě této kolleje byl věnoval 48.570 zl., dále že uložil 52.000 a potom 16.000 zl. k tomu účelu, aby v kolleji 10 Strahovských kleriků a 10 světských študentů vychování mělo. V provinciální kapitole řádu premonstrátského, dne 11. července 1641 v Praze konané, učiněno ku shromážděným opatům vyzvání, aby do kolleje sv. Norberta kleriky i študenty své posílali, avšak tehdaž mohl jediný opat Teplský vyzvání tomu vyhověti, poněvadž ostatní kláštery v bídých poměrech byly. Teprve později, když nastali lepší časové, zejména hned za Strahovského opata Vincence Makaria Franka (1658—1669) posílali do kolleje sv. Norberta svoje kleriky a študenty opati premonstrátských klášterů v Teplé, v Želivě, v Hradišti, v Louce, v Zabrdovicích, v Nové Říši, v Jeruši, v Drkolně, v Berneku, ve Wiltenu, v Osterhowě, v Šeflaru, ve Windbergu a v Steingadu, tak že ústav tento znamenitě rozkvétal. Papež Urban VIII. potvrdil kollej, vzal ji pod ochranu svou, a udělil jí tytéž výsady, jimiž honosil se sousední seminář arcibiskupský, s nímž kollej sv. Norberta právě tak, jako kollej cistercienská u sv. Bernarda, přátelskou vzájemností spojena byla. Smlouvou opatů i kardinála arcibiskupa Harracha ustanoveno, aby v kolleji sv. Norberta bylo *gymnasium*, a v arcib. semináři aby bylo učení filosofické i bohoslovecké. Do gymnasia Premonstrátů

měli choditi i študenti cisterciensťi z kolleje sv. Bernarda, a do semináře klerikové obou kollejí sv. Norberta i sv. Bernarda na přednášky o filosofii a bohosloví, kteréž konali jistým řádem střídavě světšťi kněží, a řeholníci premonstrátšťi i cisterciensťi. Roku 1692 učinili opati s arcibiskupem Valdštýnem novou smlouvu, která nadál professori premonstrátšťi a cisterciensťi v přednáškách o filosofii, církevním právu a bohosloví v arcib. semináři střídati se mají.

Sotva kollej sv. Norberta otevřena byla, povstala při ní r. 1641 náboženská *družina Narození Panny Marie* za šťastnou hodinku smrti, jejíž prvním starostou byl Křištof Vratislav z Mitrovic. Družina ta čítala již v krátké době množství členů ze šlechty, z duchovenstva a studující mládeže, a konala kromě jiných pobožností každoročně ve svatvečer svátku Narození Panny Marie slavný průvod z Prahy do *Staré Boleslavi* ku milostnému obrazu Matky Boží, a průvodu toho účastňovali se po všechna budoucí léta ve velkém počtu řeholníci premonstrátšťi, tak že processí toto nazýváno „poutí bílých kněží“.

Roku 1676 dal bývalý professor v kolleji, opat Strahovský Jeroným z Hirnhaimu, starý kostel sv. Benedikta zbořiti, a jal se stavěti *nový pěkný chrám sv. Norberta a sv. Benedikta*, jejíž spojil s budovou kollejní zvláštní chodbou. Oltáře do chrámu toho daroval svobodný pán Jindřich Julius z Blumů. Budova ta měla krásné dvě věže, a byla postavena od znamenitého vlašského architekta Dominika Orsiniho. Roku 1682 vyžehnal ji opat Hyacint Hohman, a r. 1701 byl chrám úplně zřízený posvěcen Strahovským opatem biskupem Vítem Seiplem, jenž spolu posvětil dva větší zvony, kteréž ve věžích této svatyně zavěšeny byly. Větší nehoda stihla chrám tento pouze jednou, když dne 3. května 1708 na blízku vypukl požár, jímž zničeny jsou obě krásné věže jeho i se zvony; kollej však i chrámová budova zůstaly ušetřeny. Po ohni byly dva zničené zvony těchto věží od zvonaře Ant. Schönfelda znova přelity.

Kollej sv. Norberta spravovali *rektorové*, kněží Strahovští: Aleš Perlowski, první professor mravouky v arcib. semináři (1641—1643), Jan Ferrarius (—1645), Hugo Taiser (—1647), Vavřinec Weigel (—1652), Aleš Perlowski podruhé († 1659), Adam Lauterbach (—1662), Melichar Mitis (1664), Jos. Schwarz, professor bohosloví (—1667), Hroznata Hermschmidt (1669), Chrysostom z Elsenberku (1669), Max. Böhmert (—1680), Frant. Waldhauser, professor církevního práva (—1689), Erazim Rupius (1691), Bohumír Stehr ze Sternstralu, professor cír. práva, bohosloví a filosofie (—1712), Jan Zettl, professor bohosloví (1715), Ondřej Cheno, professor filosofie (1736), Norbert Fassmann (—1755), Adam Walker, professor bohosloví (—1771), Dismas Columbaní (—1774), Bohuslav Herwig, professor v semináři arcib. (—1777). Kromě těchto kněží působilo v kolleji sv. Norberta po čas trvání jejího mnoho jiných učených Premonstrátů, a za rektora Waldhausera proslul tu *Cyryll Fromm*, jenž se svým bratrem i otcem Ondřejem, bývalým protestantským professorem, přijav roucho sv. Norberta,

byl nějaký čas místoředitelem kolleje i kazatelem v chrámu svatého Norberta. Také působili v kolleji spisovatelé *Jiljí Chládek*, doktor bohosloví a filosofie, jenž první přednášel bohosloví v jazyku českém, a *Rafael Ungar*, později universitní bibliotekář. Posledním rektorem kolleje svatého Norberta byl Ambrož Schmidt, bývalý professor filosofie v semináři, později komendatorní opat v Teplé.

Roku 1775 přestali choditi chovanci kolleje do arcib. semináře, roku 1783 zakázány přednášky v kolleji, a nařízeno, aby chovanci navštěvovali školy v Klementinum, a roku 1785 musili premonstrátské klerikové odstěhovati se do generálního semináře, a *kollej i kostel sv. Norberta byly* rozkazem císaře Josefa II. *zrušeny*. Do kollejní budovy dáno jest vojsko, až roku 1793 odevzdal ji císař Leopold II. ústavu Novoměstských šlechticů, jemuž ona posud náleží. Smutnějšího konce dočkal se *chrám sv. Norberta*, bylťe prodán, a r. 1792 docela *zbořen*, tak že po něm ani stopy nezbylo. Dva zvony, znova roku 1708 přelité, převezeny odtud do poutního chrámu v Sepekově, kde podnes (jeden opět roku 1877 přelítý) se nalézají. Na bývalý chrám svatého Benedikta upomíná již pouze název úzké klikaté uličky z Dlouhé třídy do Rybní ulice.*)

2. Kaple sv. Bernarda

v semináři či kolleji řádu cistercienského.

Válkami husitskými utrpěl i kvetoucí někdy a slavný řád cistercienský v Čechách tou měrou, že opatství jeho v Mnichovu Hradišti a v Nepomuku navždy zahynula, ostatní pak kláštery české v následujících dvou rozervaných stoletích jen nuzně živořily. Po Bělohorské bitvě domáhaly se tyto kláštery svých někdejších statků a zotavovaly se znenáhla, a tu nadešla i doba, v níž oživila společná všem klášterům české provincie cistercienské *kollej sv. Bernarda*, která koncem 14. a počátkem 15. století se nalézala v bývalém Miličově Jerusalemě.

Bouře válek přečkaly a v 17. století opět rozkvétati počaly cistercienské kláštery v Čechách v Oseku, v Plasích, v Sedlci a ve Skalicích, ve Vyšním Brodě, ve Zbraslavi a v Zlaté Koruně. Na Moravě zůstaly kláštery na Velehradě a ve Žďáru, a tak byla opět česká provincie tohoto řádu dosti znamenitá.

O založení semináře či kolleje v Praze pro mladé řeholníky cistercienské pečoval sám kardinál arcibiskup Harrach, jemuž záleželo na tom, aby seminář jeho pro světské bohoslovce, jež v někdejší králově dvoře u Prašné brány zřizoval, měl dostatek profesorů i posluchačů bohosloví. Již při zakládání tohoto semi-

*) Premonstráti v Čechách a na Moravě od Domin. K. Čermáka. V Praze 1877, str. 78. 85. 96. 100. 101. 481—487. Téhož Sláva P. Marie Sepekovské. V Praze 1885, str. 34. Jana Kr. Votky Památky Starobolesl. 347. 348. Prodromus 146—148. Blahověst 1878, str. 101—105.

náře pomáhali arcibiskupovi někteří opati čeští, mezi nimi opat Plasský Jiří Vašmutius, věnovav k tomu část peněz, jichž dostalo se klášteru Plasskému ze solní pokladny. Vedle arcibiskupského semináře povstala *premonstrátská kollej sv. Norberta*, která potom měla dle tehdejšího zřízení celé gymnasium, a tudíž naklonili se čeští Cisterciáci ochotně ku přání kardinála Harracha, aby v sousedství obou těchto duchovenských ústavů také zřídili si seminář ku vychovávání a vzdělání svých kleriků. Tou měrou měly tyto tři ústavy vzájemně sdruženy býti jakožto úrodné semenisko budoucího kněžstva, a kardinál Harrach zamýšlel tím i zachovati si větší samostatnosti a neobmezenějšího vlivu při vychovávání kněžského dorostu, nežli při tehdejších poměrech možno bylo na universitě i ve dvou seminářích, kde Jesuité vyučovali, s nimiž déle spory měl. Opati čeští byli v tom jedné mysli s arcibiskupem.

Cistercienskou kollej sv. Bernarda založil Jan Greifenfels z Pilsenburku, rodem z Plzně, jeden z nejslavnějších mužů tohoto řádu v Čechách. Bylť po sobě opatem klášterů v Sedlci, na Velehradě, ve Žďáru, v Oseku a ve Zbraslavi, a dosáhl posléze hodnosti visitátora a generálního vikáře české řeholní provincie († 1650 ve Žďáru). Aby kollej hned zprvu utvrzena byla, věnoval mu kardinál Harrach 2000 kop míšeňských ze solní pokladny, a jednotlivé kláštery přispěly dle svých poměrů tak, že Greifenfels r. 1636 koupil nedaleko Prašné brány, na místě nynějšího č. p. 584—I. na Příkopě dům, tehdáž stojící vedle královské mincovny, nynějšího to zemského soudu v Celetné ulici, a dal jej prozatím upravit ve skromnou kollej s kaplí sv. Bernarda a s příbytky profesorů i študujících. Jelikož tento ústav měl býti všem klášterům celé řeholní české provincie společný, musily ku zřízení a vydržování jeho přispívati i panenské kláštery v této provincii i probošti a správcové far cisterciensktí. Greifenfels jakožto visitátor řádu naléhal ihned na to, aby opati provincie jeho nejnadanější ze svých kleriků do kolleje sv. Bernarda posílali, a za ně jistou summu peněz platili.

Kollej otevřena byla roku 1638, a první superior její byl Dr. Hilger Burghof, řeholník Lilienfeldský z Rakous, jenž v arcib. semináři bohosloví i filosofii přednášel, a později opatem v Sedlci se stal († r. 1666 ve Žďáru). Hned však budoucího roku 1639, když Švédové na Prahu doráželi, obsadilo kollejní budovu vojsko, kteréž v ní přes 7 měsíců leželo po čas moru, jímž mnoho vojáků tu pomřelo. Když r. 1640 nový školní rok počal, bydleli cisterciensktí študující prozatím v arcib. semináři, než kollejní budova vyčištěna byla. Roku 1648 účastnili se obrany Prahy proti Švédům také chovanci kolleje sv. Bernarda.

Uprostřed nepokojů třicetileté války, kdy kláštery české v neustálém vězely nebezpečí a nejednou i zcela osirely a od nepřátel vypleněny byly, nemohli cisterciensktí opati mnoho péče věnovati kolleji v Praze. Teprve po válce zakročili o potvrzení tohoto ústavu, a dosáhli ho r. 1651 v generální kapitole v Citeaux od generálního opata, jenž i všem představeným česko-moravských klášterů rozkázal, aby do této kolleje študující kleriky posílali,

aby takto řád nejen nábožností, ale i učeností se utvrdil a pro-
spíval.

Dne 8. října 1652 učinili kardinál Harrach a jménem celé řeholní provincie opati Plasský, Zbraslavský a Vyšnobrodský *smlouvu* tohoto znění: Opati se zavázali, že kollej svou obnoví, rozšíří, a v ní tolik študujících řeholníků i jinochů světských vydržovati budou, co možno bude dle potřeb a hmotných poměrů jejich, a že ti študující choditi budou do přednášek v arcibisk. semináři. Za to zaručil se arcibiskup, že přijme do téhož semináře v budoucnosti aspoň jednoho profesora cistercienského z kolleje sv. Bernarda, jehož však vydržovati měl řád. Kdyby někdy neměl řád způsobilého profesora, bude povinen, ročně na vydržování výpomocného profesora jiného platiti ze svých příjmů ze solní pokladny po 2 kopách míšeňských či po 233 zl. 20 kr. rýnských. Dle této smlouvy byl prvním professorem v arcib. semináři ze řádu cistercienského zmíněný již *Dr. Hilger Burghof*, jenž po dvě léta filosofii, a rok bohosloví přednášel (1653—1656). Nástupci jeho v kolleji byli superioři Vojtěch Gams, potom opat Sedlecký; Benedikt Engelken, r. 1661 zvolený za opata v Plasích; Martin Fiala, řeholník Velehradský; Bernard Hartinger, potom opat Vyšnobrodský, a Placid Hill, řeholník Lilienfeldský.

Již v smlouvě r. 1652 zavázali se opati, že kollej rozšíří. Byltě posavadní dům skromný, tak že v ložnici byla lůžka na způsob holubníků z prken sbita a nad sebou nakupena. Tudíž koupeny r. 1662 dům vedlé král. mincovny někdy Mičanský, tehdáž Valdštýnský (č. p. 586—I. v Celetné ulici), a sousední zbořeníště se zahradou, někdy Dobřenských. Náklad uhrazen dílem z podílu ze solní pokladny, dílem z příspěvků opatů, zvláště Oseckého, jenž 600 zl. rýn. přispěl. Hned r. 1662 byli na podzim študující pod superiorem Placidem Hillem do *nové této kolleje* uvedeni, a následujícího roku 1663 konána v ní *provinciální kapitola* všech českých opatů, v níž ustanoveno, aby podíl ze solní pokladny, připadající na celý řád, tak se rozdělil, by klášter Sedlecký 400, Plasský 200, Osecký 300, Vyšnobrodský 200, Zlatokorunský 200, Zbraslavský 400, Skalický 100, a klášter panen v Pohledu 200 kop grošů dostával, za to však aby klášter Sedlecký se Skalickým po jednom, ostatní pak kláštery mužské po dvou študujících každoročně do kolleje na svůj náklad posílali a v ní vydržovali. Také usneseno, aby stará opuštěná kollej postoupena byla opatu Sedleckému, odkud budova ta „domem Sedleckým“ zvána. Jest to nynější (již přestavěný) dům č. 584—I. na Příkopě.

Téhož roku 1663 rozešli se v letě pro strach před válkou s Turky študující, a kollej zůstala až do podzimku r. 1664 prázdná. Zatím byla stará koupená budova přestavována. Počátkem školního roku 1664 bydleli prozatím študující Plasští v měšťanském domě u semináře arcibiskupského, a studenti Zbraslavští v opatském domě u sv. Ondřeje, až opět všickni do upravené kolleje své o Všech Svatých se superiorem Edmundem Pertzmannem se přestěhovali. Pertzmann přednášel v semináři filosofii, a stal se r. 1669 proboštem panenského kláštera v Starém Brně.

Za následujícího superiora Jana Hällmanna, řeholníka Zbraslavského, jenž v semináři filosofii přednášel, dokonána r. 1671 hlavní část stavby nové kolleje sv. Bernarda tak, že tu bylo 20 světnic pro professory i studující a též hostinské byty pro opaty a příchozí řeholníky. Pozdějšími přístavky rozšířena kolleje tak, že měla dvě křídla, jedno k ulici Celetné, a druhé uvnitř. Mezi oběma křídly byla krytá chodba. V křídle k ulici nalézala se domácí *kaple sv. Bernarda*. Roku 1725 koupeny ještě dva sousední domy směrem ku Prašné bráně, na jichž místě zamýšleli opati nové křídlo kolleje stavěti; pro veliké daně však, jež za příčinou válek jim platiti bylo, nedošlo k tomu, a tudíž byly domy ty pobořeny, a staveníšť jejich užilo se ku rozšíření kollejní zahrady, která potom až ku Prašné bráně sáhala, a velmi pěkná byla.

Po Janu Hällmannovi, jenž r. 1673 proboštem v Pohledu, a později opatem ve Zbraslavi se stal, řídil kolleje bratr jeho Petr Hällmann, řeholník Osecký, jenž přednášel v semináři filosofii, a byv osm let superiorem kolleje, za probošta ve Starém Brně ustanoven jest. Za něho zavedeny r. 1675 v arcib. semináři *přednášky o církevním právu*, jež konali zprvu Premonstráti, a potom střídavě s nimi i Cisterciáci. První z cistercienských profesorů, jenž církevnímu právu (a spolu filosofii) tam v letech 1678 a 1679 učil, byl řeholník Plasský *Ondřej Trojer*, kterýž r. 1681 superiorem kolleje sv. Bernarda se stal, avšak téhož ještě roku po 5 měsících opatem v Plasích, a potom generálním vikářem a visitátorem řádu učiněn byl. Proslul učeností a zvelebováním kláštera Plasského († 1699). Po něm řídil kolleje rovněž Plasský kněz Bernard Opic (do r. 1682), jenž učil v semináři filosofii, a později prvním proboštem v Týnici se stal. Nástupce jeho v kolleji Jindřich Snopek, řeholník Zlatokorunský, stal se r. 1685 opatem Sedleckým, přečkav šťastně hrozný mor v Praze r. 1683, v němž pouze 16 studujících v kolleji zůstalo. Od r. 1685—1690 spravoval kolleje Osecký kněz Benedikt Litwerig, professor filosofie, potom probošt v Starém Brně, a posléze slavný opat v Oseku a generální vikář řádu. Následoval Dr. Nivard Maška, kněz Plasský, professor bohosloví a filosofie, probošt v Marienthalu. Roku 1692 učinili opati cisterciensští a premonstrátsští s arcibiskupem Valdštýnem *novou smlouvu*, kterou ustanoven řád, jímž professoři v přednáškách v arcib. semináři střídati se měli. Odtud měli církevní právo a bohosloví přednáseti vždy po 6 let střídavě cisterciensští a potom premonstrátsští professoři, a o filosofii měli čísti v budoucnosti po šesti letech též professoři benediktinští jeden rok. Novou tuto smlouvu stvrdil papež Innocenc XII. bullou r. 1696.

Superior kolleje Dr. Leopold Miškovský, řeholník Plasský, professor bohosloví a filosofie, obdržel v provinciální kapitole řádu pro sebe i nástupce své *titul rektora*. V téže kapitole nařízeny byly r. 1692 *nové stanovy kolleje sv. Bernarda*, jimiž představeným i studujícím spravovati se bylo. Stanovy ty byly velmi přísné. Dle nich podléhal rektor dozoru generálního vikáře řádu. Professoři měli snažiti se, aby působením svým řeholi čest dělali.

Do kolleje měli jen nejnadanější studující posíláni býti, a pilně se učit. Pokud místnosti dovolovaly, měli všichni řeholníci, kdykoli do Prahy zavítali, bydlet v kolleji sv. Bernarda, nebylo-li tu však místa, měli ihned, jakmile do hlavního města přijeli, ohlásiti se u rektora. K tomu zavázání byli i probošti a řeholní správcové far bez rozdílu. Rektor měl skoro táž práva, jako opati, a zejména příslušelo mu právo, zasedati a hlasovati v provincialní kapitole řádu. Vůbec náležely úřady rektora a profesorů této kolleje mezi přední hodnosti řádu, čehož důkazem jest, že po čas trvání jejího bylo 15 opatů zvoleno ze středu představených kolleje sv. Bernarda.

Od r. 1700 spravoval kollej rektor Bonifác Blahna ze Sedlce, professor filosofie a církevního práva, potom opat v Sedlci; od r. 1706—1716 řeholník Plasský Ferdinand Mayer, professor filosofie a později probošt v Týnici, jehož nástupcem byl rovněž kněz Plasský Křištof Böhm, bývalý professor bohosloví.

Zpočátku bývalo v kolleji sv. Bernarda méně než 20 studujících, později, od r. 1678—1691 jich tu bývalo 20 až 30, potom až do r. 1772 vzrostl počet jich až na 40. Do ústavu toho přicházeli ovšem hlavně studující z řeholní provincie české, avšak i ze zemí sousedních, totiž z Rakous, Sas, Bavor, Durynk, ano i z Tyrol, z Polska a z Hildesheimské. Kollej Pražská slynila daleko široko, ježto chovanci její i dějinám a matematice se učit mohli, kteréžto předměty tehdaž nebývaly na všech podobných ústavech a školách pěstovány. Mladší studující chodili do blízkého gymnasia v kolleji premonstrátské u sv. Norberta.

Chovanci kolleje byli roztrženi ve tři skupiny: 1. *studujících cistercienských*, kteří dle stanov bývali sem posíláni od svých opatů a jich nákladem udržováni, aby ve studiích pokračovali; 2. *konviktorů*, t. j. světských studentů, kteří tu za plat bydleli, s chovanci řeholními u téhož stolu jedli, a do gymnasia u svatého Norberta chodili; 3. *studentů sloužících*, chudých to žáků, kteří tu byli zdarma a domácí služby konali.

R. 1755 byli v kolleji: Rektor Bohumil Kherbaum, řeholník Plasský; professor bohosloví Karel Götz z Oseka; professori filosofie Heřman Kurz z Vyš. Brodu, a Bohumír Bilanský ze Zlaté Koruny; provisor Augustin Lankaš ze Žďáru. Všech chovanců tu bylo tehdaž 47, totiž 30 řeholníků (3 juristé kněží, jeden matematik, 20 bohoslovců, 6 filosofů), konviktoři byli 4, a chudých studentů bydlelo zde 13. Ze 30 řeholníků byli: ze Žďáru 4, z Velehradu 3, ze Sedlce 1, z Vyš. Brodu 5, z Oseka 5, ze Zlaté Koruny 3, z Plas 4, ze Zbraslavi 2, a z Neuzelle (v Lužici) 3. Nejvíce kleriků mívaly tu kláštery Plasský a Osecký (po 4 až 6).

Tak kvetla kollej sv. Bernarda až do doby císaře Josefa II. Roku 1775 uznali opati potřebu, následkem dvorního rozkazu odloučiti obě kolleje sv. Bernarda i sv. Norberta od arcibiskupského semináře, tak že odtud konány přednášky v samých kollejích. Roku 1783 zřízen v Klementinum generální seminář pro všechny čekance kněžského stavu, světské i řeholní bez rozdílu, a zakázány všechny filosofické i bohoslovecké školy v klášterních domech. Tudíž musili, počna novým školním rokem 1783, choditi

klerikové cisterciensští do škol v Klementinum, bydleli však posud v koleji sv. Bernarda. Avšak počet jejich klesal, již roku 1784 jich tu žilo pouze 8, totiž 4 z Plas a tolikéž z Oseka, neboť nad cistercienskými kláštery České provincie stahovaly se těžké mraky, horší než byly války husitské i dlouhá válka třicetiletá. Posléze musili cisterciensští klerikové r. 1785 odstěhovati se do generalního semináře, a tím kolej sv. Bernarda zanikla navždy, trvavši 148 let. Staroslavné kláštery cistercienské v Čechách a na Moravě byly jeden po druhém zrušeny, a z celé Českomoravské řeholní provincie přečkala potopu a žijí podnes toliko opatství v Oseku a ve Vyšním Brodě. *Poslední rektor* koleje sv. Bernarda byl professor církevních dějin Dr. *Kornel Stefan*, řeholník Plasský, jenž nějaký čas v klášteře Oseckém přístřeší požíval, a potom z malé výslužby z náboženské matice žil.

Do zrušené koleje dána byla zprvu správa státních statků, a později byla budova ta prodána a přestavěna v nynější č. p. 586—I. v Celetné ulici. Na pozemku bývalé cistercienské zahrady stojí nyní skupení domů mezi Celetnou ul., Příkopem, a Prašnou branou. Dnes i jméno někdejší koleje sv. Bernarda obyvatelstvu Pražskému jest neznámo.*)

3. Kostel sv. apoštola Pavla v Templu při Staroměstském špitálu.

Skupení domů mezi ulicí Celetnou, hostincem „u zlatého anděla“ a chrámem sv. Jakuba nazývalo se již ve 14. století „v Templu“, kterýžto název posel bezpochyby odtud, že někdy pozemky těchto budov náležely Templářům.**)

Podnes sluje tu dům č. p. 589—I, jímž prochází se z Celetné ulice ku kůru kostela sv. Jakuba do úzké uličky, „Templem“. Někdy od r. 1364—1401 dostaly tento dům od neznámého dobrodince *bekyně*. V 16. století byl na domu tom vymalován obraz muk, a když tu vedli na popravu odsouzené zločince, napomínal jich rychtář, aby před tím obrazem Božích muk poklekli a se pomodlili.***)

*) *Verteutshtes Cistercium bis- tertium oder Cistercienser-Ordens-Historie*, von P. Augustinus Sartorius. Prag 1708. Prodomus 148—153. *Das St. Bernards-Collegium*. Von Ber. Scheinpflug. Prag 1876 (v programu něm. státní reálky). *Breve Teinicense*, rukopisná kniha P. Emerika Schossiga, nyní v archivu Oseckém.

**) V Paříži a v Londýně mají podnes domy stojící na místě bývalých dvorů Templářů název „Temple“. Roku 1782 ujišťoval stavitel Kaňka učeného Gelasia Dobnera, že v domě průchodním č. p. 595—I. z Celetné do Štupartské ulice, ve kterém Piaristé od r. 1752—1766 školy měli, nalezl gotickou starobylou kapli, která tehdaž, kdy budova ta byla přestavována, zničena jest. Tehdaž vznikla domněnka, že kaple ta jest památkou po Templářích. Hamerschmid tvrdí, že byly v domě č. p. 589—I. nalezeny na stěnách starobylé znaky Templářů. V té věci mnoho již bájeno, avšak jistoty se nedopátráno.

***) Bartošova Kronika Pražská 250. 254.

Roku 1639 byl z ohledů vojenských zrušen *špitál a kostel sv. Pavla na Špitálsku* za Poříčskou branou, jenž tam od r. 1504 stál, a obci Staroměstské náležel. Nadání jeho bylo přeloženo na Staré město do Templu, v němž již od r. 1513 se nalézal špitál pro 12 chudých žen. Roku 1664 začal magistrát stavěti novou špitální budovu a vedlé ní *kostel sv. Pavla*, který r. 1673 byl dokončen, a dne 5. října téhož roku církevně vyžehnán. Chodilo se do něho z ulice Celetné. Služby Boží konali tu Kapucíni z kláštera sv. Josefa, kteří denně mši sv. sloužili a v nedělích i o svátcích po česku zde kázali. Několikrát do roka mívál tu o slavnostech zpívanou mši sv. farář Týnský. V hrozném požáru r. 1689 shořel i tento špitál s kostelem, a byl potom znova vystavěn, a r. 1719 značně rozšířen. Také kostel byl zvětšen a novým hl. oltářem sv. Pavla nákladem měšťana Viléma Tichého ozdoben. Krom něho byly tu ještě oltáře P. Marie, sv. Barbory, sv. Alžběty, sv. Jana Křt., sv. Šebastiana a sv. Jana Nep. Zpočátku žilo v tomto špitále 35 chudých, r. 1739 jich bylo 38, a posléze až 79.

Ku špitálu náležel též dům v Týně „u sedmi svícňů“. Vedlé budovy špitální zřídil šlechtný lidumil dr. Kopp († 1737) jiný ústav křesťanské lásky pro chudé a nemocné měšťany, ježž potom daroval špitálu sv. Pavla.

Špitál a kostel sv. Pavla byly od císaře Josefa II. r. 1784 zrušeny, chudí poděleni malým výslužným, domy špitální prodány, a kostel potom přestavěn v nynější dům č. p. 589—I., tak že po něm není ani stopy.

Jenom *špitální dům Koppův* č. p. 648—I. v uličce ku sv. Jakubu podnes zachoval na štítu kamenné sochy Panny Marie, sv. Jana Kř. a sv. Václava, a pod nimi latinské verše, v nichž velebí se štědrý zakladatel, jenž „zde chudé měšťany hostí, odívá, i denně sytí, slouží chorým, uzdravuje i nemocné, ač-li možno, a nelze-li, pečuje, aby mrtvým pohřbu se dostalo. Kdož by pochyboval, že Pán odmění jednou, co chudým učiněno, jako jemu samému by se bylo stalo.“*)

*) Prodomus str. 221—222. Schallerova Topografie Prahy III. 162—163. 571—572. Prag v. Schottky I. 218. Die Primatoren der k. Altstadt Prag, von K. J. Erben, 116.

Farní osada sv. Haštala.

Klášter blahosl. Anežky Premyslovny

s chrámy a kaplemi sv. Františka, sv. Barbory, Panny Marie a sv. Maří Magdaleny na Františku.

Z ušlechtilého kmene našich Přemyslovců vypučela ve 13. století ratolesť spanilé krásy. Bylať to *blah. panna Anežka*, kteráž od mladosti již přesvětlou dennicí a hvězdou ve tmách svítící nazývána jest. Otec její, slavný král český Přemysl Otakar I. a matka Konstancie, dcera to uherského krále Bély, milou dcerušku svou, narozenou dne 20. ledna 1205, vychovávali dle příkladu sv. Alžběty, kněžny druhdy durinské, příbuzné své. Obyčejem tehdejší doby zasnoubena Anežka hned v útlém věku tří let vévodovi polskému Boleslavovi a dovezena na vychování do kláštera panen cistercienského řádu v Třebnici u Vratislavi ve Slezsku. Když Boleslav po třech letech zemřel, zavolána Anežka z Třebnice, a dána na vychování do panenského kláštera premonstrátského v Doksanech. Sotva dospívati počala, vrátila se do Prahy, a když Jindřich, syn císaře Bedřicha II., o ruku její požádal, poslal ji královský otec ku dvoru vévody rakouského, aby tam obyčejům německým se učila. Avšak Anežka nemajíc ni smyslu ni srdce přístupného světu, žila na vévodském dvoře jako řeholnice, a dosáhla brzo opět volnosti, neboť Jindřich oženil se s rakouskou Markétou. Anežka vrátila se r. 1225 do Prahy a byla tu pilna modlitby a dobrých skutků, jež chudině prokazovala.

Po smrti Přemysla Otakara I. († 1230) nastoupil vládu v Čechách král Václav I., a tu pojednou ucházeli se u něho o ruku sestry jeho Anežky dva mocní nápadníci, totiž král anglický Jindřich III. a sám císař Bedřich II. Král Václav zvolil z nich mocného císaře, avšak Anežka byla si již vyvolila mocnějšího chotě, milého Spasitele svého, jemuž celý život svůj zasvětili si žádala. I obrátila se prosebně ku sv. Otcí Řehoři IX. a ten přimluvil se u krále českého, aby sestru svou ku manželství nenutil, a přiměl i císaře Bedřicha, že od zamýšleného sňatku upustil.

V té době založil sv. František Serafinský svůj památný řád „Menších bratří“ (roku 1209), a za jeho příkladem založila též sv. Klára (roku 1224) panenskou řeholi vedlé pravidel Menších bratří. Anežka stala se nadšenou ctitelkou sv. Františka i svaté Kláry a rozhodla se, řehole jejich uvést do Prahy, ba sama vstoupiti do kláštera. V tomto úmyslu podporovali Anežku matka Konstancie i královský bratr Václav, jenž roku 1232 povolal do Prahy Menší bratry, kterým hned staven klášter u sv. Jakuba na

Starém městě. Dříve však, než řeholní roucho přijala, umínla si Anežka založiti v Praze chudobinec či špitál, v čemž jí přispěla matka Konstancie, anaž roku 1233 jí ku zbožnému tomuto účelu darovala statky koupené od řádu Německých rytířů. Tak vznikl špitál sv. Františka, jenž zprvu (1234) u sv. Haštala, potom (1235—1252) u sv. Petra na Poříčí, a posléze u sv. Ducha vedlé mostu své sídlo měl, jsa spravován bratrstvem, z něhož řád křižovníků s červenou hvězdou se vyvinul.

Místo ku založení kláštera daroval sestře své král Václav I. na břehu Vltavy, a za věno dal jí Újezd Přestický s městečkem a 16 vesnicemi, kteréž ona za 1200 hřiven stříbra ve prospěch stavby kláštera prodala. Potom jala se budovati krásný chrám nejsv. Spasitele či sv. Františka a u něho dva kláštery pro Menší bratry a pro Klarisky; do kteréhož r. 1234 přišlo 5 panen, jež sama světice Klára na žádost Anežčinu do Prahy poslala. Tak povstalo přičiněním naší Anežky v Praze na břehu Vltavy České Assissi: dva kláštery, uchystané duchovním synům a dcerám sv. Františka a sv. Kláry.*)

Když stavba dvojího „kláštera sv. Františka“ dovršena byla, vstoupila do něho sama Anežka, provázena jsouc sedmi pannami ze vzácných rodů českých, kteréž s ní zároveň na den svatého Martina, 11. listopadu 1234, roucho sv. Kláry přijaly. O letnicích příštího r. 1235 skládaly pak Anežka s milými českými družkami svými do rukou kardinála Kajetána slavné sliby řeholní s velikou slávou u přítomnosti několika biskupů, krále Václava I., mnohých knížat, pánů a lidu. „Nevinná a prostá holubička přeletěla z povodně tohoto světa do korábu sv. zákona. Složivši roucho královské, oblékla se jako Esther královna v roucho truchlivosti a pokání“, dí starobylý spisovatel o naší Anežce. K výslovnému nařízení papeže Řehoře IX. stala se z vůle sester Anežka první *abatyší* kláštera sv. Františka. V prvních letech měla spolu vrchní správu nad bratrstvem a špitálem sv. Františka i veškerými statky jeho, avšak chtěc zachovávatí přísnou řeholi sv. Kláry, kteráž klášterům držení statků nedovolovala a jim přísnou chudobu ukládala, odřekla se r. 1238 všelikého posavadního práva svého nad špitálem, a složila je do rukou sv. Otce, kterýž špitál ten i statky jeho potom odevzdal mistru a bratřím křižovníkům, aby jimi vládli sami. Z převeliké pokory odřekla se Anežka též r. 1238 titulu „abatyše“, nechtějíc slouti a býti v klášteře leč toliko „starší sestrou“. Výtečná tato „starší sestra“ byla opravdovou matkou milých sester svých, jimž nejnižší služby prokazovala. Poněvadž nebylo Klariskám možno ve studené krajině naší zachovávatí veškerá nad míru přísná ustanovení řehole sv. Kláry, poprosila

*) O prvních počátcích řádu sv. Františka v Praze nemáme zcela určitých zpráv. Někteří kronikáři udávají počátky ty takto: Roku 1224 (?) vystavěl Přemysl Otakar I. kapli či kostel sv. Barbory na břehu Vltavy a povolal sem r. 1231 Menší bratry přísnějšího směru, kteří přinesli i známost o sv. Kláře a řeholi její. Roku 1232 uvedení Menší bratří ku sv. Jakubu, kde klášter jim budován, kdežto někteří zůstali u sv. Barbory. Téhož roku požádala bl. Anežka o jeptišky Klarisky, a ty přišly do Prahy r. 1234. Frind Kirchengeschichte II. 284.

Anežka papeže Řehoře IX. a Innocence IV. o zmírnění tuhých postů řeholních i o dovolení, aby sestry řeholnice směly nositi teplejší oděv, což jí ovšem bylo dovoleno, avšak ona úlev těch žádala jen pro sestry své, a sama i potom zachovávala nejpřísnější půst, požívajíc jen cibuli, ovoce, chléb a vodu, a nosila pod řeholním rouchem žíněnkou z koňské srsti uzlovitě spletenou. Z darů a almužen, jež král Václav I. i jiní pánové do kláštera posílali, vynakládala Anežka jednu částku na okrasu svatyň, druhou ku potřebě sester, a třetí věnovala chudým; zůstalať zejména i v zátiší klášterním pečlivou matkou špitálu sv. Františka, a měla hlavní účastenství při stavbě nové jeho budovy u sv. Ducha při mostě roku 1252.

Blah. Anežka dopisovala si pilně se samou sv. Klárou, již z celé duše oddána byla. Zachovaly se nám čtyři listy sv. Kláry k ní, z nichž seznáváme, čím byla svaté zakladatelce řádu věrná její následovnice v Čechách. Sv. matka Klára nazývá ji tu „sestrou ze všech nejmilejší“, dcerou „blahoslavenou, jejíž památku přemilou si napsala na tabulkách srdce svého“, vyvyšuje ji jakožto „dceru a choť Kristovu“, kteráž chudého Spasitele následujíc, jest „všech klesajících prostřednicí, andělů potěchou a sestrám svým vzorem“. Na důkaz své lásky poslala sv. Klára blah. Anežce růženec, závoj, a svůj koflík i miskou, kteréžto vzácné věci byly v klášteře Pražském ve veliké úctě chovány.

Ačkoli v klášteře tuhý kající život vedla, požívala blah. Anežka velkého vlivu i na obecné záležitosti, zvláště za vlády bratra svého Václava I., jemuž upřímnou rádkyní byla. Pokud král ten na blízku a pod vlivem blahoslavené sestry své žil, byl pánem moudrým, zbožným a vzorným. Kdykoli však na odlehlých hradech s nemnohými společníky trval, kazil se a odcizoval národu svému, a tak stalo se, že r. 1248 vypukla proti němu v Čechách vzpoura, v jejíž čele stál sám králevic Přemysl Otakar. Co tu vytrpěla něžná duše blah. Anežky! Dne 5. srpna 1249 dobyl Václav I. zradou některých měšťanů Prahy, a konal odpoledne slavný vjezd do města, při kterém biskup Mikuláš vyšel mu vstříc s Menšími bratry ve hlučném průvodu, a král ubytoval se v klášteře sv. Františka u sestry své Anežky. Hrad Pražský zůstal zatím ještě v moci odbojníků. Dne 16. srpna učinil král Václav svým věrným velkou slavnost. Oděn v roucha královská, odebral se ve slavném průvodu do kostela sv. Františka, vedlé něhož přebýval, a dav sobě posaditi korunu na hlavu od biskupů Pražského a Olomouckého, též odíti se pláštěm královským, v ruce pak drže jablko a žezlo, slyšel velkou mši sv., kterou zpíval biskup Olomoucký. Potom slaveny v klášteře velké hody královské, při nichž byli biskupové a jiní preláti; pánové pak čeští každý dle úřadu svého posluhovali králi dle obyčeje. Mezi hostinou vstoupil do kláštera odbojný syn Přemysl Otakar a padl otci k nohám, prose za odpuštění, a milost. Král slíbil jemu i jeho přívržencům odpuštění, a na důkaz toho jim dal všem políbení smíru, což všechny ku slzám pohnulo. Není pochybnosti, že vlastní osnovatelkou tohoto smíru byla blah. Anežka.

Dne 22. září 1253 zemřel v Počáplích král Václav I., spoluzakladatel kláštera sv. Františka, a byl v něm v kostele sv. Barbory pohřben. Zajisté ustanovil si král tento svůj hrob v klášteře sám za živa, což svědčí, kterak i při smrti své si vážil blahoslavené sestry své Anežky. Dále tu byl pochován též r. 1277 slavný vítěz nad Tatary Jaroslav ze Šternberka.

Po smrti krále Václava I. nastoupil trůn český syn jeho Přemysl Otakar II., jenž své blahoslavené tetě Anežce rovněž z celé duše oddán byl. Dcera jeho Kunhuta měla se provdati za Hermana, syna císaře Rudolfa, z čehož však sešlo. Král dal nyní tuto prvorozenou dceru svou, tehdaž třináctiletou, do kláštera sv. Františka. Dne 8. září 1277 byly jí v kostele přestřiženy úplety vlasů a oblečena jest v roucho řehole sv. Kláry. Dvanácte jiných panen, nejspíše družek jejích při dvoře, vstoupilo zároveň s ní do téhož kláštera. Roku 1290 rozvázal však sv. Otec ku prosbě krále Václava II. řeholní sliby její, a dovolil, aby se provdala za Mazovského knížete; po brzké smrti jeho ale vrátila se Kunhuta do Prahy, vstoupila do kláštera sv. Jiří, a byla tam abatyší († 1321).

Než Přemysl Otakar II. dne 27. června 1278 Prahu opustil, chtěl se táhnouti do osudného boje s císařem Rudolfem, šel rozloučit se do kláštera sv. Františka s tetou svou Anežkou i dcerou Kunhutou. Blah. Anežka tušíc nešťastný konec jeho, byla tenkrát hořem celá bez sebe. V nešťastný den 26. srpna 1278 konaly Klarisky u sv. Františka za krále prosebný průvod, pějíce žalmy a modlíce se. Anežka, stařenka 73letá, kráčela za křížem s nimi. Pojednou utichl její hlas, kroky její vázly, tváře zesinaly, oči v sloup se obrátily, a hojné slzy kanuly z nich. Sestry zhrozily se, a zadržely Anežku, která procitnuvši ze mdloby pravila: „Měla jsem strašné vidění. Viděl jsem bojiště a na něm krále raněného a zohaveného. Klesal k zemi a dva muži ho odnášeli. Pojdte a modleme se za krále!“ A sestry šly do chrámu sv. Františka a vrhly se tam na kolena, prosíce Boha za Přemysla Otakara II. Avšak za několik dnů přiletěla do kláštera hrozná zvěst, že to, co Anežka dne 26. srpna viděla, bylo skutečností, nebo král padl v bitvě na Moravském poli.

Za hrůzovlády Braniborců, kteří potom v Čechách řádili, vyprosila si v květnu r. 1279 vdova po nešťastném králi Kunhuta, vězněná od nenasytného ukrutníka Otíka na hradě Bezdězu, dovolení, a navštívila blah. Anežku i dceru svou Kunhutu v klášteře sv. Františka. V klášteře tomto chovány byly mnohé vzácné ostatky svatých, a mezi nimi i prst sv. Mikuláše, kteréž r. 1251 u veliké slávy sem přinesl vyslanec papeže Innocence IV., jenž vzácné tyto poklady na důkaz své úcty blah. Anežce poslal. Blah. Anežka slyňula již za živa mocí divotvornou. Sestra řeholní Alžběta stonala na smrt, a tu blah. Anežka ovinuvši jí hlavu svým závojem, požehnala ji sv. křížem, a nemocná ozdravěla nadobro. V postě r. 1282 roznemohla se blah. Anežka smrtelnou nemocí. S radostí oznámila to sestrám svým, přijala nábožně sv. svátosti, a dala všem družkám poslední napomenutí. Některé sestry donesly k ní

řeholnici Kateřinu, kteráž po 10 let těžkým neduhem v nohou stonala. Blah. Anežka potěšila ji, že za chvíli se pozdraví, a když rukou dotkla se bolavého místa, byla po malé chvíli nemocná zdráva. Druhý den, když Menší bratři modlili se v kůru devátou hodinku a začali sloužiti mši sv., *skonala bohumilá Anežka svatou a sladkou smrtí*, dne 6. března 1282. Ihned hrnuly se zástupy lidu z Prahy, zvlášt chudiny do kláštera, chtěce aspoň skrz mříži ještě jednou spatřiti tělo té, kterou již za živa jako světící ctily. Po čtyři dny byla tělesná schránka blahoslavené panny té vystavena, a potom pochoval ji slavně generál Menších bratří Bonagacius, tehdaž v Praze meškající, v kapli Panny Marie v klášteře před hlavním oltářem. Brzo rozšířila se po celé zemi pověst o divech na jejím hrobě. Sestra klášterní Dominika ležela na smrt nemocná, a když na ni vložili plášť blah. Anežky, ozdravěla ihned. Lid Pražský jednomyslně nazýval Anežku *světící*, a od té doby klášter její nesluje jinak, než „*klášteřem sv. Anežky*.“

R. 1285 byla v klášteře tom pohřbena *Kunhuta*, nešťastná manželka někdy krále Přemysla Otakara II. a potom pana Závíše z Rožmberka, a r. 1269 pochována tu sestra krále Václava II., druhorozená dcera Otakara II. *Anežka*, vdova po Rudolfovi Rakouském. Trávila tu od r. 1290 poslední léta života svého v rouchu řeholním. O *Juditě*, manželce krále Václava II., vypravuje se, že když dceruška její jižjiž umírala, ona útočiště vzavši ku blahoslavené Anežce, nemocné dítko položila na hrob její, a že dítko potom ozdravělo. Podobně důvěřovala v mocnou přímluvu blahoslavené Anežky i královna *Eliška*, poslední Přemyslovna. Když synáček její, potomní císař a král Karel IV., na hradě Loketském těžce onemocněl, utekla se Eliška vroucí modlitbou ku blahoslavené Anežce, a ta vyprosila králeviči zdraví. Proto byla Eliška velkou ctitelkou blah. Anežky, a jala se usilovati o to, aby ji Církev slavně za svatou prohlásila. O sv. Martině r. 1328 svolala valné shromáždění kněžstva i předních měšťanů v Praze a předložila jim žádost, aby se jednalo o svatořečení u Stolicе apoštolské, a tu složili duchovní i měšťané prosebné listy ku papeži Janu XXII. v této příčině, zejména podepsali listy ty z měšťanstva rychtáři, koušelé a obce měst Prahy, Kutné Hory, Čáslavi a Kolína. Avšak Eliška zemřela již po dvou letech r. 1330, a na celou tuto záležitost se zapomnělo, až ji zase obnovil Karel IV., jenž blahoslavenou Anežku sám zbožně ctil a v Římě prosby zvěčné své matky o svatořečení znova opětoval. Vyjednávání v příčině té počatá nebyla tehdaž ukončena, a Karel IV. doporučil na smrtelném loži synu svému Václavu IV., aby o vyřízení záležitosti té usiloval, což se ovšem nestalo, a toliko řád křižovníků s červenou hvězdou obdržel na počátku 14. století od papeže dovolení, aby směl konati každoročně slavnost blah. Anežky vždy dne 2. března.

O *Menších bratrích* v klášteře sv. Františka nemáme téměř žádných zpráv. Dle všeho zdá se však, že bratři tito hned od počátku šetřili přísnějšího směru v řeholi sv. Františka jakožto Observanti, kdežto bratři u sv. Jakuba sledovali mírnější směr Konventuálů. Blahoslavená Anežka aspoň zachovávala řeholi

svatého Františka dle prvotných přísných ustanovení, a tu nelze mysliti si, aby mužský klášter od ní založený byl se ubíral volnějším směrem, nežli sourodý a sousední panenský klášter Klarisek. Menší bratři nesměli míti nemovitého jmění, leč toliko roční platy, a tu víme jen o jednom jeho nadání větším, jež učinil pan Albert ze Šternberka, odkázav mu 20 kop ročního platu, z nichž bratři odváděli ročně 2 kopy jeptiškám. Co se týče rozlohy kláštera Menších bratří, zdá se, že stával na pravé straně kláštera panenského na východ, asi kde nyní jest ulice Klášterská. K němu náležel *kostel sv. Barbory*, jenž na polední straně jeho stál a přední částí se dotýkal kůru chrámu panenského sv. Františka. Také připomíná se v tomto klášteře r. 1394 *kaple sv. Michala*, a na polední jeho straně zahrada.

Klášter Klarisek nazývá se porůznu i „klášteřem sv. Damiána“, jakož vůbec Klarisky též „Damiatkami“ sluly, a to dle prvního kláštera, jež sv. Klára svým duchovním dcerám u města Assissi při chrámu svatého Damiána byla založila. Hlavní části kláštera Klarisek jsou podnes zachovány. K němu náležel slavný svou stavbou *chrám sv. Františka Seraf.*, dle něhož oba řeholní domy Menších bratří i Klarisek vůbec „*klášteřem sv. Františka*“ sluly, a po němž podnes celá okolní čtvrť na břehu Vltavy se nazývá „na Františku“. Na polední straně chrámu rozkládal se klášterní *hřbitov*, a na západě byla zahrada. Opodál byla *brána sv. Františka*, kterouž dne 3. prosince 1310 král Jan Lucemburský vjel do Prahy. Od slavné zakladatelky své i od pozdějších dobrodinců měly Klarisky rozličné roční platy, a též jednotlivé jeptišky dostávaly, když do kláštera vstupovaly, po některé kopě platu od rodičů na místo věna, kterýžto plat i po jich smrti zůstával klášteři.

Nad domy, kteréž v okolí na pozemcích kláštera povstaly, měly abatyše právomocnost. Známe však po blah. Anežce pouze jedinou *abatysi* kláštera sv. Františka z r. 1418, totiž Zdeny. Jako za života blah. zakladatelky, tak i později vstupovaly do kláštera tohoto četné panny ze šlechtických rodů českých, zejména uvádějí se tu jeptišky: Anežka ze Zvířetic († 1359), Anna, sestra pana Vaňka z Dubé (1407), Johanka, sestra panoše Mikuláše z Mochova (1407), Bětko z Tuněchod (1415), Elška z Lipna (1406), Anna z Myšlína (1416), Markéta z Vartenberka (1434).

Počátkem 14. století vystavěl Plichta I. ze Žirotína na svém statku *Týnci klášter Klarisek* a uvedl do něho jeptišky z kláštera Pražského. Potomci jeho, syn Plichta II. i vnukové, zvelebili klášter r. 1321, a během času vstoupilo do něho i více panen z domu Žirotínů. Roku 1382 vyhořel klášter Týnecký a jeptišky odvezeny prozatím do kláštera sv. Františka v Praze, čímž oba ty řeholní domy v přátelský svazek vešly. Žirotínové přispěli ku znovuzřízení kláštera v Týnci, a jeptišky vrátily se potom do něho z Prahy. Tu přikvačily *bouře husitské*, které ani tichých stánků bezbranných klášterních panen neušetřily. Dne 1. září 1419 obořil se zástup Pražské husitské luzy na klášter sv. Františka a vypudil z něho jeptišky. Tentokráte ujal se sice řeholnic těch

purkmistr Jan Bradatý, uvedl je téhož ještě dne odpoledne zase do kláštera a nedal jim ublížit, avšak v pondělí po nejsv. Trojici 1420 vrazili opět Husité do kláštera, vyhnali z něho jeptišky, hubili oltáře i hroby, a pobrali, kde co našli. Menší bratři byli bezpochyby již dříve z kláštera svého u sv. Františka uprchli.

Od úplného zboření byl klášter sv. Františka v bouřích husitských ušetřen jen tím, že konšelé učinili z něho zbrojnicí, uloživše v něm pušky, praky a jiné válečné nástroje; nějaký čas raženy tu i z uloupených chrámových klenotů mince. Potom zůstal však klášter sv. Františka se svatyněmi svými po 136 let pustým, a hynul čím dále tím více. V prostorách jeho bydlela v těch dobách chudina.

Jeptišky uprchly r. 1420 zprvu do kláštera sv. Anny, a potom ku svým sestrám do *Týnce*, kterýžto klášter neušel sice zkáze od Husitů, ale od Žirotínů potom zase obnoven byl, zvláště od bratří Jaroslava a Plichty, kteří popleněný klášter r. 1443 za abatyše Alžběty z Kladna bohatě obdarovali. Tak splynuly oba kláštery v jeden.

Roku 1436 obnoven v Římě snahou Klarisek Týneckých jednání v příčině svatořečení blah. Anežky, avšak nyní naskytla se překážka v tom, že ve spustošeném klášteře sv. Františka nebylo možno nalézt hrob a ostatky blah. Anežky, pročež jednání to r. 1450 opět zastaveno. Jan Papoušek, probošt Litoměřický, vyslovil r. 1455 proroctví, že *zemi české nastane blahá doba pokoje a požehnání, až tělo blah. Anežky nalezeno bude*. Klarisky by se byly rády vrátily do svého kláštera v Praze, jednak nedostávalo se jim však k tomu prostředků, jednak nebylo to za tehdejších rozervaných poměrů v hlavním městě ani možno, a tak pustnul klášter blah. Anežky v Praze dále

V 16. století ujali se Minorité od sv. Jakuba aspoň na čas bývalého kláštera Menších bratří u sv. Františka, neboť r. 1525 děje se zmínka o „klášteře sv. Barbory“, že král Ludvík rozkázal dávat Minoritům v tomto klášteře týdně po jednom kapru.

Když r. 1555 do Prahy zavítal blah. Petr Canisius, a ku zřízení kolleje Tovaryšstva Ježíšova klášter Dominikánů u sv. Klementa si zvolil, vykázal císař Ferdinand I. s povolením papežským *Dominikánům* pustý klášter blah. Anežky, ježž dal svým nákladem opravit, a tu se odstěhoval r. 1556 do něho převor Bedřich Bořechovský se dvěma spolubratři.

Tak po 136 letech osazen byl opět klášter Klarisek u sv. Františka, a sice od Dominikánů. Roku 1562 daroval jim císař ještě kostel sv. Barbory s pustým klášteřem někdy Menších bratří. Tu však povstal proti tomu vikář Minoritů a kvardián u sv. Jakuba Antonín Mazura jménem kláštera svého, čině nároky na klášter ten, jelikož Minorité sv.-Jakubští se považovali za nástupce a právní dědice svých řeholních bratří, z kláštera sv. Františka od Husitů vypuzených. Kapitola sv.-Vítská navrhla císaři, aby Minoritům v náhradu z královské komory bylo vypláceno ročně po 30 tolarech, což se potom i dalo.

O Dominikánech na Františku nemáme mnoho zpráv, víme jen, že kázeň jejich nebyla dobrá, a že měšťané v sousedních domech u arcibiskupů Brusa i Medka si opětne stěžovali do výstředností převorů. Dominikáni odprodali dílem právem zákupním, dílem k plnému vlastnictví velkou část klášterní zahrady i jiné pozemky, na nichž potom 46 měštanských domů povstalo, kteréž právomocnosti kláštera podrobeny byly. Z r. 1582 máme zprávu, že Alžběta Karanca, komorná francouzské královny, sestry císaře Rudolfa II., věnovala klášteru blah. Anežky 600 tolarů, aby z nich byl dáván jemu úrok na věčné časy.

V osudný den masopustní 15. února 1611 přepadla protestantská luza Pražská též klášter blah. Anežky. Lupičové zasadili převorovi P. Zantesovi tři smrtelné rány, ztrýznili ostatních 5 mnichů, vysvlékli je z řeholního oděvu a vyhnali, potom vyplenili klášter i svatyně jeho, rozlámali posvátné nádoby, rozšlapali rouhavě monstranci, neušetřili ani zvonů, a odtáhli s kořistí.

Tu zatoužili Dominikáni po jiném klášteře. Již r. 1606 ujali se kostela sv. Maří Magdaleny na Malé straně, kde r. 1616 začali nový klášter stavěti, a po Bělohorské bitvě přestěhovali se r. 1626 ku chrámu sv. Jiljí, kterýž jim dne 7. května 1625 císař Ferdinand II. byl daroval, a kde klášter si zřídili. Poslední převor Dominikánů u blah. Anežky byl P. Vincenc Onopert z Narbonnu. Po nějaký čas konal r. 1624 převor z tohoto kláštera též farní duchovní správu u sv. Haštala.

Již v 16. století pokoušely se *Klarisky v Týnci* (či Panenské Týnici) o to, aby jim byl vrácen klášter blah. Anežky, a skutečně stvrdili jim císař Maxmilián II. r. 1570, a Rudolf II. r. 1593, majestátními listy právo k tomuto klášteru i všemu příslušenství jeho. Roku 1624 přišlo z Panenské Týnice do Prahy 8 Klarisek, očekávající slíbené vyprázdnění kláštera svého. Zprvu bydlely v Karlově ulici v soukromém domě č. p. 186—I. a sice po tři léta, pokud klášter a svatyně jeho od Dominikánů opuštěny a potom důkladně obnoveny nebyly, neboť budovy ty vzaly během času velkou pohromu.

Po 207 letech vrátily se r. 1627 opět duchovní dcery sv. Kláry do kláštera, posvěceného památkou a hrobem bl. Anežky. Jednou z předních péčí jejich bylo, *vypátrati ostatky blahosl. Přemyslovny*. Hledání sv. hrobu učinilo v Praze nemalý hluk, bylať památka blah. Anežky po všecky časy v lidu Pražském se uchovala, a znova rozšiřováno proroctví, že v Čechách nastane zlatá doba, až sv. tělo to nalezeno bude. Již r. 1636 kopaly jeptišky potají v kapli Panny Marie, v čemž i později pokračováno. Rozhodivše zemi, našly jednu mrtvolu setlelou v rouchu řeholním, kterou za tělo blahosl. Anežky pokládaly. Plny radosti oznámily to kardinálu Harrachovi, a ten zřídil komisaře, aby věc tu vyšetřili. Komise odbývána dne 6. a 10. června 1643, a tu vyznala abatyše Anna Klára, že sestry v kapli Panny Marie vídaly v noci světla, a že ku hledání onomu svolil kvardián P. Štěpán. Komisaři dali otevřítí onen hrob, vyzdvihli z něho rakev, a vložili kosti nalezené do nové truhličky, kterou zapečetili a k uschování Mino-

ritům u sv. Jakuba dali. Dne 13. června zavítal do kláštera sám kardinál Harrach a prohlédl hrob i nalezené kosti, avšak nález shledán pochybným, a rakev odevzdána k dalšímu opatrování kvardiánovi. Když o tom císař Ferdinand III. zvěděl, nařídil novou komisi, kteráž dne 14. října opět pátrati začala. Dne 16. října nalezena pod mramorovým kamenem dřevěná truhlička dvojími železnými obruči stažená, v níž kosti byly, avšak někteří komisaři domnívali se, že jest to tělo některé královské osoby, a ani tehdaž nebyl hrob blahosl. Anežky na jisto nalezen. Kam se ona skříňka s kostmi již dříve nalezenými poděla, jest neznámo.

Sluší vytknouti, že po znovuzřízení kláštera Klarisek konali v něm duchovní správu a služby Boží Minorité od sv. Jakuba.

Klarisky, přišedše z Panenské Týnice do Prahy, postrádaly v klášteře svém zdravého vzduchu. Volný někdejší pohled na Hradčany zamezovaly jim nově na břehu Vltavy vystavěné domy, a stuchlý vzduch i vlhké zdi klášterní budovy nesloužily zdraví jejich, tak že je kardinál Harrach poslal r. 1636 zase nazpět do Týnice. Avšak již r. 1638 vrátily se pro válečný nepokoj opět do svého kláštera v Praze. Z počátku žily tu dosti nuzně, hlavně z almužen, jež Minorité nasbírali. Vstávaly o půlnoci ku hodince jitřní, a za dne chodily čtyřikráte do kůru, kde hodinky pěly. Ač v chudobě trvaly, daly si mnoho záležitosti na ozdobení svatých svých. Tu stihlo klášter jejich, tolikráte již vypleněný, hrozné neštěstí *požářem*, dne 21. června 1689 od francouzských paličů v Praze založeným. Ohněm tím vyhořely kostel sv. Barbory a část kláštera, a zvony ve věži se rozlily, díl kláštera byl však zachráněn, a prozatím uschována v něm milostná socha Bolestné Panny Marie z vyhořelého chrámu sv. Jakuba, a byla tu až do 21. listopadu téhož roku.

Po ohni začal klášter rychle vzkvétat, dostalo se mu mnoho nábožných nadání, a i zámožné panny vstupovaly do něho, přinášejíce mu věna svá. Sybilla Winterfeldová darovala klášteru 1000 zl., Jan Povolný 1000 zl., Anna Převorovská 1000 zl., Teresie hrab. Pöttingová 1320 zl., a z nadání Hyblínovského dostaly r. 1740 jeptišky 2000 zl. Zvláštním a nad míru výnosným pramenem příjmů pro klášter bylo asi od r. 1730 zhotovování druhdy velmi oblíbeného léku t. zv. vody vlašťovčí či kapek sv. Anežky. Jakási cizí pocestná dáma, kterou velké neštěstí stihlo, usadila se mezi chudinou na Františku, a byla by tu v nemoci a bídě zahynula, kdyby se jí Klarisky nebyly ujaly, kteréž ji přijaly do kláštera, kde ji daly léčiti, až se pozdravila. Zůstala i potom v klášteře, aniž známo bylo, odkud jest, a kterak sluje. Konečně byly jí z daleké vlasti poslány prostředky k návratu. Z vděčnosti svěřila před odchodem svým Klariskám tajemství, kterak onen lék se připravuje, a tím prokázala klášteru veliké dobrodiní.

Hmotné poměry Klarisek byly odtud velmi příznivy. Náleželo jim panství Panenská Týnice, měly právomocnost nad domy na klášterním území na Františku, a na hotovosti posléze 72.693 zl. jistin i jiné důchody. Zanášely se úmyslem, zřídit v klášteře školu pro chudé dívky, a slynuły velkou dobročinností, kterou

chudina Pražská dobře znala. Avšak přes to vše byl i jejich starobylý slavný *klášter zrušen* dvorním rozkazem císaře Josefa II. dne 26. června 1782. Osudný tento rozkaz přinesl jeptiškám s dvěma komisaři hrabě Kristián Šternberk. Právě sedělo 21 panen za stolem v refektáři u oběda. Hrabě oslovil je: „Milé dívky, přinesl jsem vám něco, ale čísti to nemohu. Přečtete si to samy, až odejdu, však tomu lépe porozumíte!“ Řeholnice vyprovodily jej až k fortně. Potom čten osudný rozkaz, a po klášteře rozléhal se pláč sester; byltě jim klášter jejich milý a vzácný, a nyní měly z něho vyhnány býti! Jeptišky prosily, aby byly do jiných klášterů rozděleny, avšak nařízeno jim, aby v pěti měsících se rozešly. Potom odvolávaly se na svoje řeholní sliby, avšak ani to jim neprospělo. Když zdráhaly se v určené lhůtě z kláštera odejít, pohroženo jim, že je vojsko násilně odtud vypudí, z čehož sousední lid, jemuž řeholnice po všechny časy velkými dobrodějkami byly, velice se rozhněval, a dokonce hrozil, že komisařům násilně na odpor se postaví. Za vzrůstajícího jitření lidu, když bylo obávaní se násilností, odešly posléze Klarisky z kláštera, a bydlely prozatím společně v domě „u Celestinů“ v Dlouhé třídě, až konečně pozvolna se rozešly. Abatyše dostala 300 zl. a každá sestra po 200 zl. výslužného. Sluší podotknouti, že při klášterním chrámu kvetlo někdy *bratrstvo nejsv. Srdce Pána Ježíše*.

Pět set čtyřicet osm let uplynulo od toho dne, v němž blahosl. Anežka založivši klášter sv. Františka, do něho sama vstoupila. Lichá osvěta minulého století neušetřila ani tohoto posvátného místa, ač ono v dějinách českých mezi nejvzácnější pomníky života církevního i uměleckého náleželo. V klášteře nalezeno 411 velkých a 188 malých obrazů, které se vším nábytkem kostelním i domácím snešeny na hromadu, a potom veřejnou dražbou prodány byly. Panství Týnické prodáno za 90.000 zl. Klášter ustanoven zprvu za káznici pro mužské, potom pronajímán, dále ubytovány tu vojenské děti, až konečně byl také prodán. Nyní náleží veškeré prostranství bývalého kláštera se všemi budovami rozličným majetníkům, z nichž největší díl má konvent sousedních Milosrdných bratrů. V klášteře jsou byty chudého lidu a dílny, a ve svatyních skladiště. Roku 1881 konána tu místní komise, kteráž se radila o žádosti některých držitelů kláštera, aby celé jeho prostranství upraveno a budovy rozbourány byly i aby na jich místě nové činžovní domy se stavěly. Konservátoři Baum, Beneš a Mocker vyslovili se však rozhodně proti zničení kostelních staveb kláštera toho, a jest naděje, že budou zachovány, a bohdá jednou zase obnoveny.

Klášter blahosl. Anežky náleží v ohledu náboženském, dějepisném, vlasteneckém i starožitnickém mezi *nejpamátnejší budovy v Čechách*. Ovšem svírá se Čechu katolíku srdce bolestí, kdy prohlédáje svatyně a ostatní stavby tohoto místa, nalézá tu všude hroznou spoustu, avšak i v té spoustě skrývají se drahocenné zbytky staročeského umění stavitelského. Jsoutě svatyně zdejší jedinou v Praze památkou přechodního slohu z 13. století, s ozdo-

bami velice ušlechtilými. Pleněním Husitů roků 1419 a 1420, následující na to staletou zanedbaností, potom zhoubou r. 1611, přestavováním po r. 1624, zvláště požárem r. 1689, a změnami po zrušení kláštera, učiněno jest téměř nemožno, v nepravidelném tomto bludišti staveb úplně se vyznati, a jasný obraz kláštera, jak asi vyhlížel původně, nakresliti. Vždyť ani nevíme, kde před válkami husitskými stával tu klášter Menších bratří, jenž nadobro zmizel! Hlavní části kláštera Klarisek zachovaly se však do dneška, a rovněž i svatyně aspoň větším dílem stojí tu posud.

Od chrámu sv. Haštala přichází se na severu ulicí svatě Anežky ku překlenutému vjezdu do bývalého kláštera. Vpravo stojí před ním *kaple sv. Michala*, o níž děje se zmínka r. 1394, že byla při klášteře Menších bratří. Posud zachovaly se na ní opěrací pilíře a silné zdi, jest však zcela přestavěna, a nyní v bídném stavu, sloužíc za skladiště. Za vchodem stojí vlevo na malém dvorku domek asi na místě, kde stávala hostinská budova, v níž bývali ubytováni hosté. Na pravé straně strmí věž stanovou střechou krytá, jejíž hoření okna mají nové tvary z času po ohni roku 1689, a pouze dolní okna, ač zazděná, zachovala posud v ostění lomený tvar. Tato věž bývala křídlem levé strany průčelí kostela, z něhož zachovala se než levá zeď s příporami a hlavicemi klenbových pásů. Prostora tohoto bývalého kostela jest nyní nádvořím, na němž stojí vlevo dvoupatrová novější budova. V pozadí vypíná se průčelná zeď kostela sv. Barbory s velkým nyní zabedněným otvorem, pod nímž jsou ve zdi stopy tří oblouků, na kterých někdy spočíval *panenský kůr*, do něhož chodilo se z kláštera otvorem. Záhadno jest, jakou svatyní byl zbořený kostel, jenž na tomto nádvoří stával. Zdá se, že snad to byl *starší kostel sv. Františka* (či sv. Spasitele), a že nynější zadní chrám tohoto světce teprve později vystavěn byl. Dle toho by byly Klarisky měly v tomto kostele kůr za hlavním oltářem, odkud mohly velkým otvorem hleděti i do kostela sv. Barbory. Na jižní straně zbořeného kostela jest nyní truhlářská kůlna, a v ní zachovala se pravá zeď s dvěma porouchanými, ač překrásnými příporami s hlavicemi. Toť zbytky *kaple* (bezpochyby) *Panny Marie*. Zde tedy byla asi *pohřbena blah. Anežka*, zde i pátráno v 17. století po jejím hrobě. Kaple byla zničena požárem roku 1689. Ve zdi stojí tu ze 17. století kámen s vypuklými obrazy sv. panen Anežky, Kateřiny a Markéty. *Kostel sv. Barbory*, nyní na patra přehražený, jest hnusným skladištěm veteše. Celkem jest budova ta zachována, a má křížovou klenbu o dvou oddílech a zakončení osmihranu. Něžně a cituplně jsou provedeny v ní hlavice nosičů klenbových pásů z opuky. Okna postrádají již skruží. V presbytéri jsou výklenky v trojlist končící, nyní zazděné, bývalé to kněžské stolice. V této svatyni byli pohřbeni král Václav I.; Kunhuta, matka krále Václava II.; dcera Otakara II. i Kunhutina Anežka, a slavný vítěz nad Tatary Jaroslav ze Sternberka, jehož náhrobník byl po zrušení kláštera přenesen do kostela Františkánů v Zásmukách. Jak památné a posvátné to místo, a kterak zohyzduje je ta nynější spousta

a špína! Na severní straně kostela sv. Barbory jest bývalá *konventní síň*, podlouhlá to prostora, třemi čtverci křížového klenutí překlenutá, s mohutnými pásy a žebry. Po r. 1689, kdy starý, již uvedený panenský kůr před kostelem sv. Barbory pobořen byl, zřízen tu *nový kůr panenský*. V této síni konány slavnosti, tudy kráčet dne 16. srpna 1249 v slavném průvodu král Václav I., zde mrtvola blah. Anežky vystavena byla. Nyní jest tu ohavná spousta. Konventní síň jest jaksi předsíň hlavního chrámu sv. Františka, a k ní přiléhá na severu *kaple sv. Maří Magdaleny*, pěkně posud zachovaná. Má jediný čtverec křížové klenby a desku, že tu stával oltář, obdařený roku 1752 výsadou, že při něm sloužití se mohly mše sv. spojené s odpustky za duše v očistci. V této kapli sloužena mše sv. před schůzemi jeptišek v síni konventní, dále konaly tu pobožnost sestry kající, a slouženy tu i mše svaté za zemřelé. Nejlépe zachovanou a nejznamenitější budovou celého kláštera jest *hlavní chrám sv. Františka*, jenž jest mnohem vyšší kostela svaté Barbory, jehož presbytěře dotýká se se jedním opěracím pilířem. Jest nejdále na východ pošinut, má dva čtverce křížové klenby, zakončení osmihranu, a ozdůbky z gotiky již vyvinutější. Místo svorníků v klenbě jsou růže. V západní zdi nalézá se velký bohatě článkovaný portál, jímž do konventní síně se vcházelo. Na stěnách spatřují se stopy bývalých maleb na vápně. Kostel tento koupil nedávno umění milovný Dr. H. Toman, čímž krásná budova ta jest od další zkázy zachráněna. Doposud byl skladištěm hadrů.

Před kostelní věží stojí pevná klášterní brána, a na levé straně při ní vchází se do bývalé veliké *klášterské kuchyně*, prostory to s mohutnou klenbou gotickou, silně vystupujícími žebry opatřenou. Nyní má tu Pražský zvonář Diepolt dílnu na lití zvonů. Za branou vstupuje se nevysokým průjezdem, jenž v lomeném oblouku zaklenut jest, na čtverhranný nevelký dvůr. Toť bývalý *ráj Klarisek*, kolem něhož někdy do čtyř úhlů rozkládal se ochoz či *ambít*. Nyní jest tu vše k nepoznání přestavěno, a jen tu a tam zbyla lomenička, a některý starý patník. Jindy to zde jináče vypadalo. Zde měla blah. Anežka v nešťastný den bitvy na Moravském poli vidění, kteréž hrozně se vyplnilo. Někdejší ambity jsou nyní přepaženy ve dvě řady jizeb nad sebou. V hořením patře posud lze stopovati úzkou klášterní chodbu, těsné průchody, a jiné podrobnosti. V bývalém *refektáři* na západní straně konventní síně jest nyní truhlářská dílna. K východnímu křídlu rajského dvora přiléhá stará konventní budova, a na severu i západu rozkládá se velké nádvoří, bývalá to zahrada jeptišek, s novější budovou abatyší. Nad vraty na nábreží stojí kamenná socha blahosl. Anežky, kteráž zobrazena tu v rouchu Klarisek, majíc na hlavě korunku, v pravici berlu, v levici knihu a u nohou beránka. Na podstavci jest nápis: „Sv. Anežka“ Na jižní straně kostelů sv. Františka a sv. Barbory býval někdy *klášterní hřbitov*. Zde asi někde stával *klášter Menších bratří*, jenž spojen byl s kostelem sv. Barbory a s kaplí sv. Michala, ač jest i domněnka, že klášter ten se nalézal na západní straně kláštera Klarisek, a že zmíněná kuchyně jest památkou po něm.

Posupný a zasmušilý dojem činí klášterní svatyně z uličky Plžové, i konventní budova z uličky Klášterské. Velkou nehodou jest, že celý klášter příliš nízko leží a blízkou Vltavou téměř každoročně zaplavován bývá.

Smutno až k pláči jest v bývalém klášteře sv. Františka, avšak byť i v rozvaliny sklesly budovy jeho, památka blahoslavené zakladatelky jeho nezahyne nikdy v srdcích katolických a českých. Dočekali jsme se té radosti, že sv. Otec Pius IX. potvrdil r. 1874 mocí apoštolskou úctu, kterou blahoslavené Anežce národ náš vždycky vzdával; doufejme, že dožijeme se i toho dne, kdy přestane ohava a spousta v tomto klášteře, a kdy svatyně jeho v nové kráse se zastkvějí. A poněvadž dle starého proroctví vlasti naší zlatá doba nastane až tehdy, kdy hrob a tělo blah. Anežky nalezeny budou, prosme Boha, aby dal nám dočkat se štěstí toho, na přímluvu patronky české, blahoslavené naší Přemyslovny Anežky!*)

XII.

Farní osada sv. Ducha.

Farní chrám sv. Kříže Většího s klásterem Cyriaků.

Před západním průčelím kostela Milosrdných bratří u ss. Šimona a Judy vypíná se kůr odsvěceného a znetvořeného chrámu sv. Kříže Většího. Zde měli od r. 1256 až do r. 1783 s přestávkami hlavní klášter svůj *Cyriakové*.

Kromě velkých rytířských řádů utvořilo se v dobách válek se Saraceny i v časech následujících v křesťanské Evropě množství rozličných náboženských bratrstev za účelem ošetřování nemocných i hostění poutníků, a z těchto špitálních bratrstev vyvinuly se během času různé řády křížové. Tak povstali i Cyriakové jakožto *řád špitálský*, jemuž papež Alexander III. dal r. 1179 pravidlo sv. Augustina, a ježž potom papež Alexander IV. r. 1256

*) Dějiny a popis kláštera v Mikovcových „Starožitnostech a památkách“ II. 131—140. Dějiny od K. V. Hofa v „Zlaté Praze“ 1864, čís. 20. 21. Popis kláštera s mnohými obrazy od Antonína Bauma v „Květech“ 1868 čís. 24 25. 26. 29. 30. 31. Jana Nep. Zimmermanna „Diplomat. Gesch. der aufgehob. Kirchen...“ str. 48—96. Tomkův Děj. Prahy I. 159. 188. 193. 433—436. 447—450. II. 209. 132. III. 122. 135. 191. IV. 10. 96. 176. V. 222. Dra. Borového Jednání kons. kat. 349; Ant. Brus 145; M. Medek 61. 67. Poselkyně III. 313—316. Anežka, slavná Přemyslovna. Vynato z „Čecha“ (Sepsal Václ. Štalc). V Praze, 1872.

prohlásil za *řád kanonický*, vykázan mu v Římě při chrámu Matky Boží „de monte aureo“ hlavní sídlo.

Cyriakové sami bájili, že prý řehole jejich povstala již v době apoštolské, měvši dokonce sv. papeže Kléta za svého zakladatele. Jméno své odvozovali od sv. mučedníka Cyriaka, jenž prý bratry náboženského tohoto družstva, uprchlé před nepřátely víry křesťanské do Jerusalema, r. 362 nazpět do Říma uvedl, což ovšem všechno jest pouhým neodůvodněným podáním. Podobným způsobem snažili se i jiní řádové, původ svůj klásti co možná do prastarých dob.

Původně sluli Cyriakové „*bratři řehole kající sv. Augustina blahoslavených mučedníků*“, což odvozuje se odtud, že hlavně pokání hlásali a mnoho mučedníků měli. Zprvu nosili roucho zarudlé, k němuž papež Innocenc III. jim dal popelavý plášť. Později dostali právo, nositi bílý řeholní šat s bílým škapulířem a červenou kuklí, a teprve v 17. století začali s povolením papeže Pavla V. nositi i bílou kukli s pláštěm téže barvy. Na levé straně prsou měli jakožto řeholní znamení červený kříž, a v 17. století dostali právo, pod tímto křížem míti červené srdce, odkud již nazývání „*bílí křížovníci s červeným srdcem*“. Pulkava řeholi tu nazývá „*zákonem od utrpení blažených mučedníků*“, Hájek je zove „*zákonem křížovníckým, který slove blahoslavených mučedníků*“, Cyriakové pak sami nazývali se v 18. století po česku „*regulární kanovníci křížovníci s červeným srdcem blahoslavených mučedníků od pokání*“. Celý řád spravoval *generální převor*, jinak *senior* (starší), představení řeholních domů byli *převorové*, kteří od 17. století nazývali se *probošty*.

Roku 1204 poslal papež Innocenc III. Cyriaky do Livónska ku pohanským Litvanům, aby je ku víře křesťanské obraceli, a tam je poznal český král Přemysl Otakar II. na své stkvělé výpravě do Pruska r. 1255, a přivedl jich potom několik do Prahy, kde jim na památku svého vítězství nad pohany r. 1256 vystavěl *chrám a klášter sv. Kříže Většího* na břehu řeky Vltavy.

Klášter sv. Kříže tvořil pro sebe ochoz domů (nyní Staroměstských č. p. 885., 886. a 887. a Židovských č. p. 186—189), obepnutý se všech stran ulicemi. Při velkém chrámu, jenž hned zpočátku byl *farní*, rozkládal se *hřbitov*. Klášter neměl statků, leč toliko platy, zejména i z vodního práva na břehu Vltavy. Roku 1416 koupili převor a konvent 60 kop ročního platu ve Vlašimi, Načeraci, Zdislavicích, Malovidech a Oušovicích.

Časem utvrdili se Cyriakové v Čechách tak, že tu měli ještě *převorství*: v *Pardubicích* (kde měli chrám sv. Bartoloměje a mimo to kaple sv. Jiljí a sv. Václava v Chlumku), v *Orlíku* u kostela Panny Marie (v Královéhradecku) a v *Nových Benátkách*, a mimo to *fary*: v Sačanech (vsi již zašlé u Ledče), v Žiželicích, v Jablonci (za Mnich. Hradištěm), v Držkově (za Semily), v Solnici a v Miličově. Ku farnosti sv. Kříže náležela větší část Židovského města odevšad branami uzavřeného, i místo, na němž r. 1346 založen panenský klášter Benediktinek u sv. Ducha, neboť téhož roku smluvili se Cyriakové o náhradu škody, která jim vzešla

tím, že za příčinou stavby tohoto kláštera některé měštanské domy koupeny a zbořeny byly.

Rozkvět řehole této v Čechách přiměl Cyriaky, že přeložili r. 1340 *sídlo generálního svého převora z Říma do Prahy*, od kteréžto doby jejich řeholní dům u sv. Kříže Většího byl hlavním klášteřem celého řádu.

Generální převorové či *seniorové* Cyriaků v Čechách, Polsku a Španělsku uvádějí se: Vojtěch (1346—1366), Blažej (1369—1370), Jan (1373—1403), Mařík (Mauricius) z Prahy, příjímím Rvačka (1412—1417), professor bohosloví a inkvizitor kacířství, před nímž r. 1409 měl se Hus očistiti z nařknutí o křivém učení v příčině Svátosti oltářní, jež učinil o něm Jan Protiva, farář u sv. Klementa na Poříčí. Mařík působil též na sněmu Kostnickém.

Převorové a spolu faráři u sv. Kříže jmenují se: František (—1362), Václav (—1366), Mikuláš, dříve farář v Držkově (—1369), Mikuláš (—1370), Jan (od 1370), Mikuláš (—1374). Krom toho uvádějí se v klášteře tomto ještě kazatel, pokladník, sakristán, převorův střídník, kantor, šafář, a správce školy farní a klášterní.*)

Roku 1393 bylo *tělo sv. mučedníka Jana Nep.* odplaveno vodou od Karlova mostu až ku břehu u kostela sv. Kříže Většího, kde je Cyriakové uctivě vyzdvihli a prozatím ve svém klášteře uložili, až odtamtud do chrámu sv. Víta přeneseno bylo. Na tom místě v klášteře, kde sv. tělo odpočívalo, povstala později kaple sv. Jana Nep., jehož úcta zde vůbec kvetla, neboť až do r. 1784 konali Cyriakové na večer před svátkem sv. Jana Nep. od svého kláštera po loďkách slavný průvod na Vltavě až k mostu Karlovu, kde litanii u sochy téhož světce se modlili.

Počátkem 15. století sklesla *řeholní kázeň* v klášteřích Cyriaků velice. Řeholníci zanedbávali služeb Božích, oddávali se světskému životu a chodili žebrotou, ač měli dostatečné zaopatření v domech svých. Byl však mezi nimi v klášteře Pražském i zbožný horlivec, bratr Vavřinec Blažejův, a ten zpravil o nekázní té papeže Jana XXIII. na sněmu Kostnickém, jenž ihned vydal r. 1415 bullu, aby kláštery a sídla Cyriaků v hlavě i v údech napraveny a obnoveny byly v těch věcech, které nápravy a obnovy potřebují. Když ale Jan XXIII. sněmem Kostnickým sesazen byl, zdráhali se Cyriakové bullu jeho přijati, žádajíce, aby sněm v té věci sám rozhodl, ten však bullu tu potom potvrdil listinou vydanou k arcibiskupům Pražskému a Magdeburskému dne 23. května 1415. Také císař Zikmund napomenul Cyriaky listem dne 18. května 1415 ku šetření řeholní kázně. Zdaž řeholníci ti dle toho se zachovali, není známo, mnoho času jim nezbyvalo již k tomu aspoň v Čechách, neboť r. 1421 zbořil husitský lid klášter sv. Kříže v Praze, a i ostatní kláštery a fary jejich v Čechách zahynuly ve válkách husitských. Řeholníci Pražští uprchli bezpochyby ještě včas do Polska. Cyriakové v Nových Benátkách a prý i v Orlíku byli však r. 1421 od Husitů přepadeni a povražděni.

*) Tomkův Dějepis Pr. I. 416. II. 211—214. III. 123. 475. V. 213—214. Frind. Kirchengesch. H. 299—303. Beckovského Poselkyně III. 69. 70.

V *bouřích husitských* uchwátíl faru sv. Kříže nějaký Tábořský kněz Pavel, jenž se oženil s bekyní a potom jehlařem byl. *) Po válkách *vrátili se* Cyriakové r. 1437 z Polska do Prahy, a pomocí svých polských bratří i některých dobrodinců obnovili si klášter sv. Kříže. Ostatní kláštery i fary v Čechách byly pro ně ztraceny, a jen v Solnici nalazáme r. 1443 z řehole jejich faráře Tomáše. Za Jiřího Poděbradského prospíval již klášter sv. Kříže tak, že vzbudil závist Jana Rokycany, kterýž prý dne 4. května 1470 králi poradil, aby Cyriaky ze země vyhnal a domnělé veliké poklady jim pobral. Tu poslal prý král Jiří do kláštera své rady, žádaje půjčky 5000 dukátů, a když řeholníci žádosti té vyhověli, přišli po třech dnech k návodu Rokycanovu jiní poslové královští, žádající 10.000 zl. půjčky. Cyriakové vydali i tyto peníze, ač jim to již podezřelé bylo, prosili však, aby nadál ušetření byli, jelikož mají jen 2000 dukátů. které nedávno do kláštera přinesl novic Štěpán, bratr biskupa Nitranského. Avšak král, byv naveden Rokycanou, žádal od nich znova 100.000 dukátů. Tu *odešli* řeholníci ti jednou zjitra tajně z Prahy, obávající se hněvu krále, a ubírali se do Krakova. Když poslové královští jich u vrchu Homole v Královéhradecku dohonili, nenalezli u nich ničeho, než listiny a spisy klášterní, odebrali jim je, a nechali je odejít ze země. **)

Cyriakové odešli do Krakova a nevrátili se více. Kostel sv. Kříže uchwátíli nyní *kališníci*, kteří k němu svoje kněze za faráře dávali. Roku 1513 tu byl kališnický farář Jan Miroš, jenž sepsal dva traktáty české, jeden o podávání velebné Svátosti dítkám, a druhý protikatolický o papeži, kteréž po smrti jeho r. 1520 vytištěny byly. Když Luther v Němcích svoje bludy šířil, přišel do Prahy jistý řeholník Augustián, byv sem od svých představených poslán do kláštera svatého Tomáše. Avšak on začal u sv. Tomáše zcela zjevně bludařství Lutherovo přednáseti a získal brzo mezi Pražskými Němci mnoho přívrženců. Když byl z kláštera sv. Tomáše proto vyhnán, měl v Praze již tolik přátel, že osadníci u sv. Kříže jemu přístřeší dali a dovolili, aby v jich farním kostele kázati mohl. Tu chodili Němci ve velkém množství do kostela sv. Kříže na kázání tohoto sběhlého mnicha, až posléze administrátor dolejší konsistoře i Staroměstský purkmistr dali jej dne 12. srpna 1524 zatknouti a potom po 5 nedělích z Prahy vyhnati. Roku 1534 byl u sv. Kříže kališnický farář Havel, jenž tohoto roku kšaft udělal a kostelu stříbrnou pozlacenou lžičku s korporálem a kopu míšenských na víno odkázal. ***)

Roku 1594 učinily osady sv. Kříže a sv. Haštala smlouvu o společném živení faráře, učitelů a žakovstva, a to za příčinou chudoby záduší obou farních kostelů. Faráři obou těchto osad byli

*) Vavřinec z Březové u Höfler. Geschichtschreiber I. 505.

**) Tak vypravují Hájek (k r. 1471), Dubravius (hist. Boh. 30), Hamerschmid, Schaller, Zimmermann a j. Sluší však vytknouti, že Jiří Poděbradský klášterům neubližoval, jakož nestranné dějiny stvrzují.

***) Staří letopis. č. 70. Dra. Borového Jednání kons. utr. 86. Jungman. hist. lit. č. 104. 600.

Matouš Zychonydes z Rakovníka (— 1601), Jan Cikán (— 1606), Jan Netolický, který již byl Lutheránem (— 1611) a Jiří Tesák (— 1617). Od r. 1611 konali němečtí Lutheráni až do vystavění svého nového kostela sv. Salvátora bohoslužebná svoje shromáždění v kostele sv. Kříže. Jiří Tesák začal ve farním chrámu tomto zaváděti německá lutheránská kázání, a po něm spravoval faru sv.-Křížskou, i sv.-Haštalskou administrátor protestantské konsistoře Jiří Dikast. Roku 1618 dosazen sem za faráře Samuel Martini z Dražova, jenž roku 1621 z Prahy vypověděn byl. Od r. 1622—1624 byl tu farářem starokališník Jan Ěrtva Domažlický, a od r. 1624—1628 spravoval kostel i osadu sv. Kříže spolu s jinými farními chrámy Karmelitán Zikmund Kdovský. *)

Nyní dostal se chrám sv. Kříže po dlouhé době opět právním majetníkům, řeholníkům *Cyriakům*, kteří po všecky doby v Krakově se byli udrželi. Ustanovili bratra *Irenéa Kucevia* „proboštem“ Pražským, uloživše mu, aby klášter sv. Kříže znova zřídil i o to pečoval, aby odcizené zboží a všecka někdejší práva tomuto klášteru vrácena byla. Císař Ferdinand II. nařídil ku prosbě jeho dne 5. ledna 1628 Staroměstskému rychtáři, aby zboží a práva kláštera sv. Kříže vyšetřil, o jich navrácení pečoval, a řeholníky do kláštera uvedl. Dne 11. ledna 1628 konána v chrámu svatého Kříže veliká a radostná slavnost. Šest Cyriaků: probošt Irenéus Kucevius, kněží Placid Vojsašovský, Václav Přítulský, František Kozlovský a dva klerikové, všickni Poláci, byli sem od generálního vikáře Max. svob. pána ze Šteinitz uvedeni, a služby Boží zakončeny chvalozpěvem „Te Deum“. Staroměstský rychtář s konšely přítomnými vrátili klášteru jménem královým všecka práva i všecko zboží, k jehož vyšetření sestavila se zvláštní komise, v níž zasedali i sv.-Vítský děkan Arsen z Radbuzy a pan Jáchym Slavata z Chlumu. Komise ta rozhodla, že Staroměstský magistrát ručí klášteru za jistinu 4000 kop, a že z domů v Židovském městě zatím povstalých i z jiných domů, od Židů v osadě koupených, klášteru roční plat odváděti se bude.

Sluší podotknouti, že Cyriakové zatím v Krakově r. 1612 byli na svoje řeholní roucho pod kříž přijali červené srdce jakožto znamení řádu svého, a že od té doby představení kláštera „probošty“, a členové řádu „řeholními kanovníky“ na způsob Augustiánů Lateránských se nazývali.

Přišedše do Prahy, obnovili Cyriakové svůj chrám, vystavěli znova klášter, a pečovali horlivě o služby Boží, i o hlásání slova Božího. Probošt Irenéus Kucevius, zvolen byv za generála řádu, odebral se r. 1631 do Krakova, a poslal do Prahy jakožto probošta *Jana Zlatousta Trembského* (1631—1639). Když Sasíci r. 1631 do Prahy vtrhli, uprchli odtud Cyriakové do Krakova, ukryvše kostelní klenoty v domech katolíků, a vrátili se zase po vypuzení těchto nepřátel. Lid Pražský zvykl si nazývati je „polskými křížovníky“ (v němčině i „Wasserpöhlen“). Roku 1635 vystavěl probošt Trembský v klášterní vinici pod Letnou kapličku

*) Navrátilovy Osudy kostela sv. Haštala, str. 18 a násl.

sv. Maří Magdaleny. Když r. 1639 Švédové pod Banerem na Bílé hoře se rozložili, uprchli Cyriakové z Prahy poznovu, a probošt Trembský odnesl kostelní klenoty odtud zprvu do Nymburka, a potom do Lisy v Polště. Vrátil se ještě téhož roku do Prahy, zemřel tu a pohřben v klášterním chrámu, kde náhrobek mu dán. Nástupcem jeho byl generální vikář a probošt *Jan Jiří Žďárský*, rodem Čech (1639—1664). Za něho zvolil si Staroměstský cech pekařů u kostela sv. Kříže kapli sv. Ludmily za pohřebiště svých členů. Roku 1642 byl chrám tento vyloupen od zločince, jenž byv polapen, přiznal se, že již 12 kostelů okradl, začez potom byl upálen. Roku 1645 odkázala Ludmila Lečanská na obnovu chrámu 9000 kop, kromě ní obdarovali pak ještě kostel arcikníže Leopold, páni z Lobkovic, a jiní dobrodinci, tak že klášter hmotně rozkvétati počal. Roku 1650 zřídil v chrámu probošt Žďárský nový hlavní oltář, a zemřel r. 1664. Po něm nastoupil probošt Polák *Jan Kryplovic*, muž sice učený, ale hmotných záležitostí řádu svého nedbalý, z čehož měl nemilé zápletky s generálem Krakovským. Proto zdráhal se po smrti generálově odebrati se do Krakova ku volbě nástupce jeho, avšak ku nalehání přítele svého Matěje Benedikta Boleluckého z Hradiště, faráře u sv. Vojtěcha, šel tam přece společně s ním, a byl nad očekávání sám r. 1669 generálem řádu zvolen. Zavítav r. 1670 do Prahy shledal klášter zdejší zanedbaný a v bídě, tak že musil v jeho prospěch sbírku zařídit. Po smrti jeho r. 1672 chtěli Pražští Cyriakové klášter svůj úplně od kláštera Krakovského odloučiti, hledíce k tomu, že Kryplovic je na mizinu přivedl, a zvolili Čecha *Jana Kopidlenského* proboštem (1672—1691), kterýž některé stavby v klášteře provedl, a r. 1684 kostel sv. Klementa v Bubnech získal, tak že odtud v něm služby Boží konal duchovní správce z kláštera sv. Kříže. Poláci, těžce nesouce odlučování se českých bratří svých, pozvali po smrti svého generála probošta Kopidlenského k volbě nového generála do Krakova. Kopidlenský odpíral tomu, když ale polští bratří opět a vroucně o to prosili, povolil, šel do Krakova, a byl tam sám jednomyslně generálem řádu zvolen. Přijav úřad ten, složil jej r. 1687, a zemřel v Praze r. 1691. Nyní naléhali Cyriakové Pražští důrazně na to, aby byli odloučení od kláštera Krakovského, a jsouce v tom podporováni od arcibiskupa Valdštýna, zvolili proboštem *Martina Kabourka* (1691—1695), jemuž proto od polských řeholníků mnoho svízeli snášeti bylo, právě jako nástupci jeho *Petru Střebskému*, jenž zvelebiv kostel i klášter, r. 1698 proboštské hodnosti se vzdal. Nyní došla snaha Poláků, aby klášter Pražský zase s klášterem Krakovským se spojil, souhlasu i některých českých bratří, avšak ordinariát Pražský dovolil zvoliti v Praze pouze vikáře, jímž stal se r. 1698 *Tadeáš Kaufmann*, kterýž potom r. 1699 z dovolení arcibiskupského opět proboštem kláštera sv. Kříže učiněn jest, a v stavbách pokračoval. Nástupce jeho probošt *Štěpán Frant. Náchoďský*, zvolený r. 1702, byl výmluvný kazatel a vydal r. 1707 obšírnou českou postillu „Svatá všetečnost“, avšak neuměje hospodařiti, uvedl klášter do hmotných nesnází, a odešel r. 1709 z Prahy.

Po čase vrátil se, a zemřel r. 1721 jakožto správce fary. Klášter sv. Kříže klesal nyní do dluhů, tak že probošt *Pavel Frant. Brodský ze Žilova* (zvolen r. 1709) úřadu svého zbaven byl. Přes to vše mohl nástupce jeho *Kolumbán Grummelmeyer* v chrámu nové oltáře zříditi, a pěstoval horlivě úctu ku sv. Janu Nep., o jehož svatořečení tehdáž se jednalo. Ještě jednou povznesl se klášter za probošta *Cyriaka Jana Mändla ze Steinfelsu* (1717 až 1730), který příprav ku svatořečení sv. Jana Nep. horlivě se účastňoval, kapli téhož světce na místě, kde někdy tělo jeho spočinulo, zvelebil, a jemu ku poctě sochu na nábreží před chrámem zřídil. Úcta sv.-Janská rozkvetla za něho v tomto klášteře znamenitě a získala mu mnoho zbožných příznivců, kteří četné a bohaté mešní nadace tu učinili. Největší slavnost konána v chrámu sv. Kříže r. 1729, když konečně svatořečení sv. Jana Nep. v Římě se provedlo; tuť slavila se u Cyriaků při sběhu velkých zástupů lidu osmidenní pobožnost s každodenní pontifikální mší sv. a českými i německými kázáními, a před klášterem byla postavena 85 stop vysoká a 45 stop široká vítězná brána, ozdobená obrazy, sochami a nápisy. Probošt *Jan Jindř. Řehák* (1730—1740) pečoval o studie v klášteře, vystavěl r. 1732 v chrámu nový mramorový oltář sv. Jana Nep., a vymohl také, že klíč od brány Židovského města v noci uložen býval u křesťana, aby kněz z kláštera k nemocným křesťanům tam bydlícím tím snáze noční dobou dostatí se mohl. Zemřel v Karlových Varech a pohřben v tamním chrámu. Probošt *Václav Kirchmayer* (1740—1770) vystavěl v kostele Boží hrob a zřídil v klášteře novou knihovnu. Klášter začal naposled se zotavovati, avšak trpěl brzo válkami. Dne 31. května 1757 padla ohnivá pruská koule na kostel a porouchala jej.

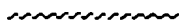
V minulém století žilo v tomto klášteře více spisovatelů a učených mužů. *Dr. Benedikt Jos. Pretlík* vydal tyto české spisy: r. 1729 o svatořečení sv. Jana Nep.; r. 1733 o nejsv. Svátosti oltářní; r. 1740 o knihtiskařství; r. 1744 o sv. Kříži. *František Benedikt Khun*, duchovní správce v Bubnech, vydal r. 1729 české primiční kázání o sv. Prokopu „Kněz oko Církve“. *Jan Karel Rohn* vydal od r. 1764—1768 ve 4 dílech velký česko-latinsko-německý slovník „Nomenclator, t. j. Jmenovatel“, latinsky vydal r. 1775 starožitnosti kostelů čtyř českých krajů, a zanechal v rukopisu 2 díly objemné práce latinské z oboru mluvnicko-historického (v univ. knihovně). Latinský spis jeho o dějinách kláštera sv. Kříže (*Thesaurus triplex*) z r. 1756 má velkou cenu.

Kromě úcty sv.-Janské pěstovali Cyriakové ve svém chrámu obzvláštně úctu ku Bolestné Matce Boží, jejížto velkou sochu již probošt *Irenéus Kucevius* v kostele byl postavil. Zbožní dobrodincové zřizovali u oltáře Matky Boží mešní nadace, a ozdobovali jej. Tak darovala r. 1630 paní *Eliška Minichová* klášteru svůj dům, aby u oltáře tohoto každou sobotu mše sv. sloužena byla. Též sv. *Ludmila* a sv. *Václav* byli v tomto chrámu zbožně ctěni. Kvetlo tu též *arcibratrstvo sv. Apoleny*, pro něž rytec *Heralt Mansfeldt* ryl obrázek této světice.

Poslední probošt u sv. Kříže byl od r. 1770 *Vit Wolfberg*. Tehdáž veliká neúroda zplodila hlad v Čechách a uvrhla i tento klášter do bídy a dluhů, až jej císař Josef II. dne 4. srpna 1783 zrušil. Posléze žilo tu 17 řeholníků, kteří dostavše výslužné, se rozešli. Do zrušeného kláštera odstěhovalo se na krátkou dobu 21 Paulánů s korrektorem svým Fortunátem Durychem z kláštera sv. Salvátora, ale i ti musili se dne 29. května 1785 odtud rozejíti. Farnost sv. Kříže spojena s osadou sv. Ducha, a matriky (nejstarší od r. 1666) přeneseny odtud na faru sv.-Dušskou. Též socha Bolestné Panny Marie, která u Cyriaků velice ctěna byla, dána jest do chrámu sv. Ducha. Hlavní oltář zrušeného kostela prodán do chrámu sv. Jindřicha, a soška Karlovske Panny Marie dostala se odtud do chrámu na Karlově. Býval tu též pěkný obraz Ukřižovaného od Mat. Cimbrechta. Zrušený chrám i farní budova u sv. Kříže prodány r. 1788 za 3300 zl., nábytek kostelní i klášterní rozebrali věřitelé, dům klášterní převzala náboženská matice, a r. 1787 daroval z něho císař Josef II. jedno křídlo sousedním Milosrdným bratrům, aby tam byli léčeni choromyslní duchovní, až r. 1790 Milosrdní bratři i tuto část někdejšího kláštera za 5300 zl. prodali.

Nyní jest bývalý klášter sv. Kříže, pomník to vítězné výpravy slavného českého krále Přemysla Otakara II. proti pohanům, velice zanedbán a zapomenut.

V klášterní budově jsou byty, a v znetvořeném chrámu skladiště a chlévy. Tam, kde stával hlavní oltář, jsou nyní kravské žlaby! Žalostné to spuštění! Chrám jest s dvou stran zastavěn, zachoval však starožitnou lomenou klenbu a tvary vysokého kůru. Okna jsou vesměs již zkažena. Na bývalém hřbitově stojí posud zvonice se střechou již zkomolenou, a socha sv. Jana Nep. nad vraty v ulici svědčí, že na tomto místě někdy tento světec obzvláště ctěn býval. Jinak jest však i jméno bývalých zde Cyriaků nyní mezi lidem v Praze zcela neznámo.*)



*) Dějiny kláštera od Jana Nep. Zimmermanna v „Diplomat. Gesch. der aufgeh. Klöster“, str. 1—47. Blahověst 1878, 155—161. Schaller. Top. P. III. 111—112.

XIII.

Farní osada sv. Jindřicha.

1. Chrám sv. Ambrože s klásterem zprvu Benediktinů obřadu Milánského, potom Františkánů Bosáků. Posléze chrám neposkvrněného Početí Panny Marie s klásterem irských Františkánů či Hibernů.

Dne 5. ledna 1355 byl Karel IV. v Miláně železnou korunou na království lombardské korunován. Na památku toho umínil si, zavést do své milované Prahy bohoslužbu dle obřadu svatého Ambrože, jakáž v hlavním chrámu Milánském konána byla. Snad chtěl tím nakloniti si i četné Vlasy z království lombardského, kteří tehdejší v Praze žili, právě tak, jako zavedením obřadů slovanských v klášteře Emauském svou náklonnost ku Slovanům projevil.

K tomu účelu povolal panovník ten do Prahy Benediktiny vlašské, kteří mši sv. i jiné pobožnosti konali dle obřadu svatého Ambrože, a založil jim s povolením Stolicе apoštolské *chrám a klášter sv. Ambrože* na Novém městě u příkopu Staroměstského naproti nynější Prašné bráně na místě, kde nyní stojí velká celnice (č. p. 1037—II.) v rohu náměstí sv.-Josefského a ulice Hibernské.*) K tomuto klášteru přiléhala z darování Karlova velká zahrada, zaujímající vnitřek celého ochozu domů mezi nynějšími ulicemi Poříčskou, Jízdeckou a Hibernskou, tak že domy v těchto ulicích byly přistavěny ku této zahradě.

O zboží kláštera sv. Ambrože máme jen kusé zprávy, náležel mu, pokud víme, blíže Prahy dvůr ve Volšanech se zahradou a zprvu též se všemi rolemi a kopci přede zdmi Novoměstskými od vrchu Vítkova (Žižkova) až k nynější Kanálce a Pštrosce, avšak již roku 1359 počaly se v těchto místech zakládati vinohrady, z nichž potom měl klášter sv. Ambrože dle rozkazu královského toliko desátek z vína. Dále od Prahy měl tento klášter kostelní podací v Semilkovicích na Labi u Obřiství (1363) a bezpochyby i ves Psáře za Zlatníky, z níž platil opat mistrům kolleje Karlovy ročně 12 kop (1378).

První řeholníci u sv. Ambrože byli *Vlachové*, pozdější však bezpochyby *Čechové*. Karel získal opatům hned zprvu právo, užívati berly a mitry.

Opati byli: Jindřich I., bezpochyby Vlach; Radislav (1359—† 1370), Přibislav (1370—1379), Jindřich II. (1386—1390), Albert (1396—1400) a Petr (někdy před r. 1414). Z ostatních řeholníků

*) *Scriptores rer. boh. liber IV. pg. 359.*

uvádějí se převor, varhaník, kantor, jahen, podjahen a farář Semilkovický.

O opatovi Přibislavu čteme, že byl na mnichy velice přísný. Bratra Benedikta dal uvězniti, že proti zákazu vyšel za klášterní zahradu, a převoru Věnkovi odňal převorství. Bratří stěžovali si u arcibiskupského úřadu, a opat přijal potom Věnka za převora, až když mu pohrozeno, že bude sesazen. Bývalý opat Petr odešel na sněm Kostnický a svědčil tam proti Husovi.*)

Klášter sv. Ambrože stal se záhy rejdištěm *Husitů*. Dne 25. února r. 1419 dovolil král Václav IV., aby husitští kněží směli ve dvou klášterních kostelích na Novém městě, u sv. Ambrože a u Matky Boží Sněžné, vedlé mnichů sloužiti mše, rozdávati pod obojí a kázati. Tu nastal ve svatyních těchto veliký zmatek a udály se časté rozbroje. „Ejhle Čechu,“ volá souvěký kronikář, „pozoruj okem zdravého rozumu, kolik zlého se stalo! Celá obec, ba každý dům byly v sobě rozděleny; manželka byla proti muži a naopak, otec proti synu, rodina proti hosti. Viklefité zpívali nové popěvky, jež proti Církvi a obřadům katolickým skládali, svádějíce prostý lid. Král však nedbal toho, snášeje obě strany jako dvojbrýtký meč a dopouštěje kostelní statky sápati, trhati a hubiti. Ach kde jest spravedlnost, ježto loupeže se páchají, jimž nikdo nebrání!“**)

Husité dostavše dovolení od krále, sbírali se o svátcích a chodili v hlučných průvodech do obou zmíněných kostelů Novoměstských, a možná že záhy vypudili z kláštera sv. Ambrože mnichy. V noci 10. listopadu 1419 přihnaly se po pověstném táboru na Křížkách davy venkovského lidu husitského do Prahy. Pražané ubytovali je v klášteře sv. Ambrože, kde je po několik dní živili. Tehdáž asi sotva byli již mniši v klášteře, z čehož soudíme, že Husité je vypudili v době od 25. února do 10. listopadu 1419. Klášterní budovy nevzaly, jak se zdá, tentokráte nějakou pohromu. Avšak dne 20. května 1420 přitáhli do Prahy divocí Táboři. V jich čele šli kněží, nesouce na žerdích svátost Těla Božího. Také tyto hosti uvítali Pražané, a vykázali jich ženám obydlí v opuštěném klášteře sv. Ambrože. Než záhy stěžovali si Pražané, že tábořské ženy klášter i kostel boří. Dle úmyslu Tábořů měly totiž všechny kláštery bez rozdílu zbořeny, a veškeré církevní náčiní v kostelích rozbito býti. I snášeli Táboři z chrámů Pražských nejkrásnější církevní umělecké památky, obrazy, desky i sochy posvátné na Staroměstské náměstí. Pronášejíce strašlivá rouhání, vypichovali obrazům Krista Pána a svatých oči a uráželi uši. Ženy jejich jim v ohavném tomto díle pomáhaly, a zejména vyplenily se surovým Korandou kostel sv. Michala na Starém městě. Uloupené v chrá-

*) Tomkův Dějepis Prahy II. 36—37. 251. 278. III. 105. 187. 195. 249. 564. V. 218. Smyšlenka Hájkova, která namnoze podnes se udržuje, že prý král Václav I. uvedl Menší bratry Bosáky ku sv. Ambroži, byla příčinou, že mnozí (nejnověji Frind ve své Kircheng. II. 190. III. 260) nevědouce si rady, kladli Benediktiny Ambrosiány, od Karla IV. do Prahy uvedené, do Podskalí. O Bosácích u sv. Ambrože před válkami husitskými nemáme žádných hodnověrných starších pramenů.

**) Kronika Prokopa, notáře Pražského, u Höflera I. 73.

mech posvátné věci rozbíjeli Táboři na náměstí, a potom je házeli na dvoře u sv. Ambrože na oheň. Z pobraných stříbrných kostelních nádob byly v klášteře u sv. Jakuba raženy mince ku vyplácení mzdy najatým žoldnérům. V krátké době nebylo v Pražských svatyních ani jediné sochy neb obrazu a předmětu bohoslužebného, drahocenné umělecké poklady vzaly tu surovou rukou Táborů za své.*) Tábořské ženy pobořily klášter sv. Ambrože ještě r. 1420 nadobro. Klášterní dvůr ve Volšanech zabrali husitští Pražané.

Dne 8. prosince 1420 svolány ku sv. Ambroži obce Starého i Nového města spolu s Táboři ku shromáždění, jež konalo se někde na dvoře mezi zříceninami. Tu jednáno o různice, tropené v Praze od Táborů, kteří stali se městu tomu již hostmi velice nepohodlnými. Mikuláš z Husince chtěl při tom způsobiti pobouření lidu ku svržení tehdejších konšelů, k čemuž však nedošlo.**)

Později nastaly mezi Starým a Novým městem rozepře o uloupené církevní statky, jichž jedna obec proti druhé se zmocňovala. Dne 1. září 1428 stalo se jisté smíření ve valném shromáždění obcí na příkopě před sbořeným klášteřem sv. Ambrože.***)

Po válkách husitských vrátili se prý někteří Ambrosiáni do Prahy, avšak nalezše svůj klášter rozkotaný, a nemajíce naděje na jeho obnovení, brzo zase odešli, a tak zahynuly sv.-Ambrožské obrady na tomto místě navždy.

Teprve za panování krále Jiřího z Poděbrad byl tento klášter na čas opět vzkřísen. V té době proslavil se v světě křesťanském člen řádu sv. Františka, sv. *Jan Kapistrán*, jenž zvolen byv po dvakráte generálním vikářem Menších bratří Observantů, obnovil starou tuhou kázeň v řádu svém. Podivuhodny jsou požehnané práce, jež světec ten ku zdaru Církve i hříšníků vykonal.

Roku 1451 vyslán byl na radu Eneáše Silvia, potomního papeže, do Německa a Čech jakožto papežský missionář, aby proti Husitům kázal. Kamkoli zavítal, hrnulo se k němu tolik posluchačů, že ani největší chrámy nestačily, a on na náměstích pod šírou oblohou kázati přinucen byl. Ačkoli pouze latině mluvil a teprve tlumočník slova jeho lidu překládal, mívala kázání jeho podivuhodný výsledek. Tisíce Husitů smířil s Církví, množství zatvrzelých hříšníků obrátil a pouhou modlitbou mnoho nemocných uzdravil. Roku 1451 kázal v Brně, v Olomouci a v Krumlově českém, odtud zavítal do Plzně, potom do Tachova, Chebu a Mostu, kde r. 1452 déle se zdržel. Do Prahy nepřišel, nebo žárlivý stranník Rokycana se ho obával, a přiměl Jiříka Poděbradského,

*) Jest s podivením, že u nás jednak se uznává, že „hubení uměleckých a historických památek jest znakem pusté nevzdělanosti a sverepé surovosti i neomylnou známkou kulturního úpadku národů“ (Karel Adámek v *Světozoru* 1878 str. 339), avšak namnoze zapomíná se doložiti, že pokud lid český byl katolický, takových znaků neměl, ovšem ale že klesl do tupé nevzdělanosti a sverepé surovosti teprve, když od Církve katolické odpadl. Jen hrozná zaslepenost může tudíž u nás velebiti ten divoký lid, který nám zničil naše staré umění české, tak že proti jiným národům tak málo uměleckých památek máme.

**) Tomek III. 631. 634. IV. 12. 57. 67. 82. 95. 96. 121. 171. *Kronika university Pražské u Höflera* I. 41. *Vavřinec z Březové tamže* I. 368.

**) Tomek IV. 412. *Paměti Dačického* I. 19.

že mu průvodní list do Prahy vydán nebyl. Nehynoucí zásluhu získal si Kapistrán plamennou svou horlivostí, kterou vyzýval k boji proti Turkům, k jichž porážce u Bělehradu r. 1456 platně přispěl. Snaha sv. Jana Kapistrána po reformě klášterů Menších bratří měla i u nás zdárný výsledek. Staré řeholní domy přijímaly tuto reformu, a zbožní dobrodinci jali se zakládati i nové kláštery Františkánů Kapistránů, jak tito mniši nazýváni.

Zvláštním způsobem stalo se, že nejhorlivějším podpůrcem a šířitelem Kapistránů v Čechách stal se později král *Jiří Poděbradský*, ačkoli proti němu jakožto kališníkovi Kapistrán někdy rozhodně byl působil. Stav se králem, snažil se Jiří, nakloniti si Stolicí apoštolskou, a choval se ku katolíkům velmi vlídně. Roku 1460 požíval Jiří skutečně přízně dvora papežského. V záležitostech církevních dopisoval mu horlivě též Gabriel Rongoni z Verony, učeň Kapistránův a generální vikář Observantů. Jemu k libosti podporoval král Jiří řád sv. Jana Kapistrána, a rozhodl se r. 1460 uvésti jej do kláštera sv. Ambrože v Praze, jelikož klášter ten byl tehdaž tak opuštěn a pobořen, že nekynula více naděje na obnovu jeho od Benediktinů. Aby však někdy v budoucnosti Ambrosiáni nemohli domáhati se kláštera toho, původně Karlem IV. pro ně založeného, vyžádal si král Jiří předchozího stvrzení od kardinála legáta Bessariona, jež dne 13. června r. 1460 obdržel, načež z moci královské listinou v Praze dne 14. června r. 1461 daroval Menším bratřím Observantům pustý klášter sv. Ambrože se vším příslušenstvím, totiž s kostelem, zvonící, hřbitovem, domy a zahradami i zdmi.*)

Čechové říkali Observantům *Bosáci*. Mniši ti dle vzoru Kapistránova působili v Praze rozhodně proti Husitům. Známi jsou z nich: Jakub Picens, jenž u sv. Víta a jinde v Praze kázal, i mnoho Husitů do Církve uvedl, a prý jednou kalich plný jedu křížem požehnav, beze škody vypil, začez malován býval s kalichem, z něhož had vystupoval; Pavel z Moravy, kvardián u sv. Ambrože, později provinciál Bosáků v Čechách, přiměl později (r. 1490) pana Viléma z Pernštýna, nejvyššího hofmistra českého, k návratu do Církve.

Také provinciál Jakub z Krupky kázal horlivě proti kališníkům. U sv. Ambrože žili Bosáci v tuhé kázni, a lid navštěvoval četně jich kázání, jimiž mnozí kališníci byli uvedeni do Církve. Tím popudili tito řeholníci proti sobě výstřední stranu kališnickou v Praze. Ještě dne 4. dubna 1483 potvrdil jim král Vladislav II. darování i výsady učiněné někdy králem Jiřím. Potom začali kopati Bosáci základy ku stavbě nového kláštera u sv. Ambrože, avšak za nedlouho přikvačila na ně *hrozná bouře*. Téhož roku 1483 začal v Praze mor. Král Vladislav II. ujel z města, a v nepřítomnosti jeho nastalo tu povážlivé kvašení. Konšelé na Starém i Novém městě radili se o to, kterak by potlačili výstřední stranu kališnickou, to však se vyžradilo, a kališníci ztropili v městě děsnou bouři. Tu středu před sv. Václavem, dne 24. září zvoněno

*) Palackého Dějiny IV. 2, 130. 362. Listiny v Prodromu 292. 295.

nejprve na Týně a hned i v jiných kostelích na poplach. Husitský lid sbíhal se se zbrojí ku Staroměstské radnici, vnikl dovnitř, zjímal a ztýral konšely, a vyhodil purkmistra Jana Klobouka z okna. Ještě hůře bylo na Novém městě, kde vzbouřenci zsekali na radnici konšely a z oken vymetali, načež vlády v městě se zmocnili, a purkmistra Klobouka i některé konšely popraviti dali. V této bouři chystali se mniši u sv. Ambrože k nejhoršímu. Bylo jich zde tehdy počtem 22. Zvěděvše, co se v městě děje, spěchali do kůru, padli na kolena, říkali litanie i jiné modlitby, a poručivše duše své Bohu, dostali od kvardiána Jana z Plané rozhřešení. V tom přiběhl zástup vzbouřenců, a ti podřali nejprve velký kříž před kostelem, rozbili sekerami klášterní i kostelní vrata, vedrali se dovnitř, brali kalichy, mešní roucha a vše, co odnésti mohli, ostatní zkazili, a vběhli potom do kůru, tam křičeli na mnichy a obořili se zuřivě se zbraní na ně. Některým uřezali uši i nosy, potom hned vypudili je z kláštera, vyprovázějíce je s cepy, sudlicemi, sekerami a sochory z města. Jeden starý churavý mnich byl při tom zabit. Ondřej Kahoun konšel a opatrovník almužen těch mnichů byl dvakrát mučen a potom stát, že almužny sebrané vzbouřencům vydati se zdráhal. Potom vyplnivše klášter i kostel, Husité budovy ty úplně pobořili.*) Tak podruhé zahynul klášter sv. Ambrože.

Na tom místě vystavěl potom jakýsi měšťan kovárnu, odkud se tam říkalo „na Kovárně“. Roku 1502 daroval král Vladislav II. prostranství bývalého kláštera sv. Ambrože Václavu Bezdrůžickému z Kolovrat s tou výhradou, aby to postoupeno bylo zase Bosákům, kdyby někdy se vrátili a klášter znova stavěti chtěli. Roku 1536 postoupil Bezdrůžický tyto pozemky Novoměstskému kancléři Jindřichu z Chocenic, a ten je věnoval r. 1539 farnímu chrámu sv. Jindřicha.**)

Za panování zuřivé protestantské litice Alžběty, královny anglické, bylo katolickým poddaným jejím snášeti nesčíslná i krvavá pronásledování. Přemnozí katolíci vystěhovali se v té době z Anglie do jiných zemí. Roku 1599 byli vypuzeni z Irska i Františkáni Observanti, kteří násilnickým rozkazům této nehodné královny vzdorujíce, neunaveně se ujímali ubohého, od protestantských Angličanů ožebračeného a na kraj zoufalství přivedeného katolického národa irského. Mnozí Františkáni zahynuli bídě v žalářích anglických, ostatní pak hledali a našli s třemi konventy Klarisek útočiště v Nizozemí, tehdy králi španělskému podrobeném. Tam založili irští Františkáni u města Lovaň nový svůj klášter a seminář ku vzdělání a výchování jinochů anglických, škotských a irských, aby jinoši ti jako missonáři ve vlasti své potom působiti mohli. Z kláštera Lovaňského vyslali Františkáni dva kněze, Malachiáše Fallona a Heralta Geraldina, ku císaři Ferdinandu II. prosíce ho, aby směli někde v dědičných zemích rakouských založiti seminář a klášter podobný Lovaňskému ku vychovávání missie-

*) Palackého Dějiny V. 1, 225. Staří letop. čeští 232—236. Poselkyně II. 127—128. 393—394.

**) Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha 73.

nářů irských. Císař jim dovolil, aby klášter si mohli založiti buď v Rakousích, v Štýrsku neb Čechách. Potom odebral se P. Malachiáš Fallon do Prahy, kde v klášteře Františkánů u Matky Boží Sněžné pohostinu přijat byl. Zde dověděl se bezpochyby o výhradě, s kterou někdy král Vladislav II. byl daroval pozemky někdejšího kláštera sv. Ambrože Václavu Bezdružickému, totiž aby místo to vydalo se Bosákům, kdyby někdy se ho domáhali. Kardinál Harrach požádal ho, aby založil klášter v Praze, a slíbil býti jeho ochrancem. P. Malachiáš svolil, a obrátil se v té příčině k císaři, jenž potom listinou dne 19. listopadu 1629 dovolil, aby irští Františkáni v Praze se usadili, avšak s těmi výminkami, aby do kláštera nikoho nepřijímali, o jehož výživu by postaráno nebylo, aby nikomu obtížni nebyli, život příkladný vedli a nežebrali. Vyřídiv takto šťastně vše, vrátil se P. Malachiáš do Lovaně. Bratři Lovaňští zvolili ihned představeným budoucího kláštera Pražského kněze *Patricia Flemenga*, jenž v listopadu roku 1630 s knězem Geraldinem do Prahy přišel a prozatím u Matky Boží Sněžné se ubytoval. V prosinci téhož roku zavítali sem z Lovaně ještě kněz Patricius Taaffe a dva bratři nekněží.

Hibernové (Hibernáci), jak irští Františkáni v Praze nazýváni byli dle vlasti své Hibernie (Irska), získali tu záhy dva štědré dobrodince. Byli to Šimon Petr Aulík, sekretář království Českého, a Don Martin de Horto či Huerto, Španěl a člen třetího řádu sv. Františka, kteří jim koupili dům „na Kovárně“ s jinými sousedními domky za 1100 kop. Budovy ty upravili si Hibernové v prozatímný klášter, a byli do něho od kardinála Harracha dne 28. dubna 1631 uvedeni, při čemž jahan Matouš Hory konal s řečníště, postaveného před vraty domu, ku shromážděným církevním i světským hodnostářům a Pražanům latinskou řeč.

Avšak nedlouho jen požívali řeholníci ti v Praze pokoje. Za několik měsíců blížili se ku Praze protestantští Sasíci, před nimiž mnozí Pražané uprchli. Také Hibernové rozhodli se, že Prahu opustí a do Rakous uprchnou. Zanechavše správu domu knězi Heraltu Geraldinovi s několika bratřími laiky, odešli dne 6. listopadu 1631 P. Taaffe s bratrem Františkem Magnesiem, ubírajíce se k Vídni. Druhého dne šli za nimi představený kláštera kněz *Patricius Flemeng* a jahan *Matouš Hory*. Cestovali pěšky silnicí k Benešovu, modlíce se růženec. Krajina mezi Voticemi a Benešovem byla tehdejší silně protestantstvím prosáklá. Nedaleko Votic vyřítilo se na oba řeholníky ty z chaloupky několik protestantských vesničanů a *zavraždili je*. Těla umučených těchto mnichů byla potom pohřbena v klášterním kostele Františkánů ve Voticích. *) Později opustil Prahu i kněz Geraldin s ostatními bratřími, a tak byl prozatímný klášter Hibernů v době vpádu Sasíků do Prahy pustý.

*) Památky archaeol. I. 259. 261. V kostele tomto jest podnes nápis, že tam odpočívají řeholníci ti, kteří „pro víru Kristovu blíž města Benešova korunu mučednickou podstoupili“. Dle nápisu toho sluli prý mniši ti Patricius „Šlemej“ a Matouš „Hora“. Dle Prodromu 301. sluli Flemengus a Hory.

Dne 2. prosince 1636 rozkázal císař Ferdinand II., aby kostel sv. Jindřicha odstoupil na základě výminky, v darovací listině Vladislavově z r. 1502 obsažené, Hibernům ku stavbě kláštera jisté pozemky, jež zvláštní komise vyměřila. Ku stavbě nového chrámu a kláštera přispívali dobrodinci, nejvíce Valter Buttler, cís. plukovník, jenž daroval Hibernům 30.000 zl., a baron Heralt Wachtenthung, Belgičan, který jim odkázal veškeré své značné jmění. Jan mladší z Talmberka poskytoval klášteru hojné almužny zvláště v potravinách. Jan starší z Talmberka daroval na stavbu kostela 1100 zl., Don Martin Paradis, Španěl, odkázal klášteru 7000 zl., další příspěvky pro kostel věnovali Šimon Bohuslav Morávek, Benno hrabě Martinic, probošt Vyšehradský, paní Anna Marie Golčová a j. Takto podporováni, skupili Hibernové ještě 8 sousedních domků, a začali budovati nejprve klášterní budovu, k níž položen základ dne 11. září 1637, a potom *nový chrám neposkvrněného Početí Panny Marie*. Základní kámen k této svatyni položil dne 15. srpna 1652 sám císař Ferdinand III., jenž ku stavbě té potom delší dobou po 3000 zl. ročně dával, a svou náklonnost řeholníkům i tím projevil, že jim dne 26. srpna r. 1652 dovolil, aby v Praze i ve všech rakouských dědičných zemích almužnu sbíratí směli. Nový chrám budován v slohu vlašském s průčelím na náměstí proti Prašné bráně a v ulici řečené Hibernské. Dokončen byl roku 1659, a dne 24. června 1661 začali Hibernové v něm služby Boží konati. K východu přistavěl r. 1704 ku kostelu v této ulici jedno křídlo kláštera dobrodinec Jan Zikmund hrabě Maguire, cís. generál dělostřelby v Olomouci. Druhé křídlo kláštera, na severní straně chrámu, s průčelím k náměstí sv.-Josefskému, vystavěl r. 1739 hrabě Ondřej Hamilton. Klášter získal i pěknou knihovnu, k níž nejvíce hrabata Šternberkové přispěli. Sv.-Jindřišský farář Matěj Jelínek odkázal Hibernům veškeré jmění své a vyžádal si u nich pohřeb († 1719). Hibernové měli ve svém klášteře noviciát a školy, v nichž vyučovali. Klášter ten byl úrodným semeniskem horlivých missionářů, kteří potom vycházeli z Prahy do nešťastného, od protestantských Angličanů sužovaného Irska, kde ve prospěch katolické Církve blahodárně působili. Od r. 1736 sloužili Hibernové po nějaký čas též mše sv. v klášterní kapli Celestinek v Jindřišské ulici. Roku 1710 bylo v klášteře 60 řeholníků. Naproti klášteru Hibernů založil kardinál Harrach u Prašné brány arcibiskupský seminář, v němž někdy i Hibernové výpomocné bohosloví a mudrcví vyučovali.

Klášterní chrám byl dosti prostranný a vkusný. Četní dobrodincové zřídili v něm oltáře a kaple, v nichž své krypty měli. Celkem stálo tu 13 oltářů s obrazy namnoze vzácnými. Hlavní oltář, zřízený ze sbírek, vymaloval na vápně Jan Ferd. Šchor. Po obou stranách hlavní loď stály kaple, patero na evangelijní, a tolikéž na epištolní straně, a sice byly na evangelijní straně kaple s oltáři: Panny Marie a sv. krve (zřídil Vilém Václ. Michna z Vacínova), sv. Františka (zř. Jan Norb. hr. Šternberk), sv. Jana Kapistrána (zř. generál La Cron), Panny Marie Svatohorské (zř.

Marie Mechtilda van Ditten) a sv. Patricia (zř. Jiří Hájek, někdy provisor arcib. semináře). Na epištolní straně byly kaple sv. Antonína (zř. Jan Losy z Losinthalu), sv. Isidora (zř. Vlach Luragho), sv. Tomáše z Villanovy (zř. Černín), sv. Václava (zř. Ferdinand šlechtic Scheidlern), a kaple dušiček. Krom kaplí stály blíže hl. oltáře ještě dva oltáříky, z nichž oltářík Nanebevzetí Panny Marie zřídil Jošt Schwarzenwolf.

Chrám měl tyto pěkné obrazy: od Skréty 4, sv. Antonína, křtu Páně, obrácení sv. Pavla a sv. Kříže; od Cimbrechta 3, P. Marie Svatohorské, Navštívení P. Marie a Rodiny Páně; od Balka obraz sv. Patricia. V průčelí kostela strměla věž, k jejíž stavbě přispěl Šimon Bohuslav Morávek.

Pražští Hibernové získali si pověst i tím, že v první polovici minulého století dostali z Irska americké *brambory*, které ponejprv na české půdě zasadili ve své rozsáhlé klášterní zahradě, a jimiž po nějaký čas zavdčovali se předním panským domům v Praze, až tato užitečná plodina z tohoto kláštera rychle po Čechách se rozšířila.

Rozkazem císaře Josefa II. byl dne 12. února 1786 klášter Hibernů zrušen. Posléze žilo v něm 49 mnichů, totiž 30 kněží, 6 kleriků a 13 laiků, vesměs Irčanů, z nichž ti, kteří do vlasti své se vrátili, dostali odbytného 300 zl., a ti, kteří v Čechách zůstati chtěli, podělení výslužným 200 zl. Kostel určen zprvu pro vojenské služby Boží, r. 1790 byl však zavřen a odsvěcen. Od r. 1792—1802 bývalo v zrušeném klášteře v nedělích a svátcích české divadlo. Za císaře Františka byly zrušený kostel i klášter r. 1810 zcela přestavěny a ku potřebě finančních úřadů upraveny. Kostel pozbyl tehdaž své věže a dostal nynější své průčelí s těžkými dorickými sloupy u vrat a nápisem v mramoru. Nyní slouží bývalý tento chrám za skladiště hlavního celního úřadu. *)

2. Kaple Zvěstování Panny Marie s klášterem panen Celestinek.

Na rohu ulic Jindřišské a Bredovské, v č. p. 909—II., kde nyní velická budova poštovního ředitelství se rozkládá, vystavěl si za panování Karla IV. Staroměstský měšťan a dvorní lékárník *Angelus z Florencie* dům, a při něm založil rozsáhlou zahradu lékárnickou, která zaujímala celou prostoru mezi nynější ulicí Marianskou a náměstím sv.-Václavským. Tato „andělská“ zahrada slyňula tehdaž po celé střední Evropě. Roku 1350 uchýlil se k Angelovi pověstný *Cola Rienzi* (Mikuláš Vavřincův), před nedávnem tribun Římský a obnovitel republiky Římské, jenž brzo svržen s panství, uprchl, a se zdržoval v horách Apenninských mezi sektárskými poustev-

*) Schallerova Topografie Prahy IV. 161—169. Prodromus 298—308. Zapovo Popsání Prahy 249. Prag von Dr. Carl Ad. Redeln, 1710. Zápisky ve knize „Annalia“ u sv. Vojtěcha.

nky, „bratříky“ (fratricelli) se zovoucími. Tam nasákl bludy jejich a uzavřel, požádati našeho Karla, aby jej opět dosadil za tribuna v Římě, začez mnil jemu dopomoci k obnovení císařství Římského, jakým bývalo za starých pohanských vladařů. Přišel roku 1350 do Prahy, skrýval se v domě Angela z Florencie, a ten uvedl jej u Karla IV. Avšak Karel shledav, že muž ten jest blouznivec, dal ho arcibiskupu Arnoštovi uvězniti v Roudnici a oznámil jeho přítomnost papeži. Následujícího roku 1351 vydal jej Karel jakožto kacíře ku dvoru papežskému v Avignoně s přimluvou, aby ho nestihl trest nejhorší.*)

V století 16. držel tento dům slavný rytíř *Hodějovský z Hodějova*, místosudí království Českého a podporovatel učenců i umělců českých († 1566), jenž jej potom daroval se zahradou *Matouši Collinu*, nejznamenitějšímu tehdaž professoru řečtiny a latiny na universitě Pražské. Matouš Collinus, povýšen byv do stavu šlechtického, přijal titul „z *Chotěřiny*“, a zemřel r. 1566 ve svém domě. Pochován byl v kapli Betlémské, a učený Jakub Palaeologus, potomek řeckých císařů, zřídil mu mramorový pomník, jenž podnes v prvním patře kolleje Karlovy se spatřuje.

Počátkem minulého století náležel slavný tento dům hraběti *Františku Ant. Šporkovi*, štědrému podpůrci umění, jenž uvedl do něho dne 1. května 1736 jeptišky *Celestinky* řádu sv. Augustina, které si tu zřídily klášter. Mši sv. sloužili tu zprvu v prozatímné kapli kněží Hibernové z blízkého kláštera. Když štědrý zakladatel hrabě Špork dne 30. března 1738 zemřel, bylo Celestinkám snášeti krutou bídu, až se jich ujal jiný dobrodinec, světící biskup Antonín Vokoun, jenž jim na výživu 10.000 zl. daroval, a opět v závěti r. 1757 tolikéž odkázal s tou podmínkou, aby srdce jeho v nové klášterní kapli uloženo bylo. Tu vykoupily Celestinky r. 1743 svůj dům z břemen městských, složivše 1000 zl., a jaly se stavěti novou budovu klášterní s kaplí *Zvěstování Panny Marie*. Stavby ty provedl Kilián Dienzenhofer. Kaple stála právě v rohu ulic Jindřišské a Bredovské. Malby nástěnné vykonal v ní Václav Ambrozi a Siard Nosecký, obrazy oltární malovali Václav Reiner a Nosecký. Roku 1740 přikoupily Celestinky k rozšíření svého kláštera sousední dům v Jindřišské ulici. Když dne 5. července 1745 kostel sv. Jindřicha bleskem zapálen byl, odnesena nejsv. Svátost se stříbrným náčiním odtud do kaple Celestinek.

Služby Boží konal v tomto kostele zvláštní klášterní kaplan, světský kněz. Roku 1766 zemřel František Bydžovský, kaplan zdejší. Celestinky nosily bílé roucho s modrým škapulířem, modrým pláštěm a černým závojem. Posléze žilo jich tu 26 pod převořiší.

Rozkazem císaře Josefa II. byl tento klášter právě o poutní slavnosti Zvěstování Panny Marie, dne 25. března 1782 *zrušen*. Převořiši vykázáno výslužné 300 zl., ostatním 26 pannám po 200 zl. Kaple jest odsvěcena a dva obrazy přeneseny z ní do kostela sv. Jindřicha, kde posud visí. Klášter prodán r. 1784 eráru, jenž

*) Tomek II. 22—25.

do něho dal kolkovní úřad i továrnu na tabák, která potom r. 1812 do Sedlce u Kutné Hory přeložena. V letech 1871—1874 vystavěna na místě bývalého kláštera Celestinek rozsáhlá budova poštovního ředitelství.*)

3. Kaple sv. Jana Křtitele

v sirotčinci téhož jména v Bredovské ulici č. p. 936—II.

Bredovská ulice má jméno po hrab. Josefu Bredovi (Bredau), jemuž náležel v minulém století dům č. p. 936—II. Budova ta utrpěla velice pruskou střelbou r. 1757, a roku 1760 koupili ji *Pražští Milosrdní bratři* z nadačních peněz hraběnky Karoliny Schönkirchenové, zamýšlejíce si v ní zřídit nemocnici pro rekonvalescenty (churavce okřívající). Upravivše dům ten, vystavěli v něm veřejnou kapli *Rodiny Páně*, a převezli sem nemocné z kláštera svého dne 25. srpna 1763 v slavném průvodu, jehož řeholníci všech klášterů Pražských se účastnili. Téhož dne vyžehnal nemocnici i kapli kanovník František Tvrdý a sloužil v ní první mši sv.

Avšak za nedlouho octli se Milosrdní bratři rozšiřováním klášterní své nemocnice v hmotné tísní, tak že prosili o dovolení, aby mohli dům rekonvalescentů v Bredovské ulici prodati. Tu koupila od nich tuto budovu r. 1780 císařovna Marie Teresie a darovala ji sirotčinci, jež v Praze r. 1773 byli založili frajmauri či zedňari. Zedňari, kteří tehdaž v říši rakouské veřejně vystupovali, měli od r. 1726 v Praze své tak zvané lože „u devíti hvězd“, „u tří korunovaných hvězd“ a „u tří korunovaných sloupů“. Tehdaž v Rakousku podkopnická sekta tato tak se rozmohla, že při vojště nikdo na vyšší hodnost nepostoupil, komu zedňari nepřáli, kteří při dvoře císařovny Marie Teresie i Josefa II. neobmezený vliv měli. Jen odtud lze vyložití smutný onen stav, jenž na Církev katolickou již za panování jinak zbožné Marie Teresie přivoděn byl. Pěstující na oko dobročinnost, vlákali zedňari do sítí svých i v Praze mnoho dobromyslných měšťanů katolických, kteří ani netušili, jakým zhoubným směrem slouží, působíce v těchto spolcích.

Původcem zmíněného sirotčince byl hlavně zedňar hrabě Kašpar Kunigl r. 1773. Ústavu tomu dáno jméno sv. Jana Kř., na jehož svátek konána hlavní slavnost sirotčince. Zprvu najat pro ústav dům, roku 1774 koupen však blíže kostela sv. Petra na Poříčí zvláštní dům pro něj, a to hlavně penězi od císařovny darovanými.

Roku 1780 dostal sirotčinec dotčený dům někdy Milosrdných bratří v Bredovské ulici. Zedňari jali se jej přestavovati, což

*) Schaller. Topogr. Prahy IV. 207—211. Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha 83. 284.

r. 1781 dovršeno bylo, načež dne 8. července 70 sirotek sem z chrámu sv. Jindřicha po vykonaných slavných službách Božích uvedeno bylo. *Kaple*, někdy od Milosrdných bratří na jméno Rodiny Páně založená, dostala nyní název sv. *Jana Kř.*, a také od této doby bývala v ní pro sirotky denně mše sv. sloužena. V den vyžehnání a otevření sirotčince, 8. července 1781, zpíval v ní „Tě Boha chválíme“ sv.-Vítský děkan Jan John. V tomto sirotčinci mívali Pražští zednáři své tajné schůze, až roku 1794 sekta ta v mocnářství rakouském zapověděna byla. Od té doby spravován sirotčinec sv. Jana Kř. zvláštním výborem dobrodinců. Roku 1802 ustanoven správcem ústavu kněz řádu sv. Dominika Aleš Pařízek, ředitel normální školy v Praze, spisovatel český († 1822).

Roku 1868 prodána budova sirotčince, jenž přeložen byl do nového domu v Kateřinské ulici, kde posud se nalézá. Starý sirotčinec i s prostrannou kaplí sv. Jana Kř. byly potom sbourány, a na tom místě vystavěn nádherný soukromý dům č. p. 936—II. *)

XIV.

Farní osada sv. Petra.

1. Kostel sv. Klementa na Poříčí, řečený na Tůních.

Dávno před založením Nového města stál na Poříčí kostel sv. Klementa, jenž poprvé listinně se uvádí jakožto starodávny roku 1226. Kdo jej založil, nelze vyšetřiti. Zmíněného roku 1226 přišli do Prahy první *Dominikáni*, dle pověsti přivedení od blah. Česlava, a usadili se u tohoto kostela. Nový tento církevní řád poznal v Římě již Pražský biskup Ondřej (1214—1224), jenž r. 1215 se účastnil čtvrtého Lateránského sněmu církevního, a r. 1216 podruhé do města toho se odebral v příčině sporu, jež měl s králem Přemyslem Otakarem I. V Římě setkal se Ondřej se sv. Dominikem, zakladatelem řehole té, a požádal jej prý, aby několik řeholníků do Čech posláno bylo. Když r. 1221 král Přemysl opět s Církví se smířil, usiloval sám o uvedení Dominikánů do Prahy, a vystavěl jim bezpochyby sám *při kostele sv. Klementa klášter*. Dle pozdějších kronikářů rozkvetl tento první český klášter Dominikánů na Poříčí tak, že bylo v něm 120 řeholníků. Biskup Pražský Pelhřim, odřeknuv se r. 1225 biskupství, vstoupil do tohoto kláštera a byl nepochybně hlavním

*) Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha 236—237. Schaller. Top. Prahy IV. 392—403.

podpůrcem Dominikánů při stěhování se jejich na jiné místo. Řeholníci ti sídleli totiž u sv. Klementa na Poříčí pouze 6 let, a odstěhovali se r. 1232 s biskupem Pelhřimem ku chrámu sv. Klementa u mostu na Starém městě. Stalo se to prý z vnuknutí, jež sv. Klement dal jisté nábožné ženě Trubce ve snách.

Co s kostelem sv. Klementa na Poříčí potom se stalo, nevíme, zdá se však, že byl ihned po odchodu Dominikánů *farním*. Jisto jest, že tu byla fara dávno již před založením Nového města. V století 14. náleželo *podací* tohoto chrámu opatu cistercienského kláštera v Hradišti, a farář platil 15 grošů papežského desátku. V osadě sv.-Klementske bylo tehdaž na břehu Vltavy mnoho *koželuhů*. Uvnitř kostela stály r. 1379 tři oltáře, a r. 1385 byl vyzdvižen čtvrtý, Panny Marie, a založeno při něm místo oltářnické. Kostel stál na *hřbitově*, u něhož se nalézaly *škola* a *fara*.*)

Faráři u sv. Klementa se uvádějí: Mikuláš (1373—1380), Vít (1381), Jiří (1382), Vilém (1384), Jiří (1386), Mikuláš Kykelman (do r. 1397), Mikuláš Player (do r. 1403), Jakub (1405 až 1407). Nejznámější z plebánů tohoto kostela byl od r. 1407 *Jan Protiva z Nové Vsi*, jenž před tím byl prvním kazatelem kaple Betlémské a předchůdcem Husovým v tomto úřadě, a potom spravoval faru v Bystřici, odkud ku sv. Klementu dosazen byl. Vystupoval rozhodně proti mistru Janu Husovi. Chodil na jeho kázání do kaple Betlémské, aby zkoumal, co bludného a pohoršlivého v nich se přednáší. Jednou spatřil jej Hus, an sedí v kapli v šedém plášti, maje tvář zakrytu kápí, a zvolal na něho při výkladu svém: „Napiš to, kuklíku, a nes na onu stranu!“ t. j. do dvora arcibiskupova. Protiva udal Husa u inkvizitora Mořice Rvačky, byl roku 1409 před úřadem arcibiskupovým prvním mezi svědky proti němu, rovněž i r. 1414, a vystoupil i v Kostnici proti Husovi jako svědek. Tam žaloval zejména, že Hus bludaře Viklefa hájil, řeči pohoršlivé přednášel, a o svátosti Těla Božího kacírsky učil; na doklad toho dovolával se soukromých rozprávek Husových, někdy ve farním domě u sv. Michala na Starém městě konaných. Protiva křivdil však Husovi patrně, nebo Hus, jakkoli mnoho zřejmých bludů hlásal, zůstal v učení o Svátosti oltářní povždy pravověrný.**)

Kromě faráře býval u sv. Klementa jeho *středník*, a od roku 1385 i *oltářník* Panny Marie.

Roku 1390 daroval jistý měšťan Pražský tomuto kostelu pivovar, z něhož farář měl potom roční plat. Jiný dobrodinec dal jej roku 1401 na svůj náklad znova vystavěti. Roku 1405 daroval kostelu Rabšteinský farář dům a pole.

Jan Protiva byl poslední katolický farář u sv. Klementa. Husité pomstili se mu, uchvátivše záhy kostel i faru jeho.***)

*) Tomek I. 22. 158. 386. II. 254. 373. 474. V. 175. 176.

**) Dra. Ant. Lenze Učení M. Jana Husi 135, 277—279. Helfertův M. Jan Hus 184. Mladenovicova Historie u Höflera I. 193—196. Tomek III. 476. 555.

***) Zpráva Beckovského v Poselkyni III. 552, že Rokycana r. 1471 kostel ten rozkázal oloupiti a sbořiti a že sám lid bouřlivý k němu vedl, a jej vybral, patrně není věrohodna.

Chrám sv. Klementa zůstal v moci kališníků až do bitvy Bělohorské. Zdá se však, že neměl pro chudobu svého záduší vždy vlastního faráře, jsa občasné spravován od utrakvistických farářů u svatého Petra. Známí jsou *kališníční faráři u sv. Klementa*: Mikuláš, člen konsistoře (1526), Bohuslav, dosazený na žádost osadníků (1541), Duchek, člen konsistoře (1542), Adam Jílovský, muž učený (1577), Jan Jičínský (1584), Matouš (1593), jenž prostřednictvím kališnické konsistoře stěžoval si proti osadníkům, že mu platu zadržují a z fary ho vyhánějí.*) Roku 1543 koupil Novoměstský magistrát pro tento kostel dvůr ve Vysočanech, jenž potom roku 1688 zase prodán byl. Jiný dvůr, Střížkov u Proseka, náležející chrámu tomu, prodán byl r. 1560. Roku 1584 odkázal Novoměstský měšťan Matouš Smetický kostelu sv. Klementa svůj dům na Tůních Strabochovských, vyhradiv si některé legáty, zvlášť plat 10 kop míšeňských faráři Janu a místo pohřební v kostele.

Poslední nekatolický farář u sv. Klementa Tobiáš Adalbertus byl v prosinci 1621 vypověděn.**)

Pro chudobu záduší i nedostatek katolického duchovenstva byl potom kostel spravován od farářů sv.-Petrských, a roku 1686 stala se v té příčině mezi převorem křižovníků Jiřím Ignácem Pospíchalem a obcí Novoměstskou jakožto patronem kostela přátelská smlouva, že má tak zůstat, dokud záduší sv.-Klementske nevzroste tak, aby z něho zvláštní farář vyživován býti mohl, což však se nikdy již nestalo.

Zhoubný *požár*, založený dne 21. června 1689 v Kaprové ulici od francouzských paličů, sežehl celou osadu sv.-Klementsskou a zničil i krov na kostele, jenž potom obnoven byl penězi, rok před tím za prodaný zádušní dvůr ve Vysočanech strženými.

V minulém století bylo v kostele 5 *oltářů*: Velký oltář s obrazem sv. Klementa, postavený r. 1681 od Martina Herferta, jenž tu svou hrobku měl; oltář sv. Anny zřízený roku 1699 od Ludmily Vondralové roz. Kolínské; oltář sv. Jana Nep. postavený r. 1705 od měšťana Frant. Wittigšlagra; oltář P. Marie Pasovské, perlami, granáty a dukáty bohatě ozdobený, založený od měšťana Štěpána Rybáře; oltář sv. Jana Kř. Osadníci pečovali o kostel hojnými dary, opatřili náčiní, roucha bohoslužebná i obrazy, a zakládali nadační mše sv. Byl tu i sbor českých literátů, kteří měli svou kruchtu. Roku 1699 vedrali se na ni zločinci, a odcizili z ní 12 svícňů. Roku 1783 měl kostel zádušního jmění 2242 zl. a jistin nadačních 3850 zl. Ve věži visel zvon z r. 1550 od Tomáše Jaroše z Brna ulitý.

Rozkazem císaře Josefa II. byl tento starožitný chrám r. 1784 *zrušen* a odsvěcen, r. 1793 za 700 zl. prodán, a od kupce v sýpku na obilí změněn. Jméno jeho připadlo náboženské matici.

*) Dra. Borového Jednání 24. 170. 185. Žaloba utrakvistické konsistoře k arcibiskupovi v listinách kláštera Augustiánů u sv. Václava v universitní knihovně A. II. 26.

**) Časopis č. Museum 1874 str. 199. Beckovský v Poselkyni II. 353 a Rosacius v Historii o protiv. 151 i Jungmann v Historii liter. 572 uvádějí jakožto posledního nekatolického faráře u sv. Klementa Matěje Jandu (Čechtického), spisovatele, avšak mylně, nebo ten byl u sv. Michala v Opatovicích.

Roku 1850 koupila tuto odsvěcenou budovu česká protestantská obec helvetského vyznání a upravila ji ve svou modlitebnici, kterémužto účelu chrám ten podnes slouží. Jest to neveliká gotická budova o jedné lodi a užším presbytěři, s opěráky na presbytěři a s nevysokou věží na severní straně, již kryje stanová střecha. Výstavnost pochází z 13. století. Bývalý hřbitov jest nyní v malý sad upraven.*)



2. Kaple Panny Marie v špitále Jakubově proti sv. Ambroži.

Roku 1350 založil *Jan Jakubův* z bohaté měšťanské rodiny Velfloviců, správce urbury v Kutné Hoře za králů Jana Lucem. a Karla IV., v místech nynějšího kapucínského kostela sv. Josefa špitál pro chudé, k němuž věnoval 2000 kop grošů z jmění svého. Po založení blízkého kláštera sv. Ambrože říkalo se tomuto špitálu obecně „*proti sv. Ambroži*“. Oprava (patronát) tohoto ústavu náležela zprvu rodině zakladatelově, potom přešla na slavné dvě rodiny Staroměstské Štuků a Rokycanských. Opravcové (patroni) přijímali sami chudé, kteří ve špitálu stálé zaopatření měli. R. 1418 rozšířila Anna vdova po měšťanu Václavu Štukovi špitál, přikoupivši k němu sousední dům. V rozepři s Machnou, vdovou Františka Rokycanského, která měla podíl opravy špitálu, obdržela téhož r. 1418 Anna výrok konšelů Staroměstských, dle něhož potom náleželo jí právo, přijímati dvě třetiny nuzných osob do špitálu, kdežto Machně Rokycanské přisouzeno jen právo, přijímati jednu třetinu.

Špitálské stavení s příslušenstvím zaujímal větší část nynějších kasáren Josefských.

Při špitále vystavěl zakladatel Jan Jakubův *kostelík Panny Marie*, v němž stálé služby Boží se konaly. Tu byly dva oltáře, hlavní Panny Marie, při němž konal služby Boží správce špitálu, byl-li kněz, na př. r. 1373—1380 Mikuláš, nebo byl-li laik, jeho zřízenec; a vedlejší oltář sv. Marty s místem kaplanským. Podací tohoto oltáře náleželo r. 1380 rodině Štuků.**)



3. Kaple sv. Maří Magdaleny

ve všeobecném chudobinci měst Pražských.

Roku 1733 zřídili primátoři a inšpektoři chudinství všech tří měst Pražských první všeobecný městský chudobinec, ku kterémužto účelu koupili za 2800 zl. ve čtvrti sv.-Petrské pozemek

*) Prodrumus 270. Schaller. Topog. Prahy IV. 179. Článek o kostelu sv. Klementa od Havelského v kalendáři Času r. 1874.

**) Tomkův Dějepis Prahy II. 252. 434. 461. III. 258—261. V. 201.

náležející obci Novoměstské, řečený „na tůních Babáčkovských“ s dvěma domky a zahrádkami a sousední jeden větší dům. Zprvu ošetřováno v ústavu tomto 300 osob, později vzrostlo však jmění jeho tou měrou, že tu 641 chudých lidí žíti mohlo, a ještě 154 jiných osob podpory odtud dostávalo. V chudobinci byla též *domáci kaple sv. Maří Magdaleny*, v níž dle svolení arcib. ordinariátu ode dne 28. července 1747 denně mši sv. sloužili Kapucíni z kláštera sv. Josefa. Za císaře Josefa II. byli špitálníci z ústavu tohoto do jiných domů odvedeni, a chudobinec odstoupen c. k. správě státních statků. Chudobinec tento nalézal se na místě nynějších domů č. p. 1235. 1236. 1237.—II. *)

XV.

Farní osada Matky Boží Sněžné.

Kaple při klášteře Františkánů.

Uprostřed nádvoří před průčelím chrámu Matky Boží Sněžné, na místě, kde zdvihati se měla dle původního plánu stavitelova hlavní loď svatyně této, byla dne 12. června 1670 založena kaple. Roku 1692 dal ji hrabě Bertold z Ungeršic se svou manželkou Uršulou rozenou hraběnkou z Vrtby zbořiti, a vystavěl na jejích základech novou *kapli loretánskou ku cti Panny Marie, královny andělů*. Zbožný zakladatel zřídil si tu hrobku, v níž on i manželka jeho byli pochováni. Na místě nynější budovy farní stávalo křídlo klášterního ochozu s dvěma kaplemi, podobnými oněm kaplím, které se dosud v severním a jižním křídle ambitu zachovaly. Na levé straně vrat byla *kaple sv. Brikcí*, a na pravo *kaple sv. Hedviky*, kterouž zřídil doktor lékařství a filosofie Jan Polentius, člen třetího řádu sv. Františka, jenž i r. 1725 Františkánům svou knihovnu daroval, a r. 1727 v osadě sv. Havla zemřev, do svatyněky této ku pohřbení přenesen byl.

Za císaře Josefa II. byly kaple ty zrušeny, a kaple sv. Brikcí i sv. Hedviky r. 1788 zbořeny za příčinou stavby domu farního. Kaple loretánská či porciunkulová stála až do nedávna v stavu velmi sešlém, sloužíc za kulnu, až také r. 1878 zbořena byla. Měla v průčelí kamennou desku s nápisem, že ji vystavěl hrabě Bertold z Ungeršic s chotí svou Uršulou z Vrtby.

*) Die Primatoren der Altstadt Prag. Von K. J. Erben, str. 159.

XVI.

Farní osada nejsv. Trojice či Trinitárská.

1. Farní kostel sv. Martina ve zdi.

Jdeme-li z Perštýna Martinskou ulicí k Uhelnému trhu, spatřujeme na konci této ulice u velkého domu Platýsu přestavěnou kostelní budovu s věží, na níž podnes stopy gotické výstavnosti patrný jsou. Toť starodávný bývalý *farní chrám sv. Martina ve zdi*. Dávno před obezděním Starého města rozkládala se na území, nyní jednak k Novému, jednak ku Starému městu náležejícím, mezi ulicemi Jungmannovou a Spálenou i Perštýnem a Platýsem, osada řečená „*Újezdem sv. Martina*“. Tento Újezd náležel někdy kněžně Adelhaidě († 1140), po níž jej zdědil syn její kníže Soběslav II., kterýž potom r. 1178 daroval jej kapitole Vyšehradské. Dle privileje knížete Fridricha z r. 1187 byl Újezd z moci úřadů župních úplně vyňat, tak že nad lidmi tu usedlými souditi náleželo ve všech vinách proboštovi, děkanu a kustosovi Vyšehradskému, vyjma pře hrdelní.

V této osadě uvádí se poprvé r. 1187 *kostel sv. Martina*, dle něhož i Újezd jméno měl. Když král Václav I. r. 1235 staré podhradí Pražské rozšířil a zdi obehnal, zvana tato svatyně „*kostelem sv. Martina ve zdi*“, jelikož nová hradba přímo vedle ní se táhla. Jinak slul i kostelem *sv. Martina Většího* a to ku rozeznání od svatyně stejného založení v nynější Platnýřské ulici. Nedaleko kostela, na konci nynějšího Perštýna, byla *brána* řečená *sv.-Martinská* či Zderazská. Část někdejšího Újezdu sv.-Martinského, která vně Staroměstské zdi ležela, prodala později Vyšehradská kapitola, vymínilvši si jistý roční plat. Při kostele stála na místě nyn. č. p. 418—I. *farní budova*, malý to domek (r. 1358), a vedle nynějšího Platýsu byla na hřbitově *škola*.

Kostel sv. Martina byl od starodávna *farním* a *podací právo* jeho měla *kapitola Vyšehradská*. Od r. 1385 vykonával toto právo kapitolní kustos.

Pokud víme, stály ve 14. století v tomto chrámu nevelkém kromě hlavního ještě *tři oltáře*, totiž sv. Kateřiny, Panny Marie a sv. Eulogia, s místy oltářnickými.

Kromě *faráře* uvádí se tu v 14. století i jeho *středník*. Známí jsou *farářové sv.-Martinští*: Dětleb (1320), Rynolt (1341), Osvald (1358), Bruma (1360), Martin (do r. 1373), Jan (1374), Oldřich (do r. 1377), Jan Kobyla (1377—1385), mistr Václav z Jičína řečený Rohle (1385—1402), jenž r. 1393 brojil proti odpustkům milostivého léta od papeže Bonifáce IX. nařízeného a v nějakém podivném klobouku s jinými chodil po kostelích

Pražských, zpívaje známou tehdy píseň: „Jahódky, jahódky, kterak jste ranno rozkvetly!“

Kostel sv. Martina stal se pověstným proto, že již r. 1414 farář jeho *Jan z Hradce* (1406—1418) dle návodu Jakoubka ze Stříbra jal se v něm *první podávati lidu pod obojí*. Avšak mistr Jan z Hradce vzdal se roku 1418 fary sv.-Martinské a ustoupil bezpochyby od strany husitské. Nástupcem jeho stal se r. 1418 Kříž syn Benešův z Pelhřimova. *)

Ve válkách husitských pozbyla Vyšehradská kapitola svých práv při tomto kostelu, jichž zmocnili se osadníci.

Z doby kališnické známi jsou *faráři* při kostele svatého Martina: Petr (1520), za něhož počal mor v Praze nejprve v této osadě, Jan Grubach (1526), Václav (1528), Havel, člen konsistoře (1562), Václav Benešovský (1581—1583), administrátor konsistoře, spisovatel české obrany strany podobojí „Ozvání starých Čechů“. R. 1589 povolala konsistoř na faru sv. Martina Jana Slánského, faráře v Bojanově, on však, když osadníci z Prahy k němu přišli, zdráhal se jíti, posměch sobě z konsistoře čině. Kromě faráře býval tu kaplan či vikář. Roku 1534 půjčili osadníci bohoslovci Janovi, synu Matouše Čermáka z Hory, jenž do Vlach na studie šel, 12 kop se závazkem, že, až kněžství dojde, u sv. Martina po 3 léta kaplanem bude. R. 1584 byl v kostele sv. Martina pohřben Staroměstský primas Jan z Dražice. Poslední nekatolický farář zdejší Jakub Jakobides Stříbrský, spisovatel knížky „Budič otce čeledního“ (v Praze 1600 a 1620), byl r. 1621 z Prahy vypověděn. **)

V dobách kališnických dostalo se kostelu sv. Martina jistých platů a pozemků ve vsi *Proseku*. Roku 1577 prohlásili zádušníci, že již od r. 1489 tyto platy a pozemky náležejí ku kaplanství při oltáři Panny Marie v kostele sv. Martina. Též kostel na Proseku příslušel ku záduší chrámu sv. Martina a zůstal při něm, i když ve válce 30leté platy a pozemky v Proseku kostelu sv.-Martinskému se ztratily.

Po Bělohorské bitvě neměl kostel sv. Martina po delší dobu vlastního faráře. Nějaký čas spravoval jej Karmelitán *Zikmund Kdovský*. Pro nedostatek duchovenstva zamýšlel kardinál Harrach tento kostel zavřítí a farnost jeho s jinou osadou spojití, což však přece se nestalo. Roku 1632, když v Praze protestantští Sasíci řádili, zabit byl ve svém domě na Starém městě nějaký katolík Straka, jehož potom katoličtí kněží s žakovstvem doprovodili do kostela sv. Martina, kde ho pohřbili, při čemž zvoněno i v chrámu Týnském, tehdaž od protestantů drženém.

První řádně usazený farář katolický u sv. Martina byl v té době Pavel Roubíček a po něm (r. 1640) Jan Jiří Věňčovský, kanovník Vyšehradský. Po něm následovali: Jiří Martin Viktora, též

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 21. 62. 220. 386. 599. III. 146. 380. 559. 614. V. 183. Helfertův M. Jan Hus str. 112.

**) Dra. Borového Jednání kons. utrkv. 24. 41. 98. 388. Starí letop. 439. 440. Jungmann. Histor. liter. 533. 572. Historie o těž. protiv. 150. Dra. Borového Martin Medek 90. 100.

Vyšehradský kanovník (1649—1669), po němž zachovaly se nejstarší matriky sv.-Martinské z let 1649 a 1652; Jan Vác. Olomúcký (1671—1689) Jan Brodt (1689—1694) a Vác. Hrdlička (1695—1697).

Dne 5. října 1678 vznikl v osadě sv.-Martinské nedaleko kostela *požár*, jímž zničeno 35 domů a také *fara* i *kostel* lehly popelem, a zejména poškozena velice budova chrámová, v níž všechny zvony ohněm se rozlily. Brzo však potom byl kostel obnoven, a po moru 1680 vystavěli dobrodinci u něho na hřbitově *novou kapli sv. Rocha*, ve které každoročně slavena pouť kázáním a zpívanou mší sv. V dobách morové rány r. 1680 a r. 1713 bylo na zdejších hřbitově množství osadníků pochováno. V moru roku 1713 nakazil se zdejší kaplan Antonín Rigon, an nemocným přisluhoval, po třikráte, a ozdravěv pokaždé, sloužil povždy znova umírajícím. Zemřev r. 1730, byl s velkou slávou na hřbitově farním pochován.

V století 18. vystřídali se u sv. Martina faráři: Jan Václ. Hotovec (1697—1705), jenž povýšen do stavu šlechtického s predikátem „z Husince a Löwenhausu“, zemřel r. 1722 jakožto děkan u sv. Víta; Karel Dominik Řečický (1705—1707), později též sv.-Vítský děkan; Jan Paběnský (1707—1709), Jan Neurautter (1709), Jan Petr Dekert (1709—1715), potom kanovník sv.-Vítský, Kristof Vojtěch Hubácius z Kotnova (1715—1728), kanovník Vyšehradský. Při instalaci faráře Jana Budina r. 1728 měl slavnostní kázání Jesuita Fabián Veselý, jenž je i tiskem vydal („Oko svíce, t. j. sv. Martin“). Roku 1731 pochován na hřbitově sv. Martina slavný český sochař *Jan Ferdinand Brokof* (mladší). Po Budinovi, jenž byl kanovník Vyšehradský, nastoupil úřad faráře u sv. Martina Václav Drska (1735—1748), kanovník Staroboleslavský, po něm Martin Neurautter (1748—1767), kanovník Vyšehradský, dále František Karel Michalovic (1767—1772) a Jan Václ. Zatočil z Löwenbrucku (1772—1780).

Poslední farář zdejší byl Václav Michal Jiskra, za něhož r. 1784 na rozkaz císaře Josefa II. kostel sv. Martina *zrušen* jest. Císař Josef prohlédnuv sám tento kostel, shledal, že jest tmavý, vlhký i sešlý, a nařídil, aby *fara* odtud přeložena byla *ku chrámu nejsv. Trojice* u bývalých Trinitářů na Novém městě. Tehdáž stálo v kostele sv. Martina 12 oltářů, z nichž některé byly ozdobeny obrazy od Skréty, zvláště hlavní oltář, jenž měl od téhož malíře obraz sv. Martina na koni, oltář Zvěstování Panny Marie a oltář sv. Kateřiny i sv. Barbory. Veškeren nábytek kostelní byl potom prodán (hl. oltář za 105 zl., kazatelna za 80 zl., varhany za 305 zl., zvony za 1230 zl.). Dvě pěkné zpovědnice a kazatelna prodány do kostela sv. Václava v Staré Boleslavi, kde podnes stojí. V kostele byly dvě hrobky obecné a více sklípků soukromých, jichž náhrobní kameny byly odneseny, a kterých potom na dlažbu se užilo. Kostelní budova s kaplí sv. Rocha a částí hřbitova prodány za 2600 zl., fara za 1670 zl., farní škola s dílcem hřbitova za 1336 zl. Nyní stojí na místě kaple sv. Rocha a dílu hřbitova dům č. p. 417—I. Tehdáž měla osada sv. Martina na Starém městě 50, a na Novém městě 64 domů. Roku 1787 byly

farní osady Pražské znova vyměřeny a i tu ponechány při faře nejsv. Trojice, ač na Novém městě se nalézají, většinou ty domy Staroměstské, které někdy ku farnosti sv.-Martinské náležely.*)

Zrušený kostel sv. Martina, ač přestavěn, zachoval se podnes v těch tvarech, jichž nabyl po ohni r. 1678. Jest to neveliká budova s křížovou lodí a s věží na západě. Presbytář zakončen jest rovnoúhelně v uličce vedoucí podél Platýsu do třídy Ferdinandské. Nyní jsou tu krámy a sklady. Na opěráku pod střešou v uličce vyčnívala někdy jakožto kamenická ozdoba postava ležícího chlapce, o níž vypráví lid Pražský tuto *pověst*: Kdysi ubíral se tudy kněz s nejsv. Svátostí k nemocnému. V průvodu jeho krácel kostelník, kterýž zvonkem dával znamení, aby lidé klekali. Tu nahnul se s kostelní střechy pokrývačský učedník, aby seznal, co to zvonění znamená. Ač dobře kněze se Svátostí spatřil, přece nesňal čepici s hlavy, ba posmíval se ještě ženám za knězem jdoucím a zbožně se modlícím. Pohoršení to dotklo se jedné stařeny tak, že zvolala nahoru: „Bodejž si tam zkamenělo, plemeno dračí!“ A kletba ta prý vyplnila se ihned, zkamenělt nezdrávník ten v nakloněné postavě své.

V ulici Martinské stojí *dům* zvaný „u křížku“, o němž zachovala se tato, Hájkem vypravovaná *pověst*: Jednou bydlel tu Staroměstský purkmistr, jenž přišed kdysi z radnice domů, položil na svůj stůl městskou pečeť, načež do jiné komnaty odešel. Manželka jeho koupala právě dítě ve škopku, a když křičelo, dala mu pečeť, aby si s ní hrálo. Později zapomněla na pečeť a vylila ji ze škopku na ulici, kdež ji jeden měšťan našel a hned na radnici odnesl. Konšelé vidouce, jak nevážně se u purkmistra s pečeti městskou zachází, dali jej na radnici zavolati a žádali pečeti na něm. Pravil, že ji doma má a hned přinese. Konšelé šli v patách za ním, vzali však hned kata s sebou, neboť na ztrátu pečeti městské byla tehdy smrt vysazena. A když purkmistr bez pečeti z domu vyšel, dali ho prý konšelé na ulici před domem jeho mečem stíti, načež mrtvola jeho na hřbitově sv. Martina pohřbena jest. Na památku té popravky byl na tom místě postaven kříž a podnes domu tomu říká se „u křížku“.**)

2. Špitální kostel sv. Lazara.

Již v 13. století stál mezi Prahou a Vyšehradem *špitál pro bíděné choré s kostelem sv. Lazara*, o němž poprvé činí se zmínka r. 1281. Náležely k němu pozemky, kteréž sousedily polnostem špitálu sv. Františka křížovníků s červenou hvězdou. V době

*) Prodrómus 55. 661. Beckovského Poselkyně II. 400. III. 167. Jungman. histor. liter. V. 947. Schallerova Topografie III. 404—406. 608. Matriky sv. Martinské, nyní na faře Nejsv. Trojice. Rukopis Mich. Max. Willera, býv. faráře u Nejsv. Trojice o kostelu sv. Martina.

**) Svátkovy Pražské pověsti a legendy str. 132. 155.

neznámé začal dosazovati ku špitálu a kostelu tomu kněze *klášter Zderazský*. Z *kaplanů* špitálních znám jest Zderazský převor *Mikuláš* (okolo r. 1346). Při špitále nalézáme r. 1397 také *světského správce*, Staroměstského měšťana Fránu Černého. Když za řádění Braniborců v letech 1281 a 1282 v Praze zuřil mor, dali konšelé vykopati 8 jam pro mrtvoly, a dvě z nich byly u sv. Lazara na hřbitově. Vešlo prý se do každé asi 1000 mrtvol. Králové Václav II. i Jan Lucemburský nadali špitál různými výsadami, jež i Karel IV. stvrdil. Za vlády Karlovy zaměnil špitál své pozemky v Knovízu a Malém Jenči za zboží ve Lhotě u Kouřimě. Nadání špitálu podléhalo právu světskému, nejsouc považováno za záduší. O špitálu sv. Lazara mluví se též v listině r. 1351, že na polích jeho tehdaž pilně se stavělo a obyvatelstvo Novoměstské se množilo. Prostranný dvůr špitální (č. p. 7—II.) byl na východní straně kostela a sáhal, jako posud, až k ulici Kovářské (nyní Spálené).

Ve válkách husitských *zanikl špitál*, a kostel přešel v majetek *Novoměstských řezníků*, kteří r. 1561 od Jirčanského faráře Duchka koupili za 8 kop míšeňských sousední dům za stálé obydlí duchovního správce. Býval při tomto kostele *kališnický kněz*, pokud víme, r. 1526 senior Václav, a r. 1534 Bohuslav.

Roku 1641 požádali starší řeznického cechu Novoměstskou kollej Jesuitů, aby v kostele sv. Lazara pro hojnější rozšíření cti a slávy Boží a ku poutivosti Rodičky Boží pod slavným titulem jejího Zvěstování konána a slavena byla *česká kongregace*, kteréžto žádosti rektor P. Martin Bouda rád vyhověl. Počátečná slavnost této náboženské družiny Novoměstských řezníků konána u sv. Lazara dne 6. října 1641 u přítomnosti Novoměstské rady i všech řezníků, jimž P. Bouda vydal revers, že kostel zůstane i nadál v jejich držení, a kollej že nebude se při něm domáhati žádných jiných práv. Roku 1704 založena v této svatyni každodenní mše sv., která tu o 10. hod. sloužena bývala. Řezníci pečovali o tento kostel, a dávali si na něm mnoho záležitosti. Stálo tu 5 oltářů: Hlavní oltář s obrazem chudého Lazara, od andělů do lůna Abrahamova neseného, a oltáře ss. Magdaleny i Marty, sv. Anny, sv. Jana Nep. a sv. Michala (pod věží).

Roku 1704 požádal kněz Jan z Kříže Novoměstský magistrát, aby kostel sv. Lazara postoupen byl Trinitářům ku zřízení kláštera, avšak pro jisté obtíže nebylo žádosti té vyhověno, ani když r. 1705 sám císař Leopold I. této věci se ujal. Při kostele byl hřbitov s kapličkou a kostnicí, v níž množství lidských kostí uloženo bylo. Od r. 1784—1787 pochovávaní na tomto *hřbitově* osadníci farní osady nejsv. Trojice, když fara od kostela sv. Martina ve zdi ku chrámu zrušeného kláštera Trinitářů přeložena byla. Hřbitov tento sáhal za dávných časů daleko k západní straně přes ulici Spálenou, neboť r. 1883 bylo na dvoře protějšího domu „u Myslíků“ množství lidských kostí vykopáno.

Kostel sv. Lazara byl r. 1788 *zrušen* a odsvěcen. Ve věži byl tu zvon ulitý roku 1545 od mistra Špice nákladem Novoměstských řezníků. Odsvěcený kostel koupili roku 1791 opět

řezníci na Novém městě. Nyní jest v něm dílna. Kostel ten má velmi silné zdi, jest nevelký, jednolodní, s věží na východní straně v uličce, kterou z Lazarské ulice chodí se vedlé zadní části Novoměstské radnice k náměstí Karlovu. Někdy mívala tato věž vysokou jehlancovitou střechu, nyní opatřena jest jen nízkým krytem. Prostá stavba ta má tvary slohu přechodního ze 13. století. Mohutná gotická klenba má svorník se znakem cechu řeznického, a ve zdi spatřuje se pěkný výkleneček, bývalý to svatoštánek. Otvor pod věží zachoval lomenici, okno na jižní straně jest však copově vykrojeno, a nad vedlejšími dveřmi jest porouchaný, do kamene vtesaný nápis český ze 16. století. Průčelní zeď byla koncem 16. století vybourána pro vystavění kruchty, a tím porouchán i krásný vchod, jenž, ač zazděn, posud má stopy krásných ozdůbek románskogotických v ostění. Nad tramením bývala kamenná řezba (tympanon), představující vzkříšení Lazarovo, kteráž do českého Museum přenesena byla.

Ve Spálené ulici stál do nedávna na zdi dvoru při domu č. p. 7—II. kříž, jenž připomínal bývalý zdejší hřbitov, a na zrušený špitální kostel upomíná název ulice Lazarské.*)

XVII.

Farní osada sv. Vojtěcha.

1. Farní kostel sv. Michala v Opatovicích.

Počátkem 12. století r. 1115 dostali Kladrubští Benediktini pod klášterem Zderazským místo, na němž založili ves, která od nich obdržela jméno *Opatovice*. Listinně vyskytuje se však toto jméno teprve r. 1318. Nedaleko odtud, blízko u městského příkopu, měl v 14. století Pražský měšťan Jindřich Šváb pozemek, na němž založil díňovou (melounovou) zahradu. Později, když Nové město se zalidňovalo, vystavěny na zahradě té poplatné domy a název starodávné osady Opatovic rozšířen i na tyto domy a na některé nově vzniklé ulice sousední. V nejstarších dobách zaujímaly Opatovice pouze ulice nyní řečené Černou a Opatovickou.

Hned v 12. století činí se zmínka o kostelu sv. Michala v této osadě. Byl snad stavěn, když Benediktini Kladrubští ves Opatovice zakládali, jakožto farní chrám nové osady této. Dle

*) Tomkáv Děj. Pr. I. 239, 432. II. 8. 231. III. 260. 261. Prodromus 358. Schaller Topog. Pr. IV. 152. Dra. Borového Jednání kons. utr. 26. 86 Listiny Novom. Jesuitů na faře sv. Vojtěcha. Zlatá Praha 1864, čis. 10. Blahověst 1878, 261.

zmíněné zahrady nazývá se tato svatyně v listinách 14. a ještě 15. století *kostelem sv. Michala v zahradě díňové*.

Podací právo tohoto chrámu náleželo zprvu snad arcijahenství Pražskému, aspoň víme, že konal je okolo let 1307—1311 arcijahen Václav. Roku 1358 drželi však podací společně s arcijahnem dva Staroměstští měšťané, Dětrich Plaufus a Jan Steklice a roku 1375 smluvila se dědička těchto měšťanů Markéta s arcijahnem v ten způsob, že podání faráře náleželo pokaždé jednou arcijahnovi a dvakrát po sobě jí a jejím dědicům.

Za biskupa Jana IV. z Dražic dáno 1318 dovolení ku dosazení společného faráře k oběma sousedním kostelům sv. Michala v Opatovicích a sv. Vojtěcha v Podzderazí, bezpochyby pro chudobu obou těchto farních chrámů.

Farářové u sv. Michala uvádějí se: Jakub († 1358), Václav z Prahy (do r. 1362), Fridl († 1363), Litvin Mikulášův z Písku (do r. 1369), Jan (od r. 1369), Slavek († 1371), Trojan (do r. 1374), Jan († 1375), Petr Slenkauf, městský děkan († 1400), Zikmund (do r. 1418).

Kromě faráře byli tu *střídání, zvoník (duchovní), kněz správce školy a oltářníci*. Známý jsou čtyři boční oltáře v tomto chrámu, totiž Božího Těla (r. 1387), Panny Marie (r. 1369), svaté Marty (1391) a ss. Petra i Pavla (r. 1391), z nichž první tři měly z nadání měšťanů své oltářníky. Desátku papežského platil farář 12 grošů, oltářník Božího Těla 8 gr., Panny Marie 6 gr., sv. Marty 4 groše.

Kolem kostela rozkládal se prostranný *hřbitov*, na němž stála k západu *fara* (č. 152); vedlé ní byl v rohu dům (část č. p. 151), jež oltářník Panny Marie v kostele tomto Jan ze Žďára poslední vůlí svou († asi r. 1402) odkázal těm oltářníkům téhož chrámu ku společnému bydlení. Na půlnocní straně byla farní *škola* (část č. p. 153); na jižní straně dosahoval hřbitov až k nárožnímu domu (č. p. 159) a ještě dále k jihu, jelikož podnes na počátku ulice Černé a v ulici Opatovické při kopání bývají pod dlažbou lidské kosti nalézány. V koutě ulice Opatovické (č. p. 158, nynější „prelátská zahrada a dům“) stál znamenitější dům, jenž od r. 1394 náležel opatu a klášteru Pomuckému (nynější dům vystavěn byl od kláštera Benediktinů u sv. Ivana), proti kůru kostela byl v koutě dům, jež r. 1384 koupil arcibiskup Jan z Jenštýna a v němž usadil jakési *poustevníky*, kteří tu potom přebývali.

Roku 1419, když husitské rozbroje povážlivými půtkami mezi kůrními žáky katolickými a husitskými v Praze řádití počaly, povadili se na hřbitově sv. Michala jistý kněz jmenem Zikmund a laik Husita tak, že Husita tu zabít byl.*) Kostel sv. Michala uchvátili záhy *Husité*. Roku 1448 byl tento chrám na Novém městě jediný, kde farář Václav pod obojí podával, což dobytím Prahy

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 22. 239. 375. 388. 395. II. 231. III. 145. 639. V. 186. Registra decim. pap. Vydal Tomek 1873. Kronika Prokopa notáře u Höflera I. 73.

od Jiříka Poděbradského brzo se změnilo, nebo tím strana kališnická opanovala celé město.

O dalších kališnických farářích u sv. Michala máme tyto paměti: Roku 1480 vypověděn farář Daniel, aby blíž Prahy na deset mil nebyl, i vyvedli ho a nedali ho žádnému provoditi. Byltě jeden z těch, kdož proti králi Vladislavovi II. i proti katolíkům příliš bouřlivě si byli vedli. R. 1511 klenuli znova kostel. Za faráře Václava, člena dolejší konsistoře, počal r. 1520 po velkonoci na Novém městě mor nejprve v osadě sv. Michala. R. 1524 napáchla tato osada silně lutheránstvím, farář Martin obeslán s jinými na radnici a vypověděn do slunce západu, a proti radnímu Mikuláši Šorfovi žalováno, že dopustil v kostele tom kázati laikům, totiž neknežím bludníkům. R. 1526 byl tu farářem Jan s kaplanem Matějem. Farář Pavel žaloval r. 1529 u dolejší konsistoře, že osadník jeho Matouš Žemlička roztrušuje bludné učení o Svátosti oltářní, načež Žemlička bludy ty odvolal. Roku 1539 tu byl farář Ondřej, člen konsistoře podobojí; r. 1541 dělal farář Jiří Tábor kšaft, jímž odkázal i kostelu 20 zl. uherských, aby zádušníci udělali kamennou kobku a truhlu o 3 zámcích; r. 1541 Jan Škoda; r. 1542 bakalář Křištof, člen konsistoře; r. 1545 Václav Šmohel, jehož rozepře s administrátorem kališnické konsistoře dává nám jasný obraz o hrozné rozervanosti a nekázni celé strany podobojí. Šmohel vytýkal totiž administrátoru Janu Mystopolovi různé nečestné věci, z nichž tento však se očistil, tak že členové konsistoře vypověděli, že mu to nemá býti na škodu cti a dobré pověsti. Šmohel potom Mystopola odprosil.)*

Roku 1565 nařídil arcibiskup Brus z Mohelnice konsistoři utrakvistické, aby faru sv. Michala opatřila farářem řádným knězem, by služby Boží řádně se tu konati mohly. Když strana podobojí většinou již protestantstvím celá nasákla, byl r. 1589 u sv. Michala farář Jiřík, jeden z malého již tehdy hloučku starokališníků, jsa spolu člen konsistoře, v níž tenkrát krom něho pouze administrátor a jediný ještě starokališnický kněz zasedal.**)

Poslední nekatolický farář u sv. Michala byl Lutherán Matěj Janda Čechtický, jenž více českých spisů vydal, a dne 13. prosince 1621 vypověděn byl. Vydával ještě v Sasku potom české protestantské spisy, zejména vydal chvalořeč o zemřelém králi švédském Gustavu Adolfovi (1632).***)

Od té doby nedostal již tento chrám svého vlastního faráře, byltě spravován nadál v 17. a 18. století od katolických farářů sousední osady sv. Vojtěcha v Jirchářích, ačkoli měl dosti bohaté záduší, které od osadníků stále rozmnožováno bylo. Ve vsi Sejpravicích v Kouřírmsku měl chrám ten někdy čtyři dvory, které za Jiříka Poděbradského r. 1469 za 1000 kop mš. zastaveny byly. Dvory ty byly postupně potom prodány, a sice jeden r. 1585 za

*) Starí letopisové čeští str. 152. 153. 222. 330. 439. 440. Bartošova kronika Pražská str. 69. 94. Dra. Borového Jednání konsist. utrakv. 26. 51. 99. 127. 171. 177. 185. 198. 203. 218.

**) Dra. Borového Ant. Brus. str. 178. Téhož Martin Medek str. 102.

***) Časopis č. Museum 1874 str. 199. Jungmann. histor. liter. str. 572.

1000 gr., druhý r. 1649 za 460 gr., třetí téhož roku za 315 gr. a čtvrtý r. 1665 za 400 gr. Držitelé těchto usedlostí byli povinni, každoročně dovážeti do kostela ku slavnosti sv. Michala na ozdobu této svatyně po jednom vozu mají a měli i závazek, odstěhovati faráře, ač-li někdy nějaký ku chrámu tomu dosazen bude, krom toho odváděti faráři sv.-Vojtěšskému pro záduší sv.-Michalské ročních platů stálých 74 zl. 38 kr. Mimo to měl kostel ten platy z domů, z polí a z louky královské pod Vyšehradem, i úroky z hojných nadací mešních. Roku 1717 měl chrám ten jistin 27.706 zl. 31 kr., roku 1781 dostoupilo však záduší jeho znamenité výše, byltě tu jistiny 53.898 zl., nadací 5750 zl., realit za 8100 zl., tak že veškeré jmění chrámu toho činilo 67.748 zl. Příjmů z tohoto jmění měl kostel jmenovaného roku 2773 zl., vydání činilo pouze 1743 zl. 16 kr. Málokterý chrám v Praze byl od osadníků tak štědře obmýšlen, jako tento kostel, ačkoli neměl svého faráře.

Roku 1717 vyšel dne 8. června v blízkém domě proti kůru kostela oheň, jenž 5 sousedních budov zničil, 15 jich poškodil, a i kostel sv. Michala zachvátil a velice porušil. Hned potom dali zádušníci chrám značně přestavěti, starožitná malá okna rozšířiti a věž zřídit. Měšťanka Magdalena Krečmerová vystavěla téhož ještě roku 1717 u kostelní brány kapli sv. Kříže a svaté Maří Magdaleny.

Služby Boží konány v chrámu tom v 17. a 18. století jako v každém farním kostele pravidelně, a osadníci bývali dílem na hřbitově u kostela, dílem v samém kostele pohřbíváni. R. 1740 pochován v chrámu vážený malíř Pražský Jan Vojtěch Angermeier. V minulém století byl v kostele sv. Michala i *sbor českých literátů*, kteří zejména v adventě roráte pěli. Po nějaký čas platili si sami kněze mši sv. rorátní sloužícího, až později se to dalo ze záduší. Kázalo se tu po všecy neděle a svátky jazykem českým. O suchých dnech dával v tomto chrámu sloužiti mši sv. na svůj úmysl pořádek Novoměstských *hrnčírů*. *Oltářů* stálo tu v minulém století *deset*, totiž sv. Michala z r. 1765, sv. Václava, trpícího Spasitele, Panny Marie, Rodiny Páně, Panny Marie Zbraslavské z r. 1679, sv. Jana Nepom., sv. Antonína, sv. Růžence z r. 1776 a sv. Kříže i sv. Magdaleny z r. 1717.

Ještě roku 1780 získány v Římě odpustky pro tento chrám ku dvěma hlavním svátkům: sv. Michala a Zjevení jeho. R. 1785 byly klénoty a posvátná roucha tohoto chrámu pro větší bezpečnost odneseny do komory u sv. Vojtěcha. Tehdáž měl kostel sv. Michala 8 stříbrných kalichů, dále monstranci, pacifikál, velkou lampu, tři lampy menší, 6 svícňů a kaditelnici, vesměs ze stříbra, a velké množství pěkných bohoslužebných rouch.

Starobylý chrám sv. Michala byl dvorním rozkazem císaře Josefa II. r. 1787 *zrušen*, a veškeré jeho jmění i nadace přiděleny farnímu kostelu sv. Vojtěcha. Podnes zachoval se v sakristii u sv. Vojtěcha obraz Panny Marie Zbraslavské z bývalého oltáře u sv. Michala.

Odsvěcený kostel byl r. 1789 za 880 zl. prodán, a r. 1790 koupili jej němečtí Lutheráni, kteří jej ve svou modlitebnici

upravili, již starobylý chrám ten posud jest. Hlavní zdi této budovy pocházejí ještě ze 12. století, rovněž i hmotné kulaté pilíře a polokruhové oblouky, jimiž lodi boční od lodi střední se oddělují. Dům, jenž v 14. století býval farní sv.-Michalskou školou, tvoří nyní část protestantské farní a školní budovy na severní straně kostela přes ulici, a část bývalého sv.-Michalského hřbitova na jihu kostela jest nyní upravena v zahrádku.*)

2. Chrám ss. Petra a Pavla na Zderaze

s proboštstvím křižovníků strážců Božího hrobu.

Mírnému návrší, které na východní straně Karlova náměstí kloní se povlovně na sever a srázněji na západ ku Vltavě, říká se od nepamětných dob „na Zderaze“, kterýžto název jest odvozen od osobního jména Zderad (Zdirad). Dle podání pochází název ten od jména českého pána Zderada, milce někdy krále Vratislava, který byv za obléhání hradu Brněnského r. 1091 od králeviče Břetislava zavražděn, zde prý v kostele pochován byl; kdy však *kostel* ss. Petra a Pavla na Zderaze povstal, nelze vyšetřiti, ač pozdější kronikáři vypravují, že prý jej dokonce již Bořivoj I. vystavěl, a sv. Methoděj posvětil. Jisto jest, že kostel ten stál již r. 1115, tedy 24 let po smrti českého pána Zderada, a že tudíž *mezi nejstarší svatyně Pražské* náleží.**)

O založení tohoto kostela vypravuje Hájek tuto *pověst*:

Když Zderad před Brnem zavražděn byl, vzali přátelé jeho mrtvolu a poslali ji do Čech, kde vdova Všemila a osiřelý syn Letoslav pochovali ji na svém hrádku Hašku před Prahou. Ku konci roku měl Letoslav divný sen, ježž čeledi své vypravoval v tato slova: „Zdalo se mně, že nebožtík otec můj přišel ke mně, žádaje, abych ho přikryl červeným pláštěm svým a za ním šel. I vedl mne ku svému hrobu a kázal, abych se s ním naň posadil; tu však začalo silně pršet, a otec rozkázal, abych položil kolem kamení a drva na ně, a na to vše plášť svůj na způsob stanu rozestřel. Když jsem to vykonal, nařídil otec, abych šel domů a přinesl chléb nejlepší, ježž mám, a vraceje se, pozorně čítal kroky, kolik jich učiním z domova až sem. Vrátiv se s chlebem, spatřil jsem u otce dva ctihodné kmety, a oznámil, že jsem učinil dva- ačtyřicet kroků. Tu vzal otec chléb mnou přinesený a políbiv jej, podal staršímu kmetu řka: „Dones jej pánu mému,“ načež díky čině, podal mně ruku a odcházel. Zatím uzřel jsem, bera se k domovu, divého muže ohnivě postavy, který stánek na hrobu otcově porazil, plášť strhl a po něm šlapal, až přichvátali oba

*) Pamětní farní kniha u sv. Vojtěcha z r. 1718. Schallerova Topografie Prahy IV. 139. Prodromus 259—261. Dlabačův Künstlerlex. I. 50. Zapovo Popsání Prahy 217.

**) „Před Prahou Zderada pochovalu a kostel ten Zderazem nazvalu“, dí Dalimilova Kronika.

starcové, divocha ku zemi strhli, a jej zabili. Potom přišel čeledín můj Dobroslav, a zřídil znova stánek ten, a já jsem procítl.“ Čeledínové, slyšíce tento sen vyprávěti, přemítali o něm, až jeden z nich jej vyložil takto: „Že otec tvůj k tobě přišel, žádaje, abys ho přikryl pláštěm svým, je napomenutím, abys ze svého bohatého statku vzdělal nad hrobem jeho větší chrám, a zřídil v něm stálé služby Boží. Že jsi s ním na hrobě jeho seděl, znamená, že jednou sám podle otce svého pohřben budeš; déšť s nebe padající značí milost Boží, a chléb mši sv., která v kostele sloužena bude; oba kmeti byli ss. Petr a Pavel; dvaadvacet kroků, jež jsi učinil, znamená, že tolikéž let ještě živ budeš; že divý muž pobořil stánek nad hrobem, to poukazuje ku budoucímu spustošení chrámu, načež záhubci dojdou trestu, a jeden z potomků tvých kostel znova zřídí.“ Letoslav, syn Zderadův, vystavěl prý potom nad hrobem otcovým místo bývalé kaple chrám ss. Petra a Pavla, jež i hojně nadal. — Potud pověst.

Sto let po zavraždění Zderada před Brnem založen jest při chrámu ss. Petra a Pavla na Zderaze *klášter křižovníků strážců Božího hrobu Jerusalemského*.

Ve válkách křižáckých usadili se někteří poutníci, mezi nimi i čeští šlechticové, trvale v Jerusalemě, a spojili se v duchovní družinu za účelem hájení hrobu Spasitelova a ošetřování chorých poutníků. Z této družiny vyvinul se zvláštní křižový řád s pravidlem sv. Augustina, jehožto hlavou byl patriarcha Jerusalemský. Pokud víme, neúčastnili se členové této řehole nikdy bojů proti Mohamedánům, byloť jim hned zprvu dosti, pečovati o posvátný hrob Páně, a ujímati se poutníků, k němu se ubírajících. Záhy dostali se řeholníci ti i do Evropy, kde ve vlastních špitálech posluhovali nemocným a živili chudé, sbírali pro své poutnické domy almužny, a též v duchovní správě pracovali. Časem rozkvetl řád Božího hrobu tou měrou, že prý měl v katolickém světě 2186 klášterů a špitálů. *Představeným řehole* byl původně *patriarcha Jerusalemský*, když pak svatá země od Mohamedánů opět uchváćena byla, a domy této řehole v Jerusalemě i na jiných místech v Palestině zanikly, býval po vsecky následující časy nejvyšší představený řádu sídlem v Římě, maje stále titul patriarchy Jerusalemského. Řád měl odvětví mužské a ženské. Členové mužských klášterů byli kněží a konvršové (bratři laikové), kněží pak měli přednost před laiky, čímž řehole tato se lišila od řádů rytířských. Papežové obdarili řád křižovníků strážců Božího hrobu mnohými milostmi a výsadami, udělili členům i dobrodincům jeho hojných odpustků, osvobodili řeholníky placení desátku, a dali jim právo, aby ku kostelům na svých statcích mohli dosazovati svoje kněze.

Klášter Zderazský založili r. 1190 *bratři Kojata a Všebor, synové Hrabíšovi*, ze slavného rodu pánů později řečených z Oseka neb Risenburka. Štědrostí těchto pánů i jich potomků, a jiných velmožů, zvláště zámožných pánů ze Švábenic, domohl se klášter Zderazský četných a rozsáhlých statků, tak že náležel mezi nejzámožnější řeholní ústavy v Čechách. Znamenité *zboží klášterní*

dělilo se před válkami husitskými v Čechách v sedm obvodů. První bylo zboží v Hněvině Mostě a v okolí, jež klášteru odkázal Kojata Hrabíšovic, umíraje bezdětek, čímž ku bohatství Zderazskému základ položil. Druhý obvod byl v severní části Plzeňska, třetí u Nymburka, čtvrtý u Trutnova, pátý největší u Horažďovic a Sušice, šestý u Vysokého Mýta, a sedmý u Prahy. V Praze samé měl klášter rozličné platy z domů, nejvíce Novoměstských, a nájmy z vápenic blíže kostela sv. Petra na Struze a ze mlýnů pod kostelem sv. Vojtěcha v Jirchářích. Všech těchto platů dá se napočísti, pokud zachovaly se o nich zprávy, asi 50 kop ročně. V nejbližším okolí Prahy měl klášter dvě vinice, jednu za Švinskou branou, a druhou na vrchu Vítkově, které nesly 60 kop ročního užitku. Mimo vlastní statky a důchody měl klášter také *podací právo četných kostelů farních* dílem na statech oněch samých, dílem v jich sousedství, a to vesměs tím způsobem, že byly fary ty osazovány kněžími z řehole. V Praze osazoval klášter Zderazský svými kněžími farní chrám sv. Václava na Zderaze a špitální kostel sv. Lazara, a nějaký čas měl též podací kostela sv. Michala na Starém městě. V nejbližším okolí Prahy dosazoval klášter faráře ku kostelu sv. Klementa v Bubnech. Dále v Čechách působili Zderazští kněží, pokud víme, na farách v Potvorově, ve Všerubech, ve Slovči, v Trutnově, v Olešné, v Bernarticích, v Alberčicích (nyní již ve Slezsku), v Rokytníce, v Brusnici, v Boru u Horažďovic, ve Slapech, ve Světcích a v Mostu. Na Moravě v Meziříčí, ve Švábenicích, v Moravanech a ve Vydřím. Špitály měl klášter Zderazský v Nymburce, v Trutnově, u svatého Václava i u sv. Lazara v Praze.

Představeným kláštera Zderazského byl probošt, volený za dozoru biskupa Pražského od bratří, a stvrzovaný od patriarchy řehole. Krom něho byli tu převor, podpřevor, komendátor, senior, kazatel, kantor, sakristán, kaplan proboštův, a jiní řeholníci. *Komendátor* býval zprvu volen též z bratrů nekněžů (konvršů), roku 1343 vydal však patriarcha řádu Petr obecné nařízení, jímž zapověděl pro budoucnost, aby pro výtržnosti konvršů ani komendy ani jiné důstojnosti se jim neudělovaly, nýbrž toliko kněžím dávány bývaly.

Znamení řádu křižovníků strážců Božího hrobu byl dvojitý (patriarchální) červený kříž na černém rouchu. Řeholníci Zderazští nosili v pozdějších dobách krátký černý plášť a na taláru černém na prsou vlevo dotčené znamení z červeného aksamitu, zlatem olemované, a na ložce stojící. *Pečeť* kláštera Zderazského označena jest dvojitým křížem s infulí a berlou, *znak* kláštera měl nad to mezi infulí a berlou korunu. *Jméno kláštera* uvádí se v nejstarších listinách „klášter bratří křižovníků (či křížem znamenaných) hrobu Páně Jerusalemského, řehole sv. Augustina“, za krále Jana Lucemburského „konvent domu Zderazského bratří řádu hrobu Páně“, za krále Ferdinanda I. po česku „klášter Zderazský zákona křižovníků hrobu Božího“, plný pak titul kláštera zněl v pozdějších časích „proboštsství a kanonie řeholních

strážců svatosvatého hrobu Jerusalemského křížovníků s dvojitým červeným křížem na Zderaze“.

Týkajíc se *osudů kláštera Zderazského*, jsou známy tyto události: Roku 1236 posvětil zde Pražský biskup Bernard dva oltáře. V druhé polovici 13. století byl starý klášterní kostel stržen, a počal se stavěti *nový nádherný kůr* s oltáři Božího hrobu, sv. Jana Kř. i Panny Marie, jež vysvětil r. 1276 biskup Jan z Dražic, při čemž uloženy jsou v oltáři ostatky sv. kříže Páně, hrobu Božího a více než 38 světců a světic. Tato stavba byla poškozena, když po smrti Přemysla Otakara II. žoldnéři Otíka Braniborského v Praze řádili, bytž od nich klášter Zderazský vyloupen. Nový chrám nebyl ještě r. 1295 dokončen, jelikož téhož roku udílely se odpustky za milodary ku stavbě jeho. Král Václav II. přijal r. 1287 klášter pod ochranu svou, vyňal jej ze soudní právomocnosti světské, a zakázal r. 1301, aby beze svolení královského ze statků jeho nic se neprodávalo ani nezastavovalo. Roku 1307 položil se u kláštera Zderazského vévoda Fridrich, a přijal tu v ležení vdovu po králi Rudolfovi I. Alžbětu, tajně z města vyšlou, s níž potom odtáhl z Čech. Když Jan Lucemburský ku Praze se přiblížil, aby se tu vlády domohl, zachvátil oheň část domů u kláštera.

Po založení Nového města Pražského byly *místnosti kláštera Zderazského* zakryty s dvou stran novými domy, totiž na straně východní řadou domů na nynějším náměstí Karlově, a na severní straně staveními v nynější ulici Myslíkově, nazývané tehdaž se sousedními ulicemi společným jménem „pod Zderazem“. Na půlnoční straně klášterního chrámu byl *hřbitov se školou*; na nezakrytých stranách dosahoval klášter na jihu až ku nynější ulici Resslově a na západě ku náměstí Zderazskému; *proboštsví* stálo nepochybně na západě, *konvent* na jižní straně, a klášterní zahrada na východě chrámu ss. Petra a Pavla. *Klášter* byl za krále Václava IV. r. 1393 *nově stavěn*.

V chrámu ss. Petra a Pavla na Zderaze byli *pohřbeni*: Roku 1227 *Kojata Hrabíšovic* z Hněvina Mostu, zakladatel kláštera; r. 1226 *Pražský biskup Budislav* (Budilov), jenž od papeže Honoria III. v Římě na biskupství posvěcen byl a tam zemřel, načež tělo jeho do Prahy převezeno a na Zderaze pochováno bylo, ježto on pocházeje z rodu pánů ze Švábenic, příznivcem tohoto kláštera byl. Také následující *biskup Pražský Jan II.*, vrstevník blah. Anežky České, byl r. 1236 v chrámu Zderazském pohřben.

Proboštové kláštera Zderazského uvádějí se: Petr (1241), Zdislav (1258), Vojslav (1283), Otto (1294), Mikuláš I. za Jindřicha Korutanského a Jana Lucemburského; Sobek, jenž r. 1326 úřad svůj složil; po něm Ondřej a Hildebrand, dále Filip (1333—1335), Jiří, a Jindřich (do 1358), Mikuláš (1359—1371), Jan doktor práv, později také biskup Lebuský (1372—1393), Václav (1394), Valentin, jenž klášterní chrám obnovil, dostav k tomu pro dobrodince odpustky (1395—1403). Roku 1382 získal opat Jan od kardinála legáta pro klášterní chrám Zderazský zvláštní výsadu, aby v něm

na Bílou sobotu hned po poslední kněžské hodině (komplétě) byla každoročně sloužena mše sv. o Božím vzkříšení.

Když Slezsko od Polsky odloučeno a ku Čechám přivtěleno bylo, vymanili se i *Božehrobci slezští* z posavadní své podřízenosti pod polský klášter v Měchově, a podrobili se poslušenství probošta Zderazského, což stvrzeno bylo toliko s těmi výhradami, aby řeholníci do Slez, a slezští do Čech nepřecházeli, aby Slezané v hlavním svém klášteře v Nise i v podružných proboštvích ve Frankšteině, v Reichenbachu a v Ratiboři svobodně představené svoje volili, kteréž probošt Zderazský potvrzoval, i aby na znamení své podřízenosti klášteru Zderazskému ročně o sv. Michalu z kláštera Nisského čtyři kopy českých grošů platili.

Ženské odvětví tohoto řádu mělo v Čechách *klášter ve Světcí* u Bíliny, založený od Vratislavy, vdovy po Kojatovi, zakladateli kláštera Zderazského, kde žily nábožné dcery předních rodů českých pod správou mistryně či převoríše. Duchovní správu v tomto klášteře konal převor a spolu farář, dosazovaný z kláštera Zderazského, a již r. 1276 dostali proboštové Zderazští právo, dozíratí na ženský klášter tento.

Sluší poznamenati, že patriarcha Jerusalemský jakožto hlava celé řehole vysílal do jednotlivých klášterů *visitátory*, zejména uvádějí se z nich r. 1326 bratr Mikuláš, kanovník kostela Jerusalemského, visitátor v Němcích, v Polště a v Čechách, a r. 1334 Jindřich, farář Meziříčský, řeholník Zderazský.

Jelikož klášter Zderazský jménem ohromným vládl a množství far svými kněžími osazoval, byl ovšem vliv jeho v Čechách převeliký. Dle podání měl prý klášter ten před válkami husitskými na 200 členů. Při klášteře byla na Zderaze znamenitá *škola*, kteráž svého správce mívala. Okolo r. 1400 uvádí se v klášteře Zderazském učený řeholník Ješek z Vodňan, jenž složil latinskou Postillu, dílo výborné, kterou věnoval bohoslovecké fakultě Pražské.

Za probošta Bernarda (od r. 1407) učinili *Husité* staroslavnému klášteru Zderazskému *smutný konec*. Probošt Bernard uprchl s bratřími ještě v čas do slezského kláštera v Nise, kamž i kostelní klenoty a knihy i listiny odnesl. Dne 31. července 1419, po vyhození Novoměstských konšelů z oken radnice, vrhl se husitský lid na klášter Zderazský a spustošil jej i ztýral řeholníky, kteří se tu opozdili. Rok potom, dne 5. srpna 1420, dali se Táboři s Pražskou luzou do *boření kláštera tohoto a zničili i chrám ss. Petra a Pavla*, tak že ze všech rozsáhlých budov klášterních zbyly jen rozvaliny. Pokud souditi lze z obrázku, ovšem teprve později učiněného, víme, že chrám Zderazský byl velice rozsáhlý, trojlodní se střední lodí vyšší, s dlouhým kněžským kůrem na východě a mohutnou věží na straně západní. Proveden byl sličným slohem gotickým. Statky Zderazské byly v husitských válkách rozsápány, dílem od císaře Zikmunda v zástavu rozdány, a držitelé jich zajistili si je potom královskými zápisy. Nejvíce jich uchvátili takto Jan a Vilém z Risenburka, Ondřej Jan z Kunvaldu, Jakub z Vřesovic, Ješek z Roztok, Hyněk z Valdštyna,

Michal Skála ze Žlunic a páni z Kolovrat. Pražané zabrali klášteru pole u Buben, vinici na Smíchově a dvůr u Kundratic. Také panenský klášter ve Světcí byl ve válkách zpustošen, statky jeho odcizeny, a řeholnice se rozprchly.

O proboštu *Bernardovi* činí se naposled zmínka r. 1427, kdy byl v Nise. Roku 1440 vrátili se odtud někteří řeholníci s novým proboštem *Mikulášem* do Prahy, a přinesli sem knihy a listiny svoje. Snažili se, upravit si v rozvalinách na Zderaze skromný příbytek, avšak od té doby mohl klášter Zderazský sotva živořiti. Málokdy mohlo tu více řeholníků, než-li dva, žítí, a i ti zápasili s bídou. Statky klášterní byly vesměs zabrány, a nebylo naděje, že budou někdy klášteru vráceny. V této hmotné bídě dostal se klášter v podřízenost pod proboštsví Nisské, odkud nejednou dostalo se mu hmotné pomoci, a odkud přicházeli do něho i řeholníci. Aby klášter Zderazský aspoň nějakých příjmů měl, postoupil probošt Mikuláš některé pusté pozemky klášterní měšťanům ku stavbě domů, klášteru poplatných, čímž utvořilo se zvláštní *Zderazské právo*. Ze slavného předhusitského chrámu Zderazského zachovaly se pouze díl vysokého kůru a sakristie, kteréž nyní řeholníci užívali jakožto skromné svatyně ku službám Božím.

Roku 1455 stal se proboštem Zderazským *Pavel Štěpán Pouček*, jenž byl milec a rádce králů Ladislava, Jiřího, i Vladislava II. Zvlášť platné služby konal Jiřímu Poděbradskému, který ho v důležitých posláních užíval za důvěrníka svého. Pouček byl r. 1462 členem poslanectva českého, které v Římě u papeže Pia II. jmenem krále Jiřího vyjednávati mělo, r. 1469 byl jedním z poslů českých, kteří polskému králi Kazimírovi ohlašovali volbu syna jeho Vladislava za krále českého, aúčastnil se též r. 1471 posláni do Polsky, které Vladislava skutečně na trůn český povolalo. Později stal se Pouček proboštem kapitoly sv.-Vítské a správcem arcibiskupství Pražského. I v těchto hodnostech zůstal proboštem Zderazským, a snažil se úsilovně, povznésti klášter svůj z hlubokého úpadku. Jmenován byl visitátorem řádu svého v Němcích, v Polsku a v Čechách, a papež Innocenc VIII. vyňal r. 1490 ku prosbě jeho klášter Zderazský z právomocnosti arcibiskupství Pražského. Roku 1480 potvrdil mu král Vladislav II. všechny privileje, kteréž klášteru Zderazskému někdy králové Přemysl Otakar II., Václav II., Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV. a Ladislav byli udělili, a dal mu právo, vymáhati klášterům Zderazskému i Světeckému všech odcizených statků a výsad. Avšak ani to neprospělo klášteru Zderazskému, jenž i nadál bídne živořil. Pouček mohl úplné zahynutí jeho jen na čas zadržeti, nikoli však odvrátiti. Po smrti jeho († 1498) měl klášter ten býti nadobro zrušen, ježto papež Innocenc VIII. již r. 1489 byl nařídil, aby řád křižovníků strážců Božího hrobu splynul v jedno s řeholí Johannitů, kteří tehdaž bojujíce s Turky, potřebovali hmotné pomoci. Nařízení toto bylo ve skutek uvedeno v zemích vlašských, v Němcích však odporoval mu císař Maxmilián I., a v Čechách i v Polsku probošt Pouček, tak že potom papež Alexandr VI.

r. 1500 nařízení ono zrušil. Zatím však vymohli Johannité, že klášter Zderazský skutečně s jich řádem spojen byl; s dovolením papežským stal se totiž po smrti Poučkově velkopřevor *Jan ze Švamberka*, ač ani knězem nebyl, proboštem Zderazským. Když potom r. 1500 řečené nařízení papeže Innocence VIII. zrušeno bylo, učinili Johannité se Zderazskými smlouvu, aby Švamberg sice po čas života svého zůstal spolu proboštem Zderazským, potom však aby klášter Zderazský měl zase plnou svobodu, voliti si svého probošta. Aby pak Johannité ani budoucně nedomáhali se nějakých práv ku klášteru Zderazskému, potvrdil papež Lev X. ku žádosti krále Ludvíka ustanovení Alexandra VI. z r. 1500, rozšířil je i na klášter Nisský a jeho příslušenství, a jmenoval probošta Nisského visitátorem a generálním vikářem řádu Božehrobců v Čechách a ve Slezsku.

Již r. 1500 uvádí se na Zderaze opět probošt, jménem *Jiří Haller*, a r. 1516 sluje probošt Nisský *Ondřej* spolu proboštem na Zderaze. Avšak ani spojení obou klášterů Nisského a Pražského nemohlo dům Zderazský zvelebiti, bylt' důchody jeho tak sklesly, že dva kněží zde žijící sotva 300 zl. ročně měli, tak že probošt z nouze musil v kostele Johannitů o slavnostech přisluhovati. Posléze zanikl mužský klášter Zderazský r. 1531 docela, když král Ferdinand I. odevzdal jej převorši *Světecké Dorotě z Doupova*, uděliv jí spolu právo, aby mohla zboží od kláštera odcizeného vymáhati. Od té doby nazývala se Dorota z Doupova převorši klášterů Světeckého i Zbraslavského. Po shoření zemských desk r. 1541 prosila Dorota krále Ferdinanda, aby jí potvrdil výpisy o privilejiích a majestátech, které klášter Zderazský od předešlých králů českých byl obdržel, což král ten i učinil. *) Převoršiše Dorota ujala se skutečně kláštera Zderazského, a odprodala r. 1564 od něho zahradu. Když r. 1561 v Praze znova arcibiskupství zřízeno bylo, přiděleny jsou od krále Ferdinanda I. pozůstatky kláštera Světeckého (a Oseckého) ku příjmům arcibiskupovým, čímž klášter ten vlastně zrušen byl. Prozatím svěřen však dozor v klášteře tom opatu Oseckému, a duchovní správa v něm ponechána řeholníkovi ze zrušeného kláštera Zderazského. Po smrti převoršiše Doroty z Doupova († 1564) měl sice klášter Světecký opět převorši, Annu ze Schönberku, avšak počet řeholnic sklesl v něm r. 1568 až na tři, a bylo se nadíti, že klášter ten brzo vymře. Anna ze Schönberku, chtějíc tomu předejiti, ucházela se sice proti vůli arcibiskupa Brusa o císařské dovolení, aby klášter Světecký spojen byl s jinorodým klášterem Magdalenitek v Zahražanech u Mostu, ale r. 1571 bylo na žádost arcibiskupovu rozkazem císařovým několik málo jeptišek Světeckých odvezeno do kláštera Zderazského, kde zůstaly do vymření, načež klášter Světecký nadobro zanikl a zboží jeho k arcibiskupství Pražskému připadlo, jemuž podnes náleží.

*) Výpisy ty v pověřených opisech od přísedního notáře Zderazského Václava Karpesia stvrzené a pečeti klášterní opatřené z r. 1740 jsou v univ. knihovně Pražské „Documenta Zderaz. 1238—1541“, sv. II. A. 26.

Proboštství Zderazské, které vlastně r. 1531 zaniklo a od r. 1571 několik jeptišek Světeckých hostilo, bylo r. 1573 *znova zřízeno*, byltě téhož roku jmenován *Martin Narozius* proboštem Zderazským. Pro chudobu kláštera prodal z pozemku u klášterní zahrady dvě místa na staveniště, avšak v domcích zde povstalých daly se pohoršlivé výstupy, jimž probošt nebránil, z čehož u arcibiskupa obžalován byl. Po smrti jeho svěřil probošt Nisský správu kláštera Zderazského převorovi Augustiánů u sv. Tomáše Martinu Světlávkovi, až r. 1592 stal se tu opět řádným proboštem *Jiří Link*, kněz svědomitý a horlivý, který po vydrancování kláštera Karlovského a zavraždění jeho opata a jiných dvou kněží od Pražské luzy dne 15. února 1611 převzal správu opuštěné kanonie Karlovské, kde potom s dispensí papežskou opatem učiněn jest. Na Zderaze následovali po něm probošti *Kašpar Rošk*, a potom slavný *Jan Kř. Florius de Cremona*, Vlach, dříve Barnabita, jemuž Stolica apoštolská r. 1642 potvrdila starobylé právo proboštů Zderazských, užívati infule a berly. Za obléhání Prahy od Švédů r. 1648 svolal Florius na 200 duchovních z Pražských klášterů Jesuitů, Minoritů, Karmelitánů, Servitů, Paulánů, Benediktinů, Cyriaků a Milosrdných bratří, a postaviv se jim v čelo, odebral se s nimi na vykázané místo na hradbách mezi branami Koňskou a Šibeničnou, kde řeholníci ti náspy dělali a udatně proti Švédům bojovali. Hned prvního dne, 13. října, byl při této obraně jeden Emauský Benediktin zabit, jeden Jesuita na ruce postřelen, a mnoho jiných poraněno. Florius vytrval se svými duchovními obhájci statečně na hradbách až do konce války, začež dostalo se mu potom dne 13. března 1649 jménem císaře Ferdinanda III. od královských rad a místodržících písemného poděkování. Florius zemřel však brzo po tom, dne 7. listopadu 1649, a tu učinili opět Johannité pokus, klášter Zderazský k sobě potáhnouti, což však řeholníci Nisští i Zderazští překazili, tak že klášteru Zderazskému opět dostalo se vlastního probošta. Byl to *Jakub Hildprand*, jenž snažil se, klášter svůj z bídy vyvléci. Dosáhl potvrzení farního práva, jehož probošti ve čtvrti Zderazské ode dávna byli požívali, ač Novoměstský magistrát proti tomu se vzpíral, a císař Leopold I. odpustil klášteru 1040 zl. daní, které byl král. komoře dlužen. Po smrti jeho stal se r. 1653 proboštem na Zderaze *Jan Cyner*, jež opati Emauský a Karlovský dne 24. března inštalovali. Cyner pracoval úsilovně o zvelebení svého kláštera, a shledav to prospěšným, aby tento řeholní ústav stal se zcela neodvislým na proboštství Nisském, nechtěl uznávati probošta Nisského za svého představeného, z čehož vznikla pře, která r. 1659 skončila se ve prospěch kláštera Zderazského. Tím rozpoután staletý svazek obou těchto klášterů. Až do té doby byl někdejší slavný chrám ss. Petra a Pavla v zříceninách, z nichž vysoký kůr zpustlý vyčníval. Služby Boží konaly se v kapli, někdejší to sakristii, kteráž jediná ze starých dob se byla zachovala. Probošt Cyner zamýšlel klášterní chrám znova vystavěti. I požádal pana Karla Jiříka ze Švábenic, aby jakožto potomek slavných a štědrých někdy dobrodinců kláštera Zderazského přispěl

ku stavbě té. Pán ten odvětil, že by rád žádosti té vyhověl, avšak že nemůže, jsa stížen dluhy, slíbil pak, že učiní, seč bude, až dluhů se zbaví, neučinil ale ničeho. Po horlivém Cynerovi byl až do r. 1690 proboštem na Zderaze *Jan Vilém Elbel z Elbingsberku*, kterýž obnovil část klášterní budovy na západní straně. Od r. 1690—1704 byl tu proboštem *Kašpar Jan Narcis Könn*, jemuž se podařilo, zříditi v klášterní svatyni pomocí dobrodinců nové dva oltáře, mezi nimi i oltář pro starožitnou sochu *Matky Boží Zderazské*, která těšila se velké úctě zbožného lidu. Dne 22. prosince 1699 odkázal Novoměstský Pražský měšťan *Daniel Mazánek ze Zlatého pole* svou závětí této soše 10.000 zl. na ten účel, aby pro ni vystavěn byl nový klášterní chrám na Zderaze. Pozůstalost tato byla prozatím uložena na úroky. Od r. 1704—1714 byl na Zderaze proboštem *Vavřinec Knauer*, jenž v morové ráně zemřel. Nástupce jeho, probošt *Jan Bedřich Josef Steimann* obrátil se ku císaři Karlu VI., líče mu tklivými slovy smutný stav kláštera, a prose, aby panovník ten pomocí svou přispěl ku stavbě chrámu. Císař vyslyšel prosbu tuto, a hledě zvláště ku zásluhám, jichž r. 1648 dobyl si probošt Florius o Prahu, vykázal Steimannovi 10.000 zl. ze solní pokladny, nařídiv spolu král. místodržitelstvu, aby proboštovi všemožně prospívalo. Tento dar rozmnožil znamenitě odkaz Mazánkův, zatím též úroky vzrostly, a tudíž dal se Steimann do stavby. Zříceniny starého chrámu byly odstraněny, a kamene z nich užilo se ku nové stavbě. *Základní kámen k novému chrámu ss. Petra a Pavla* položil jménem arcibiskupa Ferdinanda hrab. Khünburka dne 14. listopadu 1715 sv.-Vítský děkan Bohumír Herbst. Kostel budován v dosti velkých rozměrech, slohem tehdejší oblíbeným. Téhož r. 1715 dáno jest klášteru Zderazskému skutečné právo farní nad domy, vystavěnými na pozemcích někdy klášterních. Snaživý Steimann nedočkal se více dovršení nového chrámu, zemřel, zanechav dílo to nástupci svému *Bohumíru Langerovi*, kterýž je r. 1721 dokončil. Do chrámu jedva dokončeného byla slavnostně přenesena starobylá socha Matky Boží, při kteréžto slavnosti měl sv.-Havelský Karmelitán, Vojtěch od sv. Tobiáše, české kázání, které potom s nadpisem „Phoenix redivivus“ po dvakráte tiskem vyšlo. Probošt Langer zemřel r. 1726, a nástupcem jeho zvolen *František Karel Fuchs* (1726—1743), kterýž pilně opisoval staré listiny kláštera svého, a r. 1730 dějepisné dílo o klášteře tom („Archivium Zderazense“) dokončil. Potom následoval probošt *Jan Berger*, po jehož brzké smrti nedovolovaly hmotné poměry klášterní několika málo bratřím voliti probošta, leč pouze administrátora, až r. 1757 opět *Václav Walprecht* titul probošta obdržel; po smrti jeho r. 1769 spravoval však klášter opět jen administrátor, v dlouhé řadě představených Zderazských poslední, *Jan Maršálek*, s nímž tu posléze žilo ještě pět řeholníků, z nichž v matrikách zapsáni jsou František Procházka senior, Antonín Urban kazatel, a Josef Xav. Černý. Poslední křest konal se v chrámu Zderazském dne 25. dubna 1784, a brzo potom, dne 24. července, byl klášter Zderazský rozkazem císaře Josefa II. zrušen. Farní osada jeho

přidělena ku farnosti sv.-Vojtěšské, řeholníci dostali výslužné a odstěhovali se, a chrám ss. Petra a Pavla byl potom odsvěcen a ve vojenskou kovárnu změněn. Matriky Zderazské od roku 1771 až 1784 přeneseny na faru sv.-Vojtěšskou, kde podnes se chovají. Vzácná socha Matky Boží Zderazské dostala se do kostela sv. Vojtěcha.

Zrušený a odsvěcený chrám Zderazský vyčnívá, odevšad domy zastavěn, vysoko nad okolí své a činí bolestný dojem. Řeholníkům Zderazským nedostávalo se již více ni peněz ni času, aby byli při něm vystavěli věž. Nyní jest v něm skladiště divadelních přístrojů zemského českého divadla. Uvnitř spatřují se na omítce zbytky maleb. Jest to budova vysoká, rozsáhlá, jednolodní. V průčelí spatřujeme znak křížovníků strážců Božího hrobu, totiž dvojitý kříž, a na severní straně stojí u kostela o sobě kaplička s kamennou věžičkou, kteráž má nejvýše půlměsíc. Jediný přístup ku kostelu jest od severu z uličky Zderazské, dvorem domu řečeného „na Zbořenci“, kterýžto název upomíná na dlouhověké zříceniny slavného chrámu a kláštera předhusitského. Na západní straně kostela stojí, čelem na náměstí Zderazském, někdejší proboštství a spolu fara Zderazská, budova to dvoupatrová, v níž nyní jest vojsko.*)

3. Kostel sv. Petra na Struze.

Dle vypravování kronikáře Hájka dal sv. Václav, zvítěziv nad Kouřimským knížetem Drslavem, vystavěti v nynější farnosti sv. Vojtěcha na Struze, kudy voda do Vltavy stékala, nový kostel ss. apoštolů Petra a Pavla. Potom prý vyslal týž světec do Říma zvláštní posly ku papeži s prosbou, aby z milosti apoštolské Stolice každý poutník, jenž dalekou cestu do Říma vykonati nemůže a tento kostel zbožně navštíví, mohl s jistými podmínkami dojíti těch odpustků, jichž nabývají poutníci přicházející do Říma ku hrobům knížat apoštolských. Sv. Otec prý tuto prosbu vyslyšel a sv. Václavu kromě toho ještě jiných milostí propůjčil. Dle toho nazývá Hájek zmíněný kostel v Praze „Římským“, také „kanovnickým“, neudav příčiny, a jiní zovou jej také „na Příkopě“. Toto vypravování Hájkovo, jež pozdější někteří kronikáři opakují, nelze ovšem dokázati.

Jisto jest, že již v 14. století stál na místě nynějšího nárožního domu „u Zpěváčků“ č. p. 220—II. na rohu ulic Pštrosovy

*) Listiny kláštera Zderazského, v univ. knihovně, II. A. 26. Pamětní kniha sv.-Vojtěšská. Matriky Zderazské na farnosti sv. Vojtěcha. Annalia tamtéž. Tomkův Dějepis Prahy I. 22. 156. 240. 428. 429. 432. 467. 596. 597. II. 236. III. 114 a násl. 118. 188. IV. 94. 167. 171. V. 207—209. Palackého Dějiny I. 1, 341; 2, 364; III.1, 355. Poselkyně I. 65. 281. Dra. Borového Děj. arcid. Praž. 156.; Ant. Brus 126. 152—154.; M. Medek 67. Frind Kirchengesch. I. 330—335. III. 239—242. IV. 260—266. Schaller. Topog. Pr. IV. 112—133. 244—249. Prodromus 273—291. Blahověst 1878, str. 221—229.

a na Struze „*kostel sv. Petra na Struze*“, jenž také jednou, r. 1406 nazývá se „*kostelem sv. pěti bratří*“. Poprvé jmenuje se listinně r. 1369 a vyskytuje se častěji v pamětech 14. století. Byl snad před časy farní, ježto se při něm nacházel hřbitov.

Ve válkách husitských byl kostel ten odsvěcen a prý v chlév změněn, až v 17. století katolický majetník této stavby ji dal vyčistiti a v svatynku upravití, která potom zase zrušena byla. Při tom prý nalezeny některé listiny, týkající se bývalého kostela toho, které potom byly uloženy do skříňky a zadělány do výklenku za obrazem zbičovaného Spasitele, jenž podnes na domě „u Zpěváků“ se spatřuje. Do kostela sv. Vojtěcha byla roku 1700 z bývalé této svatyně přenesena soška Krista Pána trním korunovaného, která posud v kapli sv. Kříže tam stojí. Posud bývají při kopání v ulici „na Struze“ nalézány lidské kosti, z čehož soudíme, že hřbitov tohoto kostela dosti rozsáhlý byl. *)

XVIII.

Farní osada sv. Štěpána.

1. Kostel Božího Těla na Karlovu náměstí.

Rozsáhlé, utěšenými sady ozdobené náměstí Karlovo náleží mezi nejpamátnejší místa v Praze. Již počátkem 12. století konaly se tu na prostranství mezi Prahou a Vyšehradem sobotní trhy; když pak Nové město založeno bylo, nařídil Karel IV., aby v severní části tohoto náměstí byl trh slanečků, a v části polední aby se konal prodej dříví a náradí dřevěného. Po způsobu obecním stál tu též praněř, a konány zde popravy zločinců. Říkalo se tomuto prostranství „*rynk Novoměstský*“, „*rynk hořejšího města*“, „*velké či Novoměstské tržiště*“ (a teprv později „*dobytčí trh*“).

Pověsti daleko rozšířené nabylo tržiště to za Karla IV. každoroční slavností, při níž zde bývaly lidu ukazovány *svátosti říšské*. Jménem tím nazývány byly císařské říšské klenoty korunovační i jiné k nim náležející stkvosty a sv. ostatky, totiž zlatá koruna císaře Karla Velkého, sukně jeho bílá, modrá a hnědá se stkvostnými ozdobami ze zlata a perel, plášť jeho vyšíváný obrazy dvou lvů a drahými kameny, zlaté říšské jablko s křížem,

*) Tomkův Děj. Prahy I. 242. 396. II. 234. III. 27. Schallerova Top. Prahy IV. 138. Hájek k r. 927. Jana Kř. Votky Památky Starobol. str. 39. V pamětní knize fary sv.-Vojtěšské není zcela žádné zprávy o kostele tom. Za Hammerschmida kostelíka toho již nebylo, ač prý skromné stopy po něm bylo viděti. (Prodrom. 21. 259) Schaller tudíž patrně nesprávně udává, že svatyně ta byla prý dvorním dekretem teprve r. 1784 zrušena.

stkvostné rukavice, stříbrné žezlo, prsten s drahým kamením, zlatý kříž, ozdobený perlami a drahým kamením, do něhož bylo vloženo kopí, kterým Spasitel na kříži byl proboden i jeden hřeb, kterým přibit byl, velká část sv. kříže Páně, meč sv. Mauricia i sv. Karla Velkého s pozlacenými pochvami, ostatky sv. Anny, sv. Jana Kř. a jiné posvátné a starožitné věci.

Říšské tyto svátosti byly na květnou neděli dne 21. března 1350 z Bavor do Prahy přivezeny. Karel šel jim až na Vyšehrad vstříc ve slavném průvodu knížat a pánů v Praze tehdejších meškajících i arcibiskupa Arnošta z Pardubic s veškerým duchovenstvem hlavního města a nesčetných zástupů lidu. Klenoty zůstaly po celou noc ve chrámu Vyšehradském, a nazítří neseny jsou s nevídanou slávou přes Novoměstské tržiště, kde lidu se ukazovaly; posléze odneseny jsou do kaple sv. Václava ve chrámu sv.-Vítském, jakmile pak hrad Karlštejn dostavěn byl, odvezeny jsou do pevnosti této, kde s korunovačními klenoty království Českého chovány byly odtud v kapli sv. Kříže. Zbožný Karel snažil se, aby lid český měl i nadál příležitost, osvědčovati spolu s ním úctu ku těmto posvátnostem, proto vymohl si od papeže dovolení, aby slaven byl každoročně v Praze svátek, ve který by se svátosti říšské ukazovaly lidu se slavením zvláštních služeb Božích a to způsobem ustanoveným na radu bohoslovců od krále samého. K tomu určen jest každoročně pátek po neděli provední, kterýž proto nazýván „*dnem svátostí*“ (latiň „*dnem sv. ostatků*“ čili „*dnem sv. kopí Páně*“). Ku prosbě Karlově udělil papež hojných milostí duchovních všem, kdož slavností těch náležitě se účastnili, přijavše sv. svátosti. Za tím účelem bývaly svátosti ty každoročně s velkou slávou a nábožností z Karlšteina do Prahy přiváženy a po odbytých slavnostech opět nazpět odváženy. K odbývání těchto slavností ustanovil Karel *Novoměstské tržiště*, a vystavěl tu uprostřed dřevěnou věž s lešením, na kterém svátosti se vystavovaly. Den svátostí stal se brzo hlučnou poutí, ku které přicházeli zástupové ze všech zemí koruny sv.-Václavské i z říše, ba ze všech zemí křesťanské Evropy a to ve množství tak velikém, že bylo třeba činiti vždycky zvláštní opatření, aby veřejný pořádek se v Praze zachoval. Tak sešlo se roku 1369, kdy den svátostí slavil se dne 13. dubna, do Prahy tolik lidí, že od kláštera Zderazského až ku věži sv. ostatků místa nebylo a zkušeni lidé počet příchozích na 100.000 páčili. Jindy opět, r. 1388, přišlo tolik poutníků, že Pražané se obávali nepokojů a v noci ozbrojeni bděli, avšak poutníci chovali se pokojně, navštěvovali pilně chrámy, udíleli hojných almužen, konali zbožné modlitby zvlášť na hrobech sv. patronů českých ve chrámu sv. Víta, a uctivše sv. ostatky i svátosti, odešli klidně domů. Jednou zase, roku 1398, bylo tu poutníků tolik, že se chleba v městě nedostávalo.

Aby všickni poutníci vystřídati se mohli, rozšířena tato slavnost na celou oktávu po dnu svátostí. S ukazováním klenotů a sv. ostatků byly spojeny krátké výklady a modlitby, aby poutníci poučení a rozníceni byli. Jaký to život proudil tehdejší v Praze, v níž scházeli se příchozí katolíci ze všech národů evropských!

Z čilého života náboženského vypučela v Praze rozmanitá bratrstva, kteráž hlavně společné konání služeb Božích, ozdobu chrámů Páně, vzájemnou podporu, a pohřbívání spolučenů za účel měla. Obzvláště přispívala bratrstva tato ku slavení svátku Božího Těla, konaného tehdy v Praze s okázalostí převelikou. Vůbec sluší vytknouti, že zbožní předkové naši vynikali něžnou úctou ku svátosti Božího Těla, čehož dokladem bylo množství oltářů, založených a nadaných ku oslavě tohoto tajemství víry. Vždyť i Husité, pokud protestantskými, z Němec k nám přinesenými bludy nasáknuti nebyli, vyznávali s nadšenou vroucností víru v nejsvětější Svátost a bludaře, tajemství toto upírající, potírali jako největší zločince a lidi bohaprázně!

Okolo roku 1382 povstalo v Praze „*bratrstvo Božího Těla se znamením obruče s kladivem uprostřed visícím*“, krátce „*Obručem*“ řečené. Do bratrstva toho měl každý, nehledě na stav, přístup, byť však údové jeho veskrze osoby zámožné, jelikož větší oběti na penězích přinášeti musili. Kdo z bratrstva vystoupiti chtěl, tomu bylo pět grošů památného složití. Král Václav IV. sám byl údem a předním ochrancem družiny té. Počet členů nebyl vždy stejný; r. 1382 bylo jich 40, r. 1407 ale již 300. Mezi 40 členy bratrstva r. 1382 bylo 27 osob stavu šlechtického a 8 znamenitějších z duchovenstva vyššího. V čele bratrstva stávali tři hejtmané, volení na rok, od r. 1404 pak jeden mistr a čtyři radové.

Předním účelem tohoto náboženského družstva bylo *vystavění kaple Božího Těla a Krve Kristovy, Panny Marie i sv. mučedníků Šťastného a Zbožného (Felixe i Adaukta) dílem slavným a nákladným na tom místě, kde stála věž svatých ostatků na Novoměstském tržišti*. Základní listina této kaple podepsána jest v klášteře Zderazském dne 1. dubna roku 1382, v první řadě od hejtmanů bratrstva Ješka Ocase ze Zásady, Zdimíra ze Sedlce, a Buzka z Heraltic. Při kapli měli býti zřízení tři duchovní, neb i více, ku slavnému konání služeb Božích, jmenovitě slavných vigilí a zádušních mší sv. za členy bratrstva čtyřikráte do roka o suchých dnech. Stavba byla za 11 let dotud dovedena, že o slavných odpustcích, r. 1393 od papeže Bonifáce IX. udělených, mohla býti kaple Božího Těla jmenována mezi svatyněmi, ku kterým věřícím bylo putovati za účelem získání milostí těch; stavělo se však ještě dále, a sice o čtyrhenné věži, ve které potom ukazovati se měly svátosti. Záduší kaple bylo hojně nadáno, a rozmnožovalo se i hojnými dary poutníků v den svátostí, kterážto slavnost ještě více rozkvetla; čtvrtinu ofěr a darů kapli věnovaných dostával pak farář kostela sv. Václava na Zderaze, v jehož farnosti svatyně ta stála. Roku 1397 potvrdil papež Bonifác IX. nadání kaple a r. 1398 povolil jí odpustky.

Dne 28. června 1403 darovalo bratrstvo Obruče kapli Božího Těla se všemi důchody a penězi na hotově *kolleji národa českého na vysokém učení Pražském*, kteréžto darování potvrdili v ruce mistra Jana Husi hejtmané bratrstva Zachariáš Sromař, Štěch z Lopic a Petr Kvas ze Všenor. Král Václav IV. dal roku 1406 povolení, aby směli čeští mistři koupiti z důchodů kaple 110 kop

ročního platu pro dva správce duchovní při téže kapli. Od té doby měli čeští mistři podací právo kaple tak, že oznamovali osoby, o které se usnesli, králi, on pak podával jich arcibiskupu ku potvrzení. Prvotné založení kaple rozmnoženo potom ještě o několik nových obročí pro mistry, bakaláře a studenty národa českého. Ze *správce kaple* či kaplanů uvádějí se Mikuláš (1384), mistr Jan z Pustmíře (1403) a Karel (1403).

Z nařízení krále Václava IV. počalo se roku 1416 v kapli Božího Těla podávati *pod obojí*. Téhož roku užili kněží husitští, kteří proti výstřednímu novotářství bojovali, svátku sv. ostatků za příležitost ku veřejnému projevení úcty ku svátostem. Ve čtvrtek dne 7. dubna zřídil mistr Křišťan z Prachatic slavný průvod duchovenstva i osadníků z farností Staroměstských, kterýž vyšel svátostem z Karlšteina vezeným až k mostu naproti, odkud je i zbožně provázel přes Staroměstské náměstí ku dvoru královu, a trhem sv.-Havelským na Nové město ku kapli Božího Těla. Bylo to ale již naposled, co den svátostí okázale slaven, neboť za nedlouho vyšlehl plamen bouří husitských.

Slavného jména nabyl kostel Božího Těla *kompaktáty Basilejskými*, jimiž po dlouhém vyjednávání aspoň zevnější jednoty mezi českými kališníky a Církví katolickou docíleno jest. Tímto mírným srovnáním, kteréž na sněmu Jihlavském dne 5. července r. 1436 od Čechů přijato bylo, sňata klatba s kališníky českých, oni pak jakožto věrní synové do lůna Církve katolické přijati. Císař Zikmund, byv posléze za krále českého přijat, hleděl prohlášení kompaktát v Praze co nejokázaleji slaviti, a obnovil k tomu účelu r. 1437 den svátostí během 19 let již zapomenutý. Dal tedy říšské i zemské svátosti odvézti do kaple Božího Těla, kde je v pátek po neděli provodní, dne 12. dubna Filibert, legát Basilejský, i jiní preláti a kanovníci ukazovali shromážděnému lidu, jakož dalo se za minulých časů. Slavnosti té byl přítomen císař Zikmund s manželkou svou a celým dvorem svým, a tu ohlašovali čtyři žáci po česku, latině, uhersky a německy, že Čechům a Moravanům povolení jsou čtyři artikulové, zejména že „Čechové a Moravané, Tělo Boží a krev pod dvojí způsobou přijímající, jsou věrní křesťané a praví synové Církve“. Ku většímu oslavení tohoto svátku propuštění jsou téhož dne mnozí vězňové na svobodu. Brzo potom bylo toto prohlášení vryto po česku do jedné, a latině do druhé kamenné desky; deska s nápisem českým byla zazděna do zdi nad oknem východní strany kostela Božího Těla, a deska druhá dána do zdi na straně polední nad postranní dvéře. Na vrchol věže dán jest kalich, kterýžto odznak namalován i do vápna nad branou kostelní.*)

Kostel Božího Těla náležel vysokým školám Pražským a profesori téhož učení měli tu, právě jako v kapli Betlémské, bezplatně pohřby. Svatyni té dostávalo se i za doby kališnické hojných darů a odkazů. Tak odkázali jí bývalý rektor university, mistr

*) Tomkův Děj. Prahy II. 19. 223. 224. III. 202—203. 226. V. 199, Palackého Dějiny II. 1, 118. III. 3, 241. 242. Staří letop. č. 100. O bratrstvu „Obručí“ bájeno od Millauera i jiných, že to byl cech zedňarský

Jan z Prahy (†1490), roční plat 5 kop, a Pavel Kristián z Koldína, někdy professor práv, potom kancléř a radní Staroměstský (†1589), plat 2 kop ročně. Latinská kompaktní deska i obraz kalicha na stěně byly r. 1603 nákladem vdovy Kateřiny Slivenské od Malostranského malíře Ferdinanda opraveny, a r. 1609 obnovena věž na střeše.

Roku 1524 kázal v tomto kostele německy a latinsky bývalý mnich augustiánský Tomáš, jenž od Luthera do Prahy byl poslán, aby tu bludy jeho rozséal. Dne 21. června 1609 kázal tu německy proti papeži a víře katolické bývalý mnich minoritského kláštera u sv. Jakuba Kašpar Felix Celticius z Olomouce, který od Církve i řehole odpadl, a ku protestantům přešel. Lutheránský farář u sv. Václava Hanuš Landskronský konal při tom protestantské obřady. V dobách utrakvistických, pokud protestantství nenabylo vrchu, vodíval farář sv.-Jindřišský v prosebných dnech v úterý procesí ku sv. Štěpánu, ku sv. Apolináři, a odtud do kostela Božího Těla. Za Rudolfa II. zřízeno při tomto kostele bratrstvo hudební, kteréž papež Sixtus V. potvrdil, a jehož prvním starostou byl dvorní kaplan a král. almužník Jakub Chimarhaeus, potom probošt v Litoměřicích († 1614). Až do r. 1611 konala universita na památku Karla IV. každoročně po tři dny procesí do kostela Božího Těla, téhož roku přestalo to však, a na místo procesí činěna v kolleji Karlově slavnostní řeč.*)

Roku 1612 přepustili professoři akademie Karlovy kostel Božího Těla *německým kalvínům* v Praze, a tak stala se tato svatyně, založená původně ku oslavě nejsv. Svátosti oltářní, shromážděním lidí, kteří víru v tuto Svátost úplně zavrhovali!

Pokud víme, byli v dobách kališnických v této svatyni *pohřbeni*, a měli tu *náhrobky* s nápisy: Tobiáš Tábořský, bakař filosofie, rektor školy Zderazské († 1582); Jan Adam Bystřický, rektor university, probošt kolleje andělské u Věch Svátých († 1602); Šimon Proxen a Sudetis, učenec na slovo vzatý, rada císaře Maximiliána II. († 1575); Jan Gotsmann z Ném. Brodu, probošt kolleje Věch Svátých († 1606); Ondřej Mitisek z Litoměřic, děkan († 1591); Marek Bydžovský z Florentina, probošt kolleje krále Václava, jenž byl po třikráte rektorem university († 1612); Trojan Nigellus z Oskořiny, rovněž po třikráte rektor vysokých škol († 1604); Martin Bacháček z Nauměřic, filolog, hvězdář, po čtyřikráte děkan, po 11 let (1598-1600 a 1603-1612) rektor university, probošt kolleje krále Václava († 1612); Jan Chorin, básník, prorektor († 1606); Matouš Filomethes z Wolkenbergu, professor filosofie († 1565); Křištof Manlius ze Zhořelce, professor († 1565).**)

Po Bělohorské bitvě odevzdána jest dne 10. listopadu 1622 akademie Karlova se všemi kolleji i vším příslušenstvím Jesuitům u sv. Klementa, a tím navrácen i *kostel Božího Těla* prvotnému účelu svému, totiž *službám Božím katolickým*. Byl tedy znova posvěcen, a brzo potom byl v něm pohřben od Jesuitů

*) Gindely Gesch. der böhm. Br. I. Bartošova kronika Prž. 118. Navrátil. Osudy kostela sv. Jindřicha, 154.

**) Libussa. Jahrbuch für 1843, v. Paul Al. Klar, 326—329.

s velkou slávou proslulý mistr Jan Kampán Vodňanský, učenec daleko široko slavený, někdy rektor škol u sv. Jindřicha, professor řecké a latinské literatury na universitě, básník, po třikráte rektor vysokého učení, dříve též úd konsistoře protestantské, který r. 1622 do lůna Církve katolické se vrátil, brzo však potom dne 13. prosince zemřel.

Roku 1628 povstala při kostele Božího Těla *residence Jesuitů*, kteří potom skromné sídlo své rozšířili si tu v řádnou kolej s chrámem sv. Ignáce. Tím však neosiřel kostel Božího Těla, byltě i nadál obsluhován kněžími z koleje sv. Ignáce, a míval svého *prefekta*. Když r. 1638 Jesuité císaři Ferdinandu III. akademii Karlovu opět postoupili, ponechán jim kostel Božího Těla.

Roku 1637 konala Novoměstská obecní rada po svém obnovení v kapli Božího Těla slavnost díkůčinění, což dalo se potom každoročně po více let. Svatyni té dostávalo se stále nových darů a odkazů. R. 1640 věnoval jí Vyšehradský děkan Václav z Růžové 500 zl. na světlo; Samuel Kučera odkázal jí část své zahrady na Karlově; vdova Anna Kazanovská darovala 460 zl.; r. 1644 koupil rektor koleje Tobiáš Brázda kostelu domek se zahradou. Roku 1641 povstala v této svatyni nová česká měšťanská kongregace Zvěstování Panny Marie, která si tu oltář zřídila, a svým jméním vládla, jež zbožnými odkazy vzrůstalo. Roku 1655 byly v kostele vystaveny ostatky sv. mučedníků Donata, Papia, Zbožného a Desiderata k veřejnému uctění. Ve svatyni této nalézal se jeden z nejstarších obrazů sv. Jana Nepom.

Roku 1720 byl kostel Božího Těla nákladem 412 zl. obnoven, k čemuž sešlo se 439 zl. milodarů, a r. 1737 byla opravena střecha s věží. Roku 1744 zaplatil rektor u sv. Ignáce za kostel Božího Těla nepřátelům výpalného a kořistného 25 zl. 28 kr. Jesuité Novoměstští, majíce svěřenu duchovní správu na vinicích za branami městskými, konali křty dítek vinařů obyčejně v kostele Božího Těla.

Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova odkázán r. 1773 kostel Božího Těla správě faráře u sv. Vojtěcha v Jirchářích Antonínu Dvořákovi. Roku 1781, kdy na rozkaz vlády jmění všech kostelů a záduší se spisovalo, udáno, že kostel Božího Těla má vlastního kapitálu 1100 zl. nadací však a zboží nemovitého prý žádného tu nebylo.

Starobylý a slavný kostel Božího Těla byl r. 1784 *zrušen*, a ve veřejné dražbě jako nějaké zbytečné haraburdí za 902 zl. *prodán*. Koupil jej Pražský měšťan Václav Ctibor, nemohl však více zaplatiti, než 450 zl., pročež konána r. 1790 dražba druhá, v níž budovu tu koupil magistrátní rada Vojtěch rytíř Eisenstein, který dobyl si smutné slávy tím, že hned r. 1791 kostel ten dal *rozbourati* a úplně se zemí srovnati, tak že po něm ani stopy nezbylo. Kamení a dříví kostela odvezlo se za Vyšehradskou bránu ku stavbě továrny na silnici za kostelem sv. Pankráce, a náhrobními, namnoze vzácnými kameny vydlážděn dílem chodník na mostě Karlově, dílem upotřebilo se jich ku opravám na jezu pod Letnou.

Kostel Božího Těla stával na Karlově náměstí právě uprostřed mezi průčelím chrámu sv. Ignáce a rohem nynější techniky, a byl dle zachovaných vyobrazení a starých popisů mistrovským, druhu svého jediným gotickým dílem. Byl stavěn v podobě osmipaprskové hvězdy; jednotlivé paprsky, ozdobené úzkými vysokými okny a pokryté kosmými stříškami, pojily se k okrouhlé stavbě, z níž vyrůstala osmihranná střecha, jejíž úkos korunovala věžka se štíhlým zakončením. Jak umělá byla asi klenba této svatyně! Věru, jen doba naskrze surová mohla tuto památnou budovu zničit.

Po staroslavném tomto kostele dochovaly se pouze tyto skromné památky: Velká mramorová deska z hl. oltáře, která nyní slouží za stůl před hostincem při silnici za kostelem sv. Pankráce. Polovice náhrobního kamene rektora Trojana Nigella z Oskořiny, která byla pohozena na Koňském trhu, až ji r. 1820 prof. Max. Millauer zachránil a Museum českému daroval, kde ona posud se nalézá. Nejvzácnější památkou jsou však obě kompaktní desky, které nyní jsou zazděny na schodišti českého Museum. Rytíř Eisenstein daroval je r. 1791 Pražskému purkmistrovi Josefu Preinhölderovi, od něhož je dostala král. česká společnost nauk, načež je dal tehdejší c. k. bibliotekář Rafael Ungar zazdíti v koleji Klementinské u schodiště ku knihovně. Posléze byly tyto desky r. 1818 darovány českému Museum. Jsou z pískovce, a mají na modré půdě dobře zachované nápisy starým švabachem. Nápis český zní takto: „Leta MCCCCXXXVII. z Rozkazanie Cziesarze Zigmunda a Legatuow Basileyskych w tomto kostele hlasseno Czesky Latinie Uhersky a Niemeczky zze Czechowe a Morawane Tielo bozie a krew pod dwogi zpuosobu przigimagic gsu wierni krzestiane a prawí synowe cierkwe.“ Nápis latinský není překlad českého, a skládá se z pěti chybně sestavených šestiměrů. *)

2. Kostel sv. Karla Borromejského

s domem pro sestárlé světské kněze na Zderaze.

Ústav pro sestárlé, pracemi na vinici Páně zemdlené duchovní správce, jež šlechtitný světící biskup Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé Vsi na své vinici ve Slupí byl r. 1681 založil, stal se časem nedostatečným, neboť přechovával i s představenstvem a čeledí 27 osob. Tudíž odstoupil dům ten arcibiskup Jan hr. Breuner r. 1705 Trinitářům, a jai se zakládati na Zderaze „emeritní dům“, koupiv pro něj na místě, kde před válkami husitskými část slavného kláštera křižovníků strážců Božího hrobu

*) Schaller. Topogr. Pr. IV. 21—28. Prodrom. 335—342. Glückselig. Ill. Chronik v. Böhmen I. 410—418 (s vyobrazením kostela). Klárova Libussa 1843, 313—329 (s vyobrazením). Blahověst 1878, 275—282. Dra. Borového sv. Jan Nep., 39. Listiny Novom. Jesuitů, u sv. Vojtěcha.

se rozkládala, dům někdy Talmberkův s rozsáhlou zahradou. Stavbu nového ústavu i krásného kostela sv. Karla provedl architekt Kilián Ignác Dienzenhofer, kteréžto budovy byly dokonány až za arcibiskupa Daniele Mayera r. 1732. V tomto ústavu křesťanské lásky žilo a zemřelo množství zasloužilých duchovních správců z arcidiecése Pražské. Představený domu toho byl superior, a vedle něho vicesuperior. Bývalý děkan Berounský *Jiří Frant. Procházka de Lauro*, vicesuperior, vydal v letech 1713—1736 tři česká kázání o sv. papeži Piovi V., o Panně Marii Staroboleslavské, a o poutním místě Hájku. Avšak ani tento krásný ústav neodolal útokům, které koncem minulého století na všechna církevní zařízení dorážely, byltě dne 12. ledna 1783 *zrušen*, a chudí sestálí kněží z něho vypovědění, a dáno jim na vůli, aby ze skromné výslužby své žili v některém klášteře. Roku 1785 proměněn ústav tento v kasárny, a odsvěcený kostel ve vojenské skladiště. Rozsáhlá krásná zahrada byla zničena a cvičištěm vojska učiněna. Nyní nalézají se v obou křídlech bývalého tohoto ústavu posluchárny vysokých českých škol technických. *Vkusný kostel sv. Karla* stojí v rohu ulice Resslerovy a prostranství na Zderaze a jest posud zcela zachován. Lepá střecha věže jeho byla r. 1883 snesena a nahrazena nízkým krovem. Před západním průčelím kostelním jest zahrádka se znamenitými kovanými mřížkami. Také jižní podélná strana kostelní lahodí mile oku ušlechtilými tvary svými. Vnitřek upraven jest nyní ve školní posluchárnu, má posud pěkné ozdoby renaissanční, na klenbě malby, a z bývalých oltářů tumb. Ve veliké hrobce pod dlažbou nalézá se množství rakví s těly kněží zde pohřbených. Odsvěcený kostel tento náleží posud náboženské matici.*)

3. Kostel sv. Františka Xav.

při koleji Tovaryšstva Ježíšova u sv. Ignáce.

Jako ve všech kolejích svých, tak pečovali Jesuité i u sv. Ignáce záhy o zřízení vychovávacího ústavu či semináře pro studenty. Roku 1639 dovršili svoje gymnasium nejvyšší, šestou třídou, a téhož roku věnovala jim zakladatelka koleje, kněžna Marie Šternberková roz. Hohenzollernová 9000 zl., aby z úroků této jistiny bylo v koleji vychováváno devět chudých šlechtických jinochů, k čemuž potom ještě 3150 zl. přidala. K témuž účelu učinili i jiní dobrodinci dary, zvláště Vyšehradský děkan Václav Plocar z Růžové a Jan Birka z Birkenšteina, a tak povstal v koleji sv. Ignáce *seminář sv. Františka Xav.*, kterýž tak prospíval, že r. 1696 měl 40 chovanců. Pro gymnasium i seminář vystavěli Jesuité na jižním konci koleje zvláštní *kostel sv. Františka Xav.*, ježž dne 24. srpna 1690 posvětil biskup Jan Ignác

*) Blahověst 1878, str. 262.

Dlouhovesský z Dlouhé Vsi. Na střeše této svatyně byla věžička se dvěma zvony. V tomto kostele mívala studentská *družina Nanebevzetí Panny Marie* svoje pobožnosti a slavnosti. Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova byla r. 1773 správa kostela sv. Františka Xav. svěřena faráři u sv. Vojtěcha v Jirchářích Ant. Dvořákovi, avšak již r. 1784 byla tato svatyně *zrušena*, a r. 1787 potom přestavěna a s bývalou kollejní budovou, nynější vojenskou nemocnicí, spojena. Podnes lze však na jižním konci této budovy rozsah i tvary bývalého tohoto kostela rozeznati.

4. Kostel sv. Jana ev. na Bojišti.

Dne 27. ledna 1179 svedena za krutého mrazu na výšině nynějšího Nového města krvavá bratrovražedná bitva. Při hřmotném hlaholu trub i zvonů z blízkého Vyšehradu i jeho podhradí, jakož i Hradu a podhradí Pražského, srazila se tu vojska svárlivých Přemyslovců knížete Fridricha i Soběslava II. Soběslav zahájiv boj útokem na vojsko Fridrichovo, byl poražen, a jsa daleko za Prosek stíhán, dal se na útěk. V této bratrovražedné bitvě padlo mnoho lidí a mnoho znamenitých osob zahynulo na bojišti mrazem. Od té doby nazýváno toto místo od Pražanů vůbec *Bojištěm*, kteréžto jméno podnes se zachovalo.

Manželka Fridrichova Alžběta založila tu na památku této bitvy i ze slibu, jež učinila, zvítězí-li knížecí choť její, *kostel sv. Jana ev.* a nadala jej bohatě poplužím, jehožto pozemky táhly se až ku vsi Nuslím, a na druhé straně svahek a úžlabinou pod vrch Větrník ku potoku Botíči, kde byl rybník s mlýnem. Tento kostel i s poplužím a vším příslušenstvím daroval kníže Fridrich r. 1183 *řádu rytířů Svatomářských* či Johannitům konec mosta. Ve 14. století nazývá se klášter Matky Boží konec mosta majetníkem kostela na Bojišti, ač kníže Fridrich jej byl daroval vlastně celému řádu Johannitů. Před r. 1321 postoupil klášter Johannitů kapitole Vyšehradské mlýn na Botíči za jistou náhradu, a potom postoupena r. 1360 z příslušenství kostela sv. Jana na Bojišti zahrada ku klášteru Slovanskému.

Kostel sv. Jana na Bojišti či na *Rybníčku* stál nedaleko nynější Slepé brány na místě č. p. 465—II. a u něho byl (č. p. 464—II.) farní dům. Svatyně ta byla stavěna slohem románským. Záhy již postoupena byla část zahrady při popluží Johannitů ku stavbě domů, a tudíž vznikla tu osada farní. Jisto jest, že kostel sv. Jana *farním* byl, ač o farářích jeho nemáme žádných zpráv.

Za řádění Braniborců vypukl r. 1281 v Čechách hlad a z něho hrozný mor, jímž tolik lidí hynulo, že kněží v Praze nestačili ku zaopatřování umírajících, a hřbitovy v městě ku pochovávání mrtvých. Tu dali konšelé vykopati osm šachet, z nichž dvě byly u kostela sv. Jana na Bojišti, a do nich kladeny mrtvoly po čas moru. Po šesti měsících byly i tyto šachty plny, a počalo se

pochovávat na písčitých ostrovech pod městem a v polích přede zdmi městskými, což trvalo až do r. 1282.*)

Kostel sv. Jana na Bojišti i s nadáním svým *zahynul* ve válkách husitských.

V minulém století stál na místě, kde někdy tento kostel býval, dům s kaplí sv. Jana Zlatoúst., jenž náležel bratrstvu českých poustevníků *Ivanitů*. Vyskytlí se r. 1725 v Čechách poustevníci, kteří zvláštní družinu či bratrstvo pod ochranou blah. Ivana utvořili. V čele této družiny stál *Dominik Antonín Stey*, dříve měšťan a učitel v Jablonné, jenž po smrti své manželky a dítek svých odešel do samoty, kde tuhý život vedl. Tam sestavil pravidla z rozličných řeholí ve zvláštním spisu, kterému dal jméno „*Lilium convallium* ze zahrady poustevnické“, rozvrhnul jej ve 24 kapitol, poněvadž dle pověsti blah. Ivan tolikéž let poustevničil. Arcibiskup Daniel Jos. Mayer potvrdil r. 1732 spis ten, a dal Steyovi i soudruhům jeho právo, aby mohli nositi řeholní šat, totiž hnědý soukenný hábit, krátký plášť, kápi a škapulíř. Mnozí zbožní mužové následovali Steye a šli na poušť. Poustevníci ti nazývali se *Ivanité*, skládali prosté řeholní sliby, a měli nad sebou visitátora, od konsistoře Pražské ustanoveného. Dostalo se jim četných příznivců, kteří jim chýžky s kapličkami neb kostelíky stavěli a je živobytím opatrovali; jinak živil se *Ivanité* ruční prací, sbírali almužnu a bývali u osamělých kostelů přijímáni za kostelníky a zvoníky. Dle prvotních ustanovení měl každý *Ivanita* bydleti v poustevně fundované, avšak toho nebylo přísně šetřeno, tak že r. 1782 bylo v Čechách vedlé 17 fundovaných poustev 66 nefundovaných, totiž takových, kde *Ivanité* jen ruční prací a almužnou se živil. „*Kongregace bratří poustevníků blah. Ivana*“ v Čechách nesměla dle zákazu císařovny Marie Teresie ode dne 14. prosince 1771 dále nových údů přijímati, a byla rozkazem císaře Josefa II. dne 12. ledna 1782 *zrušena*. Zmíněný dům na Bojišti daroval českým *Ivanitům* hofmistr hrab. Hrzana Josef Ludwig, aby poustevníci do Prahy přicházející nebyli nuceni, přebývat v hospodách, ti pak zřídili si v této budově kapli sv. Jana Zlat. Po zrušení *Ivanitů* byl dům jejich Pražskému chudobinci přivtělen a potom r. 1789 soukromníku prodán.**)

5. Kaple sv. Jana Nepom.

v domě u Wunšviců č. p. 793—II. na sv.-Václavském náměstí.

Dům č. p. 793—II. na sv.-Václavském náměstí nazývá posud lid Pražský „u Wunšviců“. Náležel ještě v druhé polovici minulého století rodině svobodných pánů Wunšviců. Tato rytířská

*) Tomkův Děj. Prahy I. 23. 89. 133. 200. 240. 396. II. 243. 278 III. 113.

**) Blahověst 1881, 252 Schaller. Topogr. Pr. IV. 222. Schottky. Prag. I. 391.

a posléze panská rodina Wunšviců z Wunšvic přišla z markrabství míšeňského do Čech za císaře Rudolfa II. Matyáš Bohumír Wunšvic (naroz. 1632), císař. rada, hejtman kraje Plzeňského, vystavěl řečený dům a zřídil v něm v přízemí *kapli sv. Jana Nep.*, neboť byl velkým ctitelem tohoto světce, zvoliv jej za patrona celého rodu svého. Velmož ten dal v zámku svém v Ronšperku vyřezati r. 1682 od proslulého řezbáře Jana Brokofa dle vzorku, učiněného od Vídeňského sochaře Rauchmüllera, velkou sochu svatého Jana Nepom., kteráž zprvu v zámku Ronšperském postavena byla, později však dopravena jest do Prahy do domácí kaple ve Wunšvicově domě, kde tehdáž Brokof u barona bydlel. Dle dřevěné sochy Brokofovy dal r. 1683 též šlechtic uliti v Norimberce bronzovou sochu sv. Jana Nep., která podnes na mostě Karlově stojí.

Až do r. 1819 vykonávali zbožní obyvatelé náměstí svato-Václavského i sousedních ulic každoročně po celý oktáv slavnosti sv.-Janské, ano mnozí také každou středu během celého roku i ve dny jiné, pobožnost svou v této kapli sv.-Janské.

Roku 1819 byla vojenská strážnice, která až po tu dobu uprostřed náměstí stála, přeložena do Wunšvického domu, a sice s částí také do kaple sv.-Janské, a tu ustanoveno, aby oblíbená socha Brokofova dána byla na hlavní oltář kostela na Skalce. Úřadové dověděli se však, že lid s touto změnou nesouhlasí, a proto chtěli dáti sochu potají v noci od alumnů arcib. semináře přenést. Lid zvěděv o tom, počal se srocovati, a sběhl se v převelikém zástupu, tak že musila policie (přes 200 mužů), ano posléze i vojsko, zvláště huláni zakročiti, a rozhněvané zástupy lidu rozháněti. Jeden bohoslovec octl se tu v nebezpečí života, až jej vojsko vysvobodilo. Těmito výtržnostmi bylo té noci přenesení sochy zmařeno, avšak hned nazítří byla socha ta přece pod ochranou vojska i policie do kostela na Skalku přenesena, kde posud na hlavním oltáři stojí.

6. Kaple sv. Longina.

Ze tří okrouhlých románských kaplí, které se nám v Praze dochovaly, jest nejstarší, ač nejmenší, kaple sv. Longina, která při ulici na Rybníčku u zdi ve farské zahradě stojí. Pochází snad až ze 12. století, a byla vystavěna bezpochýby od kláštera Břevnovského, jemuž hned koncem 10. století náležely dědiny ve vsi Rybníčku. Roku 1257 obdrželi křižovníci s červenou hvězdou, jimž tehdáž ves Rybníček náležela, farní právo při tamním kostele sv. Štěpána. Má se za to, že tímto kostelem byla kaple později řečená sv. Longina; a že svatyněka tato nynější jméno své dostala až po vystavění většího farního chrámu sv. Štěpána za Karla IV. Možná, že nové pojmenování kaple té souvisí nějak s tím, že r. 1410 Vyšehradský probošt Václav z Buřenic ostatky sv. Longina přinesl z Říma do kapitolního chrámu na Vyšehradě. Z neznalosti

byla pověst, že kaple ta již z dob pohanských pochází, a modlářským božištěm bývala. V 17. století zřídil si tu Novoměstský radní Ludvík Fleišman z Tumpachu hrobku, kdež on i manželka jeho Anna roz. Turková pochováni byli. Muž ten učinil tu i nadání na mše svaté o suchých dnech. Roku 1784 byla kaple zrušena, a když roku 1844 nová ulice na Rybníčku se zakládala, ušla jen stěží záhubě. Věžička její není již původní, pochází ze 17. století. Jinak není na staveníčku tom nic pozoruhodného.

7. Kaple Všech Svatých na hřbitově u sv. Štěpána.

Ve východní části bývalého hřbitova u sv. Štěpána stávala *kaple Všech Svatých*, kteráž poprvé se připomíná roku 1406. Vedle ní mívali poutníci, kteří ku svátku sv. ostatků do Prahy přišedše, zde zemřeli, pohřebiště, pročež „*poutničím pohřbem*“ slula. Roku 1547 pochován při ní Václav z Jelení, jenž dne 22. srpna rozkazem Ferdinanda I. na Hradčanech stát byl. Dle Bartoloměje Rása z Rothenfeldu, který tu pohřben byl, nazývána svatyňka ta potom i *kaplí Rásovskou*, což zavedlo později podnět k mylné domněnce lidu, že v kapli té mívali někdy služby Boží rasové. Kaple tato byla r. 1784 zrušena, a r. 1844 zbořena. Nyní stojí na jejím místě dům č. p. 1268—II. *)

8. Kaple Jerusalemská na hřbitově sv. Štěpána.

U zvonice sv.-Štěpánské stávala kaple zvaná Jerusalemem. Na Sadelerovu obrazu Prahy z r. 1606 spatřuje se jakožto staveníčko se stanovou střechou. Vystavěl ji prý jakýsi Divišovský z Prošovic, jenž v ní pohřben byl. Byla zbořena r. 1844.

*) Tomek II. 245. Prodrom. 253. Schaller Top. Pr. IV. 219. Mikovcovy Starož. a pam. I. 12 a násl.

XIX.

Farní osada sv. Apolináře.

Kaple sv. Jana Nepom.

v zahradě při Viničné ulici.

Na konci někdejší cesty od kostela sv. Kateřiny ku chrámu sv. Apolináře a nynější Viničné ulice dal Staroměstský radní Joanelli v zahradě vystavěti počátkem minulého století *kaplici sv. Jana Nepomuckého*, a ozdobiti ji soškami v průčelí i *oltářem* uvnitř. Svatyněka ta byla za císaře Josefa II. zrušena, stojí však v zanedbaném stavu podnes za hradbou v zahradě při domu č. p. 440—II. Opodál v ulici Kateřinské při domu č. p. 478—II. „u Hájků“, kde nyní jest část budovy ústavu anatomického, stávala jiná *kaplička sv. Jana Nep.* se sochou, která však r. 1856 zbořena byla.

XX.

Farní osada nejsv. Trojice v Podskalí.

1. Farní kostel sv. Vojtěcha Menšího.

Ve třídě Vyšehradské blíže potoka Botíče stál po pravé straně č. p. 418—II. již aspoň za krále Václava II. *farní kostel sv. Vojtěcha Menšího*. Výslovně uvádí se poprvé r. 1362. Hájek vypravuje, že když udatný vůdce českého knížete Neklana v krvavé bitvě, v níž sám padl, porazil a zabil hrdého odpůrce knížete Luckého Vlastislava, odevzdal Neklan syna Vlastislava, pacholíka to krásného, péči posavadního pěstouna jeho, rodem Durynka. Avšak hanebný pěstoun zavraždil schovance svého, a domnívaje se, že nabude hojné odměny, přinesl hlavu jeho Neklanovi. Než, zmýlil se, neboť šlechtetný Neklan, zhroziv se daru tak ohavného, popřál vrahovi jen té odměny, že mohl sám voliti sobě způsob smrti, načež nešlechtetník ten oběsil se na olši nedaleko Vyšehradu, kterýžto strom potom *olši Durynkovou* zván byl. Tato olše stávala prý u Botíče na tom místě, kde později kostel sv. Vojtěcha založen byl.

Podací právo tohoto farního kostela náleželo v letech 1362 až 1416 pánům ze Šternberka a na Konopišti. *Faráři* uvádějí se: Matěj († 1362), Jindřich z Bechyně (— 1372), Mikuláš Kollekta, syn Svachův, od r. 1380 papežský výběrčí v Čechách (r. 1385 sesazen), Hroch Bohunkův z Kamenice (— 1393), Jan Prase († 1396), Jan (od 1396), Bohuněk, Beneda (— 1401), Procek (1402), Mikuláš (1412), Jan (— 1419). Roku 1392 připomíná se tu farářův střídník. Papežského desátku platil farář 4 groše ročně.

Za válčení Pražanů s královskou posádkou Vyšehradskou byl *kostel sv. Vojtěcha* dne 16. června 1420 *vypálen*, nejisto, od které z válčících stran. *)

V *době kališnické* býval tento kostel dlouho bez kněze. Roku 1523 byl tu farářem Pavel, člen dolejší konsistoře. R. 1589 ustanoven sem za faráře Tomáš Niger, bývalý katolický farář u sv. Kiliana za Zbraslaví, jenž ku kališníkům přešel, později však, stav se farářem u sv. Jindřicha, tam rozhršení ode všech církevních pokut dosáhl. Roku 1593 byl u sv. Vojtěcha farář Prokop, jenž u kališnické konsistoře si stěžoval, že osadníci jemu platů zádušních zadržují. Potom usadil se na této farnosti protestantský kazatel „nekněz“ Matouš, kterýž proti vůli kapitoly Vyšehradské přísluhoval též v kostele svaté Alžběty pod Vyšehradem, až z Prahy a ze země vypověděn byl. Po něm byl farářem u sv. Vojtěcha r. 1602 Tomáš Soběslávek, který též u sv. Alžběty přísluhoval. Posléze tu byl nekatolický farář Mikuláš Mařík, jenž v prosinci 1621 z Prahy vypověděn jest. **)

Po Bělohorské bitvě hlásili se mnozí řádové, kteří až do válek husitských v Praze kláštery mívali, aby jim byly opět v tomto městě kostely dány. Tehdáž přišel do Prahy též jménem *Benediktinů Ambrosiánů*, kteří před válkami husitskými měli klášter sv. Ambrože na Novém městě u Staroměstského příkopu, generální komisař tohoto řádu *Alexius Ravelli*, žádaje, aby mu byl dán některý kostel ku zařízení kláštera.

Císař Ferdinand II. dovolil r. 1629, aby Ambrosiáni usadili se u *kostela sv. Valentina* na Starém městě, a P. Alexius jal se v něm ihned služby Boží konati. Proti tomu opřel se však převor křižovníků s červenou hvězdou Slupecius z Labětína, dovozuje, že kostel sv. Valentina náleží křižovníkům, a obhájil skutečně tohoto práva řádu svého. Tu snažil se P. Alexius dosáhnouti v Praze jiného kostela a místa ku založení kláštera řehole své, a císař daroval mu *kostel i faru sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí* se vším příslušenstvím, zvláště s domy poplatnými, načež kardinál arcibiskup Harrach dne 12. ledna 1630 potvrdil tohoto kněze jakožto katolického *prvofaráře* u sv. Vojtěcha. Avšak již dne 9. dubna 1630 žádali osadníci, aby jim byl dán kněz jazyka českého znalý. P. Alexius, rodem Vlach, nemohl ovšem osadníkům prospěti. Již dne 6. dubna 1630 byla mu přikázána též duchovní

*) Tomkův Děj. Prahy I. 241. II. 240. III. 144. IV. 67. V. 198. Palackého Děj. I. 1, 109.

**) Starí letopis. č. 461. Dra. Borového M. Medek str. 75. Poselkyně II. 353. Listiny v univers. knih. A. II. 26.

správa v kostele a osadě nejsv. Trojice v Podskalí, avšak když shledal, že tu nemůže působiti, nejsa mocen jazyka českého, dal se za kněze polního. Přece však nevzdal se vši naděje na zřízení kláštera svého řádu u kostela sv. Vojtěcha. Odchází k vojsku, učinil dne 5. srpna 1632 smlouvu s opatem kláštera Slovanského, kterouž zavázal se, dávat mu měsíčně po 4 zl. z užitků domů, „klášteru“ u sv. Vojtěcha poplatných, za sloužení mší sv. po všechny svátky, neděle a pátky v kostele sv. Vojtěcha.

P. Alexius nevrátil se více do Prahy, a myšlénka jeho, aby při kostele sv. Vojtěcha povstal klášter Benediktinů obřadu sv. Ambrože, nikdy provedena nebyla.*)

Dne 31. srpna 1635 ustanoven od kardinála Harracha u sv. Vojtěcha Menšího *farářem* Jan Glodomastes, jemuž i kostely a osady nejsv. Trojice a sv. Mikuláše v Podskalí odkázány jsou. Po smrti jeho († 2. června roku 1640) odevzdáno však celé Podskalí se všemi kostely správě faráře sv. Vojtěcha Většího v Jirchářích. Od té doby konány služby Boží v kostele sv. Vojtěcha v Podskalí měrou jen obmezenou, slaveno tu zejména Vzkříšení, a v adventě bývaly tu rorate v prvním témdnu. *V minulém století stály tu 4 oltáře*: Hlavní, s obrazem sv. Vojtěcha, zřízený r. 1712 od dobrodinců, a postranní sv. Kříže, Panny Marie, sv. Josefa, postavené r. 1713 od měšťanů Mat. Kubiče a Karla Doudlebského, jichž kameny r. 1765 znova posvěceny byly.

Roku 1781 měl kostel jmění 5029 zl., ročních důchodů 299 zl., vydání 296 zl. Roku 1778 byl chrám naposled obnoven. Měl nepravidelná okna a starou kamennou kazatelnu. Ve zvonici visely 2 zvony z r. 1646 a 1712, ve věžičce na střeše též 2 zvonky z r. 1565, z nichž jeden byl ulit od Novom. zvonaře Ondřeje.

Kostel sv. Vojtěcha v Podskalí byl r. 1784 rozkazem císaře Josefa II. *zrušen*, a potom r. 1790 za 374 zl. spolu s dvěma domy, jež mu náležely, prodán. Náhrobní kámen faráře Glodomastesa přenesen odtud ku sv. Vojtěchu v Jirchářích, kde posud vedlé fary zazděn jest. Na místě bývalého kostela stojí nyní část domu č. p. 418—II. blíže mostu přes Botíč.**)

2. Kaple sv. Michala na Botíči pod Vyšehradem s klášteřem Celestinů.

Potomní papež sv. Celestin V., před tím Petr de Murrone jménem, zamiloval si záhy život poustevnický. Stav se knězem,

*) Poselkyně III. 73. 74. Listina u Schallera Topogr. Pr. IV. str. 226. Archiv konsist. Pražské V. E. 573.

**) Prodromus 260. Schaller. Topogr. Prahy IV. 64. Pamětní kniha fary sv.-Vojtěšské od r. 1718. O Ambrosiánech v Podskalí bájeno mnoho, čehož původem byl Hájek, jenž mluví o „klášteru Ambrosiánů proti kůru sv. Vojtěcha, tu, kde nyní škola“. Nejnověji Frind (Kirchengesch. II. 190) kladl Ambrosiány, Karlem IV. do Prahy uvedené, místo ku sv. Ambroži proti Prašné bráně, do Podskalí ku sv. Vojtěchu!

trval v jeskyni na vrchu Murrone a potom na hoře Mejella, kde r. 1254 zřídil pro své poustevnické soudruhy klášter na základě přísné řehole sv. Benedikta, jež papež Urban IV. potvrdil. Již během 10 roků rozšířila se tato řehole tak, že měla 10 klášterů. Roku 1294 zvolen Petr de Murrone papežem a přijal jméno Celestin V. Panovav pouze 5 měsíců, utvrdil svůj řád, složil důstojnost papežskou, a vrátil se opět na poušť. Zemřel r. 1296 v Římě a byl r. 1313 za svatého prohlášen. Řehole jeho byla odvětvím řádu sv. Benedikta jakožto zvláštní její kongregace. Členové této řehole nazýváni dle sv. zakladatele jejího *Celestini*. Nosili bílý oděv s černou kápí, černým škapulířem a černým pláštěm a šetřili tuhé kázně, zdržující se masitých pokrmů. Představeným kláštera býval převor, a celá kongregace slušela pod správu „otce opata“ v Sulmoně (Murroně).

Karel IV. poznal Celestiny v Avignoně, když tam návštěvou u papeže Urbana V. dlel, a zalíbil si řeholi jejich tak, že přivedl dva mnichy Celestiny do Prahy, aby si tu vyvolili místo ku založení kláštera. Avšak hlučné sídelní císařské město nezdálo se jim býti příhodným pro klášter s touhou poustevnickou kázní. Karel IV. vykázal jim tudíž vrch Ojvín uprostřed hlubokých lesů u Žitavy a vystavěl i nadal jim tam rozsáhlý klášter a nádherný chrám, jehož zříceniny podnes se tam spatřují.*) Celestini přišli později přece do Prahy, a sice ku *kapli sv. Michala*, která stávala na pravém břehu Botiče naproti klášteru Servitů na Trávníčku, na konci nynější ulice v Slupi. První zmínka o této svatyni činí se r. 1330. K nadání jejímu náležely tehdy vsi Oslnice, Radějovice, Kovařovice, Ostašovice a některé jiné ještě. Královna Eliška Přemyslovna, matka Karla IV., darovala tuto kapli s podacím i nadáním jejím r. 1330 *Dominikánkám u sv. Anny na Malé straně*. Knězi správci kaple té vymíněno při tom darování 12 hřiven stříbra, ostatní důchody kaple měly náležeti jeptiškám. Eliška změnila sice brzo potom svůj úmysl a rozhodla se kapli s nadáním jejím přenést na jeptišky řádu cistercienského, avšak poněvadž již dne 28. září 1330 zemřela, nedošlo k tomu, a kapli podržely Dominikánky. Neznámo, jakým způsobem dostalo se nadání kaple mezi lety 1374—1379 *králi*. Z té doby známi jsou kněží *správcové* této svatyně: Mikuláš Holubec († 1360), Heřman († 1374), Jan (1374), Petr († 1380), Mikuláš (1380), Václav, písař kuchyně královny (1380—1384).

Král Václav IV. daroval kapli sv. Michala s nadáním i podacím *panu Konrádu Krajíři z Krajku*, a ten potom uvedl r. 1387 ku kapli té *Celestiny*, odevzdav ji s jistým zbožím klášteru téhož řádu na vrchu Ojvíně. Tímto darováním a pozdějším přikoupením dostalo se Celestinům celé trojhranné prostranství mezi nynějšími ulicemi ve Slupi a Vyšehradskou až k náhonu Botičskému i s několika domy a zahradami, které potom opět byly prodány, avšak

*) Hájek udává, že na Petříně býval klášter Celestinů, což sice jest mylné, avšak v nás domněnku budí, že snad Karel IV. Petřín Celestinům nabídl, a že oni nějaký pokus ku stavbě té učinili.

velká zahrada či vinice zůstala při klášteřu. Nadání tohoto klášteřa bylo asi jen skromné. *Celestini* žili u sv. Michala pouze 33 let. Známe pouze jména dvou *převorů* tohoto klášteřa: Mikuláše z Vartenberka (1402) a Oldřicha (1407—1408) i jméno řeholníka Jošta (1407).

Klášteř byl dne 3. června 1420 od Táborů *zničen*. Nezbylo po něm ani po kapli sv. Michala památky žádné.*)

3. Farní kostel sv. Jana Křtitele v Podskalí.

U někdejšího přívozu, asi v rovné čáře od kostela ss. Kosmy a Damiána, na místě nynějšího č. p. 364—II. pod nábrežím Pálavského, stál aspoň již za krále Václava II. *farní kostel sv. Jana Kř.* v Podskalí, o němž první listinná zmínka se děje roku 1341. Podle nařízení, jež téhož roku 1341 učinili rychtář a přísežní Starého města Pražského s přivolením krále Jana i dle usnesení obce Podskalské bylo ustanoveno plavcům, kteří dříví po Vltavě plavili, místo ku přistání na břehu proti kostelu sv. Jana Kř.

Kostel tento byl farní, a *podací právo* u něho náleželo zprvu kapitole Vyšehradské, později vykonávali je však osadníci, a sice až do r. 1358 s Podskalským rychtářem v čele, roku pak 1360 ještě jednou bez něho, poněvadž rychtářství zatím bezpochyby zrušeno bylo. Ještě téhož roku přešlo však podací právo tohoto kostela na zemana Bořitu z Kolečovic a synovce jeho Petra řečeného Probošta a zůstalo při jich potomcích a přátelích.

Faráři u sv. Jana Kř. v Podskalí známí byli: Velislav (do r. 1355), Petr (do r. 1358); Petr, dříve farář v Ševětíně († 1360); Kříž syn Letnův ze Stříbrné (od r. 1360); Velek († 1363), Ludvík Kojata z rodu zemanů z Kolečovic, kteří měli podací tohoto kostela, vikář, potom kanovník na Vyšehradě (do r. 1382); Jan, kněz Vyšehradský († 1386), Řehoř, jenž roku 1386 o faru se přel s Jindřichem, kterému fara přisouzena; Mikuláš (1391), Pavel (1408), Petr (1410—† 1414), Václav ze Vrútek (do roku 1419), Matěj (od r. 1419).

Farář měl svého *středníka* (1380), krom něho uvádí se tu *zvoník*, jímž byl r. 1380 akolyta Martin z Křížence.

V půtce mezi Pražany a královskou posádkou Vyšehradskou dne 2. června 1420 byl kostel tento zapálen a zanikl úplně.**)

4. Farní kostel sv. Mikuláše v Podskalí.

Na místě nynějšího domu č. p. 383—II. v třídě Podskalské stál v 14. století *farní kostel sv. Mikuláše*, jehož podací náleželo

*) Frind. Kirchengesch. II. 329—331. Tomek I. 240. 396. 528. II. 241. III. 122. V. 199. 219.

**) Tomkův Děj. Prahy I. 241. 327. 386. 388. II. 239. III. 145. 182. 244. IV. 65. V. 173. Starší letop. čeští str. 36.

děkanu Vyšehradskému. Byl již tehdaž starodávný, aniž víme, od koho a kdy vystaven byl. Když někdejší nedaleký farní kostel ss. Kosmy a Damiána na Skalce r. 1347 klášterním se stal, přivtělena osada jeho ku faře sv.-Mikulášské.

Faráři u sv.-Mikuláše uvádějí se: Vlastibor (do r. 1359), Zvěst Jenišův ze Sušice († 1380), Berta, choralista na Vyšehradě (od r. 1380), Jindřich z Vitstoka v Braniborsku (do roku 1402), Jan ze Kšel (do r. 1411), Pavel (1410).

Ve válkách husitských zanikla fara sv.-Mikulášská, a osadníci její podřízeni jsou kališnickým opatům na Slovanech. Že na hřbitově u sv. Mikuláše mrtvoly se kladly, víme z r. 1523, kdy nějaký hospodský Vávra, který bydlel v kněžském domě na hřbitově, několik ran si udělal a zemřel. Ačkoli pak Slovanský opat rozkázal ho svátostmi zaopatřiti, zdráhal se pohřbíti jej jakožto sebevraha na hřbitově, až potom Vávra na rozkaz purkmistra ku prosbě osadníků přece u zdi na hřbitově u sv. Mikuláše tiše pochován byl. Osadníci sv.-Mikulášští byli nad jiné urputní odpůrcové katolíků. Když opat Pavel Paminondas Horský roku 1591 zjevně ku katolíkům se přidal, činili mu Podskalští osadníci sv.-Mikulášští tuhý odpor, nechtějce se jemu podrobiti. Horský musil kostela sv. Mikuláše tuhým bojem teprve dobývati, a dosáhl ho posléze na rozkaz samého císaře Rudolfa II. r. 1597. Za to pronásledovali jej nekatoličtí Podskalští různým způsobem, skládajíce na něho potupné popěvky, ba ohrožující život jeho. Když Horský r. 1601 jako řeholník Benediktin slavně na opatství Slovanské uveden byl, dodali mu zlotřilci ti při jedné hostině jednu do vína. Ubohý opat churavěl od té doby a zemřel potom následkem otrávení r. 1607. Také poslední slovanský opat Adam Bavorovský snášel od Podskalských mnohá příkoří. Nedbajíce práva opatova, uvedli ku kostelu sv. Mikuláše duchovního nekatolického.

Po Bělohorské bitvě stal se v tom ovšem obrat, avšak opati zanedbávali kostela, jenž zcela osiřel a zpustl, zvláště když slovanští Benediktini na Staré město se přestěhovali. Dle inventáře měl tehdaž kostel sv. Mikuláše 1 zlatý kalich, 2 kalichy stříbrné, 1 „korporál“ (t. j. cibor) stříbrný, monstrancí mosaznou, 5 ornátů a dosti obřadních knih zejména i český žaltář.* V té době osadníci sami dali kostel, tehdaž až na spadnutí sešlý, svým nákladem opravit. Dne 31. srpna 1635 přikázal kardinál arcibiskup Harrach kostel sv. Mikuláše jakožto filiální správě nově ustanoveného faráře u sv. Vojtěcha Menšího Jana Glodomastesa. Tu však hlásil se opat Benediktinů u sv. Mikuláše na Starém městě k tomuto kostelu, dovozuje, že slovanští Benediktini, stěhující se z kláštera Emauského na Staré město, podrželi dle dvorního rozkazu všechna práva a výsady, kterých užívali v Emauzích, tudíž i právo ku kostelu sv. Mikuláše v Podskalí, a skutečně dosáhl tentokráte opat znova potvrzení tohoto práva. Tím však nebyla věc ta rozřešena. Aby dalším sporům konec učiněn byl, smluvil

*) V listinách kláštera sv. Mikuláše na Star. městě v univ. knihovně A. II. 26.

se Novoměstský magistrát přátelsky dne 25. dubna 1667 s opatem Mannerem. Smlouvou tou převzal týž magistrát patronát kostela sv. Mikuláše nahradiv opatu 300 kop grošů a stavivo v ceně 50 zl., a přidělil jej jakožto filiálku správě faráře u sv. Vojtěcha Většího v Jirchářích.

Roku 1715 zřídil tu magistrát nový hlavní oltář. Služby Boží dály se v svatyni této nadál v 17. a 18. století péčí farního duchovenstva sv.-Vojtěšského. V adventě bývaly tu roráte vždy po celý druhý týden. Roku 1748 učinila Ludmila Urbanová nadání 1000 zl., aby v tomto kostele sloužena byla po celý rok ve středu mše sv. Na svátek sv. Rosalie bývala tu zpívaná mše sv. s českým kázáním. „Výsadní pořičné právo“ dávalo tu sloužití mši sv. o suchých dnech, vyjma suché dny podzimní, kdy mše sv. zde nadána byla. V minulém století stálo v tomto kostele 5 oltářů, jichž kameny znova r. 1765 posvěceny byly. Roku 1781 měl kostel veškerého jmění pouze 1673 zl., příjmů ročních 77 zl. 50 kr., vydání však 112 zl. 39 kr.

Nízká poloha této svatyně na břehu Vltavy byla jí velice na závalu. Dne 28. února 1784 vystoupila řeka tak, že voda sáhala až do polovice hlavního oltáře v tomto kostele.

Starobylý kostel sv. Mikuláše v Podskalí byl r. 1784 zrušen a r. 1789 za 161 zl. prodán. Nalézal se tu mezi jinými náhrobní kámen se znakem dvou květníků a nápisem urozeného pana Jana Šerého z Letovčic († 1664). Kupec zrušeného kostela přestavěl jej v nynější dům č. p. 383—II, na nějž dal věžičku bývalé svatyně, která posud se tu nalézá, majíc nad báníčkou orla. Krom toho dal na průčelí domu na památku vymalovati na vápně obraz sv. Mikuláše. Později dána však místo tohoto obrazu do výklenku ve štítu domu nová kamenná socha sv. Mikuláše, která tam posud stojí. Dům ten náleží nyní dědicům bývalého purkmistra měst Pražských Dittricha, který v něm zemřel.*)

XXI.

Farní osada Vyšehradská.

1. Nejstarší kostel sv. Klementa.

Na zlatém Vyšehradě, někdy předním místě modloslužby pohanských Čechů, nemohlo ovšem hned za prvního zásvitu víry křesťanské ve vlasti naší scházeti chrám. Letopiscové vypravují,

*) Tomkav Děj. Prahy II. 240. III. 146. V. 192. Památky archæol. I, 198. 199. Schallerova Topogr. Prahy IV. 64. Prodromus 264. Pamětní farní kniha u sv. Vojtěcha z r. 1718. Staří letopis. čeští 459.

že hned první křesťanský kníže český *Bořivoj* kromě křesťanských svatých na Levém Hradci a na Hradě Pražském založil i na Vyšehradě chrám sv. Klementa. Ten stával před průčelím nynějšího kostela kapitolního, asi tam, kde jest nyní kaplička se sochou sv. Ludmily. Asi ve 14. století vznikla pověst ovšem neodůvodněná, že prý sám sv. Cyrill na Vyšehradě v kostele tom ostatky svatého Klementa po tři roky choval, než je do Říma odnesl. *) Podstatnější jest zpráva, že již v 11. století kvetla na Vyšehradě *slavná škola slovanská*, která svým původem snad až do počátků křesťanství u nás sáhala. Škola ta byla zajisté *při kostele svatého Klementa*, a na ní vyučovali zprvu učnové sv. Methoděje, kněží řeckoslovanští. Jest i podání, že sám sv. *Václav* učil se písmu a knihám slovanským na Vyšehradě. O sv. *Prokopu* čteme, že rodičové jeho poslali jej „k Vyšehradu, k mistru na slovo vzatému, aby jej učil čtení všemu“. Když sv. Prokop zde učení dokonat, zvolili ho prý kněží Vyšehradští pro učenost i ctnosti jeho „v kapitole u sv. Petra kanovníkem“, dali jej na kněžství posvětit a chtěli dokonce, aby byl jejich proboštem; on však žádal sobě raději mnichem býti, i odešel k nějakému mnichu řádu sv. Benedikta, aby poznal zákon jeho, a v tom řádu setrval až do smrti r. 1053. **)

Ze zpráv těchto jde na jevo, že na Vyšehradě při chrámu sv. Klementa již v první polovici 11. století byl *sbor duchovních* zřízený na způsob *kollegiálních kapitol*, ježto mluví se tu zřejmě o kanovnících, děkanu a proboštovi; scházejí nám však jasnější doklady o těchto kněžích, kteříž patrně byli pěstitelé obřadu řeckoslovanského.

Když kapitolní chrám od Vratislava založen byl, obdržel jména netoliko ss. Petra a Pavla, nýbrž i sv. Klementa, kterýžto světec vedlé obou těch ss. apoštolů patronem kapitoly byl. Ještě v minulém století uváděl děkan Berghauer sv. Klementa jakožto spolupatrona kostela Vyšehradského. Byloť jméno sv. Klementa na kapitolní chrám přeneseno proto, že sbor duchovních starého kostela splynul s kapitolním duchovenstvem v jeden celek. Z roku 1215 máme zprávu, že Přemysl Otakar přivtělil kostel sv. Klementa (totiž jeho důchody) ku chrámu kapitolnímu, tak aby z nadání jeho doplňovaly se příjmy kanovníků.

Kostel sv. Klementa, zastíněn byv chrámem kapitolním, nazývá se později pouhou *kaplí*. Míval svého správce ze sboru kanovníků, na př. r. 1328 Jana z Mělníka. Stál ještě za Karla IV. a vzal za své osudného dne 2. listopadu 1420. ***)

*) Palackého Dějiny I. 152—153. Tomkův Děj. Prahy I. 7. Gotické výklenčky ve hřbitovní zdi před kapitolním chrámem jsou zbytky ambitu, a nikoli kostela sv. Klementa.

**) Prameny Dějin českých I. 349—350. Hynka Krcha Kritické úvahy o starších dějinách našich II. 27. 28. V Přerově 1883. Dr. Herm. Jireček v Obzoru Velehrad. I. 211.

***) Tomek I. 28. 155. 236. II. 258.

2. Kaple sv. Jana, později sv. Štěpána v knížecím paláci.

Starodávny knížecí palác, „otcovské zlaté sídlo“ panovníků českých z rodu Přemyslova, stával na příkré skále nad Vltavou a na nádvoří nynější vojenské zbrojnice. Ode dávna byla v něm okrouhlá románská *kaple sv. Jana*, kterou dle jisté zprávy *svatý Vojtěch zasvětil*. Avšak již počátkem 13. věku vzal palác velkou zkázu a byl od té doby spustlý. Také kaple sv. Jana připomíná se roku 1258 jakožto docela zanedbaná. Téhož roku daroval ji král Přemysl Otakar II. kapitole Vyšehradské pro kanovníka strážce *Bartoloměje*, a ten ji potom někdy před r. 1264 přestavěl svým nákladem. Zároveň přivtělil k ní nadání kaple sv. Štěpána i Gereona ve Zlíchově, totiž dědiny ve Zlíchově, Hlubočerpích a Kněževsi i polnosti ve Voděradech a vinici na Vyšehradě. Také přenesl do ní sv. ostatky z kaple Zlíchovské, a odtud již nazývána obnovená svatyně v paláci Vyšehradském „*kaplí sv. Štěpána*“. Nadání jejího užíval potom sakrista chrámu kapitolského, začez dával každoročně v zádušní památku kanovníka strážce Bartoloměje kanovníkům oběd. *)

3. Kaple sv. Maří Magdaleny.

Svatyně ta stávala někde u kostela sv. Klementa. První zmínka o ní děje se r. 1130 v listině Soběslava I., z níž víme, že Břetislav II. daroval kapitole Vyšehradské pozemek ve Vršovcích a zahrady v Nuslích jakožto nadání této kaple, nejspíše tehdy ku kapitolskému chrámu přivtělené. Ve století 14. stával v tomto chrámu oltář sv. Maří Magdaleny, jenž měl svého oltářníka, a podnes upomíná v kostele tom oltář této světice na někdejší tuto kapli. **)

4. Kaple Božího Těla.

Tato kaple byla vystavěna a pozemky ve vsi Svinařově u Slaného nadána r. 1328 od kanovníka Ekrika, dle jehož ustanovení správu její měl sakrista Vyšehradský. Služby Boží konali v ní kněží choralisté. Stávala bezpochyby někde na ambítě. ***)

5. Kaple sv. Kříže.

Svatyně tato uvádí se r. 1353. Právem podacím náležela r. 1382 zemanskému rodu z Nedvězí a z Újezda. Známí jsou dle

*) Tomek I. 235. 248. 411. Téhož Základy V. 179.

**) Tomek I. 28. 79. II. 259. V. 155.

***) Tomek II. 258.

jména kněží správcové její: Ctibor (1361—1382), Matěj (1382), Václav Fragmenta (1402—1418). Kde stála, není známo.*)

6. Kaple sv. Petra.

Stávala ve 14. století nedaleko Vyšehradské školy, kteráž se nalézala na jižní straně kapitolního chrámu, již na místě nynější vojenské zbrojnice. Svatyně ta měla svého kněze správce. Dle jména jsou známi její správcové: Jan (— 1379), Mikuláš (1379), Jan (1380), Beneš (— 1396), Martin z Prahy (1396), Jan z Dubé (1397), Matěj z Kovaně (— 1412), Matěj ze Soutic (1412).

7. Kostel Stětí sv. Jana Křtitele.

Na hoře Vyšehradě uvádí se ve 14. století při samé hradební zdi nedaleko rohu proti Novému městu na východní straně *kostel Stětí sv. Jana Kř.* Na západní straně této svatyně bylo *tržiště*, a u něho stála *rychta*. V tomto kostele konal probošt Václav z Buřenic *shromáždění kapitoly*, ve kterém přijato bylo pravidlo, aby kanovníci ve sporných věcech neutíkali se ku soudům světským. Po válkách husitských byl kostel ten *obnoven*. Počátkem 17. století měl na západě vysoký štít, příkrou gotickou střechu a štíhlou věžičku. Roku 1612 ustanovila kapitola, že děkan má tohoto kostela pamětliv býti a o služby Boží v něm pečovati. Avšak r. 1624, když byly na Vyšehradě nové hradby stavěny, pobořeno tu mnoho domů, a i kostel sv. Jana Kř. ubourán tak, že z něho jen průčelí zbylo. Posléze byla tato svatyně roku 1635, když Vyšehrad znova se opevňoval, zcela rozmetána.**)

8. Kaple Panny Marie ve hradbách.

Za horlivého děkana Jana Tom. Berghauera (1749—1760) byla na hoře Vyšehradě ve hradbách vystavěna kaple Panny Marie, a při ní zřízena poustka pro poustevníka, jenž jí opatroval. Berghauer pečoval o konání služeb Božích ve svatyni této. Správcem kaple té býval jeden z kanovníků. Dobrodincem jejím stal se kanovník správce Václav Mrázek († 1773), kterýž ji zvelebil a v ní nadání 1000 zl. na mše sv. učinil. Za císaře Josefa II. byla tato kaple zrušena a od vojenského eráru zabrána, jenž ji chudým

*) Tomek II. 259. III. 152. V. 155.

**) Tomek II. 259. Rufferova Historie 285. 378. Podobu kostela toho známe z vyobrazení Prahy od Sadelera z r. 1606. Zprávu o schůzi kapitolní v kostele tom za Václava z Buřenic sdělil vys. d. p. probošt Václ. Štulc.

lidem za byt pronajímal. Nadání svatyněky této spojeno bylo s kapitolním chrámem, do něhož přenesen z ní i oltář se sochou Panny Marie, kteráž tam posud v kapli na konci jižní postranní lodi stojí. V poslední době byl v znesvěcené kapli ve hradbách dokonce chlév, až se jí nedávno kapitola ujala, koupivši ji od eráru. Od té doby jest kaple ta vyčistěna a prázdná. Jest to staveníčko čtverhranné s kamennou věžičkou, na které stojí pěkně kovaný kříž s českým lvem a orlicí. Několik kroků odtud ku kapli sv. Martina stojí *morový sloup*, r. 1882 obnovený. Bohdá dostane se brzo kapli Panny Marie přiměřené obnovy. Nyní jest vedlé ní obydlí Vyšehradského děkanského střídníka.

9. Farní kostel ve Psářích.

Na místě nynějšího města Vyšehradu rozestíralo se v nejstarších dobách kvetoucí *podhradí*, které však později, když hrad poklesl, někdejší zámožnosti a důležitosti pozbylo. Na jeho místě nalézáme od 13. do 15. století mezi hradem a potokem Botičem pouhou *ves Psáře*, kterýžto název zdá se odtud pocházeti, že snad nějaký čas psáři či hlídači loveckých psů královských byli nejčetnějším jeho obyvatelstvem.

První zmínka o Psářích děje se r. 1281. Byl tu *farní kostel* neznámého zasvěcení i položení, jenž poprvé jmenuje se r. 1377 a pod dekanát Pražský náležel. Z kostela toho platilo se 2 groše desátku. *Farářové* ve Psářích uvádějí se: Švach († 1259), Martin Tvořidlo († 1392), Jan Jakubův (—1393), Mikuláš (—1394), Štěpán Paschalis (1415), Beneš (1415). Psáře náležely ku zboží kapitoly Vyšehradské.*)

10. Kaple sv. Markéty ve Psářích.

Svatyně ta byla stavby okrouhlé, románské, a pocházela z dávných časů. Jmenujeť se poprvé r. 1255. Byla odevzdána kapitole Vyšehradské jakožto založení ku výroční památné slavnosti za krále Václava I. Opět uvádí se r. 1373 a r. 1388, kdy správcem jejím byl kněz Jan. Hájek nazývá ji „kaplí kantorskou“. Stávala kdesi v hoření části Psář blízko hradeb nad cestou k Botiči proti klášteru Servitů. Za obléhání Vyšehradu r. 1420 měl u kaple té Vyšehradský puškař dvě srubnice, z nichž výborně střelil proti obléhajícím Pražanům, kterým dva praky u kostela Panny Marie na Trávníčku rozbil.**)

*) Tomek I. 240—241. V. 194 Palackého Dějiny I. 2, 371.

**) Tomek I. 240. 410. 1V. 101. V. 155. Hájkova Kronika.

11. Kaple sv. Hypolita.

Jakožto zvláštní obročí uvádí se ve 14. století *kaple sv. Hypolita*, o níž nevíme, kde stála, leč že to bylo někde „*pod Vyšehradem*“, tedy ve Psářích. Náležela podacímu rodu pánů z Valečova (1362—1415), a služela pod dekanát Pražský. Z kněžských správců této svatyně jsou dle jména známi: Jan z Piračova (1362), Vojslav (1373), Svatoslav (—1415), Matěj (1415). Jiných zpráv o této kapli se nezachovalo.*)

12. Kostel Pokory Panny Marie, později řečený sv. Alžběty, se špitálem pod Vyšehradem.

Jan Očko z Vlašimě, jsa ještě biskupem Olomouckým, založil r. 1364 pod Jerusalémskou branou Vyšehradskou *špitál*, jenž měl býti útočištěm 12 osob mužských i ženských, které byvše někdy v bohatství, upadly v chudobu, aby nemusily ku zahanbení svému a přátel svých choditi po žebrotě. Na polední straně špitálního domu vystavěn prostranný *kostel Pokory Panny Marie*, jenž později zván *kostelem sv. Alžběty* a to dle oltáře této patronky chudých, kterýž tu zřízen byl. Hájek nazývá tento špitál „*poutničí chleby*“, ježto bývali v něm hostěni i chudí poutníci a poutníci.

Při kostele a špitále sv. Alžběty rozkládal se *hřbitov*. Kostel stál pod Vyšehradem na levém břehu potoka Botiče nedaleko jeho ústí do Vltavy, a to v místech nynějšího nárožního domu na náměstí „u pěvce Lumíra“.

Představeným špitálu byl *rektor* či *probošt*, od r. 1376 až 1380 Oldřich z Nymburka, potom Martin (—1393), Ojř (1399), Vojtěch (1407—1418), Humprecht (1419). Krom něho tu bývali *dva kaplané*. Z kostela platilo se 21 grošů desátku.**)

Když v příčině Jana Husi na Prahu klatba dána byla, chodili katolíci z měst Pražských na služby Boží do sousedních osad i na Vyšehrad, zejména též do špitálního kostela Panny Marie ve Psářích, začož Husité se jim posmívali, řkouce, že prý chodí se modlit „na pes, ovnec a buben“ (do Psár, Ovence a Buben).***)

Roku 1418 dal tomuto špitálu arcibiskup Konrád z Vechty Novou Ves místo vsi Radhošti, která dříve špitálu patřila. Probošt Albík, bývalý arcibiskup, odkázal v poslední vůli duchovním kostela sv. Alžběty 10 kop na svém zboží v Jenštýně.

Ve válkách husitských byl i tento kostel se špitálem popléněn, kostel však nezahynul, a byl někdy potom obnoven. Roku 1486 daroval král Vladislav II. zboží špitálu obci Novoměstské, která je spojila se špitálem sv. Bartoloměje. Toto darování potvrdili r. 1584 Rudolf II. a r. 1627 Ferdinand II.

*) Tomek III. 152. V. 155. Palackého Děj. I. 2, 371.

**) Tomek II. 260. III. 258. V. 201. Hájkova Kronika.

***) Kronika Prokopa notáře u Höflera Geschichtschreiber I. 71.

Ve válkách husitských, kdy kapitola Vyšehradská téměř zahynula, dodělali se obyvatelé Psářští vlastního městského zřízení a měli svou radu s rychtářem a primasem. Z toho byl potom dlouhý spor mezi kapitolou a „městem“ Vyšehradem. Kapitola, považujíc se stále za vrchnost, uhájila sice nad měšťany Vyšehradskými svého farního práva při chrámu ss. Petra a Pavla, avšak Vyšehradští, lnouce ku kališnictví, zdráhali se přijímatí svátosti po katolicku v kapitolním kostele a pochovávatí se na tamním hřbitově. Uchvátiliž *kostel sv. Alžběty* i hřbitov jeho, a chtěli jej míti *farním*. Králové Ferdinand I. i Maxmilián nařídili sice, aby Vyšehradské kapitole se podrobili, oni však odpírali i nadál. Probošt Moniga a děkan Altendorf rozkázali r. 1602 primasu a radním, aby odvedli klíče kostela sv. Alžběty, a oznámili, že kapitola kostel ten i školu ve svou správu vezme. Pokud by někdo ze sousedů žádal, že jemu dle řádu církevního od kněží katolických v tomto kostele křtem, velebnou Svátostí pod obojí způsobou, i pohřbem posluhováno bude. Tentokráte poslechli Vyšehradští, ačkoli kostelník Havel Smolík tomu se vzpíral. Až do té doby přísluhovali v kostele sv. Alžběty kališniční faráři blízkého kostela sv. Vojtěcha Menšího, zejména uvádí se jakýsi Matouš „nekněz“, tedy bezpochyby Lutherán, jenž potom z Prahy vypověděn byl, a Tomáš Soběslávek (1602). Avšak ačkoli měšťané Vyšehradští r. 1602 kapitole klíče kostela sv. Alžběty vydali, stěžovali si hned potom u císaře, že jim kapitola překáží v službách Božích, žádali opět klíčů kostelních a chtěli, aby Tomáš Soběslávek zase jim v kostele sv. Alžběty po kališnicku přísluhoval. Zatím blížila se poutní slavnost sv. Alžběty, a kapitola chystala se konati ji v kostele slavnými službami Božími katolickými, k nimž pozvala oblíbeného kazatele Minoritu od sv. Jakuba P. Zachariáše. Dříve však chtěl probošt s vědomím arcibiskupovým vyžehnatí kostel sv. Alžběty, jenž byl znesvěcen tím, že v něm dříve přísluhoval řečený „nekněz“ Matouš. Tomu protivili se však Vyšehradští, daliž kostel od zámečníka otevřítí a postavili k němu stráž. Tím překažena byla pouť sv. Alžběty, a kapitola byla nucena slaviti ji v chrámu kollegiálním, kde pozvaný kněz Zachariáš kázal. Spor tento trval déle, až konečně císař Rudolf II. rozkázal dne 25. srpna 1611 Vyšehradským, aby proboštu, děkanovi i kapitole poslušnost a uctivost zachovávali, což oni i slíbili. Po slavné mši sv. v kapitolním chrámu odevzdali v děkanském domě proboštu Arsenovi z Radbuzy městskou pečeť i klíče radního domu, a potom zavázalo se všech 46 usedlých sousedů rukou dáním, že budou věrni, poslušni a poddáni. V příčině náboženství ustanoveno, aby nikdo nucen nebyl, avšak aby Vyšehradští obyčejných pobožností v chrámu kapitolním se účastnili. Pohřby mohli míti odtud buď při chrámu ss. Petra a Pavla, aneb dole u sv. Alžběty.

Ve válce třicetileté vzal kostel sv. Alžběty velkou pohromu. Potom činila na něj od r. 1663 nároky *obec Novoměstská*, a r. 1684 začali jej někteří dobrodinci z Nového města opravovati. Proti tomu povstal však děkan Klimeš a zakázal listem, Novoměstské

radě zaslaným, aby se oprava ta dala bez vědomí a svolení kapitoly, jíž kostel náleží. Z toho byl nový *dlouholetý spor o vlastnictví tohoto kostela*, jímž pohříchu tato svatyně posléze za své vzala.

Již počátkem minulého století byl kostel sv. Alžběty spustlý, bez oken, a na hřbitově u něho pochováány mrtvoly nekatolíků a lidí v souboji padlých.

Roku 1770 rozkázala Novoměstská obec, považujíc se stále za majetníka tohoto spustlého kostela, aby střecha jeho byla sne-sena. Když Pražský úředník s dělníky přišli a rozkaz ten vykonati chtěli, srotil se Vyšehradský lid, a zahnal je. Posléze *sesul se zanedbaný kostel* dne 20. dubna 1776, a nyní nastala nová rozepře o stavivo, komu má náležeti. Novoměstští začali dne 7. června kostel bourati, stavivo odvážeti a hřbitov rozkopávati, což dalo se s velkým pohoršením lidu. Neblahé tyto pře ukončeny byly dne 24. června r. 1779 smlouvou mezi kapitolou a obcí Novoměstskou, že zbořený kostel i se staveništěm náleží kapitole, náhrady že se jí nedostane žádné, zboží kostela že však patří špitálu sv. Bartoloměje. Potom vystavěla kapitola na místě zbořeného kostela r. 1786 školu, která tam do nedávna byla. Nyní stojí tam nárožní dům hostinský „u pěvce Lumíra“, při jehož stavbě bylo množství klenutých hrobek i kostí z bývalého hřbitova nalezeno.

Podobu kostela sv. Alžběty známe z vyobrazení Prahy od Sadelera, Hollára a Folperta van Alten-Allen (1685). Byl gotický, jednolodní, dosti prostranný, s vysokou štíhlou věží v průčelí a věžičkou na střeše.*)

XXII.

Farní osady předměstské.

1. Chrám Panny Marie

s klášteřem Kartusiánů na Smíchově.

Ze starého řádu sv. Benedikta vyvinulo se během věků mnoho řeholí, a mezi nimi i přísný mnišský řád Kartusiánský. Zakladatel jeho sv. *Bruno* z Kolína nad Rýnem dosáhl záhy vysokých hodností církevních, vzdal se jich však, aby Bohu lépe sloužiti mohl, a odešel s několika soudruhy do divoké pouště *Chartreuské* (Cartusium) opodál města Grenóblu ve Francii, kde

*) Prodromus 360—361. Rufferova Historie Vyšehradu 149. 262—266. 277. 421—422.

na základě řehole sv. Benedikta sestavil pravidla nového řádu, jemuž posud nebylo rovno. Mniši měli žít po jednom v chyškách, modlit se, pracovat, přísně se postit a zachovávat ustavičné mlčení. Sv. Bruno zvolen za prvního starostu tohoto řádu, jenž, ač nad míru byl přísný, záhy rychle se šířil po zemích křesťanských. Dle pouště, v níž první klášter této řehole povstal, nazývání mniši *Kartusiány* a řeholní jich domy *Kartousami*. Kněží pěstovali též vědy a přepisovali spisy starých učenců i básníků. Všickni bratři strojili si ve svých chyškách sporý pokrm sami. Vstávali již o půlnoci k jitřním hodinkám, nosili spodní roucho žiněné a svrchní roucho se škapulířem i kápí z bílého sukna, opasující se řemenem. Sv. Bruno zemřel r. 1101. Později stavěli Kartusiáni nádherné chrámy a kláštery, byli však i nadál pilni tuhé kázně, kterou jim sv. zakladatel byl předepsal. Povstalo též ženské odvětví této řehole.

Do vlasti naší byla tato přísná řehole uvedena od krále *Jana Lucemburského*, kterýž ji poznal a si zalíbil ve Francii. Panovník ten změnil se roku 1341 nadobro. Až dotud vedl život lehkomyšlný a pustý, pojednou však naklonila se mysl jeho ku konání zbožných skutků. Nejvíce dojala a k jinému životu pohnula ho náhlá smrt dcery jeho Markéty, kteráž mimo očekávání dne 10. července 1341 před zamýšlenou svatbou s polským králem Kazimírem v Praze zemřela. Král Jan miloval ji velice a byl tudíž smrtí její bolestně zarmoucen. Tu dal se na pokání a umínil si, založiti klášter kartusiánský. Patrně přál si, aby mniši za něho se modlili, neboť nejhlavnější účel tohoto řádu v tom záleží, aby řeholníci vši silou snažili se stálou modlitbou, postem a kajícím životem zadostučiniti spravedlnosti Boží za hříchy své i svých bližních.

K založení *Kartousy* vykázal král Jan místo na levém břehu Vltavy mezi Újezdem a Smíchovem, a sice daroval k tomu r. 1342 dvůr jistého Temla z Hory se vším příslušenstvím, totiž s rozsáhlými sady a s poplužím i s mlýny na obou březích Vltavy, kteréžto pozemky a stavby za 400 kop grošů koupil. Na stavbu kláštera kázal král vypláceti týdně po 8 hřivnách až do summy 2000 hřiven, povolil řeholníkům potřebné dříví z lesů královských, daroval jim 24 lánů lesa z královského hvozdu Brda za Zbraslaví a vykázal jim 1300 kop grošů, aby sobě koupili důchody na jakýchkoli statcích. Bezpochyby byly za ten plat založeny klášterní vinice na Petříně za vinicí Plasskou a u Zlíchova, kterážto ves s jinými pozemky opodál náležela též mnichům Kartouským. Rovněž náležely tomuto klášteru mlýny na levém břehu Vltavy i mlýny pod klášterem Zderazským, Kartouskými zvané, a s nimi jezem spojené.

Místnosti kláštera zaujímaly prostoru mezi nynější ulicí Komenského, Hlavní třídou a náměstím kostelním i Vltavou, tak že nynější botanická zahrada rozkládá se na území jeho. Při straně obrácené ku nynější hlavní třídě stál nádherný chrám *Panny Marie* a tam byly i klášterní budovy, ostatek pak zaují-

mala velká zahrada, dle níž nazýval se klášter též *domem zahrady sv. Maří řádu kartusiánského*.

Zakládací listinou byl klášter tento zřízen pro převora a 24 mnichů. Převor a konvent měli podací ve Zlíchově, v Jindicích, v Záhornici a v Počaplicích, kde byly klášterní pozemky.

O působení Kartusiánů v tomto klášteře máme velmi málo zpráv. První mniši byli sem povoláni bezpochyby z Francie. Řeholníci ti zachovávali i později svědomitě přísná pravidla řádu svého, neboť r. 1383 chválí je za to výslovně v jedné listině král Václav IV. Dle souhlasných svědectví víme, že chrám Panny Marie i klášter byly budovy velmi rozsáhlé a nádherné a že v nich vznešené osoby hrobky měly. Z *převorů* známi jsou Michal (1356—1360), Jan (1374—1379), Albert (1388), Heřman (1404), Markvart (1410); z ostatních řeholníků jest dle jména znám pouze jediný Štěpán, někdy oltářník Panny Marie v chrámu na Louži, z čehož seznáváme, že do přísného tohoto kláštera i světští kněží vstupovali.

Avšak Kartusiáni žili v tomto svém domě pouze 77 let, neboť hned r. 1419 zničila jej zuřivá luza husitská. Sotva rozesla se v Praze zpráva o tom, že král Václav IV. na Novém hradě Kuntřatickém zemřel, nastalo v obecném lidu v městě veliké jitření. Nazítří, ve čtvrtek dne 17. srpna 1419 počala se sbíhati chátka na ulicích a dala se v útoky na rozličné kostely, kláštery i farní domy, kdež všude tlučeny a kaženy jsou od ní obrazy, ostatky svatých, sochy a klénoty kostelní. Odpoledne o hodině páté sebrala se směsice lidu, ozbrojeného meči a holemi, sekerami, oštěpy, sudlicemi i samostříly, a vyhrnula se z města ven na krásný *klášter Kartouský* za branou Újezdskou. Husité byli již dávno proti mnichům tohoto kláštera rozkvašeni, že proti nim horlivě kázali. Již dříve dávány řeholníkům výstrahy před hněvem lidu a docházely jich také pohružky; pročež záhy ještě odstranili klénoty a knihy své nejvzácnější a uchránili jinde; když pak se bouře blížila, hledali útočiště ve chrámu Panny Marie, kde v kůru se shromáždili. Lid vedral se bez překážky do kláštera i do kostela a jal se tu konati ohavné dílo, pobořil oltáře, zkazil všechny posvátné sochy a obrazy, pobral všechny sv. ostatky, které nebyly odneseny a rouhal se jim rozličným způsobem; hlavy svatých byly sem tam pohazovány nejsv. Svátost vzata neuctivě i s monstrancí a pohozena bezbožně; také otevřeny hrobky a roztlučeny mramorové náhrobky, pod kterými ležela těla urozených lidí tu pochovaných. Mnichové na strašné toto řádění patřící zkusili od chátky mnoho úsměšků, potupy i strachu, ježto na ně vztahovány ruce a hrozeno jim ranami i smrtí. Zatím dobyli se lupiči do komnat, sklepů a spižíren, vypáčivše všude dvěře, a brali, co našli, šatstvo, knihy, jídla a nápoje, kterými se opili; co nestačili snísti, vypítí a odnésti, rozházeli a pošlapali. Potom obořili se opilí zuřivci ti na ubohé Kartusiány a přinutili je násilím opustiti klášter. Oznámili jim, že budou vedeni na Staroměstskou radnici. Potom vedeni jsou všickni, převor, kněží, konvrši i novicové pohromadě svázaní do města,

obstoupení jsouce těsným davem zuřivého lidu, který se jim všelijak posmíval a husitské písně jim na příkoř zpíval. Zvlášť trapné bylo pro ně okamžení, když divý zástup se zastavil před branou Újezdskou, kteráž byla zavřena a teprve za chvíli otevřena, neboť musili po čas zastávky té potupné písně na sebe poslouchati. Podobnou zastávku zakusili před branou Mosteckou a opět uprostřed mostu, kdež někteří štváči radili, aby mniši sházení byli do Vltavy, proti čemuž však jiní se vzpírali, až o to na mostě rvačka nastala. Konečně byli řeholníci ulicemi Staroměstskými přivedeni až *k radnici*, jsouce týráni od těch, kteří je vedli a provázeni zraky lidstva, které ze všech oken a dveří na ně hlavy vystrkovalo; jedni hleděli na ně s úsměškem, jiní a to i lepší z Husitů, s tvářemi litostivými a útrpnými. Hlavní brána radnice byla zavřena. Když však divý lid, mrze se z toho, pokřikovati počal, aby mniši na most zpátky vedení a utopení byli, sešli konšelé na radnici shromáždění dolů a přijali mnichy od lidu i vedli je zadními dvířkami do radnice. Tam byli uvedeni do radní síně, kde purkmistr Jan Bradatý a druzí konšelé se jim osvědčovali, že, co se stalo, bylo proti vůli jejich a že jich nemíní bráti v zajetí, leč toliko uchrániti od pobouřeného lidu. Potom zanechání mniši přes noc v síni, kdež po utrpených nátlacích na holé zemi ztrávili strašnou noc. Nazítří dne 18. srpna ráno přišel do radní síně vzácný konšel *Václav Štráboch*, kožišník z Jerusalemské ulice, a oznámil mnichům, že je provodí zpět do kláštera. Avšak sotva že vyšli ven z radnice, přiběhl sluha Štrábochův a oznamoval, že není možno, aby mniši bezpečně do kláštera vrátiti se mohli, neboť mnozí výtržníci zůstali tam přes noc a opivše se tam vínem nalezeným, provozovali škody a svévolnosti. Proč dovedl Štráboch řeholníky prozatím *do Jerusalema*, náležejícího tehdaž řádu cistercienskému. Zatím zapálí vztekly lid klášter Kartouský, tak že *krásný chrám i všechna stavení vyhořely* až na holé zdi a ještě ty začali lupiči bořiti a kameny i cihly z nich roznášeti. Když o tom Kartusiáni zaslechli, nepokládali se v Jerusalemě za dosti bezpečny a přestěhovali se odtamtud do blízkého *domu vévody saského* (č. p. 356—I.), kde dva dny pomeškali. V neděli dne 20. srpna poskytli jim konšelé pro větší jistotu bezpečného průvodu, aby mohli z města ujíti. Václav Štráboch jel s nimi na koni až za bránu, odkudž provodili je dále dva střelci k tomu zjednaní téhož dne až do Tismic u Českého Brodu, kdež jim poskytl přístřeší rytíř Jan Vrbík. Nazítří přijeli odtamtud do Kolína a pozejtří *do kláštera Sedleckého* u Kutné Hory, kdež od Cisterciáků v pohostinství přijati byli. Co dále s nimi se stalo, není známo, zdá se však, že byli r. 1421 se svými hostiteli v klášteře Sedleckém od Husitů *zavražděni*.

Když proti ohavnému řádění husitské chátry lepší měšťané v Praze se stavěli, usnesli se posléze Staroměstští konšelé, opřítí se rázněji dalším výtržnostem. Když za tou příčinou osobně ku Kartousům se ubírali, potkali se na mostě s jedním prostopášníkem, jakýmsi koželuhem Maříkem z Nového města, který přicházel odtamtud, oblečen jsa v mešní roucho, uloupené v klášteře,

ve kterém na potupu rozličné kejky provozoval. Konšelé dali jej zatknouti a pro toto rouhání hned mečem stíti. Podobných nezbedníků našli více na zbořeništi kláštera Kartouského, které rovněž zajali a do šatlavy odvésti dali. Při tom způsobili konšelé, že některé klénoty a knihy uloupené mnichům, pokud ještě v Praze dleli, vráceny byly, zvlášť i monstrance, ze které však Tělo Boží se ztratilo. Nazítří však vzbouřil se husitský lid na Novém městě a vysvobodil ze šatlavy zajaté výtržníky.

Pokud sáhala moc Pražanů, zabrali sami zboží zničeného kláštera.

Pražská Kartousa, pomník kající mysli krále Jana Lucemburského, *zanikla navždy*. Mnichové nevrátili se více, a zříceniny kláštera i nádherného chrámu Panny Marie byly časem tak rozmetány, že nelze ani určitě udati, kde chrám ten stával.*)

2. Farní kostel sv. Jana evangelisty na Újezdě, řečený též „s v. Jan Odraný“.

Bezprostředně za branou Újezdskou mezi novou zdí Karlovou a Vltavou nalézala se ve 14. století zahrada probošta Mělnického s malou loukou. Na této louce nebo při ní stál tehdaž dvůr téhož probošta a farní *kostel sv. Jana ev.*, též „*Jan Odraný*“ (neznámo, z které příčiny) zvaný. Kostel tento připomíná se poprvé r. 1365 a nalézal se nejspíše asi v polovici nynějšího nábřeží Smíchovského poněkud na západ, aneb snad v místech nynějších hradebních příkopů. *Podací právo* k němu měl *probošt Mělnický*. Známí jsou *farářové* jeho: Kuneš († 1365), Ryneš z Rohatec (do r. 1377), Bohuslav (—1378), Tomáš (—1380), Prokop (—1383), Oldřich (1398), Jan Kobyla († 1408), Gerlach (1408). Roku 1380 připomíná se tu střídník Petr z Prahy. Kdy tento, jinak málo známý kostel zanikl, nevíme, zdá se však, že se to stalo hned na počátku bouří husitských.**)

3. Kostel na vinici Cisterciáků Plasských.

Na jižní stráni Petřína rozkládala se na místě největší části nynější zahrady hrab. Kinských starodávná vinice cistercienského kláštera v Plasích, která již v nadační listině téhož kláštera r. 1146 se uvádí. Od vinice rytířů Svatomářských, která zaujímal jižní část nynějších sadů na Nebozízku, byla vinice Plasská později oddělena novou městskou zdí Karlovou. V této vinici nalézal se dvůr pěkné výstavnosti, který se také v listinách nazývá *klášterem*

*) B. M. Kuldy Církevní rok VI. 51. Alzogovy Dějiny círk. II. 85. Jana Kr. Votky Císař Karel IV. str. 40. Tomkův Dějepis Prahy I. 553. II. 268—270. III. 32. 120—122. IV. 2—6. V. 216. Hájkova Kronika česká.

**) Tomkův Děj. Prahy II. 269. III. 146. V. 174.

Plasským, poněvadž v něm stále několik mnichů přebývalo. Při dvoře stál též *kostel* neznámého zasvěcení. Roku 1419 zbořila husitská chátra tento dvůr i kostel, a roku 1421 zabrali Pražané zboží jeho s lidmi poplatnými i vším příslušenstvím.*).

4. Kostel Obrácení sv. Pavla

při Staroměstském špitále na Špitálsku (v Karlíně).

Roku 1502 hodlal král Vladislav II. přijeti z Uher do Prahy. Pražané chystali mu slavné uvítání a vydali rozkaz, aby odklizeny byly dřevěné boudy prodavačů na Rybím trhu, kteréž prostranství to nemálo hyzdily. I odnesli ty krámce za Poříčskou bránu na Špitálsko a postavili je tam na obecném pozemku podél břehu Vltavy. Právě tehdy panovala však mezi nejchudším obyvatelstvem v Praze ohyzná nemoc, jakéž prý od časů Jobových nebylo, a lidé štítili se chudých ubožáků nemocí tou stížených, že jim ani přístřeší dáti nechtěli, tak že oni na pokoutních místech se zdržovali. I nařídila obec těm nemocným chudším, aby odebrali se ven z města za Poříčskou bránu do těch krámců, a dala jim tam na zimu udělati zděnou světnici. Tu vyskytli se dobrodinci z měšťanstva Staroměstského, mezi nimi zvláště Zikmund Holec, konšel, kteří začali sbíratí příspěvky na zřízení zvláštního *špitálu*, a již za dvě léta byl tento milosrdný ústav dokončen. Při špitále vystavěn zároveň *kostel*, ježž dne 20. srpna 1504 Filip de Nova villa, biskup Sidonský z Modeny, slavně a za velikého účastenství Pražanů posvětil na jméno nejsv. Trojice a Obrácení sv. Pavla, kterýžto název se však neujal, ježto kostel i špitál výhradně jmenem sv. Pavla nazýván byl. Potom vyslala Staroměstská obec ku králi Vladislavovi II. do Budína posly s prosbou, aby jí vrchní právo a podací nového kostela i špitálu sv. Pavla uděleno bylo, což král i učinil.

Špitál byl určen pro lidi každého stavu, stížené jakoukoli nemocí neb vadou tělesnou, zvláště pro chudé, jimž dle možnosti mělo se tu poskytnouti přístřeší a živobytí. Ačkoli však ústav ten, stoje o samotě, v dobách moru hostíval množství nemocných, a hřbitov u něho býval ustanoven ku pochovávání nebožtíků za moru zemřelých, nebyl špitál ten po výtce pravou nemocnicí, nýbrž hlavně *chudobincem*.

Skromný byl počátek tohoto špitálu, rychlý však vzrůst a rozkvět jeho; brzo tu byla rozsáhlá budova a kostel, a r. 1507 zřízen tu i dvorec s hospodářstvím, a u řeky udělána lázeň, k čemuž dobrodinci hojně přispívali. Chudých nebývalo tu více než padesáte, mezi nimi byli hlavně měšťané Starého města, kteří byvše dříve zámožní, ve cti schudli.

Při kostele sv. Pavla byl ustanoven zvláštní *kněz*, jenž tu bydlel. Zprvu tu byli *kaplani*, později však *faráři*. Z nich známi

*) Tomkův Dějepis. Pr. II. 268. 426. III. 174. Starí letop. 27.

jsou pouze dva: kaplan *Viktorin*, jenž odkázal špitálu veškeré jmění své, 230 kop míšeňských, za něž koupila obec plat na lidech poddaných v Přítočně, a jemu r. 1533 zjistila slušné opatření ve špitále až do smrti, ustanovivši zároveň příjem kaplana, jenž po smrti kněze Viktorina při témž špitále ustanoven bude; a kněz *Jan Pražský*, příjmím *Smíšek*, „Novoměstský farář u sv. Pavla v špitále“ (r. 1556), který na pořízení zvonu pro kostel sv. Pavla v závěti své velký odkaz učinil.

O křížových dnech chodili z Prahy pobožní lidé ku chvalám Pána Boha do špitálního kostela sv. Pavla. Roku 1587 koupila obec pro lepší vychování chudých v špitále mlýn Kamenský, jejž znova vystavěla.

Na *hřbitově* u sv. Pavla byly konány pohřby i z Prahy. Dne 21. srpna 1514 byli odpraveni purkmistr Vilém z Troskovic a konšel Havlíček, že v rozepři mezi městy a pány všecka vyjednávání knížete Bartoloměje Minsterberského s městy zrádně donášeli panu Zděnkovi Lvu z Rožmitála. Havlíčka odnesli na hřbitov rasové, a Viléma z Troskovic dala tu žena jeho pochovati slavně, s kněžími a žáky jdouc s mrtvolou jeho ku sv. Pavlu, avšak potom vykopali z rozkázání obce rasové Havlíčka i Viléma, a zakopali je u Božích muk za Horskou branou.

Špitál sv. Pavla nalézal se na břehu Vltavy asi tam, kde jest nyní č. p. 216 neb část továrny č. 3. Naproti, něco níže, stál kostel, po jehož obou stranách i za nímž rozsáhlý hřbitov byl. Nyní jest v těch místech dvůr továrny č. 224 a řada domů s průčelím do Královské třídy.

V třicetileté válce, když byla obava, že Švédové do Prahy vpadnou, dávány od vojenského velitelství opětne rozkazy na *poboření kostela i ostatních budov špitálu sv. Pavla*, které před samou městskou hradbou stály. Tudíž dbala již r. 1639 obec o vyklizení špitálu, a přestěhovala ústav ten do Starého města do *Templu*, kde zřídila pro něj nové místnosti a později i zvláštní kostel sv. Pavla. Dne 18. července 1639 bořili vojáci budovy za Poříčskou branou, dne 8. a 10. ledna 1646 bořili kostel i špitál sv. Pavla, že se báli nepřítele, který mezi Mělníkem a Litoměřicemi ležel, a r. 1648 vyslal císařský velitel tvrze Vyšehradské, když Švédové k vrchu šibeničnému se blížili, vojáky, aby kostel sv. Pavla i dvůr se všemi ostatními domy docela zničili, a zvony s věže spustivše, do města odvezli. Tehdáž skutečně všecko, kde který lis, čeřen a bouda po vinicích za branou, popelem lehlo. Po obležení švédském byl špitál sv. Pavla zříceninou, a celé Špitálsko bylo pouští. Avšak Staroměstská obec začala dne 5. října 1657 *kostel sv. Pavla znova stavěti*, a zřídila opět jeho *hřbitov*, na němž potom zvlášť v dobách moru byly mrtvoly pochovávány. Duchovní správu konali tu od té doby křížovníci z fary sv. Petra na Poříčí. Dne 13. září 1676 začali dělati *Boží muka* na Špitálsku ke cti Pánu Bohu a Matky Boží i sv. Václava a arcibiskup Valdštýn je posvětil.

V hrozném *moru* 1680 nosili ze Starého města na hřbitov sv. Pavla denně po 30 až 40 mrtvých, a tam je házeli do jam.

Když pro nesmírné umírání pořádkové se zmenšili a byl nedostatek těch, kdož by pochovávali, zřídila Staroměstská rada 12 mužů, kteří z jistého platu mrtvoly z města na hřbitov vynášeli, a jedno pachole předcházelo je v černém oděvu s křížem. Mezi jinými byl na tomto hřbitově tehdáž pochován i Staroměstský primas Macht, jenž zemřel 29. června 1680. Posléze zpíváno po ukončení morové rány, kterou prý 16.272 osob v městech Pražských zemřelo, na poděkování dne 2. února 1681 v kostelích „Te Deum“. Dne 30. října 1694 byl na tomto hřbitově po katolicku pochován odpravený vražedník Šimona Abelesa, Löbl Kurzhandl, který na popravišti od Jesuity Jana Brandstättra pokřtěn byl. Dálo se to s povolením konsistorním. Kostel sv. Pavla se hřbitovem byl r. 1787 *zrušen*, odsvěcen a prodán. Odtud v bývalém kostele bylo skladiště, až budova ta úplně sešla a r. 1861 docela *zbořena* jest.*)

5. Kostel sv. Kříže

na někdejší Novoměstském hřbitově u Volšan.

V době morové rány r. 1680 koupil Novoměstský magistrát na návrší blíže Volšan zahradu a ustanovil ji za pohřebiště, na něž vyvážely se z osad Novoměstských mrtvoly. Také v letech 1713 a 1714 bylo tu převeliké množství lidí morovou ranou zemřelých pochováno. Proto založil tu Novoměstský primas Jan Fr. Krusius z Krausenberku *kostel sv. Kříže*, k němuž r. 1717 farář sv.-Štěpánský Jan Václav Ditrich základní kámen posvětil. Náklad na stavbu uhradili magistrát a různí dobrodinci, mezi nimiž vynikal sv.-Vojtěšský farář Schönpflug. Kostel byl r. 1719 dokončen a při něm zřízena poustevna, aby poustevník tu přebýval, kostel opatroval a zvonil. Dne 29. října 1720 požehnal kostel ten farář Schönpflug. Zprvu slouženy tu mše sv. o Dušičkách a po celý oktáv, a od r. 1724 voděno sem od sv. Jindřicha processí v nedělích po Nalezení a Povýšení sv. Kříže, a konána tu zpívaná mše s kázanými českým i německým. Roku 1734 zřízeno tu působením Novoměstského magistrátu *pohřební bratrstvo Bolestné Panny Marie*, jež papež Klement XII. hojnými odpustky obdařil, a kteréž vzrostlo až na 600 údů. Při kostele sv. Kříže založeno mnoho mší sv., a z různých darů a odkazů vystavěno tu r. 1726 obydlí pro kněze, po čemž r. 1729 dosazen sem *kaplan*, který pod dozorem faráře u sv. Jindřicha služby Boží tu konal. Když o poutních i jiných slavnostech kostel návalu zbožného lidu stačiti nemohl, vystavěna na hřbitově nákladem dobrodinců ještě *kaple Bolestné Panny Marie*, v níž mše sv. slouženy bývaly.

*) Zápisky „Annalia“ na faře sv. Vojtěcha. Palackého Dějiny V. 2, 276. Starí letopis. č. 374. Dra. Borového M. Medek 144. Jednání kons. ut. 13. 14. Zatočilův Leto- a Dennopis str. 11. Prodrumy 221. Poselkyně III. 388. Památky arch. IV. 2, 120. Památní kniha v univ. knihovně XVII. G. 10. Schottky Prag I. 218. Článek o špitálu od J. Nedomy v Programu Karlínské reálky za rok 1876.

Roku 1741 pochováno na tomto hřbitově 6000 Francouzů, dílem pobitých, dílem morem zemřelých. Když dne 6. května 1757 Prusáci nad Rakušany u vsi Kyj zvítězili, přitrhli k večeru ku hřbitovu sv. Kříže, poplenili byt kaplanův i poustevnu, rozbili vše, co našli, vrazili do kostela, porouchali oltář sv. Františka Xav., propíchlí obraz jeho, ukradli svícny, rozlámali kříž, oloupili sakristii, oblekli se na posměch do mešního roucha a pokáleli posléze kostel. Kdyby tehdejší kaplan, kterýž ještě v čas do Uhříněvsi uprchl, vůdce pruského, jenž byl katolíkem, písemně byl neuprosil, byli by Prusáci všecky oltáře zbořili a i zvony s věže odnesli. Roku 1771 bylo na sv. poli u sv. Kříže okolo 2000 lidí chřipkou zemřelých pochováno.

Roku 1782 bylo *poustevnictví* ve Volšanech i po celých Čechách *zrušeno*. Poustevník u sv. Kříže měl příbytek vedle bytu kaplanova, a chodil po Praze po dobrodincích o almužnu, což mu však r. 1726 zapověděno bylo. Poustevníci zdejší byli buď Ivanité, buď údové třetího řádu sv. Františka Seraf. Až do roku 1787 náležel kostel sv. Kříže pod správu faráře u sv. Jindřicha, téhož roku zřízena však při něm *fara*, a sice dílem z vinic, z obvodu farnosti sv.-Jindřišské s kaplí sv. Dismasa, z farního obvodu sv. Petra s kaplí sv. Pavla, a sv. Štěpána vyfařených, dílem ze vsí Volšan a Starých i Nových Strašnic.

Zároveň zrušen byl téhož roku Novoměstský hřbitov u svatého Kříže, a posavadní Staroměstský hřbitov u kostela sv. Rocha ve Volšanech opodál ustanoven za všeobecné pohřebiště pro Staré i Nové město. Také bylo r. 1787 zrušeno pohřební bratrstvo u sv. Kříže.

Patronátu nad novou farou u sv. Kříže ujala se obec Pražská. Až do r. 1842 konaly se farní služby Boží v kostele sv. Kříže. Roku 1842 byl tento kostel pro chatrnost *zavřen* a zrušen a oltáře přeneseny z něho do kostela sv. Rocha, jenž učiněn jest farním. Farář odstěhoval se odtud do Volšan. V kostele sv. Kříže bylo 7 oltářů, sv. Kříže, Panny Marie Růžencové, sv. Františka Seraf., sv. Ivana, sv. Františka Xav., Panny Marie Pomocné, sv. Šebastiána.

Nyní jest kostel sv. Kříže již velmi spustlý. Náleží posud záduší Pražskému. Pomýšleno sice, jej pro sousední obec Žižkovskou znova upravití a farním učiniti, avšak nedošlo k tomu. Při zrušeném kostele rozkládá se opuštěný bývalý hřbitov, a na něm posud stojí spustlá kaple Bolestné Panny Marie. Celek činí velmi zasmušilý dojem, jež ještě posupnějším činí sousední pohřebiště židovské.*)

6. Kaple sv. Dismasa u popraviště.

V dobách živé víry a vroucí nábožnosti pamatováno i nešťastných odpravenců. Za bývalou Novou branou na úpatí vrchu Žižkova proti nynějšímu domu „na Krenovce“ stávala kaplička, a nedaleko ní konávaly se popravy zločinců, z Prahy tam vyvedených. Hrabě z Kuperwaldu, jemuž vinice v těchto místech patřila, vystavěl místo kapličky té větší *kapli ku cti sv. Dismasa*. a založil při ní dvě mše sv., aby kněz Kapucín od sv. Josefa každý

*) Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha, 216—224.

pátek jednu mši sv. sloužil za duše odpravených, a jednu v ten den, kdy katolický křesťan popraven býti měl. Páteční ona mše sv. bývala v této kapli sloužena od sv. Jiří do sv. Havla, zimního pak času v kostele sv. Josefa u oltáře sv. Kříže. Roku 1746 učinila měšťanka Barbora Kořilová nadaci na druhou mši sv. v každý pátek. Jistá hraběnka Charmanteová, vedouc nějakou právní při, dala v této svatynce po několik pátků mše sv. za zemřelé sloužit, a když svou při vyhrála, scházel se lid do této kaple u velikém množství s velkou důvěrou, tak že každý den, jakmile se brána otevřela, mnozí kněží přicházeli sem, a sloužili tu mše sv. až do poledne. Roku 1750 vyžádaly si dcery po měšťanu Františku Linku z Lintoku pro oltář té kaple z Říma privilej v den páteční, čímž pobožnost ta ještě více vzrostla. Byl tu oltář Ukřižovaného, okolo jehož hlavy 25 lamp zavěšeno, po stranách stály sochy Panny Marie, sv. Jana ev., sv. Maří Magdaleny, a ve výklencích sochy sv. Petra, sv. Dismasa, publikána a marnotratného syna. Kaple dostala mnoho věcí od dobrodinců, a náležela zprvu do osady sv.-Jindřišské, potom do farnosti Volšanské. Roku 1786 byla zavřena, prodána, a r. 1845 zbořena, tak že není ani památky po ní. Nyní stojí tam část státního nádraží. Jediná socha z kaple té zůstala podnes ve výklenku domu „na Krenovce“. Zvonek z této svatynky dostal se do mlýnice na Helmových mlýnech u sv. Petra, kde posud ve mlýnici Kubešově visí.*)

7. Kaple sv. Maří Magdaleny pod Letnou.

Na konci pozemku občanské plovárny pod Letnou, na levém břehu Vltavy, stojí zrušená lepá kaple, přechetným navštěvovatelům rozkošných sadů Letenských dobře známá. Tuto svatynku vystavěl r. 1635 *na počest sv. Maří Magdaleny* Jan Zlatoúst Trembský, probošt kláštera Cyriaků u sv. Kříže Většího, jemuž tehdy náležela vinička v těchto místech.

I tato skromná kaple má své dějiny. Pamatujeť ona *Švédy*, kterým r. 1648 sloužila za střelnu, z níž oni metali smrtonosné svoje kule na pravý břeh, jehož hájení svěřeno bylo od generala Kollareda statečným junákům, studentům vysokých škol Pražských. Dne 6. října 1648 provedli studenti odvážný a hrdinský kousek. Když se setmělo, přeplavilo se jich asi 50 tiše v několika loďkách od Rejdiště na druhý břeh pod Letnou, tam narazili na švédskou stráž v kapli sv. Maří Magdaleny, zabili jednoho Švédu, tři jiné uchopili a převezli jako zajatce na druhý břeh.**)

Po zrušení kláštera sv. Kříže byla kaple tato zavřena a odsvěcena. Jest okrouhlá a na lucerně její strmí podnes pozlacená bane s křížem. Svatynka tato slouží nyní — za chlév řediteli občanské plovárny, jehož sousední dům stojí na místě někdejšího letohrádku klášterního.

*) Navrátilovy Paměti kostela sv. Jindřicha 215.

**) Zápisky ve knize „Annalia“ na farnosti u sv. Vojtěcha.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	3

Posvátná místa na Novém městě.

I. Farní osada sv. Jindřicha.

1. Hlavní farní chrám sv. Jindřicha a sv. Kunhuty.	5
2. Kaple sv. Josefa Kalasánckého v koleji Otců pobožných škol či Piaristů v Panské ulici č. p. 892—II.	23
3. Školní kostel sv. Kříže na Příkopech.	28

II. Farní osada sv. Petra na Poříčí.

1. Farní chrám sv. Petra na Poříčí.	29
2. Kostel sv. Josefa někdy s klásterem, nyní s hospicem Kapucínů na sv.-Josefském náměstí	40

III. Farní osada Matky Boží Sněžné.

Farní chrám Matky Boží Sněžné, s klásterem někdy Karmelitánů, nyní Františkánů	46
--	----

IV. Farní osada nejsv. Trojice či Trinitářská.

Farní chrám nejsvětější Trojice na Spálené ulici, někdy při klášteře Trinitářů	73
--	----

V. Farní osada sv. Vojtěcha.

1. Farní chrám sv. Vojtěcha	84
2. Chrám sv. Uršuly s klásterem panen Uršulinek (Voršilek)	95
3. Kaple Bolestné Panny Marie v kníž. arcib. konviktu študujících v Černé ulici číslo pop. 1549—II.	103

VI. Farní osada sv. Štěpána.

1. Farní chrám sv. Štěpána prvomučedníka	105
2. Chrám sv. Ignáce z Loyoly, někdy s kolejí, nyní při residenci Otců Tovaryšstva Ježíšova	119
3. Kaple sv. Anny v řeholním domě kongregace chudých školských sester pod ochranou Matky Boží v č. p. 530—II. 531—II. v Ječné ulici	133
4. Kaple sv. Kříže v Marianském ústavu kongregace dcer Božské lásky v č. p. 572—II. v Ječné ulici	136
5. Kaple v sirotčinci sv. Jana Křtitele v Kateřinské ulici č. p. 466—II. .	137
6. Kaple Nanebevzetí Panny Marie a sv. Václava ve věži Novoměstské radnice	137

7. Socha sv. Josefa před Novoměstskou radnicí 140
 8. Socha Panny Marie Karlovské v Ječné ulici před domy č. p. 529
 a 530—II. 141

VII. Farní osada sv. Apolináře.

1. Kollegiální a farní chrám sv. Apolináře na vrchu Větrníku (Větrově) 142
 2. Chrám Nanebevzetí Marie Panny a sv. Karla Velkého s bývalým
 král. klášteřem řeholních kanovníků Lateránských svatého Augu-
 stina, nyní při městském chorobinci, na vrchu Karlově 152
 3. Chrám sv. Kateřiny někdy s klášteřem panen, později řeholníků
 poustevnického řádu sv. Augustina, nyní při ústavu choromyslných 170
 4. Kaple sv. Josefa v císař. král. všeobecné nemocnici 182
 5. Kaple sv. Kříže v nemocnici Pražského obchodnictva v č. p. 458
 a 459—II. v ulici Karlovské 183
 6. Kaple sv. Kříže v nové zemské porodnici 183

VIII. Farní osada nejsv. Trojice v Podskalí.

1. Farní kostel nejsv. Trojice v Podskalí 184
 2. Opatský chrám Matky Boží a ss. patronů slovanských Jeronýma,
 Cyrilla i Methoděje, Vojtěcha a Prokopa, s královským klášteřem
 Benediktinů na Slovanech či v Emausích 187
 3. Kostelík ss. Kosmy a Damiana na Slovanech 216
 4. Kostel sv. Václava na Zderaze, někdy farní, potom s klášteřem
 Bosáků řádu sv. Augustina, nyní při c. k. zemské trestnici pro
 muže 217
 5. Kostel Zvěstování Panny Marie na Trávníčku, někdy s klášteřem
 Servitů, nyní při ústavu choromyslných ve Slupi 225
 6. Kostel Bolestné Panny Marie s klášteřem a nemocnicí panen
 Alžbětinek 229
 7. Kostelík sv. Bartoloměje při městském chudobinci 236
 8. Kostel sv. Jana Nep. na Skalce 238
 9. Kaple Panny Marie v dětské nemocnici císaře Františka Josefa I.
 v č. p. 1359—II. na Karlovu náměstí 242

IX. Farní osada Vyšehradská.

1. Kollegiální a farní chrám ss. apoštolů Petra a Pavla se starobylou
 královskou koll. kapitolou na Vyšehradě 243
 2. Kaple sv. Martina 277
 3. Kaple sv. Vavřince v kanovnickém domě č. p. 14 281
 4. Kaple sv. Klementa v domě kapitolního probošta Vyšehradského . 282
 5. Posvátné sochy na Vyšehradě 282

Posvátná místa na Pražských předměstích.

I. Farní osada Smichovská.

1. Farní kostel ss. apoštolů Filipa a Jakuba 287
 2. Nový farní chrám sv. Václava 290
 3. Kostel nejsv. Srdce Pána Ježíše při řeholním domu kongregace
 sester Srdce Páně 293
 4. Kaple nejsv. Srdce Pána Ježíše v řeholním domě Milosrdných sester
 sv. Karla Bor. 294
 5. Kostel nejsv. Trojice na Malostranském hřbitově v Košířích . . . 294

II. Farní osada Karlínská.

1. Farní chrám sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje . . . 297
2. Kaple sv. Karla Borrom. v domě Milosrdných sester téhož světce
č. p. 164 ve Vítkově ulici 305
3. Kaple sv. Kříže v c. k. vojenské invalidovně 306

III. Farní osada Volšansko-Žižkovská.

1. Farní kostel sv. Rocha na hřbitově ve Volšanech 307
2. Kaple Panny Marie v Žižkově 311

IV. Svatyně v král. Vinohradech.

1. Kaple sv. Václava v řeholním domě Milosrdných sester sv. Karla
Borromejského 314
2. Školní kaple sv. Kříže 315

Posvátná místa zrušená a zaniklá.**I. Farní osada sv.-Vítská.**

1. Nejstarší Pražský kostel Panny Marie na Hradě 321
2. Kaple sv. Mauricia v bývalém sv.-Vítském proboštství 322
3. Kaple Panny Marie v královském paláci 322
4. Kaple sv. Bartoloměje na hradě Pražském 323
5. Kaple sv. Klementa a vinice sv. Václava na Opyši 323
6. Kaple pro vězně u Bílé věže 324
7. Kostelík Panny Marie Einsiedelské 324
8. Kaple sv. Antonína a sv. Alžběty v arcibiskupském špitále pro
duchovní 325
9. Chrám sv. Jana Nepomuckého s klášterem panen Uršulinek v ulici
Kanovnické 326
10. Kaple sv. Jana Nepom. v domě Martiniců Smečenských 328
11. Kaple Pomocné Panny Marie na hradbách u brány v Brusce . . 329

II. Farní osada Strahovská.

1. Kostel sv. Vojtěcha na Pohorelci 330
2. Kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí 330

III. Farní osada sv. Mikuláše.

1. Kostel sv. Václava pod hradem Pražským 331
2. Farní kostel sv. Jana Kř. v Oboře 334
3. Kaple sv. Matěje v Oboře 336
4. Farní kostel sv. Michala pod hradem Pražským 336
5. Kostelík sv. Martina pod hradem Pražským 337
6. Kostelík sv. Ondřeje pod hradem Pražským 338

IV. Farní osada sv. Tomáše.

1. Kaple sv. Antonína a kaple Božího umučení ve dvoře arcibiskupů
Pražských 338
2. Farní kostel sv. Petra na ostrově pod mostem 341
3. Kostel ss. Petra a Pavla v Rybářích 341
4. Kaple sv. Michala v bývalé zahradě Klementinských Jesuitů . . 343
5. Dřevěná kaple na Písku 343
6. Kaplička sv. Jana Nep. na ostrůvku pod mostem 343

V. Farní osada Panny Marie Vítězné.

1. Farní kostel sv. Prokopa 344
2. Farní kostel sv. Vavřince v Nebovidech pod Petřínem 345
3. Kostel sv. Maří Magdaleny na Újezdě někdy s klášteřem Bílých paní, posléze s klášteřem Dominikánů 346
4. Kostel sv. Anny na Újezdě s klášteřem Dominikánek 349
5. Farní kostel sv. Jana Křtitele na Újezdě, později při Malostranském špitále 350
6. Kostel sv. Jana Kř., později sv. Ludvíka, pod Petřínem 351
7. Kaple Bolestné Panny Marie v bývalém domě Anglických panen . 352

VI. Farní osada Týnská.

1. Chrám sv. Mikuláše někdy farní, potom klášterní, s opatstvím Benediktinů 353
2. Chrám sv. Michala někdy farní, později s klášteřem Servitů . . . 362
3. Chrám sv. Salvátora s klášteřem Nejmenších bratří sv. Františka Paulánského (Paulánů) 368
4. Farní kostel sv. Linhartů 376
5. Kaple Všechn Svatých v domě Olbramových bekyn v č. p. 932—I. na Staroměstském náměstí 377

VII. Farní osada sv. Františka Seraf.

1. Farní kostel Matky Boží na Louži 379
2. Farní kostel sv. Valentina 383
3. Farní kostel sv. Martina Menšího 385
4. Kaple sv. Eligia 386

VIII. Farní osada sv. Jilji.

1. Chrám sv. Vavřince s kommandou Templářů, později chrám sv. Anny s klášteřem panen řádu sv. Dominika 387
2. Farní kostel sv. Jana na Zábřadli 392
3. Farní kostel sv. Štěpána ve zdi 393
4. Kaple sv. Maří Magdaleny, sv. Afry i sv. Marie Egyptské v Miličově domě kajicnic v Jerusalemě; později kaple sv. Bernarda v koleji řádu cistercienského 395
5. Farní kostel ss. Filipa a Jakuba 401
6. Kaple sv. Nemluvňátek v Betlémě 401
7. Farní kostel sv. Ondřeje u Zbraslavského domu 411
8. Kaple blah. Anežky České ve špitále Křižovníků s červenou hvězdou v Písané lázni 412

IX Farní osada sv. Havla.

- Klášteř Magdalenitek u sv. Havla 413

X. Farní osada sv. Jakuba.

1. Farní kostel sv. Benedikta s kommandou řádu Německých rytířů, později kostel sv. Norberta s kolejí řádu premonstrátského . . . 414
2. Kaple sv. Bernarda v semináři či koleji řádu cistercienského . . 420
3. Kostel sv. apoštola Pavla v Templu při Staroměstském špitálu . . 425

XI. Farní osada sv. Haštala.

- Klášteř blahosl. Anežky Přemyslovny s chrámy a kaplemi sv. Františka, sv. Barbory, Panny Marie a sv. Maří Magdaleny na Františku . . 427

XII. Farní osada sv. Ducha.

Farní chrám sv. Kříže Většího s klášteřem Cyriaků	439
---	-----

XIII. Farní osada sv. Jindřicha.

1. Chrám sv. Ambrože s klášteřem zprvu Benediktinů obřadu Milánského, potom Františkánů Bosáků. Posléze chrám neposkvrněného Početí Panny Marie s klášteřem irských Františkánů či Hibernů	447
2. Kaple Zvěstování Panny Marie s klášteřem panen Celestinek	454
3. Kaple sv. Jana Křtitele v sirotčinci téhož jména v Bredovské ulici č. p. 936—II.	456

XIV. Farní osada sv. Petra.

1. Kostel sv. Klementa na Poříčí, řečený na Tůních	457
2. Kaple Panny Marie v špitále Jakubově proti sv. Ambroži	460
3. Kaple sv. Maří Magdaleny ve všeobecném chudobinci měst Pražských	460

XV. Farní osada Matky Boží Sněžné.

Kaple při klášteři Františkánů	461
--	-----

XVI. Farní osada nejsv. Trojice či Trinitářská.

1. Farní kostel sv. Martina ve zdi	462
2. Špitální kostel sv. Lazara	465

XVII. Farní osada sv. Vojtěcha.

1. Farní kostel sv. Michala v Opatovicích	467
2. Chrám ss. Petra a Pavla na Zderaze s proboštským křížovníků strážců Božího hrobu	471
3. Kostel sv. Petra na Struze	480

XVIII. Farní osada sv. Štěpána.

1. Kostel Božího Těla na Karlovu náměstí	481
2. Kostel sv. Karla Borromejského s domem pro sestárlé kněze na Zderaze	487
3. Kostel sv. Frantika Xav. při koleji Tovaryšstva Ježíšova u svatého Ignáce	488
4. Kostel sv. Jana ev. na Bojišti	489
5. Kaple sv. Jana Nepom. v domě u Wunšviců č. p. 793—II. na sv.-Václavském náměstí	490
6. Kaple sv. Longina	491
7. Kaple Všem svatých na hřbitově u sv. Štěpána	492
8. Kaple Jerusálémská na hřbitově sv. Štěpána	492

XIX. Farní osada sv. Apolináře.

Kaple sv. Jana Nepom. v zahradě při Viničné ulici	493
---	-----

XX. Farní osada nejsv. Trojice v Podskalí.

1. Farní kostel sv. Vojtěcha Menšího	493
2. Kaple sv. Michala na Botiči pod Vyšehradem s klášteřem Celestinů	495
3. Farní kostel sv. Jana Křtitele v Podskalí	497
4. Farní kostel sv. Mikuláše v Podskalí	497

XXI. Farní osada Vyšehradská.

1. Nejstarší kostel sv. Klementa	499
2. Kaple sv. Jana, později sv. Štěpána v knížecím paláci	501

	Strana
3. Kaple sv. Maří Magdaleny	501
4. Kaple Božího Těla	501
5. Kaple sv. Kříže	501
6. Kaple sv. Petra	502
7. Kostel Stětí sv. Jana Křtitele	502
8. Kaple Panny Marie ve hradbách	502
9. Farní kostel ve Psářích	503
10. Kaple sv. Markéty ve Psářích	503
11. Kaple sv. Hypolita	504
12. Kostel Pokory Panny Marie, později řečený sv. Alžběty, se špi- tálem pod Vyšehradem	504

XXII. Farní osady předměstské.

1. Chrám Panny Marie s klášteřem Kartusiánů na Smíchově	506
2. Farní kostel sv. Jana evangelisty na Újezdě, řečený též „sv. Jan Odraný“	510
3. Kostel na vinici Cisterciáků Plasských	510
4. Kostel Obrácení sv. Pavla při Staroměstském špitále na Špitálsku (v Karlíně)	511
5. Kostel sv. Kříže na někdejším Novoměstském hřbitově u Volšan. .	513
6. Kaple sv. Dismasa u popraviště	514
7. Kaple sv. Maří Magdaleny pod Letnou	515



REGISTŘÍK.

Čísla znamenají stránky.

- Afry sv. (Jerusalémská) býv. kaple 395—398.
Agathy sv. socha 99.
Aje sv. socha na Smíchově 289.
Alfonse sv. kaplice na Karlově 162.
Aloise sv. kaple a oltář u sv. Ignáce 132.
Alžběty sv. oltář 234; býv. kostel a špitál pod Vyšehradem 146, 504 až 506.
Alžbětinek klášter a nemocnice na Novém městě 229—236.
Ambrože sv. býv. chrám na Novém městě 447—451.
Ambrosiáni Benediktini u sv. Ambrože 447—449; u sv. Valentina 384; u sv. Vojtěcha Menšího 494.
Anděla Strážce oltář 17.
Anežky České bl. býv. klášter na Františku 427—439; hrob tamže 431, 433, 434, 435, 437; socha 438; býv. kaple v Písané lázni 412—413; obrazy 132, 137.
Angely Merici sv. oltář 102.
Anny sv. kaple u Školních sester 133—135; oltáře 20, 71, 81, 93, 103, 114, 135, 167, 187, 215, 228, 272, 295; býv. chrám na Star. m. 387—392; býv. klášter na Újezdě 349—350.
Anny královny, choti Vladislava II., znak na skle na Karlově 165.
Antonína Pad. sv. kaple u M. B. Sněžné 68; oltáře 43, 68; býv. kaple v arcib. špitále 325—326; býv. kaple ve dvoře arcib. 328 až 340; býv. kostel v Podskalí 184.
Apolináře sv. chrám 142—152; oltář 148.
Arcibiskupů Praž. býv. dvůr na Malé str. 338—340.
Assan Kosmas, malíř 361.
Augustina sv. oltáře 166, 181.
Augustiánů Lateránských býv. kanonie na Karlově 152—161; obutých býv. klášter u sv. Kateřiny 174 až 178; Bosáků býv. klášter na Zde-
raze 219—222.
Augustiánek panen klášter býv. u sv. Kateřiny 171—174.
Balko Frant., malíř 329, 454.
Barbory sv. kaple u sv. Jindřicha 18; u Alžbětinek 235; u sv. Ignáce 130; oltáře 18, 38, 70, 116, 130, 182, 217, 290; socha na Opyši 324; býv. kostel na Františku 437.
Bartoloměje sv. kostelík v Podskalí 236—237; oltář 237; býv. kaple na Hradčanech 323.
Bartoloměj, zvonář 22, 116, 118.
Barvitijs Ant., architekt 94, 99, 101, 291, 292.
Baum Ant., architekt 103, 113, 280, 309.
Bekyně 377—379, 425.
Bellmann Karel, zvonář 22, 40, 83, 95, 304.
Benedikta sv. oltář 215; býv. chrám na St. m. 414—420.
Benediktini v Emausích 187 až 216; u sv. Mikuláše 357—361; u sv. Ambrože 447—449; u sv. Vojtěcha v Podskalí 494.
Bernarda sv. kaple a kollej cisterc. 398—400; v Celetné ulici 420—425.
Betlémská jeskyně na Karlově 157, 167—168.
Betlémská kaple býv. 401—411.
Bethun Gislen, stavitel 207, 293.
Bělský Jan, stavitel 299.
Biblia pauperum v Emausích 208 až 210.
Bílá věž 324.
Bílých paní býv. klášter na Újezdě 346—347; u sv. Havla 413—414.
Bojiště 489—490.

- Božího Těla býv. kostel na Karlovu náměstí 481—487; býv. kaple na Vyšehradě 501.
- Božího Umučení bývalá kaple v arcib. dvoře 339, 340.
- Brandl Petr, malíř 19, 102, 329, 367, 383, 410.
- Bratrstva, jednoty a družiny náb. *Nynější:* u Františkánů 65; u sv. Ignáce 127; u sv. Štěpána 113; na Skalce 289; na Vyšehradě 283; na Smíchově 289; v Košířích 295; v Karlíně 300; Volšanské 308; v Žižkově 312, 313; na Vinohradech 314. *Bývalá:* u sv. Jindřicha 11, 13; u sv. Petra 35; u Františkánů 63, 71; u Trinitářů 78; u sv. Ignáce 121; na Karlově 160; u sv. Kateřiny 176, 177; v Emausích 204; u sv. Václava 221; u P. Marie Einsiedelské 325; u sv. Jana v Oboře 386; u sv. Mari Magd. na Malé str. 347, 348; u sv. Ludvíka 352, 377; u sv. Michala na St. m. 367; u Paulánů 373; u M. B. na Louži 380; v kapli Betlémské 409; u sv. Norberta 419; u sv. Anežky 436; u Cyriaků 445; u sv. Lazara 466; u Božího Těla 486; u sv. Františka Xav. 489; na Bojišti 490; u sv. Kříže ve Volšanech 513.
- Braun Mat., řezbář 112, 383, 410.
- Brikcí sv. býv. kaple u Františkánů 62, 461.
- Brikcí z Cimberka, zvonář 95, 118, 138, 186, 274.
- Brokof Jan, sochař 42, 239, 240.
- Browna Max. hrab., náhrobek u sv. Josefa 44.
- Canevali Marek Ant., stavitel 98, 99.
- Celestinek býv. klášter na Nov. městě 454—456.
- Celestinův býv. klášter sv. Michala pod Vyšehradem 495—497.
- Cimbrecht Matouš, malíř 18, 114, 117, 348, 361, 446, 454.
- Cisterciákův kolej sv. Bernarda v Jerusalemě 398—400; v Celetné ulici 420—425; býv. kostel a dvůr pod Petřínem 510—511.
- Cyriakův býv. klášter u sv. Kříže 439—446.
- Cyrylla a Methoděje ss. chrám v Karlíně 297—304; oltář 302; nástěnné obrazy 302; sochy u sv. Ignáce 129.
- Černá věž 324.
- Daliborka 324.
- Dallinger Frant., malíř 166.
- Dienzenhofer Kilián Ignác, stavitel 177, 179, 231, 235, 239, 240, 306, 328, 360, 455, 488.
- Dienzenhofer Krištof, stavitel 348.
- Dietrich Zachariáš, zvonář 40, 70, 118.
- Dismasa sv. býv. kaple u popravistiště 514—515.
- Dominikánův býv. klášter u sv. Mari Magd. na M. str. 347—348; na Františku 433—434; u sv. Klementa na Poříčí 457.
- Dominikánek býv. klášter u sv. Anny na Újezdě 349—350, 496; u sv. Anny na Star. m. 389—392.
- Doroty z Doupova převoršise podobizna 307.
- Dušíček oltář 129, 215.
- Dvořák Karel, sochař 301.
- Eisenhut, varhanář 306, 309.
- Eligia sv. býv. kaple, klénoty a ostatky 386—387.
- Emauský klášter 187—216.
- Emeritní dům u sv. Karla Borrom. na Zderaze 487—488.
- Expedita sv. oltář 27.
- Fabry Petra bl. obraz u sv. Ignáce 132.
- Felix de Cantalicio sv. oltář 43.
- Felix z Valois sv. oltář 82; socha 79.
- Fidela Sigmar. sv. oltář 44.
- Filipa a Jakuba ss. kostel na Smíchově 287—290; oltář 290; býv. kostel na St. m. 401.
- Floriána sv. oltáře 38, 217.
- Františka Borgiaš sv. kaple a oltář u sv. Ignáce 131.
- Františka Regis sv. obrazy ze života u Alžbětinek 234.
- Františka Serff. sv. oltáře 68, 70, 271; socha 42; býv. chrám v klášteře bl. Anežky 437—438.
- Františka Xav. sv. kaple a oltář u sv. Ignáce 132; obrazy ze života u Alžbětinek 234; kamenný obraz na Smíchově 289; býv. kostel na Karlově náměstí 488—489; býv. seminář tamže 488.
- Františkáni u P. M. Sněžné 58 až 66; Bosáci u sv. Ambrože 449 až 451.
- Františkáni v Praze umučení 59—61; jich těla 71.
- Führich Jos., malíř 129.
- Gregorio, malíř 182.
- Grueber Bernard, stavitel 228.
- Halwax Michal, malíř 151, 361.
- Hannot Ant., malíř 367.
- Hedviky sv. býv. kaple u Františkánů 62, 461.
- Hedviky král. kolej 400.
- Heintsch Jan Jiří, malíř 16, 17, 18, 128, 129, 131, 148, 166, 167.
- Hellich Josef, malíř 135, 137, 167, 169, 183, 280, 282.

- Heřman Jan, malíř 280, 309.
 Hess Bedřich, malíř 361.
 Hibernův klášter na Novém městě 451—454.
 Hlaváč, malíř 374.
 Hlávka J., stavitel 183.
 Hofmann Baltazar, zvonář 215.
 Holeček Petr, stavitel 305.
 Hutský Matěj z Krivoklátnu, malíř 394.
 Hřbitovy nynější: Vyšehradský 275 až 277; Smíchovský 289; Malostranský v Košířích 295—297; Volšanský 309—311; vojenský za Karlínem 306.
 Hypolita sv. býv. kaple ve Psářích 504.
 Chudobice 6.
 Ignáce Loy. sv. chrám na Novém městě 119—133; oltář 128; socha 127; obrazy ze života u Alžbětinek 234.
 Ingriss, malíř 361.
 Ivanité poustevníci na Bojišti 490.
 Jahn Kvirin, malíř 27, 367, 374, 394.
 Jakel Matěj Václav, sochař 141.
 Jakuba sv. kostel na Smíchově 287.
 Jakub Fil., řezbář 304.
 Jana evang. sv. bývalý kostel na Újezdě 510; býv. kostel na Bojišti 489—490.
 Jana Kř. oltáře 82, 116, 272; býv. kostel v Obůře 334—336; na Újezdě 350—351; pod Petřínem 351—352; na Zábřadlí 392; kaple v sirotčinci 137, 456—457; Stětí sv. Jana Kř. býv. kostel na Vyšehradě 502; býv. kaple v kníž. paláci na Vyšehradě 501; býv. kostel v Podskalí 497.
 Jana z Mathy sv. oltář 82; socha 79.
 Jana Nepom. sv. kostel na Skalce 238—241; kaple u P. M. Sněžné 71; kaplice na Karlově 170; oltáře 19, 27, 38, 44, 71, 103, 116, 131, 151, 167, 187, 223, 235, 240, 242, 271, 290, 306; sochy na veřejných prostranstvích 15, 42, 66, 79, 91, 99, 283, 289, 446; býv. kostel na Hradčanech 326—328; býv. kaple u Martiniců 328; býv. kaplička pod mostem 343; býv. kaple u Wunšviců 490 až 491; býv. kaple na Větrníku 493.
 Janotka, konvár 18.
 Jaroslava ze Šternberka hrob v klášteře bl. Anežky 437.
 Jaroš Tomáš, zvonář 459.
 Jeronýma sv. oltář 215.
 Jerusalémská kaple Miličova 395 až 398; kaplice býv. u sv. Jindřicha 13; u sv. Petra 34; u sv. Štěpána 492.
 Jesuité Novoměstští u sv. Ignáce 119—133, 485—486.
 Jiljí sv. býv. kaple na Větrníku 143.
 Jindřicha a Kunhuty ss. chrám 5 až 23; oltář 16; obrazy ze života 16; starožitná socha 20.
 Jiří, zvonář 118.
 Jircháře 84.
 Josefa sv. kostel u Kapucínů 40 až 45; kaple v nemocnici 182; oltáře 43, 82, 102, 182, 215, 228, 240, 273, 309; socha 140.
 Josefa Kalasan. sv. kaple a oltář u Piaristů 27.
 Judy Tadeáše sv. oltář 167; sochy 15, 42, 79.
 Kampa ostrov 341.
 Kanisia Petra blah. kaple a oltář u Jesuitů 126; socha u sv. Ignáce 131.
 Kapitola Vyšehradská 245—270; býv. u sv. Apolináře 143—146.
 Kapucíni u sv. Josefa 40—45.
 Karla Borrom. sv. kaple v Karlíně 305—306; oltář 306; býv. kostel na Zderaze 487—488.
 Karla Vel. chrám na Karlově 152 až 170; oltář 166; starož. obraz na skle 165.
 Karlínské svatyně 297—307.
 Karmelitáni u Matky Boží Sněžné 46—57.
 Kartusiáni u Panny Marie na Smíchově 506—510.
 Kateřiny sv. chrám na Nov. městě 170—182; oltáře 68, 180.
 Kessler Josef, malíř 306.
 Kláry Montefalk. sv. oltář 181.
 Klarisek býv. klášter na Františku 427—436.
 Klementa sv. kaple v probošství Vyšehr. 282; býv. kostel na Poříčí 34, 35, 36, 457—459; býv. kaple na Opyši 323; býv. kostel na Vyšehradě 245, 499—500.
 Kloss Bartol., malíř 383.
 Knöchel Jan, malíř 116.
 Kolleje bývalé sv. Bernarda cisterc. v Jerusalémě 398—400; v Celetné ulici 420—425; královny Hedviky 400; Landova 408; Nazaretská 403, 408, 411; Rečkova 393; sv. Norberta premonst. 418—420; Jesuitů u svatého Ignáce 119—125.
 Kompaktní desky 484, 487.
 Kongregace Školských sester 133 až 135; dcer Božské lásky 136; sester Srdce Páně na Smíchově 293; Milosrdných sester na Smíchově 294; v Karlíně 305; v Žižkově 313; na Vinohradech 314.
 König, malíř 80, 280.
 Konvikt arcib. 103—104.
 Kornelská kaple u sv. Štěpána 117.

- Kosmy a Damiána ss. kostel na Slovanech 216—217; oltář 217.
 Košířský hřbitov a kostel 294 až 297.
 Kraker Josef, malíř 236.
 Královská kaple v Emausích 213.
 Kraus Samuel, řezbář 114.
 Krepp, malíř 306.
 Krocínská kaple u sv. Jindřicha 18.
 Kříže sv. kostel školní na Příkopě 28; kaple v nemocnici kupecké 183; v porodnici 183; u dcer Bož. lásky 136; u sv. Vojtěcha 94; u svatého Ignáce 129; opatská v Emausích 210; v invalidovně 306—307; školní na Vinohradech 315; oltáře 28, 39, 43, 68, 71, 82, 94, 117, 129, 133, 136, 137, 150, 183, 187, 210, 213, 223, 237, 272, 295, 306, 315; kříže na veřejných prostranstvích 15, 91, 99; býv. chrám u Cyriaků 439—446; býv. kaple na Vyšehradě 501; býv. hřbitovní kostel ve Volšanech 513—514.
 Křižovníků strážců Božího hrobu klášter na Zderaze 471—480.
 Kunhutý svatý starobylý obraz kamenný u sv. Jindřicha 15.
 Kunhuty královny č. hrob v klášteře bl. Anežky 437.
 Kupelwieser L., malíř 228.
 Kühner Jan, zvonář 82, 151.
 Křtitelnice nejstarší: u Matky B. Sněžné (r. 1459) 69; u sv. Štěpána (1462) 116; u sv. Jindřicha (1487) 18; u sv. Vojtěcha (1493) 94; u svatého Petra (1544) 37; u nejsv. Trojice (1552) 81; u sv. Rocha ve Volšanech (1595) 309.
 Laudova býv. kollej 408.
 Lazara sv. špitální kostel býv. na Nov. m. 465—467.
 Lenz Desider, malíř 207.
 Letná 515.
 Levý Václav, sochař 301.
 Lhota Antonín, malíř 166, 303.
 Libora sv. kaple u sv. Ignáce 132; oltáře 132, 167.
 Linhart sv. býv. kostel 376—377.
 Liška Jan Krištof, malíř 102, 361.
 Literáti býv. u sv. Jindřicha 13, 19; u sv. Vojtěcha 89; u sv. Štěpána 110; u sv. Klementa na Poříčí 459; u sv. Michala v Opatovicích 470.
 Longina sv. oltář 271; býv. kaple na Rybníčku 491—492.
 Loretánská býv. kaple u Františkánů 461.
 Louže (na Louži) 379—383.
 Löw Mikuláš, zvonář 40, 151.
 Ludmily sv. socha na Vyšehradě 283.
 Ludvíka sv. býv. kostel pod Petřínem 351—352; bratrstvo francouzské 352, 377.
 Magdalenitky na Újezdě 346—348; u sv. Havla 413—414.
 Maixner Petr, malíř 92, 303.
 Manes Josef, malíř 301, 303.
 Marie Panny *chrámy*: Sněžné u Františkánů 46—71; Nanebevzetí na Karlově 152—170; Naneb. v Emausích 187—216; Zvěstování ve Slupi 225 až 229; Bolestné u Alžbětinek 229 až 236; *kaple*: u sv. Jindřicha 19; u Františkánů 65, 71; v arcib. konviktě 103—104; kongregační u svatého Ignáce 133; ve věži Novom. radnice 137—140; v dětské nemocnici 242; v Žižkově 311—313; *oltáře*: 17, 19, 27, 39, 44, 67, 68, 71, 81, 93, 94, 102, 104, 117, 130, 133, 139, 167, 187, 214, 228, 235, 237, 241, 272, 273, 290, 242, 303, 306, 309, 313; *památné obrazy a sochy P. M.*: sv. Štěpánské u sv. Štěpána 111, 115—116, u sv. Jindřicha 19, v kapli Novom. radnice 140; Zderazské u sv. Vojtěcha 93, 94; Vyšehradské 272; Pěkarské u sv. Ignáce 130; Karlovské 147, 148—150, 167; Monteserratské 198, 201, 207, 214—215; Staroboleslavské 62; Králické 103; Znojenské 235; Pasovské 17; dobré rady 70, 132, 177; *chrámy a kaple bývalé*: nejstarší na Hradě 321; v král. paláci 322; Einsiedelská 324—325; v Brusce 329; u Anglických panen 352; na Louži 379 až 383; v klášteře blah. Anežky 437; u Hibernů 453—454; u Celestinek 454—456; ve špitále Jakubově 460; býv. kaple ve hradech Vyšehradských 502; býv. kostel Pokory P. Marie pod Vyšehradem 504—506; býv. kostel a klášter Kartusiánů na Smíchově 506—510; býv. kaple na Novom. hřbitově u Volšan 513.
 Marianský ústav dcer Bož. lásky 136.
 Maří Magdaleny sv. oltáře 38, 262; býv. kostel na Újezdě 362 až 398; býv. kaple v Jerusalemě 395 až 398; býv. kaple v klášteře blah. Anežky 438; býv. kaple v chudobinci na Tůních 460; býv. kaple na Vyšehradě 501; býv. kaple pod Letnou 503.
 Markéty sv. socha 99; býv. kaple v Psářích 503.
 Martina sv. kaple na Vyšehradě 277—281; oltáře 273, 281; bývalý kostel na Malé str. 337—338; býv. kostel sv. Martina Menšího 385 až

- 386; bývalý kostel sv. Martina ve zdi 462—465.
Matěje sv. kostel v Oboře 336.
Matouše sv. býv. kaple na Hradčanech 330—331.
Matriky farní nejstarší u sv. Jindřicha (roku 1584, 1592, 1607) 14; u sv. Štěpána (1611) 113; na Vyšehradě (1615) 270; sv.-Valentinská u Křižovníků (1636) 385; u sv. Petra (1639) 36; u sv. Apolináře (1644) 147; sv.-Martinská u nejsv. Trojice (1649) 79; u sv. Vojtěcha (1655) 90; Karlovská u svatého Apolináře (1660) 147; od P. Marie na Louži na faře M. B. Sněžné (1686) 66.
Mauricia sv. býv. kaple na Hradčanech 322.
Maulpertsch Ant., malíř 81.
Max Eman., sochař 27.
Mayer Melichar, stavitel 41.
Mihulka 324.
Michala sv. kaple u Františkánů 58, 61, 70; oltáře 70, 82; bývalý kostel na Malé str. 336—337; býv. kaple v zahradě Jesuitů 343, býv. chrám na Star. m. 362—368; býv. chrám na Novém městě 467—471; býv. kaple u sv. Anežky 437; býv. kaple Celestinů pod Vyšehradem 495—497.
Michala de Sanctis sv. oltář 81.
Mikuláše sv. býv. chrám na Star. m. 353—362; býv. kostel v Podskalí 497—480.
Mikuláše Tolent. sv. oltář 181.
Milosrdné sestry na Smíchově 294; v Karlíně 305—306; v Žižkově 313; na Vinohradech 314.
Minoritů býv. klášter u sv. Barbory 428, 431, 432.
Mocker Jos., architekt 14, 36, 113, 114, 270.
Molitor, malíř 38.
Monno, malíř 150.
Morové sloupy ve Volšanech 308; na Vyšehradě 503.
Müller Rudolf, malíř 82.
Narození Páně, oltář 151, 167.
Nazaretská býv. kolej 403, 408, 411.
Nebovidy 345.
Nemluvnátek sv. kaple v Betlémě 401—411.
Německý řád u sv. Petra 29, 415; u sv. Benedikta 414—417.
Niklas Jos., stavitel 282.
Norberta sv. býv. chrám a premonstr. kolej na Star. m. 418 až 420.
Nosecký Siard, malíř 17, 148, 235, 455.
Obora 334—336.
Ondřeje sv. býv. kostel na Mal. str. 338; býv. kostel na Star. m. 411—412.
Ondřej, zvonář 95.
Opatovice 467—471.
Opyš 323.
Orsini Dominik, architekt 419.
Pacold Jiří, stavitel 90, 93.
Palliardi Ignác, stavitel 329.
Pauláni u sv. Salvátora 369—376.
Pavla sv. oltář 271; bývalý kostel špitální v Templu 425—426; na Špitálsku 34, 511—513.
Pendl Jiří, sochař 282, 383.
Petra sv. chrám na Poříčí 29—40; oltář 38; bývalý kostel na Kampě 341; bývalý kostel na Struze 480, 481; býv. kaple na Vyšehradě 502.
Petra z Alkantary sv. oltář 71; socha 66.
Petra a Pavla ss. kapit. chrám na Vyšehradě 245—277; oltář 273; býv. kostel v Rybářích 341—343, 352; býv. klášterní chrám na Zde-
 raze 471—480.
Piacetti, malíř 17.
Piaristé 23—27.
Písek předměstí Mal. str. a bývalá kaple jeho 343; na Nov. m. 47.
Plasský býv. dvůr a kostel na Smíchově 510—511.
Platzer Frant., stavitel 367.
Pohořelec 330.
Pokory P. Marie býv. kostel pod Vyšehradem 504.
Pomocníků 14 sv. oltáře 17, 71, 151.
Porciunkulový oltář 44.
Poříčí 29.
Poustevníci býv. u sv. Kříže ve Volšanech 513—514; u P. Marie ve hradbách Vyšehr. 502; na Bojišti Ivanité 490.
Prapory památné v Emausích 212.
Prediger Jos., varhanář 304.
Preiss Frant., sochař 290.
Prokopa sv. oltář 290; býv. kostel na Malé str. 344—345.
Proměnění Páně oltář 19.
Psáře, farní kostel v Psářích 503.
Raab Ignác, malíř 130, 234.
Radeckého Václ. hrab. z Radče hrobka 44.
Rečkova býv. kolej 393.
Redelmayer, malíř 167, 329.
Reiner Václ., malíř 17, 19, 33, 68, 179, 180, 328, 331, 333, 455.
Rissi Jan Bruno, malíř 102.
Rodiny Páně oltář 235, 241.
Rocha sv. kostel ve Volšanech 11, 307—309; kaple v Košířích 295; oltáře 295, 309; býv. kaple u sv. Martina ve zdi 464.

- Rosalie sv. oltář 130.
 Rösner Karel, stavitel 299.
 Rybáře 341—343.
 Rybníček 104, 489, 491.
 Sadeler Jiljí, rytec 335.
 Salvátora sv. oltář 166; bývalý chrám Paulánů na St. m. 368—376.
 Salzer Ignác, rytec 329.
 Seminář bývalý sv.-Václavský v Betlém. kapli 408—410; sv. Frant. Xav. na Nov. m. 123, 125, 488.
 Servité v Slupi 225—227; u sv. Michala na St. m. 366—368.
 Sequens Fran., malíř 94, 281.
 Scheiwl Jos., malíř 100, 101, 102, 103, 114, 115, 116, 135.
 Schlachter Antonín, malíř 80.
 Schody svaté na Karlově 168—169.
 Scholastiky sv. oltář 215.
 Schor Jan Ferd., malíř 453.
 Skalka 189, 238.
 Skřeme Karel, malíř 17, 19, 38, 43, 114, 115, 116, 220, 237, 271, 334, 374, 454, 464.
 Slovanský klášter 187—216.
 Sloup ďáblův na Vyšehradě 275.
 Slupský kostel 225—229.
 Smíchovské svatyně 287—294.
 Spanger Bartol., malíř 116.
 Spasitele trpícího oltáře 81, 169.
 Spinuly bl. socha u sv. Ignáce 131.
 Spitzer Jan, malíř 166, 367.
 Srdce Pána Ježíše kostel na Smíchově 293; kaple na Smíchově 294; kaple u sv. Uršuly 103; oltáře 82, 128, 241, 313, 294; kongregace panen na Smíchově 293.
 Srdce Panny Marie oltář 129.
 Stanislav, zvonář 95.
 Stella Jan, malíř 181.
 Steiner Lukáš, malíř 207.
 Steinfels Jan Jakub, malíř 100, 334.
 Steinmayer, varhanář 94.
 Svátosti říšské 481—482.
 Svoboda K., kamenník 299, 304.
 Šimek Ludvík, sochař 37, 301.
 Školní sestry u sv. Anny 133—135.
 Špalek, zvonář 466.
 Špitál u sv. Bartoloměje 236—237; býv. na Hradčanech sv. Antonína 325—326; Malostran. sv. Jana Kř. 350—351; sv. Ludvíka 377; v Templu u sv. Pavla 426; na Špitálsku u sv. Pavla 426, 511—512; Jakubův 460; sv. Lazara 465; u sv. Alžběty pod Vyšehradem 504—506.
 Štěpána sv. chrám na Rybníčku 7, 50, 105—119; oltář 114; býv. chrám sv. Štěp. ve zdi 393—395; býv. kaple v paláci Vyšehr. 501.
 Tekly sv. kaple u Alžbětinek 232, 236; oltář 236.
 Těla Božího býv. kostel 481—487; býv. kaple na Vyšehradě 501.
 Těla umučených r. 1611 Františkánů 71; umučených řeholníků Karlovských 150.
 Templ 425—426.
 Templáři u sv. Vavřince 387—389.
 Trávníček 225.
 Trenkwald, malíř 302.
 Trevisani, malíř 19.
 Trinitáři 73—78.
 Trojice nejsv. chrám na Spálené ul. 73—83; v Podskalí 184—187; na Malostr. hřbitově v Košířích 294 až 295; kaple u sv. Ignáce 131; na vinici Nesypce 289; oltáře 17, 81, 131, 187, 295.
 Tůně 457, 459, 461.
 Újezd 345, 346, 349, 350, 351, 510; Újezd sv. Martina 462.
 Ullmann Ignác, stavitel 299.
 Umlauf Jan, malíř 129, 132.
 Uršuly sv. chrám na Nov. m. 95 až 103; oltář 102; sochy 99; bývalý chrám na Hradč. 326—328.
 Uršulinky na Nov. m. 95—103; býv. klášter Urš. na Hradč. 326 až 328.
 Vacek Gustav, malíř 302.
 Václava sv. chrám na Zderaze 217 až 224; nový na Smíchově 290 až 293; kaple ve věži Novom. radnice 137; ve Vinohradech 314; oltáře 223, 303, 306, 315; socha na Vyšehradě 11, 282—283; vinice na Opyši 323; býv. kostel na Malé straně 331—334; býv. kaple na Star. m. 353.
 Václava I. krále hrob v býv. klášteře blah. Anežky 430, 437.
 Valentina sv. býv. kostel na St. městě 385—385.
 Valdštýnové hrab. Markéty podobizna u Alžbětinek 235.
 Vavřince sv. kaple na Vyšehradě 281; bývalý kostel pod Petřínem 345—346.
 Veselý Eduard, sochař 92, 129, 131, 166, 292, 303, 309.
 Větrník 142—152, 493.
 Viléma Akvitán. oltář 181.
 Vinohradské svatyně 314—315.
 Vojtěcha sv. kostel na Nov. m. 9, 84—95; oltář 95; býv. kostel na Pohorelci 330; býv. kostel v Podskalí 493—495.
 Volšany; kostel svatého Rocha a hřbitov 307—311; býv. Novoměst. hřbitov a kostel sv. Kříže 513—514.
 Vondráček Jan, řezbář 303.
 Voríšek Mat., zvonář 309.

Všech Svatých oltář 272; býv.
kaple u sv. Štěpána 492.

Vyšehrad 243—277, 499—506.

Wachsmann Bedřich, malíř 166,
303, 304.

Weiss G., malíř 70, 309.

Weiss Ignác, sochař 181.

Willmann Mich., malíř 348.

Wueger Gabriel, malíř 207.

Zábradlí; kostel sv. Jana 392.

Zafouk Dominik, sochař 296.

Zapletal, malíř 132.

Zbraslavský dům 411—412.

Zderaz; kostel sv. Václava 217 až
224; bývalý klášter a chrám Bože-
hrobců 471—480; bývalý emeritní

dům a kostel sv. Karla Borrom.
487—488.

Zimmer, pasíř 303.

Zvony nynější 22, 28, 39, 40, 42, 70,
82, 83, 95, 103, 118, 119, 133, 138,
151, 170, 186, 215, 224, 229, 235,
237, 274, 280, 290, 292, 295, 304,
305, 326, 352; nejstarší zvony:
u sv. Štěpána (z roku 1490, 1516,
1585) str. 118; u sv. Jindřicha (z
r. 1513) 22; u sv. Vojtěcha (z roku
1540, 1545) 95; ve věži Novom.
radnice (z r. 1565) 138; na Vyše-
hradě (z r. 1584) 274.

Žabka Václav, řezbář 304.

Žižkov 311—313.



Dodatky.

I. Statistické výkazy.

1. Chrámy a kaple.

bylo	Katolických svatyn						
	na Hradčanech	na Malé straně	na Starém městě	na Novém městě	na Vyšehradě	na území nynějších předměstí	Úhrnem
Před válkami husitskými .	12	19	34	27	14	4	110
Roku 1770	19	23	37	40	4	8	131
V době po r. 1770 zrušeno	8	14	24	23	2	3	74
tak že zbylo pouze . . .	11	9	13	17	2	5	57
Potom byly opět otevřeny .	3	3	5	6	1	—	18
V novější době byly zrušeny	1	1	—	1	—	1	4
Zcela nově byly zřízeny .	3	5	1	9	1	9	28
<i>Roku 1883 bylo:</i>							
<i>svatyn veřejných a) kostelů</i>	8	8	12	18	1	6	53
b) kaplí	2	2	3	4	1	6	18
<i>svatyn soukromých a) ko-</i>							
<i>stelů</i>	—	—	—	3	—	—	3
b) kaplí v rozličných ústa-	6	4	6	9	—	1	26
vech							
c) kaplí v domech soukro-	8	3	1	3	2	—	17
mých							
tudíž svatyn veřejných . .	10	10	15	22	2	12	71
svatyn soukromých . . .	14	7	7	15	2	1	46
všech svatyn . .	24	17	22	37	4	13	117

Doklady.

1. Po r. 1770 zrušeny byly svatyně: na *Hradčanech* sv. Benedikta, sv. Jana Nep., Panny Marie Einsiedelské, sv. Antonína v býv. špitále, sv. Rocha, sv. Alžběty, sv. Matouše, Panny Marie na hradbách; na *Malé straně* sv. Václava, Panny Marie Theatinů, sv. Jana Kř. a sv. Matěje v Oboře, sv. Vavřince na Petříně, sv. Karla Bor. ve vlašském špitále, sv. Michala pod Hradem, ss. Petra a Pavla v Rybářích, sv. Michala v jesuitské zahradě, sv. Prokopa, sv. Vavřince pod Petřínem, sv. Maří Magdaleny kostel u Dominikánů a kaple téže světice vedlé, sv. Jana Kř. na Újezdě; na *Starém městě* sv. Mikuláše, sv. Salvátora, sv. Michala, kaple v radnici, sv. Linhart, sv. Valentina, na Louži, zrcadlová kaple, na Zábradlí, sv. Anny, sv. Kříže Menšího, sv. Ondřeje, v Betlémě, sv. Bartoloměje, blah. Anežky, sv. Štěpána ve zdi, sv. Martina, sv. Bernarda, sv. Norberta, sv. Vojtěcha, sv. Pavla, sv. Kříže Většího, sv. Františka a sv. Barbory v klášteře Klarisek; na *Novém městě* sv. Klementa, kaple sv. Maří Magd., Hibernů, Celestinek, Trinitárů, sv. Michala, sv. Lazara, na Zderaze, sv. Václava, sv. Karla Bor., Božího Těla, sv. Františka Xav., sv. Longina a kaple Jerusalema i Všem Svatých u sv. Štěpána, na Karlově, sv. Kateřiny, sv. Jana Nep. na Větrově, sv. Bartoloměje, ve Slupi, sv. Mikuláše v Podskalí, sv. Vojtěcha Menšího, sv. Jana Nep. u Wunšviců; na *Vyšehradě* kaple sv. Martina a Panny Marie ve hradbách; za branami kaple sv. Dismasa na popravišti, sv. Pavla na Špitálsku, sv. Maří Magdaleny pod Letnou.

2. Ze svatyní zrušených byly později opět službám Božím věnovány tyto chrámy a kaple: na *Hradčanech* sv. Rocha, sv. Benedikta a sv. Alžběty; na *Malé straně* chrám někdy Theatinů, na Petříně, ve vlašském sirotčinci; na *Starém městě* kaple v radnici, zrcadlová, sv. Kříže Menšího, kostely sv. Vojtěcha a sv. Bartoloměje; na *Novém městě* chrámy nejsv. Trojice, sv. Václava, sv. Kateřiny, na Karlově, ve Slupi, sv. Bartoloměje; na *Vyšehradě* kaple sv. Martina.

3. V novější době byly zrušeny kaple sv. Maurícia v proboštství sv.-Vítském a kaple někdy Anglických panen, sv. Jana Kř. v sirotčinci a sv. Kříže u Volšan.

4. Znova zřízeny byly na *Hradčanech* kaple v novém proboštství sv.-Vítském, v káznici, a v ústavu slepých dětí; na *Malé straně* kostel sv. Karla Bor., kaple sv. Notburgy, sv. Rafaela, v českém reálném gymnasiu, a v gymnasiu německém; na *Starém městě* kaple v ústavu šlechticů; na *Novém městě* kostel sv. Kříže na Příkopech, kaple u Školních sester, v Mariánském ústavu, v nemocnicích všeobecné, dětské, kupecké, v porodnici, v sirotčinci sv. Jana Kř., v arcib. konviktu; na *Vyšehradě* kaple v proboštství; v *Karlíně* chrám farní a kaple sv. Karla Bor.; v *Žižkově* kaple Panny Marie; na *Vinohradech* kaple školní a sv. Václava; na *Smíchově* chrám sv. Václava, kostel Srdce Páně, kaple sv. Karla Bor.; v *Košířích* kostel hřbitovní nejsv. Trojice.

5. Ze zrušených chrámů a kaplí zachovalo se jich podnes dílem zcela, dílem částečně 24, z těch pak jsou 4 modlitebnami

protestantskými, 1 kostelem ruským, 1 školní síní, ve 2 jsou byty, ve 12 dílny a různé sklady, a 4 jsou prázdné. Ostatní byly dílem zcela zbořeny, dílem k nepoznání přestavěny.

6. Ve všech vykázaných nynějších 117 svatyních nalézalo se r. 1883 úhrnem 518 oltářů. Zvony byly tu 202 (90 větších, 112 menších.) *Katolických kněží* žilo v Praze a v předměstích r. 1883 úhrnem 322 (vyšších hodnostářů 27, v duchovní správě 137, v jiných úřadech 56, kněží řeholníků kromě duchovní správy 82, kněží na odpočinku 20). *Obyvatelstva* čítalo se 1881 v Praze a předměstích 242.834; *katolíků* bylo okrouhle 220.700, *nekatolíků* 3.600, *židů* 18.500.

2. Kláštery a jiné sbory duchovní.

bylo	Klášterů a řeholních domů												Celkem všech Duchovenských seminářů a konviktů	Kapitol	
	na Hradčanech		na Malé straně		na Starém městě		na Novém městě		na území nynějších předměstí		Úhrnem				
	mžsk.	žensk.	mžsk.	žensk.	mžsk.	žensk.	mžsk.	žensk.	mžsk.	žensk.	mžsk.	žensk.			
Před válkami husitskými	1	1	2	2	6	3	7	1	2	—	18	7	25	—	5
Roku 1770	3	2	6	2	10	2	12	3	—	—	31	9	40	7	3
V době po r. 1770 zrušeny	1	2	4	1	6	2	9	1	—	—	20	6	26	5	—
tak že zbyly jen	2	—	2	1	4	—	3	2	—	—	11	3	14	2	3
Později povstaly opět	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2	1	3	—	—
Jinou řeholí osazen	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—
Nově zřízeny	—	—	—	1	—	1	—	2	—	4	—	8	8	—	—
Roku 1883 byly	2	1	3	2	4	1	5	4	—	4	14	12	26	2	3

Doklady.

1. Před válkami husitskými byly kláštery: na Hradčanech Benediktinek u sv. Jiří, Premonstrátů na Strahově; na Malé straně Johannitů konec mosta, Augustiánů u sv. Tomáše, Dominikánek,

u sv. Anny, Bílých paní u sv. Maří Magdaleny; *na Starém městě* Dominikánů u sv. Klementa, křižovníků ve špitále sv. Františka, Minoritů u sv. Jakuba a u sv. Barbory, Cyriaků u sv. Kříže, Německého řádu u sv. Benedikta, Klarisek na Františku, Benediktinek u sv. Ducha, Dominikánek u sv. Anny; *na Novém městě* Benediktinů u sv. Ambrože, Karmelitánů u Panny Marie Sněžné, křižovníků Božího hrobu na Zderaze, Augustiánek u sv. Kateřiny, Lateránských na Karlově, Benediktinů na Slovanech, Servitů na Trávníčku, Celestinů u Botíče; *za branami* Kartusiánů a Cisterciáků na Smíchově. Kromě klášterů bylo v Praze, pokud víme, 20 domů *bekyň*.

2. Koncem minulého století byly *zrušeny kláštery*: *na Hradčanech* Barnabitů u sv. Benedikta, Uršulinek u sv. Jana Nep., Benediktinek u sv. Jiří; *na Malé straně* Theatinů, Karmelitánů bosých, Dominikánů u sv. Maří Magdaleny, Jesuitů u sv. Mikuláše, Karmelitek u sv. Josefa; *na Starém městě* Jesuitů u sv. Klementa, Benediktinů u sv. Mikuláše, Paulánů u sv. Salvátora, Servitů u sv. Michala, Karmelitánů obutých u sv. Havla, Cyriaků u sv. Kříže, Klarisek na Františku, Dominikánek u sv. Anny; *na Novém městě* Hibernů, Kapucínů u sv. Josefa, Trinitářů, křižovníků Zderazských, Augustiánů Bosáků u sv. Václava, Augustiánů poustevníků u sv. Kateřiny, Lateránských na Karlově, Jesuitů u sv. Ignáce, Servitů ve Slupi, Celestinek v osadě sv.-Jindřišské.

3. *Zrušeny nebyly pouze kláštery*: *na Hradčanech* Premonstrátů na Strahově a Kapucínů u Panny Marie; *na Malé straně* Johannitů konec mosta, Augustiánů u sv. Tomáše, a Anglických panen; *na Starém městě* křižovníků s červenou hvězdou, Dominikánů u sv. Jiljí, Minoritů u sv. Jakuba, Milosrdných bratří u ss. Šimona a Judy; *na Novém městě* Piaristů u sv. Josefa Kalas., Františkánů u P. Marie Sněžné, Benediktinů v Emausích, Uršulinek u sv. Uršuly, Alžbětinek u Panny Marie Bolestné.

4. Od té doby *povstaly opět kláštery* Karmelitek u sv. Benedikta, Kapucínů u sv. Josefa na Novém městě a Jesuitů u sv. Ignáce; *jinou řeholí* (Redemptoristů) *osazen* klášter někdy Theatinů; *nově byly zřízeny řeholní domy* Milosrdných sester pod Petřínem, v Karlíně, na Smíchově a na Vinohradech, Šedých sester u sv. Bartoloměje na Starém městě, Školských sester u sv. Anny, dcer Božské lásky v Marianském ústavě a sester Srdce Pána Ježíše na Smíchově.

5. Vykázaných *nynějších 26 řeholních domů* v Praze a v předměstích mělo r. 1883 *příslušníků 740* (397 řeholníků, 343 řeholnic). Z řeholníků bylo *kněží 239*, kteří dletem v Praze, dletem jinde působí.

6. *Duchovenské konvikty a semináře r. 1770 byly*: Arcibiskupský seminář u sv. Vojtěcha u Prašné brány, semináře cistercienský u sv. Bernarda a premonstrátský u sv. Norberta, jezuitské semináře sv. Václava u kaple Betlémské a sv. Františka Xav. na Novém městě i konvikt u sv. Bartoloměje na Starém městě, a seminář srbsko-lužický na Malé straně.

K ústavům duchovním třeba ještě přičísti *emeritní dům* u sv. Karla Bor. na Zderaze.

7. *Duchovenské semináře* pro vychování nastávajících kněží jsou nyní v Praze pouze dva, *arcibiskupský* v Klementině, a *srbskolučický* na Malé straně. *Arcibiskupský seminář* čítal r. 1883 alumnů 148.

8. *Kapitol* bylo před válkami husitskými v Praze 5; metropolitní u sv. Víta, a kollegiální na Vyšehradě, u sv. Jiljí, u sv. Apolináře a u Všech Svatých, z nichž zahynuly kapitoly u sv. Jiljí a u sv. Apolináře, a podnes se udržely ostatní tři.

II. Doplnky a opravy ku I. svazku.

Ku hl. chrámu sv. Víta. *Vždy věrná metropolitní kapitola sv.-Vítská* honosila se po všechny věky svého trvání muži slovutnými, o Církev katolickou i vlast naši zasloužilými. Ve středověku slyni *čeští kronikáři*, kteří ovšem jen latinsky psali, údové kapitoly: Věhlasný děkan *Kosmas* († 1125), první dějepisec český, jehož kronika sáhá až k r. 1120; kanovník *Vincenc*, který psal dějiny české od r. 1140—1167; kanovník *František* († 1362), pokračovatel kroniky opata Petra Zbraslavského; dva kanovníci v druhé polovici 13. století, jichž zápisky známy jsou jménem druhého prodlužitele Kosmovy kroniky; *Beneš Krabice z Veitmile* († 1375), jenž psal kroniku českou od r. 1238—1374.

Na poli českého písemnictví pracovali a pracují údové kapitoly sv.-Vítské: *Pavel Jos. Axlar*, děkan, † 1714 (kázání vydané r. 1720 nákladem kláštera Plasského, jemuž on byl odkázal knihy a rukopisy svoje); *Kašpar Arsen z Radbuzy*, děkan, † 1629 (památné kázání, konané v den rekonsiliace chrámu sv. Víta dne 28. února 1621, a spisek o P. Marii Starobol.); *Tomáš Bavorovský*, děkan, 1555—1561 (kázání a jiné spisky, mezi nimi r. 1557 českou Postillu); *Jan Bernard*, kanov., † 1882 (působil při upravování Příběhů bibl., vydaných Dědictvím sv.-Jan., i při úpravě Praž. katechismu); *Dr. Klement Borový*, kanov. od r. 1883 (rediguje od r. 1867 „Časopis katol. duchov.“, vydal v Dědictví sv. Prokopa vědecké životopisy arcibiskupů Pražských Antonína Brusa a Martina Medka, v Dědictví sv.-Janském obsáhlý spis o sv. Janu Nep., Dějiny diecése Pražské a Národní č. dům v Římě, i dříve již překlad povídky, prameny církevních dějin českých, totiž několik knih nadačních arcid. Pražské ze 14. století a Jednání obou konsistoří Pražských v 16. věku, v Hlasech tisk. spolku Čtyři doby v historii české a život kardinála arcib. Schwarzenberga, a spis o blah. Anežce České, r. 1868 spis o civilním manželství, r. 1879 Úřední sloh církevní); *Vincenc Bradáč*, kanov., † 1874 (řídil sv.-Janské Dědictví, v němž vydal velký Kancionál, psal básně pro mládež a články do Školníka, sepsal povídku, přispíval do Posv. kazatelny, působil při úpravě Praž. katechismu i Příběhů bibl., vydaných Dědictvím sv.-Jan.); *Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé vsi*, probošt a světící biskup, upřímný vlastenec,

† 1701 (vydal 16 spisků náboženskovlasteneckých); *Bartoloměj Flaxius z Čenkova*, arcijahen, † 1603 (vyd. 6 spisků); *Antonín Gostko ze Saxenthalu*, děkan, † 1820 (r. 1776 spis o živlech, r. 1780 kázání); *Hilarius Litoměřický*, děkan, administrátor arcibiskupství, † 1469 (sepsal 5 českých traktátů); *J. Matěj Hollan*, kanov. (1729 spisek o sv. Janu Nep.); *Zdeněk Chřepický z Modliškovic*, děkan od r. 1733, světicí biskup (spisek o sv. Janu Nep.); *Jan Val. Jirsík*, kanov. od r. 1846, potom slavný biskup v Budějovicích, † 1883 (redigoval od r. 1848—1851 Časopis pro katol. duch., vydal Populární dogmatiku, 2 spisy obranné „Bohomila“ a „Proč jsem katolíkem“, „Školu nedělní pro mládež“, „Říp a jeho chrám“ a výborná kázání); *Jan Ctibor Kotva z Freyfeldu*, řečený „český Cicero“, kanov., † 1637 (spisek proti sektářům „Mumraj“); *Dr. Frant. Krászl*, kanov. od r. 1884 (rediguje od r. 1880 Blahověst, přispívá do Časop. katol. duchov.); *Josef Kvis*, probošt, † 1790 (chvalořeč r. 1781); *Jiří Jan Libertin*, kanov. (1713—1724 čtyři kázání o sv. Bernardu, r. 1723 spisek o křest. zajatcích); *Josef Bart. Lokatella*, kanov., † 1800 (kázání); *Josef Makár z Marfelic*, děkan, † 1635 (4 kázání); *Adam Mladota ze Solopisk*, děkan, † 1708 (2 sp.); *Jan Medlín*, probošt, † 1837 (Postillu a Život Páně); *Jiří Leop. Netolický*, arcipřítel Plzeňský (1568 kázání); *Václav Nebeský (Coelestin) z Blumenberka*, probošt, † 1674 (4 sp.); *Václav Fr. Neumann*, kanov. (modlitby k úctě sv. Jana Nep. r. 1829, bojovnou píseň r. 1799); *Petr Peristerius*, kanov. (1564 kázání); *Tomáš Jan Pešina z Čechorodu*, gener. vikář, biskup, horlivý pěstitel domácích dějin vlasteneckých a církevních, † 1680 (česky vydal Předchůdce Moravopisu a Paměti Uher. Brodu, z latinských spisů jeho velkou má cenu dějepis chrámu sv. Víta „Phosphorus“); *Dr. Václav Michal Pešina rytíř z Čechorodu*, kanov., † 1859 (první ředitel Dědictví sv. Jana Nepom., zakladatel Jednoty sv.-Vítské, redig. Časopis pro katol. duchov. 1833—1847, původce Matice české, buditel národní na Moravě, vydal Cesty Německem, sbírku kázání, životy sv. Jana Nepom., sv. Ludmily, bl. Marie Klotildy, a jiné spisky náboženské, psal články vychovatelské, zasazoval se první o znovuzavedení staročeských písní rorátních); *Dr. Frant. Plaucar*, kanov. (přispěl roku 1840 do Časop. duchov.); *Jiří Barthold Pontán z Praitenberka*, probošt, † 1616 (2 sp.); *Dr. Karel Prucha*, děkan, biskup, † 1883 (r. 1852 spis o gener. zpovědi, přispíval r. 1848—1852 do Časopisu duchov., účastnil se úpravy Praž. katechismu); *Jan z Puchova*, administrátor arcibiskupství (vyd. před r. 1554 překlad Münsterovy Kosmografie); *Jan Rychlovský*, biskup, slovuťný kazatel, (kázání ve 12 dílech od r. 1812—1823, kromě jiných); *Dr. Jindřich Skribonius (Píšek) z Horšova Týna*, probošt, † 1586 (katechismus); *Karel Schwarz*, světicí biskup od r. 1884 (ředitel Dědictví sv.-Janského, psal různé stati do časopisů, působil při úpravě Praž. katechismu); *Dr. Eduard Tersch*, kanovník (redig. roku 1852 Časop. duchov., přispěl do téhož listu roku 1861); *Dr. Mikuláš Tomek*, probošt † 1871 (vydal Výklady katechismu, byl jeden z prvních redaktorů Časopisu pro katol. duch.); *Dr. Václ.*

Václaviček, probošt (vydal kázání a několik úvah, redig. r. 1831 až 1832 Časop. duch.); *Adam z Vínore*, arcijahen, † asi roku 1599 (3 spisy nábož.); *Pavel Židek*, kanovník za krále Jiřího z Poděbrad (sepsal r. 1471 Správoynu).

Roku 1883 usnesl se Český sněm přispívati (prozatím po tři roky) ku stavbě velechrámu ročně summou 50 000 zl. Obec Pražská rozhodla se, dávat k témuž účelu ročně 5000 zl., kteréhožto vlasteneckého příkladu i jiné zastupitelské sbory následovaly. Tou měrou bude moci *Jednota sv.-Vítská* v pozeňnaném díle svém rychleji pokračovati. *K úplnému dostavění velechrámu* bude třeba ještě nákladu asi *půl druhého milionu zlatých*, a dá-li Bůh, dokoná se toto veledílo *asi v 15 letech*. Za příčinou radostné slavnosti kněžských druhotin J. E. kardinála arcibiskupa Bedřicha knížete Schwarzenberga učinilo r. 1883 ku vyzvání sv.-Vítské kapitoly duchovenstvo arcidiecése Pražské sbírku, která vynesla 11.300 zl. a vznešenému oslavenci doručena byla, aby nákladem tímto umělecky byla upravena *kaple Pernštýnská* v dómu, kde se nalézá hrobka arcibiskupů Pražských, a kde na novém oltáři budou někdy uloženy ostatky sv. Vojtěcha. Stěny této kaple budou se stkvíti obrazy ze života tohoto světce, které provede prof. Frant. Sequens. *Kaple sv. Ludmily* bude ozdobena nástěnnými obrazy ze života Panny Marie od téhož malíře, z odkazu svět. biskupa Karla Pruchy.

Koncem r. 1883 pokročila stavba průčelí velechrámu tak, že již všecky tři překrásné portály jsou zaklenuty. Do konce r. 1884 bude bohdá nová část chrámu vyhnána až do výšky postranních lodí a kaplí ku galeriím podstřešným. Ku str. 50. Jméno Petra Bruchatého (Ventrosi) bylo teprv v našem věku do onoho missálu podvrženo, a budiž tedy vynecháno. Str. 60, řád. 1. čti: ze skla Muranského.

Ku chrámu sv. Benedikta. Z někdejších Barnabitů vydal r. 1710 Jan Procházka primiční české kázání „Palma honoris“. Od r. 1829 tu byl administrátorem kněz Josef Černý, spisovatel český. Str. 112. Oltářní obraz sv. Ludmily maloval r. 1851 Rudolf Müller.

Ku sousoší P. Marie na Hradč. náměstí, str. 113. Dne 29. ledna 1725 požádali šlechtici z Vrtby, z Kokořova, Kinský, z Hrádku, Goltz a Vrbna císaře Karla VI. o dovolení, aby směli sousoší toto zříditi, k němuž bylo již 2000 zl. sebráno. Svolení císařovo došlo již 7. dubna 1725. Dle letopočtu na jedné ze soch bylo toto dílo hotovo již r. 1726. Tudíž zdá se, že zpráva (Schottky Prag II. 295) o posvěcení soch až dne 13. května 1736 spočívá na omylu.

Ku klášteru Strahovskému, str. 132. Ku seznamu českých spisovatelů z kněží Strahovských budiž připojen *František Kyselý* (P. Bruno Fr. Sauer), nadějný český básník, kněz od r. 1883.

Ku chrámu sv. Mikuláše. Str. 169. Do r. 1609 byl tu farářem Tomáš Soběslavský, administrator kons., mírný kališník, jenž r. 1609 pro smýšlení své od protestantů sesazen byl. Str. 184. Kaple na severní straně chrámu od krucht jsou v tomto pořadí: sv. Barbory, sv. Aloisia, sv. Ignáce, sv. Michala. Str. 185. Soška sv. Františka

Xav. jest vyřezána z rakve sv. Ignáce Loy. Obrazy z utrpení Páně, o nichž nyní obecně se má za to, že je maloval sám Karel Skréta, dány jsou r. 1883 odtud do městského Museum.

Ku chrámu Panny Marie u Redemptoristů, str. 186. Roku 1883 ustanovila kongregace sv. obřadů v Římě na žádost Redemptoristů, aby titulární slavností tohoto kostela byl svátek bl. Panny Marie ustavičné pomoci, který se slaví v neděli před sv. Janem Kř., a sv. Kajetán aby byl druhým patronem chrámu. Správný název této svatyně zní tedy nyní: *Chrám Panny Marie ustavičné pomoci a sv. Kajetána*, a kostel může vším právem slouiti nyní též *sv.-Kajetánským*. V Čechách a na Moravě mají nyní Redemptoristé řeholní domy v Praze, na sv. Hoře u Příbrami, v Králíkách (kde jim byl r. 1883 postoupen klášter někdy Servitů), v Kocléřově a v Litovli, a nejnověji vyjednává se, aby jim svěřena byla i duchovní správa v poutním místě *Filipově* (Filippsdorfu) u Georgswalde v Čechách.

Ku chrámu Panny Marie Vítězné, str. 254. Poslední oltář na levo zasvěcen jest sv. *Šimonu Štokovi*, generálu Karmelitánů, jehož obraz od P. Brandla se tu nalézá.

Ku chrámu Johannitů str. 267. *Spisovatelé čeští* kněží Johannité v novější době: *Michal Beránek* (přispíval v l. 1845 a 1846 do Časopisu duchov.); *Jan Nep Galla* (v témž časop. r. 1844); *Jindřich Beránek* (psal stati vychovatelské a básně pro mládež); *Josef Mergl* (píše povídky); *František Ibl* (básně v Blahověstu, r. 1884 vydal sbírku básní „Růženec“).

Ku sv. Kříži na mostě, str. 278. Císař Leopold I. přišel r. 1657 do Prahy, zvěděl, že u kupců Hillingerů v Drážďanech lze koupiti mistrovský krucifix kovový, a poslal k jeho ocenění do Drážďan znalce Karla Skréta malíře, Karla Šustera Starom. radního, a Mikuláše z Löwenhauptu dělolitce. Krucifix koupen za 500 říšských tolarů, cenu to tehdáž znamenitou, a dán na most, kde podnes stojí.

Ku chrámu Týnskému, str. 307. Od r. 1709—1710 byl tu farářem Jan Jindř. Paběnský. Vypuklý obraz pohřbu Páně (str. 315), obrazy ss. Barbory a Kateřiny (str. 319) a Skrétův obraz sv. Lukáše (str. 320) dány jsou r. 1883 do městského Museum.

Ku soše Panny Marie na Starom. náměstí. V lednu 1884 rozšířila se mylná zpráva, že socha, částečně již vetchá, bude odstraněna, a tu chystali se ihned katolíci Pražští, aby ji zachovali, a časopis „Čech“ sebral více než 1300 zl. na opravu její. Avšak obec Pražská dá sochu tuto sama důkladně obnoviti, a peníze denníkem „Čechem“ sebrané uloží se jakožto jistina na další udržování památníku tohoto.

Sošku sv. Václava na sloupu u chrámu křižovníků (str. 346) dal r. 1676 zhotoviti Staroměstský magistrát od sochaře J. Pendla, a postavil ji dne 28. září na témž místě, kde prý již od doby Karla IV. podobná socha stávala, totiž proti rohu č. p. 193—I., kde bývala Staroměstská mýtnice. Když časem tento sloup větrem rozviklán byl, dal jej primátor Jan Václ. Friedrich z Friedenberka dne 30. prosince 1778 přenést k rohu bývalé strážnice mostní,

chtěje tím i jízdnou dráhu ku mostu uvolnit. Roku 1847 byl tento domek zbořen za příčinou upravování místa pro sochu Karla IV. a sloup se soškou sv. Václava přenesen na kraj ulice Křižovnické ku chrámu sv. Františka.

Ku str. 370—372. Úplný seznam českých spisovatelů z Tovařystva Ježíšova: *Tobiáš Arnold*, ze Šumberka, výborný kazatel, správce semináře v Praze, † 1645 v Kladsku (1657 vyd. 1 sp.); *Bohuslav Balbin* z Král. Hradce, nar. r. 1621, horlivý missionář, učitel mládeže, dějepisec, upřímný vlastenec, † 1688 (česky vydal život sv. Jana Nep.); *Jan Barner* z Jičína, † 1708 v Kutné Hoře (súčastnil se překladu Písma sv., kterýž vydalo Dědictví sv.-Václavské, krom toho vydal ještě 6 spisů); *Vojtěch Šebastián Berlička* (Scipio), z Plzně, naroz. 1567, učitel, správce konviktu v Praze (5 sp., mezi nimi Kancionál a Postillu); *Jakub Beskovský*, z Čistovic, kazatel, † 1624 v Linci (1 sp.); *Bedřich Bridel*, z Vys. Mýta, missionář, učitel, † 1680 morem v Kutné Hoře (12 sp. původních i překladů); *Bohuslav Boček*, z Vys. Mýta, kazatel, † 1720 (r. 1716 spis o P. Marii Tuřanské); *Tobiáš Čakert*, z Dačic, učitel, kazatel, † 1728 v Jičíně (5 sp.); *T. Černohorský* (v univ. knihovně Pražské jsou od něho rukopisy čtyřdílného lat. čes. slovníku a překladu z r. 1728); *Jiří David* (r. 1713 spis o sv. Vintří, Štěpánu a Jindřichu); *Frant. Doudlebský* (r. 1705 spisek o císaři Leopoldu I.); *Jan Drachovský* z Třeboně, učitel, missionář, † 1644 v Brně (napsal českou mluvnici); *Frant. Dubský* (r. 1705 kázání pohřební); *Leopold Fabricius*, z Vys. Mýta, učitel, kazatel v Týně a u sv. Salvátora, † 1772 (4 sp. kazatelské a náboženské); *Jos. Hán* (1736 kázání); *Frant. Heilmann*, učitel, kazatel (1733 až 1744 vyd. 5 sp. kazatelských); *Baltazar Hostounský*, učitel † 1600 (10 sp. obranných a náboženských); *Jan Hubálek* z Prahy, nar. 1741, učitel, po zrušení řádu duch. správce v sirotčinci (3 sp.); *Vojtěch Chanovský*, missionář horlivý, představený konviktu, † 1645 (2 sp.); *Jan Chmel*, z Netolic, naroz. r. 1740 (5 sp.); *Václav Jandyt* (1704 česk. mluvnici); *Felix Kadlinský*, učitel, † 1675 (8 sp., mezi nimi básnický spis z něm. Fridricha Spee přeložený Zdoroslaviček a Jana Tannera život a slávu sv. Václava, překlad z latiny); *Karel Jos. Khun*, z Prahy, naroz. 1736, kazatel, učitel, po zrušení řádu farář ve Vodolce, kanovník Vyšehr. † 1829 (8 sp.); *Jan Kleklar*, učitel, missionář † 1703 (2 sp.); *Ant. Koniáš*, † 1760 (8 sp.); *Jakub Kolens*, z Plzně, kazatel. † 1623 (5 sp.); *Jiří Konstane*, z Řepína, učitel, missionář, † 1673 (spolupřekladatel sv.-Václavské biblí, kromě toho vydal 8 sp., mezi nimi dobrý brus čes. jazyka); *Jan Kroh* (Groh), z Valdic, missionář, † 1786 (2 sp.); *Jan Kořínek*, z Čáslavi, učitel, † 1680 (Paměti Kutnohorské); *P. Kotel* (okolo r. 1691 českou mluvnici); *Jan Koštietius* (1657 duch. cvičení); *Frant. Kropf* (1753 lat. slovář s výkladem českým a německým); *Jos. Laurič*, z Prahy, † 1754 (1 sp.); *Václ. Leonhard*, z Úterého, naroz. 1746, po zrušení řádu katecheta, kanovník u Věch Svatých, † 1808 (spis o užívání Scipionovy Postilly); *Jan Libertin*, z Rakovníka, učitel, kazatel, † asi r. 1724 (7 nábož. spisů); *Křištof Lupinus* missionář, † 1680 na sv. Hoře

(3 nábož. sp.); *Karel Maget*, z Tišnova, kazatel, učitel, † 1746 (4 sp.); *Antonín Martinec* (1708 vyd. 1 sp.); *Vojtěch Martinides*, Slezan, učitel, missionář, † 1681 v Uher. Hradišti (1 sp.); *Ondřej Modestin*, z Král. Hradce, † 1601 (2 sp.); *Frant Muška* (r. 1722 překlad spisu sv. Ignáce Loy. v Dědictví sv. Václ.); *Daniel Ignác Nitsch* (1709 silný svazek kázání „Berla král. Jesu Krista“); *Jiří Plachý* (Ferus), † 1659 v Březnici (vydal 49 česk. spisů, maje v Praze na péči tiskárnu a knihovnu); *Václ. Plevňovský* (1665 vyšla jeho řeč pohřební); *Jiří Rektoris*, z Rožďalovic, po 20 let kazatel v Týně, † 1690 (3 kázání); *Mikuláš Salius*, učitel (sepsal truchlohru „sv. Václav“); *Jan Spěváček* (1712 kalendář pobožný), *Václ. Stařimský* (r. 1743 kázání); *Jiří Stengl* (1645 spis o P. Marii); *Jan Svoboda* (r. 1743 spis o jubileum kláštera Sedleckého); *Leopold Svojský* (1732 kázání k uvedení Jesuitů na sv. Horu, r. 1743 kázání ku 600leté památce Sedlecké); *Jan Suchius*, z Prahy (1596—1599 silný svazek kázání, rukopis v univ. knih.); *Matěj Václav Šteyer*, učitel, kazatel, missionář, zakladatel Dědictví sv. Václ., † 1692 (11 sp., překlad sv.-Václ. bible); *Václav Šturm*, z Horšova Týna, † 1601 v Olomouci (7 spisů obranných proti Českým bratřím); *Frant Švenda*, z Král. Hradce, naroz. r. 1741, kazatel (zanechal v rukopisu mnoho kázání, r. 1799 vydal dějepis Králové Hradce); *Jan Tanner*, z Plzně, učitel, kazatel, † 1694 v Praze (3 sp., mezi nimi život Alb. Chanovského a pouť z Prahy do Boleslavi); *Matěj Tanner*, bratr Janův, učitel, rektor kolleje a po dvakráte rektor university, provinciál, † 1692 v Praze, (1666 Historii o hoře Olivetské na Moravě, 1672 Bič Kristův na bezbožné v chrámu); *Jan Trutnovský*, z Litomyšle, učitel, potom r. 1771 praefekt gymnasia na Malé straně (6 sp.); *Fabián Veselý*, z Hradiště, dlouholetý kazatel na Týně a u sv. Klementa, † 1729 na sv. Hoře (4 silné svazky kázání 1723—1738, kázání o sv. Martinu r. 1728); *Max Větrovský*, z Prahy, učitel, kazatel, † 1737 (katechismus); *Matěj Vierius*, Slezan, missionář, † 1680 v Praze morem (2 nábož. sp.); *Stanislav Vydra*, z Král. Hradce, nar. 1741, po zrušení řádu professor matematiky v Praze, † 1804 (sepsal Počátky aritmetiky, vydal r. 1799 svazek svátečních kázání).

Celkem shledali jsme 62 českých spisovatelů Jesuitů, kteří sepsali 237 větších a menších spisů v jazyku českém. Většinou jsou tyto spisy vzácností, ježto české práce Jesuitů byly od nepřátel jejich, zvláště protestantů, hubeny. (Viz Jungmannovu Historii liter. č., Jirečkovu Rukověť liter. č., a F. M. Pelzla Gelehrten und Schriftsteller aus d. Orden der Jesuiten. V Praze 1786.)

Ku chrámu sv. Havla, str. 403. O bohatství a nádheře chrámů před válkami husitskými svědčí inventář kostela sv. Havla, jež r. 1381 zhotovil ku žádosti osadníků tehdejší farář, sv. Jan Nep. Byloť tu 42 stkvostných stříbrných schránek a pouzder na sv. ostatky, mezi nimiž chovány tu částčky sv. kříže Páně, sv. ubrusu a sv. trnové koruny, dále roucha, pásu a vlasů P. Marie, ostatky sv. Petra, sv. Pavla, sv. Ondřeje, sv. Bartoloměje, sv. Filipa, sv. Jakuba, sv. Havla, sv. Longina, sv. Václava; kalichů stříbrných bylo 10, konviček ze stříbra 6, berla a pulpit ze stříbra, též

kaditelnice a džbán, dále tu bylo 11 knih pergamenových, množství jiných knih obřadních, 14 stkvostných úplných ornátů, 26 ornátů bez dalmatik, 9 ornátů všedních, 4 kápě stkvostné, 15 kápí obecných, a mnoho drahocenných čalounů (Dra. Borového Libri erect. IV. díl, str. 1.)

Ku str. 455. *Arrha*, slovo původu hebrejského, znamená záruku, závdavek, tedy *arrha salutis* = záruka spásy.

Ku chrámu sv. Ducha, str. 468. Dne 16. září 1648 vletěla švédská koule do tohoto kostela právě o službách Božích a poranila 4 osoby, z nichž jedna nazítří zemřela (Annalia u sv. Vojtěcha).

Ku chrámu ss. Šimona a Judy, str. 472. Na Sadelerově obraze z r. 1606 spatřujeme tento kostel jako nevelké stavení s vyšší lodí a nižším presbytérem i s věžičkou na střeše. Budovu tu přestavěl a rozšířil r. 1618 pan *M. Fruwein z Podolí*, prokurátor při zemských deskách a jeden ze 30 stavovských direktorů (Annalia tamže).

Ku chrámu sv. Vojtěcha, II. sv., str. 86. Od r. 1613 byl tu farářem *Bartoloměj Martinovský* (Martinides), jenž r. 1615 vydal latině popis Prahy, a česky kázání. Přežil ve vyhnanství rok 1636.

Zprávy

o Dědictví svato-Janském.

I. Přehled údů v roce 1883.

Zakladatelů jest	7
Spoluzakladatelů	57
Údů první třídy	28
Údů druhé třídy	134
Údů třetí třídy	26584
Úhrnem	26810

Mezi těmi jest údů stálých:

a sice rodů	5582
škol, obcí, knihoven, bratrstev a spolků	1118
údů duchovního stavu	2829

 Údy stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak veškeré údstvo očekává, mezi oktávem sv. Jana Nep. oběť mše svaté za živé i za mrtvé údy našeho Dědictví každoročně obětovali. Ostatní údové nekněží s týmž nábožným úmyslem v naznačeném čase přítomni buďtež mši svaté. U hrobu sv. Jana Nep. v Praze koná též řiditel Svatojanského Dědictví v den po slavnosti Svatojanské v 8 hodin slavné zpívané rekviem za všechny v Pánu zesnulé údy, kteroužto pobožnost založil a nadal v Pánu odpočívající kanovník strážce Václav Pešina rytíř z Čechorodu, druhdy redaktor Dědictví Svatojanského.

II. Poučení o přístupu nových údů a odbírání knih.

O vzniku Dědictví připomínáme novým údům toto: Antonín Hanikýř, nar. v Praze d. 21. října 1753, býv. jesuita, pak kaplan v Sedlci u Votic, v Klokotech, Jindř. Hradci a v Čimeři, posléze na výslužbě v Plané a v Táboře, umínil sobě r. 1829 na památku první stoleté památky vyhlášení za Svatého Jana Nepomuckého

založiti ústav, jímž by dobré, vzdělavatelné knihy v jazyku českém, již vázané, v ceně levné vydávány byly. O řízení závodu toho požádal kníž. arcib. konsistoř v Praze. Položiv jakožto základ 1000 zl. na str., vyžádal sobě, aby podnik nesl jméno: „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“ a veškeré obecenstvo aby k přistoupení pozváno bylo. Dotčený zakladatel zemřel v Táboře d. 15. března 1833 v 80. roce věku svého a byl na tamějším hřbitově pochován, kdež mu pak nákladem Dědictví pomník byl postaven. Po dosaženém potvrzení vstoupilo Dědictví roku 1835 v život a ze zrnka horčičného vzrostlo v mohutný strom i bylo od slavné paměti papeže Pia IX. dne 30. března l. P. 1855 apoštolským požehnáním a pro oktáv Svatojanský plnomocnými odpustky obdařeno.

Ze stanov klademe sem následující poučení:

1. Kdo k Dědictví Svatojanskému v Praze přistoupiti hodlá, nechť poštou ve vyplaceném psaní (franko) aneb jinak příležitostně s nápisem: „Ředitelství Svatojanského dědictví v Praze“ své jméno a příjmení, pak svou osadu farní a biskupství (diecési), ku kterémuž přináleží, udá, zároveň i peníze vloží. Vklad za úda třetí třídy obnáší jednou na vždy 11 zlatých rak. měny; za rod, školu, obec, knihovnu platí se jednou na vždy 22 zl.*)

2. Každý nově přistoupivší úd ať si lístek na odbírání knih dobře uschová a následujícího roku, jakož i potom v budoucích letech po Velikonoci od svého veleb. správce duchovního podepsati dá. Na tento lístek může si pak, žije-li úd v Čechách, knihu v knihkupectví B. Stýbla v Praze na Sv.-Václavském náměstí (býv. koňském trhu) číslo 786—II. vyzdvihnouti, jen že musí připojiti 3 kr. r. č., kterýžto peníz přísluší knihkupci za práci a obálku. Pro údy v Olomúckém arcibiskupství platí totéž, jen že knihy své vybírají v knihkupectví Eduarda Hölzla (Helcla) v Olomúci; údové pak z Brněnského biskupství nechť se o knihy své hlásí v knihkupectví Karla Winikra v Brně. Ostatním údům v jiných diecésích zasílají se knihy přímo z Prahy. Kdožby však žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal, připoj mimo ony 3 krejcare, knihkupci náležející, ještě 6 krejcarů na kolkovaný poštovský list průvodní.

*) Jména nových údů, kteří k Dědictví sv.-Janskému přistoupili a jiná téhož Dědictví týkající se návštěv ohlašujeme v časopisu „Blahověst“, jenž vychází (letos již 34. rok) třikrát za měsíc, totiž dne 5., 15. a 25. každého měsíce. Na „Blahověst“ předplácí se v knihkupectví B. Stýbla v Praze č. 786—II. a sice na celý rok s poštovní zásilkou pouze 3 zl. 50 kr. — V témž knihkupectví prodávají se úplné výtisky „Blahověsta“ z r. 1876, 1877, 1878 a 1879 v snížené ceně  po 1 zl. 50 kr.

III

3. Přestěhuje-li se některý úd z Čech na Moravu, aneb odebere-li se z Brněnského biskupství do Olomúckého neb naopak, ať to ve vyplaceném listu (franko) oznámí Ředitelství, kteréž mu nový lístek na odbírání knih pošle, aby mu pak v příslušném knihkupectví vydány byly.

4. Poněvadž odebírací či podělný lístek může v ztrátu přijíti neb i ukraden býti, každý si číslo jeho pro takový případ na jistém místě, ku příkladu v modlitební knížce zaznamenej; a pakli skutečně ztráta se udála, Ředitelství o nový lístek požádej s připojením 20 krejcarů, poplatku to za vydání listu nového, a 10 kr. na poštovní výlohy, tedy úhrnem 30 kr. Připomínáme však, že kdyby se napotom pohřešovaný první lístek zase našel, tento již žádné platnosti nemá.

5. Když *umřel* úd, žádáme snažně pozůstalých přátel, aby, když si na jeho lístek knihu *posledního* roku (třeba po smrti úda) vybrali, úmrtí toho úda na lístek ten poznamenali a dotyčnému knihkupectví vydali, aneb poprosili svého pastýře duchovního, aby lístek ten nejdůstojnější arcib. *konsistoři* Pražské zaslal. Jména zemřelých údů Dědictví uveřejňují se v podílu každého roku.

6. Rod se běře, pokud jméno se neztratí. Synů-li není, odebírají knihy dcery zakladatele rodu, dokud žijí; dívky pak jejich *jiné* již jméno nesoucí nemají práva tohoto; rod vymřel.

7. Spojí-li se manžel s manželkou svou v jeden toliko vklad (11 zl.), vydávají se knihy jenom do úmrtí prvního z nich. Tolikéž, spojí-li se v jeden vklad bratr s bratrem nebo sestra se sestrou, neb bratr se sestrou a podobně, vydávají se knihy jen do úmrtí toho, jenž *první* jest napsán na přijímací listině (diplomu).

Připomínáme, že správa Dědictví Svatojanského rozdělena jest nyní v ten způsob, že ředitel Dědictví přijímá vklady nových údů, žádosti o knihy, o duplikáty diplomu, jež podpisuje atd.; redaktor pak Dědictví vede péči o vydání knih, pročez se redakci jenom *rukopisy* dodávají, vše ostatní budiž zasíláno: *Ředitelství* Dědictví Svatojanského v *Praze*.





III. Seznam.

údů Svatojanského Dědictví v Praze,

kteří během roku 1883 zemřeli, aneb již dříve zemřevše, řiditelství
teprv letošního roku oznámeni jsou byli.

I. V Čechách.

1. V Pražské arcidiecési:

Dortová Kateřina v Nezvěsticích.
Černý Jan v Zelenči.
Fejfar Matěj v Radouči.
Jára Václav v Slabsku.
Karásek František v Čičově z. r.
Kindl Jan v Kněžovsi.
Košnařová Františka v Lodenici.
Důst. pán P. Nejedlý Narcis, pro-
fessor.
Důst. p. Pacht Jak., k. arc. vikář a
probošt v Roudnici (spoluzakla-
datel odkazem).

Pěkný Emanuel v Plasích.
Skuhrovec Jan v Jablanech.
Svobodová Františka v Svémyslicích.
Šachová Anna v Sedlčanech.
Štecher Josef v Radonicích z. r.
Tříška František v Plasích.
Uhlíř František v Limusích.
Vostárek Josef v Luhu z. r.
Záruba Josef v Hor. Hbytech z. r.
Záruba Václav v Zelenči.

Úhrnem 19

2. V Budějovické diecési:

Bízková Marie ve Vodňanech.
Důst. pán Fucker František, farář
v Chvalšínách.
Holinka Bartoloměj v Trh.-Svíněch.
Jirovcová Anna v Novolicích.
Karvánek Vojtěch v Strunkovicích.

Klein František ve Vitějvicích.
Konrady Anna roz. Spitzbergrova
v Domažlicích.
Kratochvílová Alžběta v Buděticích.
Kratochvílová Josefa v Buděticích.
Kromičkalová Josefa v Kruplově.

Lišková Marie v Trh.-Svínech.
 Majer Jakub v Elhenicích.
 Marková Alžběta v Municích z. r.
 Důst. pán Mittner Josef, farář v Myslivě.
 Vys. důst. pán Mokřý Vojtěch, kapit. probošt v Budějovicích.
 Moravcová Anna v Ličenicích.
 Mynářík Jakub v Prášlivé Lhotě z. r.
 Nedbalová Marie ve Vodňanech.
 Novák Antonín v Bavorově.
 Pekař Josef v Lidmovicích.
 Procházka Jan v Temelíně z. r.
 Reidingrová Kateřina v Chvalovicích z. r.
 Reidingrová Marie v Brlohu z. r.
 Rudolf Frant. v Šipuni.
 Skálová Alžběta v Jarošově.
 Skálová Teresie v Jarošově, spoluzakladatelka.

Schneider Antonín ve Vatkově z. r.
 Šponar Tomáš v Rousíně z. r.
 Šrámek Frant. v Bavorově.
 Důst. pán Starý Tomáš, kněz církevní.
 Štroblová Teresie v Pražáku.
 Důst. pán Šulc Josef, děkan v Čížově.
 Tenderová Marie v Lidmovicích.
 Wagnerová Klára v Domažlicích.
 Důst. pán Wenzel Jakub, farář v Sedlici.
 Viktora Matěj v Protimi.
 Vorlíčková Anna v Konětopech z. r.
 Votava Dominik v Strunkovicích.
 Zachar Josef v Hluboké (Podskalí).
 Zeman Frant. ve Velk. Temelíně.

Úhrnem 40

3. V Královéhradecké diecési:

Bárta Jan v Mokré Lhotě.
 Bujárek Josef ve Valteřicích.
 Doležálek Václav v Jilmu.
 Hejslarová Alžběta v Sněžném.
 Holý Jan v Mezilesí.
 Důst. pán Just Josef, bisk. vikář a farář v Hněvčevsi.
 Kasnarová Anna v Sendraži.
 Kňákal Jan v Adamově.
 Korejsl Gustav, učitel v Svojanově.
 Kubát Josef a manželka Kateřina v Lomnici z. r.
 Martinková Karolina v Sněžném.
 Pošepný Jan v Karlově.
 Raab Rich. z řádu Milosrdn. bratří.

Vys. důst. pán Rais Jan, kapit. děkan v Král. Hradci.
 Rakušan Václav v Bělé z. r.
 Veleď. pán Stárek Jan, professor bohosloví v Král. Hradci.
 Šimánek Jan a Anna manž. v Počátkách.
 Šubrt Prokop v Lomnici.
 Veleb. p. Turovský Frant., kněz na odpočinku v Labské Týnici.
 Tyrochová Anna v Pardubicích.
 Důst. pán Veselý Jan, farář v Bělé.
 Důst. pán Vinař Jan, farář ve Vratslavě.

Úhrnem 24

4. V Litoměřické diecési:

Benda Václav v Kluku.
 Bittner František v Lounkách.
 Cibulková Teresie Alžběta v Kostomlatkách.

Haba Petr v Sobotce.
 Kubíček Josef v Sytově.
 Nová M. Anna v Brňanech.

Úhrnem 6

II. Na Moravě.

5. V Olomúcké arcidiecési:

Adamcová Lucie v Marjelsku.
 Bajajová Anna v Starém Městě.

Blaháčková Kateřina v Šumvaldě.
 Břeska M. Anna ve Vávrovicích.

- Bycan Jan v Buchlovicích.
 Čechová Marie v Stříteři.
 Červinková Magdalena v Lušticích.
 Dlask Frant. v Svysedlicích z. r.
 Dočkalová Františka v Bystrošicích z. r.
 Dosoudil Jan v Holici z. r.
 Dorazilová Anna v Oujezdci.
 Dvořáková Viktorie v Prostějově.
 Etnerová Pavlina v Prostějově.
 Fialová Jenovefa v Stibrovicích.
 Fickertová Barbora v Prostějově.
 Foková Pavlina v Prostějově.
 Frank Antonín v Dubicku.
 Gela Ondřej v Milostovicích z. r.
 Goldová Barbora v Lošici.
 Hapalová M. Anna ve Velké.
 Hejda František Čelčicích z. r.
 Heinzová Barbora v Holici z. r.
 Herman Jan v Kladrubech.
 Hlobil Tomáš v Doloplazech z. r.
 Hochman Libor v Jednově.
 Hodina Josef v Eyvanovicích.
 Hodinový Jiří a Kateřina manž. v Černovíře z. r.
 Honig Leopold v Šumvaldě z. r.
 Hrabalová M. Anna v Čelčicích z. r.
 Hradilová Barbora provd. Mánková v Oustí.
 Hradilková Karolina v Bochoři z. r.
 Hruška František v Horce.
 Hrušková Alžběta v Hořticích z. r.
 Humplíková Veronika v Černotíně.
 Chlebníčková Cecilie v Hrabové.
 Janášková Anna v Kladrubech.
 Jemelík Josef v Sušicích.
 Jemelka Valentin v Kozlovicích.
 Jílková Barbora v Němčicích.
 Kabelík František v Přerově.
 Kalmanová Tekla v Lipníku.
 Kardinál Jan v Dětkovicích.
 Karelka Jiří v Drahotuších.
 Klímková Marie v Star. městě ve Frýdku.
 Klímková Veronika v Místku.
 Kluka Karel v Holici z. r.
 Knapp Josef v Rackově z. r.
 Knil Tomáš v Kožušanech.
 Kolář Jiří a Františka manž. v Sukdole z. r.
 Koucká Viktorie v Hradisku.
 Kovářová Anna v Žernokách z. r.
 Krejčíř František ve Vlkoši.
 Kropáč Josef ve Fridlantě.
 Křemenková Rosalie v Malenovicích.
 Křenková Veronika ve Fridlantě.
 Kubelová Veronika v Místku.
 Kubičná Veronika v Krásné.
 Kubín Jan v Luhačovicích.
 Kunovská Teresie v Špičkách.
 Kužílek Jan v Čekyni.
 Kvapil Vend. v Březovicích z. r.
 Lepař František ve Vyklekách.
 Líbl František v Zahlinicích.
 Lorenc František v Lipníku.
 Loučka Jan v Oujezdsku.
 Lukáš Tomáš v Ruském.
 Mácha Daniel v Místku.
 Malaník František v Pozlovicích z. r.
 Důst. pán Malík Josef, děkan a farář v Újezdě.
 Mazálek Jan v Dobroticích z. r.
 Mlčochová Kateřina v Bezměrově.
 Naideková Teresie v Zelinkovicích.
 Němčáková M. Anna v Prostějově.
 Nováková Anežka v Přerově.
 Novotná Františka v Prostějově.
 Otahalová Rosalie v Růžově.
 Otava Antonín v Mněniku z. r.
 Palánek František v Huštěnovicích z. r.
 Panáček Jan v Kostelanech z. r.
 Pečínková M. Anna provdaná Nová ve Velké Bystřici.
 Pelikán Jakub v Prostějově.
 Podsedníčková Josefa v Martinicích.
 Polišenská M. Anna v Lubně.
 Příbyl Jakub v Dětkovicích.
 Přidenová Rosalie v Prostějově.
 Příkrylová Veronika v Lipníku.
 Rašková Františka v Kopřivnici.
 Regrová Anna v Star. Jičíně.
 Roháč Josef v Dluhonicích z. r.
 Rozsypalová Kateřina v Hrubé Senici.
 Rychlíková Josefa v Zlíně z. r.
 Sedláček Florian v Křelově z. r.
 Slavík František ve Vlkoši z. r.
 Snášelová Anna ve Vracově.

VII

Somer Jan ve Fridlantě.
 Spáčilová Apolena v Chomutově.
 Stránská Johanna v Hluku.
 Šišma Jan v Lužicích.
 Škodíková Teresie v Malenovicích.
 Šmatlák Josef v Bezměrově.
 Špunda Jan v Hodolanech z. r.
 Šrubař Josef ve Frenštátě.
 Šteuer Krištof v Křenovicích z. r.
 Štibor Florian v Jankovicích z. r.
 Švábová Františka v Holici.
 Švábová Marie Anna v Hůzově.
 Tělička Josef v Křenovicích.
 Tománková Veronika ve Fridlantě.
 Trpík Ondřej v Švaňenicích.
 Valentová Anna v Prostějově.
 Valouch František v Ohrozimě.
 Vaňharová Petronila v Martinicích.
 Večerková Veronika v Měrutkách.

Velcrová Josefa v Uher. Hradišti.
 Vlachová M. Anna v Přerově.
 Důst. pán Vodička František, farář
 v Přemyslovicích.
 Vojáček František v Těšovicích.
 Volná Anna v Místku.
 Voráč Karel a manž. Marie v Du-
 bicku z. r.
 Zabloudilová Teresie v Prostějově.
 Zábajnická Anna v Pravodově.
 Zámečník Molitor v Místku z. r.
 Zanklová Teresie v Olomouci.
 Zaoral Pavel v Račkově.
 Zavadil Antonín v Dubanech.
 Zavadilová Anna v Olomouci.
 Zlámalová Viktorie v Chropině.
 Zůrková Anna v Kotěcíně.

Úhrnem 131

6. V Brněnské diecési:

Bisom František v Lomničce.
 Důst. pán Blažek Václ. v Muhul-
 čicích.
 Cetl František v Sobotovicích z. r.
 Časlava Jan v Nov. Rousinově.
 Drozda Václav v Něm. Kýnicích.
 Hamže Ignát a Marie manž. v Žle-
 bích z. r.
 Hladký Fabian v Brankovicích.
 Hošová Magdalena v Hovoranech.
 Jochmanová Teresie v Tuřanech z. r.
 Kostihova Marie v Brně.
 Důst. pán Lang Karel, farář v Po-
 divíně.
 List Jan v Pohořelicích.
 Lunga Petr v Karlíně z. r.
 Masařík Antonín v Brankovicích.
 Mucha Jiří v Nov. Rousinově.
 Patlachová Anna v Houšku.
 Petrželková Cecilie v Nov. Rou-
 sinově.

Příbyl Ondřej v Dědicích.
 Přichystalová Anna v Oujezdě.
 Ruiber Matěj v Oujezdě.
 Slanec Josef, revírník v Pastvisku.
 Důst. pán Suchánek Ant., čestný
 kanovník, děkan a farář v Po-
 divíně.
 Svoboda Martin a Aněžka manž.
 v Slavkově z. r.
 Šalamonová Kateřina ve Frelichově.
 Tauferová Anna v Zarážce z. r.
 Trbola František v Oujezdě.
 Urbánek Tomáš v Šitbořicích.
 Wenzlová Magdalena v Podivíně.
 Vogl Jiří v Pohořelicích z. r.
 Důst. pán Výrubek Cyrill, církv.
 kněz.
 Vysoudilová Kateřina v Slaviko-
 vicích.

Úhrnem 32

III. V Slezsku.

Důst. pán Špaček Jan, kněz na
 odpočinku v Jablonci.
 Štěpánová Anna v Těšíně.

Zakopčanová Regina.

Úhrnem 3

IV. V Uherských diecésích.

Augustin Jan v Paldě.	báš, kněz řádu sv. Františka
Belko Josef v Abrahamově z. r.	v Břetislavi.
Vys. důst. pán Berzák Josef, ka-	Důst. pán Regecz J., farář v Te-
novník v Spiši.	plicí.
Ivanicsová Marie.	Švorc Rudolf v Bahoni.
Veleb. pán P. Kurzilek Barna-	Úhrnem 7

Všech v Pánu zesnulých údův jest tedy úhrnem letos, pokud ředitelství oznámeni byli, 262, kteřížto nábožným modlitbám živoucích poručeni buďtež!

Modleme se:

Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kteréhož vždycky žádali. pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí. Ať odpočívají v pokoji. Amen.

IV. Milodary a odkazy v roce 1883.

1. Václ. Pelant a manželka Kateřina z Hodolan na Moravě 24 zl.
2. Vincencie Muderková z Kelčic na Moravě 2 zl.
3. Marie Jungova v Nepomuku za † manžela Matěje Junga 8 zl.
4. Veleb. p. Jan Nep. St. 500 zl.
5. Důst. p. Jak. P. 200 zl.
6. † Bartol. Kolinka a † Marie Lišková v Trhosvinech . 11 zl.
7. † Eleonora Kunová v Stolfmři 22 zl.

Na přímluvu svatého Jana Nepomuckého račiž odplatiti, ó Pane, všem (Dědictví tvému) dobře činícím pro jméno Tvé životem věčným. Amen.

V. Knihy Svatojanského Dědictví.

Z knih Svatojanským Dědictvím vydaných jest posud na skladě:

Bible Česká čili Písmo svaté Starého i Nového Zákona. Velký oktáv. Stran 1433, dříve za 2 zl., nyní toliko za 1 zl. 5 kr.

Postilla aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní a sváteční od Dr. Innocencia Frencla.

Díl I. dříve za 1 zl. 84 kr., nyní za 60 kr.

Díl II. " " 2 " 44 " " " 1 zl.

Díl III. " " 1 " 50 " " " 1 zl.

IX

Díl IV. obsahující výklady na epištoly celého roku, dříve za 1 zl. 50 kr., nyní za 60 kr.

Kancionál. Díl I. a II. dříve za 4 zl. 40 kr., nyní za 3 zl. 40 kr., nevázaný jen za 3 zl.

Hlas varhan. Díl. I. a II., obsahuje dokonalý průvod varhan ke všem písním v Kancionálu obsaženým, dříve za 18 zl., nyní za 10 zl.

 K žádosti důst. úřadů farních, řiditelů kůrů a členů Dědictví povolí Řiditelství při obou dílech „Kancionálu“ i u „Hlasu varhan“ ještě větší srážku, t. j. nižší cenu, jakož i při mnohých jiných knihách v tomto seznamu obsažených, zvláště když by se více výtisků odebralo. Tímto způsobem bylo by lze „Kancionál“ za nepatrnou cenu po osadách rozšířiti, tak že by se v každé domácnosti ke cti a chvále Boží zpívalo a společné služby Boží nábožným zpěvem veškeré osady se oslavily.

Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista. Od far. Pant. Neumanna, 2 díly, dříve za 3 zl., nyní oba za 1 zl.

Duševní zábavy. Sbírka povídek, dříve za 1 zl., nyní za 50 kr.
Čermáková rodina, od kan. Josefa Ehrenbergra, dříve za 1 zl., nyní za 80 kr.

Vůdce hříšníků Ludvíka Granadského. Od Jana N. Frant. Desoldy. Stran 733, dříve za 1 zl. 40 kr., nyní za 1 zl.

Příběhy Starého Zákona a jim připojené nábožné rozjímání pro lid křesťanský; s obrázky; dříve za 2 zl., nyní za 1 zl.

Příběhy Nového Zákona a jim připojené atd.; s obrázky; dříve za 2 zl., nyní za 1 zl.

Boj a vítězství pravdy Boží v Čechách. Sepsal kan. Jos. Ehrenberger. Dříve za 1 zl., nyní za 60 kr.

Drahé kameny z koruny Svatováclavské čili životy Světců, Blahoslavených a domněním Svatých národa Českoslovanského. Díl I., dříve za 1 zl. 40 kr., nyní za 1 zl.

Obrazy z dějepisu Církve Páně. Sepsal Tomáš Novák. Díl I., dříve za 1 zl. 36 kr., nyní za 1 zl.

Dějiny diecése Pražské. Národní dům Český v Římě. Sepsal a vzdělal Dr. Klement Borový; dříve za 1 zl. 45 kr., nyní za 1 zlatý.

Ctih. otce Leonarda Goffine-a: Postilla. Přel. Jan N. Fr. Desolda. Díl I. obsahuje neděle a svátky Páně. Str. XVI. a 530. Cena 2 zl. 40.

Ctih. otce Leonarda Goffine-a: Postilla. Přel. Jan N. Fr. Desolda. Díl II. obsahuje slavnosti a svátky Svatých. Cena 1 zl. 60 kr.

Obrazy z dějepisu Církve Páně. Sepsal † Tomáš Novák. Díl II. — **O svatém biřmování.** Cena obou spisů dříve 1 zl. 50 kr., nyní 1 zl.

Sv. Jan Nepomucký. S ocelorytinou. Sepsal Dr. Klement Borový.
— **Základní pravidla katol. vychování.** Zčeštil Jan Nep. Fr. Desolda. Oba spisy dříve za 2 zl. 60 kr., nyní za 2 zl.

Památky Staroboleslavské čili: Prvotní vývoj a význam úcty Svatováclavské v Čechách. Sepsal Jan Kř. Votka. S obrázkem sv. Václava a 7 jinými dřevořezbami. Str. VIII., 415 a XVIII. Cena 2 zl. 60 kr.)*

Drahé kameny z koruny Svatováclavské, t. j. Životy Světců, Blahoslavenců a domněním Svatých národa Československého. Díl II. s obrázky. — **Sv. Vojtěcha hrob a ostatky na hradě Pražském.** Na památku nalezení těchto ostatků dne 15. března 1880 sepsal Jan Kř. Votka. Oba spisy, str. 617, za 1 zl. 80 kr.

Trnová koruna. Historický obraz z třicetileté války. — **Pan Odolan Pětipeský.** Historická pověst z dob třicetileté války a vojen Tureckých. Od V. B. Třebízského. Str. 487 s 2 obr. Cena 1 zl. 50 kr.

Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež vzdělanější. Sepsal Fr. *Srdínko*, síd. kanovník starobylé kollegiatní kapitoly v St. Boleslavi atd. Str. VI. a 347 s mnohými obrázky v textu. Cena 1 zl.

Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého. Sepsal František *Ekert*, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze. Svazek I. S 2 fototypickými obrázky. Str. VI, 479 a XIII. Cena 2 zl. 60 kr.

Též lze dostati následující vyňatky z **Velkého Kancionálu** vydané nákladem **K. Bellmanna**:

Nešpory čili večerní pobožnost církevní o nedělích a slavnostech Páně, též o svátcích Svatých a Světic Božích. — V malém formátě bez not za 25 kr.

Žalmové nešporní a antifony Marianské za 6 kr.

Školní kancionálek. Sestavil a vydal V. Bradáč. V malém formátu v tuhé vazbě za 20 kř.

Písně na oslavu sv. Jana Nepomuckého. Za 6 kr.

Mešní písně z Kancionálu (kromě prvních tří slavnostních). Dvoje vydání, jedno písmem latinským, druhé frakturou po 8 kr.

Církevní hodinky za mrtvé. Vydal Vincenc Bradáč. S povolením arcib. Ordinariátu. Za 10 kr.

Poznámka.

Životy, utrpení a skutky Svatých a Světic Božích. Od Hug. Karlíka. I., II. a III. díl lze ještě dostati a sice každý díl po 70 kr. avšak díl IV. a V. jest již úplně rozebrán.

*) Menší spis téhož obsahu jest „**Stará Boleslav**, nejstarší poutní místo v Čechách.“ Vydal Fr. *Srdínko*, síd. kanovník kolleg. kapitoly v Staré Boleslavi. S ocelorytinou a 8 obrázky v textu, str. 120, za 40 kr., v knihupectví **B. Stýbla v Praze**.

VI. Příspěvky údu na chrám sv. Víta.

P. T.	zl.	kr.
Konvent ctih. Voršilek v Hoře Kutné	15	—
Frant. Ekert, kaplan v Praze	5	—
Petr Jirounek z Poříčí u Semil	1	—
Pavlina Iraschek ze sv. Hypolita v Rak.	1	—
Úd Dědictví sv. Jana N. z Klecan	5	—
František Drahota z Kácovce	1	—
V. V., úd Děd. sv. Jana Nep.	20	—
Dr. Ignát Unzeitig, farář v Čenkovicích	2	50
Pavlina Rybová z Opavy	10	—
Z Opavy: Kateřina Herodeková 28 kr., Karolina Praseková 28 kr., Nejmenovaný 39 kr. Marianna Razky 5 zl. úhrnem	5	95
Z farnosti Nivnické na Mor.: Jakub Opletal 1 zl., Matěj Soukeník 1 zl., Jan Trtek 1 zl., Bratrstvo sv. Růžence 1 zl., Kateřina Chmelická 70 kr., Maria Kopanec 60 kr., Tomáš Hanuš 50 kr., Šimon Trtek 40 kr., úhrnem	6	20
Ze Starnova na Mor.: Anna Matyášová 5 zl., Anna Kráčmarová 1 zl., Jenovefa Veselská 1 zl., Frant. Stejskal 1 zl., pak neúdobné Jakub Nikl 2 zl., Ant. Nikl 1 zl., Jan Kuba 1 zl., úhrnem zaslal p. far. Jos. Matyáš.	12	—
Ludmila Dušková z Březových Hor	1	—
Josef a Antonín Dušek, horníci tamtéž	1	75
Ferd. Harna, kaplan v Holici u Olomouce od údů Dědictví sv. Jana Nep.	36	50
Michal Pospíšilek, měšťan v Prostějově	5	—
Teresie Zaoralová z Václavic	—	40
Karel Ant. Porš z Janova	—	50
Lambert Schwarz, professor ve výslužbě	5	—
Rosalie Kašíková z Kroměříže	1	—
Anselm Spálenka, kněz ř. sv. Frant. v Hájku	1	—
Frant. Pospíšil 1 zl. 5 kr., Augusta manželka jeho 1 zl., a dívky František 50 kr., Boženka 50 kr.	3	05
Jakub Plašil ve Věžné	1	—
Nejmenovaná z Brna	6	—
Josef Hejlava, výminkář z Jarova	2	—
Úd Dědictví sv. Jana Nep. z Votic	2	—
Z farnosti Uher.-Hradišské na Mor.: Ant. Cetkovský, kaplan v Uher. Hradišti 2 zl. 12 kr.; z kláštera ř. sv. Františka tamtéž: P. Floribert Kaňka, kněz, 2 zl., P. Benno Zahradnický, kvardian 2 zl., Kosmas Anderle, bratr 1 zl., Urban Trnka, bratr 1 zl.; Anna Sonntagová 2 zl., Františka Samokova 2 zl., rod Františka a Františky Běhunkových 1 zl.,		

zl. kr.

rod Aloisie Drahorádové 1 zl., rod Barb. Valáškové 1 zl., rod Josefa a Apolonie Kopeckých 1 zl., Anna Axmannová 50 kr., František Bureš 50 kr., Marie Friedlová 40 kr., Apolonie Herforthová 50 kr. — Ze Starého města: Rod Jana Adamíka 20 kr., Marie Adamíková 10 kr., Rosalie Adamíková 1 zl., rod Františka Beránka 20 kr., Kateřina Bláhová 10 kr., rod Tomáše a Anny Bláhových 10 kr., Františka Bříštělová 50 kr., rody Jana Bříštěly 20 kr., Jana Burdy 20 kr., Františka Burdy 10 kr., Františka Chlachuly 30 kr., Anny Chlachulové 25 kr., Františka a Kateřiny Černých 40 kr., Šimona Číhala 20 kr., Arnošta Grossmanna 20 kr.; Marie Hejdová 13 kr.; rod Jana a Barbory Holáňových 1 zl.; Františka Horehledová 1 zl., Majdalena Huňková 30 kr.; rody Matouše a Kateřiny Horehledových 20 kr., Jana Juříčky 20 kr., Ignáce a Alžběty Kafkových 10 kr., Ignáce a Anny Kaňovských 1 zl., Jana a Anny Knotových 50 kr.; Anna Koudelníčková z Otrokovic 1 zl., Jan Němec 1 zl., rody Anny Křivové 20 kr., Františka a Barbory Melichárkových 20 kr., Tomáše Němce 30 kr., Josefa a Františky Němcových 50 kr., Jana a Anežky Němečkových 20 kr., Františka Omelky 40 kr., Fr. Němeček 10 kr., Klára Pištková z Hluku 30 kr., Anna Pročkarová 1 zl. 20 kr.; rody Václava Pročkara 20 kr., Antonína Říhy 30 kr., Anny Slavíkové 10 kr., Martina a Anny Sochovcových 50 kr., Vincenc Šránek 50 kr., Johanna Taláková 30 kr., Anna Vaňková 20 kr., Marie Zapletalová 30 kr.; rody Ignáce Vaňka 10 kr., Marie Vlachynské 20 kr., Františka a Marie Omelkových 30 kr., III. řád sv. Františka v Starém městě 3 zl. — Z Huštěnovic: Fr. Bazala 1 zl., rody Františka Andrásky 1 zl., Kateřiny Býckové 5 zl., Josefa a Františky Grebeňových 1 zl., Petra Habáňa 1 zl. 50 kr., Františka a Viktorie Varmužových 1 zl., Františky Varmužové provdané Adamčíkové 1 zl., Terezie Varmužová 1 zl., Marie Nevrllová 20 kr., Anna Škárová 30 kr., František Varmuža 50 kr., rod Anny Plaširybovy 50 kr. — Z Kostelan: Tomáš Čagánek 50 kr., Františka Ondrášová 50 kr.; rody Františky Koryčánkovy 1 zl., Františka a Františky Panáčkových 1 zl., Marie Panáčkové 1 zl., Antonína a Viktorie Štěpánkových 1 zl., Františka a Barbory Štěpánkových 60 kr., Františka a Františky Vávrových 40 kr., Martina a Františky Vávrových 1 zl., Martina a Barbory Vávrových 10 kr., úhrnem

59 —

Z V. Týnce: Fr. Chalupa, arcikněz 5 zl., Jan Dokoupil 5 zl., Ant. Koutný 4 zl., Marie Přechanová 60 kr., Anna Zlámalová 60 kr., Anna Vylíčilová 50 kr., Anna Hrudníková 1 zl., Josef Bečák 1 zl., Rudolf Bečák 1 zl., Hedvika Přikrylová, 1 zl., Jan Strnad z Grygova 5 zl., Ondřej Maixner 1 zl., Hedvika Dosoudilová 40 kr., Marie Koutná z Krčmaně 6 zl., Anna Zlámalová 2 zl., Frant. Temlík z Čechovic 1 zl., Frant.

	zl.	kr.
Dvořáková 1 zl., Viktorie Skopalíková 2 zl., Vincenc Pospíšil ze Vsíška 2 zl., Jan Otčenášek 30 kr., od poutníků Marie-Cellenských z farnosti 1 zl., Tomáš Zacpal 1 zl., František Marek 1 zl., Jan Stejskal 1 zl., Frant. Vanýsek 60 kr., Jan Oth, kaplan 1 zl. 60 kr., sebral a zaslal úhrnem	46	60
Manželé Jakub a Františka Poláčkovi ze Šlapanic na Mor.	3	—
Ze sv. Kopečka u Olom.: Fr. Schneider 1 zl., Marianna Hradilová 1 zl., Marianna Odstrčilova 1 zl., Anna Odstrčilová 1 zl., Cecilie Schneiderová 1 zl., Cecilie Zapletalová 1 zl., úhrnem zaslal dr. Egon Brém, probošt	6	—
Z Protivína sbírkou 2 zl. 89 kr. a v osadě Myšenecké 82 kr., zaslal K. Císař, b. vikář úhrnem	3	71
Frant. Vítek z Malých Hoštic	1	—
Údové v Dubném: Terezie Webrová z Habří 1 zl., Vojtěch Pecka z Kvítkovic 1 zl., Marie Houšková tamtéž 50 kr.	2	50
Anna Štěpánová z Počáp u Březnice	2	—
Antonie Štěpánová ze Suchomast	1	—
Ferd. Gýra, typograf v Praze	1	—
Ant. Svatoš, kátech. ve Vys. Mýtě od nejmenované	30	—
Josef Plachký z Mor. Ostravy	1	—
Od jiných údů	5	—
Z nové Vsi Horvátské: Jan Poláček 1 zl., Antonie Koščálová 1 zl., Martin Němeček 1 zl., Marie Vlašická 1 zl., Veronika Slunská 50 kr., Vavřínek Raška 50 kr., Marie Nováková 50 kr., Magdalena Zhasalová 50 kr., Josef Fabičovič 42 kr., Josef Musil 30 kr., Magd. Chrbavčítka 20 kr., Anna Borovcová 20 kr., Eleonora Bartolčítová 20 kr., Ant. Bartolčít 20 kr., František Mitrič 20 kr., Anna Mikuličková 20 kr., Maxmil. Tomášek 20 kr., Veronika Šliclová 10 kr., Martin Němeček 20 kr., přidáno 70 kr.	9	12
Fr. Srdínko, kanovník v Staré Boleslavi, redaktor Dědictví	5	—
Doplněno v ředitelství hotovými	3	50
Úhrnem hotových	330	28
Služebná Marie Skleničková věnovala vkladní knížku záložny sv.-Václavské na jméno: paní Barbora Skleničková s vkladem 100 —		
P. Engelbert Janeček, Cong. SS. Red., 21 starých stříbrných dvacetníků.		

Všecky tyto dary: 330 zl. 28 kr. hotových, vkladní knížka na 100 zl. a 21 stříbrných dvacetníků odevzdány jsou pokladní správě „Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta v Praze“.

Zaplať Pán Bůh všem dobrodincům chrámu, jenž o další příspěvky snažně žádá.

Dáno dne 12. dubna 1884.

Karel Schwarz,

kanovník metrop. kapitoly u sv. Víta,
světící biskup Pražský,
ředitel
„Dědictví sv.-Janského“.

František Srdínko,

sidelní kanovník kolleg. kapitoly
ve Staré Boleslavi,
redaktor
„Dědictví sv.-Janského“.

Nákladem knihkupectví B. Stýbla v Praze vyšly mimo jiné ještě následující knihy

Anjel strážný, průvodčí po cestách života. Modlitby a naučení pro školní mládež. Osmé, opravené vydání. Schválena od nejdůstojnějších konsistorií knížecí arcibiskupské v Praze a v Olomouci, od biskupské konsistoře v Brně, v Budějovicích a v Hradci Králové a v Litoměřicích. Od Dr. I. A. Frencla. Stran 320 v 32ce s 5 oceloryty a 80 písněmi. —.32 kr.

Apostolát modlitby spojený s úctou Božského srdce Páně, čili čtení a rozjímání o apostolátu a o Srdci Páně, modlitby ranní, večerní, k zpovědi a k sv. přijímání, při odpoledních službách Božích, a písně na všechny slavnosti roku atd. S povolením duchovní vrchnosti. Sepsal P. J. Svoboda. Stran 430 v 8ce s dvěma ocelorytinami. —.60 kr.

Duchovní štít. Kniha modlitební a poučná českým vojínům katolickým v čas války a pokoje. Podle spisu „Geistlicher Schild“ vzdělal + Josef Javůrek, býv. kaplan v Tachlovicích. S povolením vys. důst. Pražské kníž. arcibiskupské konsistoře. —.30 kr.

Dvou sv. sester Rozkošné duchovní Gertrudy a Mechtildy a velmi nábožné modlitby, v nichžto samé nebeské a Božské pobožnosti dvou svat. klášterních panen a vlastních sester, sv. Gertrudy a Mechtildy, dílem od Krista Pána, dílem od Matky Boží ústně zjevené, a dílem od Ducha sv. vnuknuté, obsaženy jsou; z jejich zjevení k potěšení a užívání všem pobožným duším pohlaví ženského na novo vydané. Sepsal P. J. Pelikovsky. Stran 518 v 8ce s 5 ocelorytinami na pěkném papíře —.70 kr.
na obyčejném papíře —.60 kr.

J. Em. Kardinála Wisemanna čili: Církev v **Fabiola,** katakombách. Obsahuje líčení křesťanské starověkosti vůbec a posledního pronásledování křesťanů zvlášť. Znovu na česko přeložena od J. Desoldy. Stran 576 v 32ce s oceloryty. zl. 1.—

Chvály Marianské. Katolická modlitební kniha. Obsahuje modlitby pro všechny pobožnosti církevní zvlášť Marianské. Sepsal P. V. Šrámek. Stran 400 v malé 8ce s 2 oceloryty. —.50 kr.

Ježíš, potěšení jediné Modlitební kniha pro ženské pohlaví. Obsahuje každodenní, modlitby k Božským osobám, pobožnosti církevního roku, nejblahoslavenější Panny Marie, modlitby v rozličných potřebách atd. Sepsal J. Reehziegel. Stran 528 ve velké 32ce s 6 ocelorytinami. zl. 1.—

Kytice rajska. Modlitby dle slova církve a svatých pro vzdělané katolické panny a paní. Od J. N. Fr. Desoldy. Stran 412 v 64ce s 4 oceloryty. —.60 kr.

Totéž vydání s barevným okrajem —.90 kr.

Malé hodinky k Panně Marii. Podle římského breviáře modlitbami ranními, večerními, zpovědními i mší pobožnosti opatřené. — Od J. A. Dremla. — Třetí, opravené vydání. Stran 352 v 24ce —.60 kr.

Maria, Modlitební knížka věnovaná čtenářům **matka dobré rady.** nepoškozené Rodičky Boží. Čtvrté vydání, latinkou první. Obsahuje obvyklé pobožnosti domácí i chrámové, jakož i mnoho písní. Páté vydání. Od J. Němečka. Stran 380 v 32ce s 2 oceloryty. —.30 kr.

Modlitební kniha pro osobu ženskou od Dr. J. M. Haubera. Starý překlad od J. Hýbla. Pro páté vydání znova upravil J. Herčík. Stran 568 v 8ce na pěkném papíře s 6 ocelorytinami zl. 1.20 kr.
Totéž vydání na obyčejném papíře s 2 ocelorytinami zl. 1.—

Modlitba dítěte, kterouž otec nebeský vyslyší. Modlitební kniha pro mládež od věrného přítele této. Stran 240 v 32ce s 4 ocelorytinami a mnoha jinými obrázky —.24 kr.

Modlitební kniha pro vzdělání katolických křesťanů. Pro mládež i dospělý věk od Dra J. M. Haubera. Dle čtrnáctého spisu Haubarových vydání volně zčeštil a nábožnými písněmi opatřil V. Frost, kněz církevní, fidele prvního ústavu v Čechách pro hluchoněmé v Praze atd. 6. vyd. Stran 287 v 32ce s ocelorytinou —.24 kr.

Ohlasy posvátných dob. Úplná poučná a modlitební kniha pro veškeré doby a svátky roku církevního. Sepsal Fr. Vinklář. Stran 704 s 6 ocelorytinami —.80 kr.

Perla Modlitební kniha pro všechny stavy, katolických křesťanů. Sepsal Bern. Gallura. Přeložil a rozmnožil Fr. Křenek, kněz z řádu Maltézského. Obsahuje všechny obvyklé pobožnosti, křížovou cestu s obrazy a 98 písní. Stran 400 ve větší 32ce —.40 kr.

Posvátní zvukové. Modlitby a uvažování pro vzdělané paní a panny od J. Albacha. Dle jedenáctého vydání volně přel. Dr. I. A. Frencl, rektor u sv. Jiří. — Čtvrté, pilně prohlédnuté a zcela opravené vydání od P. J. Herčíka. Stran 408 v 8ce na velínském papíře s 6 ocelorytinami zl. 1.60 kr.
Tatáž v malém formátu (IV. vyd.) zl. 1.20 kr.

základem knihkupectví B. Stýbla v Praze vyšly mimo jiné též následující knihy:

Promluvy Stručná poučení a napomenutí při zpovědi, složená dle perikop na neděle a svátky celého roku církevního. S dodatkem obsahujícím poučení pro zvláštní druby kajicníkův. Z něm. od A. Röggl a přeložil a promluvami o svátcích sv. patronů českých rozmnožil Fr. Boh. Vinklář. S povolením kníž. arcibiskupské konsistoře Pražské. Stran 364 v 8ce. zl. 1.—

Rozjímání pro panny S přídavkem potřebnějších modliteb a písní. Sepsal Ig. Alf. Stelzig. Vydal P. Fr. Srdínko. S aprobační nejdůstojnější konsistoře Pražské. Druhé opravené a rozmnožené vydání. Stran 332 v malé 8ce s ocelorytinou —.30 kr.

Rukověť S povolením a schválením nejduš. kníž. arcib. konsistoře Pražské, nejdust. konsistoří Kralohradecké a Budějovické. Stran 563 s ocelorytinou zl. 1.—

Růže Sionská. Katolická modlitební kniha pro vzdělané paní a panny. Od K. E. Tupého. Stran 264 v 32ce (miniat. vydání) se 6 ocelorytinami zl. 1.—
Tatáž kniha ve větším vydání s barevným okrajem zl. 1.50 kr.

Růžový věneček, užitý z rozličných pobožností ku počtu největejší a neposkvrněné Panny a Matky Boží Marie. Rukověť pobožností pro spoluodny bratrstva živého růžence. Od J. Bílka. — Schválením nejdůstojnější konsistoře Kralohradecké. Třetí, opravené vydání v 8ce.

Sbírka písní neb: Kancionálek pro kostelní i domácí pobožnost ku prospěchu mládeže školní. Osmnácté rozmnožené vydání. Čítá 249 písní a přidány modlitby ku mši sv., k sv. zpovědi a k sv. přijímání. Zavěšen v obálce —.16 kr.

SVATÝ ALOIS, vzor a ochránce křesťanské mládeže vůbec, studující pak zvlášť. Modlitební kniha pro mládež katolickou. Od J. N. Fr. Desolda. —.40 kr.

Swatyně Sionská, čili: Úplná modlitební kniha k nábožnému vzdělání a poučení katolické křesťanky. Seřadil S. N. Fr. Desolda, kněz řádu premonstratského atd. v Teplé. Stran 670 ve velké 24ce s 2 ocelorytinami —.80 kr.

Seraf. Modlitební kniha pro křesťanskou mládež obojího pohlaví. Od J. Berana. Obsahuje modlitby ranní, před školou a po škole, před jídlem a po jídle, modlitby večerní, modlitby k sv. zpovědi, k sv. přijímání, k sv. birmování, modlitby na slavnosti celého roku, rovněž i písně nejpotřebnější. Stran 256 v 32ce s 4 ocelorytinami —.24 kr.

Srdce Pána Ježíše a Panny Marie. Úplná modlitební kniha k uctění nej- světějšího Srdce Pána Ježíše a Marie Panny. Osmé vydání. Od Vojt. Ruffra. Stran 500 v 8ce s 4 ocelorytin. a jinými četnými vyobrazeními —.70 kr.

Sv. Františka Saleského Bohumila, čili: Navedení k zbožnému životu. Dle úplného vydání pařížského znovu na český jazyk přeložil a potřebnými modlitbami opatřil J. Nep. Fr. Desolda. Stran 380 v malé 8ce zl. 1.—

Divotvůrkyně devatenáctého století Podle vlast- svatá Panna a Mučnice ského Dona **FILUMENA.** Franceska di Lucia. Připojena devítidenní pobožnost, modlitby ranní, večerní, ke mši svaté, k zpovědi, k přijímání atd. Od J. A. Dremla. Páté opravené a rozmnožené vydání. S 2 oceloryt. zl. 1.—

Uctění velebné Svátosti oltární. Rozjímání a modlitby k navštívení a přijímání velebné Svátosti. Dle sv. Alfonse Liguorského sepsal a obyčejnými modlitbami opatřil J. N. F. Desolda. Stran 352 v 24ce s 2 ocelor. —.40 kr.

Vůdce duše do nebeské vlasti, čili: Poznání srdce člověka, přebývá-li v něm Bůh aneb ďábel, v třinácti obrazech smyslně představeno. Od Vojtěcha Ruffera, probosť kapitoly vyšehradské. Stran 384 v 8ce s 2 oceloryt. —.70 kr.

Zlatá knížka T. Kempenského. Znovu na český jazyk vyložená a modlitbami příhodnými opatřená prof. J. Nep F. Desoldou. Stran 512 v 32ce s 2 ocelorytinami. 2. vydání. —.50 kr.

Devět stupňů k spasení, Obsahující: čili: Kterak mají a mýteční sloužebníci Boží putovati za Kristem po cestě k nebi, neunaveně co po stupních k spasení vždy vyšše vystupovali. Zde křesťan ve všelikých příhodách rady, poučení a útěchy nalezne. Šesté opravené vydání, ozdobené barvotiskovým titulem a 10 vyobrazeními a křížovou cestou dle Führicha. Od Vojt. Ruffera, probosť kapitoly Vyšehradské. Str. 512 ve velké 8ce na tuhém papíře, tiskem zřetelným zl. 1.20 kr.

Nákladem knihkupectví B. Stýbla v Praze vyšly mimo jiné též následující knihy:

Andulka Rosova. Vypravuje dle slečny G. Kennedyovy Fr. Šebek, c. k. profesor na gymnasiu v Písku. — 24 kr.
Amalie aneb: Kdo pravdu hledá, také ji nalezá. Vypravuje volně dle něm. od Alf. Ig. St. P. K. H. — 30 kr.
Báchorky pro dospělejší mládež. Sepsal Fr. Tesar. — 20 kr.
Boženka a Amalie, dvě nestejné sestry. Od spisovatele „Kraslic“. — 16 kr.
Bůh mstitel zlého. Od Fr. Hoffmanna. Přeložil Jan Ev. z. Dolů. — 24 kr.
Bůh neopouští. Podle spisovatele „Jeskyně starého otce Blažeje“, volně přeložil J. V. Vlasák. — 24 kr.
Cesta nepravosti. Od Fr. Hoffmanna, přeložil A. J. P. — 24 kr.
Chudá rodina tyrolská aneb: Bůh dopouští, ale neopouští. Zčeštil A. S. Vojtěchovský. — 24 kr.
Darinka a Milko. Vydal A. Stojšič. Z horvátštiny přeložil Ant. Mužík. — 24 kr.
Dívčino srdce. Z francštiny podává J. S. Kašpar. — 24 kr.
Dívka hrdinská čili: Vděčnost chudoby. Dle F. K. přeložil P. J. Š. — 12 kr.
Dvorec slatinský. Od V. Herchenbacha, přeložil P. J. Šulc. — 32 kr.
Eliška ze Lhoty. Vzdělal Jos. V. Vlasák. — 32 kr.
Isolda, děvče francké. Z německého vydání přeložil F. V. — 30 kr.
Josefinka aneb: Kdo se v Boha důvěruje, na skále staví blaho své. Vzdělal P. J. Černohouz., kaplan v Liboci. — 24 kr.
Kalich krve aneb: Pomsta náleží Hospodinu. Sepsal V. A. Crha. — 30 kr.
Kamzikostřelci aneb: Císař Maxmilian na stráni Martinské. Zčeštil P. F. Dobicer. — 24 kr.
Kdo chce, najde Kalifornii i ve vlasti. Dle R. Barona přel. Josef V. Vlasák. — 20 kr.
Malí jesličkáři aneb: Bůh svých milých neopouští. Sepsal Arnošt J. Volný. — 21 kr.
Marie a Flora. Z ruského na jazyk český přeložil J. Bačkora. — 32 kr.
Maxmilian, nešťastný císař Mexický. Dle zpráv a vypravování svědků sepsal Arnošt J. Volný. — 30 kr.
Milionář. Od Fr. Hoffmanna, přel. E. Koliha. — 30 kr.
Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník, aneb: Ztroskotání korábu „Pacific“. Podle kapitána Marryata vzdělal J. Zimmermann. Upravil Fr. J. Peřina. — 2. —
Milota, rozšafný občan aneb: Nestejní bratři. Dle J. J. Glasera vzdělal F. V. — 28 kr.
Mladý bubeník aneb: Zdárný syn. Dle Nýrice od Fr. B. Tomsy. — 24 kr.
Mlýn v Mlčení. Sepsal Lud. Unger, učitel ve Mšeně. — 24 kr.
Mořští loupežníci od Východu aneb: Hvězda Tunisská. Dle A. G. vzdělal Jos. Zimmermann. — 28 kr.
Myslivec aneb: Divná jsou řízení Páně. Sepsal A. J. Volný. — 24 kr.
Nápravy na dobrou cestu. Vydal Fr. Doucha. — 80 kr.

Nový Pán Bůh. Od Konráda z Bollanden, přeložil Antonín Víšek. — 16 kr.
Obležení Kolobřehu. Od F. Hoffmanna. Zčeštil E. Koliha. — 30 kr.
Obrázky z Ruska. Od Jana Blatenského. — 24 kr.
Osiřelé dívky. Dle Amalie Schoppové přeložil J. V. Vlasák, upravil K. Bulfř. — 28 kr.
Otakar ze Švamberka. Sepsal E. Koliha. — 24 kr.
Otec a syn čili: Vojsko francouzské v Rusích. Vzdělal P. J. Š. — 12 kr.
Perla na jezeře Zemrudovém. Od Viléma Herchenbacha. Přel. V. Förster. — 28 kr.
Petr Veliký, cař ruský. Vzdělal P. J. Š. — 12 kr.
Podobizna otcova aneb: Děvče z Grenoblu. Dle Julia Glaubrechta přel. F. V. — 28 kr.
Polepšený zločinec. Dle Herchenbacha vzdělal F. V. — 32 kr.
Poslední vězenka v Daliborce. Od Blatenského. — Osiřelá dívka. Z polského přeložil Fr. B. Žilovický. — 24 kr.
Poslední vůle aneb: Osudové nalezenec. Od F. X. Hahna, přeložil Fr. Vlasák. — 24 kr.
Poustevník na hoře Karmelu. Podle spisovatele „Jeskyně starého otce Blažeje“ vzdělal Jos. Věnc. Vlasák. — 20 kr.
Povídky a pověsti ze Šumavy. Napsal P. J. Fišer. — 24 kr.
Povídky, obrazy ze života, národní pověsti a báchorky. Od Františka Rubése. — 16 kr.

Veškeré knihy opatřeny jsou obrázkem.

Nýricovy spisy

vzdělané drem. Pečírkou a k tisku upravené K. Bulfřem. (S obrázkem.)

1. Husité před Naumburkem. — 2. Příklad. — 3. Králova životní stráž. — 4. Sirotek. — 5. Láska bratrská. — 6. Kanárek. — 7. Záhuba města Pompeji. — 8. Nalezené dítě. — 9. Pachole s opicí. — 10. Obležení města Vídně r. 1683. — 11. Pasáček a jeho pes. — 12. Zanešené dítě. — 13. Nenvod nás v pokušení. — 14. Zbav nás zlého. — 15. Dřevěné hračky. — 16. Zatátek sedmileté války. — 17. Hrdost a láska. — 18. Křesťanský prodáváč dnší. — 19. Osudy listonošovy. — 20. Kouzelná píšťalka. — 21. Nebezpečnost bohatství. — 22. Podivín. — 23. Valentin Duval. — 24. Jan Gutenberg. — 25. Šlechtitný učitel. — 26. Jak Štěpán otce hledá. — 27. Matějská láska a bratrská věrnost. — 28. Chudý básník. — 29. Rybářské děvče. — 30. Spokojenost nad bohatství. — 31. Pokuta za zradu. — 32. Malý Eskymák a jeho polnice. — 33. Pravda a lež. — 34. Malý havír. — 35. Milovati budeš bližního svého. — 36. Tichý Jindřich. — 37. Belisar. — 38. Labutěnka. — 39. Slepý pacholík. — 40. Synové Edvarda IV. — 41. Mladý bubeník.

Nýricovy spisy odporučeny jsou konferencí učitelstva pražského, zvolenou ku prozkoumání knéh pro knihovny školní. — Sešit 1.—23. po 24 kr., od seš. 24. atd. po 28 kr.

1. Každého roku vycházejí naším nákladem následující kalendáře :

Česko-Moravský Posel. Kalendář ve 4° 12 archů s titulním obrazem a více jinými obrázky. Cena 50 kr.

Malý Česko-Moravský Posel. 8 archů ve 4° s titulním obrazem a více jinými vyobrazeními. Cena 30 kr.

Kalendář Koruny české. Pro lid jazyka českého pořádá J. L. Turnovský. Cena 50 kr.

Koledníček. Ve 4° s titulním obrazem a více menšími obrázky. V barevné obálce zavěšen. Cena 25 kr.

Velký Vlastenský kalendář. 12 archů ve 4° s titulním obrazem a více menšími obrázky. Cena 50 kr.

Malý Vlastenský kalendář. 8 archů ve 4° s titulním obrazem a mnoha menšími obrázky. Cena 30 kr.

Prorok. Ve 4° s obrazem titulním a mnoha jinými obrazy. V barevné obálce. Cena 50 kr.

Deutscher Hauskalender. 8 Bogen in 4° mit Titelbild und Illustrationen. Preis 30 fr.

Hausfreund. 4° mit Titelbild und einigen kleineren Bildern in Umschlag eingehängt. Preis 25 fr.

Kapesní kalendář. 32° v plátěných deskách. Cena 50 kr.

Visací kalendář. Cena 15 kr. **Wandkalender.** Preis 15 kr.

Obrázkové spisy pro mládež.

Dětské kratochvíle. Obrázková knížka. Od L. L. S 12 obrázky 50 kr.

Dobřenka. Dle Loeve vypravuje B. Patera. Se 6 obrázky v tuhých deskách 68 kr.

Drobné výkresy. Od Fr. Douchy. Se 40 malovanými obrázky 1 zl.

Dvacet dvě hry, sestavil K. Bulř. S malovanými obrázky 80 kr.

Genovefa. Mládeži i dospělým na poučení dle starobylé pověsti vypravuje Fr. J. Peřina. Se 6 obrázky v tuhých deskách 88 kr.

Knížka maličkových od Frant. Douchy S 10 malovanými obrázky 20 kr.

Malá společnost od Fr. Douchy. S 10 malovanými obrázky 1 zl.

Miloslav Vlnovský, brémaský kormidelník. Pro dospělější. Stran 397 s obrázky 2 zl.

Nápravy na dobrou cestu. Lidu a předně jeho mládeži ve vázané řeči vydal Frant. Doucha. S malovanými a černými obrázky 1 zl.

Obrazy zvířat. Popisuje Karel Bulř, učitel. Se 24 obrázky v tuhých deskách 1 zl. 12 kr.

Padesáte bajek od V. Štulce 1 zl., s malovanými obrázky 1 zl. 50 kr.

Prince Louskáček. Volně dle A. Hoffmanna vypravuje J. Dolenský. Se 6 obrázky v tuhých deskách 68 kr.

První knížka čili obrázkový slabikář od od Fr. Řezáče a K. Bulře. S malovanými obrázky 80 kr. S černými 60 kr.

První písmo. Vydal Fr. Doucha. S malovanými obrázky 20 kr.

Přírodopis. Od P. J. Šulce. Pro dospělější. Se 139 vyobrazeními 1 zl. 30 kr.

Přístup ke čtení od Fr. Douchy. Malované obrázky 20 kr.

Robinson od P. J. Šulce. S 9 malovanými obrázky. Pro dospělější mládež 1 zl.

Sestávka zvířat od Fr. Douchy. S malovanými obrázky 20 kr.

Stručný přírodopis všech tří říší od Pavla Jehličky. Pro dospělější mládež. S malovanými obrázky 1 zl. 30 kr.

Útrpnost se zvířaty. Podává dítkám Adolf Potůček. Se 7 černými obrázky 20 kr.

Všudybylové cesty a dobrodružství v zemi trpaslíků a obrů. Dle „Gullivera“ mládeži vypravuje Fr. Jar. Peřina. S 12 obrazy v barvotisku, v tuhých deskách s barevnou obálkou 2 zl.

Zlatý vinek. Báchorky, povídky a básničky pro mládež. Vzdělal P. J. Šulc. Se 7 malovanými obrázky, vázané v tuhých deskách 1 zl. 20 kr.

Zlatoušek. Volně vypravuje Jan Dolenský. Se 6 obrázky v tuhých deskách 64 kr.

Život a plavby Krištofa Kolumba. Z anglického přeložil Frant. Doucha. Pro dospělější mládež. S 2 malovanými a 1 černým obrazem 1 zl. 60 kr.

Knížky tyto skorem vesměs jsou vázané v tuhých deskách s barvotiskovou obálkou.